FREUD

Hayatı ve Eserleri

ERNEST JONES

KABALCI

ERNEST JONES

SIGMUND FREUD

Yaşamı ve Eserleri

KABALCI YAYINEVİ: 210
Yaşamöyküsü Dizisi: 06

Ernest Jones. (1879-1958): Psikanalizin kalıcı destekçilerinden ve Freud'un yakın arkadaşlarından biri olan Jones İngiltere'de tıp eğitimi aldı. Freud'un düşünceleriyle tanıştıktan sonra çalışmalarını Avrupa'da sürdürdü ve ilk psikanalistlerden biri oldu; Freud'u ve kuramlarını korumak ve psikanalizin bütünlüğünü sağlamak için en güvenilir meslektaşlardan kurulan savunma zincirinin – "Komite"– en sağlam halkalarından biri haline geldi. Toronto Üniversitesi'nde psikiyatri profesörlüğü yaptı, daha sonra İngiliz Psikanaliz Derneği'ni kurdu ve başkanlığını üstlendi. İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde psikanalizin kuramsal olarak kabul görmesini ve kurumsal olarak yerleşmesini sağlayan belirleyici kişilerden biridir.

1908'den ölümüne kadar Freud'un yanındaydı – cenaze töreninde son konuşmayı Jones yapmıştır; bu görkemli kişiliğin kuramlarının gelişiminin tanığı ve şekillendiricisi olan yaşamöyküsünü yazmak ancak psikanalize tümüyle hakim böylesine yakın bir dostun altından kalkabileceği bir işti. Jones zekâsını ve birikimini etkileyici bir biçimde kullanmış ve hem kendi anılarıyla hem de Freud'un dostları ve ailesinden topladığı notlar/yazışmalar yığınıyla şekillendirdiği üç ciltlik bir yaşamöyküsü kaleme almıştır. Freud'un yaşamındaki en sıradan mektuptan en incelikli ameliyat raporuna kadar her ayrıntıyı içeren bu yaşamöyküsü, yazarın onayıyla ve onun gözetiminde oluşturulan tek ciltlik bir basımla dolaşıma sokulmuştur – elinizdeki kitap bu eserin çevirisidir. Diğer yayınları arasında *Papers on Psycho-Analysis* [*Psikanaliz Üzerine Denemeler*] ve *Essays in Applied Psycho-Analysis* [*Uygulamalı Psikanaliz Denemeleri*] sayılabilir.

Ernest Jones
Sigmund Freud – The Life and Work
© Basic Books Publishing Co., Inc., 1961

Sigmund Freud – Yaşamı ve Eserleri
© Kabalcı Yayınevi, 2003

Birinci Basım: Şubat 2004

Teknik Hazırlık: Zeliha Güler
Kapak Düzeni: Serdar Bal
Yayına Hazırlayan: Seçkin Erdi

KABALCI YAYINEVİ
Himaye-i Etfal Sokak 8-B Cağaloğlu 34110
Tel: (0212) 526 85 86 Faks: (0212) 513 63 05
www.kabalci.com.tr yayinevi@kabalci.com.tr

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Cataloging-in-Publication Data (CIP)
Jones, Ernest
Sigmund Freud – Yaşamı ve Eserleri
1. Freud, Sigmund (1856-1939) 2. Psikanaliz 3.Jung, Carl Gustav (1875-1961)
4. Ferenczi, Sandor (1873-1933) 5. Rank, Otto (1884-1939)
6. Adler, Alfred (1870-1937)

ISBN 975-8240-79-X

Baskı ve cilt: Yaylacık Matbaası (0212 567 80 03)
Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203 Topkapı

ERNEST JONES

SIGMUND FREUD
Yaşamı ve Eserleri

Çevirenler:
Dr. Emre Kapkın – Ayşen Tekşen Kapkın

Ölümsüz Bir Atanın
Sadık Kızı
ANNA FREUD'a

Türkçe Basım Üzerine Not:

Freud ve kuramları pek çok entelektüel disiplini etkilemiş, düşünce hayatına yeni bir yaklaşım getirmiş ve özel bir sözcük dağarcığı oluşturmuştur. Ancak bu alanda yazılmış eserlerin Türkçeye kazandırılmasında terminolojik bir muğlaklık söz konusudur. Psikanaliz terimleri üzerine hâlâ sürmekte olan tartışmalar, kullanıma sokulmaya çalışılan ya da kullanımdan kalkmış sözcükler ve elbette üzerinde mutabakata varılmış kavramlar vardır. Her şeyden önce bunun bir yaşamöyküsü olduğu fikriyle hareket ediyor ve tüm bu terimleri, kitabı rahat bir biçimde okumayı sağlayacak ve anlama sürecini kesintiye uğratmayacak şekilde kullanıyoruz. Bu amaçla, Türkçeye kazandırılmış psikanalitik literatüre ait eserlerden ve çeşitli psikoloji sözlüklerinden ortak bir dil derlemeyi ve bazı kavramları yayıma hazırlayanın notlarıyla (-yn.) açıklamayı uygun gördük.

Bir diğer önemli nokta da Ernest Jones'un üslubuyla ilgili. Dönemin Avrupa kültürüyle yetişen ve anlattığı olayların çoğunun bire bir tanığı olan yazarımız, günümüzde oldukça elitist olarak nitelendirilebilecek bir üslupla yazıyor ve Latince, Fransızca, İspanyolca ve Almanca ifadeleri metin içinde çok rahat kullanıyor. Benzer bir biçimde, pek çok hastalığın ya da belirtinin adını da özel bir açıklamaya gerek duymadan kullanıyor. Daha önceki yayımlarımızda yaptığımız gibi bu eserde de dönemin havasını ve yazarın entelektüel donanımını yansıtan bu ifadeleri olduğu gibi bıraktık ve ilk geçtikleri yerlerde açıklama koymayı tercih ettik.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7
YAZARIN İLK ÖNSÖZÜNDEN 23

BİRİNCİ KİTAP
Biçimlenme Yılları ve Büyük Buluşlar (1856-1900)

1. KÖKENLER (1856–60) 29
2. ÇOCUKLUK VE ERGENLİK (1860–73) 43
3. MESLEK SEÇİMİ (1873) 52
4. TIP ÖĞRENCİSİ (1873–81) 59
5. TIP KARİYERİ (1881–5) 75
6. KOKAİN OLAYI (1884–7) 91
7. NİŞANLANMA (1882–6) 112
8. EVLİLİK (1886) 147
9. KİŞİSEL YAŞAM (1880–90) 161
10. NÖROLOG (1883–97) 199
11. BREUER DÖNEMİ (1882–94) 218
12. ERKEN PSİKOPATOLOJİ (1890–7) 257
13. FLIESS DÖNEMİ (1887–1902) 271
14. ÖZÇÖZÜMLEME (1897–) 302
15. KİŞİSEL YAŞAM (1890–1900) 311
16. DÜŞLERİN YORUMU (1895–9) 328

İKİNCİ KİTAP
Olgunluk Yılları (1901–19)

17. SOYUTLANMADAN ÇIKIŞ (1901–6) 341
18. ULUSLARARASI TANINMANIN BAŞLANGICI (1906–9) 355
19. ULUSLARARASI PSİKANALİZ BİRLİĞİ (1910–14) 384
20. MUHALEFET 418
21. ÇEKİŞMELER 434
    ALFRED ADLER (1870-1937) 437
    WILHELM STEKEL (1868-1940) 441
    C. G. JUNG (1875-1961) 444
22. "KOMİTE" 457
23. SAVAŞ YILLARI 467

24. YAŞAMA VE ÇALIŞMA TARZI 494
25. KARAKTER VE KİŞİLİK 513

ÜÇÜNCÜ KİTAP
Son Evre (1919–39)

26. YENİDEN BİR ARAYA GELİŞ (1919–20) 533
27. DAĞILMA (1921–6) 565
28. İLERLEME VE TALİHSİZLİK (1921–5) 595
29. ÜN VE ISTIRAP (1926-33) 630
30. VİYANA'DA SON YILLAR (1934–8) 685
31. LONDRA–SON 704

DİZİN 729

ÖNSÖZ

Sigmund Freud, birçok kez kendisiyle ilgili önemli tek şeyin düşünceleri olduğunu, kişisel yaşamının hiçbir şekilde dünyanın ilgisini çekmeyeceğini söyleyerek bir yaşamöyküsü çalışmasına konu edilmeye şiddetle karşı çıkmıştır. Ancak dünyanın seçimi onun görüşleri doğrultusunda olmamıştır. Bir insan olarak Freud olağanüstü farklılığı ve önemiyle karşımızda durmaktadır ve onunla ilgili olarak, gelişen bir akıl ve mizaç olarak görülen modern zamanların büyük kişiliklerinden hiçbirine böylesine eşsiz bir ilgi gösterilmediğini söylemek yanlış olmaz.

Peki nedir bu ilginin nedeni? Kuşkusuz ilk yanıt, başarılarının büyüklüğü ve doğası olmalıdır. Psikanalizin Batı yaşamı üzerindeki etkisi inanılmaz ölçüdedir. Zihnin belli hastalıklarının kuramı olarak başlayan psikanaliz, süreç içinde zihnin kendisinin kökten bir biçimde yeni ve etkili bir kuramına dönüşmüştür. İnsanoğlunun doğası ve yazgısıyla ilgili entelektüel disiplinler arasında, bu kuramın gücüne karşılık vermemiş hiçbir disiplin yoktur. Kavramları yalnızca yeni bir sözcük dağarcığı değil, yeni bir yargı biçimi de oluşturarak popüler düşüncede –sıklıkla kaba ve kimi zaman da saptırılmış bir biçimde olsa da– kendilerini kabul ettirmişlerdir. Zihinsel alışkanlıklarımızda bu derin ve kapsamlı değişikliği meydana getiren insanın kişisel varoluşunu kaçınılmaz olarak merak ediyoruz ve Freud'un düşünceleri birer insan olarak bizim kendi varoluşlarımıza gönderme yaptığı ve hemen hemen her zaman son derece bireysel bir biçimde yaşantılandığı için bu merakımız daha da artıyor.

Bu ilk doğal merakın ötesinde Freud'un yaşamına yönelik ilgimizin temelde entelektüel, hatta pedagojik diyebileceğimiz başka bir nedeni daha var. Bu, Freud'un yaşamöyküsünün bizim psikanalizi anlayışımızı kolaylaştırmada oynadığı rolle ilgilidir. Psikanaliz de, belli diğer disiplin-

ler gibi tarihsel gelişimi içinde incelendiğinde daha açık ve daha iyi bir şekilde anlaşılır. Ancak psikanalizin temel tarihçesi onun Freud'un zihninde nasıl geliştiğinin özetidir, çünkü psikanalizin tüm kavramlarını Freud tek başına geliştirmiştir. İlk yardımcılarının –yardımcıdan farklı ve daha önemli bir yeri olan Josef Breuer dışında– psikanaliz kuramına önemli hiçbir katkıda bulunmadıklarını söylersek onların entelektüel değerleri yadsınmaz. Freud'a yardımları, esas olarak onun görüşlerine verdikleri tepkilerden, bunların tartışılabildiği, üzerlerinde düşünce alışverişinin yapılabildiği ve klinik deneyim testlerinden geçirilebildikleri bir entelektüel topluluk kurmaktan oluşur. Freud'un yalnızca bilimi yaratan değil, aynı zamanda olgunluğa eriştiren tek insan olması belki de tümüyle psikanalizin yararına olmamıştır. Ama gerçek budur ve Freud'un yaşamının, karşılaştığı ve aştığı entelektüel güçlüklerin hikâyesi bize psikanalitik kavramlara ilişkin olarak, okuduğumuz açıklamalar ne kadar kolay anlaşılır olursa olsun, onu sistematik bir öğreti olarak incelemekten elde edebileceğimizden daha yoğun bir gerçeklik duygusu kazandırır. Ve bunun, psikanaliz eğitimi veren kurumların çoğunda ağır basan pedagojik bir görüş olduğuna inanıyorum.

Freud'un yaşamına yönelik ilgimizin diğerlerinden daha zorlayıcı olan üçüncü bir nedeni daha vardır. Bu, yaşamın, efsanevi niteliğinde bulduğumuz çekicilik ve anlamda, onun kendi biçim ve tarzında yatar.

Sanırım bu çekicilik ve anlamın bir kısmı, Freud'un yaşamı ile yapıtı arasında var olduğunu hissettiğimiz uyumdan kaynaklanmaktadır. Yapıtı büyük, düzenli, cesur ve soylu bir amaca sahiptir; yaşamı için söyleyebileceklerimiz de bundan daha az değildir. Günümüzde bu uyumu hissedebileceğimiz durumlar çok sık gerçekleşmiyor. W. B. Yeats'in şiirlerinden birinin sıkça alıntılanan bir dizesi bize şunu söyler: "Bir insan ya yaşamın ya da yapıtın mükemmelliğini seçmelidir." Bu, modern anlayışı yansıtan bir sözdür. Elbette Yeats yalnızca şairlerden söz etmektedir ve kastettiği, şairlerin konu ve üsluplarını, kişisel varoluşlarında düzensiz-

lik yaratması beklenebilecek tutkularından ve itkilerinden türettikleridir; "yaşamın mükemmelliği"ni oluşturan etik zorunlulukların, yani güçlü yaptırımların yaratıcı süreçlerin önünde durduğunu sezinletir. Bunda bir doğruluk payı –Freudcu bir doğruluk– olduğundan kuşku duyulamaz, ama şairin, yaşamını tüm yaşamöyküsünün paradigması yapmanın ne kadar garip bir modern eğilim ve yaşamla yapıt arasındaki ayrımı vurgulamanın, "mükemmel olmayan" bir yaşamdan doğan "mükemmel" bir yapıtta özel bir değer bulmanın ne kadar garip bir modern tercih olduğunu görmemiz gerekir.

Eğer böyleyse Freud'un yaşamının çekiciliği eski bir tercihe, yaşam ile yapıt birbiriyle uyum içinde olduğunda en iyi biçimde doyurulan bir yaşamöyküsü estetiğine dayanmaktadır – Shakespeare'in soylu kişiliğinin kesinliğinden haz alan, heykeli, Sophokles'in sahip olması gereken dingin ağırbaşlılığı gösterdiğinde sevinç duyan ve Milton'ın gösterdiği hırçınlık belirtileriyle rahatsızlık hisseden bir estetik. Ve Freud kendi yaşamı için, bizim arkaik bir nitelik olarak düşünebileceğimiz şeyi arzulamıştır.

Freud, bir kahraman olma amacını açıkça kabullenmeden önce, açıkça ve çekinmeden, bir dâhi olmayı istemişti. En sevdiği Dickens romanı olan *David Copperfield*'in kahramanı gibi, unutulmaz bir yazgının işareti olan bir cenin zarıyla[▽] doğması anlamlıdır. Garip yabancıların, dünyaya gelişleri üzerine önsezilerine dayanarak büyüklüğü hakkında kehanette bulunduğu çocuklardan biriydi. Freud, annesinin özel ilgisinden gelen çok önemli, neredeyse büyülü avantajdan bizzat söz etmiştir – "Annesinin tartışmasız gözdesi olmuş bir insan yaşama yönelik olarak, başarısının güvencesi olan ve sıklıkla gerçek başarıyı yüreklendiren bir fatih duygusu taşır." Yaşayan yedi çocuğun en büyüğüydü –beş kız kardeşi

▽ Anne rahminde bebeği saran zar. Bazen yeni doğan bebeğin başının etrafında bir parçası bulunabilir ve uğur getirdiğine inanılır –çn.

vardı ve tek erkek kardeşiyle aralarında on yaş fark bulunuyordu– ve ailenin umutları, yani Yahudi ailelerinin genellikle oğullarına bağladığı o büyük beklentiler onun üzerinde odaklanmıştı; Viyana'nın –vatandaşlık hakları yeni tanınmış– Yahudi aileleri arasında bu beklentiler büyük bir olasılıkla daha yüksekti. Onun bunları karşılamaya en uygun çocuk olduğu kuşku götürmez, çünkü ailesinin düşünceleri dönemin toplumsal tutumuyla tümüyle aynıydı –bilim ve sanatta büyük kişisel başarılar ideali ondokuzuncu yüzyılın ortalarında hâlâ sürüyordu ve henüz hiç kimse, yarı-Freudcu bir anlayışla, bir erkek çocuğuna "baskı yapma"nın tehlikesini keşfetmemişti. Hem ailesinin hem de içinde yaşadığı kültürün başarıya odaklı bakış açısı geleneksel bir eğitimin desteklediği etik tarzla pekiştiriliyordu. Freud'un yaşam tarzını anlamak için, Plutarkhos'un Yunan ve Roma ileri gelenlerinin *Yaşamlar*'ı kitabının bir zamanlar erkek çocuklarına ve Avrupa düşüncesine ne ifade ettiğinin farkında olmamız gerekir. Bir Yahudi olarak Roma devletinin düşmanı, büyük Sâmi generali Hannibal'le erken bir özdeşleşmeye girmesine karşın Freud'un imgeleminin aslında Roma'nın kendisine bağlı olduğu iyi bilinmektedir. Askeri unvana yönelik çocuksu fantezileri yerini kültürel bir kahraman olma tutkusuna bırakmıştır; bir gün üniversitenin toplantı salonunda bir büstle anılmayı düşlediğinde, kendisine uygun bulunacağını umut ettiği kitabe *Kral Oidipus*'tan bir dizedir: "...ünlü muammayı çözen adama öylesine güçlüydü." Antik Roma ve Yunan geleneği İngiliz geleneğiyle pekiştirilmişti – Freud için İngiltere ussal özgürlüğün anavatanıydı; sık sık orada yaşama arzusunu ifade etmiştir; gençliğinin bir döneminde hemen hemen okuduğu tüm metinler İngilizceydi; o dönemde gözde İngiliz şairi Milton'du ve daha sonra oğullarından birine adını verdiği Oliver Cromwell'e hayrandı. İngiliz püritanizminin özellikleri, Freud'un Yahudi yuvasının zorunlu olarak daha özel, ama hiç de daha az katı olmayan ahlakını onaylamak için eski toplumsal erdem ideali ile birleşti ve genç adamın, bir yaşamın nasıl yaşanması gerektiğine ilişkin anlayışını oluş-

turmasına yardım etti: katılık, sebat ve onurla. Durum böyleyken Freud'un terapötik amacının çoğunun ahlaksal yaşamın aşırı istemlerinin verdiği zarara yöneltilmesi ve toplum ve kültürün bireylerden büyük istemlerde bulunma hakkını onaylarken yine de bu istemlerin karşılanmasında katlanılması gereken acılara dayanılması güç bir yas ifade eden gözlerle bakması gerçekten bir paradoks gibi görünmelidir. Kendisine en ağır yasaklamaları koydu ve en katı cinsel ahlakla uyum içinde yaşadı, yine de kendi ifadesiyle, toplumun izin vermeye istekli olduğundan "karşılaştırılmayacak ölçüde daha özgür bir cinsel yaşamı" destekledi.

İlk başarı düşlerinin görece geç gerçekleşmesi, karakteristik güçlerinin kendilerini orta yaşa kadar göstermemeleri Freud'un yaşamında özel bir ilgi öğesidir. Dâhilerin yaşamöyküsünde bu alışılmış bir şey değildir. Genç bir insan olarak Freud'un, arkadaşları ve öğretmenlerinin onun yaşamda başarılı olacağına, mesleki ün kazanacağına yönelik umutlar taşımalarını haklı kılan akıl ve kişilik izleri gösterdiği elbette doğrudur. Ama hiç kimse genç Freud'un ortaya koyduğu olgulara bakarak onun için üstün bir başarı kehanetinde bulunma gereksinimi duymazdı. Elbette gerçek başarı, doğası gereği öngörülemez bir başarıydı, ama Freud'un ilk bilimsel çalışmasında gösterdiği en üstün güçler bile sonunda başardıklarıyla karşılaştırılamaz. Eğer Freud'un yaptıklarının ilk açık göstergesi olarak Bayan Elisabeth von R. vakasını ve bu vakanın tarihi olarak da 1892 yılını alacak olursak (bununla ilgili olarak bir belirsizlik vardır) Freud kendisine ün kazandıracak olan çalışmaya başladığında otuzaltı yaşındaydı.

Gelişiminin geç oluşu bizi, Freud'un entelektüel başarısının ne kadarının ahlaksal bir başarı olarak düşünülmesi gerektiğini değerlendirmeye yöneltir. Bunu söylerken iki şeyi düşünüyorum. Biri aile sorumlulukları ve bunların nasıl karşılanacağına ilişkin tümüyle geleneksel bir anlayışa sahip olan ve mesleğinin liderleri tarafından aforoz edilmiş bir kuram adına kariyerini tehlikeye atan orta yaşlı bir adamın cesaretiyle ilgili.

Freud'un görüşleri yalnızca, gerçi bu da yeterince zorlayıcıydı, saygın ahlak zemininde değil, entelektüel zeminde de lanetlenmişti – bu görüşler, Alman tıbbının, üzerinde son derece önemli ilerlemeler kaydettiği bilimsel varsayımlara meydan okuyordu. Helmholtz Okulunun üyelerine göre zihnin –beynin ya da sinir sisteminin değil–bedenin ve hatta kendisinin yanlış işleyişinin nedeni olabileceği düşüncesi mesleki bir sapkınlıktan daha beterdi: bu bizzat düşünceye bir saygısızlıktı. Bu insanların geleneğine göre eğitilen Freud'dan sürdürmesi ve geliştirmesi beklenen şey bu gelenekti. Aslında o bunu asla reddetmedi, çünkü geleneğin maddeciliğini yadsırken[Δ] belirlenimciliğini onayladı, ama reddettiği şey kendisine karşı, görkemli bir soğukkanlılıkla karşılayacağı bir öfke fırtınası yarattı.

Freud'un başarılarının ahlaksal doğasına ilişkin belirteceğim diğer şeyi, Freud'un entelektüel yeteneğine ilişkin kendi duygusu akla getirmiştir. Entelektüel donanımından hiçbir zaman tatmin olmamıştır. Eğer Tanrıyla yüz yüze gelse, ona neler söyleyeceğine ilişkin imgelemi temelde, kendisine "daha iyi bir entelektüel donanım" verilmediğinden şikâyetçi olmaktan oluşuyordu. Entelektüel kişiliğine ilişkin görüşlerinden biri iyi bilinir: "... Ben gerçek bir bilim adamı, bir gözlemci, bir deneyci ve bir düşünür değilim. Yaratılış olarak merak, yüreklilik ve dirence sahip bir *conquistador*'dan[V] –sözcüğü çevirmek isterseniz bir maceracıdan– başka bir şey değilim." Freud'un yetersiz entelektüel güçlere ilişkin duygusuna gülümser ve eğer ondan hoşlanmıyorsak belki de bu şikâyetteki biçimsiz bir şeyden, sahte bir alçakgönüllülükten kuşkulanırız. Ama Freud bir gerçeği anlatmaktadır. Gelişmiş düşünceleri entelek-

---

[Δ] Aslında Freud, psikoloji kuramıyla ilişkili ilk çalışması olan, ama yaşamı boyunca hiç yayımlanmamış *Bilimsel bir Psikoloji Projesi*'nden (1895) başlayarak ruhsal yapının maddi temelini yadsımamış, ancak zamanının olanakları içinde bunu kanıtlamanın olanaksızlığından söz etmiştir –çn.

[V] 16. yüzyıl Meksika ya da Peru fatihleri –çn.

tüel açıdan şimdi ne kadar parlak görünürse görünsün, onları tasarladığı sırada parlak oldukları *duygusu* vermediler; yaşadığı duygu daha çok sabır, gerçeklere boyun eğme ve inatçılıktı. Gurur sözcüğün her tür iyi anlamıyla, Freud'un mizacının öne çıkan niteliğiydi. Ama buluşlarına, en az cesaret kadar önemli olan düşünce yoluyla ulaştı. Alçakgönüllülükleri ve gerçeklere boyun eğmeleri bilim adamlarının sıklıkla övündükleri bir şeydir; ama Freud'un boyun eğdiği şey yalnızca katı olgular değil, aynı zamanda insandı; yani tiksindirici veya ahlaksal olarak itici, hatta kişisel olarak kırıcı olandı. Freud'un, hastalarının çocukluklarında uğradıkları cinsel tacize ilişkin hikâyelerinin tümüyle yanlış olduğunu ve bu hikâyelere dayalı ilk kuramın terk edilmesi gerektiğini anladığında bununla başa çıkması, sözcüğün genel anlamıyla yalnızca zekâsıyla, salt zihinsel güçle olmadı. Bu, aldatılma karşısındaki kızgınlığın ve yıkılmış kuram karşısındaki düş kırıklığının ötesine uzanan, başka bir şeyin denetimi altındaki zekâ, neden tüm hastaların kendisine aynı yalanı söylediğini sorma, bunu bir yalan değil de bir fantezi olarak adlandırmaya karar verme, bunun için bir neden bulma ve çocukluk cinselliği kuramını inşa etme zekâsıydı. Ve zekâdan daha fazla bir şey aracılığıyla kendi bilinçdışı zihninin son derece önemli olan analizini gerçekleştirdi.

Freud'un gecikmiş başlangıcı, onun yaşamının –içinde bulduğumuz destansı niteliğin çoğunu açıklayan– en şans getiren unsurudur. Eksiksiz yaratıcılık dönemi ancak olgunluk yıllarında başladığı, görüşlerinin yavaş bir biçimde gelişmesi gerektiği ve onları hem dünyanın düşmanlığına hem de bazı yardımcılarının kabul edilemez değişikliklerine karşı koruması gerektiği için orta yaşları, anlatımı açısından, biçimlenme yıllarındakinden daha açık ve kesin olan kahramanca bir enerjiyle yüklüdür. Orta yaşlarında o, genç adamın büyüme, deneyim ve kendisi hakkında yüksek beklenti romansından hiçbir şeyi zamanın insafına bırakmaz; aslında romans çok daha şiddetli ve coşkulu bir hal alır. Yaşlandıkça büyük yorgunluğun bilincine varır, sıklıkla tükenmiş enerjilerden söz eder ve

giderek artan biçimde ölüm düşüncesiyle uğraşır ve bu büyük çabayı *Haz İlkesinin Ötesinde* öğretisinde açıklığa kavuşturur. Ama mektuplarını ya da yaşam biçiminin ayrıntılı bir özetini okuyan herkes temel enerjilerinin ne kadar az tükendiğini, ölümün kendisine yaklaşmasına ne kadar az izin verdiğini görür. Yetmiş yaşında olmasına karşın (Amerika'da *Kaygı Sorunu* olarak yayımlanan) *Ketlenmeler, Belirtiler* ve *Kaygı*'da ortaya konan nevroz kuramını kökten gözden geçirmekle kalmamış, aynı zamanda ileri yaşta çoğu insanın güç ve sıklıkla katlanılmaz bulduğu ilişkiler, yani kendisiyle ilişkisi de dahil olmak üzere tüm insan ilişkileri onun için büyük bir önem taşımaya devam etmiştir. Sandor Ferenczi, Freud ile Goethe arasında bir benzerlik olduğunda ısrar ettiğinde, Freud bunu önce esprili ve daha sonra da keskin bir biçimde reddetmişti. Ama bu en azından şu açıdan doğrudur: Freud da Goethe gibi kendisindeki doğrudan, sağlıklı, yaratıcı bir ilgiyi gençliğinden sonraki yıllara kadar taşıyabilme gücüne sahipti. Bu durum onun bezginlik ve umutsuzluk ifadelerinde bile kendini hissettirir.

Bu güç, aşırı yaşlı olduğu yıllarda bile azalmaz. Freud'un son yıllarında da yaşamının herhangi bir döneminde olduğu kadar eksiksiz bir biçimde dikkatimizi çekmesinin nedeni budur. Bu, merakla yüklü bir dikkattir. İlk yıllarının özetini okuduğumuzda şu soruyu sorarız: "Bu küçük çocuk, bu oğlan, bu genç adam, bu ailenin pohpohlanmış sevgilisi, gerçekten Sigmund Freud mu olacak?" Yaşamının son yılları hakkında okuduğumuzda ise daha az olmayan bir merakla sorarız: "Bu yaşlı, bu ölmek üzere olan insanın, Sigmund Freud olarak kalması olası mı?" Kaldı ve yalnızca yaşamda değil, kendi yaşam niteliğinde sergilediği dayanma gücünün kayıtları kişisel tarihçelerin en etkileyicilerinden birini oluşturdu.

Freud ilerki yaşlarında, genç bir insan olarak düşlediğinden çok daha büyük bir zaferin –sözcük tam olarak bu olmasa da– keyfini çıkardı. 1919'dan sonra psikanalize yönelik saldırılar durmasa da, bunlar artık Freud'un kuramlarının giderek kabul görmesine oranla çok daha az etki-

liydiler. Yetmişinci doğum günü Viyana'da halkla birlikte kutlandı ve bunu diğer onurlandırıcı etkinlikler izledi. Entelektüel topluluktaki saygınlığı hâlâ belirsiz olabilirdi, ama hiç de az değildi. Ancak her zaman kuru bir dille söz ettiği başarısı bir uyuşmanın sonucu olarak ortaya çıkmış sayılmazdı. Freud'un son yılları en karanlık zamanlarıydı. Yaşam üzerine yüksek beklentisine, kayda değer keyif alma gücüne karşın uzun süre insanın durumunu iğneleyici bir ironiyle değerlendirmişti ve şimdi insanın varoluşunun kaba ve akıldışı doğası bir dizi olay yoluyla onu yeni ve korkunç bir güçle etkilemişti.

En değer verdiği çalışma arkadaşlarından ikisinin ayrılması, bu dönemde Freud'un tipik deneyimlerinden biridir. Bu kopuşları asla hafife almadı, özellikle Jung'un kopuşu onu kişisel olarak incitti. Ama yeterince acı verici olsalar da daha önceki ayrılmalar mizaç, kültür ve entelektüel eğilim farklılıklarının doğal sonucu olan ve ortaklaşa bir entelektüel girişimde normal olarak değerlendirilmesi gereken olaylardı. Oysa Rank ve Ferenczi'nin ayrılışları farklı bir türdendi. Her iki adam da –özellikle, tüm çalışma arkadaşları içinde Freud'un en çok sevdiği ve oğlum diye söz ettiği Ferenczi– uzun yıllar boyunca Freud'a çok yakın olmuştu. Psikanalitik kuramını gözden geçirip düzenleme işini üstlenen bu değerli çalışma arkadaşlarının basit ve abartılı yöntemleri ve hizipçi görüşleri çok derin kişilik bozukluklarıyla yan yana ilerlemiştir ve bunlardan biri –Ferenczi– delirerek ölmüştür.

Son döneminin ilk yıllarına büyük oranda ölümün gölgesi düşmüştür. Kayda değer serveti sayesinde psikanaliz düşüncesini ileri taşıma işini üstlenen ve Freud'un derinden bağlı olduğu Anton von Freund uzun ve korkunç acılar çektikten sonra 1920 yılında kanserden öldü. Birkaç gün sonra Freud, "pazar çocuğu" olarak çağırdığı yirmialtı yaşındaki, güzel kızı Sophie'nin öldüğü haberini aldı. 1923'te, Sophie'nin oğlu Heinz dört yaşındayken öldü. Freud bu torununa karşı özel bir sevgi beslerdi –Heinz'ın tüm çocukları ve torunlarının yerine geçtiğini söylemişti– ve ölü-

mü korkunç bir darbeydi. Her ölümü kendinden bir parçanın yitirilişi olarak yaşadı. Anton von Freund'un ölümünün, yaşlanmasında önemli bir etken olduğunu söyledi. Sophie'nin ölümüyle ilgili olarak, bunun "iyileşmeyecek derin bir narsisistik yara" olduğunu belirtti. Küçük Heinz'ın ölümünün, duygusal yaşamının sonu olduğuna inandı.

1923'te çene kanseri olduğunu öğrendi. Hepsi de yeterince sıkıcı otuzüç ameliyat geçirdi ve onaltı yıl boyunca, genel olarak son derece şiddetli bir acı içinde yaşamak zorunda kaldı. Taktığı protez çirkin ve acı vericiydi, yüzünü ve konuşmasını çarpıtıyordu; onun gösterişe önem veren bir insan olduğunu biliyoruz.

Çektiği acının haksızlığıyla yüzleşmesine yardımcı olacak bir dinsel inanca kesinlikle sahip değildi. Bir "felsefe" ruhu da yoktu. Sözcüklerle avuntu bulmayı reddetme konusunda Eyüb peygamber kadar inatçıydı – hatta ondan daha inatçı, çünkü kendisine *suçlama* zevki için bile izin vermeyecekti. Gerçek olduğu gibidir. İnsan yaşamı acımasız, akıldışı, insanın onurunu kıran bir iştir – hiçbir şey bu yargıyı yumuşatamaz. Freud bunu *Ilyada* kadar basit bir biçimde yapar.

Yine de onu hiçbir şey yıkmaz ve hiçbir şey gerçekten tüketmez. Sık sık tükendiğini söylese de tükenmez. Birçok kez hiçbir şeyi önemsemediğini söylese de çalışmayı sürdürür. Önemi yadsınamaz bir kitap olan *Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları*, Freud yetmişüç yaşındayken ortaya çıkar. Seksenüç yaşındaki ölümü sırasında *Psikanaliz Taslağı*'nı yazmaktadır. Ölmeden bir ay öncesine kadar hastalarına bakar.

Genellikle söylendiği gibi, gerçekten kendi yaşamına karşı kayıtsız kalıp, yaşayıp yaşamadığını önemsemiyor olabilirdi, ama yaşadığı sürece kendine karşı kayıtsız değildi. Ve tahminime göre bu kahramanca bencillik onun ahlaksal varlığının giziydi. Son günlerinde, kanser tanısı ilk konduğu zaman arkadaşlarının gerçeği ondan gizlemeyi düşündüklerini öğrendiğinde, alev alev yanan gözleriyle "*Mit welchem Recht*? – Hangi hakla?" diye haykırır. Son derece yaşlıdır, olay artık geçmişte kalmıştır,

aldatma yalnızca iyi niyetlidir ve aslında yürürlüğe konmamıştır, yine de sırf özerkliğinin sınırlandırılabileceği düşüncesini bile gururuna karşı derin bir hakaret olarak değerlendirerek, ani bir öfkeye kapılır. Onun sevgi gücünün, gururundan yeşerdiğine inanıyoruz. Kızının ölümünün ona verdiği "derin narsisistik acı"dan söz ederken çok şey anlatmak ister. Konuşmayı "karım ve Annerl çok daha insanca bir biçimde yaralandılar!" diye sürdürmesi belki de bu özelliğinin bir eleştirisidir. Yine de onun sevme tarzı, diğer sevme tarzlarından daha az "insanca" olsa da –ki bu kuşku götürür– son derece hızlı ve güçlüydü. Kendi egoizmi, başkalarının egoizmini tanımasına ve saygı duymasına yol açtı. Yorgun ve taşıyabileceğinden fazla yükümlülük altında olduğu durumlarda bile tanımadığı kişilerden gelen tüm mektupları yanıtlaması –örneğin oğlunun eşcinselliği karşısında şaşkınlık içinde ona başvuran Amerika'daki bir kadına öylesine ciddi bir kaygıyla, o kadar uzun ve İngilizce yazması– gerektiğine inanmasına neden olan başka ne olabilirdi ki?

Çok büyük bir acının egemen olduğu yıllar boyunca –sona yaklaştığında, dünyasından, "bir kayıtsızlık denizinde yüzen küçük bir acı adası" olarak söz etti– hiçbir ağrı kesici ilaç almadı ve ancak sonunda aspirin almayı kabul etti. Açık bir şekilde düşünmemektense acı içinde düşünmeyi tercih ettiğini söyledi. Yalnızca gereğinden fazla yaşadığından emin olduğunu hissettiğinde, uykudan ölüme geçmesine yardım edecek bir yatıştırıcı istedi.

Freud, Ernest Jones'ta bir yazgı gibi önceden belirlenmiş ve tümüyle uygun olan yaşamöyküsü yazarını buldu. Kuşkusuz zaman içinde Freud'un başka yaşamöyküleri de yazılacaktır, ama onlardaki doğruluk derecesi Dr. Jones'un yetkin ve anıtsal çalışmasına dayalı olacaktır. Bu güç çalışma için Dr. Jones'un neden eşsiz bir biçimde donanımlı olduğu fazla açıklama gerektirmez. Otuzbir yıl boyunca Freud'la birlikteydi. Psikanalizin, Amerika kıtası ve İngiltere'de yerleşmesinde belirleyici bir rol oynadı. Dr. Jones, Freud'un, ölümünden sonra psikanalizin bütünlüğünü

korumak amacıyla en çok değer verdiği ve güvendiği meslektaşlarından oluşturduğu ünlü "Komite"nin zekâ ve yargı açısından en önde gelen birkaç üyesinden biriydi. Psikanalize –deyim yerindeyse– en ortodoks yönleriyle bağlı olduğu için, tam da bağlılığının güçlülüğü nedeniyle, kuramın belli konuları üzerindeki sorunları Freud'un bağlamında alıp sürdürmeyi olası buldu. Saygınlığı, hem Freud'a olan büyük hayranlığını sonuna kadar ifade etme hem de Freud'u sevecen bir nesnellikle yargılama fırsatını kendisine verdi. Elinin altında çok çeşitli alanlarda büyük bilgi yığınları, canlı ve açık bir düzyazı tarzı vardı.

Belli kişisel özellikler açısından Dr. Jones, Freud'la karşılaştırılabilir. Freud'un görkemli ihtiyatlılığına sahip değildi ve olmayı da istemedi; cıva gibi canlı biriydi. İki adamın enerjilerinin farklı tonlar taşıdığı kesin olsa da enerji düzeyi açısından Freud'a benzerdi ve bitmemiş özyaşamöyküsünde aktardığı kendine ilişkin açıklama ve benzer şekilde yazdığı, başardıklarının listesi yaratıcı egoizminin ne kadar büyük, dayanıklılık ve başarı arzusunun ne kadar güçlü olduğunu gösterir.

Dr. Jones'un dikkat çekici kişisel güçlerine ilişkin bir keresinde doğrudan bir deneyimim oldu. Freud'un doğumunun yüzüncü yılı nedeniyle Amerika'ya son ziyareti sırasında New York'ta televizyon için bir film yapmayı kabul edince, benden konuşma yönlendiricisi olmam istendi. Film, tıpkı şimdiki halinde olduğu gibi yarım saatten kısa sürüyordu, ama üç gün boyunca çekilmiş yüzlerce metreden kısaltılmıştı. Bu iş benim sandığımdan çok daha güçtü. Son derece sıcak bir mayıs gününde Dr. Jones ve ben Psikanaliz Enstitüsü'nün kütüphanesinde bir masaya oturduk ve ışıkların, kameraların, yapımcıların, (yalnızca masanın üzerindeki küllüğün konumundan sorumlu olan) sahne görevlisinin, makyajcıların ve elektrikçilerin sinirlerimiz üzerindeki korkunç saldırısına karşın Freud, psikanaliz ve Dr. Jones'un yaşamı hakkında konuştuk. Dr. Jones yetmişsekiz yaşındaydı. New York'a uçuşundan birkaç gün önce ciddi bir kanser ameliyatından sonra hastaneden taburcu olmuştu; uçuş

sırasında bir kanama geçirmişti. Yine de hem canlı hem soğukkanlıydı. İlk günümüzün öğle arasında, dinlenmesi için ayrılmış odaya çekildi ve son yıllarında Freud'a doktoru olarak eşlik eden Dr. Schur'u kabul etti. Uyuması ya da en azından konuşmaması gerektiğini düşündüğüm için kendisine katılma teklifine direnmeye çalıştım. Dr. Schur eski bir dostuydu ve büyük bir keyifle anladığım üzere ben de yeni dostu olma yolundaydım ve Dr. Jones bu durumda gerekli olanın konuşma olduğunu düşünmüştü. Sanırım uzanmayı kabul etti, ama işe geri dönme zamanı gelene kadar Dr. Schur ve benimle canlı bir konuşmayı sürdürdü. Bazı insanlar için hiçbir şey kameralar önünde hazırlıksız yapılan konuşmalarda açık ve zeki olma çabasından daha yorucu değildir. Ama Dr. Jones bu yaradılışta biri değildi; hangi konu olursa olsun mükemmel bir berraklık, doğrudanlık ve inandırıcılıkla ve görünürde çaba harcamadan konuşuyordu; yapması gereken tek şey ne bildiğini ve neye inandığını söylemekti ve bunu yapmaktan haz aldığı açıktı. Her çalışma gününün sonunda Dr. Jones kendisini bekleyen şu veya bu, sosyal ya da resmi toplantıya neşeyle giderken, ben yorgunluktan bitkin bir halde, dev bir ırkın hayatta kalan bu son temsilcisiyle tanışma duygusuyla onun gidişini izledim.

Dr. Jones'un Amerikalı yayımcısının çağrısı üzerine genel okuyucu için Freud'un yaşamöyküsünün, büyük ve pahalı üç orijinal ciltten daha kullanışlı bir basımını hazırlamayı Steven Marcus'la birlikte üstlendiğimizde aldığımız sorumluluğun hassasiyetinin yeterince farkında olduğumuzu sanıyorum. Ancak kitabın doğasının, kapsamını sınırlamadan ya da özünü ve içeriğini bozmadan kısaltılabilmeye uygun olduğuna ve bunu kanıtladığımıza inanıyoruz.

Bazı kısaltmalar ilk anda sorgusuz biçimde doğru oldukları izlenimi verdiler. Dr. Jones açıklamalarını belgelemede ve kaynaklarını belirlemede son derece özenli bir yol izlemişti; genel okuyucunun onun sağladığı, bilimsel ayrıntılar ve açıklamalarla dolu pek çok sayfaya ihtiyacı yoktu.

Cerrahın, Freud'un çenesi üzerine yaptığı çok sayıda ameliyatın her biri hakkındaki notların kayıtları kuşkusuz yararlı olacaktır, ama bu bilgiler çoğu okuyucunun hiç ilgisini çekmeyecektir. Dr. Jones'un, Freud'un ilk kuramı olan ve sonradan vazgeçtiği zihin kuramına ilişkin yazdığı bölüm aslında kendi içinde gerçekten ilginçtir, ama yine de okuyucunun bir önceki anlatıdan öğrendiği şeyi daha açıklayıcı bir biçimde yineler. Aynı şeyler Dr. Jones'un, Freud'un 1919'a kadar olan çalışmalarını özetlediği ve yorumladığı özgün basımın II. cildinin yaklaşık 170 sayfası için de söylenebilir; ama bu sayfaları yazmadaki amacı, Freud'un entelektüel yaşamının belli olaylarını yapabileceğinden daha tasarruflu bir biçimde ele almak bakımından onu haklı gösterdiği için, bu incelemenin bazı bölümlerini, uygun olan yaşamöyküsel anlatı bölümlerine aktararak koruduk. Özgün basımın III. cildinin yaklaşık 200 sayfası, Freud'un çeşitli entelektüel disiplinlerle ilişkisi ve onlar üzerindeki etkisinin, "Tarihsel Değerlendirme"sine ayrılmıştı; bu sayfalar gerçekten ilginçtir, ama onun yaşamını ve kişiliğini anlamada hiçbir biçimde gerekli olmayan ayrı bir kitap oluştururlar; yine de burada da belli bölümleri koruduk ve onları anlatının bölümlerini daha açık hale getirmek için kullandık. Freud'un mektupları her zaman ilginçtir, ama II. ve III. ciltlerin eklerinde bütün olarak ya da kısmen yayımlanan bazı mektupların, yaşamöyküsünün ayrılmaz bir parçasını oluşturmadığını düşündük. Özgün basımda mektupların hitap ve sonuç bölümleri oldukça önemli bir yer tutar; önemli olmayanlar dışında bunları çıkardık. Dr. Jones'un ihtiyaç duyulan açıklamayı sağlayan tüm dipnotlarını koruduk, ama özel bir çekiciliğe sahip olmadıkları sürece diğer dipnotları çıkardık.

Bu türden kararları vermek zor değildi. Kuşkusuz esas güçlük metnin kendisini ele alırken ortaya çıktı. Dr. Jones'un elinde gerekenden çok daha fazla kanıt olduğu ve kitabı oluşturan malzemenin olağandışı bolluğuna ilişkin duygumuzun güvenimizi tazelemesine izin verdik. Freud'u ve onun yaşamındaki olayları, psikanalitik hareketin oluşumunu ve bunu

yaratanları kişisel olarak tanımasının dışında; "resmi" ve tümüyle güvenilen bir yaşamöyküsü yazarı olarak Freud'un aile üyeleri, arkadaşları ve meslektaşları tarafından kendisine iletilen iletti̇ği kişisel anılardan oluşan ayrıntılı bir bilgi birikimi ve büyük bir mektuplar-belgeler yığınına sahipti (Dr. Jones'un oğlu, Freud'un dul eşinin ölümünden sonra bir sandık dolusu mektup bulunması üzerine, birinci cildin tümüyle yeniden yazılması gerektiğini bildirir). Böylesi bir durumda olan yaşamöyküsü yazarı aslında şanslıdır, ama aynı zamanda şanssızdır da. Bir tür doğal, kutsal saygı onun her bilgi kırıntısını saklamaya yöneltir; uygun olan her kanıtı sunmayı ve belki de onun değerini tartışmayı bir görev olarak hisseder. Yalnızca bir örnek olarak, ilk anlatıda Dr. Jones birçok kez Freud'un kız kardeşlerinden birinin anılarını aktarır ve onun anımsadığı şeyin neredeyse her zaman yanlış olması gerektiği sonucuna varır; bu kardeşin – yanlış ya da doğru olmaları kendi başlarına fazla önem taşımayan– anılarını ya da Dr. Jones'un onların yanlış olduğunu düşünmesine yol açan nedenleri bu kitaba katmanın gerekli olmadığını düşündük. Ve genel olarak, Dr. Jones'un, bir yaşamöyküsü yazarının görevlerine bir arşivcinin görevlerini de eklediğini düşündüğümüz her noktada, onu üstlendiği yüklerden kurtarmayı görev edindik, böylece bir yaşamöyküsü yazarı olarak olağanüstü güçleri daha canlı bir biçimde hareket edebilecekti.

İlke bizleri yalnızca bu noktaya kadar taşıyabildi. Steven Marcus ve ben editöryel çalışmamızın geri kalanı için Dr. Jones'a yönelik saygımız, kitabına hayranlığımız ve bir insan ve akıl olarak Freud'a yönelik derin ilgimiz konusunda sahip olmayı umut ettiğimiz yazınsal inceliğe güvendik. Yöntemimiz yakın ve tartışmacı bir işbirliği yöntemiydi. Korunabileceğini düşündüğümüz yerleri işaretleyerek her ikimiz de bütün bölümleri ayrı ayrı okuduk. Sonra bölümü birlikte okuduk, önerdiğimiz kısaltmaları karşılaştırdık ve genellikle onları uzunca bir biçimde tartıştık; kuralımız, sorunlu olan bölümleri, uyuşmazlıkları içinde koruyarak çözmekti. Çıkardığımız bölümler nedeniyle yeni bağlantılara ihtiyaç

duyulan pek çok yeri Dr. Jones'un kendi yazı ruhuna uygun olduğunu umduğumuz biçimde tamamladık.

LIONEL TRILLING

YAZARIN İLK ÖNSÖZÜNDEN

Bunun Freud'un popüler bir yaşamöyküsü olması amaçlanmamıştır: Şimdiye kadar ciddi çarpıtmalar ve yalanlar içeren pek çok yaşamöyküsü yazılmıştır. Bu kitabın hedefi yalnızca, Freud'un yaşamının ana olaylarını erişilir olma durumlarını henüz korurken kaydetmek ve –daha önemlisi– onun kişiliğini ve yaşam deneyimlerini düşüncelerinin gelişimiyle ilişkilendirmektir.

Bu, Freud'un kendisinin onaylayacağı bir kitap değildir. Kişisel yaşamını yazılarının pek çok bölümünde yeterince açıkladığını –aslında bu da daha sonraları pişman olduğu bir şeydi– ve geri kalanını gizli tutma hakkına sahip olduğunu düşünürdü; dünya, bilgiye yaptığı katkılardan yararlanmaya bakmalı ve kişiliğini unutmalıydı. Ama kendi açıklamalarından pişman olmak için son derece geç kalmıştı. Kötü niyetli insanlar, Freud'un kişiliğini küçük düşürme amacıyla, bazı bölümleri öne çıkarıp çarpıtmak için işbaşındaydılar ve bu durum ancak onun iç ve dış yaşamının daha kapsamlı bir sunumuyla düzeltilebilirdi. Freud'un ailesi onun gizlilik isteğine saygı gösterdi ve aslında bunu paylaştı. Sorgulayıcı kalabalıklara karşı onu pek çok kez korudular. Daha sonra tutumlarını değiştirmelerine neden olan şey, onu hiç tanımamış insanlar tarafından uydurulmuş çok sayıda yanlış hikâyenin, yavaş yavaş asılsız bir efsane oluşturmasıydı. Bunun üzerine, Freud'un yaşamının gerçek anlatısını gücümün yettiğince sunma çabamda bana tüm yürekleriyle destek olmaya karar verdiler.

Büyük adamların, seçkinlikleri nedeniyle, daha küçük ölümlülere bahşedilen biri kamusal diğeri özel iki yaşama sahip olma ayrıcalığından yoksun oldukları konusunda genel bir uzlaşma vardır; dünyadan gizledikleri şeyin çoğu kez sundukları ile aynı değerde olduğu görülür. Freud'un kendisi de, büyük insanların yaşamındaki incelenmeye ve örnek

alınmaya değer ayrıntılara ilişkin kayıtların azlığına ilişkin üzüntüsünü sık sık dile getirmiştir. Eğer kendisi hakkında hiçbir şey bilinmeseydi, doğrusu dünya çok şey kaybederdi. Dünyaya verdiği şey tümüyle tamamlanmış bir zihin kuramı değil –o zaman bu, yazarına gönderme yapılmaksızın tartışılabilecek bir felsefe olurdu– ara sıra bulanıklaşıp sonra yeniden netleşen, yavaş yavaş açılan bir manzaradır. Açımladığı içgörü yalnızca büyüyen bilgi birikimiyle değil, aynı zamanda yaşam üzerine düşünce ve bakışının evrimiyle de uyumlu olarak değişmeyi ve gelişmeyi sürdürdü. Diğer bilim dalları gibi psikanalizi de asla tamamlanmış bir bilgi dalı olarak değil, bir tarihsel gelişim olarak incelemek en yararlı yoldur ve onun gelişimi, alışılmışın dışında ve şiddetli bir biçimde kurucusunun kişiliğine bağlıdır.

Göreceğimiz gibi Freud, özellikle yaşamının ilk döneminin gizliliğini korumak için incelikli önlemler almıştı. Tüm yazışmalarını, notlarını, güncelerini ve elyazmalarını iki kez tamamen yok etti. Her iki olayda da bu temizlik için dış nedenler olduğu doğrudur: biri evsiz barksız bir yaşam için hastanedeki konutunu terk etmesinden hemen önce ve diğeri evinin düzenini köklü bir biçimde değiştirdiği sırada. Neyse ki 1907'deki ikinci olay sonuncusuydu; bundan sonra yazışmalarını özenle sakladı. İlk olay nişanlısına yazdığı ilginç bir mektupta yer alan aşağıdaki bölümde anlattı; o sırada yirmisekiz yaşındaydı (28 Nisan 1885).

> Biraz önce, henüz doğmamış ve talihsizliğe yazgılı olan bir grup insanın keskin biçimde acı duyacağı bir kararı uyguladım. Kimden söz ettiğimi tahmin edemeyeceğin için ben söyleyeyim: benim yaşamöyküsü yazarlarımdan. Mektupları, bilimsel notları ve yayınlarımın taslaklarıyla birlikte son ondört yılın tüm güncelerini yok ettim. Yalnızca aile mektupları kurtuldu. Seninkilerse sevgilim hiçbir zaman tehlikede değildi. Tüm eski dostluklarım ve birlikteliklerim bir kez daha gözümün önünden geçtiler ve sessizce kötü sonlarıyla buluştular (düşüncelerim hâlâ Rusya tarihinde takılı); dünyaya ilişkin genel görüş ve duygularım, özellikle de beni nasıl kaygılandırdığı konusundaki düşüncelerim yaşamaya değer bulunmadı. Şimdi hepsi baş-

tan düşünülmeli. Ve çok fazla not almıştım. Ama kumun Sfenkse yaptığı gibi bir sürü ıvır zıvır her yanımı sardı; biraz daha zaman geçseydi kâğıt yığınlarının üzerinden yalnızca burun deliklerim görünecekti. Buradan ayrılamam ve eski sayfaların taşıdığı rahatsız edici düşüncelerden kurtulmadan da ölemem. Bunun yanı sıra, yaşamımdaki kesin kopuştan, bir araya gelişimizden ve benim teklifimden önceye denk gelen her şeyi ardımda bıraktım: o uzun zamandır ölüydü ve onurlu bir cenaze törenini reddetmezdi. Bırak yaşamöyküsü yazarları rahatsız olsunlar; işleri onlar için fazla kolaylaştırmayacağız. Bırak her biri kendi "Kahramanın Gelişiminin Başlangıcı" konusunda haklı olduklarına inansın, daha şimdiden onların nasıl tümüyle yanılacaklarını düşünmenin keyfini çıkarıyorum.

Freud'un bu ilginç fantezisinin sonundaki hafif gülümsemesini takdir ederken, yine de son sözlerin abartıldığının kanıtlanabilmesini ummaya cesaret ediyoruz.

Freud'un yaşamöyküsünü derleme görevi insanın gözünü korkutacak kadar olağanüstüdür. Veriler o kadar geniştir ki, ancak yapılacak bir seçim –onları temsil edebilecek bir tanesinin seçilmesi umuduyla– sunulabilir; gelişimindeki belli evrelere yönelik çok daha yoğun incelemeler için yer kalacaktır. Her şeye karşın, bu işi üstlenmem gerektiğine ilişkin telkinine boyun eğmemin nedenleri bana dayatılan, Freud'la sürekli yakın ilişki içinde olmuş küçük meslektaşlar çevresinin ("Komite") yaşayan tek üyesi, kırk yıl boyunca yakın dostu ve aynı zamanda bu dönem boyunca "psikanalitik hareket" adıyla anılan akım içinde merkezi bir rol oynadığım şeklindeki düşüncelerdi. Psikanalize giden yolda Freud ile benzer disiplinlerden –sırayla felsefe, nöroloji, konuşma bozuklukları, psikopatoloji– geçmem onun analitik öncesi dönemi çalışmalarını ve bunların analitik çalışma yönünde değişimini izlemede bana yardımcı oldu. Bu çevredeki tek yabancı olmam belki de bana diğerlerinden bir ölçüde daha fazla nesnellik sağladı; Freud'un hem kişiliğine hem de yaptıklarına yönelik saygı ve hayranlığım ölçülemez derecede büyük olduğundan benim kahramana-tapınma eğilimim onunla karşılaşmadan önce etki etmeye başla-

mıştı. Ve Freud'un –kişiliğinin önemli özelliklerinden biri olan– olağanüstü kişisel bütünlüğü, yakınındakileri son derece derinden etkilerdi; bu nedenle ben, insanın ona saygısının insanlıktan uzak birinin idealleştirilmiş bir portresini sunmaktan daha büyük bir kötüye kullanımını hayal bile edemem. Aslında büyüklüğü hak edişi büyük ölçüde, başkaları için paha biçilmez bir değere sahip araçlar kullanarak kendi duygusal çatışmaları ve içsel güçlükleriyle savaşmasını ve onları yenmesini sağlayan dürüstlük ve cesarette yatar.

BİRİNCİ KİTAP

Biçimlenme Yılları ve Büyük Buluşlar
(1856-1900)

1

KÖKENLER

(1856–60)

SIGMUND Freud 6 Mayıs 1856'da, saat 18.30'da, Moravya'da, Freiberg, Schlossergasse 117'de doğdu; 23 Eylül 1939'da, Londra'da, Maresfield Gardens, 20 numarada öldü. Freud'un onuruna Schlossergasse'ye sonradan Freudova Ulice adı verilmiştir.

Freud kısa özyaşamöyküsünde (1925) şunları yazmıştır: "Babamın ailesinin uzun bir süre Rheineland'da (Köln) yerleştiğine, ondört ya da onbeşinci yüzyılda antisemit zulüm nedeniyle doğuya kaçtıklarına ve ondokuzuncu yüzyılda Galiçya yoluyla Litvanya'dan Alman Avusturya'sına geri döndüklerine inanmak için nedenlerim var." Naziler "ırkçı" doktrinlerini açıkladıklarında, şaka ve hüzün karışımı bir anlatımla, Roma döneminde, Almanlar hâlâ Keltleri batıya sürmekle uğraşırken oraya yerleşen Yahudilerin, en az Almanlar kadar Rheine'de bulunma hakkına sahip olduklarından yakınacaktı.

Freud, genç bir insan olarak ailesinin tarihçesiyle ilgiliydi, ama Rheineland hikâyesi için ya da Roma yıllarında orada bir Yahudi yerleşimi bulunduğu şeklindeki tarihsel bilginin ötesinde Köln seçeneği için hangi kanıtlara sahip olduğu bilinmemektedir. Bu, 1910'da Güney Tirol'de, şimdiki adı Bressanone olan Brixen katedralinde "Kölnlü Freud" imzalı bir freskin bulunuşuyla garip bir biçimde doğrulanır gibi olmuştur. Freud ve kardeşi bunu araştırmak için oraya gittilerse de, ressamın atalarından biri mi, yoksa yalnızca bir Yahudi mi olduğu belirlenememiştir.

Freud'un baba tarafından büyük büyükbabasının adı Ephraim Freud, büyükbabasınınki de Schlomo Freud'du. Büyükbabası 21 Şubat 1856'da,

yani Freud'un doğumundan kısa bir süre önce öldü; Yahudi adı olan Schlomo adını alması onun anısınadır.

18 Aralık 1815'te Galiçya'daki Tysmenitz'de doğan ve 23 Ekim 1896'ya kadar yaşayan babası Jakob Freud esas olarak yün satışlarıyla uğraşan bir tüccardı. İki kez evlendi. Onyedi yaşındayken gerçekleştirdiği ilk evlilikten iki oğlu vardı: 1832 ya da 1833'te doğan Emmanuel ve 1836'da doğan Philipp. 29 Temmuz 1855'te, kırk yaşındayken, Viyana'da, Amalie Nathansohn'la evlendi; karısının yaşamı çok daha uzundu, 18 Ağustos 1835'ten 12 Aralık 1930'a kadar sürdü. Seksenbir yaşına kadar yaşamış bir baba ve doksanbeş yaşına kadar yaşamış bir annenin çocuğu olan Freud da normal olarak uzun yaşayacaktı. Jakop Freud'a ilişkin olarak oğlundan biraz uzun olduğu, Garibaldi'ye benzediği ve ailesindeki herkes tarafından sevilen, nazik yapıda biri olduğu bilinir. Freud, fiziksel ve bir ölçüde de zihinsel olarak babasının kopyası olduğunu söylemiştir. Onu, Micawber* benzeri terimlerle, "her zaman umutla bir şeyler olmasını bekleyen" biri olarak da betimlemiştir. İkinci evliliği sırasında bir büyükbabaydı; yakınlarda yaşayan, o sıralarda yirmi yaşlarında olan büyük oğlunun bir yaşında John adlı bir oğlu vardı ve onu kısa bir süre sonra Pauline adlı kızı izleyecekti. Dolayısıyla küçük Sigmund amca olarak doğmuştu ve bu durum, genç zihninin uğraşmak zorunda olduğu sayısız paradokstan biriydi.

Bu çalışmanın yazarı, annenin canlı kişiliğine ilişkin, hem Viyana'dan hem de yazlarını geçirdiği –ve çoğu yaşlı bayanın yatakta olacağı bir saatte, onun kâğıt oyunu partilerinin keyfini yaşadığı– Ischl'dan çok sayıda anıya sahiptir. Sekseninci doğum gününde, şaka olarak kendisinin bu yarı-kraliyetimsi ziyaretlerinin gelecekte yalnızca on yılda bir gerçekleşeceğini bildirmesine karşın, Ischl belediye başkanı onun (rastlantı eseri im-

* Charles Dickens'ın *David Copperfield* romanındaki, sürekli güzel bir şeyler olacağına inanan, ümitli, hayalci ve aylak karakter –yn.

paratorunkiyle aynı gün olan) doğum günlerini törensel bir çiçek buketiyle kutlayacaktı. Doksan yaşındayken, "kendisini fazla yaşlı göstereceğini" söyleyerek armağan edilen güzel bir şalı reddetti. Ölmeden altı hafta önce, doksanbeş yaşındayken gazetelerde fotoğrafı çıktığında yorumu şöyleydi: "Kötü bir baskı; beni yüz yaşındaymışım gibi gösteriyor." Onun büyük ustaya "*mein goldener Sigi* [benim değerli Sigmund'um]" şeklinde seslendiğini işitmek genç bir konuk için tuhaftı ve ikisi arasında tümüyle yakın bir bağ olduğu açıktı. Gençken ince, uzun ve hoş biriydi; neşesini, canlılığını ve keskin zekâsını sonuna kadar korudu. Rus sınırına yakın kuzeydoğu Galiçya'daki Brody'den gelmiş, genç kızlığının bir bölümünü iki erkek kardeşinin yerleştiği Odessa'da geçirmişti. Ailesi, o henüz çocukken Viyana'ya taşınmıştı ve 1848 devrimine ilişkin canlı anıları vardı; üzerinde bu olaydan kalma kurşun delikleri bulunan bir resmi saklamıştı. Evlendiğinde daha yirmi yaşına girmemişti, yirmibir yaşında ilk oğlu Sigmund'u, sonra da birbiri ardına beş kız ve iki erkek çocuk doğurdu; sırasıyla, sekiz aylıkken ölen Julius, Freud iki buçuk yaşındayken (31 Aralık 1858'de) doğan Anna, Rosa, Marie (Mitzi), Adolfine (Dolfi), Paula ve Freud'dan on yaş küçük olan Alexander. Annesiyle kalan Adolphine hariç büyüyenlerin hepsi evlendi.

Freud babasından mizah duygusunu, yaşamdaki olaylara ilişkin sağduyulu kuşkuculuğunu, iyi bir davranışı Yahudi hikâyelerinden alıntı yaparak belirtme alışkanlığını, liberalizmini ve özgür düşüncesini ve büyük bir olasılıkla karısına olan düşkünlüğünü aldı. Kendi görüşüne göre "duygusallığı" annesinden geliyordu. Almancada çok daha belirsiz olan bu sözcük olasılıkla onun tutkulu duygular taşıyan mizacı olarak anlaşılmalıdır. Ancak zekâsı kendine aitti.

Freud'un beş amcası olmasına karşın adından söz ettiği yalnızca Josef idi. Bu onun yaşamında sık sık rol oynayan bir isimdi. Öğrencilik yılları (1875-83) Viyana'da Kayser Josefstrasse'de geçti; Josef Paneth (*Düşlerin Yorumu*'ndaki "arkadaşım Josef") arkadaşı, Fizyoloji Enstitüsü'nde mes-

lektaşı ve oradaki ardılıydı; Josef Breuer ise yıllar boyunca onun için önemli bir kişilik –onu psikanalize uzanan yola yönelten insan– olmuştu. Düşler kuramı konusunda Freud'un yapacaklarını önceden sezinlemede en başarılı olan kişi Joseph Popper-Lynkeus idi. Her şeyin ötesinde kutsal kitaptaki ünlü düş yorumcusu Joseph, Freud'un kendi düşlerinde ardına gizlendiği figürdür.

Doğduğunda bebeğin siyah ve dalgalı saçları o kadar gürdü ki, genç annesi ona "küçük zenci" lakabını taktı. Yetişkinliğinde saçları ve gözleri son derece koyuydu, ama teni esmer değildi. Ona gelecekte mutluluk ve şöhret getireceğine inanılan cenin zarıyla doğdu. Ve genç annenin bir gün rastlantı eseri bir pastanede karşılaştığı yaşlı bir kadın, dünyaya büyük bir insan getirdiğini bildirerek bunu desteklediğinde, gururlu ve mutlu anne bu kehanete bütün kalbiyle inandı. Böylece kahramanın giysisi daha beşikte örülmeye başlanmıştı. Ama kuşkucu Freud bu giysiyi öyle kolayca giymedi. Şöyle yazmıştı: "Böylesi kehanetler çok sık dile getirilmiş olmalı; o kadar çok hamile ve mutlu anne ve dünyevi güçlerini yitirdikleri için gözlerini geleceğe diken o kadar çok yaşlı köylü kadın ya da başka yaşlı kadın var ki. Ve kâhin kadınlar kehanetleri nedeniyle hiç de acı çekmezler." Yine de hikâye çok sık yinelenmiş gibi görünüyor; öyle ki onbir yaşındayken yeni bir kehanetle güçlendirildiğinde bundan az da olsa etkilenmeye hazırdı. Bunu daha sonra şöyle anlattı.

> Bir akşam, onbir oniki yaşlarındayken anne ve babamın beni sık sık götürdüğü Prater'deki bir restorandayken, masadan masaya dolaşarak küçük bir bedel karşılığında, kendisine verilen herhangi bir konu üzerine doğaçlama dizeler okuyan bir adam dikkatimizi çekti. Beni şairi masamıza çağırmaya yolladılar ve o da bundan çok memnun oldu. Konuyu sormadan önce araya benim hakkımda birkaç dize uyduruverdi ve esinlerine bakılırsa olasılıkla benim bir gün bir "Bakan" olacağımı söyledi. Bu ikinci kehanetin yarattığı etkiyi hâlâ net bir biçimde anımsarım. Onlar "burjuva Bakanlığı" günleriydi; babam kısa süre önce eve burjuva üniversitesi mezunlarının, Herbst, Giskra, Unger, Berger ve diğerlerinin resimlerini getir-

mişti ve onların onuruna evi ışıklandırmıştık. Aralarında Yahudiler bile vardı; bu nedenle her çalışkan Yahudi çocuğu sırt çantasında bakanlık görev çizelgesi taşırdı. Üniversiteye gitmeden kısa bir süre öncesine kadar hukuk okumak istememin ve ancak son anda fikrimi değiştirmemin sorumlusu o günlerin yarattığı etki olmalı.

Yıllar sonra anlattığı bir düşte, bu özel hırsın, uyumadığı zamanki düşüncelerinden tümüyle silinmesi gereken bir zamanda kendini bir Kabine Bakanı olarak gördü; yetişkinlik yaşamında politikaya ve yönetim biçimlerine karşı ilgisi ortalamanın üzerine çıkmadı.

Annesinin ilk çocuğuna yönelik gurur ve sevgisinin bir diğer sonucu, gelişmekte olan çocuk üzerinde çok daha yoğun ve hatta silinmez bir etki bıraktı. Daha sonraları yazdığına göre: "Annesinin tartışmasız gözdesi olan bir insan, yaşama yönelik olarak, başarısının güvencesi olan ve sıklıkla gerçek başarıyı yüreklendiren bir fatih duygusunu taşır." Freud'un belirgin niteliklerinden biri olan bu özgüven yalnızca ender olarak sarsıldı ve bunu annesinin sevgisinden emin oluşuna bağlamakta kuşkusuz haklıydı. Tahmin edilebileceği gibi anne sütüyle beslendiğini söylememiz gerekir.

Evde, bakıcıların çocuklara yönelik sevgisiyle kabahatlerine karşı takındıkları katılığın olağan bir karışımı olan yaşlı ve çirkin bir dadı da vardı; yetenekli, işini bilen biriydi. Freud "o tarihöncesinden kalma yaşlı kadın" olarak betimlediği bu kişiye yazılarında pek çok kez değinir. Onu çok sever ve tüm bozuk paralarını ona verirdi ve bu olayın anısına bir perde anı[1] olarak değinir; belki de bu daha sonraları, Freud iki buçuk yaşındayken hırsızlık nedeniyle dadının işten atılmasıyla bağlantılandırılmıştır. Dadı Çekti ve aralarında, Freud'un daha sonraları unuttuğu bu dille iletişim kuruyorlardı. Daha önemlisi Katolikti ve çocuğu kilise toplantılarına götürürdü. Freud'a Cennet ve Cehennem düşüncelerini ve ola-

[1] Kendisiyle ilişkili önemli bir anının yerine anımsanan önemsiz bir anı.

sılıkla kurtuluş ve yeniden diriliş düşüncelerini de aşıladı. Kiliseden döndükten sonra çocuk evde vaaz verir ve Tanrının yaptıklarını yorumlardı.

Freud'un, ilk üç yılına ilişkin bilinçli yalnızca birkaç anısı vardır, aslında bu ilk altı ya da yedi yıl için de geçerlidir, ama unutulan çok sayıda önemli anıyı özçözümlemesinde kesin bir biçimde anımsadı; bunu yaptığında kırkiki yaşında olduğundan söz eder. Unutulan bilgiler arasında o zamanlar sahip olduğu, Çek diline ilişkin bazı şeyler de vardı. Bilinçli olarak anımsananlar arasında yalnızca bellek yitimi denizinden kalanlar oldukları için ilginç olan, kendi içlerinde yeterince basmakalıp birkaç anı vardır. Bunlardan biri, (cinsel) merak nedeniyle ebeveynlerinin odasına dalması ve kızgın bir baba tarafından kovalanmasıydı.

İki yaşındayken hâlâ yatağını ıslatıyordu ve onu azarlayan kişi hoşgörülü annesi değil, babasıydı. Bu durumlardan birinde: "Üzülme baba. Neutitschein'dan (bölgenin ana kasabası) sana çok güzel, yeni bir kırmızı yatak alacağım" dediğini anımsadı. İnkâr, kısıtlama, yasaklama ve otorite ilkelerini temsil edenin genellikle baba olduğu inancını doğuran şey bu deneyimlerdi; baba gerçeklik ilkesini, anne ise haz ilkesini temsil ediyordu. Ancak babasının, genelde babaların olduğundan daha katı olduğunu düşünmek için bir neden yoktur. Tam tersine tüm kanıtlar onun adil ve nesnel olmasının yanı sıra şefkatli, sevecen ve hoşgörülü olduğunu göstermekte.

Anımsayamadığı bir kaza, iki yaşındayken sandalyeden kayması ve alt çenesini, lezzetli bir şeyler bulmak için karıştırmakta olduğu masanın kenarına şiddetle çarpmasıydı. Dikiş atılmasını gerektiren ağır bir kesikti ve çok fazla kanıyordu; yaşamı boyunca bu yara izini taşıdı.

Bundan hemen önce gerçekleşen çok daha önemli bir olay, Freud ondokuz ve küçük Julius yalnızca sekiz aylıkken erkek kardeşinin ölümüydü. Kardeşinin doğumundan önce küçük Freud annesinin sevgisine ve sütüne tek başına sahipti ve bu deneyimden küçük bir çocuğun kıskançlığı-

nın ne kadar güçlü olabileceğini öğrenecekti. 1897'deki bir mektupta rakibi için kötü şeyler arzuladığını kabul eder ve bu arzuların kardeşinin ölümüyle doyurulmasının o zamandan beri var olan bir eğilimi, özsuçlamaları doğurduğunu ekler.[1] Aynı mektupta, iki ile iki buçuk yaşları arasında annesini çıplak gördüğünde libidosunun ona yönelik olarak nasıl da yükseldiğini anlatır. Böylece küçük Freud'un doğum, aşk ve ölüm gibi büyük sorunlar tarafından erken bir dönemde ele geçirildiğini görüyoruz.

Freud'un erken çocukluk döneminde anne-babasından sonra gelen en önemli insanın, kendisinden yalnızca bir yaş büyük olan yeğeni John olduğunu düşünmek için pek çok nedenimiz var. İkisi sürekli birlikteydi ve ortak oyunlarının her zaman tümüyle masum olmadığına ilişkin göstergeler vardır. Beklenebileceği gibi birbirlerine karşı duyguları sevgi ve düşmanlık arasında gidip geliyordu, ama en azından Freud'un cephesinde alışılmıştan daha yoğun duyguların uyandığı kesindir. Daha sonraları çocukluk idealleri olan Hannibal ve Mareşal Masséna'dan söz ederken şunları yazdı: "Belki de bu askeri idealin gelişimi çok daha gerilere, çocukluğumun ilk üç yılına, benden bir yaş büyük bir çocukla dönüşümlü olarak dostça ve düşmanca ilişkimin iki oyun arkadaşından daha güçsüz olanda uyandırması gereken arzulara dek geri izlenebilir." Doğal olarak John güçlü olandı, ama küçük Sigmund ona karşı başarıyla direnerek elinden gelenin en iyisini yaptı. Erişkinlikle birlikte hafiflese de önemli ölçüde kavgacı bir yapısı vardı; insan, denetim altına alınmış davranışlarının altında hangi yangınların olduğundan ya da geçmişte olduğundan kuşkulanmadan onu iyice tanıyabilirdi.

Freud çocukluğunu yeniden gözden geçirdiğinde, John'a yönelik karşıt duygularının kişiliğinin gelişimini nasıl koşulladığına tekrar tek-

---

[1] Bu itirafın ışığında Freud'un yirmi yıl sonra, kardeşi doğduğunda *yalnızca* onbeş aylık olan bir çocuğun yeni geleni kıskanmasının neredeyse tümüyle olanaksız olduğunu yazması şaşırtıcıdır.

rar dikkat çekmiştir. "Üçüncü yaşımın sonuna kadar birbirimizden ayrılmadık; birbirimizi sevdik ve kavga ettik ve daha önce de belirttiğim gibi bu çocuksu ilişki, yaşıtım insanlarla daha sonraki ilişkilerimdeki tüm duygularımı belirledi. O zamandan beri yeğenim John'un, bilinçdışı belleğime silinmez biçimde kazılı bir kişiliğin, önce bir, sonra da diğer bir yönünü tekrar canlandıran çok sayıda vücut-bulması gerçekleşti. Kimi zaman bana son derece kötü davranmış olmalı ve ben de yürekli bir biçimde tiranıma karşı koymuş olmalıyım..." Ayrıca: "Yakın bir dost ve nefret edilen bir düşman benim duygusal yaşamımın vazgeçilmez öğeleri olmuştur; onları yeniden yaratmayı her zaman başarmışımdır ve hiç de seyrek olmayarak çocuksu idealime o kadar yaklaşmışımdır ki, dost ve düşman aynı insanda birleşmiştir; ama kuşkusuz erken çocukluk dönemimdeki gibi eşzamanlı olarak değil."

Bir süre sonra, yaklaşık kendi yaşında olan bu arkadaşın, yeğeni; üvey kardeşi Emmanuel'in oğlu olduğunu ve baba Jakob'a büyükbaba olarak seslendiğini öğrendi. Daha büyük ve daha güçlü olan çocuk amca olmalıydı, o değil. Freud'un zihinsel yeteneği kuşkusuz doğuştan geliyordu, ama aile ilişkilerinin karmaşıklığı tomurcuklanmakta olan zekâsına, merakına ve ilgisine güçlü bir dürtü sağlamış olmalıdır. Daha ilk günlerden beri bilmecemsi ve duygusal olarak kendisi için çok büyük önemi olan sorunları çözmesi beklenmişti. Bu nedenle bu karmaşıklığa daha fazla vurgu yapmaya ve büyümekte olan çocuğun zihninde bunun ne anlama geldiğini anlamaya çalışmaya değer.

Daha sonraları (olasılıkla ondokuzundayken) Emmanuel ona ailenin aslında üç kuşaktan oluştuğunu açıkladığında Freud açıklamayı aydınlatıcı buldu. Bu, açık biçimde ilk duygularına uygundu. Freud henüz iki buçuk yaşındayken ilk kız kardeşin, Anna'nın doğumuyla aile ilişkisi sorunları doruğa çıktı. Bu gaspçı nasıl ve neden ortaya çıkmıştı, annesinin sıcak ve önceden tamamıyla kendisine ait sevgisini bir kez daha kiminle paylaşması gerekecekti? Annesinin bedenindeki değişiklikler gözlemci

çocuğa bebeğin kaynağını gösterdi, ama tüm bunların nasıl gerçekleştiğini açıklayamadı. Ve annesi yeni bebekle birlikte yataktayken aynı anda dadı da ortadan kayboldu. Daha sonradan öğrendiğine göre kendisinin para ve oyuncaklarını çalarken yakalanmıştı ve Philipp onun tutuklandığında ısrar etmişti;[1] dadı on aylığına hapse yollanmıştı. Philipp'in ortadan kaybolma işine karıştığından kuşkulanmak için nedenleri olduğundan ona dadının nereye gittiğini sordu ve şaka olarak belirsiz bir yanıt aldı: "*Sie ist eingekastelt.*" Bir yetişkin bunu "Hapishaneye kondu" şeklinde anlardı, ama çocuk aklı onu daha çok sözcük anlamıyla, "sandığa kondu" olarak aldı. Bu, Freud'un çocukluğundan kalma, görünürde anlaşılmaz olan bir anının kırk yıl sonra yaptığı büyüleyici analizine bağlanır. Kendisini bir sandığın önünde dururken ve gözyaşları içinde, sandığı açık tutan üvey kardeşi Philipp'ten bir şeyler isterken gördü. Daha sonra daha zayıf olan (yani hamile olmayan) annesi, tahminen sokaktan gelip odaya girer. Başlangıçta anının, kardeşinin, annesinin gelişiyle kesilen takılmalarına gönderme yaptığını sandı. Ancak anının psikanalizi olayın farklı bir resmini verdi. Olasılıkla yürüyüş için dışarı çıkan annesini özlemiş ve kaygıyla, dadısını sandığa koyan kardeşine dönmüş ve annesini de aynı yazgıdan kurtarması için ona yalvarmıştı. Kardeşi orada bir anne olmadığı konusunda onu temin etmek için zorunlu olarak sandığı açmıştı, bunun üzerine ağlamaya başladı. Daha ileri bir analiz sandığın bir rahim simgesi olduğunu ve kardeşinden kaygı dolu ricasının yalnızca annenin anlık yokluğuyla değil, aynı zamanda bu önemli yere bir diğer istenmeyen küçük kardeşin koyulup koyulmadığına ilişkin sıkıntılı soruyla da ilgili olduğunu açığa çıkardı. Philipp insanları "sandıklara" koymakla ilgili bir insandı ve küçük Freud aynı yaşta olan üvey kardeşi ile annesi-

[1] Freud'un Freiberg döneminde ilk cinsel bilgiyi aldığı çocuğun adının da Philipp olması rastlantısı (!) dikkat çekecektir. Bu ismi anımsaması ve aynı zamanda kaydetmede güçlük yaşaması tuhaf görünür, ama hamilelik hakkında bazı şeyleri kardeşi Philipp'ten öğrenmişti.

nin, gaspçı Anna'yı yaratmak için işbirliği yaptıkları fantezisini oluşturmuştu.

Freud kız kardeşini asla sevmediği için deneyimin kalıcı bir etkisi olduğu düşünülebilir. Ama bu tür olaylarla uzlaştığı açıktır ve bir sonraki olay Freud'un doğasının sevecen yanını ortaya çıkarır; ikinci gözdesi olan Adolfine (Dolfi) ile birlikte Rosa onun en gözde kız kardeşi olur.

Bir çocuğun gözünden bakıldığında Jakob ile dadının, iki yasak koyucu otoritenin eşleştirilmesi tuhaf değildi. Sonra Emmanuel ile karısı geldi ve geriye yaşıt olan Philipp ve Amalie kaldı. Tüm bunlar fazla düzenli ve mantıklı görünüyordu, ama hâlâ Jakob'un değil de Philipp'in Amalie'yle aynı yatakta yatması gibi uygunsuz bir durum vardı. Her şey çok karmaşıktı.

Mantıklı eşleştirme olarak adlandırdığımız şeyin daha derin bir psikolojik yararı ve güdülenmesi olmalıydı. Babasını evde daha uzak bir sıraya taşıyarak onu anneye ilişkin rekabetten ve istenmeyen çocuklar yaratma yaramazlığından kurtarabilirdi. Freud'un, otoriteyi ve engellenmeyi temsil etmesine karşın, babasına yönelik sevgi, hayranlık ve saygı şeklindeki bilinçli tutumunun hiç değişmediğini düşünmek için pek çok nedenimiz vardır. Her düşmanca bileşen tümüyle Philipp ve John'un kişiliklerine taşınarak yer değiştirmişti. Bu nedenle, kırk yıl sonra kendi Oidipus karmaşasını keşfettiğinde ve bilinçdışının babasına karşı bilincininkinden çok daha farklı bir tutum benimsediğini kabul etmek zorunda kaldığında, bu Freud için büyük bir şok oldu. Bu içgörünün babasının ölümünden yalnızca bir ya da iki yıl sonra kazanılması rastlantı değildi.

Elimizden geldiği kadarıyla Freud'un özgün buluşlarının oluşumunu izlerken haklı olarak, bunların en önemlisinin –yani Oidipus karmaşasının evrenselliğinin– gelişimine onun merakını kışkırtan ve tam bir bastırma uygulayabilmesine olanak tanıyan sıradışı aile topluluğunun yardımcı olduğunu.

Freud yazılarında Emmanuel'in karısından hiç söz etmedi. Öte yandan

yeğeni Pauline'in duygusal bir önemi vardı. Ona karşı olan aşka eğilimli bağlılığı, perde anılarından birinde ve ayrıca Pauline'e John ve kendisi tarafından tecavüz edildiği şeklindeki bilinçdışı bir fantezide sergilenmiştir. Bizzat Freud, kendisinin ve yeğeninin kıza ne kadar kaba davrandıklarını anlatmıştır ve bunun –ister görünür ister gizli– bazı erotik öğeler içerdiği varsayılabilir. Bu da Freud'un cinsel yapısının hiç de aşırı ölçüde eril olmadığının ilk göstergesidir; "birlikte avlanmak" insanın hazzını kendi cinsiyetinden biriyle paylaşması anlamına gelir.

Freiberg, Moravya'nın güneydoğusunda, Silezya sınırına yakın ve Viyana'nın yaklaşık 240 km kuzeydoğusunda küçük ve sakin bir kasabadır. Kasabaya, bölgenin en iyi çan seslerine sahip olmakla övünen St. Mary Kilisesi'nin 60 metre yükseklikteki çan kulesi hakimdi. Freud doğduğu sırada –yalnızca yüzde ikisi Protestan ve bir o kadarı da Yahudi olan– beşbin civarındaki nüfusunun neredeyse tümü Roma Katoliğiydi. Bir çocuk, ailesinin çoğunluğa ait olmadığını ve hiç kiliseye gitmediğini, dolayısıyla çanların küçük inanmayanlar çevresinde kardeşlik değil düşmanlık için çaldığını kısa sürede gözlemlerdi.

Bu, küçük aile grubunun iyiliğinden sorumlu olan insan için o zamanlar sıkıntılı olmaktan da öteydi. Jakob Freud bir yün tüccarıydı ve kasabanın ana gelir kaynağı olan tekstil üretimi geçen yirmi yıl boyunca azalmıştı. Orta Avrupa'daki her yerde olduğu gibi burada da makinelerin gelişi, giderek artan ölçüde el işi üretimi tehdit ediyordu. Kırklı yıllarda Freiberg'in dışından geçen Viyana Kuzey Demiryolu buradaki ticareti bozarak önemli ölçüde işsizliğe yol açmıştı. 1851'deki Restorasyonu izleyen enflasyon kasabanın yoksulluğunu daha da artırırken, Avusturya-İtalya savaşının olduğu 1859'da kasaba önemli ölçüde yıkılmıştı.

Jakob'un işi doğrudan etkilenmişti. Ama kaygısına eklenecek çok daha tatsız olayların habercileri vardı. 1848-9 devriminin sonuçlarından biri Çek milliyetçiliğini Avusturya politikasında etkin bir güç haline getir-

mek ve sonucunda Bohemya ve Moravya'da yönetici sınıf olan Alman-Avusturyalılara karşı Çek nefreti estirmek olmuştu. Bu nefret kolayca, dil ve eğitim açısından Alman olan Yahudilere yöneldi; aslında Prag'daki devrim Çeklerin Yahudi tekstil üreticilerine karşı isyanlarıyla başlamıştı. Yükselen milliyetçilikle birleşen ekonomik sıkıntı kalıtsal günah keçileri Yahudilere karşı dönecekti. Küçük Freiberg'de bile istisnasız hepsi Çek olan öfkeli giysi yapımcıları, içinde bulundukları kötü durumdan Yahudi tekstil tüccarlarını sorumlu tutmaya başladılar. Görünürde onlara ya da mallarına bir saldırı olmamıştı, ama küçük ve geri bir toplumda insan asla emin olamazdı.

Olaylar böyle gelişmeseydi bile, küçük ve uzun zamandır gücünü yitirmekte olan bir kasabanın sunabileceği eğitim olanakları, köylü bir kadının genç Freud'un gelecekteki büyüklüğüne ilişkin öngörüsünün gerçekleşmesine yönelik fazla umut sağlamıyordu. Jakob, Freiberg'de kendisi ve ailesi için bir gelecek olmadığını düşünmek için pek çok nedene sahipti. Böylece 1859'da, Freud yalnızca üç yaşındayken, onun da yaklaşık seksen yıl sonra yinelemek zorunda kalacağı gibi, ailenin kadim yürüyüşü yeniden başladı.

Viyana'ya taşınmadan önce ailenin bir yıl için yerleşeceği Leipzig'e giderken tren, Freud'un gaz alevini ilk kez gördüğü Breslau'dan geçti; bu alevler ona cehennemde yanan ruhları düşündürdü! Bu yolculuk aynı zamanda analizle giderilmesinden önce, yaklaşık oniki yıl boyunca (1887-99) kendisine oldukça sıkıntı veren bir tren yolculuğu "fobisi"nin de başlangıcıdır. Bunun, evini (ve sonuçta anne memesini) yitirme korkusuyla ilişkili –bazı çocukluk hırslarına tepki olması gereken açlık paniği– olduğu ortaya çıktı. Daha sonraki yaşamında bunun izleri trenlere yetişememeyle ilgili yersiz bir kaygıyla sürdü.

Bir yıl sonra Leipzig'den Viyana'ya yolculukta Freud annesini çıplak olarak gördü: kırk yıl sonra arkadaşı Wilhelm Fliess'e yazdığı –ama Latince!– bir mektupta anlattığı korkutucu bir durum! Bu yolculuk sırasın-

da gerçekte dört yaşında olmasına karşın, o zamanki yaşını iki ile iki buçuk arasında olarak vermesi oldukça gariptir. Bu durumda, bu türden iki deneyimin anılarının iç içe geçtiği düşünülebilir.

Emmanuel, karısı, iki çocuğu ve kardeşi Philipp'le birlikte giysi üretimi konusundaki bilgisinin işine yaradığı ve başarı kazanmasını sağladığı İngiltere'ye, Manchester'e gitti. Üvey kardeşi bu göçten dolayı ona haset etmekten hiç vazgeçmedi ve yaşamı boyunca İngiltere tercih ettiği ülke oldu.

Freud bizlere, karakterin esas temellerinin üç yaş civarında atıldığını ve daha sonraki olayların o zaman belirlenen çizgileri düzenleyebileceğini, ama değiştiremeyeceğini öğretmiştir. Bu onun uzaklara götürüldüğü ya da koşullar düşünüldüğünde, erken çocukluk döneminin mutlu yuvasından neredeyse koparıldığını söyleyebileceğimiz bir yaştı; ama Freud'un daha sonraki gelişimindeki etkisini değerlendirmek için bu döneme ilişkin bilgimizin ne kadar az olduğu çok açıktır.

Onun normal, güçlü bir çocuk olarak göründüğünü anlıyoruz ve onun koşullarını çocukların ortalama gelişiminden ayıran yalnızca birkaç özelliği belirtebiliriz. Bunlar az, ama önemli özelliklerdir.

En azından annesinin en büyük çocuğuydu ve dolayısıyla bir süre için, çekirdek aile olarak adlandırılabilecek şeyin merkeziydi. En büyük çocuk daha iyi ya da daha kötü yönleriyle diğerlerinden farklı olduğu için bu kendi başına önemli bir durumdur. Bu durum, böyle bir çocuğa özel bir önemlilik ve sorumluluk duygusu verebilir veya onu –bir diğer çocuk gelene dek– küçük topluluğun en güçsüz üyesi olarak aşağılık duygusuyla doldurabilir. Freud'un durumunda ilk koşulun geçerli olduğu kuşku götürmez; tüm akrabaları ve arkadaşları için duyduğu sorumluluk kişiliğinin ana özelliği haline geldi. Bu olumlu yönelim annesinin sevgisi ve aslında hayranlığı tarafından sağlamlaştırıldı. Özgüven duygusu çok ender olarak sarsılacak bir düzeye erişti.

Öte yandan bu değerli kazanım tümüyle doğru olarak görülemez. Ona karşı çeşitli meydan okumalar oldu; bu meydan okumalara karşı koyması gerekiyordu. Tek çocuk olmasına karşın, hakkı gereği ikinci sırada olması gereken, ama paradoksal olarak daha büyük ve güçlü olan yeğeni John vardı. Onunla mücadele etmesi ve öncelikli konumunu sürdürmesi için tüm gücüyle çabalaması gerekiyordu.

Bazı erkeklerin annesiyle kendisinden daha yakın olduğunu anladığında daha çapraşık sorunlar doğdu. İki yaşına girmeden, ikinci kez bir diğer bebek yoldaydı ve kısa sürede ortaya çıktı. Davetsiz misafire yönelik kıskançlık ve kim olursa olsun, annesini böylesine ihanet dolu bir gelişmeye ayartan kişiye karşı öfke duyması kaçınılmazdı. Evdeki uyuma koşullarına ilişkin bilgisini bir yana atarak, bu alçak kişinin sevgili ve mükemmel babası olduğu şeklindeki katlanılmaz düşünceyi reddetti. Babasına sevgisini korumak için onun yerine, bu olayın yanı sıra kendisini dadısız bıraktığı için de kin duyduğu üvey kardeşi Philipp'i koydu. Tüm bunlar daha olası ve kuşkusuz daha az rahatsız edici göründü.

Çözümü anlaksal değil, duygusal bir çözümdü, ama Freud, yaşamının en başından sonuna kadar asla salt duygusal çözümlerle yetinmedi. *Anlamak* için gerçek bir tutkuya sahipti. Başlangıçta, bu anlama ihtiyacı hiçbir kaçışın olmadığı bir yoldan harekete geçirildi. Zekâsına, kırk yıl sonra, onun adını ölümsüz kılacak bir biçimde çözüm bulana kadar asla kaçınmadığı bir ödev verilmişti.

2

ÇOCUKLUK VE ERGENLİK

(1860–73)

FREUD'UN yaşamının bu dönemini çocukluğundan daha az biliyoruz. Kırkbir yaşında işe koyulduğunda bu dönemi araştırmak ya da hakkında yazmak için masaya ilk oturduğu zamankiyle aynı güdüye sahip değildi. Sahip olduğumuz çok az bilgi annesi ve kız kardeşinden ve kendisinin daha sonraki yaşamındaki rastlantısal değinilerinden gelir. Bu izlenimler yaramaz olmayan, kendisini okumaya ve çalışmaya vermiş "iyi" bir çocuk portresi çizer. Annesinin gözdesi olan Freud, yaşamda değerli bir şey başaracağını söyleyen bir özgüvene ve izleyeceği yön uzun süre belirsiz kalmasına karşın bunu gerçekleştirmek için hırsa sahipti.

Viyana'daki ilk yıllar açıkçası pek hoş değildi. Freud daha sonra üç ile yedi yaşları arasındaki ilk dönemin çok azını anımsadığını söyledi: "Zor ve anımsanmaya değmez günlerdi."

Freud'un kesintisiz anıları yedi yaşında başlar. Üç ile yedi yaşları arasında yaşanmış, elimizde kaydı bulunan yalnızca beş olay vardır. İlki, annesi tarafından anlatılan, kirli elleriyle bir koltuğu kirletmesi, ama büyüyünce büyük adam olacağı ve sonra ona başka bir koltuk alacağı vaadiyle annesini teselli etmesiydi – babasına kırmızı bir yatak alma yönündeki eski vaadine benzeyen, bugünlerde ödünleme eğilimi olarak adlandırılan durumun bir diğer örneği. Bu, sevginin saldırganlıktan daha güçlü olduğunun bir göstergesidir. Daha ilginç bir başka olayı da –ki bu, bu döneme ilişkin neredeyse tek anısıydı– kendisi aktarmıştır. Beş yaşındayken babası, renkli resimlerini yırtarak eğlenmeleri biçiminde muzip bir öneriyle ona ve küçük kız kardeşine bir kitap uzattı (İran'da bir yolculu-

ğun öyküsü): sert bir baba olmadığı kesin. Bu tuhaf bir eğitim biçimiydi, ama etkili oldu. Freud daha sonra bu olayı yaşamının ilk tutkusuyla ilişkilendirdi – kitap toplama ve sahip olma. Diğer bir anı, altı yaşındayken, annesinin onu topraktan yapıldığımıza, dolayısıyla toprağa dönmemiz gerektiğine inandırmasıyla ilgiliydi. Bu istenmeyen açıklamaya ilişkin kuşkularını ifade ettiğinde annesi ellerini ovaladı ve ortaya çıkan koyu renkli deri parçacıklarını yapıldığımız toprağın örneği olarak gösterdi. Şaşkınlığı sınırsızdı ve ilk kez kaçınılmaz olanın anlamını yakaladı. Bunu şöyle anlatır: "Yavaş yavaş, daha sonraları 'Doğaya bir ölüm borçlusun' sözcükleriyle anlatıldığını işiteceğim fikri kabullendim."

Bir diğer olay, yedi ya da sekiz yaşındayken anne-babasının yatak odasında (kasten) işemesinin ve kendini tutamayıp sinirli bir biçimde – oğluyla alışılmış gururlanmasından tamamen farklı bir yargı da bulunarak– "Bu çocuk asla beş para etmez" diye haykıran babası tarafından azarlanışının bilinçli anısına ilişkindir. Bu olayla ilgili olarak şunları yazmıştır: "Bu benim hırsıma korkunç bir hakaret olmuş olmalı, çünkü düşlerimde tekrar tekrar bu sahneye göndermeler ortaya çıkar ve sanki 'Gördün mü, en sonunda bir şey başardım' demek istiyormuşum gibi sürekli olarak yaptıklarımın ve başarılarımın listesiyle eşleştirilir."

Viyana'daki ilk ikametgâh (Yahudilerin çoğunlukta olduğu) Leopoldstadt olarak adlandırılan bölgedeki küçük bir sokak olan Pfeffergasse'deydi. Ailenin hızla büyümesi, 1875'ten 1885'e kadar yaşadıkları Kayser Josefstrasse'deki daha büyük bir daireye taşınmalarına neden oldu. Bir oturma odası, bir yemek odası, üç yatak odası ve bir "sandık odası"ndan oluşan ev sekiz kişi için fazla uygun değildi. Banyo yoktu, ama onbeş günde bir iki güçlü hamal, variller dolusu soğuk ve sıcak suyla birlikte büyük tahta bir küveti mutfağa taşır ve ertesi gün geri götürürdü. Ancak çocuklar yeterince büyüdüklerinde, anneleri onları sayısız hamamdan birine götürecekti. Dairenin diğer bölümlerinden ayrılmış ve caddeye bakan penceresiyle uzun ve dar bir oda olan "sandık odası" Sigmund'a ay-

rılmıştı; içinde bir yatak, sandalyeler, raflar ve bir yazı masası vardı. Hastanede *interne* [staj yapan son sınıf tıp öğrencisi] olana kadar bu odada yaşadı ve çalıştı; tüm okul ve üniversite yılları boyunca bu odada değişen tek şey kitaplarla dolu rafların sayısıydı. İlkgençlik yıllarında, çalışmalarında zaman yitirmemek için akşam yemeğini bile orada yiyecekti Diğer yatak odalarında yalnızca mum bulunurken onun kendisine ait bir gaz lambası vardı.

Kendisinin ve çalışmalarının aile içinde gördüğü saygının bir örneği kız kardeşiyle ilişkili hüzünlü bir hikâyedir. Kardeşi sekiz yaşındayken, müziğe düşkün olan anneleri piyano çalışmasını sağladı, ama "sandık odası"ndan uzak olmasına karşın ses genç öğrenciyi o kadar rahatsız etti ki, piyanonun kaldırılması için direndi ve sonunda piyano kaldırıldı. Böylece aileden hiç kimse Freud'un çocuklarının daha sonra alacağından daha fazla müzik eğitimi almadı. Freud'un müzikten nefret etmesi iyi bilinen özelliklerinden biriydi.

Annesiyle ilk derslerin ardından özel bir okula yollanmadan önce Freud'un eğitimini bizzat babası üstlendi. Babası, kendi kendini yetiştirmesine karşın zekâ ve hayata bakış açısından ortalamanın üzerinde yeteneklere sahip bir insandı. Eğer bu doğruysa çocuğun olumlu gelişimi, onunla babası arasındaki doyurucu ilişkinin kanıtı olacaktır. Oniki yaşından itibaren Viyana yakınlarındaki yürüyüşlerde babasına eşlik ettiğini aktarmıştır. O sıralarda sonradan Orta Avrupa'da çok yaygınlaşan spor ve atletizme hiç ilgisi yoktu ve kuşkusuz ilgilendiği tek egzersiz yürümekti, özellikle de dağlarda. Daha sonraları, öğrencilik yıllarındaki tek zevkinin tek başına yürüyüşe çıkmak olduğunu ifade etti. Ayrıca paten kaymaya bayıldığını, ama o günlerde bunun son derece ilkel bir sanat olduğunu da söyledi. İyi bir yüzücüydü ve göl ya da denizde yüzme fırsatını hiç kaçırmadı. Yalnızca bir kez ata bindiğinden ve kendini rahat hissetmediğinden söz etmiştir. Ama kesinlikle iyi bir yürüyüşçüydü. Altmışbeş yaşındayken, kendisinden çeyrek yüzyıl daha genç yarım düzine mes-

lektaşıyla Harz Dağlarındaki bir yürüyüş turuna katıldı ve hem hız hem de dayanıklılık açısından hepimizi geçti.

Baba ile çocuk arasındaki tek fark o zamanlar onyedi yaşında olan Freud'un kendisini, bedellerini ödeyemeyeceği ölçüde kitap satın alma merakına kaptırdığında ortaya çıkmış gibidir. Babası hiçbir biçimde o sıralarda son derece yaygın olan katı ataerkil özelliklere sahip biri değildi; verdiği çeşitli kararlarda çocuklarına danışırdı. Bu tartışmalar "Aile Meclisi" olarak adlandırılan toplantılarda yapılırdı. Bunun bir örneği küçük oğlan için isim seçimiydi. Kabul edilen, Freud'un önerdiği, Büyük İskender'in [Alexander] cömertliği ve askeri gücü nedeniyle seçtiği Alexander adıydı; seçimini desteklemek için Makedonyalıların zaferlerinin tüm hikâyesini anlatmıştı.

Öte yandan babası sonuçta Yahudi bir aile reisiydi ve buna uygun saygı beklerdi. Piyanist Moritz Rosenthal, bir gün babasıyla yolda tartıştıkları sırada Jakob Freud'la karşılaştıklarını ve onun gülerek kendisine şu şekilde sitem ettiğini anlatır: "Ne! Babana karşı mı geliyorsun? Sigmund'umun serçe parmağı bile benden zekidir, ama o asla bana karşı çıkmaya kalkışmaz!"

Freud'un dinsel altyapısı hakkında fazla bir şey bilinmemektedir. Kuşkusuz Katolik dadı ve onun ürkütücü etkisi Freud'un daha sonra Hıristiyan inançlarını ve törenlerini sevmeyişine katkıda bulunmuş olabilir. Babası ortodoks bir Yahudi olarak yetiştirilmiş olmalı ve kesinlikle tüm Yahudi gelenekleri ve bayramları Freud için bildik şeylerdi. Freud'un çocukları büyükbabalarının tümüyle özgür düşünceli biri olduğu konusunda bana güvence verdi, ama tersi duruma ilişkin bazı kanıtlar vardır. İlerici düşüncelere sahip liberal görüşlü biri olduğu kuşku götürmez ve Viyana'ya göç ettikten sonra ortodoks Yahudi geleneklerini sürdürmesi de pek olası görünmüyor. Öte yandan otuzbeşinci doğum günü nedeniyle oğluna içine İbranice aşağıdaki yazıyı yazdığı bir Kutsal Kitap hediye etmişti:

Sevgili Oğlum,

Tanrının ruhu seni öğrenmeye yönelmeye başladığında yedi yaşındaydın. Tanrının ruhunun sana dile getirdiklerinin şunlar olduğunu söyleyebilirim: "Kitabımı oku; bilgi ve zekâ kaynakları sana açılacaktır." Bu, Kitaplar Kitabıdır; bilge insanların kazdığı ve kanun yapıcılarının bilgi sularını aldıkları kuyudur.

Bu Kitapta Rabbin hayalini gördün, seve seve dinledin, yaptın ve Kutsal Ruh'un kanatları üzerinde uçmaya çalıştın. O zamandan beri aynı Kutsal Kitap'ı sakladım. Şimdi, otuzbeşinci doğum gününde onu dinlenmeye çekildiği köşeden çıkardım ve yaşlı babandan bir sevgi ifadesi olarak sana yolluyorum.

Freud, Kutsal Kitap'ı ilk okuyuşunda çok etkilendiğinden söz ettiğinde, tarihsel ilgisine ek olarak yalnızca etik anlamda etkilendiğini belirtmek istemiş olabilir. Tanrı ve ölümsüzlük inancından yoksun büyüdü ve buna gerek duymuş gibi de görünmüyor. Genellikle ergenlikte kendini gösteren duygusal ihtiyaçlar başlangıçta daha çok belirsiz felsefi düşünmede ve kısa süre sonra da bilim ilkelerine içten bağlılıkta ifadesini buldu.

Dokuz yaşındayken, normal yaşından bir yıl önce liseye (Sperl Gymnasium) gitmesini sağlayan bir sınavdan geçti. Orada parlak bir kariyeri oldu. Sekiz yılın son altısında sınıf birincisiydi. Ayrıcalıklı bir yeri vardı ve ona sınıfta ender olarak soru soruldu. Onyedi yaşındayken *summa cum laude* [iftihar derecesi] ile mezun olduğunda babası onu, iki yıl sonra yerine getirilen İngiltere'ye yolculuk sözüyle ödüllendirdi.

Babasının kendisine verdiği eğitimi, çalışmalarında kız kardeşlerine yardım ederek geri ödedi. Okumak için çok küçük olduklarını söyleyerek okudukları şeyler üzerinde kimi kez sansür bile uyguladı; örneğin kardeşi Anna onbeş yaşındayken onu Balzac ve Dumas okumaması konusunda uyardı. Tam bir ağabeydi. Anneleriyle birlikte Bozen'de olan, kendisinden dört yaş küçük kız kardeşi Rosa'ya yazdığı Temmuz 1876 tarihli mektupta, küçük bir sosyal başarıyla başının dönmemesi konusunda

onu uyardı. Kız çok az bildiği bir müzik aleti olan zitherle [kanuna benzer bir çalgı] bir gösteri yapmıştı. Mektup, vicdansız insanların daha sonraki kişiliklerini zedeleyecek ölçüde genç kızları övmeleri teması üzerine dünyevi vecizelerle doluydu.

Genç Sigmund'un çalışmalarıyla meşgul ve çalışkan biri olduğu kuşku götürmez. Öyle görünüyor ki yaşamının büyük bir bölümünü okuma ve çalışma dolduruyordu. Hem okul yıllarında hem de daha sonraları kendisini ziyaret eden arkadaşları bile, gençlerin önlerinden geçişini izlemek zorunda kalan kız kardeşlerinin çok gücenmesine karşın, ciddi tartışmalar yapma amacıyla hemen "sandık odası"na kapatılıyordu. Dikkat çekici bir özelliği, ders kitaplarında verilen sıkıştırılmış özetler yerine her konuda kapsamlı monografileri tercih etmesiydi, bu daha ilerki yıllarda arkeolojik konulardaki okumalarında da ağır basan bir seçimdir. İlk romanını okuduğunda onüç yaşında olduğundan söz etmesine karşın, çalışmalarının dışında çok çeşitli şeyleri okurdu.[1]

Dil konusunda belirgin bir yeteneği vardı; daha sonraları Alman düzyazısının tanınmış bir ustası olması bu yeteneğin yalnızca bir örneğiydi. Latince ve Yunancaya bütünüyle hakim olmasının dışında kusursuz bir Fransızca ve İngilizce bilgisi de edinmişti; bunlara ek olarak kendi kendine İtalyanca ve İspanyolca öğrendi. Elbette İbranice eğitimi de almıştı. İngilizceyi çok severdi ve bir keresinde bana, on yıldır, İngilizce yazılanlar dışında kitap okumadığını söylemişti.

Sekiz yaşındayken okumaya başladığı Shakespeare'i özellikle tekrar tekrar okudu ve her zaman onun oyunlarından yerinde bir alıntıyı aktarmaya hazırdı. Onun görkemli ifade gücünün yanı sıra kapsamlı insan doğası anlayışına hayrandı. Yine de Shakespeare'in, kişiliğine ilişkin olarak geçici heveslere sahip biri olduğu şeklinde görüşleri olduğunu anımsıyo-

[1] Olasılıkla bu çağdaş bir roman anlamını taşır. O zamana kadar Alman klasiklerini okumuştu bile.

rum. Onun yüzünün bir Anglosaksona değil, bir Fransıza ait olabileceği konusunda ısrarlıydı ve adının Jacques Pierre'in bozulmuş hali olduğunu varsayıyordu. Baconcı kuramları küçümsedi, ama daha sonra oyunların gerçek yazarının Oxford Earl'ü olduğu düşüncesine iyice inandı ve benim kuşkuculuğum karşısında düş kırıklığı yaşadı.

Yahudi olmayan biri Freud'un, en başta geleni Yahudi esprileri ve hikâyeleri anlatma merakı olmak üzere, pek az belirgin Yahudi özelliğine sahip olduğunu söyleyecektir. Ama o kendisini tamamen bir Yahudi olarak hissetti ve açıkçası bu onun için çok büyük bir anlam taşıyordu. En ufak bir antisemitizm iması karşısında ortak Yahudi duyarlılığına sahipti ve Yahudi olmayan çok az arkadaş edindi. Kendilerinin gözden düşmüş ya da bir şekilde aşağılık oldukları düşüncesine şiddetle karşı çıktı ve okul günlerinden başlayarak, özellikle de üniversitede, Viyana'yı kuşatan antisemitizmden çok fazla acı çekti. Bu, ilk yıllarında geçtiği Alman milliyetçiliği yandaşlığı evresine sonsuza kadar son verdi.

Doğasında boyun eğme yoktu ve babası, oniki yaşındaki oğluna Yahudi olmayan birinin yeni kürk şapkasını nasıl çamura attığını ve kendisine "Yahudi, kaldırımdan çekil" diye bağırdığını anlattığı acı verici olaydan sonra oğlunun gözündeki saygın yerini bir daha asla geri kazanmadı. Kızgın oğlunun, "Peki sen ne yaptın?" sorusuna serinkanlı bir biçimde şu yanıtı vermişti: "Su oluğuna girdim ve şapkamı aldım." Örnek aldığı adamın bu kahramanlıktan yoksunluğu, olayı zihninde hemen, Romalılardan intikam alması için oğlu Hannibal'e evin sunağında yemin ettiren Hamilkar'ın davranışıyla karşılaştıran genci derinden sarstı. Freud açıkça kendisini Hannibal'le özdeşleştirmişti, çünkü o zamandan beri Hannibal'in fantezilerinde bir yeri olduğunu söylemiştir.

Freud gelişimi sırasında, erken çocukluk döneminde yeğeniyle yaptığı savaşlara kadar uzanan açık bir askeri evreden geçti. Okumayı öğrendikten sonra çocuk ellerine geçen ilk kitaplardan biri Thiers'in *Konsüllük ve İmparatorluk* adlı yapıtıydı. Bize tahta askerlerinin sırtına Napolyon'un

mareşallerinin adlarını nasıl yapıştırdığını anlatır. Gözdesi genellikle Yahudi olduğuna inanılan Masséna'ydı; her ikisinin de yüzyıl arayla aynı tarihte doğduklarına ilişkin yanlış inancı kahramana-tapınmasına katkıda bulunuyordu. Ondört yaşındayken patlayan Fransız-Prusya Savaşı yoğun ilgisini çekti. Kız kardeşi, yazı masasının üzerinde büyük bir harita yaydığını ve küçük bayraklar yardımıyla saldırıyı ayrıntılı olarak izlediğini aktarır. Kız kardeşlerine genel olarak savaşla ve birliklerin çeşitli hareketlerinin önemiyle ilgili söylevler verirdi. Ancak büyük bir general olma düşleri yavaş yavaş söndü ve kalan askeri ilgisine son ve öldürücü darbeyi yirmiüç yaşında ve insanı içine çeken bilimsel bir araştırmanın ortasındayken orduda sıkıcı bir yıl geçirme deneyimi vurmuş olmalı.

Freud düşlerinin ülkesi İngiltere'yi ilk ziyaretinde ondokuz yaşındaydı. İngiltere'de yaşayabildiği ve çocuklarını Yahudilerin Avusturya'da maruz kaldıkları günlük zulümlerden uzak büyütebildiği için üvey kardeşine haset etmekten asla vazgeçmemişti. Ziyarete dair bildiklerimizin tümü, adların cinsiyetlerini İngiltere'de ait olmadıkları yerlerde kullanmaktan duyduğu utanca ilişkin kendi anlattığı hikâye, kız kardeşinin özetlediği ve Emmanuel'in babasına, küçük kardeşinin gelişimini ve kişiliğini öven aşırı coşkulu mektup, yolculuğun (ikinci oğluna adını verdiği) Oliver Cromwell'e[1] yönelik uzun süreli hayranlığını artırması ve üvey kardeşiyle yaptığı bir konuşmanın, su oluğundaki şapka olayı konusunda babasına yönelik eleştirisini yumuşatmada etkili olduğudur. Daha sonraları kendisini Emmanuel'in oğlu olarak doğsa yaşamdaki yolunun çok daha sorunsuz olacağı fantezisine kaptırdığını itiraf etti.

Bu yıllardaki cinsel gelişimi üzerine tek bir olay biliyoruz. Onun dengeli olgunluğu ve ergenliğindeki cinsel dürtüleri başarılı bir şekilde bastırdığına ilişkin bilgimiz vasıtasıyla, gençlerin çoğuna göre daha sa-

[1] Cromwell'in İngiltere'ye Yahudileri yeniden tanıtması bu hayranlıkta önemli bir etmen olmuş olsa gerek.

kin bir gelişim gösterdiğini varsayabiliriz.

Söz konusu hikâye onaltı yaşındayken doğum yerini –yaşamı boyunca ilk ve son kere– yeniden ziyaret ettiğinde yaşadığı ilk aşk deneyimiyle ilgilidir. Orada, anne-babasının arkadaşı olan ve babası gibi tekstil işiyle uğraşan Fluss ailesinin yanında kaldı. Kendisinden bir ya da iki yaş küçük ve eski çocukluk arkadaşı olan kızları Gisela'ya anında âşık oldu. Duygularını aktarmak ya da ona tek bir sözcük söylemek için bile fazla utangaçtı ve birkaç gün sonra Gisela uzakta bulunan okuluna gitti. Kederli genç, ailesi, kızın erkek kardeşleri gibi güçlü bir toprak adamı olabileceği ve genç kızla evlenebileceği bu hoş yeri terk etmeseydi yaşamının ne kadar hoş olacağı fantezisiyle ormanda dolaşarak kendini avutmak zorunda kaldı. Bu durumda tümü babasının suçuydu. Tahmin edilebileceği gibi fanteziye, oldukça bilinçdışı da olsa, daha derin, açıkça erotik bir diğer fantezi eşlik ediyordu.

Daha sonra tüm olay zihninde, babası ve üvey kardeşi Emmanuel'in onu entelektüel arayışlarından vazgeçirip yerine daha pratik uğraşlar koyma planı yaptıklarının keşfiyle birleşti; bundan sonra Manchester'a yerleşmeli ve bir diğer çocukluk arkadaşı olan üvey kardeşinin kızı Pauline ile evlenmeliydi. Böylece Gisela Fluss ve Pauline birbirleriyle özdeşleştirildiler. Gisela ile aşk ve buna eşlik eden bilinçdışı erotik fantezi, Pauline ile (ve kuşkusuz sonunda annesiyle de) ilgili tecavüze ilişkin çocuksu fanteziyi yeniden canlandırmış olmalı.

Viyana'da yaşamını sürdürecek geliri sağlamanın güçlüğüyle karşılaştığında bu ikinci ve daha kolay olan yaşama ilişkin –yitirilmiş– olanak üzerinde sıklıkla durdu ve babasının planları için söylenecek çok şey olduğunu düşündü. Ama bu yapılmamalıydı. Ondokuz yaşındayken Manchester'ı ziyareti sırasında onu gördüğünde genç kadından etkilenmemesi bilimsel bir kariyerde ısrar etmek yönündeki kararının etmenlerinden biri olabilir. Eğer o da memleketteki genç kız kadar çekici olsaydı, dünyamızdaki birçok şey çok daha farklı olabilirdi.

3

MESLEK SEÇİMİ

(1873)

FREUD okuldan ayrılırken onu kaygılandıran, meslek seçme sorunuyla yüzleşmek zorunda kaldı. Henüz bir karar vermemişti ve babası onu bu konuda tümüyle özgür bırakmıştı. Büyük bir general ya da Bakan olma şeklindeki gençlik düşleri gerçekliğin karşısında çoktan silinip gitmişti. Viyanalı bir Yahudi için seçim sanayi ya da işadamlığı veya hukuk ya da tıp arasındaydı. Freud gibi entelektüel bir zihne sahip biri, daha güvenceli bir yaşam konusunda ara sıra duyduğu pişmanlığa karşın bunlardan ilkini hızla bir yana bıraktı. Öyle görünüyor ki –ilk politik hırsların bir yankısı olan– sosyal bir iş yapma düşüncesi hukuk bağlamında geçici bir kararsızlık yaşamasına neden oldu, ama derin itkiler onu başka bir yöne doğru sürüklüyordu; bu arada, yaşamında başarısız olduğu tek sınavın adli tıp sınavı olması ilginç bir durumdur.

Tıbbın kendisine yönelik doğrudan bir çekim hissetmiyordu. Daha sonraki yıllarda tıp uzmanlığının hiçbir zaman içine sinmediğini ve kendisini onun sadık bir üyesi olarak görmediğini gizlemedi. Daha 1910'a kadar iç geçirerek tıptan emekli olabilme ve kendisini kültürel ve tarihsel sorunların –son erimde insanın nasıl insan olduğu şeklindeki büyük sorunun– çözümüne adama arzusunu dile getirdiğini anımsayabiliyorum. Ama yine de dünya haklı olarak onu, başka şeylerin yanı sıra, büyük bir hekim olarak selamladı!

İşte kendi anlatısı:

> Çok sınırlı koşullarda yaşamamıza karşın babam meslek seçimimde kendi eğilimlerimi izlemem konusunda ısrar etti. Ne o zaman, aslında ne de

daha sonraki yaşamımda, hekimlik kariyeri için özel bir eğilimim oldu. Beni daha çok, doğal nesnelere değil insani ilgilere yönelik bir tür merak harekete geçiriyordu; doğrusu bunu doyurmanın en iyi araçlarından biri olarak gözlemin önemini kavramamıştım. Çok daha sonraları anladığım kadarıyla Kutsal Kitap'ın hikâyesiyle (neredeyse okuma becerisini kazanmadan önceki) ilk tanışıklığımın ilgimin doğrultusu üzerinde kalıcı bir etkisi olmuştu. Sonradan ünlü bir politikacı olan, benden daha büyük bir çocukla okul arkadaşlığımın güçlü etkisi altında onun gibi hukuk okuma ve toplumsal etkinliklere katılma arzusu geliştirdim. Aynı zamanda, o dönemde güncel ilgi konusu olan Darwin kuramları da beni güçlü bir biçimde kendisine çekti, çünkü dünyayı anlayışımızda olağanüstü bir gelişmenin umutlarını taşıyorlardı ve tıp öğrencisi olmaya karar vermemi sağlayan şey, okuldan ayrılmamdan hemen önce Profesör Carl Brühl'ün halka açık bir konuşmada yüksek sesle okuduğu Goethe'nin doğa üzerine olan son derece güzel denemesini dinlemem oldu.

İşte bir başka versiyonu:

Kırkbir yıllık tıbbi çalışmadan sonra kendime ilişkin bilgim hiçbir zaman gerçek anlamda bir doktor olmadığımı söylüyor. İlk amacımdan ayrılmaya zorlanarak bir doktor oldum ve yaşamımın zaferi, uzun ve dolambaçlı bir yolculuktan sonra ilk amacıma geri giden yolu bulmamda yatar. Acı çeken insanlığa yardım etme yönünde, yaşamımın ilk yıllarında, şiddetli bir istek duyduğuma ilişkin hiçbir bilgim yok. Benim doğuştan gelen sadist eğilimim çok güçlü değildi, bu nedenle onun türevlerinden biri olan bu amacı geliştirmeme gerek olmadı. Hiçbir zaman "doktorculuk" da oynamadım; benim çocuksu merakım çok açık bir biçimde başka yolları seçti. Gençliğimde, içinde yaşadığımız dünyanın bilmecelerine ilişkin bir şeyler anlamak ve hatta çözümlerine bir şeyler katmak için çok güçlü bir ihtiyaç duydum. Tıp fakültesine kaydolmak bu amacı gerçekleştirmenin en güçlü aracı olarak göründü; ama o zaman bile, tüm yaşamım boyunca beni herkesten çok etkileyen en büyük otorite olan Brücke'nin etkisi altında, o günlerde dokubilimle fazlasıyla kısıtlanmasına karşın, sonunda fizyolojide karar kılana kadar –başarısız bir biçimde– zooloji ve kimyayı denedim. O zamana kadar tüm tıp sınavlarımı zaten vermiş bulunuyordum; ama derinden saygı duyduğum öğretmen, kısıtlı maddi koşullarım göz önüne alındı-

ğında kuramsal bir kariyer edinmemin olası olamayacağı konusunda beni uyarana kadar tıpla ilgili hiçbir şeye ilgi duymuyordum. Böylece sinir sisteminin dokubiliminden nöropatolojiye geçtim ve sonra yeni etkilerin verdiği ivmeyle nevrozlarla ilgilenmeye başladım. Gerçekte tıp için yaratılmamamın hastalarıma fazla zarar verdiğini hiç düşünmüyorum. Çünkü eğer hekimlerinin terapötik ilgisi fazlaca belirgin bir duygusal vurguya sahip olursa, bu aslında hastaların yararına değildir. Eğer doktor görevini serinkanlı ve olabildiğince doğru olarak yaparsa, onlara en iyi biçimde yardım etmiş olur.

Bu düzene ilişkin tanrısal merak ya insanın varoluşu ve kökeninin bilmeceleri üzerine odaklanır ya da tüm evrenin doğasına yayılır; Freud için açıkça ilki geçerliydi. Yine böylesi bir merak iki yoldan birinde kesinlik arayabilirdi; ya felsefi kurguda ya da bilimsel araştırmada. Freud'un gerçekte hangi yolu izlediğini biliyoruz, ama Wittels, olasılıkla Freud'un, kurgusal soyutlamalara olan eğilimleri, bu eğilim tarafından yönetilmekten korku duymalarına neden olacak kadar güçlü olan ve bu durumu somut bilimsel verileri inceleyerek dengelemeyi gerekli gören insanlardan biri olabileceğini zekice önermiştir. Bu, bir zamanlar Freud'un, ne kadar felsefe okuduğuna ilişkin soruma verdiği bir yanıtla doğrulanır. Yanıt şöyleydi: "Çok az. Genç bir insan olarak kurgusal düşünceye karşı güçlü bir çekim hissettim ve onu katı bir biçimde denetim altına aldım."

Goethe'nin dithyrambos havasında yazılan denemesi, doğanın, en sevdiği çocuklarına gizlerini öğrenme ayrıcalığı veren güzel ve cömert bir anne olarak betimlendiği romantik bir resmidir. Bu imgelem genç Freud'a, Manchester'daki akrabayla evlenme gibi şiirsel olmayan bir şeyden daha çekici geldi. Genel bakışı maddeci değildi. Yoksulluk ve zenginliğe aldırmaksızın, dünyasal konfordan çok ideal bir kariyeri seçti.

Wittel, Goethe'nin denemesinde Freud'u çeken şeyin yalnızca doğadaki güzellik duygusu değil, aynı zamanda anlam ve amaç duyguları da olduğunu düşünür. Freud'un aklının evrenin amacı sorusuyla meşgul oldu-

ğunu düşünmek için bir neden yoktur –o her zaman iflah olmaz bir ateistti– ama insanoğlunun, çoğunun açık olması gerekmeyen çeşitli amaçlar, güdüler, ideallerce yönetildiği, Sfenksin bilmecesini zekice çözüp, bu durumu ortaya koymasından çok daha önce, her zaman aklında olan bir kavramdı. İnsanlığın ve insan ilişkilerinin anlamına yönelik bu amansız araştırmanın başlangıçta, çocukluğundaki aile yaşamının kafa karıştırıcı sorunlarıyla ilişkili olarak doğduğunu düşünmek akla yatkındır ve Freud'un, yaşamın ilk iki ya da üç yılının kişiliğin oluşumunda belirleyici olduğuna ilişkin yargısı bu durumu yine son derece iyi tanımlıyor gibi görünmektedir.

Yaşamının, şimdi ele almakta olduğumuz kritik döneminde anlağın önceliğinin anlaşıldığı büyük bir değişim başlamaktaydı. Bilimin büyük başarılarının son üçyüz yıldır pek çok kez tanık olduğu bir gerçeği, insanın yapabilme yeteneğinin son kertedeki gizinin güç değil, anlamak olduğunu kavradı. Bu gerçeği insanoğlunun davranışlarına uygulamadan önce doğaya, insanın doğadaki yerine ve onun fiziksel yapısına ilişkin bazı şeyleri öğrenmek gerektiğini düşündü. Bu noktada Darwin yol göstericiydi, çünkü Darwin'in çalışmalarının yetmişli yıllarda yarattığı heyecan, Avrupa'daki her ülkede doruktaydı.

Bir zamanlar Yunan idealinin dengeli doğası, yani hem entelektüel hem de fiziksel başarıların büyüklüğü üzerine –belki de "estetik" sözcüğü bu ikisi arasında bir bağlantı oluşturmaktadır– kendisiyle yaptığım bir konuşmada Freud şunları söyledi: "Evet, elbette bu daha tercih edilir bir bileşimdir. Çeşitli nedenlerle Yahudiler tek yanlı bir gelişmeden geçmiş ve beyinlere bedenlerden daha fazla hayranlık duymuştur, ama ikisi arasında bir seçim yapmam gerekseydi, ben de ilk sıraya anlaksal olanı koyardım."

Bu, güçten anlayışa ve son kertede bedenden anlağa geçiş son derece mükemmel ve geniş kapsamlıydı. Yaygın kışkırtmalara karşın Freud bu konuda hiç tartışmaya girmedi: bu onun doğasına aykırıydı. Eleştirilere

duyarlı olmasına karşın, bunlara Darwin gibi ve çoğu bilim insanının tersine, yalnızca araştırmalarını sürdürerek ve çok daha fazla kanıt üreterek yanıt verdi. Arkadaşlarını etkilemeye yönelik arzusu büyük değildi. Onlara değerli bir şeyler sundu, ama bunu onlara dayatma gibi bir istek taşımadı. Münazaralardan ve ana amacın aslında tartışmak olduğunu bildiği halka açık bilimsel toplantılardan bile hoşlanmazdı – işte psikanalitik kongrelerde okunan makalelerini onlara ilişkin bir tartışmanın izlememesi bu tutuma saygıdandır.

Freud son derece düzenli bir zihne (ve aynı zamanda düzenli alışkanlıklara) sahipti ve bir olgular yığınını sistematik gruplar halinde düzenleme gücü gerçekten dikkat çekiciydi; çocukluk felçleri ya da düşler konusundaki literatüre hakimiyeti bunun yalnızca bir örneğidir. Ama öte yandan ya usandırıcı ya da bilgiççe olduğu gerekçesiyle kusursuz ve kesin tanımlamaları reddetti; hiçbir zaman bir matematikçi, bir fizikçi, hatta usta bir satranç problemi çözücüsü bile olmadı. Kolay, akıcı ve doğaçlama yazdı; bunları fazla gözden geçirmeyi sıkıcı bulurdu. Daha büyük bir titizlik göstererek engellenebilecek türden küçük çapraşıklık ve belirsizliklerin başlarına hiç de dert olmadığını söylediğimde çevirmenleri beni doğrulayacaktır. Kuşkusuz bunun farkındaydı. Bir keresinde ona, anlamı belirgin olmayan belli bir deyimi neden kullandığını sorduğumu anımsıyorum; yüzünü buruşturarak şöyle yanıtladı: "*Pure Schlamperei.*"[1] Burada onun ana özelliklerinden birine değinmiş oluruz: engellenmekten ve denetim altına alınmaktan hoşlanmama. Kesin niteleme sorununu o an için bir yana bırakarak –bu daha sonraya kalabilirdi– kendisini özgürce düşüncelerine vermeyi, onların kendisini nereye götüreceğini görmeyi severdi.

Kurgusal derin düşünceye yönelik katı biçimde denetim altına aldığı ilk eğilimini daha önce belirtmiştik. Bu denetime ilişkin güdü olasılıkla,

[1] Sırf baştan savmacılıktan.

bu eğilimin kendisini nesnellikten uzaklaşmaya yöneltecek tehlikeleri barındırdığını anlaksal olarak algılamasıyla yalnızca kısmen ilişkiliydi; henüz zamanı gelmemişken bilinçdışı düşünceleri özgür bırakma tehlikesi de vardı. Kendi içhesaplaşmasını son noktasına kadar götürmek, kırklarındaki bir insanın yürekliliği ve güdülerine sahip olmayı gerektirirdi.

Bu düşünceler entelektüel disipline ihtiyaç duymasına neden oldu ve her şey en büyük fırsat olarak bilimi işaret etti. O zamanlar bilim, bugün de pek çok insan için olduğu gibi yalnızca nesnellik değil, bunun da ötesinde Freud'un kendisinde eksik olduğunu bildiği özellikler, yani kusursuzluk, ölçülülük, kesinlik anlamına geliyordu. Dahası ondokuzuncu yüzyılda dünyanın sorunlarının çözümünde esas olarak bilimsel bilgiye duyulan inanç –Freud'un sonuna kadar koruduğu bir inanç– daha önceleri sırasıyla din, politik eylem ve felsefe üzerine kurulmuş umutların yerini almaya başlıyordu. Bilime yönelik bu yüksek saygı Viyana'ya Batı'dan, özellikle Almanya'dan daha geç ulaştı ve şu anda söz konusu ettiğimiz zaman dilimi olan yetmişlerde doruğa çıktı. Elbette Freud da bundan esinlendi ve böylelikle, bilinmeyeni ortaya çıkarma ve kaosa bir tür düzen getirme konusundaki doğal ustalığına karşın, sıkı disiplinin ve titizliğin önemli bir yeri olduğunu anlamış olmalı – "sağın bilimler"de görünür biçimde bu böyledir.

Kendisini sınırsız bir biçimde düşünmeye –ve kuşkusuz fantezi oyununa– vermek ile bilimsel bir disiplin tarafından engellenmeye ihtiyaç duymak arasındaki çatışma ikincisi lehine kesin bir zaferle sonuçlandı. Bu karşıtlık onun daha sonraki terminolojisiyle, ikincisinin de kısa sürede büyük bir hazla kuşatılmasına karşın, haz ilkesi karşısında gerçeklik ilkesiyle ifade edilebilir. Belki de bu, çeyrek yüzyıl sonra son derece parlak bir şekilde çözeceği eski bir karşıtlığa, yani özgür iradeye inanmak ile belirlenimciliğe inanmak arasındaki karşıtlığa da tekabül edebilir. Böylesi durumlarda sık sık olduğu gibi, sınırlayıcı güç yalnızca mutlak değil, aynı zamanda olasılıkla aşırıydı. Çünkü, daha sonra göreceğimiz

gibi, laboratuvar araştırmaları sırasında, çalışmalarının çıkarımlarını mantıksal sonuçlarına kadar izlemekten özenle kaçınmasaydı, imgeleminin daha özgür ve daha cesur kullanımı ona birden fazla kez dünya çapında ün sağlayabilirdi.

Kazanımın, başarının ve gücün gizi olarak bilgiyi arama hırsı, bayağılık korkusundan yakındığı ve arkadaşı tarafından avutulmayı reddettiği, Emil Fluss'a yazdığı, daha önce alıntı yaptığımız mektuptaki bir bölümde gösterilmiştir. Yaşamı boyunca başarıları konusunda alçakgönüllüydü; ayrıca kendilerine yüksek amaçlar ve büyük beklentiler saptamış kişilerde görülen katı özeleştiriyi de sergiledi. Bir zamanlar ona, eğer Evrenin Hakimi ile karşılaşırsa silah olarak eline kanserli bir kemik alıp Tanrıya bunun için ne diyeceğini soracağını söyleyen bir cerrahın hikâyesini anlattım. Freud'un yanıtı şöyleydi: "Ben kendimi benzer bir durumda bulursam Tanrıya asıl sitemim bana daha iyi bir beyin vermemesi olurdu." Bu, kolayca tatmin olmayan bir insanın anlatımıydı.

4

TIP ÖĞRENCİSİ

(1873–81)

ALIŞILMADIK bir biçimde girişilen tıp çalışmalarının düzensiz ve uzatılmış bir akış izlemesi şaşırtıcı değildir. Aslında Freud bu çalışmalara gerekenden üç yıl daha fazla zaman harcadı. Sonraki yıllarda meslektaşlarının sanki geri kalmış bir öğrenciymiş gibi üşengeçliği nedeniyle kendini azarladıklarından söz etti, ama bu gecikme için son derece iyi nedenleri vardı. Tüm yaşamını harcamaktan mutluluk duyacağı bir alandan çabucak geçmesi bekleniyordu.

Freud, Viyana Üniversitesi'ne 1873'ün sonbaharında, henüz onyedi yaşındayken girdi. Tıbbi kariyere uygun çalışmaları yalnızca kayıtsız bir biçimde izlediğini ve komşu alanlar peşinde koşmak ya da kendisini ilgilendiren konularla oyalanmak için her fırsatı kullandığını bizzat itiraf etmiştir.

Ekim 1873 ile Mart 1874 arasındaki ilk yarıyılında Freud haftada 23 saat ders aldı: her ikisi için de uygulamalı çalışmalarla birlikte, 12 saat anatomi ve altı saat kimya. Nisan sonundan temmuz sonuna kadar süren ilk yaz döneminde anatomi, botanik, kimya, mikroskobi ve mineralbilime haftada yirmisekiz saat harcadı. Tipik bir ilgi fazlasıyla zoolog Claus'un verdiği "Biyoloji ve Darwinizm" ve Brücke'nin verdiği "Ses ve Konuşma Fizyolojisi" üzerine kursları da izledi. Bu, sonraları kendisi için son derece önem kazanan ünlü Brücke'yi ilk görüşüydü. İlk yıl böyle geçti.

Bir sonraki kış yarıyılını (1874-5) anatomi, fizik, fizyoloji (Brücke) ve tıp öğrencileri için zooloji (Claus) konferanslarına haftada yirmisekiz

saat harcayarak normal bir tıp öğrencisi gibi geçirdi. Ancak haftada bir gün Brentano'nun okuma seminerinde felsefeyle biraz ilgilendi. Tıp öğrencilerinin üç yıllık felsefe kurslarına katılmaları 1804'ten beri Viyana'da zorunluydu, ancak 1872'den sonra bu zorunluluk kalkmıştı.

1875 yazındaki dördüncü yarıyılında Freud'un daha bağımsız bir çizgide ilerlemeye başladığını görürüz. "Tıp öğrencileri için zooloji" konferansına değil, asıl zooloji konferansına (haftada onbeş saat) devam etti. Bir tıbbi eğitim programında gerekli olandan daha ağır iki fizik dersi aldı. Felsefe üzerine seminerlere devam etti ve buna Brentano'nun Aristoteles mantığı üzerine bir diğer kursunu ekledi. Haftada onbir saat Brücke'nin fizyoloji konferanslarına katılıyordu.

Claus'un laboratuvarındaki uygulamalı zoolojiye haftada on saat harcadığı bir sonraki yaz yarıyılında biyolojiye olan eğilimi çok daha belirginleşti. Zamanının geri kalanını anatomi ve fizyolojiye harcıyordu, ama hâlâ haftada bir kez Brentano'nun seminerine katılıyordu.

Mart 1876'da yarıyıl sona erdiğinde, iki buçuk yıllık üniversite öğrenciliğinden sonra sayısız özgün araştırmalarının ilkine başladı. Bu araştırma ona Profesör Claus tarafından önerilmişti. Karşılaştırmalı Anatomi Enstitüsü başkanı Carl Claus, zooloji bölümünü daha çağdaş bir düzeye getirmek için iki yıl önce Göttingen'den Viyana'ya gelmişti. Özel ilgisi deniz zoolojisiydi ve 1875'te Trieste'de, dünyada kendi türünün ilk örneklerinden biri olan Deneysel Zooloji İstasyonu'nu kurmasına izin verilmişti. Yılda iki kez inceleme ve araştırma için birkaç haftalığına Trieste'ye birkaç öğrenci yollaması için bir fon ayrılmıştı. Mart 1876'da bu fondan yararlanan ilk öğrencilerden biri genç Freud'du; öğretmeninin onun hakkında iyi şeyler düşündüğü çok açıktı. Adriyatik kıyılarına bilimsel bir gezi arzulanan bir şey olsa gerek, çünkü bu burs bir ayrıcalık olarak değerlendiriliyordu. Bu, Freud'un ilk bilimsel araştırma çabası olmasının yanı sıra bir güney uygarlığıyla ilk tanışmasıydı.

Trieste'ye yaptığı iki yolculuk arasındaki yaz döneminde biyoloji üze-

rinde yoğunlaştı. Haftada onbeş saat zooloji konferanslarına katıldığı için diğer konulara yalnızca onbir saat ayırdı; bunlara ek olarak Brentano'nun Aristoteles üzerine üç saatlik konferansları vardı. Daha sonra onun için önemli figürler olan Exner ve Fleischl ile ilk kez fizyolojide tanıştı ve spektrum çözümlemesi ve bitki fizyolojisi üzerine birkaç konferansa katıldı.

Kendisine verilen görev, Aristoteles döneminden beri karmaşık bir sorun olarak kalan bir konuydu. Yılan balıklarının eşeysel yapıları asla belirlenememişti. Makalesinde yazdığı gibi: "Hiç kimse asla olgun bir erkek yılan balığı bulamamıştır –yüzyıllar boyunca süren sayısız çabaya karşın hiç kimse şimdiye kadar yılan balığının testislerini görmemiştir." Kuşkusuz güçlük, yılan balıklarının, çiftleşme döneminden önceki olağandışı göçleriyle ilişkiliydi. Syrski 1874'te Trieste'de küçük loplu bir organ betimleyerek bunun kayıp testisleri temsil ettiğini düşündü. Bunun incelenmesi gereken bir buluş olduğu açıktı – işte Freud'un yapmaya çalıştığı şey budur. Freud bu amaçla yaklaşık dörtyüz yılan balığını parçalara ayırıp inceleyerek çoğunda Syrski organını buldu. Mikroskop deneylerinde dokubilimsel yapısının olgunlaşmamış bir testisimsi organ türünden olabileceğini keşfetti; ama bunlar kesin bir kanıt oluşturmuyordu. Yine de makalesi Syrski'nin tahminini doğrulayan bir dizi makalenin ilkiydi.

O koşullarda hiç kimse daha iyisini yapamazdı, ama bu bir yere varmayan sonuçlar karşısında Freud, şefinden daha fazla hayal kırıklığına uğramıştı. Hırslı bir genç olarak herhalde, parlak ve özgün buluşlar yapabileceği bir ödev bekliyordu.[1]

Bu noktada, Freud'un daha sonra aşağıdaki yorumu yaptığı tarih olan

[1] Gelecekte iğdişlik karmaşasını keşfeden kişinin yılan balığının testislerini bulamadığı için düş kırıklığı yaşamasına ilişkin belki de konu dışı olan açıklamayı yapmak istiyorum.

üçüncü yılın sonuna geldik: "Üniversitedeki ilk üç yılımda, yeteneklerimin özellikleri ve sınırlarının, gençlik coşkusunun beni sürüklediği pek çok bilim dalında başarıyı benden esirgediğini keşfetmek zorunda kaldım. Böylece Mephistopheles'in uyarısındaki gerçeği kavradım: 'Bilimden bilime dolanman boşuna; herkes öğrenebileceğini öğrenir.' Sonunda Ernst Brücke'nin fizyoloji laboratuvarında huzur ve doyum buldum – ayrıca saygı duyabileceğim ve model olarak alabileceğim insanları da; büyük Brücke ve asistanları Sigmund Exner ve Ernst von Fleischl-Marxow."

Freud, Brücke'nin rakipsiz otoritesine duyduğu saygı ve hayranlıktan daha sonra hep söz etti – korkuyla karışık duyguları da içerir biçimde. Öğrenci "onun korkunç bakışlarıyla ezilmiş" durumdayken, Brücke'nin, geç kaldığı için onu azarlamasını yıllar sonra bile anımsıyordu – tüm yaşamı boyunca, görevinde bir tembellik yapma isteği duyduğu ya da işini titizlikle yerine getirme konusunda bir savsaklama dürtüsüne kapıldığı her an o çelik mavisi gözlerin hayalini görecekti.

Freud bilimin entelektüel bütünlük idealini temsil eden yönüne, görebildiğinin en iyisiyle gerçeğe, yaşamı boyunca sapmaz bir biçimde sadık kalacaktı. Ama bilimin bir diğer yönüyle, yani baskıcı kesinlikle arası fazla iyi değildi. Kesinlik ve mutlak ölçümlerle kısıtlanmak onun doğasına uygun değildi. Ancak beklendiğinin tersine doğası, uylaşımların ve kabullenilmiş tanımların bağlarını koparacak olan –ki bir gün bunlar gerçekleşti– belli devrimci eğilimlerle de çelişiyordu. Nitekim sonraki on yıl boyunca bu tür eğilimler katı bir biçimde askıda kaldı ve içinde belli belirsiz var olduğunu hissettiği duygularını denetim altına alma yeteneğine "bilimsel disiplin"in desteğini sağlamak için her tür çabayı harcadı. Yararlı araştırmalar yapmış iyi bir öğrenciydi, ama disiplini, doğuştan gelen cesareti ve hayal gücü pahasına birkaç yılda kazanılmıştı.

Brücke, Freud'un olmayı istediği disiplinli bilim insanlarının eşsiz bir örneğiydi. İlk olarak, Avusturyalı değil, Almandı; özellikleri, Fre-

ud'un zaten bildiği ve olasılıkla hafif bir gizli sempatiyle karışık iyi niyetli bir küçümsemeyle baktığı Viyanalı *Schlamperei*'nın [baştan savmacının] tam tersi özelliklerdi.

Aslında Brücke'nin enstitüsü, Helmholtz Tıp Okulu olarak bilinen geniş kapsamlı bilimsel hareketin önemli parçalarından biriydi. Bu bilimsel okulun şaşırtıcı hikâyesi kırklı yılların başında, Emil Du Bois-Raymond (1818-96) ve Ernst Brücke'nin (1819-92) arkadaşlığıyla başladı ve kısa bir süre sonra onlara Hermann Helmholtz (1821-94) ve Carl Ludwig (1816-95) katıldı. En başından beri bu grup, gerçek bir mücadele ruhuyla çalışıyordu. 1842'de Du Bois şöyle yazıyordu: "Brücke ve ben şunu gerçekleştirmek için kutsal bir yemin ettik; 'Bilinen fiziksel-kimyasal güçler dışında hiçbir güç organizmada etkin değildir. O sırada bu güçlerle açıklanamayan olgularda insan, ya fiziksel-matematiksel yöntem aracılığıyla onların eylemlerinin özel bir yol ya da biçimini bulmak ya da maddede doğal olarak var olan fiziksel-kimyasal güçlere değer olarak eşit, itme ve çekme güçlerine indirgenebilir yeni güçler olduğunu varsaymak zorundadır.'"

Bu okul yirmibeş-otuz yıl içinde Alman fizyolojistler ve tıp öğretmenlerinin düşünceleri üzerinde tam bir hakimiyet kurdu, bilime her alanda yoğun bir uyarıcı etkide bulundu ve eski sorunlardan bazılarını sonsuza kadar çözdü.

Berlin'de şaka yollu "Uzakdoğu Elçimiz" olarak anılan Brücke, 1874'te *Fizyoloji Dersleri*'ni yayımladı. Fiziksel fizyolojinin, öğrenci olarak Freud'u büyüleyen aşağıdaki özeti, giriş bölümünden alınmıştır:

> Fizyoloji organizma olmaları bakımından organizmaların bilimidir. Organizmalar eylem halindeki cansız maddi varlıklardan –makineler– özümseme yeteneğine sahip olmalarıyla ayrılır, ama hepsi fiziksel dünyanın görüngüleridir; 1842'de Robert Mayer tarafından bulunan enerjinin korunması ilkesine göre güçler tarafından harekete geçirilen atom sistemleri yirmi yıl boyunca göz ardı edilmiş ve sonra Helmholtz tarafından herkesin anlayacağı şekle sokulmuştur. Her yalıtılmış sistemde güçlerin toplamı (devinim

gücü ve gizil güç) aynı kalır. Gerçek nedenler, bilimde, "güç" sözcüğüyle simgeleştirilir. Onlar hakkında ne kadar az şey bilirsek o kadar çok güç çeşidini tanımamız gerekir: mekanik, elektrik, manyetik güçler, ışık, ısı. Bilimdeki gelişme onları ikiye indirger – itme ve çekme. Tüm bunlar insan organizmasında da geçerlidir.

Brücke daha sonraki iki ciltte canlı organizmalardaki fiziksel güçlerin dönüşümü ve etkileşimleri hakkında o zamanlar bilinen şeylerin ayrıntılı bir sunumunu yapar. Bu derslerin ruhu ve içeriği, Freud'un 1926'da dinamik yönüyle psikanalizi nitelemek için kullandığı sözcüklerle bir hayli örtüşür: "Güçler birbirlerini destekler veya engeller, birbirleriyle birleşir, birbirleriyle uzlaşmaya girerler vb."

Brücke'nin fizyolojisinin bu dinamik yönüyle son derece yakından bağıntılı olan şey onun evrimsel yönelimidir. Organizma fiziksel evrenin bir parçası olmakla kalmaz, organizma dünyasının kendisi de bir ailedir. Onun görünür çeşitliliği mikroskobik tekhücreli "ilkel organizma"yla başlayan farklı gelişmelerin sonucudur. Antropoit sürülerinden çağdaş Batı uygarlığının doruğuna kadar insanları, bitkileri ve alt ve üst düzey hayvanları içerir. Bu yaşam evriminde hiçbir tin, öz ya da entelekya, hiçbir üst düzey plan veya nihai amaç bulunmaz. Etkiye neden olanlar –bir biçimde– yalnızca fiziksel enerjilerdir. Darwin evrimin "nasıl"ına ilişkin yakın gelecekte bazı somut içgörüler kazanma umudu olduğunu göstermiştir. Coşkulu taraftarları, Darwin'in bundan daha fazlasını gösterdiğinden –aslında tüm hikâyeyi açıkladığından– emindiler. Kuşkucular ve coşkulu taraftarlar birbirleriyle çarpışırken, etkin araştırmacılar organizmaların aile ağaçlarını birleştirmek, boşlukları doldurmak, bitkilerin ve hayvanların sınıfsal sistemlerini genetik ilişkilere göre yeniden düzenlemek, dönüşüm dizilerini keşfetmek ve görünür çeşitliliğin ardındaki birbirinin yerini tam olarak tutabilecek özdeşlikleri bulmakla meşgul ve mutluydular.

Brücke'nin kişiliği, Helmholtz Okulunun uzlaşmaz biçimde idealist ve

neredeyse münzevi niteliğine çok uygundu. Büyük ve etkileyici bir başı, dengeli bir yürüyüşü ve sessiz, denetimli devinimleri olan ufak tefek bir adamdı; ünlü "korkutucu mavi gözler"iyle, oldukça utangaç olmasına karşın, katı ve son derece sakin, küçük ağızlı biri. Ilımlı Katolik Viyana'da Prusyalı aksanıyla bir Protestan olarak bir yabancı, başka ve çok daha sert bir dünyadan gelmiş bir temsilci olarak kalmış olmalıdır – aslında öyledir de. Dürüsttü ve yorulmak bilmeden çalışırdı, asistan ve öğrencilerinden de aynı şeyi bekledi. İşte tipik bir hikâye. Makalelerinden birine "yüzeysel gözlemler gösterir ki..." diye yazan bir öğrenci, makalesini bu satır şiddetle çizilmiş ve yanına Brücke'nin şu yorumu eklenmiş olarak geri aldı: "İnsan yüzeysel olarak gözlememeli" En korkulan sınav görevlilerinden biriydi. Aday ilk sorusuna yanıt veremezse Brücke, öngörülen sınav süresinin kalan on ya da oniki dakikası boyunca dimdik, sessiz ve öğrencinin mazeretlerine ve orada bulunmak zorunda olan dekana kulak tıkayarak otururdu. Yaygın görüş onu soğuk, bütünüyle ussal bir insan olarak tanımlamıştı. Bu görünümü oluşturmak için kendisine ve duygularına karşı ne kadar acımasız bir güç kullanması gerektiği, sevgili oğlunun 1873'teki ölümüne gösterdiği tepkide açığa çıkar. Ailesi ve arkadaşlarına oğlunun adını anmalarını yasakladı, onun tüm resimlerini göz önünden kaldırdı ve eskisinden bile daha çok çalıştı. Ama bu adam kendini beğenmişlikten, hilekârlıktan ve güç düşkünü olmaktan tümüyle uzak biriydi. Yeteneğini kanıtlamış öğrenciler için bilim konularının çok ötesine uzanan bir danışmanlık ve koruma sunan çok iyiliksever bir baba gibiydi. Öğrencilerin fikirlerine saygı gösterir; özgün çalışmayı ve kendi görüşlerinden ayrılsalar bile yetenekli öğrencileri desteklerdi. Hiçbir öğrenci ya da arkadaşının ona asla sadakatsizlik etmediği söylenir.

Genellikle Freud'un psikoloji kuramlarının onun Charcot ya da Breuer'le tanışmasıyla veya daha sonra başladığı varsayılır. Tam tersine üzerine kuramlarını kurduğu ilkelerin, bir tıp öğrencisiyken, Brücke'nin etkisi altında edindiği ilkeler olduğu gösterilebilir. Bu etkiden kurtulma,

ilkelerin terk edilmesini değil, herhangi bir anatomik temeli reddederek onları zihinsel görüngüye deneysel olarak uygulanabilir hale getirebilmeyi içeriyordu. Bunun bedeli şiddetli bir mücadeleydi, ama gerçek dehası pek çok mücadeleden başarıyla çıkmasına dayanmaktadır.

Yine de eğer Brücke, görünürde kesin inancı benimsemiş en gözde öğrencilerinden birinin daha sonraları ortaya attığı ünlü zihnin arzu kuramında, evrenden yakın zamanda kaldırılan "amaç," "niyet" ve "erek" kavramlarını bilime geri getirdiğini öğrenseydi, en iyi ihtimalle buna çok şaşardı. Ancak Freud bunları geri getirdiğinde onları içinde yetiştiği ilkelerle uzlaştırmayı başardığını biliyoruz; hiçbir zaman teleoloji uğruna belirlenimciliği terk etmedi.

1876 sonbaharında, yirmi yaşında, Trieste'den ikinci dönüşünün ardından ve henüz zoolojik araştırmalarla uğraşırken, o zamanlar *famulus* denilen bir tür araştırma görevlisi olarak Fizyoloji Enstitüsü'ne kabul edildi. Ünlü enstitünün yeri, yüksek amaçları ve hayranlık uyandırıcı bilimsel başarılarıyla orantılı olmaktan uzaktı. Karanlık ve pis kokulu eski bir silah fabrikasının sefil durumda olan bodrum ve zemin katlarındaydı. Öğrencilerin mikroskoplarının durduğu ve ders dinledikleri büyük bir oda ve biri Brücke'nin dinlenmesi için ayrılmış iki küçük odadan oluşuyordu. Ayrıca her iki katta da kimya, elektrofizyoloji ve optik laboratuvarları olarak kullanılan, bazıları penceresiz birkaç küçük odacık vardı. Ne su kaynağı ne gaz kuşkusuz ne de elektrik vardı. Bir ispirto ocağıyla ısınılıyor ve su, üzerlerinde deney yapılan hayvanları barındıran bir barakanın bulunduğu bahçedeki bir kuyudan sağlanıyordu. Yine de enstitü, yabancı ziyaretçilerinin ve öğrencilerinin sayısı ve ünü açısından tıp okulunun gururuydu.

Brücke, öğrencilerin kendi araştırma projelerini kendilerinin seçmelerinden yana olmasına karşın, bunu kendi başlarına yapamayacak kadar ürkek ya da kararsız olan yeni başlayanlar için bir öneri yapmaya her zaman hazırdı. Freud'u da sinir hücrelerinin dokubilimine ilişkin bir çalış-

ma için mikroskop başına oturttu.

Sinir öğelerinin özel yapısı sorunu, üst düzey hayvanların sinir sistemlerinin alt düzey hayvanlarınkinden farklı öğelerden mi, yoksa her ikisinin de aynı birimlerden mi oluştuğu sorusuyla yan yana gelişir. Bu konu o zamanlar oldukça tartışmalıydı. Felsefi ve dinsel içerimleri son derece rahatsız edici görünüyordu. Alt ve üst düzey hayvanların zihinleri arasındaki farklar yalnızca bir karmaşıklık derecesi sorunu mudur? İnsan zihni –temel bir ayrımdan çok, her ikisinde de bulunan sinir hücrelerinin sayısı ve her birinin liflerinin karmaşıklığıyla orantılı olarak– bazı yumuşakçalarınkinden farklı mıdır? Bilim insanları, insanın doğası, Tanrının varlığı ve yaşamın amacı konusunda –şu ya da bu yolla– kesin kararlara varma umuduyla bu tür sorulara yanıt arıyorlardı.

Bu geniş ve heyecan verici araştırma alanı Brücke'nin Freud'un önüne koyduğu son derece mütevazı soruna aitti. Reissner, ilkel Cyclostomatae sınıfından bir balık cinsi olan *Amoecetes*'in (petromyzon) omuriliğinde özel bir tür büyük hücre bulmuştu. Bu hücrelerin doğası ve onların omurilik sistemiyle ilişkisi bir dizi başarısız araştırmaya konu oldu. Brücke bu hücrelerin yapısının ve işlevinin açığa kavuşturulduğunu görmek istiyordu. Freud, preparat hazırlama tekniğindeki bir gelişmenin de yardımıyla Reissner hücrelerinin "embriyonik sinir tüpünün çevreye doğru göçünün henüz tamamlanmadığı alt düzey omurgalılarda, omurilik içinde kalan spinal sinir düğümü hücrelerinden başka bir şey olmadığını"[▽]

[▽] Omurgalıların embriyonu gelişirken sırt kısmında dış deri içe doğru kıvrılarak baştan kuyruğa dek uzanan bir oluk oluşturur. Daha sonra bu oluk kapanıp, omurga kanalını oluşturacak bir tüp halini alır. İçinde sinir hücrelerinin gelişmesi ve yerleşimiyle baş tarafta beyin ve aşağıya doğru omurilik gelişir. Bedenin duyusunu beyine taşıyan hücreler kanalın dışında omurga boyunca her iki yanda birer tane olacak şekilde yerleşen sinir düğümleri (spinal sinir düğümleri) içinde yer alır. Bunların uzantıları derinin belli bölgelerinde ve duyu organlarında sonlanır. Gövdeleri ise omurilik içinde başka hücrelerle bağlantı yaparak duyunun beyne taşınmasını sağlarlar. Bir sonraki paragrafta geçen tek kutupluluk iki ku-

kesin olarak belirledi. "Bu serpinti halindeki hücreler spinal sinir düğümü hücrelerinin evrimleri süresince geçtikleri yolu belirliyordu." Reissner hücreleri sorununun bu şekilde çözülmesi dikkatli gözlem ve genetik yorumlamanın bir zaferiydi – tüm organizmaların evrimsel birliği konusunda sonunda bilim insanları arasında bir inanç oluşmasını sağlayan bu tür binlerce küçük başarıdan biri.

Ama gerçekten yeni olan şey alt düzey hayvanların sinir sistemi hücrelerinin üst düzey hayvanlarınkiyle bir süreklilik gösterdiğinin ve daha önceden kabul edilen kesin ayrımın artık geçerli olmadığının kanıtlanmasıydı.

Freud, petromyzonla büyük bir buluş yapmıştı: "Üst düzey omurgalıların hücreleri tek kutuplu olarak bilinirken, balığın spinal sinir düğümü hücreleri iki kutuplu (iki uzantılı) olarak biliniyordu." Alt ve üst düzey hayvanlar arasındaki bu eksik halkayı Freud tamamladı. "Petromyzonun sinir hücreleri, t-dallanmalı çift kutuplular da dahil olmak üzere, tek kutupluluktan çift kutupluluğa tüm geçişleri gösterir." İçeriği, sunumu ve içerimleriyle birlikte bu makale kuşkusuz başlangıç düzeyinin oldukça üstündedir – herhangi bir zoolog bu buluşları yapmaktan gurur duyardı. Brücke bu çalışmayı 18 Temmuz 1878'de akademide sundu; ertesi ay ise seksenaltı sayfa olarak *Akademi Bülteni*'nde yayımlandı.

Aynı genel sorun Freud'un 1879 ve 1881 yıllarının yaz aylarında kendi isteğiyle gerçekleştirdiği bir sonraki araştırmanında konusuydu. Bu kez araştırmanın nesneleri kerevitin sinir hücreleriydi. Bu araştırmada 8 No.lu Harnack merceği kullanarak –o sıralarda çok az bilinen, henüz gelişmemiş ve zor bir teknikle– canlı hücreleri mikroskopla inceledi ve sinir liflerinin eksen silindirlerinin istisnasız lifsi yapıda olduğuna ilişkin kesin sonuca vardı. Bu temel özelliği bulan ilk kişiydi. Sinir düğümünün, bir tanesi sinir sürecinin merkezi olan ve ağsı bir yapı gösteren iki

---

tupluluk kavramı bu sinir düğümü hücrelerinin uzantılarını belirtmektedir –çn.

madde içerdiğini anladı. Araştırmalarının, sinir eyleminin gizemine ilişkin bir içgörü kazanma umuduyla gerçekleştirildiğini açıkça belirtmesine karşın Freud, bu ilk araştırma makalelerinde kendisini kesin bir biçimde anatomik bakış açısıyla sınırlamıştı. Yalnızca bir kez, 1882 veya 1883'teki bir konferansta çalışmalarını özetleyen "Sinir Sisteminin Öğelerinin Yapısı" üzerine bir makalesinde, bir paragrafla dokubilimin ötesinde yer alan bu alana girmeye cesaret etti:

> Eğer sinir lifçiklerinin yalıtılmış iletim yolları olduklarını varsayarsak, o zaman *sinir içinde ayrı olan yolların sinir hücresinde birbirlerine karıştıklarını söylemeliyiz*: o zaman sinir hücresi kendisine anatomik olarak bağlı olan tüm bu sinir liflerinin "başlangıcı" haline gelir. Bu tahminin geçerliliğini destekleyen gerçekleri bir araya getirmek istersem, bu makaleye getirdiğim kısıtlamaları çiğnemem gerekir: eldeki malzemenin fizyoloji için son derece önemli olan sorunu çözmek için yeterli olup olmadığını bilmiyorum. Eğer bu tahmin doğrulanabilirse bu bizleri sinir öğelerinin fizyolojisinde bir adım ileri götürecektir: belli bir güçteki uyaranın liflerin yalıtılmışlığını kırabileceğini, böylece bir birim olarak sinirin uyarılmayı aktardığını ve benzerlerini tasavvur edebiliriz.

Öyle görünüyor ki, Freud'un –gelecekteki nöron kuramının özü olan– sinir hücresini ve uzantıları bütünlüklü bir şekilde kavraması enstitüdeki hocalarından oldukça bağımsız ve kendine ait bir anlayıştı. Cümlelerinden birkaçında düşünceler cesur ancak sunum çekingendir; gerçek bir iddia ileri sürmez. Ama iki yorumda bulunur. Bu açıklamaları içeren konferans, aktardığı düşüncelerin dayalı olduğu araştırmaları gerçekleştirmesinden dört ya da beş yıl sonra verilmişti, bu nedenle üzerlerinde ayrıntılı olarak düşünmek için uzun bir zaman vardı. Bu kadar uzun bir hazırlık evresinden sonra, daha sonraki yıllarda sıklıkla sergileyeceği özgür ve yürekli imgelem gücünün küçük bir parçası bile onu bir adım daha ileri taşıyabilirdi, çünkü çağdaş nörolojinin temeli olan nöron kuramının kıyısında dolanıyordu. "Disiplin" kazanma çabası içinde, özgün bilimsel çalışmada imgelem gücünün de eşit ölçüde önemli bir yeri oldu-

ğunu henüz algılamamıştı.

Gerçekte bu değerli cümleler hiç dikkat çekmedi, bu nedenle nöron kuramının öncüleri arasında Freud'un adından söz edilmez. En önde gelenleri, sinir hücrelerinin kökeni üzerine embriyolojik çalışmalarıyla Wilhelm His, sinir liflerinin kesik yaralarını izleyen Wallerian dejenerasyonu üzerine gözlemleriyle August Forel ve Golgi'nin gümüşle doyurma yöntemi kullanılarak yapılmış preparatlarıyla Ramon y Cajal olmak üzere bu türden çok sayıda öncü vardı. Nöron kuramının onaylandığı son tarih olarak genellikle, Waldeyer'in, "nöron" sözcüğünü ilk kez kullandığı kapsamlı monografiyi yazdığı, 1891 yılı kabul edilir. Düşüncelerini mantıksal –ve uzak olmayan– sonuçlarına kadar izlemeyip dünya çapında bir ün kazanmayı az farkla kaçıran Freud, yaşamının ilk yıllarında bu durumu yalnızca bir kez yaşamamıştı.

Ancak gerçek bilim insanının bir diğer ayırt edici özelliğini sergiliyordu. Bilimsel ilerleme genellikle yeni bir olgu kümesini ortaya çıkaran bazı yeni yöntem ve araçların keşfedilmesiyle başlar. Örneğin teleskopun bulunmasından önce astronomi bir çıkmaza girmiş ve sonra bir kez daha gelişmeye başlamıştı. Freud'un 1877'de, enstitüye girişinden hemen sonra, gerçekleştirdiği teknik gelişme yukarıda belirtilen dokubilimsel araştırmaların yapılmasını ya da bu işlemlerin büyük ölçüde kolaylaşmasını sağladı. Bu, sinir dokusunu mikroskobik incelemeye hazırlamak için kullanılan nitrik asit ve gliserin karışımında –Reichert formülünde– yapılan bir değişiklikti. Freud bunu ilk kez petromyzonun spinal hücrelerini incelerken kullandı.

Birkaç yıl sonra çok daha önemli bir teknik buluş yaptı –sinir hücresini boyamada kullanılan altın klorür yöntemi– ama bu yöntem de Viyana Enstitüsü'nün dışında pek kullanılmadı. Usta bir teknisyen olmalıydı, çünkü kerevitin sinir dokusu üzerine araştırmalarında malzemelerini – çok hassas bir işlem olan– *in vivo* incelemekten söz eder; bu, Stricker'dan öğrendiği bir yöntemdi. Sırası gelmişken, petromyzon hakkındaki yayın-

larında yer alan çizimlerin bir kısmını –ilkinde bir ve ikincisinde dört tanesini– kendisinin yaptığı belirtilebilir.

Dolayısıyla Freud'un, bilgide ilerlemenin yeni ve gelişmiş yöntemler gerektirdiği olgusunu erken kavradığı açıktı. Daha sonra bu yolla keşfedilmiş yeni olgular ortaya çıktı ve bunu, o olgulara ilişkin bir kuram içinde eski ve yeni bilginin düzenlenmesi izledi. Bundan sonra kuram kurgusal düşünce ile, yani var olan gözlem araçlarının ötesindeki sorular ve yanıtlar ile ilgilenip, bunların ne olduğunu tahmin etmeye yönelebilirdi. Bir insanın, tüm bu gelişme evrelerinde eşit ölçüde başarılı olması son derece ender bir olaydır. Freud'un psikanaliz üzerine çalışması bu ender durumun açık bir örneğidir. Aracı tasarladı, onu pek çok yeni olgunun keşfedilmesinde kullandı, düzenleyici kuramı kurdu ve gerçekten bilinenin ardındaki kurgusal düşünce alanını harekete geçirmeye cesaret etti.

Ve bununla birlikte Freud'un nöroloji araştırmalarındaki dikkat çekici bir özelliğin anatomiye bağlılığı olduğunu belirtmeliyiz. Mikroskop onun kullandığı yegane araçtı. Fizyoloji onun için deney değil, dokubilim anlamına geliyordu; dinamik değil, statikti. Freud gibi canlı bir zihne sahip bir insan için bu durum ilk bakışta tuhaf görünebilir, ama daha derin düşünüldüğünde bunun onun doğasındaki hayli önemli bir şeye karşılık geldiği ortaya çıkar. Coşkulu bir çömez olarak Brücke'den üzerinde çalışacağı bir problem istediğinde kendisine ilk olarak dokubilimsel bir problem verilmişti. Uysallık ya da aşağılık duygusuyla bu, daha üst düzey deneysel etkinlikleri üç profesöre, yani "yetişkinler"e bırakarak, sonsuza kadar orada kalmakla yükümlü olduğu daha aşağı bir dünyaya sürgün edilme olarak yorumlanır mıydı? Olasılıkla evet, ama insan, onun tutumunda daha derin ve kişiliğinin tipik bir özelliği olan bir şeyleri sezinler.

El yerine gözü, etkin eylem yerine edilgin gözlemi tercih ederken iki eğilim yaşanır; birine yönelik çekim ve diğerine yönelik nefret. Onda

her ikisi de vardı. Çekim konusunda birazdan bazı şeyler anlatılacaktır. Nefret ise 1878'de arkadaşı Wilhelm Knöpfmacher'e yazdığı bir mektupta açık bir biçimde gösterilmiştir: "Bir başka laboratuvara taşındım ve kendimi gerçek mesleğime hazırlıyorum –hayvanları kesmek ya da insanlara işkence etmek– ve giderek ilk seçenekte karar kıldım." Kıyıcı ya da acımasız olma iznini kendisine verebilecek son insandı, hatta başka insanların işlerine karışmak ya da onları etkilemeye çalışmaktan aşırı çekinirdi. Daha sonraları nevrotik hastaları tedavi etmek şansına sahip olduğunda onları –o sıralarda alışılmış olan ve yakın zamanda bir başka biçimde yeniden canlandırılan– elektrik aracılığıyla uyarma yöntemini hemen terk etti. Ve "kabaca bir müdahale yöntemi" olarak değerlendirdiği hipnoz kullanımına son vermesi de uzun sürmedi. Bunun yerine –nevrozun yapısını algılayabilirse, onu ortaya çıkaran güçleri gerçekten anlayacağından ve onları yönetebileceğinden emin bir biçimde– bakmayı ve dinlemeyi seçti. Yanlış bir şekilde Freud'un öncülü olarak değerlendirilen Pierre Janet, seksenli yıllarda alternatif bir yaklaşım biçimi benimsemişti. Bazı parlak, betimleyici sonuçlara ulaştıran güzel ve çok ustaca deneyler geliştirdi, ama bu deneyler onu iş başındaki güçlere bir adım bile yaklaştırmadı. Başarılı olan etkin değil, edilgin yöntemdi.

1879'un yaz ya da sonbaharında Freud yıllık askerlik hizmeti için çağrıldı. Bu, o zaman için şimdikinden çok daha az enerji isteyen bir görevdi. Tıp öğrencileri evlerinde yaşamayı sürdürürlerdi ve hastanede herhangi bir belirli görevleri ya da işlevleri olmadan durmaktan başka sorumlulukları yoktu. Zor ola yanı korkunç sıkıcı olmasıydı, belki de birkaç yıl sonra zamanlarının yarısını gerçek askeri eğitim almaya harcamalarının emredilmesinin nedeni budur. Freud yirmidördüncü doğum gününü (6 Mayıs 1880) mazeret göstermeden yoklamaya katılmadığı için tutuklu olarak geçirdi. Kendisini mahkûm eden General Podratzsky ile beş yıl sonra bir yemekte karşılaşmak onun için ilginçti, ama arka arka-

ya sekiz yoklamaya katılmadığını kendisi de kabul ettiğinden, ona kızgın değildi.

Yılın ilk yarısında Freud, kendisini John Stuart Mill'in bir kitabını çevirmeye adayarak can sıkıntısıyla başa çıkabildi; bu çevirdiği beş büyük kitabın ilkiydi. Son derece yetenekli bir çevirmen olduğundan, bu ona çok uygun bir işti. Yabancı dilden deyimleri ve diğer şeyleri uyarlamak gibi zahmetli bir iş yerine tüm bölümü okur, kitabı kapatır ve bir Alman yazarın aynı düşünceleri nasıl söyleyeceğini düşünürdü – çevirmenler arasında pek yaygın olmayan bir yöntem. Çeviri çalışması hem mükemmel hem de son derece hızlı gidiyordu. Bu kitap, Freud'un bilimsel ilgi alanlarıyla hiçbir ilgisi olmadan yayımladığı –özgün ya da çeviri– tek çalışmaydı ve büyük olasılıkla, kitabın içeriğinden hoşlanmasına karşın, ana güdüsü zaman öldürmek ve eğer mümkün olursa bu arada biraz para kazanmaktı.

Mill'in denemelerinin üçü toplumsal sorunlarla ilgiliydi: emek sorunu, kadınların özgürlüklerinin tanınması ve sosyalizm. Önsözde Mill bunların büyük bölümünün karısının eseri olduğunu söylüyordu. Mill'in kendisine ait olan dördüncü deneme Grote'nin *Platon*'u üzerineydi. Freud yıllar sonra (1933) Platon'un felsefesine ilişkin bilgisinin bölük pörçük olduğunu ve var olan bilgisini de olasılıkla Mill'in bu denemesinden edindiğini söylemiştir. Ancak bir zamanlar üzerinde çokça düşündüğü ve Mill'in sempatik bir yaklaşımla sunduğu Platon'un anımsama kuramından çok fazla etkilendiğini de ekledi. Yıllar sonra Platon'un bazı düşüncelerini *Haz İlkesinin Ötesinde* adlı kitabında işledi.

Yukarıda betimlediğimiz araştırmalara zamanının yalnızca küçük bir bölümünü harcıyordu çünkü çoğunlukla tıbbi çalışmalar, patoloji, cerrahi ve benzeri konularla uğraşıyordu. Bu alanlarda çok sayıda ünlü ve ilham verici öğretmene sahipti. Bazıları –cerrah Billroth, dermatolog Hebra ve göz uzmanı Arlt gibi– dünyaca ünlü insanlardı ve coşkulu öğrenci kitlelerini kendilerine çekiyorlardı. Öğrencilerine, kalıplaşmış çağ-

daş tıp bilgisinden fazlasını verdiler, çeşitli alanlarda son derece yenilikçiydiler ve onlara bilimsel tıp ruhunu aşıladılar. Yine de Freud onların çalışmalarına karşı temkinliydi. Billroth'a karşı büyük bir hayranlık beslediği doğrudur. Tümüyle ilginç bulduğu tek ders Meynert'in verdiği psikiyatri dersiydi – laboratuvarlara düşkün olan Freud'a son derece farklı görünmesi gereken bir alan.

Freud, 30 Mart 1881'de "pekiyi" derecesiyle son tıp sınavlarını verdi. Freud'a göre bu sonuç, artık yavaş yavaş güvenilmez olmaya başlamasına karşın, tüm çocukluğu ve ergenliği boyunca yararlandığı fotoğrafik belleği sayesinde elde edilmişti. Verilen uzun arayı sınavlara hazırlık için kullanmamıştı, ama "son sınavlardan önceki gerilim içinde bu yeteneğin kalıntılarından yararlanmış olmalıyım, çünkü belli konularda sınav heyetindekilere, bir kez göz atarak hızla geçtiğim kitabın birebir aynısı olan, görünürde otomatik yanıtlar verdim," demiştir. Mezuniyet törenleri eski üniversitenin barok tarzındaki binasının avlusunda düzenlendi. Törenlere, Freud'un ailesi, anne-babası ve Moravya, Freiberg'deki çocukluk arkadaşı Richard Fluss katıldı.

Tıbbi yeterliliğini kazanması Freud'un yaşamında hiçbir şekilde bir dönüm noktası olmadı ve hatta kendi içinde önemli bir olay bile değildi. Olayların akışı içinde yapılması gereken bir şeydi, bundan sonra kimse onun vaktini boşa harcadığını ima edemezdi. Ama hiç duraksamadan, zamanla bir Fizyoloji Kürsüsüne kadar uzanabilecek olan yolu izleyerek Brücke Enstitüsü'nde çalışmaya başladı. Ancak bir yıllık bir süre içinde bu yöndeki tutkulu düşleri yıkılacaktı.

5

TIP KARİYERİ

(1881–5)

FREUD'UN Brücke'nin laboratuvarında geçirdiği yıllar, ona, gelecekteki kazancının iyileşmesi için hiçbir katkıda bulunmadı, oysa zayıf ekonomik durumu bu katkıyı gerekli kılıyordu. Böylesine apaçık bir olgudan ve hatta bu durumun, gelecekte bir biçimde klinik uygulama anlamına geldiğinden habersiz olamazdı. Ama bu işi yapmayı olabildiğince erteledi ve bu tutumunun mutlaka güçlü nedenleri vardı. Bu nedenlerden ikisi hemen seçilebilir. Biri klinik uygulamadan nefret etmesi, diğeri ise laboratuvar çalışmasını çok sevmesiydi. Bu sevgi pek çok kaynaktan besleniyordu. Tahminen işin kendisini ilginç buluyordu, ama daha önemlisi salt uygulamadansa inatla araştırmayı tercih etmesiydi. Yeni bir şey bulmak, böylece bilgi yığınımıza katkıda bulunmak belki de onun doğasındaki en güçlü güdüydü.

Böylece ilk olarak babasının gönüllü desteğiyle, bu azalmaya başladığındaysa arkadaşlarının yardımıyla, araştırma çalışmalarını devam ettirebildiği sürece yapmayı tasarladı. Ancak aynı zamanda olağan tıbbi çalışmalarını da sürdürdü ve sonunda, 1881 Martında yeterlilik sınavlarına girmeye karar verdi. Kuşkusuz bu karar, üç yıllık gecikmenin neden olduğu özsuçlamaları yatıştırdı, ama biraz sonra göreceğimiz gibi onu daha ağır sorunlarla karşı karşıya bıraktı.

Kazandığı tıbbi yeterlilik, dışarıdan hiçbir değişikliğe neden olmamış gibi görünüyordu. Freud eskiden olduğu gibi Fizyoloji Enstitüsü'nde çalışmayı, şimdi tüm zamanını oraya ayırarak, onbeş ay daha sürdürdü. Yaklaşık iki ay sonra, öğreticilik sorumluluğu da olan Uygulama Öğret-

menliği konumuna yükseltildi; Mayıs 1881 ile Temmuz 1882 tarihleri arasında bu görevi sürdürdü.

Bu etkinlikle eşzamanlı olarak, arkadaşı Lustgarten'in asistan olduğu Ludwig Kimya Enstitüsü'nde sürdürülen, gazların çözümlenmesi konusundaki ileri araştırmalarda bir yıl çalıştı. Kimyayı oldukça sevmesine karşın, bu alanda hiçbir başarısı yoktu; daha sonraları bu boşa geçen yıldan, anımsanması bile utanç verici verimsiz bir yıl olarak söz etti. Gerçekten de 1882 yılını "meslek yaşantımın en kasvetli ve en az başarılı yılı" şeklinde nitelendirecekti.

Freud, Uygulama Öğretmenliği görevini üç yarıyıl sürdürdü. Ne kadar uzarsa uzasın, bu olayların doğal akışı içinde önce asistanlığa, sonra doçentliğe ve sonunda da sevgili enstitüsünde fizyoloji profesörlüğüne uzanacaktı; mantıksal olarak erişilecek hedef buydu. Ancak üçüncü yarıyılın sonunda, yani 1882 Haziranında, gerçekten yaşamındaki en önemli dönüm noktalarından biri olarak adlandırılabilecek bir olay oldu – başlangıçta farkında olmadığı, ama daha üzerinden çok uzun yıllar geçmeden kendisini kalıcı kariyerinin içinde bulmasına neden olacak bir olay.

Bu olay, geçimini bir hekim olarak sağlamak üzere Brücke Enstitüsü'ndeki görevinden istifa etme kararıydı. *Özyaşamöyküsü*'nde (1923) bu olayı şöyle anlatır: "Yaşamımdaki dönüm noktası en büyük saygıyı duyduğum öğretmenimin, kötü ekonomik durumumdan dolayı kuramsal kariyerimi bırakmamı öğütleyerek babamın cömert harcamalarını durdurmamı sağladığı 1882 yılıydı. Onun öğüdünü dinleyerek fizyoloji laboratuvarından ayrıldım ve Devlet Hastanesine girdim."

Freud, bazı insanların, Brücke ile aralarında bir küslük olduğunu düşünmelerine kesin olarak karşı çıktı ve Brücke'nin öğüdü üzerine oradan ayrıldığını yineledi. Brücke, Freud'un kariyerine karşı sıcak ilgisini elbette sürdürdü. Freud, *Privatdozent* [Yardımcı doçent] unvanı için başvurduğunda onun baş destekçisiydi; Paris'teki inceleme için son derece değerli olan yolculuk bursunun, güçlü muhalefete karşın Freud'a verilmesi-

ni sağlayan da onun etkisiydi.

Brücke'nin laboratuvarındaki manzara yeterince karanlıktı. Her iki asistan da Freud'dan yalnızca on yaş büyüktü, dolayısıyla bu konumu gelecek yıllarda ona bırakma olasılıkları yoktu. Gelecekteki Bölüm Başkanlığı'na gelince, Brücke'nin ardılı olan Exner yıllar sonra öldüğünde Freud altmışdokuz yaşındaydı; yani en uygun koşullarda bile bu oldukça uzun bir bekleyiş olacaktı. Dahası bir asistana verilen maaş o kadar düşüktü ki, özel bir birikim sahibi olmadan yaşamını güçlükle sürdürebilir ve kesinlikle bir aile kuramazdı.

Böyle bir gelecek beklentisi ve kendi zayıf mali konumuyla Freud var olan durumu daha ne kadar sürdürebilirdi? Başlangıçta büyük ölçüde babasının desteğine bağımlıydı; bu dönemde kendisinin tek kazancı yayınları için yapılan birkaç küçük ödemeyle 1879'da verilen 100 guldenlik (8 £) üniversite bursuydu. O zamanlar altmışyedi yaşında olan ve yedi çocuklu bir ailenin yükünü taşıyan babasının mali durumu da son derece zayıf ve belirsizdi; zaman zaman karısının ailesinden borç ve armağan şeklinde yardım almak zorunda kalıyordu. Küçük birikimini 1873 mali krizinde kaybetmişti. Üstelik düzenli para kazanma zamanı da çoktan geçmişti; ailesiyle birlikte yıllardır dar boğazdaydı. Doktor olan genç oğlunu kişiliğinin ayırt edici özelliği olan savurganlıkla cömertçe ve isteyerek desteklediği doğrudur. Daha önceleri oğlunun iş hayatına atılacağını ummuştu, ama belki de biraz iç çekerek entelektüel kariyere razı oldu ve oğlunun yaptıklarıyla ve başarılarıyla kuşkusuz gurur duyuyordu. Freud'un kendi seçtiği yolda ilerlemesinden memnun ve yapabildiği sürece ona bu olanağı sağlamaktan mutluydu. Sigmund'un ihtiyaçlarının son derece alçakgönüllü olduğu da doğrudur. Okumak için huzur ve sessizliğin, kendisiyle aynı kafadaki arkadaşların eşliğinin ve kitaplarının dışında istediği çok az şey vardı. Kuşkusuz bunlar cep harçlığının bir kısmını kullanmasını gerektiriyordu. Arkadaşlarından borç para almak zorunda kaldığı zamanlar oldu, ama bunları çoğu kez zamanından önce geri öde-

di. İşte bu sıralarda Freud, bundan sonraki kariyerinde çok önemli bir rol oynayacak olan, Josef Breuer adında hayırsever bir destekçi buldu; Breuer neredeyse düzenli olarak Freud'a borç para verdi. 1884'te bu borç oldukça önemli bir miktar olan 1500 guldene (yaklaşık 125 £) ulaşmıştı.

Nereden bakılırsa bakılsın tablo pek parlak değildi. Bu konuda Freud'un düşüncesinin ne olduğunu merak ediyor olmalıyız? Yirmialtı yaşındaydı. Hekim olmak istemiyordu. Bununla birlikte, geçimini sağlamak konusunda bile neredeyse hiçbir gelecek vaat etmeyen bir çıkmaz sokaktaydı. Bu öngörüden ve gerçeklik duygusundan yoksunluk durumu yoksunluğu daha sonra tanıdığımız, yaşamın pratik konularına daima duyarlı olan Freud'a çok yabancı özellikler gibi görünüyor. Olaylara ilişkin sonraki anlatıları onu bu düşten, yani dünyasal kaygıları bir yana bırakarak idealistçe bilim davasına hizmet etme düşünden uyandıran şeyin tek başına Brücke'nin müdahalesi olduğu izlenimi verebilir.

Ama aslında Freud ne içinde bulunduğu durumun gerçeklerine karşı tamamen kördü ne de verdiği karar beklenmedik bir karardı. M.D. [Medical Doctor : Tıp Doktoru] derecesini kazandığı andan başlayarak "giderek artan bir kederle" kendisini bekleyen kaçınılmaz kararı –klinik uygulama için laboratuvar çalışmasını bırakma– düşünüp duruyordu. Ama bu konuyu bir anda gündemin başına taşıyan şey yaşamındaki yeni bir olaydı. Sırılsıklam âşık olmuştu! Bundan da önemlisi, tarihsel önem taşıyan 10 Haziran Pazar günü, Mödling'deki bir bahçede hanımefendiden, Martha Bernays'tan, âşkının karşılık göreceği umuduna kapılmasını sağlayan işaretler almıştı. Bir sonraki gün konuyu baştan değerlendirip kesin bir karara vardı ve ertesi sabah bunu Brücke'ye bildirdi.

Freud, karar almasında etkili olan bu güdüye hiç değinmese de, bunun belirleyiciliği açıktı. Bu güdüyü bastırmak ona uygun bir davranıştı; yazılarının orasına burasına serpiştirilmiş itiraflarında Freud zaman zaman hırslı, intikamcı ya da önemsiz biri, bir kötü adam veya bir anne-baba katili olarak görünür, ama asla bir aşık olarak görünmez (karısına

ilişkin son derece yüzeysel birkaç ima dışında).

Bu karar kuşkusuz son derece acı vericiydi; ama Freud buna azimle sadık kaldı. Martha'ya "bilimden kopmanın" ne kadar zor olduğunu anlatırken neşeyle ekledi "ama olasılıkla yaşamın sonu değil." Attığı ilk adım kaçınılmaz bir adımdı. Yaşamını serbest doktorluk yaparak kazanmaktan başka bir seçeneği olmadığı açıktı ve –insan mesleğin en alt basamaklarında kalmadığı sürece– bunu yapmak, Freud'da eksik olan bir şeyi, yani bir hastanede klinik deneyim kazanmayı gerektiriyordu. O günlerde, en azından Avrupa kıtasındaki tıp öğrencileri tüm öğrendiklerini yalnızca derslerde ve uygulamalarda öğrenirlerdi, dolayısıyla kişisel olarak hasta bakma deneyimleri yoktu. Bu nedenle, Freud hastanede çalışarak ve orada yaşayarak iki yıl geçirmeye ve böylece tüm dallara ilişkin daha kapsamlı ve ilk elden bilgi edinmeye karar verdi. Daha sonra orada tam üç yıl kaldı. Eğer hastanede bizdeki (mahalle) Aile Hekimi ile pratisyen hekimin bir karışımı olan *Sekundararzt* olarak kalabilirse en azından mesleğin orta sınıfında olacaktı; belki biraz şansla daha da yükselebilirdi. Bu nedenle bu adımı gecikmeksizin attı ve 31 Temmuz 1882'de Viyana Devlet Hastanesi'ne geçti.

Bu görevin kendisinin ciddiyetle gösterdiği özene uygun düşecek kadar sorumluluk gerektirdiğini, dahası kendisinin elle çalışmaya alışkın olduğunu söyleyerek başlangıçta cerrahiyi seçti. Bu işi fiziksel olarak yorucu buldu ve bu nedenle cerrahide iki ay kadar çalıştı. Vizitler 8'den 10'a ve sonra da 4'ten 6'ya kadar sürüyordu; 10'dan 12'ye kadar, yeni tespit edilmiş vakalar üzerine literatürü okuması gerekiyordu. Bölüm başkanı Profesör Billroth, daha sonra Freud hiç tanışmadıklarından söz ettiğine göre, olasılıkla o zamanlar tatildeydi.

4 Ekimde Freud, Meynert'ten bir tavsiye mektubuyla birlikte büyük Nothnagel'e başvurdu. Nothnagel, yirmiüç yıl sonraki ölümüne kadar sürdürdüğü Tıp Başkanlığı makamına geçmek için Almanya'dan Viyana'ya yeni gelmişti. Bu konumdaki birinin insanlar üzerinde bıraktığı et-

ki çok büyüktü ve Freud haklı olarak kariyerinin, özellikle de gelecekteki kariyerinin Nothnagel'in gözüne girmesine bağlı olduğunu düşündü. Yazdığı uzun bir mektupta, görüşmenin sözcüğü sözcüğüne hikâyesiyle birlikte görüşmenin yapıldığı evi ve Nothnagel'in kişisel görünüm ve davranış biçimini eksiksiz bir biçimde betimlemiştir. Nothnagel'in iki asistanı vardı. Bir boş kadro bulunuyordu, ama başkasına söz verilmişti. Bu durumda Freud, *Sekundararzt* olarak atanana kadar onun bölümünde, yaklaşık olarak bizdeki klinik asistanlığı görevine denk gelen, *Aspirant* olarak görev yapıp yapamayacağını sordu. Meynert onu desteklemek için bir kez daha Nothnagel ile görüştü ve sonunda Freud, 12 Ekim 1882'de *Aspirant* olarak onun kliniğine girdi. Kendisine düşük bir maaş verilmişti.

Freud artık, başkanlığını Nothnagel'in yaptığı İç Hastalıkları Bölümünde çalışıyordu. Nothnagel, öncülü Rokitansky kadar özgün olmasa da büyük bir hekimdi. 1882'de Almanya'dan Viyana'ya geldi ve 1905'te öldü. Tıbbi görev anlayışı aşırı katıydı. Öğrencilerine, "Beş saatten fazla uykuya ihtiyaç duyanlar tıp okumamalı; tıp öğrencileri sabah saat sekizden akşam altıya kadar derslere katılmalı; daha sonra da eve gidip gece geç saatlere kadar okumalı" derdi. Ayrıca cömert ve soylu bir kişiliği vardı, hem öğrencileri hem de hastaları tarafından idolleştirilmişti. Freud ona hayranlık ve saygı duysa da onun tıbba ilişkin heyecanını paylaşamadı. Koğuştaki hastaları tedavi etmeyi, onların hastalıklarını incelemekten daha ilginç bulmuyordu. Bir doktor olmak için doğmadığına artık her zamankinden daha fazla inanıyordu.

Freud, Nothnagel'in yanında, Nisan sonuna dek, altı buçuk ay çalıştı ve 1 Mayıs 1883'te *Sekundararzt* olarak atandığı Meynert'in Psikiyatri Kliniğine geçti.

Evinden kısa tatiller dışında ilk kez ayrılarak hastaneye taşındı. Yirmiyedi yaşındaydı. Bir daha hiç evinde uyumadı.

Yeni şefi Theodor Meynert (1833-92) kendi alanında en azından Brüc-

ke kadar ünlüydü; bu nedenle Freud ona aynı korkuyla olmasa bile aynı saygıyla bakabilirdi. Meynert'in dersleri bir öğrenci olarak onun ilgisini çeken tek tıp dersleriydi. Yazılarında "böylesine bir saygıyla izlediğim büyük Meynert"den söz edildiğini görürüz; daha sonraki yıllarda yaşadığı üzücü kişisel düş kırıklıklarına karşın onu her zaman, karşılaştığı en parlak dâhi olarak hatırladı.

Freud, Meynert'in o dönemin en büyük beyin anatomisti olduğu şeklindeki genel kanıyı paylaşıyor, ama bir psikiyatrist olarak ortalama değerde olduğunu düşünüyordu. Yine de bilinçdışına ilişkin daha sonraki araştırmalarında yaygın olarak uygulayacağı arzu giderme düzeneğine ilişkin güçlü izlenimi "Meynert *amenti*"si (halüsinasyonlu akut psikoz) olarak adlandırılan bozukluğun incelenmesinden edindi.

Freud, Meynert'in kliniğinde iki ay erkek ve üç ay kadın koğuşlarında olmak üzere toplam beş ay çalıştı. Bu onun ana psikiyatrik deneyimini oluşturdu. O zamanlar yazdığı mektuplarda Meynert'in ne kadar teşvik edici bir öğretmen olduğu konusunda son derece heyecanlıydı – "bir arkadaş yığınından daha etkileyici bir insan." İşi oldukça zordu; günde yedi saatini koğuşlarda geçirmek zorunda kalıyordu. Konuya hakim olmaya ve sürekli olarak okumaya kararlıydı – Esquirol, Morel ve benzerleri. Böylece ne kadar az sayıda psikiyatristin konuyu anlamış göründüklerinin farkına vardı.

Psikiyatri Kliniğindeki bu aylar birçok açıdan doyurucuydu. Freud, oradaki hekimler arasında pek çok dost edindiğinden söz eder ve ekler "Demek ki, o kadar da dayanılmaz biri olamam." Birleşen *Sekundarärzte*, Patoloji enstitüsündeki kalacak yer koşullarıyla ilgili olarak yetkilileri protesto etmeye hazırlandığında sözcü olarak seçtikleri kişi Freud'du, böylece daha o zamandan diğerleri arasından öne çıkmaya başladı.

1 Ekim 1883'te Freud, Dermatoloji Bölümüne geçti. Hastanede, biri sıradan deri hastalıkları, diğeri frengi ve öteki bulaşıcı hastalıklar için olan iki bölüm vardı. Frengi ve sinir sisteminin çeşitli hastalıkları ara-

sında önemli bir ilişki bulunması nedeniyle Freud'un çalışmak istediği bölüm ikincisiydi. Ancak yalnızca erkek koğuşunda çalıştığı ve dolayısıyla aynı bozuklukları kadınlarda gözlemleyemediği için pişman oldu. Çok rahat bir görevdi, koğuş vizitleri sabah saat onda bitiyordu ve yalnızca haftada iki kez gerçekleştiriliyordu. Böylece laboratuvar çalışması için bolca zamanı kalıyordu.

Bu şekilde geçirdiği üç ay süresince, poliklinikteki tıbbi uygulama sırasında araçlarını kullanmada kendisini hantal bulduğu kulak-burun-boğaz konusunda özel kurslara katıldı.

Wandsbek'e taşınmadan önce Martha, Freud'u hastanedeki misafirhanesinde ziyaret ederdi. Ekimde Meynert'in servisinden ayrıldıktan sonra başka bir odaya taşınmak zorunda kaldı ve Martha'nın, günlük yaşamının ayrıntılarıyla ilişkisini sürdürebilmesi için ona yeni odasını betimledi ve odanın bir planını çizdi. Martha'nın varlığıyla asla onurlandırılmamış odayı süslemek için ondan masasının üzerine asabileceği iki "adak panosu" işlemesini istedi. Bu amaçla iki alıntı seçti: biri *Candide*'den uyarlanan "*Travailler sans raisonner*" [Hiç durmadan çalışmak] cümlesi diğeri Fleischl'ın St. Augustine'den geldiğini söylediği "*En cas de doute abstiens toi*" [Emin değilsen yapma] idi. İki yıl sonra serbest doktorluğa başladığında ona bir üçüncüsünü, bu kez Charcot'nun ünlü bir deyişini işletti: "*Il faut avoir la foi*" [İnancını yitirme]. 1883'te hastanede iki odaya sahip olma hakkı kazandı.

Freud, 1 Ocak 1884'te hastanedeki en uzun kesintisiz çalışma dönemine girdi. Bölüme *Nervenabteilung* (Sinir Hastalıkları) adı verilmişti, ama burada hemen hemen hiç sinir vakası yoktu. Eğer bu tür vakalar gelirlerse de, artık onlarla hiç ilgilenmeyen baş yönetici Franz Scholz olabildiğince çabuk geri yolluyordu; buna karşın hasta kabulden sorumlu doktorlar arasında, daha fazla sinir vakası kabul etmek için bir işbirliği vardı. Baş yöneticinin ilgilendiği tek şey harcamaları düşük tutmaktı; bu nedenle hastalar aç kalıyor ve yalnızca en ucuz ilaçlar yazılabiliyordu; daha

pahalı oldukları için yeni ilaçları denemek olanaksızdı. Yine de bu tek koşula uydukları sürece genç doktorlar özgürdü, hatta Scholz araştırmalarında onları destekliyordu bile. Freud koğuşların durumu karşısında isyan ediyordu. Bunlar temiz tutulmuyorlardı ve ara sıra gerçekleştirilen süpürme işlemi ortalığı dayanılmaz bir toz bulutuna boğmaktan başka bir işe yaramıyordu. Hastanede hiçbir yere gaz bağlanmadığı için akşam olunca hastalar zifiri karanlıkta yatmak zorundaydılar. Doktorlar fenerle dolaşıyor, hatta acil ameliyatları bile fenerle yapıyorlardı.

Freud sonraki altı ay boyunca, koğuş ziyaretleri arasındaki iki saati laboratuvarda geçirerek durmadan çalıştı. Ama temmuzda son derece heyecan verici bir şey oldu. Aylık tatilini Wandsbek'te geçirmek üzere ayrılmayı planladığı tarihten üç gün önce, Karadağ Hükümeti'nin, bir kolera salgınının yayılması tehdidi altında olan sınırı denetlemede kendilerine yardım etmeleri için acil olarak bazı Avusturyalı doktorları çağırdıkları haberi geldi. Diğer kıdemsiz *Sekundararzt* –iki kişiydiler– Moritz Ullmann ve kıdemli Josef Pollak'ın bu maceraya gönüllü olarak katılmaları Freud'u dehşete düşürdü; bölümde doktor olarak tek başına kalmıştı. Şefi Scholz iki aylık tatili için daha önceden ayrılmıştı. Freud'un ilk itkisi hastaneden istifa etmek, Wandsbek'e doğru yola çıkmak ve sonra başka bir yerde pratisyen olarak şansını denemekti. Ama arkadaşları Fleischl'in ve Breuer'in yardımıyla daha serinkanlı düşünüp kalmaya karar verdi.

Alt kadrosuna iki genç doktor verilen Freud, iki derecelik bir kıdem sıçramasıyla, sorumlu baş yöneticilik görevini üstlendi. Martha, ondan konumunun önemini açıklamasını istediğinde kısaca şu yanıtı verdi: "Bu, hastane müdürünün sana kendi huzurunda oturma izni vermesi anlamına gelir." 15 Temmuzda başlayan yeni görevi altı hafta sürdü. Son ay maaşı kırkbeş guldene (3 £ 12 şilin) yükselmişti.

Alt kadrosundaki on hemşire, iki *Sekundararzt* ve bir *Aspirant*'la birlikte 106 hastadan sorumluydu. *Aspirant*, muzaffer Freud'a korkuyla karışık bir saygı duyan, Martha'nın sadık hayranı Dr. Steigenberger'di. Her

ne kadar "Yönetmek çok zor" diye şikâyetçi olsa da, Freud bu deneyimden hoşlandı. Bundan mesleki açıdan da kazançlı çıkmıştı: "O haftalarda gerçekten bir doktor oldum." 1 Eylülde, çoktan hak ettiği tatilini geçirmek üzere Wandsbek'e gitti.

Dönüşünde Scholz onu yeterince tutumlu davranmamakla suçladı. Ancak Freud kendisine, yapılan tıbbi çalışmanın tatmin edici bir dökümünü sunduğunda biraz yumuşadı. Yine de aralarındaki ilişki açıkça gergindi. Cimrilik Freud'un nefret ettiği bir özellikti ve bu düşüncesini açıklamaktan da hiç çekinmezdi. Göreceğimiz gibi, Şubat ayında sorunlar doruğa ulaştı.

Freud "dokubilimsel ve klinik yayınlarına dayanarak" 1885 baharında Nöropatoloji okutmanı olarak atandığını söyler. Burada bahsettiği şey *Privatdozent* unvanını kazanmasıdır. Avusturya ve Almanya'da son derece önemli olan bu unvanın, Amerikan veya İngiliz tıp okullarında tam karşılığı yoktur. Bir *Privatdozent*'in fakülte toplantılarına katılma hakkı yoktur, maaş da almaz, ama genellikle olağan eğitim programının dışında olan konuların anlatıldığı belli sayıda sınıf açmasına izin verilir. Çok değerli bir konumdur. Üniversitede ilerlemek için gerekli bir koşuldur ve özel bir ustalığın güvencesi olması nedeniyle kişiye kamunun gözünde büyük bir saygınlık kazandırır. Bu konum çok az kişiye verilir, yani bu unvana sahip insanlardan oluşan küçük grup bir *élite*'dir [seçkin zümre].

Tıbbi kariyerinin başından beri Freud'un hedefi buydu. Onun için önemli olan şey yalnızca unvanın getirdiği mesleki şöhret değil, aynı zamanda evlenmesini sağlayacak klinik uygulamayı güvenceye alma beklentisiydi. 1883'te geliştirdiği boyama tekniğinin, arzuladığı ödülü kazanmasına yetecek kadar başarılı olacağını umdu, ama bir yıl sonra savının omurilik anatomisi üzerine o zamanlar sürdürdüğü araştırmalara dayalı olması gerektiği iyice ortaya çıktı. Bu yılın mayısında, gelecek yılbaşına kadar bunu uygulayabilmeyi umuyordu. Ancak haziranda, kalan yaşam

süresi on ay olarak tahmin edilen psikotik bir hastanın (olasılıkla bir genel felç vakası) bakımını üstlenmek için bir yolculuk teklifi alınca planından saptı. O zaman 3000 gulden (240 £) kazanacaktı ve böylece beklenenden bir yıl önce evlenebilecekti. Ancak bu aynı zamanda hastaneyi bütünüyle bırakması ve daha yüksek bir unvan için sürdürdüğü koşudan ayrılması anlamına geliyordu. Uzun nişanlılığın yol açtığı sabırsızlığa karşın, hiç duraksamadan seçimini yaptı ve işine devam etti. Yasal hakkı olmamasına karşın ders vererek para kazanıyordu, ama kendisinden daha kıdemli bir meslektaşı onu yerinden etmişti. Bu nedenle *Privatdozent* olma amacıyla sürdürdüğü anatomik çalışma bitmeden bu unvanı alma şansı olup olmadığını merak etti. Breuer onu destekledi; bu görüşünü Nothnagel'e açtığında, büyük adamın Freud'un başaracağına inancı son derece içten ve kesindi. Karar toplantısında orada bulunacağı ve her tür muhalefete karşı konunun olumlu sonuçlanması için kendisinin yeterli olacağı güvencesini verdi. Bundan cesaret alan Freud 21 Ocak 1885'te başvurusunu yaptı.

24 Ocaktaki fakülte toplantısında, başvuruyu incelemek ve bulguları fakülteye bildirmek üzere Meynert, Brücke ve Nothnagel'den oluşan bir komite seçildi. Brücke 1 Şubatta komiteye görüşünü kısaca aktardı: "Dr. Freud'un mikroskobik-anatomik makalelerinin sonuçları genel olarak kabul görmüştür. Şimdiye kadar kontrol edildikleri kadarıyla doğrulanmıştırlar. Çalışmasını çok iyi biliyorum ve başvurunun kabulünü öneren her raporu imzalamaya hazırım; eğer böyle bir toplantı zorunlu hale gelirse, yapılacak bir komite toplantısına katılmaya hazırım." Nothnagel Brücke'nin görüşüne katıldı ve 28 Şubatta Brücke, kendisi tarafından yazılan, Meynert ve Nothnagel tarafından onaylanan komite raporunu fakülte toplantısında sundu.

Raporunda, Freud'un dokubilim makalelerini dikkatli ve kapsamlı olarak inceleyen Brücke, bunlardan övgüyle söz etti. Rapor şu öneriyle bitiyordu: "Dr. Freud iyi bir genel eğitim almış, özenli bir tümdengelim

yöntemine ve iyi düzenlenmiş yazılı ifade yeteneğine sahip, sakin ve ciddi kişiliği, becerisi, açık görüşlülüğü ve kapsamlı bilgisiyle nöro-anatomi alanının mükemmel bir çalışanıdır. Buluşları tanınmakta ve doğrulanmaktadır, ders verme biçimi kolay anlaşılır ve güvenlidir. Onda, bir bilimsel araştırmacının ve iyi donanımlı bir öğretmenin özellikleri o kadar iyi birleşmiştir ki komite, Onursal Kolejin ona daha ileri unvan sınavları için izin vermeyi karara bağlaması önerisini arz eder." Fakülte toplantısında bu öneri yirmibir evet ve bir hayır oyuyla hemen kabul edildi.

Bu belirleyici bir evreydi; iyi haberler hemen nişanlıya ulaştırıldı. Üç ay sonra, 13 Hazirandaki sözlü sınava katılması için davet aldı; bu bir hayli kaygı verici olan kıyafet sorununu gündeme getirdi. İpek bir şapka ile beyaz eldivenler satın alındı, ama giymesi gereken resmi kıyafeti ödünç almak mı, yoksa ödeme olanağı olmadığını bile bile satın almak mı daha iyi olurdu? Sonunda ikincisine karar verdi. İki aday daha vardı. Freud, yedi sekiz ağırtopun bulunduğu odaya alınacak ilk adaydı. Önce Brücke, sonra Meynert çok iyi bildiği omuriliğin anatomisi ve patolojisi üzerine sorular sordu. Bu soruları o kadar iyi yanıtladı ki Brücke, konuşmalarının ne kadar mükemmel olduğunu söylemek ve de diğerlerinin beğenisini aktarmak için onunla birlikte odadan çıktı. Gelişmelerin tam bir hikâyesi hemen Martha'ya aktarıldı.

20 Haziranda fakülte, deneme dersi vermesine izin verdi, ama bu kez ondokuza karşı üç oyla. Bu halka açık bir sunumdu ve gazeteler vasıtasıyla usulen duyurulmuştu. Toplantı, Brücke'nin enstitüsünün, Freud'un "ilk çalışmamı, hak ettiğinden daha az bir heyecanla gerçekleştirdiğim ve şefimin asistanı olmayı umduğum" şeklinde andığı konferans salonunda gerçekleşti. "Bu eninde sonunda bilimsel çalışmaya ve kurama geri dönmeme izin verilebileceğinin kehaneti olabilir mi? Kehanetlere inanır mısınız?" Konu olarak "Beynin Omuriliksel Sistemleri"ni seçti; resmi bildiri konferansın tam bir beğeniyle kabul gördüğünü göstermektedir.

18 Temmuzda fakülte, Freud'un Nöropatoloji *Privatdozent*'i olarak atanmasına karar verdi, ama o zaman bile formaliteler tümüyle bitmedi. 8 Ağustosta, kişiliğinin bu onura layık olup olmadığının, geçmişteki davranışlarının kusursuz olup olmadığının soruşturulması için polise bilgi vermesi istendi; bunu bildirirken şakayla karışık şunu da ekledi: "Hiçbir şeyi açığa vurmamaya kararlıydım." Bir ay sonra, 5 Eylül 1885'te, gerekli değerlendirmelerin ardından bakanlık başvuruyu onayladı, böylece Freud gerçekten bir *Privatdozent* oldu.

Freud Scholz'un yönettiği, *Nervenabteilung* olarak adlandırılan bölümde ondört ay çalıştı. 1885 Şubatının sonlarına doğru hastane yöneticisi, şefi Scholz'un onun başka bir bölüme transferini istediğini bildirdi. Freud, Scholz'a boşu boşuna karşı çıktı; hastanenin yönetimi konusunda oldukça farklı görüşleri vardı. Böylece eski odasını elinde tutmak şartıyla 1 Martta Göz Bölümüne geçti. Bu, derslerinin sona ermesi demekti; son dersini 6 Martta verdi. Buna çok canı sıkıldı, çünkü kendi ifadesiyle, hem öğrenmeyi hem de öğretmeyi çok seviyordu. Göz Bölümünde görevine devam etti. Burada üç ay çalıştıktan sonra 1 Haziranda Dermatoloji Bölümüne geçti. Ancak bundan bir gün önce, Viyana'nın hemen dışındaki Oberdöbling'de bulunan özel bir akıl hastalıkları hastanesinde *locum tenens* [vekil] olarak çalışmak için Obersteiner tarafından davet edilmişti. Şefinden izin alarak 7 Haziranda orada işe başladı. Yemek ve oda dışında 100 gulden (8 £) alacaktı. Sanatoryumun daimi başkanı, Freud'dan hoşlanan ve daha sonra da ona çeşitli yardımlarda bulunan Profesör Leidesdorf'tu. Bu sosyal açıdan üst tabakada bulunan insanlara hizmet veren kurumda uygun biçimde çalışabilmesi için Freud'un ipek şapka ve beyaz eldivenler giymesi gerekiyordu. Altmış hastanın arasında, Napolyon'un imparatoriçesi Marie Louise'in umutsuz bir deli olan oğlu da vardı. Freud oradaki yaşamdan hoşlandı; Martha'ya, eğer daha tutkulu planları gerçekleşmezse orada yaşamak konusunda ne düşündüğünü sordu. Ancak bu

sırada önemli haberler geldi. Bunu açıklamak için biraz geriye dönmemiz gerekiyor.

Freud, 3 Mart 1885 tarihli bir mektubunda bakanlığın kıdemsiz *Sekundarärzte* arasından başarılı adaylara verdiği mezuniyet sonrası *Stipendium* (seyahat bursu) için başvurmaya niyetlendiğinden söz eder. Burs yüklü bir miktar olan 600 guldendi (48 £) ve beraberinde ayrıca altı aylık bir izin de söz konusuydu. Yola çıkmadan önce hastaneden istifa etmeyi düşündüğü için bu ikinci konu Freud'u ilgilendirmiyordu, yalnızca altı aylığına Viyana'dan uzak kalmayı planlıyordu. bir insanın bu kadar parayla o kadar yolu nasıl gideceğinin ve altı ay süresince yaşamını nasıl sürdüreceğinin o günlerde bile bir açıklaması yoktu – özellikle de bu paranın yarısı yola çıktıktan ancak iki ay sonra ödenecekken! Ama Freud bu tür engellerden yılmadı ve işler istediği gibi giderse Charcot'yu Paris'te yakalayabileceğini düşündü. Bununla beraber adam kayırmanın Viyana'da oynadığı büyük rolü bildiğinden şanslı aday olma konusunda hiçbir umudu yoktu.

Son başvuru tarihi 1 Mayıstı ve karar toplantısı bir ay sonra yapılacaktı. Bu, adaylara, kendilerine destek aramaları için birkaç hafta sağlıyordu. Freud hemen kapı kapı dolaşmaya başladı, bu uğraşın ve belirsiz şansının yarattığı kaygı eşliğinde sonraki iki ayda çok az iş yaptı. Freud'un arkadaşı olan Lustgarten, onun çalıştığı *Abteilung*'un [bölüm] yeni *Primarius*'u [bölüm yöneticisi] olan Profesör Ludwin'i ikna etti. Nothnagel ve Meynert destek sözü verdiler ve Breuer, ünlü cerrah Billroth'u yanlarına aldı. Freud'un, özel psikiyatri kliniğinde *locum tenens* [vekil] olarak yanında üç hafta geçirdiği Profesör Leidesdorf da destekçiler arasına katıldı; ayrıca ünlü kulak hastalıkları uzmanı Pollitzer ve diğerlerinin desteğini aldı. Ancak Meynert'in Leidesdorf'tan nefret ettiğini, bu nedenle desteğini azaltabileceğini bilen Freud bundan tedirgin oldu. Daha önemlisi en güçlü destekçilerden biri olan Brücke'nin toplantıdan birkaç hafta önce hastalanmasıydı; neyse ki zamanında iyileşti.

Seçim zamanı yaklaştığında Freud yirmibir oydan sekizine güvenebileceğini düşünüyordu. İki başvuru daha vardı ve bunlardan birinin, çok etkili bir kişi olan Profesör Braun'un yeğeni olduğunu öğrendiğinde kaybettiğini düşündü. Eğer oylar bölünürse kendisinin hâlâ diğer iki aday arasından sıyrılma şansı vardı, ama tehlikeli yeğene diğeri lehine çekilmesi öğütlendiğinde bu şans da yok oldu. 30 Mayıs günü öğretim üyeleri tam kadro toplandığında Freud kederle şunları yazdı: "Bugün bursu bir başkasının alacağı gün." Ancak ertesi gün bir karara varılamadığını, konunun, başvuranların birer destekçisinden oluşan alt komiteye havale edildiğini öğrendi (üçüncünün çekilmesi daha sonra gerçekleşti). "Boş bir umudun ertelenmesi"ne kızmıştı.

Tartışmalarla dolu üç hafta daha geçti. Ve gerçek kesin kararın bir gece öncesinde, Freud düşünde, kendi temsilcisinin –Brücke'den başkası değildi– daha uygun koşullara sahip *yedi* başvuru daha olduğu için onun hiçbir şansı olmadığını söylediğini gördü. Ailede kendisinden başka yedi erkek ve kız kardeş bulunduğundan bu basit, küçük düşteki güven tazeleme etkisini algılamak zor değildir. Kuşkusuz, yalnızca en çok umut vaat eden değil, aynı zamanda en sevilen çocuk oydu ve bu sonuç karşısındaki olası herhangi bir vicdan azabı düşte acımasız gözüken, ama yine de tümüyle güvenebileceğini bildiği Brücke tarafından gayet iyi temsil edilmişti.

Ertesi gün, 20 Haziranda, şimdi kendisini kazanmaya çok yakın hissettiği kadına hararetli ve abartılı bir mektup gönderdi. Onüçe karşı sekiz oyla kazanmıştı. "Ne kadar mükemmel olacak. Parayla geliyorum ve uzun bir süre seninle kalıyorum ve senin için sevimli bir şey getiriyorum ve sonra Paris'e gideceğim ve büyük bir *savant* [bilgin] olacağım ve Viyana'ya devasa bir haleyle döneceğim. Ve sonra hemen evleneceğiz ve ben tüm tedavi edilemeyen sinir hastalarını iyileştireceğim ve sen bana iyi bakacaksın ve sen neşeli ve mutlu olana kadar öpeceğim seni – ve onlar ermiş muradına."

Birkaç gün sonra ona, kendisine başarıyı getiren şeyin "Brücke'nin, genel bir duygulanmaya neden olan tutkulu ricaları" olduğu söylendi.

1885 Ağustosunun son gününde Freud, tam üç yıl bir ay yaşadığı ve çalıştığı Devlet Hastanesinden tamamen ayrıldı. Bu onun genel tıp deneyiminin hemen hemen sonuydu. Paris'te geçirdiği ondokuz hafta yalnızca nörolojiye ayrılmıştı. Daha sonra Berlin'de Baginsky'nin yönetimi altında üç hafta, Viyana'daki eğitimi sırasında kaçırdığı, çocuk hastalıklarını inceledi. Bunun bir diğer nedeni, Kassowitz'in Çocuk Kliniğinin, nöroloji bölümünün sorumluluğunu üstlenme teklifi almasıydı. Orada çocuk felçleri üzerine yaptığı önemli çalışma nörolojik eserleri arasındadır.

İyi bir pratisyen hekim olmak için Freud'un doğum ve cerrahi konusunda daha fazla deneyime ihtiyacı olacaktı, ama tıbbi açıdan donanımı tamdı. Bir hastanede doktor olarak üç yıl kalmak yalnızca tıbbi yeterlilik kazanmaktan çok farklıydı. Bu yıllar boyunca önemli araştırmalar yapmasının yanı sıra nörolojide bir *Dozent* olarak kabul edilmesi bu dönemin son derece iyi geçirildiğini gösterir. Bütün bunlar son bulduğunda yirmidokuz yaşındaydı.

Dolayısıyla 1885 bir başarı yılıydı. Kısa bir süre sonra basılacak olan omurilik üzerine önemli araştırmalarını bitirmiş, Paris ve Charcot'ya giden yol açılmıştı; orada kendisini Nöropatoloji konusunda *Privatdozent* olarak tanıtabilecekti.

6

KOKAİN OLAYI

(1884–7)

FREUD hastanede geçirdiği üç yıllık dönemde sürekli olarak, klinik ya da patolojik tıpta önemli bir şey keşfedip kendisi için bir ad yapma çabası içindeydi. Sanıldığı gibi güdüsü yalnızca mesleki hırs değildi, asıl umudu evliliğini, olağan koşullarda cesaret edebileceğinden bir belki de iki yıl erkene almasına yetecek kadar serbest doktorluk geliri kazanmasını sağlayacak bir başarıydı. Araştırmalarındaki düşünceler konusunda son derece üretken olmak zorundaydı ve mektuplarında sürekli olarak, kendisini arzuladığı hedefe ulaştırabilecek yeni bir buluşa işaret ediyordu; ama sonuçta hiçbiri bunu başaramadı. Ne yazık ki, çoğunlukla bu düşüncelerin yalnızca ümitleri boşa çıkaran yüzeysel yorumlarını vermiştir. Yalnızca iki düşünceyi ayrıntılarıyla ele almış ve bunlar, onu başarıya en çok yaklaştıran düşünceler olmuştur: sinir dokusunu boyamada altın klorür kullanımı yöntemi ve kokainin klinik kullanımı.

Göreceğimiz gibi bu ikinci olay sıradan bir uğraş olmaktan çok daha önemliydi ve doğurduğu sorunlar dolayısıyla bir bölüm olarak ele alınmayı hak eder.

Freud bu olayı şöyle anlatır:

> Burada biraz geriye gidip o genç yaşta henüz ünlü olamayışımın nasıl da nişanlımın hatası olduğunu açıklayabilirim. Derin de olsa ikincil bir ilgi beni 1884'te Merck'ten, o zamanlar az bilinen bir alkaloit olan, bir miktar kokain almaya ve onun fizyolojik etkisini incelemeye yöneltti. Bu çalışmanın ortalarındayken, iki yıldır ayrı olduğum nişanlımı ziyaret etmek için bir fırsat doğdu. Kokain araştırmamı hızla bitirdim ve konuyla ilgili olarak, maddenin daha ileri kullanımlarının kısa sürede bulunacağı kehanetinde bulunan, bir monografi hazırlamakla yetindim. Bununla birlikte, göz has-

talıkları uzmanı olan arkadaşım Königstein'a kokainin uyuşturucu özelliklerinin göz hastalıklarında ne kadar uygulanabilir olduğu sorununu incelemesini önerdim. Tatilden döndüğümde onun değil de, kendisine kokainden söz ettiğim bir diğer arkadaşımın, Carl Koller'in (şimdi New York'ta) hayvanların gözlerinde belirleyici deneyler yaptığını ve bunları Heidelberg'deki Göz Kongresi'nde sunduğunu öğrendim. Böylece elbette Koller, küçük ameliyatlarda son derece önemli bir yer edinen kokainle lokal anestezinin mucidi olarak kabul edildi; ama çalışmamı böldüğü için nişanlıma hiç kin beslemedim.

Gereksiz gibi görünen başlangıç ve bitiş cümleleri birisinin suçlanması gerektiğini düşündürür ve Freud'un suçladığı kişinin gerçekte kendisi olduğuna ilişkin pek çok kanıt vardır. Bir başka bağlamda Freud şöyle yazmıştı: "Denememde alkaloitin uyuşturucu olarak kullanılabileceğine işaret etmiştim, ama konuyu daha ileri aşamaya taşıyacak kadar dikkatli değildim." Konuşmalarda suçu "tembelliğine" yükleyecektir.

Kokain konusunu ilk kez 21 Nisan 1884 tarihli, "terapötik bir proje ve bir umudun" haberlerini verdiği mektupta okuruz:

> Bazı kızılderili kabilelerinin sıkıntı ve güçlüklere dayanabilmek için çiğnedikleri koka yapraklarının ana bileşeni olan kokain hakkında bazı şeyler okuyordum. Bir Alman[1] onu askerler üzerinde deniyordu ve gerçekten de enerjilerinin ve dayanma yetilerinin arttığını bildirmişti. Kendime bir miktar tedarik ettim ve bunu kalp hastalığı vakalarında, sinir yorgunluğunda ve özellikle de morfinin kesilmesinden sonraki korkunç durum üzerinde (Dr. Fleischl) deneyeceğim. Olasılıkla başkaları da bunun üzerinde çalışıyordur; belki de bundan bir şey çıkmayacaktır. Ama kesin olarak deneyeceğim ve biliyorsun ki insan azmettiği zaman er ya da geç başarır. Ev kurmayı düşünebilmek için ihtiyacımız olan şey, bu tür bir 'isabetli vuruş'tan daha fazlası değildir. Ancak başaracağımızdan bu kez fazla emin olma. Biliyorsun ki bir araştırmacının mizacı iki temel niteliğe gerek duyar; girişimde ümitli, ama çalışmada eleştirel olmak.

[1] Bu, bir önceki sonbahar manevraları sırasında bazı Bavyeralı askerler üzerinde

Başlangıçta bu konunun fazla önemli olmadığını düşünüyordu: "Bunun yöntem gibi olacağını söyleyebilirim;[1] hayal ettiğimden küçük, ama yine de oldukça saygıdeğer bir şey." İlk engel, Darmstadt'taki Merck'e ısmarladığı kokainin bedeliydi; bir gramının, beklediği gibi, 33 kreuzer (altı pens) değil, 3 gulden 33 kreuzer (beş şilin ve altı pens) tuttuğunu görünce dehşete kapıldı. Önce bunun araştırmasının sonu olduğunu düşündü, ama sarsıntıyı atlattıktan sonra cesaretini toplayıp, bedelini bir gün ödeyebilme umuduyla bir gram kokain ısmarladı. Bir gramın yirmide birinin etkisini hemen denedi; onun, içinde bulunduğu karamsarlığı neşeye döndürdüğünü ve kendisine "insanın kaygı duyması gereken hiçbir şey kalmamışçasına," ama hareket ve çalışma enerjisinden yoksun bırakmadan, tokluk duygusu verdiğini bulguladı. İlaç midede tüm açlık duygusunu yatıştıran bir uyuşturucu etkisi yarattığından onun, herhangi bir nedenle ortaya çıkan kusmanın denetlenmesinde yararlı olabileceğini düşündü.

İlacı arkadaşı Fleischl'a da önermeye karar verdi. Dostluğu Freud için çok şey ifade eden ve zamansız ölümü karşısında derinden sarsıldığı Ernst von Fleischl-Marxow (1846-91) Brücke'nin diğer asistanıydı. Yakışıklı ve gayretli bir genç, parlak bir konuşmacı ve çekici bir öğretmendi. Eski Viyana sosyetesinin etkileyici ve hoş davranışlarına sahipti; meydan okuyucu düşüncelerinin düzgün akışı eşliğinde bilimsel ve yazınsal sorunları tartışmaya her zaman hazırdı. Bu özellikler, onun dokunaklı rolüyle –bir fizyoloji kahramanı ve şehidi– tuhaf bir karşıtlık oluşturuyordu. Yirmibeş yaşında, patolojik anatomi üzerine bir araştırma sırasında bir enfeksiyon kaptı. Sağ başparmağı kesilerek ölümden kurtuldu. Ama nöromaların [sinir tümörleri] durmaksızın büyümesi nedeniyle sürekli ameliyat olmak zorunda kaldı. Yaşamı, bitmeyen bir ağrı eşliğinde, ya-

söz konusu gözlemleri yapmış olan askeri doktor Theodor Aschenbrandt idi.

[1] Keşfettiği altın klorür yöntemi.

vaş yavaş yaklaşan ölümün çektirdiği bir işkenceye dönüştü. Bu kesilmiş ve ağrıyan el, teknik mükemmelliğe ulaşmak için deneysel bir çalışma gerçekleştirdi. Uykusuz gecelerini fizik, matematik ve daha sonra Sanskritçe çalışarak kullandı. Sonunda acısı dayanılmaz hale gelince morfin kullanmak zorunda kaldı ve ona bağımlı oldu. Freud ona morfinin yerine kokaini kullanmasını önerdi. Bu, Freud'un gelecek yıllarda üzüntülü bir biçimde pişman olacağı bir düşünceydi. Bu öneriyi yapma nedeni *Detroit Medical Gazette*'de bu amaçla kullanımına ilişkin bir makale okumasıydı. Fleischl yeni ilaca "suda boğulan biri gibi" kurtarıcı olarak sarıldı ve birkaç gün içinde onu sürekli kullanmaya başladı.

Freud artık giderek daha fazla heyecanlanıyordu. Kokain "büyülü bir ilaç"tı. İlacın ağrıyı hemen kestiği bir mide nezlesi vakasında göz kamaştırıcı bir başarı sağlamıştı.

> Eğer iyi giderse bunun üzerine bir makale yazacağım ve onun terapötik maddeler arasında, morfinin yanında ve ondan daha üstün olan yerini alacağını umuyorum. Onunla ilgili başka umutlarım ve niyetlerim de var. Depresyona ve hazımsızlığa karşı düzenli olarak küçük dozlarda kokain alıyorum ve çok parlak sonuçlar ortaya çıkıyor. Şiddetli ağrıya bağlı olsalar bile inatçı kusmaları yok edebileceğini umuyorum; kısacası, bir hastaya yardımcı olduğum ve daha fazla yardımcı olmayı umduğum için ancak şimdi kendimi bir doktor gibi hissediyorum. Eğer her şey böyle devam ederse bir araya gelme ve Viyana'da kalma konusunda kaygılanmamız gerekmez.

"Onu güçlü kılması ve yanaklarına al bir renk vermesi için" Martha'ya bir miktar kokain yolladı; hem kendileri hem de hastaları için bunu arkadaşlarına ve meslektaşlarına önerdi, kız kardeşlerine verdi. Kısacası şu andaki bilgimiz açısından bakıldığında Freud hızla toplumsal bir tehdit haline geliyordu. Doğal olarak bu tür gelişmelerde tehlike olabileceğini düşünmesi için hiçbir neden yoktu; ne kadar sık alırsa alsın kendisinde buna yönelik bir bağımlılık belirtisi sezmediğini söylediğinde kesinlikle gerçeği söylemekteydi: bildiğimiz gibi madde bağımlılığının ge-

lişmesi özel bir yatkınlık gerektirir ve şans eseri Freud'da bu yoktu.

Meslektaşlarından bazıları ilacın kullanımının başarılı sonuçlar verdiğini bildirdiler, bazılarıysa daha kuşkuluydu. Breuer, her zamanki ihtiyatlılığıyla, bu buluştan etkilenmeyenlerden biriydi.

Freud, bu alışılmışın dışındaki konu üzerine literatür bulmakta zorluk çekiyordu, ama Fleischl ona Genel Cerrah kataloğunun, kokainin tam bir anlatısını içeren yeni basılmış cildine rastladığı *Gesellschaft der Ärzte* (Hekimler Derneği) kütüphanesinden bahsetti. Artık (5 Haziran) onbeş gün içinde makaleyi bitirmeyi hesaplıyordu. Onsekizinde bitirdi ve ertesi gün yarısı baskıya yollandı. Heitler'in *Centralblatt für die gesammte Therapie*'sinin Temmuz sayısında yayımlandı.

Makale, tüm konunun –o zamana kadar yayımlananlardan çok daha iyi– kapsamlı bir değerlendirmesi olmasına karşın, özgün bir bilimsel katkıdan çok yazınsal bir ürün olarak sınıflandırılabilir. Freud'un en iyi üslubuyla –yılan balığının sinirlerini ya da omuriliğin liflerini anlatırken az da olsa kullanma fırsatı bulduğu özellikler olan tipik canlılık, yalınlık ve açıklıkla– yazılmıştı. Yazınsal yeteneğini deneme fırsatını yıllar sonra bir kez daha yakalamıştı. Dahası bu makalede, Freud'un yazılarında bir daha asla görülmeyen bir ton, sanki yazar içeriğin kendisiyle bir aşk ilişkisi içindeymişçesine nesnellikle kişisel sıcaklığın bir birleşimi vardır. Kokain enjekte edilmesinden sonra hayvanlarca sergilenen davranışları betimlerken "en görkemli heyecan" ve "bir doz vermek" yerine "sunmak" gibi bilimsel bir makalede olağan olmayan anlatımlar kullandı; bu değerli ilaç hakkında yayımlanmış "iftira"yı ateşli bir biçimde reddetti.

Makaleye, koka bitkisinin ilk tarihçesini ve Güney Amerikalı kızılderililer tarafından kullanılmasını uzun uzadıya anlatarak, sonra onu botanik olarak açıklayarak ve yaprağı hazırlamanın çeşitli yöntemlerini aktararak başladı. Bu bitkinin kullanımına ilişkin dinsel geleneklerin bir özetini bile verdi ve Güneş-tanrısının oğlu Kral Manco Capac'ın onu, "açlığı doyurmak, yorgunluğu iyileştirmek ve talihsizlerin acılarını unutmasını

sağlamak için tanrılar tarafından hediye" olarak yolladığına ilişkin mitolojik efsaneden söz etti. Bu eşsiz bitkiye ilişkin haberlerin İspanya'ya 1569, İngiltere'ye 1596'da ulaştığını, Avusturyalı kaşif Dr. Scherzer'in Peru'dan 1859'da, bitkiden alkaloit kokaini ayrıştıran kimyacı Niemann'a yollanan yaprakları nasıl getirdiğini anlattı.

Daha sonra maddenin açlık, uyku ve yorgunluk üzerine etkilerini incelediği, kendi üzerindeki bir dizi gözlemini aktardı. "Canlılık ve sağlıklı insanın normal mutluluğundan hiçbir biçimde farklı olmayan uzun süreli bir coşku. ... Özdenetimde bir artış sezersiniz ve daha fazla canlılığa ve çalışmak için daha fazla güce sahip olursunuz. ... Bir başka deyişle normalsinizdir ve herhangi bir ilacın etkisi altında olduğunuza inanmak güçtür. ... Uzun ve ağır zihinsel ya da fiziksel çalışma hiçbir yorgunluk yaşamadan gerçekleştirilir. ... Bu sonuç, alkolün getirdiği canlılığı izleyen rahatsız edici yan etkiler olmaksızın yaşanır. ... İlacın ilk kullanımından –ve hatta tekrar tekrar alınmasından– sonra daha fazla kokain için şiddetli bir arzu kesinlikle yaşanmaz; insan ona karşı daha çok kesin, garip bir tiksinti duyar," diye yazdı. Freud, Mantegazza'nın, ilacın terapötik değerine, mide üzerindeki uyarıcı, hatta uyuşturucu etkisine, melankolideki yararlılığına ve diğer kullanımlarına ilişkin çıkarımlarını doğruladı. Kokaini, bir morfin bağımlılığını yok etme sürecinde kullandığı kendi vakasını (Fleischl'ı) anlattı. İlacın değeri "nevrasteni adı altında toplanan tüm işlevsel durumlarda," hazımsızlık tedavisinde ve morfinden uzaklaşma sırasında kullanılabilmesi şeklinde özetlenmişti.

Freud ilacın etkisine ilişkin kuramında, kokainin beyni doğrudan uyararak değil, kişinin bedensel duyumlarını bastıran ajanların etkilerini yok ederek etkide bulunduğu varsayımında bulundu.

Aceleyle yazılmış son paragrafta şöyle der: "Kokain ve tuzları, yoğunlaştırılmış eriyikler halinde uygulandıkları zaman, deri ve mukozayı uyuşturma kapasitesi özellikle yerel enfeksiyon vakalarında ileride olası kullanımlarını düşündürür... Yakın bir gelecekte kokainin, bu uyuşturu-

cu özelliğine dayalı bazı ek kullanımları geliştirilecek gibidir." Sonradan kendisini peşine düşmemekle suçladığı konu budur.

Özsuçlama psikolojisininse daha karmaşık olduğu görülecektir. Freud'un, kokain çalışması yoluyla belli bir oranda ün kazanmaya çalıştığı doğrudur, ama kokaini belirli bir biçimde uygulayacak olan kişinin yakalayacağı ünün hayal ettiğinden ne kadar büyük olduğunu bilemezdi. Kendisinin geç kaldığı bu uygulamayı fark ettiğinde hem kendisini hem de nişanlısını suçladı. Bu ikinci suçlamanın usdışı doğası, genellikle olduğu gibi, bazı bilinçdışı süreçlerin ipucudur. Koka bitkisinde Freud'u büyüleyen şey, alındıktan sonra onun, görünürde herhangi bir olumsuz etki yaratmadan, zihinsel ve fiziksel gücü olağanüstü bir biçimde yükseltebilme özelliğiydi. Ama kokain, gücü yalnızca daha önce düşmüşse yükseltir; gerçekten normal olan bir insan teşvik edici bir maddeye ihtiyaç duymaz. Ne yazık ki Freud bu şanslı sınıfa dahil değildi. Yıllardır dönemsel depresyonlar, yorgunluk ya da apati [genel ilgisizlik, kayıtsızlık] ve daha sonraları –kendi analiziyle yok edilmeden önce– kaygı nöbetleri halini alan nevrotik belirtiler nedeniyle acı çekiyordu. Bu nevrotik tepkiler aşk macerasının getirdiği karmaşa, uzun bir süre ayrı kalmaktan kaynaklanan yoksunluk duygusu ve diğer sorunlarla şiddetlenmişti. Özellikle 1884 yazında, nişanlısına yapacağı yaklaşan ziyaret öncesinde ve yalnızca bunun olası olup olmayacağının belirsizliği nedeniyle büyük bir gerginlik içindeydi. Kokain gerginliği yatıştırdı, depresyonu yok etti. Dahası ona alışılmadık bir enerji ve güç kazandırdı.

Diğer nevrotik dışavurumlar gibi depresyon da enerji ve canlılık duygusunu azaltır: kokain ise bunu düzeltir. Sorunun özünün bu olduğuna ilişkin her türlü kuşku, Martha'nın iyi görünmediği ve iştahsız olduğunu öğrenmesi üzerine 2 Haziran 1884 tarihinde ona yazdığı mektuptaki bir bölümle savuşturulur. "Ah benim zavallı prensesim. Geldiğimde seni rengin kızarana kadar öpecek, şişmanlayana kadar besleyeceğim. Ve eğer iyileşirsen yeterince yemeyen ince bir kızın mı, yoksa *bedeninde ko-*

kain olan büyük vahşi bir adamın mı daha güçlü olduğunu görürsün. Son ağır depresyonumda tekrar koka aldım ve küçük bir doz harika bir biçimde beni yükseklere çıkardı. Şimdi bu büyülü maddeye bir övgü bestelemek için daha önceden yazılmış eserleri topluyorum."

Canlılık kazanmak ve sevgiliye kavuşma mutluluğunun keyfini çıkarmak için beyin anatomisi üzerine yaptığı ciddi "bilimsel" çalışmanın düz ve dar patikasından ayrılarak hileli bir kestirme yola sapmıştı: ona başarı yerine acı getirecek bir kestirme yola. Birkaç ay içinde başka biri kokain sayesinde dünya çapında üne ulaşacaktı. Ancak bu ün, tamamen insanlık yararına bir kullanımın bulunmasıyla kazanılıyor, diğer taraftan birkaç yıl sonra Freud "zararsız" ve harika bir ilacı gelişigüzel savunarak, kendisine karşı olanların "insanlığın üçüncü felaketi"[1] olarak adlandırdıkları şeyi tanıtması nedeniyle aşağılanıyordu. Her şeyin sonunda, ağır kokain bağımlısı olmasına neden olup sevgili arkadaşı ve koruyucusunun ölümünü hızlandırdığını düşünüp kendisini suçlayacaktı.

Bu noktada sahneye yeni bir karakter girer: Freud'dan onsekiz ay küçük olan ve lokal anesteziyi başlatan insan olma unvanını kazanan Carl Koller. Koller o zamanlar Göz Bölümünde asistan olmayı kafasına koymuş bir *interne* idi. Düşünceleri bütünüyle göz hastalıkları konusuna yönelmişti; Freud'a göre, bu saplantısı meslektaşları için yorucu olmaya başlamıştı. İsabetli bir biçimde, özellikle gözün duyarlı yüzeyini uyuşturacak bir ilaç bulmanın önemini sezmişti; çalışmalarında morfin ve kloral bromür gibi ilaçları denemişti, ama bunlar bir işe yaramamıştı. Freud daha sonraki konuşmalarından birinde ahlaksal bir duruma işaret çekme arzusuyla aşağıdaki olayı anlattı.

> Bir gün şiddetli ağrı belirtileriyle önümüzden bir başka *interne* geçtiği sırada içlerinden biri bu adam olan bir grup meslektaşımla bahçede duruyordum [Burada Freud ağrının yerini belirtmişti, ama bu ayrıntıyı unut-

[1] Diğer ikisi alkol ve morfin.

tum]. Ona: "Sanırım sana yardımcı olabilirim," dedim ve hep birlikte, ağrının hemen yok olmasını sağlayan birkaç damla ilaç uyguladığım odama gittik. Arkadaşlarıma bu ilacın güçlü ağrı kesici özelliklere sahip olduğu görünen ve hakkında bir yayın hazırladığım Güney Amerika bitkisi kokanın özü olduğunu anlattım. Göz konusunda ısrarlı bir ilgiye sahip olan Koller hiçbir şey söylemedi; ama birkaç ay sonra, o zamana kadar olanaksız olan ameliyatları kokain kullanıp kolaylaştırarak göz cerrahisinde devrim yapmaya başladığını öğrendim. Önemli buluşlar yapmanın tek yolu budur: insanın düşüncelerini yalnızca bir ana ilgiye odaklaması.

Kokain kullanarak elde edilen kassal güçteki görünür artışın öznel bir yanılsama mı, yoksa nesnel olarak kanıtlanabilir bir durum mu olduğunu belirlemek için dinamometreyle bazı testler yapmaya başlayan Freud bu testlerde Koller ile birlikte çalıştı. Her ikisi de bir miktar kokain yuttular ve herkeste olduğu gibi ağız ve dil uyuşmasını fark ettiler. Bu Koller için, Freud'a ifade ettiğinden daha fazla şey ifade ediyordu.

Koller, Freud'un temmuzda yayımlanan makalesini okudu, üzerine düşündü ve eylül başlarında Freud, Hamburg'a gitmek üzere Viyana'dan ayrıldıktan sonra içinde beyaz bir toz bulunan bir şişeyle Stricker'in Patoloji Enstitüsü'ne gitti. Orada asistan olan Dr. Gaertner'e bu maddenin lokal uyuşturucu olarak gözde etkili olacağını düşündüğünü bildirdi. Bu kolaylıkla sınanabilir bir iddiaydı. Önce bir kurbağanın, bir tavşanın ve bir köpeğin gözlerinde, sonra da kendilerinde –tam bir başarıyla– denediler. Ekim başlarında Koller, bir "Başlangıç Bilgilendirmesi" yazdı ve Dr. Brettauer'in okumasını ve 15 Eylülde, Heidelberg'de düzenlenen Göz Kongresi'nde uygulamalı gösteriler yapmasını sağladı. 17 Ekimde *Gesellschaft der Ärzte* önünde, kısa bir süre sonra yayımlayacağı makaleyi okudu. İçinde şu cümle yer alıyordu: "Kokain, hastanedeki meslektaşım Dr. Sigmund Freud'un derlediği, ilginç terapötik makale sayesinde Viyanalı hekimlerin dikkatine sunulmuştur."

Freud, kokainin duyarsızlaştırıcı güçleri hakkında, kendisinden altı yaş büyük olan ve üç yıldır *Dozent* olarak görev yapan, daha yakın arka-

daşı, göz uzmanı Leopold Königstein'ın da bilgilendirmiş ve ona trahom ve iritis [iris tabakasının iltihaplanması] gibi belli göz rahatsızlıklarının acısını hafifletmek için bu maddeyi kullanmasını önermişti. Bunu başarıyla gerçekleştiren Königstein yalnızca birkaç hafta sonra, ekim başında, Freud'un yardımıyla bir köpeğin gözünü alarak kokainin kullanımını cerrahi alana doğru genişletti. Çok az bir farkla geç kalmıştı. 17 Ekimdeki toplantıda o da kokainle ilgili deneylerini anlatan bir makale okudu, ama Koller'in adına değinmeden. Bu sanki öncelik adına yapılan çirkin bir savaş gibiydi, ama Freud ve bir meslektaşı olan Wagner-Jauregg –isteksizce de olsa– yayımlanmış makalesine, Koller'in bir önceki aya ait "Başlangıç Bilgilendirmesi"ne ilişkin bir gönderme eklemesi ve böylece kendi iddiasından vazgeçmesi konusunda onu ikna etmeyi başardılar. Göreceğimiz gibi Koller, Freud'un bu şövalyece tavrının karşılığını vermedi.

5 Nisan 1855'te babası, gözlerinden birinde görme bozukluğu olduğu şikâyetiyle Freud'a başvurdu. Freud bunu önemsememe ve geçici bir şey olarak değerlendirme yanlısıydı, ama o sırada orada bulunan Koller babasını muayene eti ve glokom [göz tansiyonu] tanısı koydu. Üstleri olan Dr. Königstein'a başvurdular ve Dr. Königstein ertesi gün ameliyatı başarıyla gerçekleştirdi; Freud'un yardımıyla lokal anesteziyi yapan Koller, ince bir davranışla, kokainin tanıtılmasıyla ilgili olan üç kişinin hep birlikte orada olduğuna dikkat çekti. Freud babasına yardımcı olmaktan ve sonunda ona başarılı olduğunu kanıtlamaktan gurur duymuş olsa gerek.

Freud, Koller'le ilişkilerini dostça sürdürdü. Antisemit bir meslektaşıyla girdiği çatışmanın başarıyla sonuçlanması üzerine, onu tebrik eden en coşkulu arkadaşlardan biriydi ve yıl sonundaki ciddi hastalığı nedeniyle büyük bir kaygı yaşamıştı. Ondan son kez söz edişi, Koller'in Utrecht'e atanması nedeniyle Freud'un, Paris'ten, onu ilerde ziyaret etme arzusunda olduğunu belirttiği bir kutlama yazısı yazmasıyla oldu.

Koller daha sonra, Freud'un tahmin ettiği gibi, başarılı bir kariyer sahibi olduğu New York'a taşındı. Ama başarılarının daha ilk günlerinde,

kişiliğinde daha sonraki yıllarda açığa çıkan bazı bozukluklar olduğunu gösteren, "belirtisel bir hata" yaptı. Ekim 1884'te Viyana'da okuduğu makaleyi yayımlarken, Freud'un monografisinden temmuz yerine ağustos tarihi taşıyormuş gibi söz ederek kendi çalışmasının Freud'unkinden sonra değil, onunla eşzamanlı olduğu izlenimini verdi. Hem Freud hem de Obersteiner bu "sürçme"yi fark etti ve sonraki yayınlarda bunu düzeltti. Zaman geçtikçe Koller, aralarındaki anlaşmazlığı çok daha büyük boyutlara taşıdı; hatta Freud'un monografisinin kendi keşfinden tam bir yıl *sonra* çıktığını bile iddia etti; bu durumda kendi çalışması Freud'un yaptıklarından tümüyle bağımsız oluyordu.

Freud'un büyük bir düş kırıklığı yaşadığı ve Koller'in buluşunu işittiğinde kendisine kızdığı düşünülür. İlginçtir ki durum hiç de böyle değildi. O hikâyeyi şöyle anlatır.

> Vereceğim ikinci haber daha mutluluk verici. Bir meslektaşım göz konusunda sarsıcı bir koka uygulaması buldu ve bunu büyük bir heyecan yarattığı Heidelberg Kongresi'nde anlattı. Viyana'dan ayrılmadan bir gece önce Königstein'a benzer bir şeyi denemesini önerdim. Gerçekten o da bir şey buldu ve şimdi aralarında bir kavga var. Bulgularını bana göstermeye ve hangisinin önce yayımlanması gerektiği konusunda hakemlik yapmama karar verdiler. Königstein'ın *Gesellschaft der Ärzte*'de diğeriyle eşzamanlı olarak bir makale okumasını önerdim. Her koşulda bu koka için bir gurur kaynağı ve benim çalışmam onu Viyanalılara başarıyla tanıtma şerefini elinde tutuyor.

Öyle görünüyor ki, Freud kokainle ilgili çalışma alanını, deyim yerindeyse, o zamanlar hâlâ kendi özel mülkü olarak görüyordu. Asıl konu kokainin faydalarıydı ve iyileştireceğini umduğu çeşitli hastalıklarla deney yapmayı sürdürdü. Koller'in keşfinden rahatsız olmak bir yana onu, sevgili ilacının yeni bir uzak uygulaması olarak değerlendirdi. Ancak Koller kullanımı, ilacın yalnızca tek bir faydasının olduğunu ve diğer etkilerin işe yaramazlığını kanıtladı ve Freud'un bu acı gerçeğe alışması uzun zaman aldı.

Fizyoloji Kulübü sonbahar sezonu için tekrar açıldığında Freud, kokain monografisi nedeniyle pek çok tebrik aldı. Göz kliniğinin yöneticisi Profesör Reuss, ona "bir devrim yarattığını" söyledi. Profesör Nothnagel ona bazı kitaplarının kopyalarını verdi ve monografiyi kendi dergisinde yayımlamadığı için Freud'a sitem etti. Bu arada Freud, kokainle iyileştirmeyi umduğu şeker hastalığı üzerine deneyler yapıyordu. Eğer başarılı olursa bir yıl erken evlenebilirler, zengin ve ünlü insanlar olabilirlerdi. Ama bu deneyler sonuç vermedi. Daha sonra kız kardeşi Rosa ve gemi doktoru olan bir arkadaşı deniz tutmasını önlemek için kokain kullanımı üzerine olumlu deneyimler yaşadılar ve Freud, bunun kokainin bir diğer özelliği olduğunu umdu. Prater'de sallanan teknelerde kendisini sersemlettikten sonra kokainin etkisini denemek istediğini belirtti, ancak bu deneye ilişkin daha fazla bir şey duymadık.

Ve hemen sonra *Gesellschaft der Ärzte*'de, Koller ile Königstein arasında –olan bitenin önemini anlamasını sağlayan– bir tartışma yaşandı. Toplantıyı anlatırken şerefin yüzde beşini kendisinin aldığını ve böylece bu işten fakir bir biçimde çıktığını söyler. Eğer Königstein'a göz üzerinde deneyler yapmasını öğütlemek yerine onlara kendisi daha çok inansa ve bu deneyleri yapma sıkıntısından kaçınmasaydı, Königstein'ın yaptığı gibi "temel gerçeği" (yani anestezi gerçeğini) atlamazdı. "Ama tüm yönlerden gelen kuşkuculuk beni yanlış yola yöneltti." Bu ilk özsuçlamaydı. Ve kısa bir süre sonra, gelecekteki baldızına şunları yazdı: "Kokain bana büyük bir ün getirdi, ama aslan payını başka biri aldı." Koller'in buluşunun bütün dünyada "çok büyük bir heyecan" yarattığını belirtecekti.

Freud için yalnızca kokainle bağlantı açısından değil, başka yönlerden de büyük öneme sahip olan Fleischl'ın hikâyesine geri dönelim. Freud başlangıçta Fleischl'ı uzaktan tanıyordu ve onun hakkında olumlu düşüncelere sahipti, ama Brücke Enstitüsü'nden ayrıldıktan sonra onunla daha kişisel bir ilişkisi oldu. Örneğin Şubat 1884'te Fleischl'la "yakın dostluğundan" bahseder. Bundan daha önce, nişanının gerçekleştiği ayda

ondan şöyle söz etti:

> Dün, Martha'yı tanımadan önce her yönden kıskandığım arkadaşım Ernest v. Fleischl ile birlikteydim. Ama şimdi ona karşı üstün durumdayım. On ya da oniki yıldır, sonsuza kadar onu beklemeye hazır ve şimdi bazı bilinmeyen nedenlerle ayrıldığı kendi yaşında birisiyle nişanlıydı. Hem doğanın hem de yetişme koşullarının onun için ellerinden gelenin en iyisini yaptığı son derece farklı bir insandır. Zengin, her tür fiziksel egzersizde usta, yorulmak bilmezliğiyle dâhi damgası taşıyan, yakışıklı, ince duygulara sahip, her tür beceriyle donanmış ve pek çok konuda özgün bir yargı oluşturabilen biri; her zaman benim idealim oldu ve arkadaş olana, yetenek ve şöhretindeki saf neşeyi yaşayana kadar rahat edemedim.

Fleischl'ın, Sanskritçe öğrenmekte olduğuna ilişkin "sırrı" ele vermeyeceği konusunda ona söz vermişti. Bunu, tüm bu avantajlara sahip bir erkeğin Martha'yı nasıl mutlu edeceğine ilişkin uzun bir fantezi izledi, ama Martha üzerindeki hakkını sonuna kadar savunmak için buna bir son verdi. "Neden bir kez olsun hak ettiğimden fazlasını almayayım?"

Bir başka seferinde şunları yazdı: "Eğer böyle bir ifadeye izin verirsen, onu entelektüel bir tutkuyla seviyor ve hayranlık duyuyorum. Onun yok olması beni kutsal ve ünlü bir tapınağın yok olmasının eski bir Yunanlıyı etkileyebileceği kadar etkileyecektir. Onu insan olarak değil, yaratılışın eşsiz başarılarından biri olarak seviyorum. Ve kıskanmana hiç gerek yok."

Ama bu eşsiz insan çok büyük acılar çekiyordu. On yıldır kendisine büyük işkenceler yaşatan dayanılmaz sinir ağrısı sonunda onu tüketti. Zihni dönemsel olarak bu durumdan etkilenmeye başladı. Bilinen sonuçlarından etkilenerek büyük dozlarda morfin aldı. Freud onun durumuna ilişkin ilk içgörüyü Ekim 1883'te yaptığı kısa bir ziyarette edindi. "Ona oldukça kederli bir biçimde tüm bunların nereye varacağını sordum. Anne-babasının kendisini büyük bir *savant* [bilgin] olarak gördüklerini ve onlar yaşadığı sürece görevini sürdürmeye çalışacağını söyledi. Onlar ölür ölmez kendisini vuracaktı, çünkü uzun süre dayanmasının olanaksız

olduğunu düşünüyordu. Kendi durumunu bu kadar net gören bir insanı avutmaya çalışmak anlamsız olacaktı." Onbeş gün sonra bir başka etkileyici görüşme yaptı. "O, boş avuntu sözleriyle yaklaşacağınız türden bir insan değil. Durumu kesin olarak kendisinin söylediği kadar umutsuz ve kimse bunun aksini söyleyemez. ... 'Daha kolay biçimde yapmaya alıştığım işleri, başkalarının harcadığının üç katı çaba harcayarak yapmak zorunda kalmaya dayanamıyorum.' dedi ve ekledi 'Benim katlandığım şeye başka hiç kimse dayanamaz.' Ve onu ona inanacak kadar iyi tanıyorum."

Yukarıda anlattığımız gibi, 1884 Mayısının başlarında Freud, morfinden kurtulmasını sağlayacağı umuduyla Fleischl'a ilk kez kokain verdi ve bu kısa bir süre için son derece başarılı oldu. O günden sonra Freud, Fleischl'ı düzenli olarak ziyaret etti, kitaplığını düzenlemesine yardımcı oldu ve birlikte benzeri şeyler yaptılar. Ama yalnızca bir hafta sonra, kokain sayesinde morfinden kurtulmasına karşın, Fleischl acınacak haldeydi. Birkaç kez kapıyı çalmasına karşın yanıt alamayınca Freud yardım çağırdı ve Obersteiner, Exner ve o, odaya dalıp Fleischl'ı ağrı nedeniyle neredeyse duyarsızlaşmış halde buldular. Fleischl'ın doktoru Breuer daha sonra Obersteiner'in bir maymuncukla her gün odaya girmesini sağladı. Birkaç gün sonra, kesilen elden kalan kök üzerine yaptığı sayısız müdahaleleri başarısız olan Billroth, narkoz altında elektrik uyaranının etkisini denedi; tahmin edilebileceği gibi sonuç bir felaket oldu ve Fleischl'ın durumu daha da kötüleşti.

Fleischl, Freud'un, kokainin değerine ilişkin iyimser görüşünü paylaştı ve Aralık 1884'te *St. Louis Medical and Surgical Journal*'da monografinin kısaltılmış bir çevirisi yayımlandığında, morfinden kurtulmaya ilişkin kendi olumlu deneyimlerini anlatan bir notu bu yazıya ekledi. İki ilacı birbirinin karşıtı olarak değerlendirdi.

Ocak 1885'te, trigeminal nevralji[▽] ağrısını sinire kokain enjekte ede-

[▽] Yüz derisinin duyusunu beyne ileten sinirin dallarında oluşan, kısa süreli çok

rek azaltmaya çalışan Freud aynı şeyi Fleischl'ın nöromalarına da yapmayı düşündü, ama bundan da bir sonuç alınamamış gibi görünmektedir. Nisan ayı içerisinde bir gün Freud, bütün bir gece boyunca, tüm zamanını ılık bir banyoda geçiren Felischl'ın yanında oturdu. Daha önce böyle bir deneyimi olmadığı için bunu anlatmanın olanaksız olduğunu yazdı; "En derin çaresizliğin tüm notaları seslendirildi." Bu, izleyen iki ay boyunca yaşadığı böylesi gecelerin ilkiydi. Bu arada Fleischl çok büyük dozlarda kokain alıyordu; Freud, geçen üç ay boyunca Fleischl'ın bunun için 1800 marktan fazla harcadığını belirtti; bu da günde bir gram anlamına geliyordu – Freud'un zaman zaman kullandığı miktarın yüz kat fazlası. 8 Haziranda Freud, Martha'ya yazdığı mektupta, korkunç dozların Fleischl'a büyük zarar verdiğini ve kokain yollamayı sürdürmesine karşın onun bu maddeye alışmamaya dikkat etmesi gerektiğini söyledi.

Ancak Freud bundan önce de bir hayli şey yaşamıştı. "Kendime her zaman, o geceler kadar sarsıcı ve heyecan verici bir şey yaşayıp yaşamayacağımı sorarım... Konuşması, tüm olası belirsiz şeyleri açıklaması, çevremizdeki insanlara ilişkin yargıları, morfin ve kokainle iyileştirilen mutlak tükenme halleriyle kesintiye uğrayan çeşitli etkinlikleri: tüm bunlar betimlenemez bir *bütün* oluşturur." Ama Fleischl'ın yarattığı etki, kabusların bile yerini tutabilecek nitelikteydi.

Fleischl'da görünen belirtiler arasında (çoğu kez kasılmalarla birlikte gelen) bayılma nöbetleri, ağır uykusuzluk ve çeşitli garip davranışlar üzerinde denetim yoksunluğu vardı. Kokain bir süre için tüm bunlara yardımcı oldu, ama gerek duyulan yüksek dozlar kronik zehirlenmeye ve en sonunda da *delirium tremens*'e* yol açtı. Bu 4 Haziranda bir krize dö-

şiddetli ağrı krizleriyle seyreden hastalık –çn.

* *Titreme Hezeyanı*; Alkol ve madde bağımlılığının ileri aşamalarında kendini gösteren akut, bazen de ölümcül psikotik bir tepki. Tipik belirtileri arasında zihin bulanıklığı, heyecan, canlı ve ürkütücü görsel-işitsel halüsinasyonlar, nöbetler, titremeler, ateş ve kas spazmları sayılabilir –yn.

nüştü. Akşamüstü uğradığında Freud onu öyle bir durumda buldu ki hemen Breuer'i de oraya getirdi ve sonra geceyi orada geçirdi. Yaşadığı en korkunç geceydi. Freud, onun altı aydan daha fazla dayanamayacağını düşünüyordu, ancak Fleischl acı dolu altı yıl daha yaşadı.

1885 baharında Freud, kokainin genel bir değerlendirmesini yaptığı bir konferans verdi. Psikopatolojinin, aşırı uyarılmış sinirsel eylemi azaltan yöntemler (bromürler ve benzerleri) açısından zengin olmasına karşın, zayıflamış bir etkinliği–örneğin sinir sisteminin güçsüzleşmesi veya depresyonu– düzeltebilecek yöntemler açısından yoksul olduğuna işaret etti. Kokain kullanımı, belli vakalarda, merkezi olarak etkide bulunan bilinmeyen doğada bir bozucu etkenin, kimyasal yollarla kimi kez ortadan kaldırılabileceğini kanıtlıyordu. Bazı morfin bağımlılığı vakalarında çok faydalıyken, diğer vakalarda işe yarar olmadığını kabul etti. Kokain bağımlılığı vakasına hiç rastlamamıştı (Bu, Fleischl'ın kokain zehirlenmesi nedeniyle acı çektiğini görmesinden önceydi). Bu durumda bu tür vakalar için şunları söyleyebilirdi: "0,03-0,05 gramlık derialtı enjeksiyonları halinde alınan kokaini, ilacın birikmesinden kaygılanmadan kararlılıkla önerebilirim."

Ama Freud'un kokain dönemi hâlâ tamamlanmış değildir. Ertesi ay kokain için her zaman yeni kullanımlar bulunduğunu işitiriz; bunların en sonuncusu boğazları onunla boyandıktan sonra kuduz hastalarının yutabildikleriydi.

Ancak akıntı tersine dönmeye başlıyordu. Temmuzda, yönettiği *Centralblatt für nervenheilkunde*'de Erlenmeyer'in keskin eleştirilerinden ilki yayımlandı. Freud'un yorumu şöyleydi: "Morfin bağımlılığı vakalarında kokain kullanımını öneren kişinin ben olduğumdan söz etmesi bakımından olumlu; bu, maddenin o alandaki yararlılığını onaylamış insanların asla yapmadığı bir şey. Dolayısıyla kişi her zaman kendi düşmanlarına minnettar olabilir." Yazın Kopenhag'da toplanan bir tıp kongresinde Obersteiner "Nevroz ve Psikozlarda Kokain Kullanımı" başlıklı

bir makalede başkalarının da yaptığı gibi sıcak bir biçimde Freud'u savundu; dostça bir mektupla birlikte makalenin bir kopyasını Paris'teki Freud'a yolladı. Oberdöbling'deki özel sanatoryumunda bir dizi vakada denediği kokainin, morfini bırakma sürecindeki yararını doğruladı. Ama ertesi yılın ocak ayında, zehirlenme psikozları üzerine yazdığı bir makalede, kokainin sürekli kullanımının alkolün ortaya çıkardığına çok benzer bir *delirium tremense* yol açabileceğini kabul etmek zorunda kaldı.

Ancak aynı yıl, yani 1886'da, dünyanın her yerinden kokain bağımlılığı ve zehirlenmesi vakalarına ilişkin bilgiler gelmeye başladı; Almanya'da genel bir alarm vardı. Mayıstaki ikinci bir saldırıda Erlenmeyer bunu kesin ifadelerle dile getirdi – burada "insanlığın üçüncü felaketi" ifadesini ortaya attı. 1884'te Erlenmeyer, *Ueber Morphiumsucht* (Morfin Bağımlılığı Üzerine) başlıklı bir kitap yazmıştı; bu kitabın 1887'deki üçüncü basımına, ilk makalesinde kokain bağımlılığına ilişkin olarak yazdıklarını da ekledi. Kitabın sonunda, Freud'un koka üzerine denemesinin yazınsal özelliklerini öven, ama yorumsuz bir cümle vardır: "Morfinmanlık tedavisinde kokain kullanımını açıkça önerir." Üçüncü basımın etkisiyle Arthur Schnitzler bir eleştiri kaleme aldı ve Freud üzerini tartışmayı başlattı.

İnsanlığa yararlı olmak ya da "nevrasteni"yi iyileştirerek ün kazanmak isteyen adam, şimdi dünyaya salıverilmiş bir şeytan olmakla suçlanıyordu. Birçok kişi onu, en azından, dünyayı umursamayan bir adam olarak değerlendirmiş olmalı. Ve eğer duyarlı vicdanı da aynı yargıya varmışsa, bu yalnızca ilacın zararsız olduğunu düşünerek oldukça yüklü bir doz verdiği hastasının kısa bir süre sonra ölmesi üzerine yaşanan üzücü bir deneyimle doğrulanmış olabilir. Olayın, Freud'un Viyana'daki ününü ne kadar etkilediğini söylemek zordur: Daha sonraları kendisinin bu konuda söylediği tek şey bunun "ağır suçlamalara" yol açtığıydı. Aynı yıl içinde, Charcot'nun histeri ve hipnotizma üzerine garip görüşlerini coşkuyla desteklemesi, olayları daha da iyiye götürmüş olamaz. Bu, bir-

kaç yıl sonra Viyana tıp çevrelerini şaşırtan nevrozların cinsel etiolojisi kuramlarıyla birlikte kötü bir altyapıydı.

Freud, 9 Temmuz 1887'de *Wiener Medizinische Wochenschrift*'te yayımlanan bir makalede tüm bu eleştirilere gecikmiş bir yanıt verdi. Buna, W. A. Hammond tarafından yazılan ve Freud'un da düşüncesini desteklemek için büyük ölçüde alıntı yaptığı bir yazı neden olmuştu. Freud'un iki savunma çizgisi vardı. Birincisi morfin bağımlılığı vakaları dışında (o zamana kadar) bilinen hiçbir kokain bağımlılığı vakasının olmadığı, bunun, kimsenin kokain kurbanı olamayacağını düşündürdüğüydü. Bir bağımlılığın oluşması, yaygın olarak inanıldığı gibi zararlı bir ilacı içine çekmenin doğrudan sonucu değil, hastadaki bazı özelliklere bağlı bir durumdu. Kuşkusuz bunda tümüyle haklıydı, ama bu gerekçe o dönemlerde inandırıcı olmadı.

İkinci çizgi daha belirsizdi. Kokainin farklı insanlardaki belirsiz etkisini açıklayan değişken etmenin beyin damarlarıyla ilgili olduğunu iddia etti: eğer bu damarlardaki basınç sabitse, kokainin herhangi bir etkisi yoktu, kokain diğer vakalarda yararlı bir kan dolaşımı artışı sağlıyordu, ama üçüncü bir grup vakada zehirli bir etki yaratıyordu. Bu önceden belirlenemeyeceği için iç hastalıklar ya da sinir hastalıklarında derialtından kokain vermekten kaçınmak gerekiyordu. Kokain ağızdan alındığında zararsız, ama derialtından kullanıldığında bazen zararlı oluyordu. Ve (isim vermeden) Fleischl vakasının kokain kullanarak iyileştirilen ilk morfin bağımlılığı olduğu iddiasını yineledi.

Yalnızca bilinçdışı tarafından yönlendirilmiş olabilecek bu ikinci savunma çizgisi, Freud için tamamen kötü bir girişimdi. Ocak 1885'te, son derece mantıklı olarak, trigeminal nevraljiyi, sinire kokain enjekte ederek iyileştirmeyi denemişti. Belki de cerrahi beceri yetersizliği nedeniyle bunda başarılı olamamıştı. Ama aynı yıl, Amerika'nın en büyük cerrahı ve çağdaş cerrahinin kurucularından biri olan W. H. Halsted, kokaini başarıyla sinirlere enjekte ederek cerrahi amaçlarla siniri bloke etmenin te-

mellerini kurdu. Ancak başarısını pahalıya ödedi, çünkü ağır bir kokain bağımlılığına yakalandı ve bundan kurtulmak için uzun süre hastanede tedavi oldu. Böylece yeni ilacın ilk bağımlılarından biri oldu.

Fleischl'a ilk kez kokain verildiğinde, bunu hemen kendisine derialtı enjeksiyonu şeklinde uyguladı. Yıllar sonra Freud, kendi önerisinin kesinlikle ağızdan kullanım olduğunu iddia etti. Ancak derialtı kullanımına o zamanlar karşı çıktığına ilişkin hiçbir kanıt yoktur ve birkaç ay sonra kendisi de, Fleischl'ınkine benzer vakalarda –yani morfini bırakma vakalarında– yüksek dozlarda derialtı *enjeksiyonunu* savunuyordu ve tahminen bunu uyguladı. Derialtı iğne tekniğini mükemmelleştiren kişi o zamanki şefi Profesör Scholz'du ve Freud bu tekniği kuşkusuz ondan öğrendi. Sonraki on yılda çeşitli amaçlarla derialtı enjeksiyonunu pek çok kez kullandı; yazılarının bir yerinde bu yolla hiçbir enfeksiyona neden olmadığı için gurur duyduğundan söz eder. Öte yandan enjeksiyon teması, suç çağrışımıyla birlikte düşlerinde birçok kez ortaya çıkmıştır.

Derialtı enjeksiyonunun kokain kullanımında bir tehlike kaynağı olduğunu ima ettiği 1887 savunmasında, enjeksiyonları şiddetle önerdiği 1885 makalesine herhangi bir gönderme yapmadı . Bu makale, 1897'de, profesör unvanı almak için hazırlaması gereken, yazılarına ilişkin listede de yer alamadı. Yazılarının kopyalarını sakladığı koleksiyonda da örneği yoktur. Öyle görünüyor ki bu makale tümüyle baskılanmıştı.[▽]

Kokain olayında öğretici olan şey, Freud'un tipik çalışma biçimine tuttuğu ışıktır. Onun büyük gücü, kimi zaman zayıflığı haline gelse de, *tekil bir olguya* yönelik olağanüstü saygısıydı. Bu kesinlikle ender bulunan bir özelliktir. Bilimsel çalışmada insanlar, diğer veriler ya da genel bil-

---

[▽] Psikanalizde, kabul edilemez itkileri, duyguları ve düşünceleri engellemeye, gizlemeye veya kontrol etmeye yönelik bilinçli çaba. Bilinçsiz düzeyde ve çok daha kapsamlı, karmaşık süreçlerle gerçekleşen bastırma ile karıştırılmamalıdır – çn.

giyle bağlantısız gibi göründüğünde bağımsız bir gözlemi göz ardı ederler. Ama Freud böyle davranmaz. Tek bir olgu onu büyüleyebilir ve bunun bir açıklamasını bulana kadar onu aklından çıkaramazdı. Bu zihinsel niteliğin uygulamaya yönelik yararı bir başka niteliğe bağlıdır: yargı. Söz konusu olgu gerçekten önemsiz olabilir ve açıklanması bir yarar getirmeyebilir; bu tarz düşünceler bizi sabit fikirliliğe götürür. Ama bu, gizli kalmış bir mücevher veya bir maden damarına işaret eden altın parçacığı da olabilir. Psikoloji, gözlemciye, duygularının –kendi başına değil de geniş bir doğa yasasının bir örneği olarak– önemli olduğunu söylediği bir şeyi izlemesi konusunda rehberlik eden yetenek veya sezginin neye dayalı olduğunu henüz açıklayamamıştır.

Örneğin Freud kendi içinde anne-babasına yönelik daha önceden bilinmeyen tutumlara rastladığında, bunların kendine özgü olmadığını ve genel olarak insan doğasına ilişkin bir şey keşfettiğini hissetti: zihninden hemen Oidipus, Hamlet ve diğerleri geçti.

Freud'un zihninin çalışma biçimi budur. Basit, ama önemli bir olgu yakaladığında bunun genel ya da evrensel bir şeyin örneği olduğunu bilir ve hissederdi; konu üzerine istatistik derleme düşüncesi ona oldukça yabancıydı. Bu, sıradan araştırmacıların onu suçladıkları şeylerden biriydi, ama bir dâhinin zihninin çalışma tarzı budur.

Bu özelliğin aynı zamanda zayıflık da olabildiğini söylemiştim. Eleştirel yeti tek bir olgunun gerçekten önemli olup olmadığını karar verme görevini yerine getiremediği zaman bu zayıflık söz konusu olur. Böylesi bir başarısızlık genellikle, temayla birleşen başka bir görüşten ya da duygudan gelen müdahaleler nedeniyle oluşur. Kokain olayında elimizde hem başarı hem de başarısızlık örnekleri var; ilginçliği de bu. Freud, kokainin bazı rahatsız edici unsurları durdurabildiğini ve böylece normal canlılığının tümüyle serbest kalmasını sağladığını kendi üzerinde gözlemledi. Bu bağımsız gözlemi genelleştirdi ve başka insanlarda bağımlılığa ve sonunda da zehirlenmeye yol açması karşısında şaşkınlığa düştü.

Bunun tam olarak ne olduğunu belirleyebilmesi için önünde uzun yıllar olmasına karşın, insanlarda, kendisinde bulunmayan bazı hastalıklı öğeler bulunduğu şeklindeki yargısında haklıydı.

Öte yandan, bağımsız bir örnek olan Fleischl'ın kokain bağımlılığını gözlemlediğinde bunu, hatalı bir biçimde, enjeksiyon kullanımı gibi önemsiz bir olguyla ilişkilendirdi. Başlangıçta enjeksiyon kullanımını önerdiği zaman bu şekilde davranmamıştı. Ancak kokain kullanımıyla ilgili daha sonraki terslikler ortaya çıktığında, özsuçlama tepkisinin ve suçluluk duygusunun bir yere odaklanması gerekiyordu. Bunlar kötü iğne üzerine odaklanmıştı – önceleri önerdiği, ancak daha sonraları bu öneriye dair tüm izleri ortadan kaldırdığı derialtı enjeksiyon. Bu seçimin, onun özsuçlamasına ilişkin olarak daha önceden verilen açıklamayla uyumlu olduğunu yadsıyabilecek çok az insan bulunur.

7

NİŞANLANMA

(1882-6)

HİÇ KİMSENİN iç yaşamı, kişiliğinin çekirdeği, onun temel sevgi duygusuna yönelik tutumuna ilişkin bilgi sahibi olmadan kavranamaz. Yaşamdaki pek az deneyim onun zihinsel uyumunu bu derece ciddi bir biçimde sınadığından, hiçbir şey onun kişiliğinin özünü bu alandaki duygusal yanıtların kaba ve ince çeşitlemeleri kadar etkileyici ve eksiksiz biçimde açıklamaz.

Bu, Freud'un, özel yaşamına ait bir konu olarak kesin bir biçimde saklı tuttuğu bir yanıydı: sevgi ve sevecenlik yeteneği. Çocukları, onlarla ilişkisi içinde kuşkusuz bunu çok iyi hissediyorlardı, ama karısıyla –ya da gelecekteki karısıyla– duygusal yaşantısı hakkında hiç konuşmadı ve bu konuda yazmadı. Yaşlı hanımefendi de nişanlılıklarının ilk yıllarından söz edildiğinde büyük mutluluğunu anımsatan neşeli bir gülümsemeyle karşılık verirdi; ama lütfedeceği her bilgi doğal olarak duygusal olmaktan çok olgusaldı. Sevgilisi harikaydı ve onun gözünde mükemmeldi; aktarması gerekenlerin özü buydu. Sakladığı, ciltler dolusu aşk mektubu ancak 1951 yılı sonundaki ölümünden sonra incelenebildi ve bu incelemeyi yapan tek insan olma ayrıcalığı bana verildi.

Mektupların kıl payıyla yok olmaktan kurtulması yalnızca sonraki yıllara özgü bir olay değildi. Kocasının ölümünden sonra Bayan Freud birçok kez onları yakma tehdidinde bulundu ve bundan yalnızca kızlarının ricası üzerine vazgeçti. Çift nişanlılıklarının bir bölümünde ortak bir "tarihçe" tuttu; niyetleri o heyecanlı dönemin kaydı olan bu tarihçeyi saklamak ve evlendikleri gün tüm mektupları yok etmekti. Ancak o gün

geldiğinde, bağlılığın tüm bu kanıtlarına kıyamayarak hem mektupları hem de tarihçeyi korudular. Freud'un, nişanlısını kazanma çabalarını yazdığı günlük de aynı şekilde korundu.

Freud'un onaltı yaşındayken aşkın ne anlama gelebileceğine ilişkin ilk deneyimini yaşadığını daha önce anlatmıştık. Ortada Gisela Fluss'la hiçbir ilişki olmadığından açıkçası bu tam bir fanteziydi. Bu olaydan on yıl sonra gelecekteki karısına rastlayana kadar bu duyguyu bir daha hissetmediği oldukça kesindir. Ona yazdığı bir mektupta kızlara hiç ilgi göstermediğini ve şimdi bu ihmali nedeniyle ağır bir bedel ödemekte olduğunu yazmıştı. Aralarındaki fiziksel deneyim bile olasılıkla çok enderdi. Gençlikte bu alanda daha fazla özgürlük olduğu konusunda Dr. Putnam'a yazdığı bir mektupta görüşlerine şunları ekledi "buna karşın ben bundan çok az yararlandım." Freud'un zihninin sürekli çalışma fikriyle meşgul olduğu ve onun oldukça önemli ölçüde bastırma sonucu ortaya çıkan aşırı yüceltmeleri düşünüldüğünde bu şaşırtıcı değildir.

Freud'un sonraki yıllardaki ev çevresiyle tanışanlar kolaylıkla, evliliğinin, birbirine uygun iki insanın bir araya gelerek evlenmeye karar vermesi gibi basit bir olayın sonucu olduğu izlenimini kolayca edinmiş olabilirler. Yazılarında, uzun bir nişanlılık dönemi boyunca ayrı oldukları olgusunun ötesinde bu konuda hiçbir şey söylenmemiştir. Ve ulaşılabilen diğer bilgiler –örneğin kız kardeşi Anna'dan sağlananlar– yanıltıcıdır.

Oysa aşk mektuplarında ortaya çıkan gerçek ne kadar farklıdır! Burada görkemli ve karmaşık bir tutkuyla yüz yüze geliriz – neşenin doruklarından umutsuzluğun derinliklerine kadar her derecede mutluluk ve acının sürekli bir şiddetle hissedildiği duygu notalarının uyarıldığı bir tutkuyla.

Freud nişanlısına dokuzyüzden fazla mektup yazdı. Dört yıl üç aylık nişanlılıklarının tam üç yılı boyunca ayrıydılar. Genellikle her gün birbirlerine yazarlardı; arada iki ya da üç günlük bir boşluk olursa bu büyük bir açıklama gerektiren üzücü bir olaydı; mektup almadığı günler

Freud'un arkadaşları ona takılır, gerçekten nişanlı olduğuna inanmadıklarını söylerlerdi. Öte yandan, zaman zaman iki, hatta üç mektubun aynı günde yazılması gerekiyordu. Mektuplar kısa da değildi ya da yalnızca son derece istisnai durumlarda kısaydı. Dört sayfa, çok kısa bir mektup sayılırdı, oniki sık yazılmış sayfaya ulaştıkları zamanlar oluyordu; hatta yirmiiki sayfalık bir mektup bile vardı. Yazışmalarının başlangıcında Martha'ya Latin harfleriyle mi, yoksa Gotik harflerle mi yazmasını tercih edeceğini sormuştu; Martha ikinciyi seçti – yaşamöyküsü yazarları için büyük bir şanssızlık.

İlişkiyi tartışmadan önce gelin adayını tanıtmak daha iyi olur. 26 Temmuz 1861'de doğan, dolayısıyla Freud'dan beş yaş küçük olan Martha Bernays, Yahudi kültürünün seçkin bir ailesinden geliyordu. Büyükbabası Isaac Bernays, 1848'lerdeki devrim yıllarında ortodoks Yahudi inançları üzerinde etkili olan reform hareketi sırasında Hamburg başhahamıydı ve bu hareketi durdurmak için sıkı bir savaş vermişti. Heine ile ilişkisi vardı ve Heine'nin mektuplarında adı sık sık *geistreicher Mann* – çok zeki bir insan– olarak geçer. Heine'nin şiirlerinden birini –Paris'te yayımladığı liberal Yahudi gazetesi *Vorwärts*'te– ilk kez basan kişi, şairin Karl Marx'a yazdığı bir mektupta iyi dileklerini yolladığı, büyükbabanın kardeşiydi. Oğullarından biri olan Michael dininden vazgeçme pahasına Münih Üniversitesi'nde Almanca profesörü oldu ve daha sonra Bavyera Kralı Ludwig'in *Lehr-Konsul*'ü –bir tür resmi okutman– seçildiği; Goethe üzerine büyük bir kitap yazdı. Yahudi geleneğini izleyerek kardeşinin din değiştirmesi üzerine yasa giren diğer kardeşi Jacob, Heidelberg Üniversitesi'nde Latince ve Yunanca öğretti, ama kardeşinin profesörlük için ödediği bedeli o reddetti. Martha'nın babası olan üçüncü kardeş Berman, tüccardı ve o da dinine bağlıydı.

Berman Bernays ve ailesi Hamburg'dan Viyana'ya 1869'da, Martha sekiz yaşındayken geldiler. Martha, annesinin sevgili Hamburg'undan ayrılmak zorunda kaldığı için yaşadığı üzüntü nedeniyle ocağın başında

döktüğü gözyaşlarının anısını hiç unutmadı; eski evine dönene kadar annenin asla mutlu olmadığını ileride göreceğiz. Martha'nın babası, ünlü Viyanalı ekonomist Lorenz von Stein'a sekreter olmuştu; Viyana'ya geliş nedeni buydu. Soğuk bir gecede, 9 Aralık 1879'da, bir kalp rahatsızlığı geçirerek sokakta öldü. Ölümünden sonra oğlu Eli birkaç yıl boyunca babasının görevini sürdürdü.

Martha Bernays ince, solgun ve oldukça ufak tefek biriydi. Çekici tavırlarının erkekleri çok etkilediği, hayranları ve taliplerinin heyecanına ilişkin pek çok imadan bellidir; bu, Freud'un kıskançlığının bir bölümünü açıklayabilir. Mektuplarda hiç söz edilmese de, gelecekteki kocasıyla karşılaşmadan önce, kendisinden çok yaşlı bir işadamı olan Hugo Kadisch'le nişanlanmak üzere olduğunu Bayan Freud'dan öğreniyoruz. Gerçekten âşık olunmadığı sürece evlenmenin aptallık olduğunda ısrar ederek onu bu işten vazgeçiren kişi kardeşi Eli idi.

Freud, nazik bir konu olan güzelliği hakkında Martha'nın kendini küçümseyen ifadelerine karşı verdiği bir yanıtta, kendisine özgü içtenliğiyle şöyle der: "Bir ressamın veya heykeltıraşın anladığı anlamda güzel olmadığını biliyorum; eğer sözcüklerin kullanımında mutlak doğruluk üzerinde ısrarcı olursan güzel olmadığını itiraf etmeliyim. Ama söylediklerimle sana dalkavukluk yapmıyordum; bunu yapamam; hatalı olabileceğimse doğru. Anlatmak istediğim şey, varlığının büyüsünün, senin görünüşünde ve bedeninde kendisini ne kadar çok dışa vurduğu ve dış görünüşünde, senin ne kadar tatlı, cömert ve mantıklı olduğunu açığa vuran gözle görünür ne çok şey olduğuydu. Ben kendi adıma her zaman biçimsel güzelliğe duyarsız oldum. Ama eğer hâlâ minik kafanda herhangi bir kendini beğenmişlik varsa, bazı insanların senin dikkat çekici derecede güzel olduğunu söylediklerini gizlemeyeceğim. Benim bu konuda bir görüşüm yok." Bir sonraki mektuptaki ifadeleri de yirmiiki yaşındaki bir kız için çok yüreklendirici değildi. " 'Güzelliğin' yalnızca birkaç yıl sürdüğünü, oysa birlikte uzun bir yaşamı paylaşmamız gerektiğini

unutma. Gençliğinin pürüzsüzlüğü ve tazeliği bir kez gittiğinde tek güzellik, iyiliğin ve anlayışın biçimlendirdiği çizgilerde yatar, işte senin eşsiz olduğun yer burası."

Bir entelektüel olarak adlandırılamasa da Martha iyi eğitimli ve zeki biriydi. Sonraki yıllarda günlük yaşamın olayları onun dikkatini çekecek kadar zengindi.

Freud, onun sağlığıyla ilgili tümüyle gereksiz kaygılar taşıyordu; Martha'ya sık sık onun yaşamda iki görevi olduğunu söylüyordu: iyi olmak ve kendisini sevmek. Nişanlılıklarının ilk iki yılında Martha'ya – bize, o dönemde yaşayan pek çok kız gibi kansızlık çektiğini düşündüren– Blaud hapları alması ve şarap içmesi için ısrar etti.

Eli Bernays, 14 Ekim 1883'te Freud'un en büyük kız kardeşi Anna'yla evlendi. Onların nişanının Freud'unkinden önce gerçekleştiği ve aslında Freud'un Eli'nin kardeşi Martha ile tanışmasının bu olay sayesinde olduğu sanılır. Gerçek bunun tersiydi. Aslında Freud'un 17 Haziran 1882'deki nişanı, Eli'nin 1882 Noelindeki nişanından yaklaşık altı ay önce olmuştur.

1882 Nisanında bir akşamüstü Martha ve olasılıkla kız kardeşi Minna, Freud ailesini ziyarete gitmişlerdi. İşten eve döndüğünde Freud genellikle, çalışmalarını gözden geçirmek için ziyaretçilerle ilgilenmeden doğrudan odasına koşardı. Ama bu defa, elma soyan ve aile sofrasında neşeyle sohbet eden keyifli bir kızın görüntüsüne kapıldı; herkesi şaşırtarak aileye katıldı. Bu ilk izlenim çok önemliydi. Yine de birkaç hafta boyunca, ona kur yapmak yerine sosyal olmayan ve garip bir dış görünüş sergilemeyi daha kolay buldu, ama duygularının ciddiyetini anlar anlamaz "böyle bir kıza yönelik herhangi bir yapmacık teklif dayanılmaz bir şey olacağından" onu kendisine bağlamak için acele etti. Ona her gün Viyanalı Rosenkavalier'in [güllü şövalye] gümüş gülünden yollayamasa da, aynı anlamı taşıyan kırmızı bir gül yolladı; her birinde, üzerinde Latince, İspanyolca, İngilizce veya Almanca bir yazı bulunan kartvizitler var-

dı. Freud'un, sonradan hatırladığı, ilk iltifatı, onu dudaklarından güller ve inciler dökülen bir masal prensesine benzetmekti – bununla birlikte, Martha'nın dudaklarından incelik ve iyiliğin daha mı çok döküldüğünden emin olamıyordu. Onun en sevdiği ad olan "Prenses" buradan gelmektedir.

Mayısın son gününde Kahlenberg'de kol kola yürürken ilk özel konuşmalarını yaptılar. Güncesine bu günle ilgili olarak, Martha için, onun kendisine ifade ettiği kadar çok şey ifade edip etmediğini merak ettiğini yazdı, ama ne yazık ki bu aynı zamanda yürüyüş sırasında Martha'nın meşe yapraklarından küçük bir hediyeyi reddettiği ve Freud'un bunu soğukluk olarak yorumladığı gündü; bu, onun meşe ağaçlarından nefret etmesine neden oldu. Ertesi gün Martha ve annesiyle Prater'de dolaştı; ona kendisine ilişkin o kadar çok soru sordu ki Martha eve döndüğünde kız kardeşi Minna'ya her şeyi anlattı ve ekledi: "Bundan ne çıkarırsın?" Aldığı yanıt oldukça canını sıktı: "*Herr* doktorun *bizimle* bu kadar ilgilenmesi çok hoş."

8 Haziranda Freud, onu, kuzeni Max Mayer için bir cüzdan yaparken bulunca sahneye çok geç çıktığı sonucuna vardı. Ama yalnızca iki gün sonra Martha kendisini yine cezbediyordu ve Mödling'deki bir bahçede gezerken Viyanalıların *Vielliebchen* olarak adlandırdıkları çift içli bademi buldular ve bu nedenle birbirlerine ceza olarak hediye vermeleri gerekiyordu.[Φ] Artık yaşanan çekim karşılıklıydı, böylece Freud ilk kez umutlanmaya cesaret etti. Ertesi gün Martha, "dilimlemesi" için ona kendi yaptığı bir keki yolladı, notu "Martha Bernays" diye imzalamıştı. Ancak bunu yollamadan önce Freud'dan bir *David Copperfield* kitabı geldi, bu durumda Martha birkaç sıcak teşekkür satırı ekleyerek "Martha" diye imzaladı. İki gün sonra, 13 Haziranda, Freud'un ailesiyle birlikte akşam yemeği yiyorlardı; Freud bir anı olarak Martha'nın masadaki oturma ye-

[Φ] Bu bademi bulanlar arasında lades tutuşmaya benzeyen bir oyun oynanır –yn.

rini belirleyen isim kartını aldı, Martha da masanın altından onun elini sıkarak bu jeste teşekkür etti. Bu hareket, Freud'un olaydan kendi sonuçlarını çıkaran kız kardeşlerinin gözünden kaçmadı. Ertesi gün, yani çarşamba günü Martha, Freud'a birkaç satır yazı yazdı, ancak Freud bunu nişan günü olan cumartesiye kadar alamadı. Ertesi gün Martha'nın erkek kardeşiyle birlikte dolaşmaya gittiler ve Martha ona, Baden'de onun için bir limon çiçeği dalı kopardığını söyledi ve bu çiçekleri cumartesi günü verdi. Şimdiden, Hamburg'a yazma ve onu ilk adıyla çağırma ayrıcalığına sahip olan Freud bu haberlerle cesaretlendi ve ayrıcalığını "*Du*" [sen] diye hitap etme samimiyetine kadar genişletmeye çabaladı. Evine giderek ona utangaç, kararsız ve ayrıntılı bir biçimde bu ayrıcalık için izin isteyen ilk mektubunu yazdı.

Cumartesi günü Freud'un evinde onu gördüğünde Martha'nın bu mektuba yanıtı, annesinin –belki de bu amaçla– kendisine verdiği babasına ait bir yüzüğü Freud'a vermekti. Martha için fazla büyük olan bu yüzüğü Freud küçük parmağına taktı. Ailesi yüzüğün Martha'da olduğunu bildiğinden Freud daha sonra onun için aynı yüzüğün daha küçüğünü yaptırdı ve herkes onu sevdiği için onun yüzüğünün özgün olması gerektiğini söyledi.[1] Yalnızca bir ay sonra Freud'un yüzüğünün başına aşağıdaki kaza geldi:

> Şimdi sana çok ciddi bir sorum var. Geçen perşembe günü saat onbirde bana olan sevginin azalıp azalmadığı ya da bana normalden daha fazla kızıp kızmadığın ya da –şarkıdaki gibi[2]– belki de bana sadakatsizlik edip etmediğin konusunda şerefin ve vicdanınla yanıt ver. Bu tatsız törensel yakarış nereden mi çıktı? Çünkü boş bir inanca son vermek için iyi bir fırsat yakaladım. Söz konusu olan anda yüzüğüm incinin yerleşik olduğu noktadan kırıldı. Yüreğime inmediğini itiraf etmeliyim, nişanımızın sonunun iyi olmayacağı gibi kötü önsezilere ya da o anda kalbinden benim im-

[1] Lessing'in *Nathan der Weise*'sindeki yüzük öyküsüne bir gönderme.

[2] Eichendorff: *Das zerbrochene Ringlein*.

gemi koparıp attığın gibi karanlık kuşkulara kapılmadım. Duyarlı bir erkek tüm bunları hissederdi, ama benim tek düşüncem yüzüğün onarılması gerektiği ve bu tür kazalardan kaçınmanın zor olduğu idi.

Bu kaza şöyle oldu; bir cerrah onun bademciklerindeki şişi indirmek için boğazına bir bıçak soktu ve yaşadığı acı nedeniyle Freud elini masaya vurdu. Ve o sırada Martha bir parça kek yemekten daha uğursuz bir şeyle meşgul değildi. Bir yıl sonra (daha hafif olsa da) yine bir anjin nöbeti sırasında yüzük tekrar kırıldı ve bu kez incisi kayboldu. Bir yıl sonra Martha ona yine incisi olan yeni bir yüzük verdi. Freud'un ona üzerinde lâl taşı olan sade bir nişan yüzüğü alabilmesi 1883 Aralığını buldu.

Kendilerini nişanlı kabul ettikleri, çok önemli olan ve asla unutmadıkları cumartesi gününün tarihi 17 Hazirandı. Hatta birkaç yıl boyunca her ayın onyedisini kutladılar; mektuplarında bundan söz etmeyi unuttukları ilk tarih Şubat 1885'ti.

Bu arada nişan korkunç bir sır olarak kalmalı ve ayrıntılı önlemler alınmalıydı. Kendisi de nişanlı olduğu için ona mektup yazması olasılıkla kuşku doğurmayacak olan Martha'nın eski bir arkadaşı Fritz Wahle birçok zarf yolladı, ama aslında nereden geldiklerini belirtmek için arka sağ üst köşede bir M harfi vardı. Martha'nın yazdığı mektuplar eve değil, Brücke Enstitüsü'ndeki laboratuvar asistanına geliyordu.

Freud'un şansına Martha onu babasına benzettiği için tanışıklıklarının en başından beri Freud'un kişiliği Martha'yı daha da çok etkilemiş olmalı. Martha'nın o andan sonraki mektupları Freud'u gerçekten ve derinden sevdiğini gösterir. Yine de Freud uzun süre Martha'nın aşkından kuşkulandı ve nişanlılıklarının sonuna doğru onu ilişkilerinin *primum falsum*'u [birincil hata] diye adlandırdığı şeyle –Martha'ya, onun kendisine âşık olmasından dokuz ay önce âşık olduğu, Martha'nın kendisini isteği dışında kabul ettiği ve o Freud'a âşık olmaya çalışıp bunu başaramazken kendisinin korkunç bir dönem geçirdiği– suçladı. Öyle görünüyor ki, tüm bu suçlamaların içindeki tek gerçek Martha'nın aşkının, doğal olarak,

Freud'un hemen ateşlenen aşkı gibi tutkulu bir biçime bürünmesinin daha uzun sürmesiydi, ama Freud'un zihninden düşünceleri bir kez yerleştikten sonda çıkarmak her zaman güç olmuştur. 9 Nisan 1884 tarihli bir mektupta bundan, Martha'nın işlediği tek suç olarak söz etmiştir, ama iki yıl sonra kızların çoğunun gerçekten âşık olmadan evet dediklerini kabul etti; aşk genellikle sonradan gelişiyordu.

Freud'un sevgilisine yönelik tutumu basit bir çekim olmaktan çok uzaktı. Gerçek bir *grande passion* [büyük aşk] idi. Tüm coşkusu, korkuları ve işkenceleriyle aşkın korkunç gücünün bütün şiddetini kendi kişiliğinde yaşayacaktı. Aşk, onun ateşli doğasında var olan tüm tutkuları uyandırdı. Eğer ateşli bir çıraklık dönemi bir adama aşk üzerine güçlü bir söylev verebilecek uzmanlığı kazandırabilseydi, bu adam Freud olurdu.

Ayrılışlarından bir gün sonra aldatıcı mutluluk düşünden uyanmaktan korkuyor ve bu kadar şanslı olduğuna inanamıyordu. Ama bir hafta sonra neden bir kez olsun hak ettiğinden fazlasını alamayacağını soruyordu. Böylesi bir mutluluğu asla düşlememişti.

Freud'un tipik özelliklerinden bazıları –yani uzlaşmalardan, bahanelerden ve mutlak gerçeğin hafifletilmesinden nefret etmesi– yaşamının bu en büyük coşkusal deneyiminde kendilerini sonuna kadar gösterdiler. İlişkileri mükemmel olmalıydı; en hafif bulanıklık bile hoş görülemezdi. Bazen Freud'un amacı birleşmekten çok birbiri içinde erimek gibi görünüyordu. Her koşulda, insani açıdan olanaksız olan bu amaç, kararlı bir kişilikle karşı karşıya geldiğinde engellere göğüs germek zorundaydı, çünkü Martha bütün şirinliğine karşın bir uysallık örneği değildi. Ayrılışlarından yalnızca bir hafta sonra Freud'un, Martha'yı, kendi mükemmel imgesine benzetme arzusunun ilk belirsiz ipuçları ortaya çıktı – asla tam olarak başarılamayacak bir uğraş. Martha, kendisine pahalı bir armağan yolladığı için onu azarlarken kesin bir biçimde "Bunu yapmamalısın" dedi. Buna hemen bir sitemle tepki verdi ve daha sonra alışılmış özsuçla-

ma duygusu ortaya çıktı.

Ancak kısa süre sonra çok daha ciddi bir sorun baş gösterdi. Martha'nın Hamburg'daki kuzeni Max Mayer, onun Freud'a rastlamadan önceki ilk tercihiydi. Kıskançlığın ilk huzursuzlukları için bu kadarı yeterliydi. Bu, kız kardeşlerinden birinin –oldukça kötü niyetle– Freud'a, Max'ın onun için bestelediği ve söylediği şarkılarla Martha'nın ne kadar heyecanlandığını söylemesiyle beslendi. Daha sonra Max, Martha'nın sevgi ihtiyacı içinde olduğunu, dolayısıyla kolayca koca bulacağını söyleyerek Freud'u çıldırttı.

Freud kendisine her zaman başkalarının yapabileceğinden çok daha fazla işkence etti. Bu ilk önemsiz olaydan sonra yazdıklarında bile bulunduğu ruh durumunu yendiğini ve utanç duyduğunu belirtecekti.

> Kendi kendime, bundan daha çılgınca bir şey olabilir mi dedim. Hakkın olmadığı halde en iyi kızı kazandın ve yalnızca bir hafta sonra onu bir sokak kadını olmakla suçlamaktan ve kıskançlıkla işkence yapmaktan başka bir şey bilmiyorsun. ... Martha gibi bir kız bana âşık olduğunda nasıl olur da bir Max Mayer ya da bir Max Mayerler ordusundan korkabilirim?... Bu benim beceriksiz, kendine işkence eden türden köklü aşkımın bir dışavurumuydu. ... Şimdi bunu, bir hastalığı atlatır gibi atlattım. ... Max Mayer'e ilişkin duygum sana değil, kendime güvensizliğimden kaynaklanıyordu.

Ancak bu aydınlık bilinç dönemi uzun sürmedi ve tekrar tekrar bulandı.

Max kısa süre sonra çok daha rahatsız edici bir kişiliğin –bu kez Freud'a yabancı değil, yakın bir dost olan Fritz Wahle– etkisiyle bir yana bırakıldı. Max bir müzisyen, Fritz ise bir ressamdı; bu durum kendi başına rahatsız ediciydi. Onların kadınları hoşnut etme yeteneklerine ilişkin Freud'un belli görüşleri vardı; aslında bir defasında, özellikle Fritz'in tatlı diller dökerek herhangi bir kadını başka bir erkeğin elinden alma konusunda ünlü olduğunu duymuştu. "Sanırım sanatçılar ile bilimsel çalış-

manın ayrıntılarıyla uğraşanlar arasında genel bir düşmanlık var. Bizler onların, kendi sanatları aracılığıyla tüm kadın kalplerini kolaylıkla açan bir maymuncukları olduğunu biliyoruz, oysa biz kilidin garip tasarımı karşısında umutsuzca duruyor ve önce buna uygun bir anahtar bulmak için kendimize işkence ediyoruz."

Fritz, Martha'nın kuzeni Elise'yle nişanlıydı, ama uzun süredir Martha'yla aralarında kardeşçe bir dostluk vardı, onu dışarı çıkarır ve çeşitli biçimlerde onu desteklerdi. Görünürde hiçbir ciddi *arrière-pensée* [art düşünce] içermeyen yakın bir dostlukları vardı, ama *–terribile dictu* [söylemesi korkunç bir şey]– en azından bir keresinde Martha, onun kendisini öpmesine izin vermişti. Dahası bu olay tam da Freud ile Martha'nın el ele Kahlenberg'den aşağı yürüdükleri, Martha'nın onun duygularını anlamayarak kendini geri çektiği gün olmuştu. Bu rahatsız edici bilgiyi Freud'a –daha sonra en kötü şeyleri bile söylemesi için baskı yaptığı– arkadaşı Schönberg anlatmıştı, ama bundan önce de yeterince dert vardı. Bu durum Fritz'in, Martha'yla eski ilişkisinin küçük bir değişikliğe uğrayarak devam edeceğini sanmasıyla başladı – kızın da görünürde karşı çıkmadığı bir varsayım. Her ikisinin de birbirlerine karşı ciddi bir gizli eğilim duymadıkları kesindir. İlişkilerinin rengini yakışıksız ve anlaşılmaz bulmasına karşın Freud da başlangıçta böyle bir şey fark etmemişti. Daha sonra Schönberg, Fritz'in davranışlarında bazı tuhaflıklar gözlemledi. Arkadaşının nişanını öğrendiğinde gözyaşlarına boğulmuştu; o zamandan sonra, mektupları ne kadar sevecen olsa da Martha'nın kendisini ihmal ettiğinden ve soğuk davrandığından yakınmaya başlamıştı.

Schönberg, sorunlarını tartışarak çözmeleri ve arkadaşlıklarını yeniden güçlendirmeleri için iki dostunu bir kafede konuşmaya çağırdı. Fritz oldukça garipti. Martha'yı mutlu etmezse önce Freud'u, sonra da kendini vuracağını söyledi. Durumun hâlâ farkına varamayan Freud kahkahalarla güldü; bu arada Fritz yüzsüzce, eğer Martha'ya Freud'u bırakmasını öğütleyen bir mektup yazarsa onun kendisini dinleyeceğinden emin olduğunu

söylüyordu. Freud bu sözleri de pek ciddiye almadı. Sonra Fritz bir kalem ve kâğıt isteyerek hemen Martha'ya bir mektup yazdı. Freud bunu okumak için ısrar etti ve kan beynine sıçradı; mektubu okuyan Schönberg de çok şaşırmıştı. Mektupta eskisi gibi "Sevgili Martha" ve "ölümsüz aşk" ifadeleri kullanılıyordu. Freud mektubu parçalara ayırdı; küçük düşen Fritz masayı terk etti. Peşinden koşup kendine gelmesini sağlamaya çalıştılar, ama o yalnızca ağladı. Bu durum kendisiside çok üzgün olan Freud'u yumuşattı; arkadaşının koluna girerek evine kadar ona eşlik etti. Ama ertesi sabah daha sıkıntılı bir ruh durumu içinde olan Freud zayıflığından utanç duydu. "Gözlerimi yaşartan bir insan ben onu bağışlamadan önce çok şey yapmalı. O artık benim arkadaşım değil, ama eğer düşmanım olacaksa yazık ona! Benim yapım ondan çok daha sert, karşı karşıya geldiğimizde eşitim olmadığını görecek." Kendisiyle Martha arasına girmesine gelince " *'Guai a chi la tocca.*[1]' Acımasız olabilirim."

Martha'nın kendi görüşünü kabul etmemesine ve Fritz'in eski bir arkadaştan başka bir şey olmadığını söylemesine karşın, Freud sonunda Fritz'in durumunu anladı. Fritz'in Martha'ya gerçekten âşık olduğundan, ancak bunu bilinç düzeyinde hissetmediğinden artık emindi. "Bilmecenin çözümü şöyledir: çelişkiler, yalnızca mantıkta bir arada bulunmazlar, duygularda da oldukça mutlu bir biçimde yan yana durabilirler. Fritz gibi tartışmak yaşamın yarısını yadsımaktır. İnsan en azından, içsel yaşamlarını aklın sıkı denetimine teslim etmeye fırsatları olmayan sanatçıların duygularında bu tür çelişkilerin bulunabileceği olasılığını göz önüne amalıdır." İşte geleceğin ruhbilimcisi konuşuyor.

Ancak Martha onun açıklamalarından hiçbirini dinlemeyecekti. Bu basit bir arkadaşlıktan başka bir şey değildi – olaydan birkaç gün sonra karşılaştıklarında bizzat Fritz'in Freud'a güvence vermek için söylediği

[1] "Ona kim dokunursa vay haline!" Kral Lombardy'nin Demir Tacı alırken söylediği cümle.

gibi. Olasılıkla Martha'nın bilinçdışı, durumu daha iyi anlıyordu, çünkü zarif bir kadının şanssız âşığa tipik yanıtını sergilemişti: ona yönelik büyük bir acıma. Freud yapılacak tek şeyin bir şekilde Wandsbek'e gidecek kadar para bulmak ve bozulan uyumu orada yeniden sağlamak olduğuna karar verdi. Bu amaçla 17 Haziranda, "nişan günlerinde" oraya vardı ve on gün kaldı. Bu, oraya gerçekleştirdiği yarım düzine ziyaretin ilkiydi. Gelişini bildiren mektuba şunları ekledi:

> Her bilge adamın oğlu bilir ki
> Yolculuklar âşıkların buluşmasıyla biter.

Ancak ayrılmadan önce bazı kötü anlar geçirdi. Fritz'in Martha'ya, Freud'un kendisine işkence ettiğini ve bu nedenle onu terk etmesi gerektiğini söyleyeceği tehdidi, kadının kendisine bağlılığı konusundaki kuşkularını artırdı; belki de bunu abartmıştı. Bu düşünce büyük bir korkuya yol açtı. Daha sonra Martha'nın Fritz'e yazdığı ve ilişkilerinin değişmediğine ilişkin güvence veren mektup, onu, geceleri saatlerce sokaklarda dolaştığı çılgınca bir duruma soktu.

Wandsbek'e yolculuk planını gizli tutmak zorunda kalması birtakım güçlüklere neden oldu. Saksonya İsviçre'sinde aylaklık etmeye gittiği izlenimi vererek Eli'yi aldatmayı planladı; ama hava yağmurlu olacak gibiydi, bu da hikâyeyi inanılırlıktan yoksun bırakacaktı. Post Oteli'nde kaldığı Wandsbek'te de Martha'nın, kendi akrabaları Freud'un orada olduğunu öğrenmeden onunla buluşma sorunu vardı. Durumu hoş karşılamaması olasılığına karşı uydurma bir ad kullanarak Martha'nın bir arkadaşına uğradı; sakalı olmadığı için takma bir sakal takmıştı. Martha'nın Hamburg'daki pazar yerinde bir buluşma ayarlamasına kadar umutsuz günler geçti. Freud'un dediği gibi "Kadınlar bu tür işlerde erkeklerden daha akıllıdır." Bu görüşmeler mutluluk içinde geçti ve Viyana'ya dönüşünde yüzyıllık güç topladığını yazdı.

Martha'ya bir yıllık bir deneme süresi boyunca kendilerini nişanlı

saymalarını bu sıralarda önermiş olmalı; Martha bu öneriyi tek bir sözcükle yanıtladı: "saçma." Aslında bu onu sınamak için yapılmış bir öneriydi; daha sonra Freud eğer o kadar soğukkanlı ve akılcı olsaydılar, bir hafta sonra kesinlikle sonsuza kadar ayrılacaklarını yazdı.

Ancak onardıkları mutlulukları uzun sürmedi. Dönüşünün üzerinden bir hafta geçmeden Martha'yı suçlamasının, o an düşündüğü gibi tamamıyla nesnel bir tavır olmadığını –o sırada kendi kendisini aldatmıştı– ve gerçekten kıskanç olduğunu itiraf etmesi gerekecekti. Hem de ne kıskanç! Kıskançlığın içinde egemen olduğu tüm işkenceleri yaşadı. Bilinçli olduğu anlarda Martha'ya yönelik güvensizliğinin, kendisinin sevilebilir olduğuna ilişkin güvensizliğinden kaynaklandığını biliyordu, ama bu yalnızca durumu daha da kötüleştirdi. Max'ın ve diğer sanatçıların kadınları büyüleme yeteneğine sahip değildi. Max'ın ve Fritz'in Martha'nın sevgilisi olduğu ve asla onların yerine geçemeyeceği düşüncesinden kurtulmak için her şeyi yapabilirdi. Bu gençliğinde kadınlara ilgi göstermemesinin cezasıydı. Çektiği acı öylesine büyüktü ki kalemini bırakmak ve sonsuz uykuya dalmak hiç önemli değildi. Bundan bir gün sonra umutsuzluğunun yerini öfke aldı. "Fritz'e yazdığın mektubun ve Kahlenberg'de geçirdiğimiz günün anısı yeniden gözümde canlandığında kendi üzerimdeki tüm denetimi yitirdim ve her şey yeniden başlasın diye, kendimiz de içinde olmak üzere, tüm dünyayı yok etme gücüne sahip olsaydım –Martha'yı ve beni tekrar yaratmayabileceği riskine karşın– bunu duraksamadan yapardım."

İki hafta sonra, belki de farklı koşullar altında sevebileceği, Fritz'e ilişkin nefretini kaleme aldı. Ama Martha onları bir araya getirmeyi asla denememeliydi; anılar her zaman için fazlasıyla acı verici olacaktı. Martha 11 Eylülde Viyana'ya döndüğünde, Fritz'in hâlâ olayların değişen biçimine kendisini uydurmaya hazır olmadığının belirtileri vardı. Araya Schönberg girdi ve Martha'ya yazdığı bir mektupta olayın bütününü dürüstçe ele almaya çalıştı. Freud da, Martha'nın, Fritz'den gelen en ufak

bir yaklaşımı reddetmemesi halinde duruma kendisinin el koyacağını söyledi. İlk konuşmalar doyurucu değildi. Martha sessiz ve kaçamak davranıyordu; birlikte geçirecekleri kısa anları bozmak istemiyordu. Ama Freud çok kararlıydı; sonunda Martha, Fritz konusunda onunla uzlaştı. Daha sonraları Freud'un ona pek çok kez söylediği gibi, böyle yapmasaydı ayrılacaklardı. Fritz daha fazla sorun yaratmadı, ama yaranın iyileşmesi uzun sürecekti. Freud, üç yıl sonra bile bu acı verici anıyı "unutulmaz" olarak nitelendiriyordu.

Fritz'in yerini, Martha'nın kendi ailesinden çok daha büyük iki rakip almıştı: ağabeyi ve annesi. Biraz onları tanıtalım. Martha'dan bir yaş büyük ve Freud'un samimi bir arkadaşı olan Eli Bernays, cömert bir kişiliğe ve uygun armağanlar verme yeteneğine sahipti. Freud, onun armağan ettiği Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nin bir kopyasına çok değer veriyordu ve onu hastanedeki yatağının başucuna asmıştı. Freud, küsme olayından önce onu çok severdi ve daha sonra, bu küslüğü "büyük çabalar" harcayarak sürdürdüğünü söyledi. Eli, her iki ailedeki kişilerin hepsinden çok daha yetenekliydi: ekonomi üzerine bir dergi yayımlıyordu ve başarılı bir işadamıydı. Babasının 1879'daki ölümünden sonra annesi ve iki kız kardeşinin tüm sorumluluğunu üstlenmiş ve Freud'un en büyük kız kardeşi olan Anna ile evliliğinden sonra bu aileye de yardım etmişti. Freud'dan daha az yaşamı ciddiye alırdı; bu nedenle Freud onu, tıpkı kendisinin on yaşına kadar ki hali gibi şımarık bir çocuk –en büyük ve ailesinin yaşayan tek erkek çocuğu– olarak değerlendirirdi. Ancak Freud'un bu yargısı kesinlikle yanlıştı.

Martha'nın annesi Emmeline Bernays –kızlık soyadı Philipp– (13 Mayıs 1830-26 Ekim 1910) zeki ve iyi eğitimli bir kadındı: ailesi İskandinavya'dan geliyordu ve hâlâ İsveççe konuşabiliyordu. Ortodoks Yahudiliğin katı kurallarına tıpkı kocası gibi bağlıydı; çocukları da aynı şekilde yetiştirilmişti. Freud bunu hiç önemsemediği ve boş inanç olarak küçümsediği için bu durum kendi içinde ciddi bir sürtüşme kaynağıydı.

Martha, bir anlamda annesinin duygularını göz ardı ederek, yazı yazmanın yasak olduğu Şabat gününde mektup yazdı, ancak annesinin önünde mürekkepli kalem kullanmaktan kaçındığı için mektubu bahçede kurşun kalemle yazmak zorunda kaldı. Bu davranış Freud'u çok kızdırdı ve annesine karşı gelemediği için ona "zayıf" biri olduğunu söyledi. "Eli, senden nasıl bir dinsiz yaratacağımı hiç bilmiyor;" bu, ilişkilerinin ilk döneminde söylediği bir cümleydi ve genel olarak –yaşamın uygulamaya yönelik işlerinde– bunu başardı. Freud, Martha'nın annesine ilişkin ilk imasında şunları söyledi: "Büyüleyici, ama yabancı ve sanırım benim için hep öyle kalacak. Sana benzeyen yanlarını çok aradım, ama bulamadım. Sıcak kanlılığında lütufkâr bir hava var ve zorla hayranlık uyandırıyor. Onunla anlaşamayacağım birden fazla olay görebiliyorum; bu anlaşmazlıklardan kaçınmaya da niyetim yok. Bunlardan biri çok sevdiğim küçük erkek kardeşime kötü davranmaya başlaması; diğeri ise Martha'mın sağlığının bu delice dindarlık ve oruç nedeniyle zarar görmeyeceği konusundaki kararlılığı." Onunla ilgili olarak en çok şikâyetçi olduğu iki şeyden birincisi, kendisinin ne kadar acı verici olursa olsun olayları irdeleme tutkusunun tersine onun hep rahat ve kendinden hoşnut olmasıydı; ikincisi de yaşını kabullenmeyerek, tıpkı kendi annesinin de yaptığı gibi çocuklarının çıkarını ilk plana almasıydı. Babanın yerine ailenin başı olarak kaldı; Freud'a göre bu, kendisinin açık bir biçimde olumsuz tepki verdiği fazlasıyla eril bir tutumdu. Freud gibi Schönberg de bunu saf bencillik olarak değerlendirdi.

Freud açık bir biçimde bela arıyordu ve bunu buldu ya da yarattı. Martha'nın yaşamında, özellikle de duygularında hiçbir biçimde kendisinden başka birisi olmamalıydı. Bu önkoşul onun annesini de kapsıyor gibidir. Martha'nın, annesine yönelik tutumu adanmışlık ve katı bir boyun eğme biçimindeydi; ona göre annesinin mutlak iradesi bencillik değil, hayranlık duyulacak ve sorgulanması gerekmeyen bir şeydi. Öte yandan kız kardeşi Minna, annesine yönelik eleştirilerinde oldukça dürüsttü;

bu, onunla Freud arasındaki ilk bağdı. Freud, psikolojik bir kavrayışla, karşıtlığı net bir biçimde tanımladı: "Onu çok fazla sevmiyorsun ve ona karşı olabildiğince saygılısın; Minna onu seviyor, ama onu kayırmıyor."

O sırada, Temmuz 1882'de, Eli, Freud'larda kalıyordu ve bu da iki aile arasındaki yakın ilişkinin bir diğer göstergesiydi. O kadar dost canlısı ve sıcaktı ki Freud ondan sakladığı büyük sır nedeniyle utanç duyuyordu. Ama daha o zamanlar, nişandan yalnızca bir gün sonra bile Eli'nin kendisinin "en tehlikeli rakibi" olacağını ifade etmişti. Ve birkaç hafta sonra, bu kadar dostça duygular beslediği Eli onun için "katlanılmaz" hale gelmişti.

Söz konusu "fırsat" kısa sürede kendini gösterdi. O sıralarda onaltı yaşında olan Alexander, kendisinin daha sonraki çalışma alanı olacak olan konu üzerine bir şeyler öğrenmesi için Eli tarafından işe alınmıştı ve o sıralarda alışıldığı üzere başlangıçta bu iş için bir ücret almamıştı. Dokuz hafta sonra Freud, kardeşine bir maaş istemesini ve isteğinin reddedilmesi ya da ertelenmesi halinde işten ayrılmasını söyledi – kuşkusuz bu davranışı desteklemek için başka nedenleri vardı. Eli ona iki ay sonra, yani ocak ayında ödeme yapmaya başlayacağı sözünü verdi ve Alexander ağabeyinin sözünü dinleyerek işten ayrıldı. Eli rahatsız olmuştu ve bu rahatsızlığını, onu tipik uzlaşmaz tavrıyla yanıtlayan, Freud'a belirtti. Eli, Freud'un kabalığını, doğal olarak oğlunun yanında yer alan annesine aktardı. Freud'un konuyu tüm yönleriyle tartıştığı Martha, davranışındaki keskinliği kabul etmemesine karşın, onun yanında yer aldı. Freud daha sonraları, haklı olduğunu bu kadar güçlü bir biçimde hissetmesi nedeniyle, eğer Martha bu biçimde davranmasaydı onunla şu an ayrılmış olacaklarını söyledi. Ancak Martha, Freud ile ailesi arasında bir bozuşma yaşanacağı düşüncesi nedeniyle sıkıntılıydı ve ondan, durumu düzeltmeye yönelik bazı girişimlerde bulunmasını rica etti. Freud duyguları pahasına çaba gösterdi. Bayan Bernays'a, –olasılıkla kızgın anne tarafından– parçalara ayrılmış biçimde de olsa saklanmış bir mektupta, davranışının

açıklamasını yolladı. Bazı resmi iltifatlardan sonra annenin duygularını dikkate almadan konunun her yönünü ince ince ele aldı. Bu Freud'un hiçbir zaman fazla başarı sağlayamadığı bir sanat olan diplomasideki en şanssız çabasıydı.

Ancak bu olay o zaman için unutulmuş gibiydi. Bu arada, Freud'un ailesindeki herkesten daha iyi bir toplumsal ve ekonomik konuma sahip olan Eli, Freud'un en büyük kız kardeşiyle flört ediyordu ve yıl başından hemen sonra onunla nişanlandı – çok uygun bir koca adayıydı. Freud bundan çok memnun oldu ve daha iyisini yapabilecekken meteliksiz bir kızla evlendiğine göre iyi bir çocuk olması gerektiğini fark ederek Eli'ye daha dostça davranmaya başladı. Genç çiftin, Schiller'in *Glocke* adlı eserini de hediye ederek, 26 Aralıkta sırlarını Anneye açmaya karar vermelerinin nedeni belki de Noel zamanının aile atmosferiyle birleşen haberlerdi. Annenin bunu nasıl karşıladığını bilmiyoruz, ama Martha'nın ne parası ne de geleceği olan ve dahası kendi dinsel görüşlerine açık bir biçimde karşı bir adayı seçeceği düşüncesine uzun zaman önce kendini alıştırdığına ilişkin belirtiler vardır.

22 Ocakta Minna'ya yazdığı bir mektupta Freud şunları söyler: "Eli'ye karşı son derece haksız davrandığımızı açıkça itiraf ediyoruz. Her önemli konuda yüce gönüllü ve anlayışlı biri olduğunu gösteriyor."

Ocak ayında âşıklar, gelecekte aynı şehirde yaşayacakları için onlara bu heyecan verici günleri anımsatacak az sayıda mektup olacağı düşüncesiyle *Geheime Chronik* (*Gizli Kayıt*) olarak adlandırdıkları şeye, –çok ileride okunmak üzere– nişanlarının hikâyesini yazmaya başladılar. Sırayla yazıyorlardı; günlük ile itirafın bir birleşimiydi. Freud'un ilk kaydı şu şekildeydi:

> İçimde, kovulması ya da bastırılması kolay olmayan bir cesaret ve atılganlık var. Kendimi, sevgilimin yapacağından daha titiz bir biçimde incelediğimde, Doğa'nın benden pek çok yeteneği esirgediğini ve bana çok fazla bir şey vermediğini, hatta aslında kabul gören türden yeteneklerden çok

azını bana bahşettiğini anlıyorum. Ama o beni, yılmaz bir doğruluk aşkının, bir araştırmacının keskin gözünün ve yaşamın değerlerine ilişkin meşru duygunun yanı sıra çok çalışma ve bundan haz alma yeteneğiyle donattı. Bunlar diğer konulardaki yetersizliğime katlanabilmemi sağlamaya yetecek kadar iyi özellikler. ... Yakın hedeflerinde kolay anlaşılır olsa da, asıl amacı bir o kadar anlaşılmaz olan bu yaşam boyunca birbirimize yaslanacağız.

"Yaşamı güzelleştirmek için değil, onu yaşayabilmek için" birlikte tarih ve şiir okuyacaklardı.

Mart 1883'te, Freud'un Eli'ye düşmanlığı eskisinden daha güçlü bir şekilde yeniden canlandı. Nedenlerini burada açıklayamayacağımız bu seferki olumsuz düşünceler Freud'un evliliğinden sonra bile sürdü; Martha da bu düşünceleri bir ölçüde paylaşma noktasına geldi. Freud'un kızgınlığı, Annenin Hamburg'a taşınma kararının Eli tarafından desteklenmesiyle artmıştı. İki eski arkadaş yıllarca konuşmadılar. Freud, kısmen resmi toplantıları sevmemesi nedeniyle de olsa, Ekim 1883'te, kız kardeşi Anna ile Eli'nin evlilik törenine gitmedi. Evlilikler, özel, resmi giysiler giyilerek gerçekleştirilen olaylardı ve (söylentiye göre) Freud'un "tamamen tiksindirici" olarak tanımladığı törenler eşliğinde gerçekleşiyordu; kendisinin de aynı törenlere boyun eğme zamanının geleceğini o zamanlar düşünmezdi.

Onsekiz ay sonra Eli ziyarete geldiğinde evden çıkmak üzereydi; tek bir sözcük bile etmeden selamlaştılar. Daha sonra Freud, Eli'nin yokluğundan yararlanarak ilk çocuğunun doğumunu kutlamak için kız kardeşine uğradı. Ancak bu jestini kocasıyla bir barışma işareti olarak almaması gerektiğini açıkça bildirdi.

1892'de Eli, sunduğu olanakları araştırmak üzere Birleşik Devletler'e gitti ve bir yıl sonra karısını New York'a yerleşmeye ikna etti. Bu arada Freud'un nefreti başlangıçtaki şiddetini yitirmişti. Kayınbiraderine göçün parasal güçlüklerini aşmasında yardım etmesinin yanı sıra yeni ülkede işlerini düzene sokuncaya kadar bir yıllığına iki çocuğundan birini, Lu-

cie'yi, kendi ailesinin yanında tuttu. Yaşamlarının geri kalanında bu iki adam oldukça dostça bir ilişkiyi korudular. Aile duygusu sürdü ve yıllar sonra Freud, çok zeki bir insan olan yeğeni Edward L. Bernays'ın, *Giriş Konferansları*'nın çevrilerek Amerika'da yayımlanmasını ayarlama önerisini kabul etti.

Bu arada, bu küslüğün sonucu olarak Freud, Martha'nın evine uğramayı ihmal etti ve iki ay boyunca yalnızca sokakta veya Freud ailesinin kalabalık evinde buluştular. Bu tatsız koşullar ancak hastanede Freud'un özel bir odası olduğunda değişti ve Martha 1 Mayıstan sonra onu burada ziyaret etti. Daha önemli olan şey Freud'un ondan yerine getirmesini istediği katı taleplerdi. Herkesle iyi geçinme huyunu değiştirmesi, erkek kardeşi ve annesiyle çatışmalarında daima onun yanında olması gerekiyordu. Aslında artık onlara değil, yalnızca Freud'a ait olduğunu anlamalıydı. Onlardan ayrılmalı ve "dini önyargılarını" çöpe atmalıydı. Martha'nın sessizce direnmekten ve daha huzurlu günlere kavuşmayı umut etmekten başka yapacak bir şeyi yoktu. Ama Freud'u en çok kızdıran şey işte bu sessiz ve "kaçamak" tavırdı: o, olayların açık bir çatışma içinde sonuca ulaşmasını tercih ederdi.

Annenin Hamburg planı olgunlaşmaya başlamıştı. Schönberg, nişanlısının (Minna) uzaklaştırılmasına şiddetle karşı çıktı, ama hepsi boşunaydı; Annenin bencil bir yaşlı kadın olduğunu söylemenin bir yararı yoktu. Eli, kuşkusuz onun yokluğunda daha rahat olacağını düşünerek, annesinin görüşünü destekledi. Martha'nın yalvarışları ve karşı çıkışları Freud'un istediği kadar güçlü değildi –bir diğer anlaşmazlık kaynağı– ama Martha'ya göre annesinin istekleri kanundu. Sonunda yolculuk gerçekleşti; böylece Freud, 17 Haziran 1883'te, ikinci defa ve bu kez belirsiz bir süre için Martha'dan ayrıldı. Anne, Hamburg'a yalnızca oradan hoşlanıp hoşlanmayacaklarını görmek için gittiklerini ve yerleşme kararını daha sonra vereceklerini söyleyerek Freud'u sakinleştirmeye çalıştı. Sonraları Freud bunu sık sık "aldatmaca" diye adlandıracaktı.

Freud, solgun yanaklar ve göz altındaki mor halkalarla kendini gösteren Martha'nın sağlık sorunlarının ara sıra buluşmaları nedeniyle oluşan tatmin edicilikten uzak koşullarda ona ateşli bir biçimde sarılmasından kaynaklandığını düşünerek rahatsız oldu. Bu, ilerde nişanlı çiftlerin kaygı nevrozları olarak tanımlayacağı şeyin ilk ipucuydu. Ama tamamen ayrılma anlamına gelen Hamburg'a gidiş, onu Martha'dan çok daha ağır bir biçimde etkiledi. O sıralarda içinde bulunduğu durum son derece iç karartıcıydı. Mesleğinin ve evliliğinin geleceğini belirleyecek herhangi bir bilimsel çalışmaya henüz başlamamıştı; ailesel kaygıları eziciydi; şimdi bu koşullara dayanmasını sağlayan tek avuntudan –Martha'yla sıkıntılarını paylaşmaktan– bile yoksun kalmıştı. Bu üzüntüsüne, onu önemsemeyen Martha'nın annesi ile ağabeyine ve daha sert bir mücadeleden kaçındığı Martha'nın kendisine yönelik bir içerleme eşlik ediyordu. Bunu izleyen ay Freud için acı, Martha için şaşkınlıkla geçti – bu koşullarda yeterince sık rastlanan, ama Freud'un gergin doğasının tam bir trajedi düzeyine kadar derinleştirdiği karşılıklı yanlış anlamalarla dolu olan bir aydı. Yazdığı çok sayıda uzun mektubu kullanmadan –bu birkaç nedenle olanaksızdır– burada, bu kısa özette Freud'un, tam da yaşamının o dönemindeki duygularının kendine özgü trajik tonunu anlatmak son derece zordur.

Yalnızca duygularının daha yoğun oluşu değil, daha birçok yönden Freud'un mizacı Martha'nınkinden farklıydı. Martha kadınların sevilmeye ilişkin doğal arzusuna sahipti, ama bunun gerçekleştiğinden de emindi. Öte yandan Freud yalnızca bu arzuya ya da ihtiyaca erkeklerde alışılan halinden daha güçlü bir biçimde sahip olmakla kalmıyor, aynı zamanda bunun gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda sürekli olarak kuşkuya düşüyordu. Dolayısıyla Martha'nın kendisine yönelik sevgisine ilişkin dönemsel kuşku nöbetleri nedeniyle işkence çekiyor ve bu sevgiye olan güveninin yeniden perçinlenmesi için kıvranıyordu. O sıralarda sık sık bunun kanıtlanmasını sağlayacak çeşitli testler geliştirdi; bazıları yakı-

şıksız, hatta saçmaydı. En önde geleni Martha'dan kendisi, görüşleri, duyguları ve niyetleriyle tam olarak özdeşleşmesini istemesiydi. Freud'a göre onda kendi "damgasını" görmediği sürece Martha gerçekten kendisinin olamazdı; bu olmaksızın onun kiminle nişanlandığını söylemenin bir yolu yoktu. Yine de bir yıldan biraz uzun bir süre sonra, bu durumun kendisine verdiği bütün acıya karşın Freud, Martha'nın gösterdiği direnç karşısında hoşnutluğunu ifade etti, çünkü onun "sağlam" kişiliğini takdir etmesi yalnızca onu her zamankinden daha değerli kılmıştı.

İlgileri aynı olduğu sürece Martha testi başarıyla geçti, ama kendi yaşam standartlarını gizlemesi ya da yadsıması söz konusu olduğunda kendi görüşlerini korudu. Sahip çıkma, sevgide eşsiz oluş, çeşitli insanlara karşı tutumlarda mutlak birliktelik: tüm bunlar ümitsizce Martha'nın "sağlam" kişiliğine çarptı. Ve bazı zamanlarda Freud, bu konularda başarıya ulaşamadığı için çok memnun oldu. Kavgalarını paylaşacak birini içtenlikle arzulanmasına karşın, istediği son şey bir taş bebekti.

Genelde nişanlı –ve aynı zamanda evli– çiftler karşılıklı uyum sürecini, anlık olayların rehberliğinde ve kendilerine gerçekte ne olduğunu düşünmeden otomatik olarak geçerler. Freud ise tam tersine önlerinde belli bir "görev" olduğunun en başından beri farkındaydı ve bu görevi planlamasında neredeyse sistematik bir şeyler vardı. "Birbirini kayırmak ancak yabancılaşmaya yol açabilir. Bu hiçbir işe yaramaz: eğer güçlükler varsa bunlar aşılmalıdır." Yetersiz önlemlerden nefret etmesi, ne kadar acı olursa olsun sonuna kadar gerçeği araştırma kararlılığı, karşı koyulması son derece güç bir birleşime yol açacak biçimde, doğasının saldırgan yönü ile iç içe geçmiş olsa gerek. Kişinin, diğer insanda, düzeltecek bir yanlış bulamamasının sıkıcı olduğunu bile kabul etmiştir. Martha'nın tatsızlıktan kaçınmak için izlediği yol yalnızca onların ayrılmasıyla sonuçlanabilirdi. Tüm bu anlatılanlar nişanın birinci ya da ikinci ayında meydana geldi.

Her şey Freud'un aşk yaşamında dikkate değer bir gizliliğe işaret

eder; burada özenle korunması gereken bir şey olduğunu söyleyebiliriz. Bu yalnızca son derece uygun koşullar altında özgür bırakılabilir ve sergilenebilirdi. İnsan, çok sevdiği kadınla olan ilişkisinde bile sevgiye ilişkin duygularını serbest bırakmak için kendisine güvenebilmesinden önce biraz sertlik veya karşı eleştiri sergilemeye genellikle ihtiyaç duyduğu izlenimine kapılır. İçindeki derin incelik ve sevgi, gözlemcilerin onun doğasına ilişkin yanlış bir izlenim oluşturmasına neden olabilecek daha sert bir tabakayla kaplıydı. Nişanlılıklarının sonuna doğru Martha'ya, ona kendisinin en iyi tarafını hiç göstermediğini söyledi; belki de bu yönü hiçbir zaman bütün gücüyle sergilenmemiştir. Ama Martha, Freud'la birlikteyken her karmaşık duygusal durumda sevginin daima galip geleceğine ilişkin sarsılmaz bir inanca sahipti; bu inanç, katlanmak zorunda olduğu sıkıntılarda ona büyük bir destek sağlıyordu.

1883 Haziranındaki ayrılıklarının ilk iki haftası, yaşadıkları en kötü zamanlar arasındaydı. Martha, son derece tatlı ve sabırlı mektuplarında, onun istediği gibi bir "silah arkadaşı" olmayı kabul etti, ama ailesine yönelik bir saldırıda ona katılmaya niyeti olmadığını da açıkça belirtti. Bunlara karşılık olarak onu zayıflık, korkaklık ve acı verici durumları cesaretle göğüslemek yerine kolay yolları seçmekle suçlayan acı mektuplar birbirini izledi. Bu suçlamalar Freud'un ayın son gününde yazdığı, Martha'nın, kendi istemlerinin ne kadar haklı olduğunu kabul etmemesi halinde kendisinin başarısızlığı kabul etmesi gerektiğini söylediği bir mektupla doruk noktasına ulaştı. Artık kavgayı sürdürmek için fazlasıyla yorgundu. "Bu durumda haberleşmeyi keseriz. Artık isteyecek bir şeyim olmaz. Benim özlem dolu fırtınalı yüreğim ölür. Benim için ıssız bir köşede görevimi yapmaktan başka bir şey kalmaz ve başarı zamanı geldiğinde beni yaşamdaki gösterişsiz ve saygılı bir eş olarak bulursun. ... Eğer sen benim düşündüğüm gibi değilsen, seni tanımadan kazanmaya çalışmak benim hatam." Martha özellikle kendi etkisinin onun ruhunu güçsüzleştirdiği düşüncesine gücendi: "Bir kadın erkeği yumuşatmalı,

ama güçsüzleştirmemeli." Martha'nın mektupları istenen etkiyi yarattı. 1 Temmuzda Freud şunları yazdı: "İstediğim şeylerden vazgeçiyorum. Senden olmanı beklediğim türde bir silah arkadaşına ihtiyacım yok; tek başıma savaşacak kadar güçlüyüm. Bundan böyle başka sert sözcük işitmeyeceksin. Senden istediğim şeyi elde edemedim, devam edersem sevdiğim insanı yitireceğimi fark ettim. Senden doğanda olmayan bir şey istedim ve karşılığında sana hiçbir şey sunmadım. ... Kesinlikle en az değeri olan şeyden vazgeçtin: bana tüm duygu ve düşüncelerimle sarıldığım vazgeçilmez yönün kaldı, değerli tatlı bir sevgili."

Ancak teslimiyet Freud'a hiç uymamıştır. Böylesine kötü bir dönemden geçmiş olmalarından hoşnut olduğunu sık sık dile getirmiştir. "Bu tür anılar insanları birlikte yaşanan saatlerden daha fazla yakınlaştırır. Ortak kan ve acı en sıkı bağları oluşturur."

Freud'un parasızlığının, bu yıllarda oynadığı rahatsız edici rolden bir sonraki bölümde söz edeceğiz. Kuşkusuz bu, onun nişanlısıyla birleşmesinin önündeki tek engel olmanın yanı sıra Martha'nın ailesinin, damat adayı olarak ona karşı çıkması için de önemli bir nedendi. Martha'ya küçücük bir armağanı bile çok ender olarak verebilmesi onun canını sıkıyordu. Bu tür fırsatları kasvetli yaşamındaki "en önemli anlar" arasında sayıyordu. Ama bu umut kırıcı mali duruma bile iyi yönünden bakmaya çalışıyordu. İlişkilerinin başlarında şunları yazmıştı: "Bu kadar yoksul olmamızla barışığım. Düşünsene, eğer başarı bireyin hak ettiğiyle tam orantılı olsaydı, sevginin coşkusunu kaçırmaz mıydık? Beni mi, yoksa kazandığım ünü mü sevdiğini bilemezdim; talihim tersine döndüğünde hanımefendi şöyle diyebilirdi: 'Artık seni sevmiyorum; değersiz olduğunu kanıtladın.' Bu, onu giyen kişinin değeri yakasında ya da göğsünde yazılı olan üniformalar kadar nefret uyandırıcı olurdu." Ya da: "Paylaşabildiğimiz zaman bu, yaşamın düzyazısındaki şiir olur."

Freud bacaklara yapılan imaların bile uygunsuz görüldüğü zamanının aşırı namus taslamalarının çoğunu paylaşıyordu. Sarsıcı bir olaydan on-

sekiz ay sonra şunları yazdı: 'Benim ne kadar dikkatli olduğumu bilmez gibisin. Minna'yla *Beethovengang*'daki yürüyüşümüz sırasında çoraplarını çekmek için sürekli kenara geçtiğini hatırlıyor musun? Bundan söz etmek benim küstahlığım, ama umarım kusura bakmazsın." Ilımlı bir imada bile bir özür olmalıydı. Onu, ikibin yıl öncesinin güçlü kadınıyla karşılaştırırken Milo Venüsü'nün ayağının onun ayaklarının ikisi edeceğini söyledi. "Bu karşılaştırmayı bağışla, ama antik hanımefendinin elleri yok." 1885'in ortalarında Martha, zarif anlatımıyla "düğünden önce evlenmiş" yeni evli eski bir arkadaşıyla kalmak istediğini bildirdi. Ancak Freud'un bu kadınla ilgili başka itirazları olduğunu söylemek daha adil olacaksa da, bu türden bir ahlaksal pislik kaynağıyla ilişki kesin bir biçimde yasaktı.

Şimdi hikâyeyi kronolojik olarak bir kez daha gözden geçirebiliriz. Ayrılığı izleyen son derece acı verici iki veya üç haftadan sonra bir süre için olaylar daha dingindi. Bir sonraki ayın sonlarına doğru Freud hâlâ ailenin Viyana'ya dönebileceğine inanıyordu, ama artık bundan hoşlanacağından hiç de emin değildi. Yine –hastanede veya sokakta– kısa buluşmalar ayarlamada eski güçlükler yaşanacak, işinden geri kalacak, ateşli sarılmaları Martha'nın sağlığını tekrar bozabilecekti. Bütün bunlar akla yatkındı; ama o zamanlar, gelecek yıllarda yalnızlık, yoksunluk ve özlem dolayısıyla ne korkunç acılar çekeceği hakkında fazla şey bilmiyordu. Doğal olarak Bayan Bernays'ın geri dönmekle ilgili herhangi bir fikri yoktu. "Uyum" sağlandı ve ikinci yıl geldiğinde, her ne kadar ilerde zorluklar çıkacak olsa da bir "düzen" kuruldu. Ertesi yılın mayısında, iyimser bir bakış açısıyla, artık kavga etmelerinin olanaksız olduğunu düşündü, ama yalnızca iki hafta sonra Martha'nın ayrılığa razı olmasına ilişkin ağır suçlamalar bir kez daha canlandı. Bunlara –parasal anlamda– bağımlılık olarak adlandırdığı şeye ilişkin şiddetli bir başkaldırı eşlik etti.

Ancak bundan önce, şubat sonuna doğru, günlerce süren ciddi bir fır-

tına çıkmıştı. Kısa bir süre önce ayrılıktan sonraki sekiz ayın nasıl da bir hafta gibi geçtiğini söylemişti; kuşkusuz bunda yeni anatomik çalışmasına gömülmesinin etkisi vardı. Şimdi eski sorun, yani Martha'nın annesine bağlılığı yeniden ortaya çıkmıştı. O sıralarda çekmekte olduğu ağrılı bir siyatikle ilişkilendirilmediği sürece, ortada bunun için özel bir neden yoktu, ama yine de duyguları dönem dönem kendiliğinden yükselebilirdi. Bu fırtına kısa zamanda dindi ve "şeytani tutkuları," yerini olağanüstü güçlü sevgi ve sevecenlik ifadelerine bırakarak yok oldu. Durumu kabullendi: "Sevgilim, bence sen çok hoş bir erkeği değil de, pişman olman için sana neden yaratmayacak bir erkeği bekliyorsun."

Siyatik, Freud'un yaşlılık yıllarında egemen olacak özelliklerinden birini –çaresizlik karşısında duyduğu büyük nefret ve bağımsızlık aşkını– ortaya çıkardı. Odasına doluşan akraba ve arkadaş seline karşı yapabileceği bir şey yoktu, ama bu onun çok canını sıkmıştı. "Doğum yapmak üzere olan ve bu nedenle sürekli yatakta tutulan bir kadın gibiyim, kontrol altına alınmamış aşka zaman zaman lanetler okuyorum. Sert sözcükler duymayı, sağlıklı olmayı ve çalışmayı tercih ederdim; o zaman insanlara onları ne kadar sevdiğimi gösterirdim."

Yazdığı en sıcak sevgi sözcüklerinden bazıları bu döneme aittir, ama yine de yalnızca onbeş gün sonra, büyük olasılıkla düş kırıklığının bir yan etkisi olarak daha fazla sorun doğdu. Martha'ya, onun annesinin evinden ayrılmasını (ve etkisinden kurtulmasını) zorunlu gördüğünü ve Fleischl'a –kuşkusuz Viyana'da– onun için uygun bir ortam bulup bulamayacağını soracağını söyledi. Ayrılık sırasında bunu engelleyen şey; yani Martha'nın perhize dayalı nedenlerle bir Yahudi evinde kalmak için ısrarı artık geçerli değildi. Ama Martha yanıtında iki *faux pas* [pot] kırdı. İlk olarak onlar ortamı araştırırken Viyana'da ağabeyiyle kalacağını söyledi; Freud'un öfkeli yorumu karşısında bu düşüncesinden anında vazgeçti. İkinci olarak dikkatsizce, bu planın, annesinin yükünü azaltacağı için iyi bir plan olduğunu ekledi. Sanki ardındaki amaç buymuş gibi! Freud

alayla karışık "Bu durumda Macaristan'a da gitsen olur" dedi. Bu düşünce karşısında tam anlamıyla "boşlukta" kalmıştı; bunun üzerine en kızgın iki mektubunu kaleme aldı. İlk olarak Martha onu değil, annesini düşünmüştü. "Eğer durum böyleyse benim düşmanımsın: eğer bu engeli aşamazsak yok olup gideriz. Senin için yalnızca 'ya şu ya da bu' var. Eğer beni, uğruma ailenden vazgeçecek kadar sevemiyorsan, beni kaybetmek, yaşamımı harabeye dönüştürmek ve ailenden kendin için fazla bir şey almamak zorundasın." Martha'nın zarafeti ve tatlılığı bir kez daha olayları yatıştırmayı başardı.

Daha sonraki anlatımlara bakılırsa Wandsbek'teki eylül ayı katışıksız bir mutlulukla geçmişti. Martha, sabah saat altıda onu istasyonda karşılamış ve Freud onu "sanki bir düşteymişçesine" selamlamıştı. Ve Martha'nın annesiyle bir daha asla konuşmayacağına yalnızca iki ay önce yemin etmesine karşın, zamanı geldiğinde ilk kez onunla iyi geçindi ve bu durum o günden sonra da sürdü. Martha, annesine hâlâ ilgi gösteriyor olsa da sonunda Freud'u, sevgi sıralamasında en başta geldiğine inandırdı. Ve birkaç ay sonra Freud, ilişkilerinin, yeniden birleşme öncesinden daha fazla sevgi dolu olduğunun farkına vardı.

Ancak bu mutlu deneyim Freud'un kalıcı birleşme özlemini şiddetlendirdi, ama bu gerçekleşene kadar yoksunluk acısıyla dolu iki yılın geçmesi gerekecekti. Freud'un, Martha'nın duygularından daha emin olduğu doğruydu; onları bir araya getirecek olan araştırma çalışması iyi gidiyordu, ama acımasız yoksunluk gerçeği sürüyordu.

Freud'un, ayrılığa ve getirdiği yoksunluk duygusuna yönelik tutumu, 1884'te Wandsbek'te geçirilen bir ayın ardından kökten değişti. Bundan önce, kendi iradesi dışında birbirlerinden koparılmaları nedeniyle Martha'nın annesine, kısmen de Martha'ya karşı acı bir kırgınlığı vardı. Bu mutlu dönem, ilişkilerinde bir dönüm noktası oldu. Bundan böyle Freud –ara sıra ruh durumunda eski duygularının nüksetmesi dışında– kızın aşkından emindi; bunun yanı sıra Annenin bir canavar değil, bir insan ol-

duğunu da keşfetmişti. Ayrılığın getirdiği kırgınlığın giderilmesi umudu yakınlaştıkça, bu ayrılık gittikçe şiddetlenen bir biçimde özleme dönüştü.

Nişanlılıklarının ilk dönemlerinin en önemli özelliği olan tutku ve kırgınlık bileşimi, artık derin bir sevgiye dönüşmüştü. Bu öncekinden daha saf bir yoğunluğa sahipti, ama doğal olarak, evlilikten sonra keşfedeceği daha dingin sevgiye dönüşmeye başlamamıştı. Aşkın yoğunluğunun yanı sıra bencilliğinin de farkındaydı. En yakın arkadaşı Schönberg'in ölmek üzere olduğu haberini aldığında, Martha'nın gözlerinin altındaki mor halkaların, arkadaşının üzücü durumundan daha fazla kendisini rahatsız ettiğini itiraf etti.

Freud daima değerli nişanlısının sağlığı ve güvenliği konusunda kaygılıydı. 1885 yazında onun pek iyi olmadığına ilişkin haberler geldi. "Senin için kaygılandığım zaman gerçekten kendimi kaybediyorum. Değerler tüm anlamını hemen yitiriyor ve bu anlarda beni, hasta olacağına ilişkin dehşetli bir korku kaplıyor. O kadar çıldırmış gibiyim ki daha fazla yazamayacağım." Ertesi gün, Martha'dan bir kart aldıktan sonra şunları yazdı: "Hasta olacağını düşünmekte oldukça hatalıydım. Çılgın gibiydim. ... İnsan âşık olduğunda çılgınlaşıyor." Otuz yıl sonra Freud, âşık olma durumunun patolojik doğasını tartışacaktı ve doğrusu bu konuda kendisine yol gösterecek kişisel deneyimlere sahipti.

Martha, Lübeck'te tatildeyken ve banyo yaparken boğulma fantezisini anlatıp eğlenirken Freud ona şu yanıtı verdi: "Binlerce yıllık insanlık tarihinde, sevgilinin yitirilmesinin bile önemsiz bir olay olarak görülebileceği bir bakış açısı olmalı. Ama bu konuya tam karşıt açıdan, yani bu olayın kesin olarak dünyanın, en azından benim ilgilendiğim kadarıyla dünyanın sonuyla aynı anlama geldiği bir açıdan baktığımı itiraf etmeliyim; artık gözlerim göremediğinde o dönmeye devam edebilir –

benim için Hecuba[v] bu!" Bir ya da iki ay sonra, dostu Schönberg'in ölümü yaklaştığı sırada şunları yazdı: "Uzun zaman önce, seni yitirmem halinde ne yapacağıma ilişkin, düşüncesi hiçbir biçimde acı verici olmayan bir karara vardım. Sorun, ayrılarak birbirimizi yitirmemiz değil: sen farklı bir insan olursun ve kendimle ilgili olarak ne olacağından oldukça eminim. Sana ne kadar bağlı olduğum konusunda hiçbir fikrin yok ve umarım bunu göstermem hiçbir zaman gerekmez."[1]

1885 yılı, bir önceki yıldan çok daha mutlu geçti – gösterdiği mesleki başarının ötesinde, bir önceki sonbaharda Wandsbek'i ziyaretinden beri Martha'nın sevgisini tümüyle kazanmayı başardığından emin olduğu için. Ancak, birbirleriyle yaptıkları çetin savaş olmadan bu sevgiyi kazanamayacağından emindi. Aynı yılın ocak ayında Martha'nın, artık ne kadar olgun oldukları ve eskiden birbirlerine ne kadar aptalca davrandıklarına ilişkin sözlerine şu yanıtı verdi:

> Artık aşkımıza ilişkin hiçbir kuşku taşımayacak kadar olgun olduğumuzu kabul ediyorum, ama tüm bunlar olmasaydı, böyle olamazdık. Eğer iki yıl önce ve daha sonra yaşamama neden olduğun bu pek çok acı verici saatte o zamanki üzüntümün derinliği, aşkımın gücünü kuşku götürmez bir biçimde fark etmemi sağlamasaydı, şimdi sahip olduğum inanca sahip olamazdım. Senden gelen tek bir mektubun yaşamı yaşanmaya değer kıldığı ve senin bir kararının ölüm kalım kararı olarak beklendiği günleri küçümsemeyelim. Başka nasıl yapabilirdim bilmiyorum; onlar savaşın ve nihai zaferin zor günleriydi ve ancak onlardan sonra seni kazanmak üzere çalışmak için huzur bulabildim. Tıpkı şimdi seni kazanmak için yapmak zorunda olduğum gibi, o zamanlar senin aşkını kazanmak için savaşmak zorundaydım ve şimdi diğerini kazanmam gerektiği gibi, o zamanlar da onu kazanmam gerekiyordu.

---

[v] Troya Kralı Priamos'un karısı. Başta Hektor olmak üzere tüm çocuklarını yitirdikten sonra tüm değerlerden vazgeçen acılı ana simgesi –çn.

[1] Yani intihar etmek.

Bu böyle olsa da olmasa da, iyi olan bir şeyin kendiliğinden gelmesini bekleyememesi Freud'un inancının tipik özelliğiydi; yaşamda ele geçirdiği her şey için çok çabalamalıydı. Yaşam deneyimi bu görüşü doğrular gibidir, ama kendisi de her zaman en kolay yolu seçmedi.

O yıl Martha'yı, onu çok az tanıdığı üç yıl öncesine oranla şimdi onu daha çok sevdiğine inandırabildi: o zamanlar bir imge olan şey artık bir kişilikti. Şimdi dünya sanki büyülü gibi görünüyordu. "İlk günlerde sana olan sevgim keskin bir acıyla karışmıştı; daha sonra kalıcı sadakat ve dostluğun keyifli güvencesi geldi; şimdiyse seni geriye kalan tek duygu olan ve benim beklentilerimi aşan bir tür tutkulu büyüyle seviyorum."

Artık bu hareketli hikâyelere ara verebilir ve daha az ciddi iki olayı anlatarak gerilimi düşürebiliriz. Birinci olay Martha'nın paten yapmak için izin istediği kış gerçekleşti. Tahmin edilebileceği gibi ayağını kıracağı korkusuyla değil de, onun kendisinden başka bir adamla kol kola girebileceği düşüncesiyle Freud bunu şiddetle reddetti. Ancak bu konuda tam anlamıyla emin olmadığı için arkadaşı Paneth'in görüşünü aldı. Üç gün sonra izin verdi – ama eşsiz kayması koşuluyla.

Altı ay sonra başka bir sorun çıktı. "Ancak şu anda en tutkulu âşıkların bile ayrılmasına neden olabilecek olağandışı bir sıcak savaşın içindeyiz. Süreci şöyle betimliyorum. Kız yanan pencerelerden olabildiğince uzak bir köşede oturmaktadır. Aşkı termometreden çok daha sıcak olan adam aniden kızın önüne gelir ve dudaklarına sıcak bir öpücük kondurur. Kız ayağa kalkar, onu iter ve huysuzca haykırır: 'Uzaklaş, ben fazlasıyla sıcağım.' Adam bir an için şaşkınlık içinde kalakalır, yüzünden birbiri ardına değişik duygular geçer, sonunda arkasını döner ve kızı terk eder. Adamın içine düştüğü, karşısında çaresiz kaldığı o inanılmaz ölçüde acı duyguyu kendimden biliyorum. Kızın ne düşündüğünü bilmiyorum, ama ona söylendiğinde şu sonuca vardığını düşünüyorum: 'buna incinecek kadar deveyi pire yapan biriyse beni seviyor olamaz.' – İşte ateşten bu çıkıyor."

Freud, 1885 sonbaharında Wandsbek'te geçirdiği altı haftada Anne ile kalıcı iyi ilişkiler kurdu; bundan sonra Martha'ya yazdığı mektuplarda ona içten selamlarını yolladı. Böylece, ortada yalnızca Eli sorunu kalmıştı; bu engelin aşılması uzun sürdü. Martha'nın ailesinin geri kalanı onun bir dinsizle evlenmesini pek onaylamadı. "Senin yaşlı bir Haham ya da Skoşet[1] ile evlenmeni tercih ederlerdi. Bu gerçekleşmediği için ikimiz de mutluyuz, ama akrabalar istedikleri gibi davranabilirler. Ailenin beni sevmemesinin bir yararı, en çok istediğim şey olan, senin peşine takılmış herhangi bir aile olmaksızın seninle birlikte olmam oldu." Freud, tüm olaydaki bağımsız tutumundan haklı olarak gurur duyuyordu.

Nişan dönemindeki ilişkinin anlatısını tamamlamadan önce o yılın haziranında, evlenmeden üç ay önce gerçekleşen şaşırtıcı bir olayı aktarmamız gerek. Karşılıklı uyumun, geçen iki yıllık süre içinde, bu tür insan ilişkileri açısından neredeyse mükemmel olarak değerlendirilebilecek kadar iyi bir biçimde nasıl geliştiğini gördük: daha önceki tüm kaygılar, korkular, doyumsuzluklar, kuşkular ve kıskançlıklar birer birer yok olmuştu. Bu durumda, tüm nişan döneminin en üzücü kavgasının, sözü edilen bu Haziran ayında patlamasından ve evlilik umutlarını sonsuza kadar yıkılmasına ramak kalmasından daha beklenmedik ne olabilirdi?

Bunu anlamak için Freud'un zihninin o dönemdeki işleyiş biçimini betimlememiz gerekir. Kokain çalışmasından beklediği ünü kazanamamanın getirdiği düş kırıklığının zirvesindeyken, yeni bir madde bağımlılığı tehlikesi yaratması nedeniyle artan saldırıları öğreniyordu. Bu sinir bozucu olmalıydı, ama daha da önemlisi Viyana'da hekimlik yaparak geçimini sağlama konusundaki derin kaygısıydı; mayısta bunun olanaksız olduğunu düşünmüştü. Garip ve kuşkusuz haksız bir biçimde, gelen hastalarla ilgilenme konusunda bile yetersiz olduğunu düşünüyordu. Ancak

[1] Hayvanları Koşer kurallarına [Yahudi şeriatına göre et ya da yemeğin temiz sayılması için uyulması gereken kurallar –çn] göre kesen Yahudi kasap.

hepsinden önemlisi uzun zamandır ertelediği umutlarının sonunda gerçekleşmek üzere olduğu düşüncesinin neden olduğu gerilimdi. Her şeyin bağlı olduğu mali düzenlemeleri hâlâ tam anlamıyla gerçekleştirmemesi nedeniyle son anda yeni engellerin ortaya çıkabileceği olasılığı onu rahatsız ediyor olmalıydı.

Evlenebilmesine yetecek parayı klinikte çalışarak biriktirmesi yıllarını alacaktı; dolayısıyla her şey, neredeyse tümüyle Martha'nın parasına bağlıydı. Buna karşın, mobilya sorunu henüz çözülmemişti; bu sorunu çözmek için borç para bulmaya çalışmış, ama o ana kadar bütün girişimleri başarısız olmuştu. Haziranda, ağustos ayındaki askeri manevralara katılması gerektiği haberi geldi – bu yeni harcamalar ve maaş kaybı demekti. Sonuç olarak bütün durum olabildiğince gergindi.

İşte bu anda korktuğu yeni engel ortaya çıktı. Martha sahip olduğu *dot*'un[Φ] yarısını Eli'ye emanet etmişti. Freud'un düşüncesine göre bunun anlamı, senetlerin emin bir yere kilitlenmesi ya da en fazla bir banka hesabına yatırılması ve dokunulmamasıydı. Freud'un yatırım ve spekülasyonu ayırt edemediği açıkça görülmektedir; gerçekten de yaşamının sonuna kadar bir kuruşunu bile yatırıma ayırmamıştır. Öte yandan Eli gibi bir işadamı için "kullanılmayan para" korkunç bir şeydi; doğal olarak Martha'nın parasıyla yatırım yaptı. Ağır yükümlülükleri vardı ve başarılı olmayan bazı yatırımlar olduğu sırada elini hazır paraya uzatmayı doğru bulmuyordu. İşadamlarının çok iyi bildiği bu durum Freud için kuşkulu bir durumdu. Sermaye ile dolaşımdaki para arasındaki ayrım onun alışkın olmadığı bir şeydi; para ya vardı ya da yoktu. Bu nedenle Eli'nin bazı güçlükler yaşadığını duyduğunda bu haber üzerine en kötü yorumu yaparak Martha'ya parasını geri istemesini söyledi. Onbeş gün sonra, Freud'un en karanlık kuşkularını uyandıran ve eski güvensizlik ve düş-

---

[Φ] *drahoma*; Hıristiyanlarda ve Yahudilerde bir evlilikte gelinin damada verdiği para ya da mal; çeyiz –yn.

manlığı yeniden canlandıran baştan savma bir kart geldi – öyle görünüyor ki Eli her zaman üşengeç bir yazardı. Freud, Martha'ya, parayı kurtarmak için Eli'ye uygulanabilecek en güçlü baskıyı uygulaması gerektiğinde ısrar eden bir dizi çılgın mektup yolladı – bunu kendisinin yapmasının uygun olmadığı açıktı. Martha'ya, Eli'nin parayı kendisi için kullanmış olabileceğine ilişkin kuşkusunu anlattı; ama Martha bunu bir iftira olarak değerlendirdi. Eli'nin parayı ödeyeceğinden emindi; yaşamı boyunca asla kendisini yarı yolda bırakmamıştı; yaşamı boyunca pek çok şey borçlu olduğu kardeşine bağlılığı Freud'un onun hakkında kullandığı sert dil sonucunda kırılmasına neden oldu.

Böylece, uzun zamandır uykuda olan ve dağılmış gibi görünen eski duygular eskisinden çok daha büyük bir şiddetle patladı. Sevdiği insan kendisinin değil de nefret ettiği rakibinin, onunla birleşmesini engelleyen hainin yanında yer alıyordu – hem de tüm bekleyiş ve yoksunluk yıllarının ardından şu son anda. Bu dayanılmaz bir şeydi. Onun sevgisinde huzur bulduğuna ilişkin güvencesinin yersiz olduğunun sonunda kanıtlanması, bu ihanetin böylesine kritik bir anda ortaya çıkması, onarılmaz bir kopmayla karşı karşıya olmaları gerçekten inanılmazdı.

Büyük kriz, Martha bu paranın evlerini döşemek için gerekli olduğunu söylediğinde Eli'nin, eşyaların taksitle satın alınmasını ve kendisinin de kefil olmasını önermesiyle patladı. Martha, taksitle alışveriş düşüncesine sıcak bakmasa da bu öneriyi hemen reddetmedi; işte bu Freud için bardağı taşıran damla oldu. Sözüne güvenmediği birine borçlu olmak, evinin her an haczedilmesi ve işinin bozulması tehlikesiyle yaşamak – eğer Martha böyle bir öneriyi kabul etmenin çılgınlık olduğunu göremiyorsa, bu gerçekten her şeyin sonu olabilirdi. Freud bunun üzerine Martha'ya dört maddelik bir ültimatom verdi; bunun ilk maddesi, Martha'nın kardeşine, ona "düzenbaz" diye seslendiği öfkeli bir mektup yazmasıydı. Martha bu maddeden daha ileri gitmedi.

Daha sonra, Eli'nin, kendi öfkesinin büyüklüğünü hissetmesini sağla-

ma ve onu şefine ihbar etme tehditleri vardı. Ancak bir kez daha düşünen Freud –Martha'ya bundan hiç söz etmeden– Eli'ye etkili bir mektup yazdı ve gelecekte kayınbiraderi olacak olan Moritz'in bunu elden vermesini ve durumun ne kadar ciddi olduğunu açıklamasını sağladı. Eli, parayı bir şekilde toparlayarak ertesi gün Martha'ya yolladı. Yaralanmış bir masumiyet havası içinde bu parayı bu kadar acele istediğini bilmediğini, evliliğin bu kadar çabuk gerçekleşebileceğini düşünemediğini, gelecekte kocası olacak adamın "kaba" davranışlarını kınadığını bildirdi. Martha, bu saygısız tutumundan dolayı Freud'a çıkıştı; "sefil birkaç kuruş uğruna" bu kadar sinirlenmesine şaşırdığını ifade etti. Freud bu olayda önemsediği şeyin para değil, evlenip mutlu olma umutlarının tehlikeye girmesi olduğunu açıkladı. Eli'yle tüm ilişkilerini kesmeye söz verene kadar ona bir daha yazmamalıydı. O andan başlayarak bir uçurumun kenarındaydılar.

Ama bir kez daha Martha'nın inceliği ve sabrı kazandı. Her ikisini de yaralayan kriz sonunda bitti. Martha ilk ve son kez sevgiden yoksun kaldığını hissettiğini bile kabul etti. Bu sırada ona güç veren şey âşığının yıllar önce Alserstrasse öfkeyle kendisini terk ettikten sonra geri dönüşünün anısıydı. Freud'un sevecenliğinin son erimde her şeyi yeneceğini biliyordu. Ama bütünüyle tükenmişti. Öte yandan Freud –her ne kadar mahvolmak üzere olduğunu söylese de– daha çok Martha'nın yardımı olmaksızın düşmanını tek başına yenmenin zaferini yaşıyordu; sonunda fırtına kendi kendine dindi.

Burada özetini verdiğim görkemli hikâyeyi okuyan herhangi biri, her şeyden çok Freud'u harekete geçiren tutkuların ne kadar zorlu ve onun, genellikle kendisini betimlemekte kullanılan serinkanlı bilim adamı imgesinden gerçekte ne kadar farklı olduğunu anlar. İçgüdülerinin, sıradan insanın içgüdülerinden çok daha güçlü ve bastırmalarının çok daha etkili olduğu açıktır. Bu bileşim belki de, her büyük dâhinin temel özelliği olduğu ölçüde bir iç gerginlik yarattı. Daha önce de sevgiyle param-

parça olmuş ve nefret etmişti, bunlar yine olacaktı, ama bu –böylesi bir kadına odaklandığında– içindeki volkanın yıkıcı bir güçle patlamanın eşiğine geldiği, yaşamındaki tek örnekti.

8

EVLİLİK

(1886)

FREUD yalnızca alışılmadık bir ölçüde tekeşliliği savunmakla kalmayıp, aynı zamanda bir süre için eşine aşırı düşkün biri haline gelmek üzereydi. Ama bir süre, sonra sevgisinin "lirik evresinden epik evreye geçmekte olduğunu" anladı; mutlu bir evliliğin, ondan önceki duygusal dönemden daha az çalkantılı olacağını bilecek kadar gerçekçiydi. "Bana göre toplum ve yasalar sevgimize, onun şu anda sahip olduğundan daha fazla ciddiyet ve kutsama bahşedemez. ... Tüm dünyanın gözünde sevgili karım olduğunda ve benim adımı taşıdığında, ebedi uyku için gözlerimizi kapatana kadar yaşamımızı kendi adımıza dingin bir mutluluk, insanlık adınaysa ciddi bir çalışmayla geçirecek ve bize yakın olanlara, herkesin memnun olacağı bir anı bırakacağız." Bu tümüyle gerçekleşmiş, ama bir nişanın ilk haftalarında dile getirilmesi pek de olağan olmayan bir arzudur.

Freud, Martha'nın artık kendi ailesine değil, tümüyle onun ailesine bağlı olması gerektiğini daha önceden belirtmişti. Bu durumda bir yıl sonra Meynert'ten alıntıladığı "her evlilikte ilk koşul, insanın eşinin ailesini uzaklaştırma hakkı olmalıdır" şeklindeki anlatım tek yanlı gibi görünmektedir.

Ancak geleceklerine ilişkin tablo genellikle daha aydınlık bir ruh durumuyla çizilmişti. "İhtiyacımız olan tek şey yaşayacağımız, yemek yiyeceğimiz ve konuklarımızı ağırlayacağımız üç oda ve yemek ateşinin sönmeyeceği bir ocak. Burada yer alacak eşyalar şunlar: masalar, sandalyeler, yataklar, bir ayna, zamanın mutlu anlarını anımsatacak bir saat, bir saatlik tatlı bir hayal için bir koltuk, *Hausfrau*'nun [evin hanımı] yerleri

kolayca temiz tutmasını sağlayacak bir halı, süslü kurdelelerle bağlanmış ve raflara dizilmiş örtüler, en son moda giysiler ve yapay çiçekli şapkalar, duvarda tablolar, gündelik kulanım ve bayramlarda şarap için bardaklar, tabaklar, aniden acıktığımızda ya da beklenmedik bir konuk geldiğinde kullanmak için bir kiler ve gürültüyle şıngırdayacak büyük bir anahtar demeti. Bizleri oyalayabilecek çok şey var: kitaplık, dikiş sepeti, sevgi dolu bir lamba. Ve her şey düzenli olmalı, aksi halde her biri bir eşyaya ait olmak üzere yüreğini parçalara ayıran *Hausfrau* kızar. Ve bu şey evi bir arada tutan ciddi çalışmanın, insanın güzellik sevgisinin, onun anımsamaktan hoşnut olduğu arkadaşların, gördüğü kentlerin, hatırlamaktan hoşlandığı saatlerin tanığı olmalıdır. Bunun tamamı mutluluğun, dingin dostların ve saygın insanlık simgelerinin küçük bir dünyası."

Nişanlılık döneminin başında bu tabloda çocuklar yer almaz; Freud'un çocuklara yönelik büyük sevgisi henüz görünür hale gelmemişti. İki yıl sonra ikincil düşünceler ortaya çıktı. "Şimdi aşkımızın mutlu anlarını yaşıyoruz. Her zaman, insanların evlendikten sonra –çoğu vakada gördüğümüz gibi– artık eskisi gibi birbirleri için yaşamadıklarını düşünürüm. İnsanlar daha çok üçüncü bir şey için birbirleriyle yaşar ve kocanın tehlikeli rakipleri hemen ortaya çıkar: evin idaresi ve çocuk bakımı. Sonra da tüm sevgi ve birlikteliğe karşın herkes çözümü başka çıkışlarda bulur. Koca tekrar arkadaşlarını arar, sık sık bir meyhaneye uğrar, genel dış ilgiler bulur. Ama bunun böyle olması gerekmez."

Bir süre için düğün töreni hararetli bir sorun olmuştu. Freud için bunun düşüncesi bile lanetliydi; tüm törenlerden, özellikle de dinsel törenlerden nefret ediyordu. Düğününün olabildiğince sessiz ve gizli olacağını umuyordu. Bir kez, arkadaşı Paneth, Sophie Schwab ile evlendiğinde bir Yahudi düğününe gitmişti. Bu sahneyi büyülü bir dehşetle izledi ve tüm iğrenç ayrıntıları kötü bir alay ruhuyla anlatan onaltı sayfalık bir mektup yazdı.

Uzun nişanlılık dönemi boyunca Freud'un aklından düğünü nasıl daha da yakınlaştıracağı düşüncesi hiç çıkmadı. Tüm çabaları yalnızca bu amaca yönelikti. Hekimlik sayesinde, evlenmesini sağlamaya yetecek kadar geliri getirecek ünü kazanma umuduyla bir düşüncenin ardından bir diğerini denedi, bir icadın ardından bir diğerini geliştirdi. Daha sonra görüldüğü gibi bu konuda yoğun dokubilim araştırmaları dışındakilerin bir yararı olmadı. O da bunu biliyor gibiydi ve bu nedenle bu çalışmalarını coşkuyla sürdürdü, ama eskiden olduğu ve gelecekte de olacağı gibi yalnızca araştırma adına araştırmaya yoğunlaşma olanağı hiç olmadı. Başlangıçta ortaya koyduğu gibi beklentileri "tümüyle kasvetli"ydi. Giderek artan borçlarını geri ödemek bir yana, borç almadan yaşayabilme umudu bile yoktu. Ama işlerin bir gün yoluna gireceğinden hiç kuşku duymadan savaşmaya devam etti. Bunun gerçekleşmesi çok uzun zaman aldı; evlendikten sonra bile uzun yıllar zorlu bir ekonomik mücadele verdi.

Freud çeşitli zamanlarda, belirsiz geçecek ilk yılı atlatmasını sağlayacak 2500 gulden (200 £) olmadan evlenmenin doğru olmayacağını hesaplamıştı. Evlenme zamanı geldiğinde, Paneth'in iki yıl önce yaptığı yardımdan geriye 1000 gulden kalmıştı. Ama bu arada Martha'nın zengin halası Lea Löwbeer yardıma koştu ve böylece bu miktarın üç katı kadar bir çeyize sahip oldular.

Evlenmek için uygun zamanı beklemek yerine belirli bir tarihe karar verdiler; Freud nişanlarından beş yıl sonrası olan 17 Haziran 1887'yi önerdi. Martha bu öneriyi onayladı ve bu, Freud'a, neredeyse Martha'nın ilk "evet"i kadar haz verdi. Birkaç ay sonra Charcot ile çalışmak üzere Paris yolculuğu bursunu aldığını öğrendiğinde bu tarihi Aralık 1886'ya aldı, ama ertesi yılın baharında Paris'ten ayrıldıktan sonra Baginsky ile çalışmak için geldiği Berlin'den yazdığı mektupta emin olduğu tek şey bu tarihin, Haziran 1887 olarak belirlenen ilk tarihten daha geç olmayacağı idi. Ancak Nisan 1886'da Viyana'ya geldiğinde ve Kassowitz Enstitüsü'n-

deki işinin garanti olduğunu öğrendiğinde yeniden umutlandı ve o yılın kasım ayını düşünmeye başladı. Uzun süredir beklenen evlilik hedefi artık çok yakındı. Ama Freud'un ilk olarak, kendisinin Viyana'da tutunup tutunamayacağını görmesi gerekiyordu. 3 Nisan sabahı Berlin'den ayrılıp ertesi gün Viyana'ya vardı. İlk olarak bir otele gitti, ama oradaki odası yazmak için çok küçük olduğundan annesinden, ailenin o zaman yaşamakta olduğu yerden iki bina ötede, Novaragasse 29'da bir oda bulmasını istedi ve doktorluğa başlayabileceği kalıcı bir yer arayarak bir hafta orada kaldı.

Bu kadar uzun süreli bir ayrılıktan sonra yapılması gereken pek çok ziyaretin yanı sıra genel durumun da araştırılması gerekiyordu. Breuer onu sıcak bir biçimde kucaklayıp öptü, ama onbeş gün sonraki görüşmede Freud'un mesleki şansı konusunda kötümser olduğunu açıkladı. Ona göre, Freud'un yapacağı en iyi plan düşük muayene ücreti almak, pek çok insana bedava bakmak ve ilk iki yıl için günde yalnızca 5 gulden kazanmayı göze almaktı. Bu kadar uzun bir süre geçinmesini sağlayacak başka hiçbir şey olmadığını gören Freud, altı ay sonra göç etmek zorunda kalacağı sonucuna vardı, ama Breuer, garson olarak gitmediği sürece bunun da bir yararı olmayacağını düşündü. Ancak bir iki gün sonra Freud, Breuer'in ücretleri düşük tutma önerisinin doğru olduğunu düşünmesine karşın cesaretsizliğinin üstesinden geldi. Bir başka arkadaşı, Heitler, yönetmekte olduğu *Centralblatt für Therapie*'de hemen kendisiyle birlikte çalışmasını teklif etti. Kassowitz ile anlaşması geçerliydi ve Freud'un bölümü hemen açıldı. Salı, perşembe ve cumartesi günleri, saat üçten dörde kadar orada çalışacaktı. Meynert dostça davranarak Freud'u laboratuvarına davet etti. Biraz daha soğuk olan Nothnagel fazla şey vaat etmese de söylediklerinden daha çoğunu yapan bir insan olduğunu kanıtladı; görünen o ki düşüncesini açıklamayan bir doğası vardı.

Freud, tüm bu adamların kendilerine özgü bir "tavrı" olduğunu gözlemledi; öyleyse o da bir tavır geliştirecekti. Ana eğilimi olan doğruluk

ve dürüstlüğü kullanmayı seçti: bu eğilimlerini bir "davranış tarzı"na dönüştürecek ve insanlar buna alışmak zorunda kalacaktı. Başarılı olamasa bile en azından kendisini küçük düşürmeyecekti.

15 Nisanda, Viyana'da bu mesleğin gerçekleştirilebileceği en iyi bölgede yer alan, görkemli belediye binasının hemen arkasındaki, Rathausstrasse 7'de tuttuğu bir daireye taşındı. Aidatıyla birlikte, bir ay için seksen gulden (6 £) ödedi. Dairenin bir koridoru ve iki büyük odası vardı. Odalardan biri, yarısı yatak odası olarak kullanılabilecek şekilde perdeyle ayrılmıştı. Oftalmoskopik [göz içi incelemesi] çalışma için kullanılabilecek küçük bir oda daha vardı.[v] Daire son derece şık döşenmişti, satın alması gereken tek şey bir muayene yatağıydı; kitaplar ve kitaplık ise hazırdı. Siyah zemin üzerine altın yaldızlı harflerle yazılmış camdan bir sokak tabelasının yanı sıra porselen bir kapı tabelası vardı; Breuer'in karısı onları bizzat asmak için ısrar etti.

Ancak bundan önce Freud, Pollitzer'in evinde ilk muayenesini yapmıştı. Aldığı ücret, Martha'ya bir tüy ve bu olayı kutlamak için şarap alınması amacıyla hemen Wandsbek'te harcandı. Bir hafta sonra Pollitzer'i bir kez daha muayene etti; bundan da onbeş gulden aldı. Ama daha sonra Pollitzer, Fleischl'dan Freud'un, kendi serveti olmadan meteliksiz bir kızla evlenmeyi planladığını öğrenince çok şaşırdı.

Freud özel muayenehanede çalışmaya başladığını günlük gazetelerde ve tıp dergilerinde şu ilanla duyurdu: "Viyana Üniversitesi Nöroloji Doçenti Dr. Sigmund Freud, Paris'te altı ay çalıştıktan sonra geri dönmüştür ve şimdi Rathausstrasse 7'de oturmaktadır." *Neue Freie Presse*'deki bu ilan ona 20 guldene mal oldu. Buna ek olarak, çeşitli doktorlara 200 kart yolladı. Bu önemli girişimi için 25 Nisan 1886 tarihini seçmek

[v] Gözbebeğinin ışığa tepkilerini ve özellikle göz içini görebilmek için tam karanlıkta çalışmak gerekir –çn.

çok tuhaftır, çünkü o gün Viyana'da her yerin geçici olarak kapalı veya tatil olduğu kutsal Paskalya Yortusu pazarıydı.

Sonraki birkaç ayda günlük kazancını hesapladı ve hastalarının büyük çoğunluğunun tanımını yaptı. Ödeme yapanların büyük bölümü Breuer'den geliyordu, kendiliğinden gelenler ise çoğunlukla ödeme yapmayan hastalardı. Nothnagel temmuzda ona Portekiz Büyükelçisi'ni yolladı. Uygulamada doğal olarak bazı aksaklıklar olmasına ve bazı günlerin boş geçmesine karşın bir bütün olarak bakıldığında başarısı umduğundan büyüktü; bir keresinde bekleme odası saat onikiden saat üçe kadar doluydu. Yalnızca Haziran ayında, yeni başlayan biri için son derece doyurucu ve yaşamak için gerekli olan günlük on guldenden çok daha büyük bir miktar olan 387 gulden (31 £) kazandı.

Ancak Freud tıbbi yeteneklerine fazla güvenmiyor, hastalara yaklaşımında yetersiz kaldığı duygusuna kapılıyordu. Her şeyden öte, özel hekimlikte sorumluluğun tek başına yüklenilmesi, hastanede alıştığı toplu çalışmadan farklıydı. İşler ters gittiğinde güveni daha da zedelendi. Örneğin bir defasında ünlü aktör Hugo Thimig'e küçük bir ameliyat yaptı, ama bu ameliyat başarılı olmadı. Hasta ona nazik bir teşekkür mektubu yazdı, ama bir daha muayeneye gelmedi. Bunun üzerine Freud aldığı ücreti geri yolladı. Gelin adayına "bilgisizliğinden, şaşkınlığından ve çaresizliğinden utanç" duymaktan kurtulabilmek için iyi bir mizah duygusuna ihtiyacı olduğunu yazdı.

O yaz uğraşacağı çok şey vardı. Anatomik araştırmalarını sürdürdüğü Meynert'in laboratuvarında her sabah çalıştı. Bu araştırmaların sonunda ağustosta basılan makalesini kaleme aldı, Charcot'nun konferanslarının çevirisi üzerine kafa yordu, yolculuk raporunu derledi, Tıp Derneği için bir konuşma hazırladı; hipnotizma üzerine iki konferans verdi. Ayrıca Kassowitz Enstitüsü'ndeki çalışması ve kendi işi vardı.

Ancak tüm bu etkinlikler büyük evlilik sorununu kuşatan değişik sorunlar nedeniyle çok geçmeden önemini yitirdi. Viyana'da yaşamını kaza-

nıp kazanamayacağı konusunda hâlâ oldukça kararsızdı; mayıs başlarında, bunu başarma umudunun çok küçük olduğunu yazdı. Nisan sonuna doğru, kendisini yalnızca altı hafta kadar idare etmeye yetecek 400 guldeni vardı. Temmuz ayından önce yere sağlam bastığından emin olamadı.

Uzun nişanlılık dönemi boyunca tek engel mali engeldi; bu durum, umut verici an yaklaştıkça çok daha belirgin bir hal aldı. Sonraki iki ayın mektupları karmaşık hesaplamalarla doludur, ama esas durum ancak bu hesapların üzerinde çalışıldığında net olarak betimlenebilir. Freud'un Paneth'in yardımından elinde kalan paraya ek olarak, Martha'nın, mirastan gelen ve ayrıca teyzesinin armağanı olan toplam 1800 guldeni (145 £) vardı. Martha, gelinin getirmesi âdet olan çeyizi ve çamaşır, örtü, çarşaf gibi ev eşyalarını almak için bu paranın 1200 guldenine ihtiyaç duyuyordu. 800 guldeni erkek kardeşine emanet etmişti; bir önceki bölümde anlattığımız gibi bu parayı kardeşinden geri istemedeki zayıflığı, ciddi bir kavgaya yol açmıştı. Freud'un sert müdahalesinin ardından Eli, haziran sonuna doğru parayı Martha'ya geri yolladı.

Freud, acil ihtiyaçları için kendi ailesine yılda 500 gulden vermeyi garanti etmişti; evlilik, balayı ve yolculuk harcamalarının aynı miktarda olacağını hesapladı; hayatını, üç ayda bir ödenmek üzere, yıllık 1000 guldene sigortalamaya niyetlendi; bunun dışında evin döşenmesi, kira ve günlük harcamalar için belli bir paranın ayrılması gerekiyordu. Her şeyin ucu ucuna olduğu açıktı. Freud'un, eşini en azından bir yıl dul bırakmayacağına söz vermesiyle vazgeçilen ilk şey yaşam sigortası oldu. Eğer kira fazla yüksek olmazsa başa çıkabileceklerdi – ancak mobilyasız. Mobilyayı taksitle almayı istediyse de tutumlu Martha bunun uzun vadede yol açacağı ek harcamaya karşı çıktı, ayrıca evlilik yaşamının başlangıcını bu tür temeller üzerine kurma düşüncesinden kuşkusuz hoşlanmadı. Mobilya üzerine o kadar çok konuşuldu ki sonunda Freud şunları söyledi: "Dünyadaki en sevdiğim kadının bu noktada amansız olduğu ve bir kocayı, güzel bir evin tamamlayıcısı –gerekli bir şey– olarak gör-

düğü şeklinde bir izlenim edindim."

Freud önce umutsuzca arkadaşlarından daha fazla borç almayı denedi; sonra gelecekteki kayınvalidesine, onun zengin kız kardeşinden borç almasını rica eden bir mektup yazdı. Başlangıçta 1000 guldenin yeteceğini düşündüyse de sonunda bu miktarı iki katına çıkarmak zorunda kaldı. Ancak bu –uygunsuz– isteğin, Martha'nın hâlâ çeşitli beklentileri olan tek akrabası üzerinde kötü bir izlenim yaratabileceğini düşünerek bundan vazgeçti.

Haziranın ortasında Freud, hiçbir neden olmamasına karşın, Martha'nın sağlığı üzerine kaygılanmaya başladı – evlendiklerinde onun sağlığının mükemmel olmasına ilişkin bir kaygı. Bu nedenle, yalnızca bir tatil yapmak için harcamasını kesinkes emrederek ona bir miktar para yolladı. "Eğer bu parayı bir elbise için harcadığını görürsem geldiğimde onu parçalarım, eğer hangisi olduğunu anlayamazsam hepsini yırtarım." Bu şakayla karışık uyarı, Martha'nın kardeşine yönelik tutumu karşısında bir süre sonra patlayan kızgınlığın ilk işaretiydi.

Ertesi günkü mektubu, şimdi sona ermek üzere olan uzun süreli yoksunluğunun neden olduğu sabırsızlığı ele verdi. Bu mektupta evlilik formaliteleri konusuna değindikten sonra şöyle devam eder:

> Sonra sevgilim tekrar soluk alacak ve bir kez daha, isteyerek, daha fazla sıkılmaya ve tasarruf yapmaya başlayacağım ve ara sıra şunun ya da bunun nereden geldiğini anlamak için kafa patlatsak ne fark eder? Eninde sonunda, asla ona adanılmış şeyler kadar güzel olamayacak bir gelecek düşüncesiyle avunmak yerine bir arada olacak ve pek çok insanın birbirini sevmesine engel olamayan sefil yoksulluktan çok uzakta duracağız. İnsan ne kadar uzun süre genç ve sağlıklı kalabilir, ne kadar uzun süre kendisini diğerinin değişen ruh durumuna uyduracak oranda esnek olabilir? Eğer her şeyi ödeyecek kadar para biriktirmemi beklemene izin verirsem yaşlı bir hanımefendi olur ve gülmeyi unutursun. Geri döndüğümden beri seni çok özledim, bu nedenle terbiyeli bir insan olarak yaşamam güç oluyor. Seni her biçimde özlüyorum, çünkü seni her yönden benimsedim, sevgili

olarak, eş olarak, yoldaş olarak, çalışma arkadaşı olarak; şimdi en acılı yoksunlukla yaşamam gerekiyor. Zaman geçiremiyorum, hiçbir şeyden keyif almıyorum, haftalardır neşeli bir ifade takınmadım, kısacası çok mutsuzum.

Bu sırada fena halde yorgun olan çift başka bir darbe daha aldı. Freud, bir ay sürecek bir askeri manevra için çağrılmıştı – bir sonraki yıla kadar bu çağrıyı beklemiyordu. Bu yalnızca donanım ve benzeri işler için belli harcamalar değil, aynı zamanda yaptıkları hesaplarda güvendikleri bir aylık kazancın yitirilmesi anlamına da geliyordu. Durumu soğukkanlılıkla karşılayan Freud, bu durumun, planlarını engellemesine izin vermemeye kararlıydı. Öte yandan Bayan Bernays bu koşullar altında, süreci hızlandırma düşüncesi karşısında dehşete kapılarak ona şu şekilde biten bir mektup yazdı:

Şimdiki yaşamının ne kadar rahatsız olduğunu düşünemediğimi sanma, ama gerekli birikim olmadan bir evi yürütmeye çalışmak bir felakettir. Bu benim yıllardır yaşadığım bir şey olduğu için bu konuda görüş bildirebilirim. Bunu yapmamanı rica ediyorum, hatta sana yalvarıyorum. Uyarımı yabana atma, yaşam koşullarını sağlayana kadar sakince bekle.

Önce, şu sıralarda tümüyle yıkılan soğukkanlılığını ve akıl huzurunu yeniden kazanmalısın. Mantıksızlık sınırında dolaşan aksiliğin ve umutsuzluğun için hiçbir neden yok. Tüm bu hesapları bir yana bırak ve her şeyden önce yine duyarlı bir *erkek* ol. Şu anda, yolunu bulamayan ve bu şekilde davranarak her şeyi elde edeceği inancıyla sürekli ağlayan şımarık bir *çocuğa* benziyorsun.

Son cümle için kusura bakma, ama bu sözler gerçekten doğru. Bu iyi niyetli sözcüklerle cesaret bul ve kötü biçimde yorumlama.

Sevgiyle

Annen

Freud'un bu "bildiri"ye yanıt verip vermediğini bilmiyoruz, ama kuşkusuz kararını etkilemedi.

Geriye kalan tek iş, genç çift için uygun bir ev bulmak ve bu evi dö-

şemekti, ama bunlar son derece güç sorunlardı. Doktorluk yapacağı bir yer olmadan Freud para kazanamazdı, ama tamamen boş odalarda da yaşayamazlardı. Temmuzda Martha'dan gelen bir telgraf, sorunun çözümüne ilişkin neşeli haberler aktarıyordu: "YAŞASIN, 1250 GULDEN LÖWBEER! " Bu, Brünn'deki Lea teyzenin evlilik armağanıydı. Ayrıca Londra'daki amcadan, Louis Bernays, gelen –ve onun için büyük bir özveri olduğu için Martha'nın daha fazla değer verdiği– 800 marklık bir başka armağan daha vardı. Böylece mobilya harcaması karşılandığına göre artık hazırlıklara başlayabilirlerdi.

Evlilik tarihinin kasımdan eylüle alınmasının temel nedeni –doğal sabırsızlık bir yana– tamamen uygulamaya yönelikti. Viyana'da daireler 1 Ağustos veya 1 Kasımda, üç aylık olarak kiralanıyordu. Freud tüm çabalarına ve verdiği ilanlara karşın uygun evlerin son derece ender bulunduğunu anlamıştı. Yalnızca akşamları ev arayabiliyordu. Gelini getireceği bir ev bulmayı kafasına taktığından beri bu son derece sıkıcı bir sorun haline gelmişti ve askeri manevralara katılmasına çok az zaman kalmıştı. Bulduğu en uygun daire Ferstelgasse'deydi, ama ancak kasımda boşalması gibi büyük bir sorunu vardı ve bu da Freud'un, yılın en iyi ayı olan ekimde hekimlik yapamaması anlamına geliyordu – böyle bir şeyi düşünmemeliydi bile. Bundan sonraki olasılık şu anda ev sahibi tarafından kullanılan iki odayı da alarak şimdiki daireyi kiralamasıydı, ama bu, hiç hesapta olmayan 1400 guldene mal olacaktı. Sonunda Freud, Maria Theresienstrasse 5'te geniş, dört odalı bir daire tuttu.

Umutlarının gerçekleşmesinden önce Freud'u vuran son bir darbe daha vardı. Her zaman, evleneceği Almanya'da gerekli olan tek şeyin medeni nikâh olduğu ve bu nedenle –hiçbir zaman ciddi olarak niyetlenmeyeceği– "İnanç Beyanı"nı değiştirmek ya da Yahudi düğününün nefret ettiği karmaşık törenlerine katlanmak şeklindeki acı verici ikilemden kurtulduğu düşüncesiyle kendini rahatlatmıştı. Oysa şimdi, temmuz başlarında, Martha, Almanya'da resmi nikâhın geçerli olmasına karşın Avus-

turya'nın bunu tanımayacağını, bu nedenle Viyana'ya vardıklarında kendilerini evlenmemiş olarak bulacaklarını söylüyordu. Dolayısıyla bir Yahudi töreni yapmaktan başka çare yoktu. Ama Martha, Freud için bu töreni olabildiğince kolaylaştırdı. Tören, az sayıda dostun katılabileceği hafta arası bir günde düzenlendi, bu nedenle de annesinin evinde gerçekleştirilebildi; bu durumda ipek bir şapka ve bir frak, daha resmi ve geleneksel olan giysilerin yerini alabilecekti. Ve böylece her şey ayarlandı.

Askeri manevralar 9 Ağustostan 10 Eylüle kadar sürdü. Daha sonra Freud, üniformasını değiştirmek üzere Viyana'ya döndü ve ertesi gün Wandsbek'e gitti. Askerlik ücretinin beklediğinin yalnızca yarısı olduğunu gördü ve bu durumda Wandsbek'e bilet parasını ödünç almak için gelecekteki baldızına gizlice yazmak zorunda kaldı. Ancak geline düğün armağanı olarak güzel bir altın saat almayı başarmıştı. Minna içinde mercan bir kolye alması gerekiyordu, ama Portekiz elçisi henüz ücretini ödemediğinden bundan vazgeçmek zorunda kaldı.

Resmi tören 13 Eylülde, Wandsbek hükümet konağında yapıldı. Gelin, altmışbeş yıl sonra bile, törendeki görevlinin, evlilik kaydı sırasında kendisinin yeni adını hiç duraksamadan imzalayışını nasıl övdüğünü canlı bir biçimde anımsıyordu. Freud, 12 ve 13 Eylül gecelerini, ertesi gün gerçekleşecek asıl düğünde okuması gereken İbranice *Brochos*'lar (dualar) konusunda ona ders verme görevinden sorumlu Elias Philipp amcanın evinde geçirdi. Talle'nin[1] altına girdiğinde büyük olasılıkla kendisini zor tutmuştur, ama her şey yolunda gitti. Aile üyelerinin dışında yalnızca sekiz akraba vardı; çift düğünden sonra Lübeck'e gitti.

Lübeck'ten, Wandsbek'teki anneye birbirini izleyen cümlelerle ortak bir mektup yazdılar. Freud'un son cümlesi şöyleydi: "Lübeck'teki ikametimiz sırasında, Sigmund ve Martha arasında Otuz Yıl Savaşları'na dönü-

[1] Düğün töreni boyunca genç çiftin altında durduğu, Kudüs'teki Tapınağı temsil eden tente.

şeceğini umduğumuz şeyin ilk gününde imzalanmıştır." Savaş asla çıkmadı, ama otuz yıl elliüç yıla ulaştı. Birbirini izleyen tüm bu yıllarda tek "savaş" belirtisi, mantarların saplarıyla mı, yoksa sapsız mı pişirilmesi gerektiği konusundaki geçici bir görüş ayrılığıydı. Freud'un iki yıl önce, şakayla karışık, verdiği her hafta bir kavgaya tutuşacakları sözü tümüyle unutulmuştu.

İki gün sonra, balayının esas bölümünü geçirdikleri Baltık kıyılarında yer alan Holstein'daki Travemünde'ye hareket ettiler. Eve dönerken kısa sürelerle Berlin'de, Dresden'de ve evlenmelerinde büyük katkısı olan Lea teyzeye teşekkür etmek için Brünn'de kaldılar ve sonunda 1 Ekimde Viyana'ya ulaştılar. Gelin burada Freud'un arkadaşları tarafından son derece sıcak karşılandı ve kısa sürede kendisini evinde hissetti.

O sırada gelin yalnızca yirmibeş, kocası ise otuz yaşındaydı. Mutlaka hoş bir çift olarak görünüyorlardı. Freud biçimli kafası, düzgün hatları, koyu renk parlak gözleriyle yakışıklı, zayıf ancak kuvvetli bir adamdı. 1,70 boyunda ve 57 kilonun biraz üzerindeydi. Karısı, askerlik görevinden döndüğü zamanki güneşte yanmış güzel tenini övmeye bayılırdı.

Freud, en Churchillvari biçimde, karısını, ulaşacaklarına emin olduğu güzel gelecekten önceki zor bir döneme hazırlayabilmişti. Başlangıçta bu olumsuz beklenti doğrulanmıştı. Çalışmasının ilk ayı olan ve çok fazla şey beklediği ekim ayında işler kötü gitti. Ilık bir aydı ve tüm doktorlar, insanların tedavi olmaktansa ılık havanın keyfini çıkarmayı tercih ettiklerinden yakınıyordu. Freud, Minna'ya önünde iki seçenek olduğunu yazdı: ya yaz aylarındaki mesleki başarısının ya da şimdiki başarısızlığının istisna olduğunu düşünmek; doğal olarak ikincisine inanmayı tercih etti. Bütün ay boyunca yalnızca 112 gulden kazandı, ama günlük giderler için bile ayda 300 gulden gerekiyordu. Her ikisi de her şeyi şakaya alıyordu, ancak sorunlar dayanılmaz boyuttaydı. Emmanuel'in verdiği altın saati daha önceden rehine vermişti; Minna yardım etmezse –ki kuşkusuz yardım etti– sıra Martha'ya düğün hediyesi olarak aldığı altın saate

gelmişti. Ama bir sonraki ay işler düzeldi, böylece bu tehlikeli girişimin çok da aceleci olmadığı ortaya çıktı.

Freud sonunda, uzun zamandır özlemini çektiği mutluluk limanının güvenli sularına ulaşmıştı. Çok az sayıda evlilik daha başarılı olabilirdi. Martha kesinlikle eşsiz bir eş ve anne oldu. Hayranlık duyulacak bir idareciydi –hizmetlileri belirli bir süre olmadan tutabilen ender kadınlardan biriydi– ama asla insanların önüne her şeyi sunan türden bir *Hausfrau* olmadı. Kocasının rahatı ve huzuru her zaman önce gelirdi. İlk yıllarda Freud, vakaları akşamları onunla tartışırdı, ama daha sonraki dönem için Martha'nın, Freud'un hayal gücünün sınır tanımayan uçuşlarını, dünyanın çoğunluğu gibi, izlemekten daha fazla bir şey yapması beklenemezdi.

Artık çocuklar doğmaya ve mutlulukları bütünlenmeye başlamıştı. İki yıl sonraki bir mektupta Freud şunları yazıyordu: "Düzenli olarak artan alçakgönüllülük içinde oldukça mutlu yaşıyoruz. Bebeğin güldüğünü duyduğumuzda onun başımıza gelebilecek en sevimli şey olduğunu düşünüyoruz. Artık hırslı değilim ve fazla çalışmıyorum." Biri kız, ikisi erkek olan üç çocuk (16 Ekim 1887, 6 Aralık 1889 ve 19 Şubat 1891) ilk evde doğdu. Erkeklere, (söylendiği gibi Luther'in değil) Charcot'nun anısına Jean Martin ve Freud'un ilk kahramanı Cromwell'in anısına Oliver adları verildi. Büyüyen aile için daha fazla odaya gerek vardı, böylece 1891 Ağustosunda, ucuz olma avantajına da sahip olan, Berggasse 19'daki ünlü eve taşındılar. Bir yıl sonra, Freud'un çalışma, bekleme ve muayene odaları olarak kullanılacak zemindeki üç odanın kiralanmasıyla oda sayısı iyice arttı. Freud bu evde kırkyedi yıl yaşadı. Bir erkek ve iki kız olmak üzere (6 Nisan 1892, 12 Nisan 1893 ve 3 Aralık 1895) üç çocuğu daha burada doğdu. Oğlana Brücke'nin anısına Ernst adı verildi.

Freud'un genel ilkeleri bağlamında tahmin edilebileceği gibi, o yalnızca sevecen değil, aynı zamanda hoşgörülü bir babaydı. Çocukların geçirdiği pek çok hastalık doğal olarak onu çok fazla kaygılandırdı. En

büyük kızı, beş ya da altı yaşlarındayken difteri nedeniyle ölümün eşiğine gelmişti. Krizler sırasında aklı başından giden baba, kızına dünyada en çok sevdiği şeyi sordu ve "çilek" yanıtını aldı. Çilek mevsimi değildi, ama ünlü bir dükkân bir miktar çilek üretiyordu. Çileklerden birini yutmaya çalıştığı ilk denemede kız, engel oluşturan zarı tümüyle kaldıran bir öksürük nöbetine tutuldu; ertesi gün çocuk iyileşmeye başladı; bir çilek –ve seven bir baba– yaşamını kurtarmıştı.

Çocuklarının sayısı altıya çıkınca, 1896 sonlarında baldızı Minna Bernays aileye katıldı ve 13 Şubat 1941'deki ölümüne kadar onlarla kaldı. Daha önce, nişanlısı Schönberg'in ölümünden sonra bir kadının ücretli refakatçisi olmuştu ve bu hiç sevmediği bir işti. Bir kız olarak ev işlerini yapmak zorundayken bir elinde toz bezi ve diğer elinde kitapla çalışıyordu, bu nedenle yaşamının entelektüel, özellikle de yazınsal ilgilerle dolu olması şaşırtıcı değildir. "*Tante* [teyze] Minna" esprili, ilginç ve eğlendirici bir kişiydi, ama ailenin nükte hazinesine katkıda bulunan sivri bir dili vardı. O ve Freud çok iyi anlaşıyorlardı. İki tarafta da cinsel bir çekim yoktu, ama Freud onu canlandırıcı ve eğlendirici bir arkadaş olarak görüyordu ve karısı yolculuk için uygun olmadığında onunla kısa tatil gezilerine çıkıyordu. Tüm bunlar, Freud'un karısına olan sevgisinin Minna'ya yöneldiği şeklinde kötü niyetli ve tümüyle gerçekdışı bir söylentiye yol açmıştır. Entelektüel ve eril kadın topluluklarından her zaman hoşlanan Freud'un böyle pek çok tanıdığı olmuştu. "*Tante* Minna"nın steno[1] ve daktilo öğrenerek Freud'un yazınsal çalışmalarına yardımcı olmaması belki de şaşırtıcıdır. Ama Freud hem özel yazışmalarında hem de bilimsel yazılarında kullandığı kalemden asla ayrılamazdı: açıkçası, o elindeyken daha iyi düşünüyordu.

[1] Freud'un kendisi steno biliyor ve hastane de vaka notlarını tutmada kullanıyordu, ama daha sonraları hiç kullanmadı.

9

KİŞİSEL YAŞAM
(1880–90)

FREUD'UN bu dönemdeki yazışmalarını incelediğimizde o yıllardaki yaşamına ilişkin iki önemli izlenim ediniriz: yoksulluğu ve arkadaşlarının üstün nitelikleri. İkincisine biraz sonra değineceğiz.

Freud'un paraya yönelik tutumu her zaman alışılmadık ölçüde normal ve nesnel görünmektedir. Paranın kendi başına hiçbir ilginçliği yoktu, kullanılmak için vardı ve Freud bulduğu her fırsatta son derece cömertti. Bazen belli bir amaç için ona umutsuzca gerek duymasının dışında Freud'un bir ölçüde paraya ilgisiz olduğu bile söylenebilir; onun için birine para vermek ya da bir arkadaştan para almak, hep aynıydı. İlk öğrencilik yıllarında ihtiyaçları son derece az olduğu için para çok önemli değildi; paranın satın alabileceği temel şeyler kitaplardı.

Bununla birlikte, para hakkında oldukça gerçekçiydi ve onu küçümsemekten uzak dururdu. Çok şeyler getirebildiği ve eksikliğinin yoksunluk yarattığı açıktı. Dolayısıyla, para yokluğu nedeniyle isteklerinin –yolculuk yapma ya da başka herhangi bir şey– engellenmesini fazlasıyla önemsedi. Bu isteklerin şiddeti asla azalmadığından, Freud'un ilk gençliğinde bu engellenme nedeniyle çektiği acıyı çok az insan çekmiştir.

Nişanlanmasından onbeş gün sonra yaptığı ilk şey müsrifliğini denetlemek üzere nişanlısını bankacısı yaparak kendisini "vesayet altına" almak oldu. Ona bir kutuya gümüş bir para atmasını söyledi: "Metalin büyülü bir gücü vardır ve daha fazlasını çeker; kâğıt rüzgârda uçar. Biliyorsun boş inançlı biri oldum. Mantık korkutucu ölçüde ciddi ve sıkıcı. Birazcık boş inanç daha sevimli." Ama yazışmalarında pek çok örneğini

gördüğümüz bir boş inanç huyu gerçekten vardı. Örneğin çocukken, sözde insanın kişiliğini gösteren bir çekilişte nasıl onyedi sayısını çektiğini ve bunun "değişmezlik" anlamına geldiğini anlattı ve şimdi bunu nişan günlerinin ayın onyedisi olmasıyla ilişkilendiriyordu. Biriktirebildiği tüm parayı Martha'ya yolladı ve ortak hesaplarının sorumluluğunu Martha üstlendi; Freud, mali duruma göre bu hesaptan borç aldı ve sonra geri ödedi. Martha'nın parayı kabul ederken utandığı zamanlar olmuştu, ama Freud birbirlerine ait olup olmadıklarını ya da ilişkilerini *Fräulein* ile *Herr* Doktor ilişkisine mi döndürmek istediğini sorarak ona takıldı.

Dahası, Martha'ya her hafta harcamalarının günü gününe hesabını yollamayı adet edinmişti; bunlardan birkaçı korunmuştur. 1882 Eylül ortalarına rastlayan bir tarihte tutulan ilk kayıttan birinden, o gün yediği yalnızca iki yemeğin ona bir gulden onbir kreuzere (o sıralarda yaklaşık iki şilin) mal olduğunu öğreniriz. "Rezalet bir harcama" olarak yorumladığı yirmialtı kreuzer purolara gitmiştir. Bir gün çikolataya on kreuzer harcamış, ama özrünü eklemiştir, "Breuerlere giderken yolda çok acıkmıştım." Bir gün "Königstein'a borç verdiği" için on gulden eksikti, ama ertesi gün eksik bir gulden yalnızca "borç ?" olarak yazılmıştı. Daha sonra toplam seksen kreuzeri bir kâğıt oyununda kaybettiğini itiraf etmesi gerekecekti.

Bu yoksulluk yıllarca sürdü; doksanlı yıllarda bile ihtiyaçları için yeterli parayı bulmaya ilişkin kaygısına pek çok gönderme bulunur. 1883 yazında bir arkadaşına, çok acil olarak birkaç günlüğüne bir gulden gerektiğinden söz eder. Ancak Freud'un cebinde yalnızca dört kreuzer vardı ve arkadaşına gerekli olan bir guldeni bulmak için canla başla çalıştı – ne yazık ki bu parayı vermek için çok geç kalmıştı. Düşüncelerini şöyle aktardı: "Harika bir bohem hayatı sürdürmüyor muyuz? Yoksa sen bunun eğlenceli bir şey olduğunu kabul etmiyor ve benim sefil durumuma acıyor musun?" Fleischl bir gün onun yılda 4000 gulden (640 £) kazanacağı kehanetinde bulunduğunda kuşkusuz gülüp geçmişti. Ancak yaşam her

zaman bu kadar eğlenceli değildi. Paris yolculuğundan sonra, on yıl içinde ilk kez kız kardeşi Rosa'ya doğum günü armağanı vermek isteyip küçük bir şey bile alamayınca çok incinmişti. Yoksulluğa eşlik eden küçük hesaplarla uğraşmak, Freud gibi geniş kafalı ve geniş yürekli bir adam için son derece can sıkıcı olsa gerek.

Freud'un yaşamı boyunca özellikle düzgün görünüşe önem vermesi ve aslında bunun özsaygıyla yakın ilişkisine işaret etmesi nedeniyle doğal olarak giysileri son derece büyük sorun oluşturuyordu. Anlaşıldığı kadarıyla, bir aile dostu olan aşırı hayırsever bir terzisi olduğu doğruydu, ama ara sıra da olsa bir taksit ödenmesi gerekiyordu. Terzisi, Freud'un hastanedeki en akıllı adamlardan biri olduğunu söylediğinde Freud şöyle demişti: "Terzimin olumlu görüşü benim için profesörümünki kadar önemlidir." Her harcamanın üzerinde düşünülmeliydi; küçük birikimlerinin bir kısmını yeni bir giysi, hatta yeni bir kravat almak için harcamasının uygun olup olmadığını önceden Martha'yla tartışırdı; bir defasında Martha ona bir kravat hediye etti, böylece ilk kez iki güzel kravatı oldu. Paltosundaki delikler iyice büyüdüğü için dışarı çıkamadığı zamanlar olmuştu; saygın bir dostu ziyaret etmek için iki kez Fleischl'dan ödünç palto alması gerektiğinden söz etmiştir.

Ancak Freud'un, yoksunluğu en kötü biçimde hissettiği iki alandan birincisi kendisi kadar yoksul olan nişanlısına bir armağan, hatta en küçük bir konfor bile sunamaması, onu çok ender olarak ziyaret edebilmesiydi; ikinci alan ise ailesinin acil ihtiyaçları için duyduğu kaygıydı. Martha'nın, sağlığı için her gün bir bardak bira içtiğini öğrendiğinde şaşırarak sordu "Parayı nereden buluyorsun?" Hiçbir zaman gerçekleşmeyen bir düşü, bir gün ona yılan biçimli altın bir bilezik (*eine goldene Schlange*) almaktı. Bu arzu 1882'de başladı ve daha sonra buna pek çok imada bulunuldu. 1885 başında doçentlik için başvurduğunda gerçekten umutluydu ve Martha'ya, Doçentlerin eşlerinin diğer doktorların eşlerinden ayırt edilmek için yılan biçimli altın bilezikler taktıklarını

söyledi. Ama umutları tekrar tekrar yıkıldı. Ancak üç buçuk yıl sonra, 1885'in yılbaşında Hamburg'da ona bu bileziğin *gümüşünü* alabildi. Onu ziyaret etmek için yüksek bir bedel gibi görünüyordu.

Ayrıca sürekli bir kaygı ve yük oluşturan kendi ailesi vardı. Hiçbir zaman fazla girişken ve başarılı bir adam olmayan babası artık yetmiş yaşlarındaydı ve kaderci bir acizlik, hatta çocuksuluk durumuna doğru çöküyordu. Bir şey kazanmayalı uzun zaman oluyordu; ailenin neyle geçindiğini söylemek zordu. Altı kadın, beceriksizce değilse de, en azından son derece dağınık bir *ménage* [ev idaresi] yürütmüşler gibi görünüyordu; 1884 sonlarında Emmanuel bu işe bir çekidüzen vermeye çalıştığında Freud bunun fazla uzun sürmeyeceğini düşünüyordu. Freud'un, annesinden yalnızca iki bağlamda söz etmesi çok gariptir: onun şikâyet etmeye düşkünlüğü ve ciddi bir akciğer tüberkülozundan muzdarip olduğu. Doğal olarak ikincisi ciddi bir sorundu ve Freud, onun Viyana'nın sıcak dönemlerinde şehirden ayrılıp kırlara gitmesini önemsiyordu. Örneğin 1884'te hepsinin onun biraz daha yaşamasını sağlamaya çalıştıklarını yazdı; annesinin dinç bir yaşlı olarak yaklaşık yarım yüzyıl daha yaşayacağını bilseydi çok şaşırır ve rahatlardı. Yapabileceği her şeyi yaptı, ama çoğu kez annesine veya ailesine yollayacak hiçbir şeyi olmadığını kabul etmek durumundaydı. Böyle zamanlarda evini ziyaret edip, onların acınacak durumlarını görmeye dayanamazdı. Kız kardeşlerinin bir deri bir kemik kalmış halleri karşısında sürekli kederlenirdi; bir keresinde, öğle yemeğine çağrıldığında, kız kardeşlerinin ne kadar aç olduklarını bile bile kızarmış et yemenin kendisi için ne kadar zor olduğunu anlatmıştı. Babanın, küçük oğlunun ve üç kız kardeşin günde bir guldenle geçindikleri dönemler oldu.

Bu yıllarda Freud'un kendi geliri az, belirsiz ve hepsini düzenli bir biçimde tarihi tarihine olarak kaydettiği çeşitli kaynaklardan toparlanmış bir gelirdi. Nisan 1883'ten itibaren hastaneden ödenek almaya başladı vardı. Ona, sokak fenerlerini yakan görevlininki kadar az bir gelirle bir-

likte bir oda verilmişti. Daha sonraları bu gelir ayda otuz guldene yükseldi, ama bu miktar yemek masrafının yarısından daha azdı. Uzun süre öğle yemeği, altmış kreuzer (altı pens) tutan bir tabak dana etiydi; akşam yemeği ise otuzaltı kreuzer tutan salamura et ve peynirdi; tatlılardan vazgeçilebilirdi. Bir ara yemeğini kendisi yaparak ya da daha doğrusu yapmayarak zaman ve paradan tasarruf etmeyi denedi. Soğuk jambon, peynir ve ekmek stokuyla birlikte bir kahve makinesi aldı.

Tıbbi bir dergi için özetler çıkartıyor ve bu iş ona üç ayda bir, yirmi gulden getiriyordu. Bir defasında bazı bilimsel aygıtları kurması için kendisine onbeş gulden ödendi. Dört yıllık hastane yaşamı boyunca –o günlerde serbest olduğu için– dışarıdan hastaları oldu; 1884'ün sonunda bu amaçla kapısına bir levha bile asmıştı. İlk iki yılda hastalarını arkadaşları, çoğunlukla da Breuer gönderiyordu, ama 1884 Temmuzunda, kendi başına muayeneye gelen ilk hastaya, kokain buluşunu duyan birine baktığını gururla bildirdi; bu hasta Freud'a iki gulden ödedi. Ücreti genelde üç guldendi (yaklaşık beş şilin), ama bunun için bazen bir elektrik tedavisi uygulamak üzere Viyana'nın öbür ucuna gitmesi gerekiyordu. Bir defasında bir hastayı aylarca tedavi ettikten sonra toplam ellibeş gulden aldı. Bu paranın tamamına muhtaç olduğunu söyledi, ama bununla borçlarını ödeyecek kadar aptal değildi; çok daha acil ihtiyaçlar vardı.

Bunun dışında, daha çok Fleischl tarafından gönderilen öğrenciler vardı. Bu gelir kaynağı 1884 yazında ortaya çıktı; öğrenciler genellikle saatine üç gulden ödüyorlardı. Bir dönem, kahvaltıdan önce ders vermek için sabah saat altıda kalktı, böylece işine daha fazla zaman ayırabiliyordu. Daha kârlı olan şey ise 1884 Kasımında düzenlemeye başladığı, ancak ilkini 3 Şubat 1885'te verdiği, genellikle Viyana'da çalışan Amerikalı doktorların katıldığı ve çoğu İngilizce olan uygulamalı konferanslardı. Biri elektriğin tıbbi kullanımları konusunda, ancak büyük bölümü klinik nöroloji üzerine olan çok sayıda kurs düzenledi. Katılan insan sayısı, altı ile –üst sınır olarak belirlediği– on arasında değişiyordu. Bir kurs yir-

mibeş dersten oluşmuş ve beş hafta sürmüştü; bu ona önemli bir miktar olan toplam 200 gulden kazandırdı. Ne yazık ki maddi güçlükler nedeniyle bu kârlı gelir kapısı yalnızca üç ay açık kaldı. Son olarak 1886'da, Charcot'nun kitabını çevirdi ve bu işten 290 gulden kazandı.

Yine de tüm bunlar bütçesini dengelemekten uzaktı ve düzenli olarak arkadaşlarından borç almak zorundaydı. İlk destekçisi, kendisi de çok yoksul olan ve küçük bir emekli aylığıyla geçinen eski öğretmeni Hammerschlag'dı. "Öğrencilik yıllarımda umutsuz bir biçimde elim darda yken sık sık, hatta ben istemeden bana yardım etti. Başlangıçta çok utanmıştım, ama sonra o ve Breuer'in aynı kafada olduklarını gördüğümde bundan vazgeçtim ve hiçbir kişisel yükümlülük olmaksızın böylesine iyi dostlara borçlu olmayı kabul ettim." Bir defasında Hammerschlag'a, en çok hak ettiğini düşündüğü yerde harcaması için elli gulden verilmişti; o bu parayı Freud'a verdi – Freud ise bu paranın çoğunu ailesine aktardı.

Ancak ana bağışçı Breuer'di. Oldukça uzun bir süre yardım ya da borç olarak Freud'a her ay belli bir miktar para verdi. Öyle görünüyor ki bu durum, Freud'un Brücke'nin Enstitüsü'ndeki son yılında, nişanlanmasından kısa bir süre önce başlamıştı. *Düşlerin Yorumu*'nda, kendisine dört ya da beş yıl yardım eden bir arkadaşa, kuşkusuz Breuer'e, bir gönderme bulunur; Freud'a son olarak 1886 Şubatında ödeme yaptı. Her şeye karşın Mayıs 1884'te Freud'un borcu 1000 guldene ulaşmıştı ve o bu durumu şöyle yorumladı: "Birinin bana değer verdiğini görmek kendime saygımı artırıyor." Kasımda 1300 guldene ve bir sonraki temmuzda, çok büyük bir miktar olan 1500 guldene ulaştı. Artmaya devam etti; yıllar sonra söz konusu miktar 2300 guldendi. Breuer ile ilişkisi iyi olduğu sürece –ve ilişkileri yıllar boyunca mükemmeldi– bu katlanılabilir bir şeydi, ama doksanlı yıllarda aralarının bozulmasından sonra bu borcun Freud'u büyük ölçüde rahatsız ettiğini biliyoruz. Breuer her zaman onun için durumu kolaylaştırdı. Freud, parayı kabul ettiğinde kendine olan özsaygısının azaldığına ilişkin duyguyu Breuer'e pek çok kez bildirdiğinden,

buna karşılık Breuer'in yalnızca onun bu miktarları karşılayabileceği konusunda değil, aynı zamanda Freud'un dünyadaki değerini anlaması gerektiği konusunda da ısrar ettiğinden söz etmiştir. Yine de, Freud gibi duyarlı bir doğaya sahip bir kişi, bu durumda acı çekmekten kurtulamazdı. Bir kez şunları yazdı: "Sanki Breuer bu borçları olağan bir gelenek olarak değerlendiriyor gibi, ama ben bunları her zaman önemsiyorum." Hem ekonomik açıdan hem de diğer konularda bağımsız olma özlemi sürekli ve aslında çok şiddetliydi.

Daha sonra Fleischl bir diğer destekçi oldu. 1884 yazında Freud'a, istediği her şeyi ona hiç çekinmeden ödünç verebileceğini söyledi, ayrıca neden yalnızca Breuer'den ödünç aldığını ve kendisinden para istemediğini sordu. "En önemli konularda uyum içinde olan, seçkin insanlardan oluşan küçük bir çevrede birinin, kendisine önerilen yardımı kabul etmekte isteksiz davranması tıpkı içlerinden birinin görüşlerini diğerleriyle paylaşmaması kadar yanlış olur." Bundan sonra Freud çeşitli nedenlerle ondan ödünç para aldı; Paris'e giderken Fleischl, bir şeye ihtiyacı olduğunda kendisine rahatlıkla yazabileceğini söyledi. Verdiği borçları geri alamadan öldü.

Fleischl gibi Joseph Paneth'in de kişisel birikimleri vardı ve o da daha şanssız olanlara yardım etme konusunda aynı tutumu paylaşıyordu. Onunla işler daha farklı bir biçim aldı. Nisan 1884'te Freud'a, onun evlilik için bekleme süresini azaltacak olan 1500 guldeni bağış olarak bir kenara koyma niyetini aktardı. Seksendört guldenlik faizle Martha'yı ziyaret edebilir ve anapara her zaman elinin altında olabilirdi. Doğal olarak Freud buna çok sevindi ve Martha'ya, ilginç maceralarının *Küçük Dorrit*'ten esinlenerek "Zenginler" olarak adlandırdığı ikinci bölümüne başlamak üzere olduklarını yazdı. Aslında her şey Dickens'tan bir bölüm gibiydi. "Zengin bir adamın bizim doğumumuzdaki adaletsizliği ve kendi elverişli konumunun gayri meşruluğunu düzeltmeye çalışması ne muhteşem bir şey değil mi?"

Her koşulda Freud, bu anaparaya dokunmadan edemiyordu. Paris ve Berlin'deki harcamalarını karşılamak için birden çok kez bu paranın bir kısmını istemeye istemeye kullandı; bu yolculuğun sonunda paranın üçte biri harcanmıştı.

Öte yandan Martha da iyi kalpli bir manevi anne-babayla karşılaşmıştı. Kasım 1883'te amcası Louis Bernays, ona ve kız kardeşine her üç ayda bir elli mark vermeye söz vermişti, ama bu ödemenin amacı dolaylı yoldan annelerine yardım etmek olduğundan paranın çoğu anneye gitti. Ancak ertesi yılın Mart ayında daha büyük bir armağan umudu belirdi. 1885 baharında haber daha da kesinleşti. Aslında birbiri ardına iki şans rüzgârı esmişti. Anneannesinin bir yakını ölmüş ve ona 1500 mark bırakmıştı. Birkaç hafta sonraki haberler daha da iyiydi. Annesinin kız kardeşi Lea Löwbeer, Martha ve Minna'ya 2500'er gulden verecekti.

Freud, yazılarında birçok kez sevilen bir dosta ve nefret edilen bir düşmana olan ihtiyacından söz etmiştir. Bu dramatik anlatımın içinde büyük bir doğruluk payı vardı; Freud hem tutkuyla sevebilir hem de tutkuyla nefret edebilirdi ve aynı zamanda bunlar birbirlerini kışkırtma eğilimindeydi, yine de bu tür duyguların Freud'un yaşamının çoğunu yönlendirdiğine ya da kişiliğinin belirgin kesimini oluşturduğuna ilişkin çıkarımlar yanlıştır. Ben, bu durumun gözlemlenebileceği yalnızca beş ya da altı örnek biliyorum. Onun, geçinilmesi ya da arkadaş olunması güç biri olduğunu söylemek de doğru olmayacaktır. Hoş görünmeye ya da tanıştığı herkesi toplumsal inceliklerle hoşnut etmeye çalışan bir adam hiç değildi; tersine ilk yaklaşımı daha çok, sertti. Ama öte yandan tanıdıkça daha çok sevilen türde biriydi. Her şeye karşın, yaşamının her döneminde yaşadığı arkadaşlıklarının hem sayısına hem de gücüne ilişkin hiçbir kuşku duyulamaz ve bu durum kendi başına her şeyi açıklar.

Freud'un kendisi de yeni biriyle ilk görüşmesinde kendini önplana çıkarma yeteneğine sahip olmadığını biliyordu.

Doğanın bana, insanları kendine çekmeye yarayan o belirsiz şeyi vermemesini ciddi bir talihsizlik olarak değerlendiriyorum. Eğer yaşamımı tekrar gözden geçirirsem, varlığımı umut verici kılmak için en fazla yoksun olduğum şey de bu. Bir arkadaş kazanmak daima çok uzun zamanımı aldı ve ne zaman biriyle tanışsam, çözümlemeye gerek duymadığı bazı dürtülerin başlangıçta onu beni küçümsemeye yönelttiğine dikkat ettim. Bu, ilk bakışla ya da duyguyla ya da doğanın başka bir giziyle ilgili bir sorun, ama ne yazık ki insanı çok etkiliyor. Bu konuda beni dengeleyen şey arkadaş olduklarının tümünün bana ne kadar yakın oldukları düşüncesi.

Daha eski kuşaktan arkadaşları arasında en önemli olanı, Freud'a okulda Kutsal Kitabı ve İbraniceyi öğreten Profesör Hammerschlag'dı. Freud onunla ilgili olarak "Bana yıllar boyunca dokunaklı bir biçimde bağlıydı: aramızda gizli bir sempati vardı, öyle ki, birlikte özel şeyleri konuşabilirdik. Beni her zaman oğlu gibi gördü." demiştir. Hammerschlag'ın karısı hakkında son derece olumlu görüşlere sahipti: "Daha iyi ya da daha sevecen ya da bayağı güdülerden bu kadar sıyrılabilmiş başka birini tanımıyorum." Freud yıllar sonra en küçük kızına Hammerschlag'ın kızının, bir diğer kızına da yeğeni Sophie Schwab'ın –Josef Paneth'le, Freud'un da katıldığı bir törenle evlenen yeğen– adını verdi.

Birbirinden oldukça farklı, iki kişisel arkadaş grubu vardı: çoğu kendisinden büyük olan ve tıbbi ve bilimsel çalışmaları sırasında tanıştığı insanlardan oluşan bir grup ile yaklaşık onun yaşındakilerden oluşan küçük bir grup. Sayısı onbeş ya da yirmi kişi olan ikinci gruba *Bund* (Birlik) diyorlardı. Konuşmak ya da kâğıt ve satranç oynamak üzere düzenli olarak haftada bir gün Café Kurzweil'da toplanıyorlardı. Zaman zaman kız arkadaşlarının –genellikle kız kardeşler– eşliğinde Prater'da ya da Viyana dışında küçük geziler de yaparlardı. Ama Freud karşı cinsi çok az önemserdi. Bunun acısı âşık olduğunda çıktı.

Bund arkadaşlarının arasında Eli Bernays, Ignaz Schönberg, Fritz, Richard ve Emil Wahle kardeşler ve Gisela Fluss'un üç erkek kardeşi Richard, Emil ve Alfred vardı. Bu son üç kişi Freiberg günlerinden beri

arkadaşıydı ve Viyana'ya Freud ailesinden çok sonra, 1878 yılında gelmişlerdi. İlk üç isim, sonraki iki yılda Freud'un yaşamında önemli bir rol oynayacaktı. Seksenli yılların başında Schönberg en iyi arkadaşıydı; diğer ikisiyle aralarında kalıcı yabancılaşmaya yol açan kavgalar oldu.

Freud'un ailesinden hiç kimse onun nasıl olup da bu kadar iyi İspanyolca bilgisine sahip olduğunu bilmiyordu. Gizem, üç yıldır görmediği eski bir okul arkadaşı olan Silberstein'a rastlaması üzerine Martha'ya yazdığı bir mektupta çözüldü. Silberstein, okul yıllarında Freud'un yakın arkadaşıydı ve okulda olmadıkları her saati birlikte geçirirlerdi. Birlikte İspanyolca öğrendiler ve çoğunluğu Cervantes'ten türetilen kendi mitolojilerini ve özel sözcüklerini geliştirdiler. Bir başka kitapta, bir hastane kapısının önünde yatmakta olan iki köpek arasındaki felsefi konuşmayı buldular ve kendilerine onların adlarını taktılar. Silberstein Berganza, Freud ise Cipion'du ve arkadaşına yazdığı mektupları *Tu fidel Cipion, pero en el Hospital de Sevilla* [sadık Cipion'unuzdan, Sevilla Hastanesi'nin köpeği] diye imzalardı. "Academia Cartellane" adını verdikleri bir bilginler derneği oluşturdular ve bununla bağlantılı olarak mizahi bir dille derlenmiş çok sayıda edebi parça yazdılar. Büyüdükçe ilgileri farklılaştı ve geçmiş gömüldü; arkadaşı bir banker olmuştu.

Ignaz Schönberg, Martha Bernays'ın onaltı yaşındaki kardeşi Minna ile daha o zamanlar (1881-2) nişanlıydı; eğer işler yolunda gitseydi Freud'un bacanağı olacaktı. Birlikte mutlu bir dörtlü olmaya hazırlanıyorlardı. Freud bir keresinde ikisinin –Martha ve Schönberg– tümüyle iyi insanlar, diğer ikisinin –Minna ve kendisi– pek de iyi olmayan, vahşi tutkulara sahip insanlar olduğunu söylemişti: iki uyumlu karakter ve kendi burunlarının dikine gitmek isteyen öteki iki kişi.

Ancak Schönberg, o zamanlar Viyana'da epeyce yaygın bir hastalık olan akciğer tüberkülozuna yakalanmıştı. Pek çok insan bu hastalığı yenebildiği için durum başlangıçta ciddiye alınmadı. Yetenekli, ciddi, ancak mizah duygusundan yoksun ve kararsız bir insandı. 1883'ün yazında ci-

ğerlerinin durumu kötüleşti. Nisan 1884'te, bir Sanskritçe sözlük hazırlamada Profesör Monier Williams'a yardımcı olmak üzere Oxford'da görev alması kesinleşti; yılda 150 £ alacaktı. Üniversite diplomasını almasının hemen ardından, mayısta İngiltere'ye geçti. Oxford'da işler yolunda gitmedi; sağlığı o kadar bozuldu ki bir yıl sonra İngiltere'den ayrılmak zorunda kaldı. Minna'yı son kez görmek için Hamburg'a, sonra da Viyana yakınındaki Baden'e gitti. Freud onu haziran ayında Baden'de muayene etti ve durumunu umutsuz olarak değerlendirdi; gırtlağı etkilenmişti. Bunun üzerine Schönberg, artık bir kadını kendisine daha fazla bağlamayı uygun görmeyerek nişanı bozdu. Freud, benzer bir durumda kendilerinin daha farklı davranacaklarını söyleyerek bu konuyu Martha'ya yazdı; onları ölümün dışında hiçbir şey ayıramazdı. Schönberg, 1886 yılının Şubat ayı başında öldü.

Freud bu kaybı derinden hissetti. Ölüm, Freud'un çevresine ilk kez uğramıyordu. 1883'ün yazında bir gün, hastaneden arkadaşı Dr. Nathan Weiss'ın, balayından döndükten yalnızca on gün sonra bir halk banyosunda kendini astığını işittiğinde donup kalmıştı. Weiss'ın tuhaf bir kişiliği vardı ve belki de onu ilginç bulan tek kişi Freud'du.

Freud'un yaşlı dostlarının en sempatiği, aralarındaki tek Yahudi olan Breuer idi. Bir psikologun, "normal"e çok yakın diye değerlendirebileceği tek kişiydi – ender bir övgü. Freud'un mektupları, iki adam arasındaki sıcak saygıyla ve onun, Breuer'in değerli niteliklerini takdir edişiyle doludur. Zekiliği, geniş bilgi yelpazesi, sağduyusu, bilgeliği ve bunlardan da öte ince zekâsı onun önde gelen özellikleriydi.

Freud, Breuerlerin evinin sürekli konuğuydu; oradaki huzur içinde ne kadar mutlu ve rahat olduğundan söz eder; onlar "sevgili anlayışlı insanlar"dır. Breuer'in genç ve güzel karısını çok severdi; (büyük) kızı Mathilde'ye onun adını verdi. Breuer'le konuşmak "güneşte oturmak gibi"ydi; "o, ışık ve ısı yayar"dı. "O çok parlak bir insandır; bende, bana karşı bu kadar iyi davranmasına yol açacak ne gördüğünü bilmiyorum." "Birini

her zaman anlayan bir insan." Belki de onun hakkında söylediği en hoş şey Fleischl'la geçirilen kötü günler sırasında dile getirilmişti. "Breuer, Fleischl olayında yine muhteşem bir biçimde davrandı. İnsan, onun hakkında yalnızca güzel şeyler söyleyerek onu uygun bir biçimde tanımlayamaz; aynı zamanda pek çok kötü şeyin yokluğunu da vurgulamalıdır."

Breuer, Freud'u etkilemeyi hemen hemen hiç denemedi. Örneğin nörolojide uzmanlaşma ve yolculuk bursuna başvurma kararlarında ya da Schönberg ve Minna'nın hassas sorunlarında Freud sık sık onun önerisine başvurdu. Breuer her zaman Freud'un gerçek tutumunu sezer ve onu bu konuda yüreklendirirdi, ama sorunu etkin bir biçimde paylaşarak bunu yapardı. Freud'la aynı görüşte olmadığı zamanlar karşı çıkışını tek bir sözcükle ortaya koyardı. Örneğin Freud çok fazla nefret ettiği karmaşık Yahudi törenlerini yapmadan evlenebilmek için Protestan "İnanç"ına[1] katılmayı düşündüğünde, Breuer yalnızca "fazlasıyla karmaşık" diye mırıldandı. Freud 1884'te, aylık tatili için Wandsbek'e gitmeden önce fazladan bir elli gulden istedi. "Breuer sakin bir biçimde, 'Sevgili dostum, sana bunu vermeyeceğim. Wandsbek'ten ancak sefahat aleminden sonra mide fesadına uğramış bir biçimde, terzine borçlu olarak ve meteliksiz dönersin.' diye yanıtladı. Ben de 'sevgili dostum' dedim 'lütfen benim maceralı yaşam biçimimi bozma.' Ama bir yararı olmadı. Beni yalnızca reddetmemek, aynı zamanda akla uygun davranıp davranmadığımla da ilgilenmek gerçekten Breuer'in iyiliğinden ve içtenliğindendir, ama yine de canım sıkıldı." Ancak birkaç gün sonra Breuer, niyetinin yalnızca biraz frene basmak olduğunu, onu kısıtlamak istemediğini söyleyerek parayla birlikte Freud'a geldi.

Breuer rutin hasta ziyaretlerini yaparken sık sık Freud'u yanına alırdı. Bazen bu ziyaretler oldukça uzağa yapıldığı için geceyi Viyana dışında geçirmeleri gerekirdi. Yine böyle bir gecede, Baden'de, Freud'un garsona

[1] Avusturya'da insan gerçek dini görüşler dışında bir tür "İnanç"a ait olmalıydı.

bahşiş vermesi gerekmesin diye Bruer onun adını *Gasthaus* [lokanta] defterine kardeşi olarak yazdırdı. Ama en unutulmaz olay, Freud'u Salzkammergut'taki Gmuden'de, yaz için satın aldığı evde iki gün geçirmeye davet ettiğinde gerçekleşti. Freud nadiren Viyana'dan bu kadar uzaklaşmış ya da böylesine güzel bir manzara izlemişti ve bu harika deneyimin uzun, lirik bir özetini yazdı.

Freud'un doksanlı yıllardaki yazışmalarında Breuer'e karşı geliştirdiği acı kini okurken tüm bunları akılda tutmakta yarar var; bunun, Breuer'den her zaman saygı ve minnetle söz ettiği yayımlanmış yazılarında asla görülmeyen bir duygusallık olduğu doğrudur. İnsan, Freud'un Breuer'den daha fazla değiştiği ve bunun nedeninin dışsal değil, içsel olduğu sonucuna ulaşmak zorunda kalır.

Freud'un bu yıllardaki sağlık durumuna ilişkin şimdi bir şeyler söylenebilir. İlk olarak bazı fiziksel sorunları vardı: tekrarlayan iki hastalık ve Nisan 1885'te bir çiçek hastalığı nöbeti. Bu hiçbir iz bırakmayan ılımlı bir nöbetti, ama eşlik eden toksik durum daha ciddi gibiydi. 1882 sonbaharındaki bir başka rahatsızlıkta Nothnagel, ayakta geçirilen tifo tanısı koydu, ama bu da hafif geçti. Daha rahatsız edici olan sırtındaki ve kollarındaki "romatizma" ağrılarıydı. Sonraki yıllarda zaman zaman yazar kramplarından şikâyet etti, ama o kadar fazla yazıyordu ki bu pekâlâ nevrotik değil nevritik [sinir (nöron) iltihabına bağlı] olabilirdi. Genç bir adamken, tıpkı babasında olduğu gibi onda da brachial nevrit[v] vardı. Mart 1884'te, sol yanındaki siyatik nedeniyle yatağa düşmüş ve beş hafta işten uzak kalmıştı. Ancak yatakta onbeş gün geçirdikten sonra bunu yeterli buldu. "Sabah en katlanılmaz acılarla yatakta yatıyordum ve aynada kendimi görüp karmakarışık sakalımı fark ettiğimde dehşete kapıldım.

[v] Koltuk altından geçip tüm kol ve el kaslarının çalışmasını yöneten ve bütün kol ve el derisinin duyusunu beyne taşıyan sinir liflerinin iltihabı –çn.

Bundan böyle siyatiği unutmaya, hasta olma lüksünü bırakmaya ve bir kez daha insan olmaya karar verdim." Bunun üzerine giyindi, berbere gitti ve sonra, onları şaşkına çevirerek bazı arkadaşlarını ziyaret etti.

Freud, verdiği aşırı rahatsızlık yalnızca hafif bir soğuk algınlığı geçiren insanlar tarafından asla anlaşılamayacak, ağır geniz nezlesinin mutsuz kurbanlarından biriydi; yıllarca sinüs rahatsızlığı da çekti. Baldızına yazdığı bir mektupta söylediği gibi, bu tür hastalıkları daha ciddi rahatsızlıklardan ayıran tek şey sonlarının daha iyi olmasıydı. Yirmi yıl sonra Lou Salomé, acıdan başka bir şey içermese bile bin yıl yaşamak isteyeceğini ileri süren lirik bir iyimserlik şiiri yazdığında, Freud kuru bir biçimde şunları söyledi. "Bir soğuk algınlığı bile, benim böyle bir arzum olmasını engellerdi."

1882 Ağustosunda, yutmasını ya da konuşmasını günler boyunca engelleyen ağır bir boğaz anjini geçirdi. Bu hastalık geçtikten sonra "kış uykusundan uyanan bir hayvan gibi dev bir açlık" yaşadı. Bir sonraki cümlede sevgilisine yönelik şiddetli bir özlemin buna nasıl eşlik ettiğini anlatır: "korkutucu bir hasret – korkutucu hiç de doğru sözcük değil, daha iyisi tekinsiz, canavarca, dehşetli, muazzam olabilir; kısacası sana yönelik betimlenemez bir özlem."

Freud yaşamı boyunca, tedaviye büyük ölçüde yanıt vermeyen, insanı elden ayaktan düşüren migren nöbetleri yaşadı. Rahatsızlığının organik mi, yoksa işlevsel kökenli mi olduğu bugün bile bilinmemektedir. Şu ifadeleri ikinci olasılığı düşündürür: "Sanki tüm acı dışsal gibiydi; hastalıkla özdeşleşmemiş ve onun üzerinde kalmıştım." Bu, ayağa kalkamayacak kadar güçsüz olduğu, ama kendisini zihinsel açıdan bilinçli hissettiği bir anda yazılmıştı. Bu bana, yıllar sonra ağır bir soğuk algınlığı geçirdiği için ona geçmiş olsun ziyaretine gittiğimde dile getirdiği benzer bir ifadeyi anımsattı: "Yalnızca dışsal; içerdeki adam sağlam."

Ancak bu sıkıntı verici rahatsızlıklar, erkekliğe adım atmasından sonraki ilk yirmi yılda başına dert olan psikolojik kökenli şikâyetlerden çok

daha az acı veriyordu. Daha sonraları "nevrasteni" olarak adlandırdığı şeyin ne zaman başladığını ve mektuplardan önce de var olup olmadığını bilmiyoruz. Aşk tutkusunu çevreleyen çelişkili duygularla şiddetlendiği kesindir, ama tuhaf olan, evliliğinden sonra doruk noktasına ulaşmış gibi görünmesidir. Onu en çok rahatsız eden belirtiler, o zamanlar işlevsel doğasını anlayamadığı bağırsak rahatsızlıkları (genellikle kabızlıkla birlikte ağır bir hazımsızlık) ve belirgin ölçüde karamsarlıktı. Doğal olarak ikinci belirti, onu anlatırken üstü kapalı olarak değinildiği gibi, aşk ilişkisinde yansımalarını gösterdi. Nevrotik ruh durumu içinde tüm zevk alma yeteneğini yitirir ve aşırı bir yorgunluk hissederdi.

O günlerde âdet olduğu üzere Freud, "nevrasteni"sini, yaşamının endişelerine, kaygılarına ve heyecanlarına bağlamıştı – gerçekten de, bunların ayrıntılı bir listesi yapıldığında, Freud'un gereğinden fazla gerilim altında olduğu ortaya çıkar. Ama aynı zamanda nişanlısıyla birlikte olur olmaz "büyülü bir değnek değmişçesine" tüm sorunlarının yok olduğunu da belirtir. Böyle bir anda, sorunlara neden olacak çok şey olduğunu, alçakgönüllü ve rahat bir yaşam seçerse sorunlarının biteceğini hissetti; öyleyse evlenir evlenmez her şey yoluna girecekti. Bu gerçekleşmeyen bir öngörü oldu.

> Sağlam bir yapıya sahip olmama karşın son iki yılda hiçbir zaman iyi durumda olmadım; yaşam o kadar zordu ki, sağlıklı kalabilmem için gerçekten senin neşe ve mutluluğuna ihtiyacım vardı. Uzun süredir onarılmayan, tüm parçaları tozlanmış bir saat gibiyim. Seni kazanma yolunda varlığım, kendim için bile son derece önemli hale geldiğinden sağlığımı daha fazla düşünüyor ve yıpranmama izin vermiyorum. Hırsıma kapılmamayı, dünyada daha az gürültü çıkarmayı, sinir sistemimi zedelemektense daha az başarıyla yetinmeyi tercih ediyorum. Hastanedeki yaşamımın geri kalan bölümünde yeni buluşlar yapmak ya da derinliklere ulaşmak için çabalamadan sıradan şeyleri öğrenerek Goy'lar[1] gibi yaşayacağım. Bağımsızlığımız

[1] Yahudi olmayanlar için kullanılan küçümseyici bir terim.

için gerekli olan şey, çok muazzam bir çaba harcamaksızın dürüst ve sürekli çalışmayla kazanılabilir.

Uzun süren yoksunluğun, zaman zaman kıskançlığa yol açabilmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Bir akşam Breuer'lerde gençler dans ediyorlardı. "Korkunç baş ağrımdan ve uzun, çetin ayrılığımızdan sonra bu gençliğin, güzelliğin, mutluluğun ve neşenin beni nasıl çılgına çevirdiğini tahmin edebilirsin. Bu gibi durumlarda çok kıskanç olduğumu söylemeye utanıyorum; ikiden fazla insanın olduğu hiçbir toplantıya –en azından önümüzdeki birkaç yıl– katılmamaya karar verdim. Gerçekten huysuz durumdayım ve hiçbir şeyden haz alamıyorum. Toplantı, aslında son derece hoştu: çoğunlukla onbeş ile onsekiz yaş arasında kızlar vardı ve bazıları çok güzeldi. Bu tabloda kolera kadar uyumsuzdum."

Ruh durumu kesinlikle değişkendi ve işler iyi gittiğinde belirgin biçimde aşırı canlı olabiliyordu. Daha sonra "iyi hissetmenin paha biçilmez keyfini" yaşadı. "İş çok iyi gidiyor ve çok umut verici. Martha, tümüyle tutku doluyum, şu sıralar içimdeki her şey o kadar yoğun, düşüncelerim o kadar keskin ve açık ki, insanların arasındayken bile sakin olmayı başarmak harika bir şey." "Sağlıklı olmanın keyfini sürdüğümden yaşam bana çok aydınlık görünüyor." "Yaşam ancak bu kadar güzel olabilir." Ama ruh durumu hızla değişebiliyordu. 12 Mart 1885'te şunları okuyoruz "Hayatımda kendimi hiç bu kadar canlı hissetmemiştim." ve ayın yirmibirinde ise şunu: "Artık daha fazla dayanamayacağım."

Kötü ruh durumları psikiyatrik anlamda gerçek depresyonlar olarak adlandırılamaz. Önemli olan bütün bunlarda bir kötümserlik ya da umutsuzluk belirtisinin hiçbir zaman olmamasıdır. Tam tersine tekrar tekrar, nihai başarıya ve mutluluğa ilişkin mutlak bir inançla karşılaşırız. Sık sık yinelenen ifade "Hepsi geçecek"tir. "Çabalarımın sonundaki başarı konusunda kaygılanmam gerekmediğini görebiliyorum; sorun yalnızca buna ulaşmanın ne kadar zaman alacağı." Freud, bir bütün olarak ele alındığında genel olarak inanılandan daha fazla iyimserdi. Avusturya ile

Rusya arasındaki savaş evlilik umutlarını bir kez daha erteleyecek gibi göründüğünde şöyle dedi: "Ne çıkacağını görmek için geleceğe doğru bakalım. Bu yalnızca gençliğimizi elimizden almak için kaderin bir cilvesi, başka bir şey değil. Gerçek anlamda bize hiçbir şey dokunamaz; sonunda bir araya gelecek ve yoksunluğu bu kadar çok yaşadığımız için birbirimizi daha da çok seveceğiz. Bizler iyi olarak kaldıkça hiçbir kısıtlama, hiçbir talihsizlik, beni bekleyen son zafere ulaşmamı engelleyemez, belki yalnızca erteleyebilir; ama biliyorum ki sen insana mutluluk duygusu veriyorsun ve beni seviyorsun."

Şimdi daha içsel ilgilere geri dönebiliriz. Freud bütün diğer uğraşlarına karşın iyi bir okuyucuydu ve bu ilgiyi Martha'yla paylaşmak için elinden geleni yaptı. Başlangıçta Martha'nın ilgisini kendi işine çekmeyi umdu ve onun yararlanması için "Felsefi A.B.C." olarak adlandırdığı genel bir felsefeye giriş kitabı yazacak kadar ileri gitti. Daha sonra bunu, Huxley'in *Bilime Giriş*'i izledi – ve olasılıkla daha başarılı bir girişim değildi. Freud'un en önde gelen rahatlama yöntemi İngiliz edebiyatıydı, ancak onun bütün ısrarlarına karşın Martha İngilizce öğrenmeye ikna olmadı. Öte yandan Martha güzel romanları onunla tartışmaktan hoşlanıyordu ve Alman klasiklerini kuşkusuz çok iyi biliyordu. Genellikle Goethe, Heine ve Uhland'dan alıntı yaparak birbirlerine sık sık şiir yolluyorlardı ve Martha ara sıra dizeler halinde mektup yazıyordu; bir keresinde Freud da buna benzer bir şey yazdı. Freud, Martha'ya mektuplarında sık sık Burns, Byron, Scott ve Milton'dan parçaları kopyalayarak, alıntılarında çok daha ileri gitti.

Freud'un en sevdiği armağan hem Martha'ya hem de onun kız kardeşine kitap yollamaktı. Bu kitaplar arasında şunlar sayılabilir: Calderón'un çalışmaları, Freud'un gözdesi Dickens'tan *David Copperfield*, her ikisi için de büyük anlam taşıyan Homeros'un *Odysseus*'u; Freytag'dan *Dr. Luther*; Schiller'den *Kabale und Liebe* (*Kabal ve Aşk*); Ranke'den *Geschichte der Päpste* (*Papalar Tarihi*); ve Brandes'ten *Moderne Geister* (*Modern Zihinler*).

Bu sonuncu kitapta Flaubert üzerine olan makaleyi en iyi ve Mill üzerine olanı da en kötü olarak değerlendirdi. Kendisine çok keyif vermesine karşın Fielding'in *Tom Jones*'unu Martha'nın saf aklına uygun bulmadı.

Freud sık sık çeşitli kitaplar üzerine yorumlar yapardı. *Zor Zamanlar*'ı, üzerinde, sanki kendisini sert bir fırçayla baştan başa fırçalamışlarcasına bir etki bırakan acımasız bir kitap olarak değerlendirdi. Oldukça gariptir ki, *Kasvetli Ev* konusunda düşünceleri bu kadar uçta değildi; Dickens'ın son dönem çalışmalarının çoğu gibi kasıtlı olarak ağır bir kitaptı ve içinde çok fazla yapmacıklık vardı.

Freud, Tasso'nun *Gerusalemme Liberata*'sını [Kurtulmuş Kudüs], Gottfried Keller'in yapıtlarını, Disraeli'nin romanlarını, Thackeray'ın *Gurur Dünyası*'nı ve George Eliot'un *Middlemarch*'ını [Aradaki Mart] okuduğundan da söz eder; bu sonuncu kitap ona çok uyuyordu ve bunun Martha'yla ilişkisinin önemli yönlerini aydınlattığını düşünüyordu. Martha'nın *Daniel Deronda*'sı "yalnızca kendi aramızda hakkında konuşuruz" dediği Yahudilere özgü ima sanatına ilişkin bilgisiyle Freud'u şaşırtmıştı. Daha hafif yazılar arasından Nestroy'u, Fritz Reuter'i ve Mark Twain'in *Tom Sawyer*'ini sevmişti.

En azından o yıllarda, üzerinde çok derin etki bırakan iki kitap *Don Quixote* ve *Ermiş Antonius* idi. Birincisini ilk olarak çocukluğunda okumuştu. Şimdi arkadaşı Herzig ona, Doré çizimlerini içeren, çok istediği pahalı baskıyı vermişti. Öyküleri her zaman çok sevmişti ve kitabı yeniden okurken bunları, tanıdığı en eğlendirici ve keyifli şey olarak değerlendirdi. Martha'ya da bir tane yolladı ve kitaba ilişkin açıklamaları arasında şu da vardı: "Kendisi de bir idealist olan büyük bir kişiliğin, idealleriyle nasıl alay ettiğini okumayı dokunaklı bulmuyor musun? Aşkımızdaki derin gerçekleri kavrayacak kadar talihli olmadan önce biz de, bir düşte sıkışıp kalmış, en basit şeyleri yanlış yorumlayan, sıradan şeyleri soylu ve ender bulunan şeylermiş gibi yücelten ve böylece üzgün bir karakter yaratan, dünyadan geçmekte olan soylu şövalyelerdik. Bu neden-

le biz insanlar, bir zamanlar olduğumuz ve bir bölümü hâlâ içimizde korunan şeye ilişkin yapıtları her zaman saygıyla okuruz."

Ermiş Antonius daha ciddi düşünceler uyandırdı. Breuer'le birlikte Gmunden'e giderken başladığı kitabı ertesi gün bitirdi.

> Harika manzara beni zaten derinden etkilemişti, onun üstüne tüm süprüntü dünyayı en yoğun biçimde ve aşılamaz bir canlılıkla insanın yüzüne çarpan bu kitap geldi: yalnızca büyük bilgi sorunlarını değil, yaşamın gerçek bilmecelerini ve duyguların ve dürtülerin tüm çatışmalarını akla getiriyor, aynı zamanda her yerde hüküm süren gizemliliğe duyduğumuz şaşkınlığımızın farkında oluşumuzu doğruluyor. Bu soruların her zaman orada oldukları doğru ve insan hep onları düşünüyor olmalı. Ancak insanın yaptığı tek şey, her gün ve her saat kendisini dar bir amaca hapsetmek ve yalnızca özel saatlerde var oldukları inancıyla, bu karmaşalarla ilgilenmenin özel bir saatin işi olduğu düşüncesini alışkanlık haline getirmek. Sonra bir sabah aniden insana saldırıyor ve dinginliğini ve ruhunu çalıyorlar.

John Stuart Mill üzerine bir tartışma Freud'un, kadınlara ilişkin görüşlerinin açıklayıcı bir özetini vermesine neden oldu. 1880'de yaptığı Mill çevirisiyle ilgili olarak şunları yazdı:

> O zaman, onun cansız üslubuna ve insanın belleğine işleyecek bir cümle ya da bir ifade bulamayışına söylenmiştim.[1] Ama daha sonra onun esprili, canlı ve isabetli bir biçimde nükteli felsefi bir yapıtını okudum. Kendisini alışılmış önyargıların egemenliğinden kurtarmayı en iyi biçimde başarmış, yüzyılın insanı olduğu kuşku götürmez. Öte yandan –ki bu da diğeriyle birlikte geçerlidir– pek çok konuda anlamsızlık duygusundan yoksun; örneğin kadın özgürlüğü ve bir bütün olarak kadın sorununda. Çevirdiğim makalede önemli bir tartışmanın, evli bir kadının, kocası kadar para kazanabileceğine ilişkin olduğunu anımsıyorum. Evin idaresi ve çocukların bakımı ve yetiştirilmesi işlerinin yapılması için tümüyle bir insan

[1] Mill'i temize çıkarmak için söz konusu kitabın asıl yazarının karısı olduğuna inanıldığını söylememiz gerekir.

gerektiğine ve basitleştirilmiş bir ev idaresi, kadını toz alma, temizlik, yemek pişirme ve benzeri işlerden kurtarsa bile herhangi bir kazanç elde etmenin neredeyse imkansız olduğuna elbette katılıyoruz. Bu saydığım unsurların hepsini, tıpkı cinsler arasındaki ilişkiyle ilgili her şeyi unuttuğu gibi unutmuştu. Mill'i insan olarak göremediğimiz nokta işte budur. Özyaşamöyküsü o kadar iffet taslar, o kadar gökseldir ki, ondan asla insanoğlunun kadın ve erkeklerden oluştuğunu, bu ayrımın var olan en belirgin ayrım olduğunu çıkaramayız. Sunumlarında hiçbir zaman kadınların erkeklerden farklı –daha önemsiz demeyeceğiz, daha çok karşıt– varlıklar olduğu ortaya konmaz. Kadının baskılanması ile zencilerin baskılanması arasında bir benzerlik kurar. Bir erkek tarafından eli öpülen ve onun aşkı uğruna bir erkeğin her şeye karşı koymaya hazır olduğu herhangi bir kız, oy hakkı ya da yasal yeterliliği olmasa bile o erkeği düzeltebilir. Bu, kadınları, tıpkı erkeklerinkine benzer bir varoluş mücadelesine sokmayı amaçlayan, gerçekten ölü doğmuş bir düşüncedir. Örneğin benim tatlı nazik kızımı bir rakip olarak düşünseydim bu, yalnızca onyedi ay önce yaptığım gibi, ona kendisini sevdiğimi ve didişmeden çekilip evimin sakin ve rekabetsiz işlerine geri dönmesini söylememle son bulurdu. Yetiştirmedeki değişikliklerin bir kadının tüm yumuşak özelliklerini, korunmaya muhtaç, ama yine de bir o kadar muzaffer oluşunu baskılaması ve böylece kadının erkekler gibi geçimini sağlayabilmesi olasıdır. Aynı zamanda, böyle bir durumda insanın, dünyanın sunabileceği en zarif şeyin –kadınlık idealinin– ölümü için yas tutma hakkı da olmayabilir. Erkeğin toplumda kendine yer kazanabildiği çağdan çok önce, doğanın kadının yazgısını güzellik, çekicilik ve tatlılık olarak belirlediği olgusu karşısında yasa ve eğitimdeki tüm devrimci eylemlerin yıkılacağına inanıyorum. Yasa ve geleneğin kadınlara verecek, onlardan esirgenen pek çok şeyi vardır, ama kadınların durumu şu an neyse gelecekte de o olacaktır: gençlikte hayranlık duyulan bir sevgili ve olgunluk yıllarında sevilen bir eş.

Freud çok fazla tiyatroya gitmeden bir Viyanalı olamazdı; Viyana'da bu, yemek yemekten bile önemlidir. Yoksulluk, iş ve çeşitli kaygılarla boğuştuğu yirmili yıllarda bu tür ziyaretler azaldı. Mektuplarda yalnızca beş veya altı etkinlikten söz edilir. Leipzig'de üvey kardeşlerine rastladığında, bir gece kaldıkları Dresden'e kadar ona eşlik ettiler. Residenz Ti-

yatrosu'nda Grillparzer'in *Esther*'ini ve Molière'in *Hastalık Hastasını* izlediler; Freud sahnelemeyi beğenmedi. Paris günlerinde, mali sıkıntılarına karşın pek çok tiyatro oyununa gitmişti. Başrolü Mounet-Sully'nin oynadığı *Kral Oidipus*, onun üzerinde derin bir etki yarattı. Sonra –muhteşem bir gösteri olan– Coquelin kardeşlerin oynadığı Molière'in *Tartuffe*'u vardı. Ancak en üst locada, bir franklık koltuk ağır migren krizi anlamına geliyordu. Bir sonraki oyun Hugo'nun *Hernani*'siydi. Altı franklık yerlerin dışında tüm yerler satılmıştı. Freud bilet almadan uzaklaştı, ama tutumsuz bir ruh durumu içinde geri döndü; gösteri kadar mükemmeldi ki, daha sonraları, altı frankı hiçbir zaman bu kadar iyi harcamadığını söyledi. Arkadaşı Darkshevich'le birlikte operanın ezgilerini bir türlü yakalayamadığı *Figaro*'yu izlemeye gitti; bunu daha önce Viyana'da Martha'yla birlikte izlemişti.

Bunların tümü *Comédie Française*'di. Ama en büyük heyecan Porte St. Martin'de Sarah Bernhardt'ı izlemekti:

> Bu Sarah nasıl da oynuyor! Güzel, titreşimli sesiyle söylediği ilk sözcüklerden sonra onu yıllardır tanıdığımı hissettim. Söyleyebileceği hiçbir şey beni şaşırtmazdı; ağzından çıkan her şeye hemen inandım. ... Sade bir giysiyle çıktığı ikinci perdedeki Sarah'tan daha komik birini hiç görmemiştim, ama yine de insan gülmeyi hemen kesiyor, çünkü bu küçük bedenin her santimi yaşıyor ve büyülüyor. Sonra övgüler yağdırması ve yalvarması ve kucaklaması: takınabildiği haller ve her uzvun ve her eklemin onunla birlikte hareket edişi inanılmaz. Tuhaf bir varlık: yaşamda, sahnedekinden farklı olmayacağını hayal edebiliyorum.

Bu yıllarda yalnızca üç operadan söz edilir; *Carmen*, *Don Giovanni* ve *Sihirli Flüt*. Sonuncusunu düş kırıcı bulmuştu: "Bazı aryalar eşsiz biçimde güzel, ama bütünü, gerçekten ayrı hiçbir melodisi olmayan daha çok sıkıcı şeyler. Olaylar zinciri son derece aptalca, libretto oldukça çılgın ve kesinlikle *Don Giovanni* ile karşılaştırılamaz."

Viyana'da geçimini sağlayıp sağlayamayacağı son derece belirsiz olduğu için Freud pek çok kez başka bir yere yerleşmeyi düşündü. Aklındaki en göze çarpan sorun ne kadar kısa sürede evlenebileceği sorunuydu, ama ne olursa olsun Viyana'ya karşı her zaman tamamen ikircikli bir tutumu vardı. Bilinç düzeyinde bu kentten nefret ediyordu –onun için sevgili bir "Steffel" yoktu, yalnızca "St. Stefan'ın o iğrenç çan kulesi" vardı– ve bu duyguyu tekrar tekrar ifade etti. Ama bilinçdışında bir şey onu Viyana'da tutuyordu ve kazanan bilinçdışı oldu.

Bu tür düşüncelerle ilk kez nişanından iki hafta sonra karşılaşırız.

> Kendi arzularımın peşinden gitmemi sağlayacak bağımsızlığın özlemini çekiyorum. Önümde ciddi çalışkanlığıyla, toplum refahına korkunç bağlılığıyla, vatandaşlarının haklarını savunmadaki inatçılığı ve duyarlılığıyla, gazetelerde kıvılcımları çakabilen genel ilgi ateşiyle İngiltere düşüncesi kabarıyor; tüm yaşamımda mutlak bir etkisi olan yedi yıl önceki yolculuğumun silinemez izlenimleri tüm canlılıklarıyla uyandılar. Yeniden adanın tarihiyle ve benim gerçek öğretmenlerim olan –tümü İngiliz ya da İskoç– insanların çalışmalarıyla ilgileniyorum ; benim için en ilginç tarihsel dönem olan Püritenlerin ve Oliver Cromwell'in hükümdarlığını, o zamanın gururlu anıtıyla –yakınlarda aşkından emin olamadığım sırada avuntu bulup rahatlamamı sağlayan– *Yitik Cennet* ile anımsıyorum. Burada kalmak zorunda mıyız Martha? Eğer yapabilirsek insan değerinin daha fazla temsil edildiği bir yuva arayalım. Düşünebileceğim en sıkıntı verici şey Centralfriedhof'ta bir mezar.

Ve sonunda kemikleri, o korkunç Viyana mezarlığında değil, sevgili İngiltere'sinde dinlendi.

Bir yıl sonra *Wanderlust* [gezme isteği] yeniden ortaya çıktı. Bu kez o, pek çok Alman bilimciye yuva olan Amerika'ydı. Kasım 1883'te, ciddi bir biçimde değerlendirmesi için Martha'ya sunduğu bir proje için heveslenmeye başladı; bunun gerçekten arkasında olduğunu söylüyordu. 1885 Paskalyasında hastanesindeki işini bitirecek, arkadaşlarından, onları bir yıl idare edecek borç para alacak, Hamburg'da Martha'yla evlenecek ve

oradan gemiyle yola çıkacaktı. Ancak Martha buna soğuk bakıyordu. Bu macerada ona eşlik etmeyi gerçekten istiyordu, ama eğer başaramazlarsa arkadaşlarının umutlarını kırdığı için Freud'un kendini kötü hissedeceğinden korkuyordu. Freud'un aynı ay görüşünü aldığı arkadaşı Emmanuel, Manchester'a gelmesini istedi. Proje bir süre için bir yana bırakıldıysa da aklından çıkmamıştı. Birkaç ay sonra Martha, bizzat şunları yazarak konuya geri döndü: "Amerikalıların beyin anatomisi uzmanına ihtiyaçları olduğunu duydum. Oraya gitmen daha iyi olmaz mı? Onlar sana bir kürsü teklif edene kadar bekleyelim." Freud'un yanıtı şöyleydi: "Böylece mutlu, şanslı ve saygıdeğer insanlar olarak Amerika'da sonsuza kadar yaşadılar." Minna, ünü Amerika'ya ulaşana kadar Avusturya'da beklemeleri gibi parlak bir öneride bulundu, pek çok Amerikalı hasta ona koştuğunda göç etme sorunundan da kurtulacaktı – bir diğer otuz yıla mal olduysa da gerçekleşen bir kehanet.

Geleceğe ilişkin kaygılarla iç içe geçmiş bir biçimde şiddetli bir iyimserlik sergiliyordu. Örneğin 2 Şubat 1886'da, Paris'ten şunları yazdı: "Beni 'en tepedeki onbin'e ulaştıracak yeteneğe sahip olduğumu kemiklerime kadar hissediyorum."

Göç teması yazışmalarda zaman zaman görünmeye devam etti. Evliliğinden dört ay önce bile hâlâ Viyana'da geçimini sağlayabileceğinden emin değildi. Otuzuncu doğum gününde şunları yazdı: "Eğer bir sabah öpücüğüyle beni uyandırsaydın, Amerika, Avusturya ya da başka bir yerde olmamız benim için fark etmezdi."

Freud, yaşamının büyük bir bölümünde, doksanlı yıllarda en tehlikeli noktasına ulaşan *Reisefieber* (yolculuğa çıkma kaygısı) nedeniyle değişik ölçülerde acı çekti. O zamanlar bunu bir fobi olarak adlandırdı, ama bir an için bile olsa onu asla engellemediği için bu elbette bir fobi değildi. Belki yolculuğu çok sevmesinin bir yansımasıydı. Bu sevginin birden fazla kaynağı vardı: Viyana'dan kaçmanın hazzı, yeni yerlerden ve geleneklerden hoşlanması ve ister doğal, ister insan yapımı olsun güzellik

arayışı. "Başka bir yerde olmanın çocuksu sevincinden" söz etti ve bunu hiçbir zaman yitirmemeyi umdu.

1885-6 kışında, Paris'te, Charcot'nun öğrencisi olarak geçirdiği zaman hakkında Freud'un söyleyecek o kadar çok şeyi vardı ki, bunların içinden seçim yapmak gerçekten zordur. Kentin adının bile bir büyüsü vardı. Freud yıllar sonra şunları yazdı: "Paris yıllar boyunca benim özlemlerimin hedefi oldu ve ayağımı kaldırımlarına ilk bastığımda yaşadığım mutluluğu, diğer isteklerimin de gerçekleşeceğinin bir güvencesi olarak yorumladım."

İlk altı hafta Panthéon'dan iki dakika uzaklıkta, Quartier Latin'deki Hôtel de la Paix'de kaldı. 20 Aralıkta Wandsbek'e gittiğinde bu odadan ayrıldı ve dokuz gün sonra geri döndüğünde Goff Sokağı'ndaki Hôtel de Brésil'de bir oda tuttu. Birincisi için ayda 55, ikincisi için 155 frank ödedi, ama buna yemek de dahildi. Yatağının etrafındaki perdelerin yeşil olduğunu fark edince arsenik içermediklerinden emin olmak için kimyasal testler uyguladı. İlk başlarda günde –her biri iki frank tutan– iki öğün yiyordu. Kitaplara harcadığı ve annesine yolladığı para da dahil olmak üzere orada bir ay kalışı 300 franka mal oluyordu.

En başta "Ringstrasse'ye benzeyen, ama ondan iki kat uzun olan iki düzine caddeye sahip" Paris'teki kalabalık ve karmaşık yaşam onu sersemletti. Yağmur yağdığında sokaklar öylesine pisleniyordu ki, Romalıların kente verdikleri ad bu duruma son derece uygun düşüyordu – Lutetia, çamurlu kent. İlk gün kendini bu kalabalıkta o kadar yalnız hissetti ki, uzun sakalı, ipek şapkası ve eldivenleri olmasaydı yere çöküp sokakta ağlayabilirdi. Paris mektuplarından yalnızlık ve özlem sözcükleri dökülür. "Burada okyanusta bir adaya terk edilmiş gibiyim ve dünyayla iletişimimi yeniden kuracak geminin geliş saatini özlemle bekliyorum. Çünkü benim bütün dünyam sensin ve gemi kimi zaman görünmüyor." Ancak bir süre sonra duruma alıştı, kenti "görkemli ve çekici" buldu, onun "büyü"sünden söz etti ve "Paris için yerel bir bağlılık" geliştirmeye bile

başladı. Martha'ya, kentin coğrafyasının ve gezilecek yerlerinin kusursuz bir taslakla resmedilmiş uzun bir anlatısını yolladı. Louvre Müzesi'nde ilk olarak Mısır ve Asur'a ait eski eserleri ziyaret etti; resimlere baktığından hiç söz etmez. Ama Freud, Cluny Müzesi'ni kısa sürede keşfedecek türden bir insandı. Père Lachaise mezarlığına hayran kalmıştı, ama kuşkusuz Paris'te onu en çok etkileyen yapı Notre-Dame'dı. Yaşamında ilk kez bir kilisenin içinde olma duygusunu yaşamıştı. Biri 5 ve diğeri 11 Aralıkta olmak üzere iki kez kuleye tırmandığından bahseder; yıllar sonra yaptığı bir açıklamada buranın o dönem en sevdiği yer haline geldiğini söylemiştir. Daha önceleri pek de önemsemediği Victor Hugo'nun *Notre-Dame*'ının havasına girdi, hatta bunu nöropatolojiye tercih ettiğini bile belirtti. Paris hatırası olarak seçtiği şey Notre-Dame'ın bir fotoğrafıydı.

Fransızlara ilişkin izlenimi o kadar olumlu değildi. Mektuplarda onlarla ilgili sık sık rastlanan sözcükler "kibirli" ve "ulaşılmaz"dır. Bu yargının büyük bir bölümünü Freud'un aşırı duyarlılığına bağlayabiliriz. Viyana'dan ayrılmadan önce aldığı dört derse –yalnızca bu kadarını ödeyebiliyordu– karşın Fransızca konuşurken tutuktu ve Paris'te olabildiğince İngilizce ya da İspanyolca konuşuyordu. Hastanedeki doktorların önce nezaketen onunla ilgilenip sonra onu dışarıda bırakarak kendi aralarında konuşmayı tercih etmeleri doğaldı. Dahası o sıralarda Alman aksanı Fransızlarla iyi bir ilişki kurmak için doğru anahtar değildi. General Boulanger henüz yeni savaş bakanı olmuştu ve Boulangerizm olarak bilinen aşırı milliyetçi kampanyasına başlamak üzereydi. Ünlü nörolog Gilles de la Tourette, Freud'un, Avusturyalı veya Alman değil, bir Yahudi olduğunu söylemesi üzerine ona, Almanya'dan alacakları korkunç intikamı ayrıntılarıyla anlattı.

İnsanların çoğu, onda kuşku ve endişe uyandırdı. Esnaf "İnsanı sakince gülümseyen bir yüzsüzlükle dolandırıyor." "Herkes kibar, ama saldırgan." "Burada çok fazla iyi insan olduğuna inanmıyorum. Her nasılsa

ben o birkaç kişiden biriyim ve bu nedenle kendimi soyutlanmış hissediyorum." "Kent ve insanlar tekinsiz; bizden farklı bir türe ait gibiler. Hepsinin bin tane şeytanı olduğuna inanıyorum. '*Monsieur*' [beyefendi] ve '*Voilà l'Écho de Paris*' [işte Paris'in yansıması] yerine, onların "*À la lanterne*'[1] ya da '*A bas dieser und jener*'[2] diye bağırdıklarını duyuyorum. Salgın halindeki ruhsal bir hastalığın ya da tarihsel kitlesel kasılmaların insanları." Kadınlar bile bunu değiştiremiyordu. "Parisli kadının çirkinliği abartılmış olamaz: nazik ve güzel bir yüz hiç yok."

Ama Charcot her şeye bedeldi. Freud onunla ilgili olarak, yedi yıl sonra onun için yazdığı etkileyici ölüm ilanındakilere benzer övgü sözcükleri kullanır. Charcot "müthiş bir biçimde yeni düşünceler uyandırıcı, neredeyse heyecan verici" olabiliyordu. "Çok değişmekte olduğuma inanıyorum. Hem en büyük hekimlerden biri hem de dâhilere özgü bir sağduyuyu taşıyan Charcot, görüşlerimi ve amaçlarımı yıkıyor. Çoğunlukla konferanstan sonra dışarıya, Notre-Dame'dan çıkar gibi çıkıyorum – üzerinde çalışmak için yeni izlenimler edinmiş bir biçimde. Ancak o, benim tüm vaktimi alıyor: ondan ayrıldıktan sonra, artık kendi basit konularım üzerinde çalışma isteğim kalmıyor. Beynim, tiyatroda geçirilmiş bir gecenin sonunda olduğu gibi tıka basa dolu oluyor. Tohumun meyve verip vermeyeceğini bilmiyorum; ama kesin olarak bildiğim tek şey, başka hiçbir insanın beni böylesine etkilemediği." Bu önemli alıntı bile Freud'un nörologdan psikopatologa dönüşmesinde en önemli etkinin Charcot'ya ait olduğu yargısını tek başına doğrulayacaktır.

Charcot'nun Freud'da bıraktığı iz kuşkuya yer bırakmayacak kadar açıktır. Hastalandıktan sonra geri geldiğinde Freud'la tokalaştı ve dostça bir şeyler söyledi. Freud'un yorumu şöyleydi: "Yalnızca emri altında olduğum insan olduğu için değil, aynı zamanda onun bu konumundan mut-

---

[1] Sokak fenerine [asın].

[2] Kahrolsun bu ya da şu.

lu olduğum için de, bağımsızlık duyguma karşın, beni dikkate almasından gurur duydum."

Charcot'nun dış görünüşü hakkında şunları söyler: "Mösyo Charcot saat onda geldi, ellisekiz yaşında uzun boylu bir adam, başında ipek bir şapka var, koyu renk ve garip bir biçimde ılımlı (bir tanesi ifadesiz ve içe doğru) bakan gözlere sahip, saçları uzun ve kulaklarının arkasından geriye toplanmış, tıraşı özenli, anlamlı çizgileri ve tümüyle çıkık dudakları var: kısacası, insanın, çok zeki olduğunu tahmin ettiği ve ona bakıp nasıl iyi yaşanacağını anladığı dünyevi bir rahip gibi." 20 Ekim 1885'te ona ilk kez rastladığında Freud'un edindiği izlenim buydu.

Madam Charcot'nun sağlam yapılı, kısa boylu, canlı, hoş, ama çarpıcı bir görünüme sahip olmayan biri olduğunu öğreniriz. Babasının kelimelerle anlatılamayacak bir servete sahip olduğu söylenmişti. Charcotların, Saint-Germain bulvarında saray gibi bir evleri vardı. Freud onları altı kez ziyaret etti, bunlardan üçü sosyal amaçlı, diğerleri çevirisini yaptığı Charcot'nun konferanslarıyla ilgiliydi.

İlişkinin en önemli olayı Freud'un davet edildiği ilk gece toplantısıydı. Hiç de alışık olmadığı bir gece elbisesi giymesi gerekiyordu. Freud, satın aldığı beyaz kravatı bağlama çabasından öfkeyle vazgeçti ve Hamburg'dan getirdiği, hazır bağlı olan siyah kravatı kulandı. Daha sonra Charcot'nun da aynı sıkıntıdan şikâyetçi olduğunu ve bu iş için karısının yardımını istemek zorunda kaldığını işitmekten memnun oldu. Önceleri önemli ölçüde *blamage* [rezil olma] korkusu vardı, ama işler iyi gitti ve Freud rahatladı.

2 Şubattaki ikinci görüşme "evde" gerçekleşti. Freud'un neredeyse hiçbirini tanımadığı kırk ya da elli kişi vardı. Sıkıcı bir akşamdı. Ama üçüncü görüşme bunu fazlasıyla telafi etti. Freud'un Paris'te yaşadığı en eğlenceli geceydi. Bir akşam yemeği davetiydi. Ünlü konuklar arasında Alphonse Daudet de vardı. "Görkemli bir sima. Narin bir beden, siyah kıvırcık saçlarla çevrili dar bir baş, uzun bir sakal, zarif çizgiler, yankı-

lanan bir ses ve son derece canlı hareketler."

23 Şubat 1886'da Freud, bir daha asla görmediği Charcot'dan ayrıldı. Temmuz 1889'da Paris'e geldiğinde Charcot orada değildi; Charcot, Ağustos 1891'de Moskova'daki bir konsültasyondan dönerken Viyana'ya uğradığında Freud tatile çıkmıştı. Freud ondan, aldığı bir fotoğrafı imzalamasını istedi, ama Charcot ona, Berlin için iki tavsiye mektubuna ek olarak daha iyi bir fotoğraf da verdi. Tümüyle çekici bir insandı ve çok iyi ayrıldılar.

Ünlü dokubilimci Ranvier, Freud'u bir akşam yemeği davetine çağıran bir diğer Fransız'dı. Freud burada hastane dışından birkaç kişiyle tanıştı. Bir tavsiye mektubuyla birlikte Max Nordau'ya başvurdu, ama onu kibirli ve aptal bulduğu için bu tanışmayı daha ileri götürmedi. Martha'nın iki kuzeni Paris'teydi, birkaç kez onları gördü. İki eski arkadaşı da oradaydı. Bunlardan biri Viyana'dan tanıdığı, omurilik üzerine yaptığı araştırmada birlikte çalıştığı Rus soylusu Darkshevich'ti. Diğeri ise yine Viyana günlerinden tanıdığı, Venedik'te son derece başarılı çalışmaları olan Avusturyalı hekim Richetti idi; balayı için Venedik'teki evini önererek o günlerde Freud'u heyecanlandırmıştı, ama zamanı geldiğinde bu konunun hiç sözü edilmedi. Richetti, kasım ortalarında Charcot'nun uygulamalarına katılmaya başladı. Richettilerin Freud'u sevdikleri açıktı; Freud, çocukları olmayan bu çiftin mirasının bir kısmının kendisine kalabileceğine ilişkin, *schnorrer*[1] diye adlandırdığı fanteziler kurabiliyordu. Bu eğlenceli çift hakkında Freud pek çok hikâye anlatır. Bunlardan biri, üçünün, lokanta gibi görünen bir yere yemeğe gitmeleri, ama sonradan orasının üst düzey bir genelev olduğunu anlamalarına ilişkindir.

Freud yaklaşık onbeş yıl sonra daha ilginç bir *schnorrer* fantezisi anlatır. Bu, başıboş koşan bir atı durdurması, bunun üzerine atın çektiği arabadan büyük bir şahsiyetin çıkarak, "Sen benim kurtarıcımsın – Yaşa-

[1] Dilenci.

mımı sana borçluyum! Senin için ne yapabilirim?" dediği bir fanteziydi. O zamanlar bu düşünceleri hemen baskılamıştı, ama yıllar sonra bunları yanlışlıkla Alphonse Daudet'nin anlattığı kurmaca bir hikâyeyle ilişkilendirdiğini keşfederek onları yeniden anımsadı. Bu can sıkıcı bir anıydı, çünkü geçen zamanla korunma ihtiyacına ilişkin eski duygusundan kurtulmuştu; bu durumu şiddetle reddedecekti. "Ama bunun kışkırtıcı bölümü, benim, birisinin korumasında olmak düşüncesine düşman olduğum kadar başka bir şeye düşman olmadığım gerçeğidir. Ülkemizde gördüğümüz bu türden örnekler bu korumaya ilişkin bütün arzumu azaltır ve benim kişiliğim, korunmuş çocuk rolüne hiç uygun değildir. Her zaman, kendi başıma güçlü bir insan olmaya yönelik güçlü bir arzu duydum."

Paris'te yaşadığı bir başka olay da anlatılmaya değer. Evden, aile doktorlarının, Paris'te, *Faubourg Poissonière*'deki Bleu Sokakta yaşayan karısını ziyaret etmesini istemişlerdi; bunu yaptı. "Zavallı kadının, Viyana Konservatuvarı'nda iki yıl okuduktan sonra büyük ödülü kazanan ve üstün yetenekli olduğu ilan edilen on yaşında bir oğlu vardı. Aşırı çalışan ve bir ev dolusu çocuğu olan zavallı baba, çocuk dâhiyi gizlice engellemek yerine konservatuvarda çalışması ve başka bir ödül kazanması için annesiyle birlikte Paris'e yollamıştı. Yapılan harcamaları, ayrılığı ve dağılan evi düşün." Bu kısıtlayıcı yazgıdan kurtulan gencin adı Fritz Kreisler'di![Φ]

Freud, 28 Şubat 1886'da Paris'ten ayrıldı. 1889 ve 1938'de orayı iki kez daha görecekti.

Berlin hakkında söylenecek çok daha az şey vardı. Freud kuşkusuz kendini daha fazla evinde hissediyordu, ama oradaki nörologlar karşısın-

---

[Φ] Kreisler, Fritz (Viyana 1875 - New York 1962): Avusturyalı tanınmış kemancı. Olağanüstü kabiliyeti sayesinde daha ondört yaşındayken virtüoz oldu. Paris'te öğrenimine devam etti. 1889'da M. Rosenthal ile Amerika turnesine çıktı ve dünya çapında üne kavuştu –yn.

da düş kırıklığı yaşamıştı. " *'In meinem Frankreich war's doch schöner.'*[1] Nöropatologlar arasında Mary Stuart gibi kaldım." Charcot'nun çok gerisindeydiler ve aslında bunu kendileri de kabul ediyorlardı. "Karşılaştırma, bana bu insanın büyüklüğünü gösteriyor." Mendel önemsediği tek kişiydi, ama o da, Charcot'nun histeri gibi zor, verimsiz ve güvenilmez bir temayla ilgilenmesine üzülüyordu. "En güçlü aklın en zor sorunlarla uğraşması gerektiğine neden üzüldüklerini anlayabiliyor musun? Ben anlamıyorum." Ancak Mendel'le iyi bir ilişki kurdu ve onun *Neurologisches Centralblatt*'ı için Viyana'daki nörolojiye ilişkin kaynakları özetleme görevini üstlendi.

Berlin'deki Kraliyet Müzesi'ne yapılan bir ziyaret Louvre'a ilişkin nostaljik anıları canlandırdı. "Oradaki kuşkusuz en ilginç şeyler (aynen alınmıştır) Pergamene [Bergama] kabartmalarıydı, kalıntılar tanrılar ile devlerin savaşını –son derece canlı sahnelerle– temsil ediyordu. Ama klinikte gördüğüm çocuklar bana taşlardan daha fazla şey ifade ediyor; hem düzenleriyle hem de çoğunlukla temiz olmalarıyla onları pek çok hastadan daha ilginç buluyorum."

Freud zaman zaman mektuplarında dış olaylarla ilgili yorumlar yapmıştır; bunların bazıları oldukça ilginçtir. 1883 yazında Macaristan'da Yahudi dünyasının büyük bir heyecanla izlediği "ayin cinayeti" duruşmaları gerçekleşti. Freud baş tanığa konan psikiyatrik tanıyı tartıştı. Doğal olarak davanın başarıyla sonuçlanması onu mutlu etmişti, ama bu sonucun, süregiden antisemitizmin azalmasına katkıda bulunacağına ilişkin hiçbir umudu yoktu.

Freud kitleler (*das Volk*) konusunda birden çok kez görüş bildirmiştir. Bunlardan biri *Carmen* gösterisi sırasında aklına gelen bir düşünce dizisiydi.

---

[1] *"Dans ma France il était mieux"* (Fransa'mda daha iyiydi): İskoç kraliçesi Mary'nin, Schiller'in de oyununda kullandığı bir sözü.

Güruh itkilerini açığa vuruyor ve biz kendimizi bu haktan yoksun bırakıyoruz. Bunu bütünlüğümüzü korumak için yapıyoruz. Sağlığımızdan, haz alma yeteneğimizden ve güçlerimizden tasarruf yapıyoruz: onları, kendimizin de ne olduğunu bilmediği bir şey için saklıyoruz. Ve bu doğal içgüdülerin sürekli olarak baskılanması alışkanlığı bize arınmışlık niteliği veriyor. Ayrıca daha derinden duyumsuyor ve dolayısıyla kendimizden çok fazla şey istememeye kalkışıyoruz. Neden sarhoş olmuyoruz? Çünkü akşamdan kalmalığın [*Katzenjammer*] rahatsızlığı ve utancı bize sarhoş olmanın verdiği hazdan daha fazla "hazsızlık" veriyor. Neden her ay tekrar âşık olmuyoruz? Çünkü her ayrılıkla kalbimizden bir şey kopuyor. Neden herkesle dost olmuyoruz? Çünkü bu dostun yitirilmesi ya da onun başına gelen herhangi bir talihsizlik bizi acı bir biçimde etkiliyor. Yani bizim çabalarımız haz yaratmaktan çok acıdan kaçmakla ilgili. Çabalar başarıya ulaştığında, kendilerini yoksun bırakanlar, birbirlerine yaşam ve ölüm gibi bağlanan, sözlerini tutmak için birbirini özleyen ve yoksunluğa katlanan ve de yazgının sevgilimizi elimizden alan acı darbesi karşısında kesinlikle hayatta kalamayacak olan, bizler gibidirler: yalnızca bir kez sevebilen insanlar gibi. Tüm yaşam biçimimiz, en korkunç yoksulluktan korunacağımızı ve sosyal yapımızın kötülüklerinden kendimizi kurtarma yolunun her zaman açık olduğunu peşinen kabul eder. Yoksul, sıradan insanlar kalın derileri ve yaşamı basite alan alışkanlıkları olmadan yaşayamazlar. Doğa ve toplumun hazırda bekleyen tüm eziyetleri sevdiklerine yöneldiğinde, arzularını neden şiddetli bir biçimde hissederler: kendilerini başkabir tanesi beklemediğinde neden anlık bir hazzı küçümserler? Yoksullar bizim gibi davranmak için fazla güçsüz, fazla korumasızdırlar. Kendilerini geliştirebilen insanları gördüğümde, tüm ciddiyeti bir yana koyarsak,bu durum bana, bunun bütün güçlüklere, salgınlara, hastalıklara ve toplumsal örgütlenmemizin tüm kötü koşullarına karşı bu kadar korumasız olmalarına onların verdikleri bir cevap olduğunu düşündürtür. Bu konuyu daha fazla uzatmayacağım, ama insan *das Volk*'un bizlerden ne kadar farklı düşündüğünü, inandığını, umut ettiğini ve çalıştığını gösterebilir. Bizimkilerden bir biçimde farklı bir sıradan insan psikolojisi vardır. Bu insanların bir arada yaşama istekleri de bizimkinden fazladır: bizler için birinin ölümüyle dünya yıkılırken, bir yaşamın diğerinin devamı olduğu inancıyla yaşayanlar yalnızca onlardır.

Bu bölüm, yarım yüzyıl sonra, özellikle *Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları*'nda meyve veren düşüncelere gebedir. Bu bölümü yazarken Freud'un ele aldığı Avusturyalı köylülerin, başka ülkelerde ve diğer çağlarda kendilerine denk düşen sınıftan çok farklı olduğu akılda tutulmalıdır.

Mektuplar, dünyevi bilgeliğin ve psikolojik sezginin sergilendiği bölümlerle doludur. Martha'nın, üç yıllık kararsızlığın ardından nişanlanan, ama kısa süre sonra ilk kuşkularının doğru olduğunu anlayarak nişanı bozan bir arkadaşı vardı. Martha bu olayı Freud'a anlatırken damat adayı hakkında küçültücü ifadeler kullandı; işte Freud'un yorumu.

> Yürekli kız gururunu korur ve cesaret gerektiren bir karar alır. Ama sevgilim, onu gördüğünde, damat adayı hakkında başından beri ne kadar olumsuz düşündüğümüzü ona elbette söylemeyeceksin. Bunun pek çok nedeni var. Birincisi, daha önce yaptığı seçim nedeniyle onu sıcak bir biçimde kutladıktan sonra şimdi aptal durumuna düşeriz. İkincisi, kesinlikle seni dinlemeyecektir, çünkü onun neler hissettiğini oldukça iyi anlayabiliyorum. Kendinden en çok uzak tutması gereken şey değersiz bir adamı sıcak bir biçimde kabullenmenin utancıdır. Nişanı bozma kararını, o adama âşık olma çabasının etkisinin tüm şiddetiyle görünür hale geldiği bir tepki izler. Bundan sonra bir yabancının herhangi bir küçültücü ifadesi kadının gözünde, eninde sonunda içten ve tutkulu bir biçimde sevme gibi önemli bir beceriye sahip olan suçlu adamın sıcak anılarını uyandırır. Üçüncü olarak sevgilim, Bay X'i ve şimdi karısı olan ama bir zamanlar terk ettiği kadın hakkında onun yüzüne karşı sövüp saymış insanların şimdi nasıl göründüğünü düşün. Bozulan bu nişanların oldukça önemli bir bölümü sonradan tekrar düzelir ve onun durumunun böyle olacağını sanmadığımı söylemekle Cecilie'ye büyük bir övgüde bulunmaktayım. Bu nedenle sevgilim kendini tut, yansız ve dikkatli ol ve benden nasıl tek bir varlığa karşı tümüyle açık ve diğerlerine karşı soğuk değilse de çekingen olunacağını öğren.

Herkesin tanıdığı kişiler hakkında, hepsi de ölümleriyle ilgili olan, yalnızca üç ifade bulunmaktadır. Birincisi, Bismarck'ın tüm kıta üstüne bir karabasan gibi çöktüğüne ilişkin görüşünü dile getirdiği açıklamadır:

ölümü evrensel bir rahatlama getirecekti. Bu bütünüyle nesnel bir politik yargı olabilirdi, ama belki de, Freud'un babasının doğum gününün Bismarck'ınkiyle (1815) aynı olduğunu ve Freud'un bir zamanlar arkadaşı Fliess'e, onun sayısal hesaplamalarıyla iki adamdan hangisinin daha önce öleceğinin öngörülebilir olup olmadığını sorduğunu hatırlamak uygun olacaktır. Bu büyük adam 1892 Haziranında Viyana'ya geldiğinde, Freud onu görmek için çok sayıda girişimde bulundu, ama en fazla yapabildiği iki buçuk saat sokakta bekledikten sonra bir anlığına sırtını görmekti – insanın, Freud için uygun görmeyeceği bir davranış. Hikâyede çok daha ilginç olan özellik, Freud'un babasının –Almanların birleşmesi anlamında– Bismarck'ın ateşli bir hayranı olması ve doğum tarihini Yahudi takviminden Hıristiyan takvimine çevirmesi gerektiğinde Birsmarck'ın doğum gününü seçmesidir.[1] Dolayısıyla Jakob Freud ile Bismarck arasında pek çok bağ vardı.

Gariptir ki, ikincisi, İspanya Kralı XII. Alphonso'ydu. Freud, onun ölümünün kendi üzerinde derin bir etki yarattığını belirtti ve Alphonso'nun, ölümünü gördüğü ilk kral olduğunu ekledi; kuşkusuz bu etkinin nedeni de buydu. Daha ileri giderek şunları da söyledi: "Tüm ülkenin tek bir insanın ölümüyle altüst olması babadan-oğula geçen sistemin tam bir saçmalık olduğunu gösterir."

Üçüncüsü, Bavyera Kralı II. Ludwig'in yine Freud'u sarsan trajik ölümüydü. Bu olayda, Freud'un üzüntüsünde, beyin anatomisti olarak tanıdığı, kraliyet doktoru Gudeler'in ölümünün de payı olduğu bir gerçek. Ama Freud, Gudeler'in, Kral'ı boğulmaktan kurtarmak için uğraşırken yaşamını tehlikeye atmakta ve yitirmekte haklı olduğunu söyler.

1886'nın yazında, beklediğinden bir yıl önce, Freud bir aylığına Moravya'daki küçük bir kasaba olan Olmütz'deki manevralara katılmak

[1] Bu arada, Freud'un annesinin doğum günü İmparator Franz Josef'in doğum günleri arasındaki sözde çakışmanın da benzer bir kökeni vardır.

zorunda kaldı. Şubat ayında nakledildiği Landwehr'e kıdemli ordu doktoru olarak tayin edildi; askeri hizmeti 1887'nin sonuna kadar sürdü. Rütbesi *Oberarzt*'tı [başhekim] (üsteğmen), ama gelişmeler sonucu *Regimentsarzt*'a [alay hekimi] (yüzbaşı) terfi etti.

Bu, Freud'un sağlam yapısını bile zorlayacak ölçüde ağır bir görevdi. Sabah üç buçukta kalkıyor, öğleden sonraya kadar yürüyor, yürüyor, yürüyorlardı; bundan sonra da tıbbi çalışmanın gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Martha, gerçek bir kadın gibi, hava çok sıcak olduğunda yürümemesini önerdi. Çok dikkatli olmalı ve çok hızlı yürümemeliydi.

"Tepesinin tası atmak" biçimindeki argo deyiş henüz uydurulmuş olmasa da, hayatın akışı içinde kendine yer bulmuştu. Freud, bu deneyimin, askerlik mesleğine hayranlığını artırmadığını bu dönemin sonuna doğru Breuer'e yazdığı bir mektupta anlatmıştır.

1 Eylül, 1886

Saygıdeğer dostum,

Hem küçük sevgilimi ziyaret ettiğini hem de –yerel ifadeyle söylemek gerekirse– ona karşı çok "kibar" olduğunu öğrenmenin ne kadar hoş bir sürpriz olduğunu anlatmam çok zor. En iyi tatil, en az sıkıcı hava ve sürekli bir mutlu ruh durumuyla ödüllendirilmeni dilerim.

Burada, bu pis deliğe –bunu başka nasıl tanımlayabileceğimi bilmiyorum– sıkı sıkıya bağlandım ve siyah ve sarı[1] için çalışıyorum. Alan hijyeni üzerine konferanslar veriyordum: konferanslara katılanların sayısı oldukça fazlaydı ve Çek diline bile çevrildi. Henüz "kışlalara hapsolmuş" durumda değilim.

Kente ilişkin tek önemli şey, gerçekte olduğu kadar uzak görünmediği. Bu, genellikle oraya varmadan önce üç ya da dört saatlik bir yürüyüş anlamına geliyor ve insanın çoğunlukla hiçbir şeyin farkında olmadığı bir saatte, kendimi ondan daha da uzak bulduğum zamanlar da var. Tıpkı Paul Lindau'nun bir zamanlar, ortaçağda geçen bir romanın eleştirisinde, "okuyucularımdan çoğu dördüncü asrın ortası gibi bir dönem olduğunu güç-

[1] Avusturya renklerine gönderme.

lükle hatırlayacaklardır" dediği gibi, ben de herhangi bir iyi vatandaşın sabahın üçüyle üç buçuğu arasında meşgul olmayı düşünüp düşünemeyeceğini sorabilirim. Her zaman savaşçılık oynuyoruz –bir keresinde bir sınırın kuşatılmasını bile gerçekleştirdik– ve ben de, korkunç yaraların kaydedildiği hasta dosyalarıyla ilgilenen askeri doktoru oynuyorum. Taburum saldırırken ben adamlarımla birlikte taşlı araziye uzanıyorum. Sahte liderlik gibi sahte cephane de var, ama dün General atla geçti ve "Yedekler, eğer gerçek cephane kullansalar nerede olurdunuz? Biriniz bile kaçamazdı." dedi.

Olmütz'de katlanılabilir olan tek şey buz, gazete ve güzel şekerlemeleriyle birinci sınıf bir kafe. Her şey gibi buradaki servis de askeri sistemden etkilenmiş. İki ya da üç general birlikte oturduğunda –elimde değil bana her zaman papağanları anımsatıyorlar çünkü (Habeş maymunlarının arka kısımları dışında) memeliler genelde bu renk giysiler giymezler– tüm garson ordusu etraflarını sarıyor ve kimse kalmıyor. Bir keresinde çaresizlik içinde gösterişe başvurmak zorunda kaldım. Bir tanesinin ceketinin ucuna yapıştım ve "Buraya bak, bir gün general olabilirim, bana bir bardak su getir," diye bağırdım. Bu işe yaradı.

Subaylar sefil yaratıklar. Hepsi meslektaşlarını kıskanıyor, astlarını eziyor, üstlerinden korkuyorlar; üstlerinin rütbesi ne kadar yüksekse o kadar çok korkuyorlar. Sanki bir malın örneğiymişim gibi yakama değerimin ne olduğunu yazma düşüncesinden tiksiniyorum. Yine de sistemin boşlukları var. Komutan Brünn'den buraya yeni geldi ve yüzmeye gitti; bedeninin hiçbir farklılık işareti taşımadığını görünce şaşkınlığa kapıldım!

Ama kaçınılmaz "yapılacak, yap"larıyla askeri yaşamın nevrasteniye iyi geldiğini kabul etmemek nankörlük olur. Daha ilk haftada hepsi geçti.[1]

Her şey sona ermek üzere; on gün içinde kuzeye gidecek, şu çılgın dört haftayı unutacağım.

Burada bilimsel hiçbir şeyle uğraşmadım. Sana yakınlarda anlattığım, ilginç paralysis agitans[▽] vakası aniden tekrar ortaya çıktı ve adam, ona verdi-

---

[1] Breuer'in Freud'un sinirsel sorunlarından haberdar olduğunu göstermesi açısından ilginç bir bölüm.

[▽] Parkinson hastalığı. Aslında arsenik Frengi hastalığının tedavisinde kullanılır.

gim arsenik iğnelerinin çok işe yaradığına yemin ediyor.

Her nasılsa kalemimden çıkan bu aptalca gevezelikler nedeniyle özür dilerim ve seni Viyana'da karımla ilk kez ziyaret etmek için sabırsızlanıyorum.

En içten duygularımla

Dr. Sigm. Freud

Bu bölümü, Freud'un kendisini tanımlamakta kullandığı bazı kavramları inceleyerek kapatabiliriz, ancak özgözlemin her zaman nesnelliğin en iyi örneği olmadığını unutmamamız. Şiddetle peşinden koştuğu bağımsızlık: bu sürekli yinelenen bir sözcüktür. Freud hırslı olmadığını ya da yalnızca hafif bir hırsı olduğunu defalarca ileri sürdü. Bu, sosyal hırs veya mesleki yükselme hırsı anlamında kuşkusuz doğruydu, ama yaşamda değerli bir şey başarmak, dahası bu şekilde tanınmak için daima güçlü bir arzu duymuştur. Aslında bu amacın bir bilimsel buluş biçiminde gerçekleşeceğini düşündü. Anatomik araştırmalarına başlarken şunları yazdı: "Dünyanın dikkatini çekmek hiç de kolay değildir, çünkü onun derisi kalındır ve zor işitir." Ama işine ilişkin böylesi bir tanımlama hiç de ün için aşırı bir talep gibi görünmez. "Gerçekten hiç hırslı olmadım. Bilimde, araştırma boyunca ve buluş anında sunulan memnuniyeti aradım, ama adlarını bir taşa kazdırmadan ölüp gitme düşüncesine katlanamayanlardan biri asla olmadım." "Hırsım, uzun bir yaşam boyunca dünya hakkında bir şeyler anlamayı öğrenmekle tatmin olacak."

Ara sıra ortaya çıkan patlamalarıyla ilgili olarak Martha'ya sunduğu açıklama kuşkusuz doğruydu. "Ortaya çıkamayan, bir yere kapatılmış her türden kötülüğe karşı katı ve hiddetli olduğumdan bunlar içerde gürleyip duruyor veya sana karşı boşalıyorlar sevgilim. Risk alıp kazanabileceğim, cesaret gerektiren bir uğraş içinde olsaydım evde kibar olabilirdim, ama ölçülü ve soğukkanlı olmak zorundayım ve bu şekilde anıl-

---

Burada sözü edilen uygulama ya bir deneye ya da o zamanlar Parkinson hastalığının frenginin bir sonucu sanılmasına bağlı olsa gerek –çn.

maktan hoşlandığım bile söylenebilir." İşi sabrını zorlasa bile özdenetimi zorunlu kılıyordu. "İnsan tıpta, zekâsının büyük bölümünü uygulanamaz olandan kaçınmak için kullanır, ama bu, duyarlı olmayı öğrenmek için son derece sakin bir yoludur."

Freud'a göre burjuva sıradanlığı ve sıkıcı tekdüzelik iğrençti. "Yaşamımızın, senin betimlediğin gibi saf ve sevimli olması zordur. Bir doçent olsam bile ders verme fırsatı kendiliğinden gelmeyecek ve Martha'm, doğuştan Alman bayan profesörüm, zarif konumuyla ilgisiz bir durumda yaşamak zorunda kalacak. Zaten ben de buna uyamam. İçimde hâlâ yabanıl bir şey var, hâlâ uygun ifadesini bulamamış bir şey."

Freud'un kolay sıkılan ve sorunlar tarafından uyarılan bir zihin yapısı vardı. Kendisinin anlattığı gibi "[Araştırma çalışmasındaki] bir hata insanı yaratıcı kılar, bir serbest çağrışım akışı yaratır, birbiri ardına fikirler getirir, oysa insan bir kez başarılı olduğunda, belli bir dar görüşlülük veya kalın kafalılık yerleşir, böylece insan her zaman daha önceden saptanmış bir şeye geri döner ve yeni kombinasyonlar oluşturamaz."

Yaptığı en uzun tanımlama bir ölçüde başarıyı tattığı iki yıl sonrasına aittir.

> İlk bakışta sempatik bir izlenim bıraktığıma gerçekten inanıyor musun? Ben aslında bundan kuşkuluyum. İnsanların bende garip bir şey gördüklerine inanıyorum, bu benim gençliğimde genç olmamamdan, şimdi, olgunluk başladığında ise daha fazla büyüyemememden ileri geliyor. Yalnızca öğrenmeye meraklı ve hırslı olduğum ve doğa o cömert anlarından birinde, zaman zaman başkalarına yaptığı gibi, bana dâhi damgası vurmadığı için oturup yas tuttuğum zamanlar oldu. Bir dâhi olmadığımı öğreneli çok uzun zaman oldu; artık böyle biri olmayı nasıl isteyebildiğimi de anlamıyorum. Çok yetenekli bile değilim; tüm çalışma kapasitem, büyük olasılıkla kişilik özelliklerimde ve belirgin bir zekâ kusurum bulunmayışında yatıyor. Ama bu karışımın, ağır ağır başarı kazanmak için son derece elverişli olduğunu, uygun koşullar altında, kendimi daha üstün gördüğüm Nothnagel'den daha fazlasını başarabileceğimi ve belki Charcot'nun düze-

yine ulaşabileceğimi biliyorum. Bu, söz konusu uygun koşulları bulamayacağım ve onları zorlayacak deha ve güce sahip olmadığım anlamına gelmez. Ama ben böyle ilerliyorum. Oldukça farklı bir şeyi söylemek istedim, erişilmezliğimin ve sözünü ettiğin yabancılara karşı kabalığımın nereden geldiğini açıklamaya çalıştım. Bu yalnızca bir güvensizliğin sonucu, çünkü sıradan ve kötü davranışlarla çok sık karşılaştım; bu tutumum, insanlardan daha az korkmam gerektikçe ve daha bağımsız bir konum edindikçe yavaş yavaş ortadan kaybolacaktır. Kendimi her zaman, benim altımda veya benimle aynı düzeyde olanların beni asla olumsuz bulmadıkları; yalnızca benim üstümde veya başka yönlerden benden üstün olanların benden hoşlanmadıkları düşüncesiyle avuttum. Şimdi böyle görünmeyebilirim, ama okul günlerimde öğretmenlerime karşı her zaman ateşli bir karşıtlık içindeydim, her zaman aşırıya kaçan biriydim ve genellikle bunun bedelini ödemek zorunda kaldım. Daha sonra iyi bir konum –sınıf başkanlığı– edindiğimde, yani genel güveni kazandığımda benden şikâyet etmeleri için daha fazla neden kalmamıştı.

Breuer'in bir akşam bana ne söylediğini biliyor musun? Utangaçlık maskemin ardında son derece cesur ve korkusuz birini gizlediğimi keşfetmiş. Ben kendime her zaman inandım, ama hiçbir zaman bunu birine söylemeye kalkışmadım. Pek çok kez atalarımızın Tapınak'ı savunurken sergilediği şiddetli tutku bana miras kalmış gibi, büyük bir davada yaşamımı neşe içinde harcayabilecekmişim gibi hissettim. Ve tüm bunlara karşın her zaman çok güçsüzdüm ve taşıp giden tutkuları bir sözcükle veya bir şiirle bile dışa vuramadım. Bu nedenle kendimi her zaman baskıladım ve içimdeki bu şeyi insanların görmesi gerektiğine inanıyorum.

10

NÖROLOG

(1883-97)

FREUD'UN, kendisinin uzman olma olasılığı üzerine görüşünü almak için Breuer'e başvurması Meynert'in yanındaki çalışmasının son bulmasından hemen önce, 1883 Eylülünün başlarında gerçekleşmişti, ama o daha soruyu soramadan bunu bizzat Breuer teklif etti. Gelecek vaat eden bir nörolog olan Dr. Weiss'ın yakınlardaki ölümü buna fırsat sağlamıştı. Freud durumu açıkladı. Birkaç sağlam niteliğe sahip olsa da yeteneğinin az olduğunu ve evlenme konusu dışında artık fazla hırslı olmadığını düşünüyordu. Eğer kendisini nörolojiye adarsa Viyana'ya bağlanacak ve gelin adayını belirsiz bir süre bekletmesi gerekecekti, oysa eğer kapsamlı bir tıp eğitimi olsaydı, çocuk doğumuna yardım edebilse, diş çekebilse, kırık bir bacağı tedavi edebilseydi, kesinlikle yaşamını kazanabilecek ve "taşraya, İngiltere'ye, Amerika'ya ya da aya" gitmek için özgür olacaktı. Breuer biraz düşündükten sonra orta yolu seçmesini, yaptığı işe devam etmesini ve iki olasılığı da göz önünde bulundurmasını öğütledi. Böylece Freud ertesi gün hastane yöneticisinden sinir sistemi ve karaciğer (!) hastalıkları kliniğinde boş kadro bekleyenler listesine kendisini de eklemesini ve bu arada da onu frengili hastalar kliniğine atamasını rica etti.

1 Ocak 1884'te girdiği Dr. Franz Scholz'un kliniğinde geçirdiği ondört ayda Freud'un, organik sinir hastalıklarını incelemek için, istediği kadar olmasa da oldukça önemli ölçüde fırsatı oldu. 1 Nisan 1884 tarihli bir mektupta şöyle yazıyordu: "Beklentilerimi genişleteceği umuduyla, kendimi nöropatolog olarak yavaş yavaş şefime gösteriyorum." Freud daha sonra, Scholz'un o sıralarda "bir fosil ve aptal" olduğundan söz etti.

Ancak ondan öğrenecek çok az şey bulunmasına karşın, yaşlılıktan kaynaklanan tembelliğinin, en azından buyruğu altındaki doktorları özgür bırakmak gibi bir yararı vardı. Böylece Freud iyi kötü gayri resmi öğretmenlik yapma fırsatı buldu. Alışılmış içten üslubuyla bu konuda şunları söyler:

> Yavaş yavaş konuya alıştım; omurilik soğanındaki bir lezyonun yerini saptamayı o kadar iyi başardım ki patoloji anatomistinin ekleyecek başka bir şeyi kalmadı; Viyana'da bir vakayı akut polinevrit tanısıyla otopsiye yollayan ilk kişiydim. Tanılarımın ünü ve bunların otopside doğrulanması bana, İngilizceden bozma bir dille kliniğimdeki hastalar üzerine ders verdiğim bir Amerikalı hekimler akını getirdi. Nevrozlardan hiçbir şey anlamadım. Bir keresinde dinleyenlere, sürekli baş ağrısı çeken bir nevrotiği sınırlı kronik menenjit olarak tanıttım; çok haklı olarak bana isyan ettiler ve öğretmen olarak erken etkinliklerim sona erdi. Bir özür olarak olayın, Viyana'daki benden daha büyük otoritelerin nevrasteniye beyin tümörü tanısı koyma alışkanlığında oldukları bir dönemde gerçekleştiğini ekleyebilirim.

Freud'un üç klinik yayını, hastanenin dördüncü bölümünde geçirilen dönemin tarihini taşır. Onun nörolojik yazılarını değerlendiren Jelliffe bunlardan "iyi nörolojik çıkarım örnekleri" olarak söz eder.

Birincisi, kanayan dişetleri ve bacaklarda cilt altı kanamaları bulgusuyla 7 Ocak 1884'te hastaneye kabul edilen, ama iskorbüt [C vitamini eksikliğine bağlı bir hastalık] dışında bir belirti göstermeyen, bir ayakkabı tamircisinin onaltı yaşındaki evlatlığı vakasıydı. Ancak hasta ertesi sabah derin bir komaya girdi ve o akşam öldü. Gün boyunca sık sık ve dikkatle muayene edildiği ve göz hareketlerinde felçler, kusma, gözbebeği tepkilerinde düzensizlikler ve yarım felç de dahil olmak üzere bir dizi karmaşık belirti sergiledi. Beynin alt yüzündeki sinir düğümlerini dolaylı olarak etkileyen beyin zarı kanaması tanısı koyuldu ve otopsi bunu her ayrıntısıyla doğruladı.

İkinci vaka, Freud'un, 3 Ekim 1884'ten aynı yılın 17 Aralığındaki ölümüne kadar gözlemlediği ve (omurilik ve beyinde) akut mültipl

nevrit [sinir iltihabı] ile birlikte zatürreeli endokard iltihabı tanısı koyduğu genç bir fırıncıydı – bunların tümü Kunradt'ın otopsisinde doğrulandı.

Üçüncüsü, ciddi duyusal değişiklikler eşliğinde görünen bir kassal erime vakasıydı ve Freud o sıralarda çok az bilinen sirengomiyeli [Omurilikte genişlemeye neden olan bir hastalık] tanısını koydu. Otuzaltı yaşında bir dokumacı olan hasta, 10 Kasım 1884'ten başlayarak altı hafta Freud'un gözetimi ve tedavisi altında kaldıktan sonra hastaneden ayrıldı.

Seksenli ve doksanlı yıllarda hem galvanik hem de faradik elektrik, nörolojide yalnızca tanı koymak amacıyla değil, daha da önemlisi tedavinin ana direği olarak önem taşıyordu. Freud bu konuda bilgi edinmenin gerekliliğini erken fark etti. Freud, önemli bir buluş yapma umuduyla 1884 Mart-1885 Temmuz arasında bir yıldan fazla bir süre Bettelheim, Heitler ve Plowitz gibi meslektaşlarıyla çeşitli araştırmalar yaptı. Sözünü ettiği konular yalnızca, vücut ısısı yükselmesinin sinir-kas sisteminin iletkenliğinde ne gibi değişiklikler yaptığını belirleme çabası ve görme sinirinin elektriksel tepkisi üzerine Königstein'la birlikte yaptığı bir incelemeydi. Ancak hiçbir zaman bu alanda bir yayını olmadı. Ama ilginç olan şey elektrik kullanarak ilk özel hastasını tedavi ederken yaptığı bir açıklamaydı. Bu açıklama, böylesi vakalarda insanın, araçlardan çok kişiliğiyle tedavi ettiğine ilişkindi.

Freud'un Paris'e gidişinden önceki onsekiz aydaki klinik nöroloji üzerine eğitimi ve deneyimine ilişkin bilgi bu kadar. Ancak bu dönem boyunca ve elbette bundan önce gönlü hâlâ dokubilimsel araştırmalardaydı. Meynert'in laboratuvarında geçirdiği iki yılda –1883 yazından 1885 yazına kadar– bazı birinci sınıf özgün çalışmalar üretti. Her bilim çalışanı gibi tekniğin öneminin tamamen farkındaydı –öğrencilik dönemi çalışmalarında kendisini böyle öne çıkarmıştı– ve şimdi sinir dokusunu incelenmesinde kullanılacak yeni yöntemleri keşfetmek için birçok girişimde bulunuyordu. Bunlardan ikisi başarılı oldu. İkisi de Meynert'in büyük ra-

kibi Flechsig tarafından ortaya atılan ipuçlarının ince ince işlenmesiydi. Belki de bu durum, Meynert'in Freud'a yabancılaşmasının başlangıcı oldu.

Yeni laboratuvara girişinden sonraki iki hafta içinde bu doğrultuda çalışmaya başladı; eğer başarırsa Doçentliği kazanacağı kesindi, ancak bu pek olası görünmüyordu. Ekimde, Martha'nın kendisine verdiği yüzüğü henüz kırmıştı ve bunun kendisine şans getireceğine ilişkin bir düşünce aklına takıldı; Freud her zaman şans nesnelerine inanma eğilimindeydi. Flechsig'in, altın-klorür eriyiğiyle sinir dokusunu boyamanın mümkün olduğuna ilişkin, 1876'da ileri sürdüğü, ama hiçbir zaman uygulanabilirliğini denemediği bir iddiayı doğru olarak kabul etmişti. Kimyacı arkadaşı Lustgarten'in yardımıyla birkaç hafta deney yaptıktan sonra bunu başardı ve sanki artık kariyerindeki tüm güçlükleri aşmışçasına zafer sarhoşu bir mektup yazdı. Yaptığı ilk şey arkadaşlarını toplamak, onlara gizlilik yemini ettirmek ve sonra da yeni ve muhteşem yöntemi alanlarında kullanmalarına izin vermek oldu; örneğin Holländer'in beyinde, Lustgarten'ın deride, Ehrmann'ın böbreküstü bezlerinde ve Horowitz'in idrar kesesinde bu yöntemi kullanmasına izin verilmişti. "Böylece bir başkomutan edasıyla bedenin çeşitli bölgelerini paylaştırdım." Ayın sonunda yöntemi kendi kesitlerine uygulamaya ve yapı sorunlarını aydınlatmaya hazırdı.

Şubatta, Weigert'in sinir dokusunu boyamak için yeni bir yöntem keşfettiğini öğrendi, bu nedenle kapsamlı açıklamayı *Pflüger's Archiv für Anatomie und Physiologie*'ye saklayarak kendi yöntemi üzerine bir "Ön Bilgilendirme"yi *Centralblatt für die medizinischen Wissenschaften*'e yollama işini hızlandırdı. Ayrıca arkadaşı Fleischl'ın, *Brain*'de yayımlanmak üzere Londra'daki Ferrier'e bir makale yollamasını sağladı; bu, söz konusu yazarın karşılaştığı ilk Freud makalesiydi. Bunu İngilizce olarak yazdı, ama bir Amerikalıya düzelttirdi.

Freud, hücre ve liflerin "mükemmel bir biçimde net ve kesin bir res-

mi"ni veren yönteminin başarısından çok mutluydu. Çalışma o dönemde oldukça heyecan uyandırdı ve hemen Çekçe, İtalyanca ve Rusça yayımlanması için talepler gelmeye başladı. Ancak Freud'dan sonra yapılan denemelerin sonuçları oldukça değişikti; bazı ellerde kusursuz, diğerlerindeyse daha belirsiz, dolayısıyla güvenilmez sonuçlar verdi.

Freud, Brücke'nin yanında çalışırken, sinir sisteminin en çok ilgisini çeken kısmı olan omurilik hücrelerini araştırmıştı, ama alanına hakim bir nöropatolog olabilmek için daha ileri gitmek gerekiyordu. Böylece merkezi sinir sisteminin daha öndeki bir bölümü, yani omurilik soğanı üzerine bir araştırmaya başladı. Yıllar sonra, hastalıklı kaygıyı bu organdan kaynaklanan bir hastalık olarak açıklama yönündeki tıbbi girişimleri yorumlarken alaylı bir biçimde şunları yazdı: "Omurilik soğanı çok önemli ve güzel bir şeydir. Yıllar önce onu incelemenin bana ne kadar zaman ve soruna mal olduğunu gayet iyi hatırlıyorum. Ancak bugün, kaygının psikolojik açıdan anlaşılması için onun uyarılmalarının izlediği sinir yollarını bilmekten daha ilgisiz görünen başka bir şey bilmediğimi söylemeliyim."

Freud iki yıl boyunca omurilik soğanı konusuna yoğunlaştı ve bu konuda üç makale yayımladı. Çok çeşitli sinir yollarının birbirine yakınlaştığı bu aşırı karmaşık küçük organın yapısı o sıralarda çok eksik bir biçimde biliniyordu ve çok tartışmalı bir konuydu. Buradan geçen lifleri başka yerlerdeki bağlantılarına dek izlemek büyük bir beceri, sabır ve titizlik gerektiriyordu. Freud'un bu müphem alandaki araştırmaları hakkında özellikle belirtilmeye değer olan şey benimsediği yöntemdi. Freud, Kasım 1883 gibi erken bir tarihte bile, merkezi sinir sisteminin ayrıntılı yapısını incelemek için tümüyle farklı bir teknik düşlüyordu. Halihazırda Flechsig'in altın klorürle boyamaya ilişkin iddiasını geliştirmişti ve bu teknik, en azından Freud'un kullanımında, diğerlerinden daha net bir resim veriyordu. Şimdi Flechsig'in başka ve çok daha önemli bir

buluşundan, yani sinir liflerinin iliğimsi kılıflarının miyelinleşmesinin[v] eşzamanlı değil, önce bir grup, sonra diğer bir grup şeklinde geliştiği bilgisinden yararlanıyordu. Bu, farklılaşma konusunda daha ilerde verilecek bir destek vaadini taşıyordu ve Freud bu yöntemden tümüyle faydalandı. Onun, o sıralarda geçerli olan diğer yöntemden –bir dizi art arda kesitin dilimlerini incelemek– çok daha üstün olduğunu ve diğer yöntemle ulaşılan sonuçların da oldukça şüpheli olduğunu düşündü – ve bunda da haklıydı. Flechsig'in embriyolojik buluşu anatomik iç bağlantıların incelenmesi için bir kılavuz haline geldi. Flechsig, bir yetişkin yapısını "yüzeysel bir topografik incelemeden fazlasına pek de izin vermeyen, çaprazlama kesitlerin içinden çıkılmaz resimleri yerine" başlangıçta yalnızca miyelinleşmiş birkaç sinir yolunun göründüğü bir cenin beyniyle değiştirdi. Böylece farklı katmanlardan cenin kesitlerini karşılaştırarak sinir sistemlerinin, olgun görünümlerinde yalnızca tahmin edebileceği, izlediği yolları ve bağlantılarını doğrudan gözlemleyebiliyordu. Gelişme süreci içinde giderek karmaşıklaşmalarına karşın, ilk yapıların hâlâ korunduğu ve asla yok olmadığı görülebilirdi. Freud bu amaçla ilk olarak kedi ve köpek yavrularının, daha sonra da embriyoların ve bebeklerin beyinlerini inceledi.

Freud, omurilik soğanı üzerine gerçekte var olan çalışmalarının yalnızca bir bölümünü yayımladı; bu çalışmalar bittiği sırada o, konusunu değiştirmek, daha klinik ilgilere geçmek üzereydi.

Bu konu üzerine yazdığı, hepsi de işitme sinirinin kökü ve bağlantılarıyla ilgili olan üç makalesinin ilki, Haziran 1885'te *Neurologisches Centralblatt*'ta yayımlandı. Malzeme, işitme liflerinin miyelinleşmesinin tamamlandığı beş ya da altı aylık ceninlerin omurilik soğanıydı. İkinci makale ertesi martta (1886) aynı dergide yayımlandı. Konusu, beyinciğin

---

[v] Sinir liflerinin üzerlerini kaplayan ve onları diğer liflerden yalıtma işlevini gören tabakanın gelişmesi –çn.

alt sapının aşağı doğru izlenmesiydi.

Üçüncü makale, çok sayıda çizimle birlikte, Ağustos ve Eylül 1886'da özel bir kulak bilimi dergisinde yayımlandı. İşitme sinirinin kökenleri ve bağlantılarının ayrıntılı bir açıklamasını veriyordu, ama en önemlisi Freud'un, beşinci, sekizinci, dokuzuncu ve onuncu (duyusal) kafatası sinirlerinin çekirdeklerinin, omuriliğin arka kök sinir düğümleriyle tümüyle aynı olduğunu göstermesiydi. Hatta bu çekirdeklerin, omurilik sinir düğümlerinde de gerçekleştirilen, dışa doğru hareketlerde izlediği rotayı bile tartıştı ve işitme siniri örneğinde bunu ayrıntılı olarak gösterdi.

Meynert, Freud'a karşı hâlâ dostça davranıyordu; daha sonra değineceğimiz gibi, tutumundaki değişiklik 1886'da başladı. Olgunluk dönemini geçmişti; birkaç yıl sonra, 1892'de Brücke'yle aynı yılda öldü. Özellikle kendi ilgisi klinik psikiyatriye kaydığından beyin anatomisindeki yeni yöntem ve görüşleri desteklemekte zorlanıyordu – belki de bu konulara kolayca hakim olan ve gelecek vaat eden bir adam olduğu şüphe götürmeyen genç Freud'u kıskanıyordu. Meynert'in duruma tepkisi teslimiyet oldu. Kendisini psikiyatriye adayacak ve Freud anatomide onun yerini alacaktı. "Onun yanında çalışmadığım zamanlarda bile bana laboratuvara girmem için izin veren Meynert bir gün bana, kendimi kesin olarak beyin anatomisine adamamı önerdi ve yeni yöntemlerle başa çıkmak için fazla yaşlı hissettiği için ders işlerini bana devretmeyi vaat etti. Görevin büyüklüğünün verdiği gerginlikle bunu reddettim; bu büyük adamın bana karşı bu kadar iyi niyetli olamayacağını daha o zamandan tahmin etmişte olabilirim." Kısa bir süre önce yarıda bıraktığı yararsız bir akademik kariyere yeniden başlama ve olanaksız gibi görünen, üniversitede bir kürsü kazanmayı bekleme önerisi karşısında da gerginlik yaşamış olabilir; sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer.

Daha sonra, 1885 sonbaharında, ününün doruğunda olan büyük usta Charcot'yu ziyaret etti. Charcot'dan önce ve sonra nöroloji dünyasına hiç kimse onun kadar egemen olmamıştı ve onun öğrencisi olmak, üne giden

yolda her kapıyı açan bir anahtardı. Salpêtrière nörologların Mekke'si olarak nitelendirilebilirdi. Kronik vakalar revirinin eski koğuşlarında ağır adımlarla yürüyen Charcot, dünyaya yollanan Adem'in dünyayı tanıması gibi sinir sisteminin birçok hastalığını belirlemiş ve adlandırmıştı. Ayrıca o değerli bir kişiliktî: nazik, zarif, esprili, ama doğuştan gelen özellikleri sayesinde sözünü geçiren. Freud, 1893'te, onun ölümünün ardından yazdığı yazıda, görünüşü ve sesinden yayılan büyüden, cana yakın açıksözlü tutumundan, öğrencilerine her şeyi sunmaya hazır oluşundan ve onlara karşı yaşam boyu süren bağlılığından söz eder. "Charcot öğretmen olarak büyüleyiciydi: her konferansı mükemmel bir üslupla anlatılan, yapı ve kompozisyon açısından küçük bir başyapıttı ve o kadar etkileyiciydi ki, söylenen sözler günün geri kalan bölümünde kulağınızda yankılanır ve anlatılan konu gözünüzün önünden gitmezdi."

Freud, Viyanalı hipnoz uzmanı Benedikt'ten bir tavsiye mektubu getirmişti ve belki de Charcot, Freud'un adını, o sıralarda Freud'un öğrencisi olan ve bir yıl önce kendisine onun bir dizi yayınını veren Darkshevich'ten hatırlıyordu. Charcot onu son derece nazik karşıladı; ama Paris'te mutsuz olan ve ayrılıp Viyana'ya geri dönme noktasına gelen Freud kendisine –Madam Richetti'nin kaleme aldığı– aşağıdaki mektubu gönderene kadar ona daha fazla kişisel ilgi göstermedi.

Sevgili Profesörüm,

Güzel ve etkili konuşma yeteneğiniz geçen iki ay boyunca beni büyüledi ve ustaca ele aldığınız konu çok ilgimi çekti, aklıma, eğer hâlâ bir çevirmen istiyor ve çalışmamdan yararlanmayı kabul ediyorsanız "Ders"inizin üçüncü cildinin Almancaya çevirisi için size hizmet etmek geldi. Bu göreve uygunluğuma ilişkin, Fransızcada duyusal afaziye* değil, yalnız-

* *Wernicke afazisi*; sözcüklerin anlamını anlayamama nedeniyle konuşulan dili anlayamama ve normal gibi gözükse de anlamsız bir konuşmayla belirtilerini gösteren bir rahatsızlık –yn.

ca motor afazisine[Ψ] sahip olduğum söylenmelidir. Almanca üslubumu John Stuart Mill'in denemelerinin bir cildinin çevirisinde kanıtladım.

Sizin tarafınızdan ortaya atılmış ve açıklanmış bu yeni sorunları ele alan "Dersler"in üçüncü cildinin ilk bölümünü çevirerek, Efendim, araştırmalarınızın bu bölümü kendileri için diğerlerinden daha ulaşılmaz olan yurttaşlarıma iyi bir hizmet vereceğimden ve Alman doktorların yararı için çalışacağımdan eminim.

Galiba, Salpêtrière'i ziyaret ettiğinizde orada olma iznine sahip olduğum için sizinle konuşabilecek kadar şanslıyken neden size yazma özgürlüğünü kullandığımı açıklamam gerekiyor. Kendime sizden isteme izni verdiğim yetkiyi daha önce başka birine vermeniz ya da başka nedenlerle reddetmeniz olası olduğundan, sizi, bana –dürüstçe kabul ediyorum ki– yanıt hazır olduğum olumsuz bir yanıt verme sıkıntısından kurtarmak için. Bu durumda yalnızca, bana bundan söz etmemeniz yeterli ve umarım ki bu ricayı hoş görmeyi kabul edersiniz, en içten hayranlık duygularımla.

Size tümüyle sadık olan

Dr. Sigm. Freud

Birkaç gün sonra Freud, Charcot'nun, kendi önerisini –Fransızca yayımlanmış konferanslarının ve aynı zamanda daha yayımlanmamış olanların Freud tarafından çevrilmesi– kabul ettiğini bildirmekten fazlasıyla mutlu olduğunu yazdı. Dört gün sonra Viyanalı Deuticke ile yayım anlaşması ayarladı ve bir ay sonra çevirinin bir bölümünü postaladı. Her zaman hızlı bir çevirmendi ve elindeki cildi hemen bitirdi. 18 Temmuz 1886 tarihli önsözünde Almanca basımın, Fransızca orijinalinden aylar önce çıkmasından duyduğu memnuniyeti belirtti. Çalışma *Neue Vorlesungen über die Krankheiten des Nervensystems, insbesondere über Hysterie* (Sinir Sistemi Rahatsızlıkları, Özellikle de Histeri Üzerine Konferanslar) başlığı altında 1886'da yayımlandı. Charcot teşekkürlerini, çalışmalarının deri

---

[Ψ] Sözcükleri doğru bir şekilde telaffuz edebilmek için gerekli ağız ve dil hareketlerini yapamama nedeniyle yaşanan ve güçlükle konuşmayla tanımlanan bir tür *Broca afazisi* –yn.

kaplı tam bir takımını hediye ederek ve aşağıdaki ithaf yazısıyla ifade etti:

À Monsieur le Docteur Freud, excellents souvenirs de la Salpêtrière.[Ψ]

Charcot

Mektuplarında Freud, Charcot'nun dış görünüşü ve davranışlarının canlı bir betimini vermiştir. Hastalara karşı sıcak ve güçlü ilgisini Viyanalı hekimlerin "dingin yüzeysellik"leriyle karşılaştırdı. Daha birinci haftanın sonunda bile Charcot'dan öğrendiğinden daha çok şey öğrenebileceği başka hiçbir yer olmadığını söyleyebiliyordu. Salpêtrière'de bulunan, olağanüstü ve aslında eşsiz klinik malzeme zenginliği arasında gerçekleştirilen ve Charcot'nun anlamlı sözcükleriyle aydınlatılan koğuş ziyaretlerinde Freud nörolojiye ilişkin çok fazla şey öğrenmiş olmalıdır. Ama onda kalan en güçlü izlenimler, birazdan üzerinde etraflıca duracağımız bir tema olan, histeri konusunda Charcot'nun yaptığı açıklamalar üzerinedir.

Freud, Paris'ten, Charcot'nun asistan ve öğrencileriyle etkileyici bir biçimde konuşurken resmedildiği bir taşbaskı getirdi. Vakasını sunmakta olduğu yarı bilinçli durumdaki güçsüz hasta, zarif belini saran Babinski'nin[Φ] kollarıyla destekleniyordu. Freud'un en büyük kızı bu konuda şunları yazar: "Çocukluğumda bu resim benim için tuhaf bir çekim alanıydı ve sık sık babama, hastanın nesi olduğunu sordum. Aldığım yanıt hep, böyle yapmanın aptalca olduğu ilkesiyle birlikte, onun 'fazla sıkı bağlandığı'ydı. Babamın resme bakışı, o günlerde çok küçük bir çocuk olmama karşın, onda mutlu ya da önemli anıları canlandırdığını ve yüre-

---

[Ψ] Bay Doktor Freud'a, Salpêtrière'den eşsiz hatıralar –yn.

[Φ] Babinski, Joseph (Paris 1857-1932): Polonya asıllı Fransız hekim. Paris hastanelerinde, sinir sistemi hastalıkları üzerine çalıştı. Özelikle beyin ve omuriliğin organik rahatsızlıklarını nevrozlardan ayırt etmeye yarayan belirtiler keşfetmesiyle tanınır –yn.

ğini sevgiyle doldurduğunu hissetmeme neden oldu."

Freud Paris'e gittiğinde aklında hâlâ klinik ilgilerden çok anatomik araştırmaları vardı ve önceleri onları Salpêtrière laboratuvarında sürdürmeyi denedi. Bu amaç için Charcot ve Guinon ona bazı bebek beyinleri buldular. Daha sonra sevgili omuriliğinin, zamanla ilerleyen dejenerasyonu üzerine yapmak istediği araştırma geldi. O sıralarda patoloji üzerine hiçbir şey yayımlamadı, ama beş yıl sonra yazdığı, çocuklardaki beyin felçleri üzerine bir monografide Charcot'nun kendisine aktardığı bu türden bir vakayı incelemesini anlattı. Bu vaka, 1853'ten beri Salpêtrière sakinlerinden olan, hemipleji* ve diğer başka belirtiler gösteren bir kadındı. Freud otopsideki bulguların eksiksiz yer aldığı bir rapor hazırladı. Bu, otuz yılı aşkın bir süre öncesine ait bir damar tıkanıklığından kaynaklanan beyin dokusu kireçlenmesinin son derece ayrıntılı bir özetiydi.

Freud alıştığından oldukça farklı olan Salpêtrière'deki laboratuvar koşullarını gittikçe yetersiz buldu ve 3 Aralıkta laboratuvardan çekilmeye karar verdiğini bildirdi. Bu, mikroskopla neredeyse son çalışmasıydı: bundan sonra tam bir klinikçi olacaktı. Bir sonraki mektupta, verdiği karar için yedi inandırıcı neden saydı; bunlarda mazeret olarak anatomik araştırmalara Viyana'da devam etme niyeti gösteriliyordu. Genellikle bu çeşitlilik temel nedenin baskılandığını gösterir ve bu temel nedenin, Charcot'nun tohumlarını ektiği, psikopatolojiye hayranlık duyması olduğu kabul edilebilir. Ama bunun yanı sıra daha kişisel bir neden de vardı. Nişanlılığının daha ilk yılında, onun için her zaman laboratuvar çalışması anlamına gelen "bilimsel çalışma"ya gömülmek ile Martha'ya duyduğu sevgi arasında belli bir çatışma olduğunu hissetmişti; bazı zamanlar birincisini bir düş, ikincisini ise bir gerçeklik olarak algıladığını söyle-

* Motor alanlarından beyne sinyal taşıyan nöronların zedelenmesi sonucu vücudun bir yanının felç olması –yn.

di. İlerde Martha'ya, onun tek ciddi rakibinin beyin anatomisi olduğu ya da olabileceği konusunda güvence verdi. Daha sonra Paris'ten şunları yazdı: "Yaşamımı tümüyle nöropatolojiye adayamayacağımı uzun zamandır biliyordum, ama insanın sevdiği bir kız uğruna ondan tümüyle vazgeçebileceği ancak burada, Paris'te benim için kesinleşti;" bu Salpêtrière laboratuvarından ayrılmasından bir hafta önceydi. Kararını bildirirken şunları da ekledi: "Aramıza girdiği sürece, bilim aşkımı yeneceğimden emin olabilirsin." Kuşkusuz tüm bunların duygusal olduğu kadar işlevsel yönleri de vardı. Freud evlilik yaşamının yalnızca klinik çalışma anlamına gelebileceğini çok iyi biliyordu.

1886 Şubatının sonunda Paris'ten ayrıldı, ama eve dönerken Adolf Baginsky'nin kliniğinde genel çocuk hastalıkları üzerine bir şeyler öğrenmek için birkaç hafta Berlin'de kaldı; Viyana'ya bir kez geri döndüğünde bir daha dışarı çıkma şansı olmayacağını biliyordu. Bu çalışmayı seçmesinin nedeni, olasılıkla "ırksal" etmenler nedeniyle Viyana'daki üniversite Psikiyatri-Nöroloji Kliniği'nde görev almak için hiç şansı olmamasıydı ve gerçekten de hiçbir zaman burada çalışmadı; oysa Paris'e gitmeden önce çocuk hastalıkları uzmanı Max Kassowitz (1842-1913) ona, ilk devlet Çocuk Hastalıkları Enstitüsü'nde açılmakta olan yeni nöroloji bölümünün yöneticiliğini önermişti. Burası 1787'de İmparator II. Josef'in himayesi altında kurulmuş eski bir kurumdu, ama henüz yenilenmişti. Freud, haftada üç gün saatlerce çalışarak nörolojiye değerli katkılarda bulunduğu bu görevi yıllarca sürdürdü.

Sonraki beş yılda Freud, ailevi ilgilerle, mesleki çalışmayla ve Charcot ve Bernheim'ın kitaplarını çevirisiyle meşguldü. Bu süre içinde basılan tek makale (1888) iki ve üç yaşlarındaki iki çocukta yarı anopsi[▽] göz-

[▽] Görme alanının sağ ya da sol yarısındaki nesneleri görememe. Görme sinirinin beynin alt yüzünde hipofiz bezi altında çaprazlaştığı bölgenin sağ ya da sol yanındaki organik bozukluklardan kaynaklanır –çn.

lemlenmesi üzerineydi – o zamana kadar bilinmeyen bir durum.

Bir sonraki yayın, Freud'un ilk kitabı olan *Afazi* idi – 1891. 1886'da Viyana'daki Fizyoloji Kulübü'nde ve aynı zamanda 1887'de üniversitede bu konu üzerine bir konferans vermişti: ayrıca Villaret'nin *Handwörterbuch der gesamten Medizin*'inin (Ansiklopedik Tıp Elkitabı, 1881-91) bu konudaki maddesini yazmıştı. *Afazi*, Breuer'e adanmıştı. İlk kitabını en zor yıllarında kendisinin başlıca dayanağı olmuş, aynı zamanda ona gelecekteki tüm çalışmalarının anahtarı olduğu kanıtlanacak olan şeyi sunmuş birine adaması elbette uygun bir jestti. Ancak Freud'un tek güdüsü minnettarlık değildi; böylece Breuer'i daha sağlam biçimde kazanmayı umdu, ama bazı belirsiz nedenlerden dolayı tam tersi etki yarattığında Freud düş kırıklığı yaşadı.

Çalışmalarına katılan öğrencilerinden çoğu, Freud'un, bunun nörolojik yazılarının en değerlisi olduğuna ilişkin kendi yargısına katılacaktır. Bu, gelecek yılların Freud'unun izlerinin göründüğü ilk gerçek çalışmadır. Bu yapıtta derinlemesine usavurma, berraklık, ikna edici ve düşündürücü çıkarımlar, karşı çıkışların içtenlikli tartışılması ve yazılarının bir özelliği haline gelen malzemeyi düzenleme yeteneği sergilenir. Artık otuzbeş yaşında olan Freud şimdi alçakgönüllü bir öğrenci değil, üstleriyle sanki eşitleriymiş gibi kendinden emin bir tonda konuşabilen deneyimli bir nörologdu ve onların öğretilerine yönelik bir eleştiriyi, ne kadar yıkıcı olursa olsun, kibar ve doğal bir biçimde ifade edebilirdi.

Kitap temelde, o sıralarda neredeyse evrensel kabul gören Wernicke-Lichtheim afazi öğretisinin radikal ve devrimci bir eleştirisinden oluştuğu için son derece yerinde olarak "Eleştirel Bir İnceleme" alt başlığını taşır; ilk kez böyle bir eleştiri yöneltiliyordu. Ancak Freud aynı zamanda kendi görüşlerini de açıkladığından eleştiri yalnızca olumsuz olmaktan uzaktı.

Broca'nın, beynin ön lobunda, zarar görmesi "motor afazisi"ne (konuşma işlevinin büyük ölçüde bozulması) yol açan bir bölge keşfetmesi

(1861) ve Wernicke'nin şakak lobunda, zarar görmesi "duyusal afazi"ye (konuşmayı anlama yetersizliği) neden olan başka bir bölge keşfetmesinden (1874) sonra nörologlar, bu bozuklukların gözlemlenebilen çok sayıda kısmi ve karma çeşitlerini açıklama göreviyle karşı karşıya kaldılar. Kendiliğinden konuşma yetersizliği, bir başkasının ardından sözcükleri yineleyememe, harfleri okuyabiliyorken sözcükleri okuyamama veya tam tersi, kişinin kendi ana dilini hâlâ anlıyorken yeni öğrenilen bir dildeki sözcükleri anlamaması ve benzeri şaşırtıcı bileşimler ortaya çıktı. Wernicke ve onu izleyerek Lichtheim, merkezlerin varsayımsal bağlantılarının şemalarını çizdiler ve bir lezyonun kuramsal olarak afazik bozuklukların şu ya da bu bileşimini açıkladığı çeşitli kesitler önerdiler. Ne kadar çok afazi örneği gözlemlendiyse şemalar o kadar karmaşıklaştı – ta ki bu Ptolemaios [Batlamyus] benzeri durum onu basitleştirmesi için bir Kepler'i gerekli kılana kadar. Bu işi Freud üstlendi. Yayımlanmış vakaların ayrıntılı bir çözümlemesi, şemaların iç çelişkileri bulunduğunu gösterdi. Bunun üzerine Freud, öğretinin dayandığı temelden bütünüyle kuşku duymaya cesaret etti; yani çeşitli afaziler ortak yollardaki subkortikal[▽] lezyonlar olarak adlandırılan şeyle açıklanabilirdi.

Freud, bu kitabın yayımlanmasından yalnızca bir yıl sonra büyük İngiliz afazi otoritesi Bastian'ın başına ne geldiğini bilseydi, kuşkuları kesin bir biçimde doğrulanırdı. Bastian, kolay açıklanamayan bir afazi vakasında korteksin altındaki varsayılan birleştirici lifler arasında çok küçük bir lezyon önerdi, ama otopside beynin sol yarısının büyük bir bölümüne zarar veren büyük bir kist ortaya çıktığında o kadar şaşırdı ki hastaneden istifa etti.

Freud bu ayrıntılı yer belirleme şemalarının yerine oldukça farklı bir

---

▽ Beyin kabuğunun (korteks) altında yer alan sinir hücresi gövdelerinin oluşturduğu yapıların genel adı. Öğrenilmiş davranışlar alışkanlık haline geldiğinde artık buradaki bağlantılar tarafından bir tür otomatizm içinde yönetilir –çn.

işlevsel açıklama getirdi. Motor, işitsel ve görsel üç ana merkezin zedelenmesinin sırayla motor afazisi, duyusal afazi ya da aleksiyle[Φ] sonuçlanacağını kabul ederek tüm diğer alt çeşitlerin (hafif ya da ağır bir biçimde) zarar gören bölgeden yayılan, değişik ölçülerde işlevsel düzensizlikle açıklanması gerektiğini önerdi. Bunu yaparken Hughlings Jackson'ın, kısa süre önce edinilmiş ya da daha az önem taşıyan yeteneklerin temel olanlardan daha önce bozulduğunu ileri süren "karmaşıklaşmama" öğretisini kanıt olarak gösterdi ve bunu pek çok örnekle ortaya koydu.

Kendi kendilerine işleyen ajanlar olarak görülen Broca ve Wernicke "merkez"lerinin, yarı-gizemli konumlarını ellerinden aldı; bunların önemlerinin fizyolojik değil, salt anatomik olduğunu ve yalnızca komşularına –ilk vakada beynin motor alanlarına ve ikinci vakada liflerin işitsel çekirdekten girişlerine– bağlı olduğunu gösterdi. Dolayısıyla merkezler, genel ağ içindeki düğüm noktalarından başka bir şey değildi.

Tüm bunlar Freud'un, içinde yetiştiği Helmholtz Okulunun mekanik yönlerinden kurtulmasındaki bir evreydi. Bundan sonra daha da ileri giderek, Meynert'in öğretisine dayanan, düşünce ve anıların pek çok beyin hücresiyle bağlantılı olarak düşünülmesi gerektiği kavramına meydan okudu. Konuşma ve okumanın gelişimine ya da sözcük ve düşüncenin kazanılmasına psikolojik bir söylem getirdi yaptı ve fizyolojik veri ile psikolojik verinin karıştırılmasına karşı çıktı. Nesneleri adlandırmayı, sözsel donanımımızın en zayıf ve dolayısıyla genellikle ilk bozulan bölümü olarak adlandırdı. Bu özrü, asembolik afazi olarak tanımladı; bu nedenle, nesneleri adlandırma ile onları tanıma arasındaki farkı açıkça belirtmediği gerekçesiyle Finkelnburg'un kullandığı deyimin yerine bu kavramı geçirdi. Freud tanıma yeteneğindeki özre, tıpkı yaptığı ayrım

---

[Φ] Görme yetisinin normal olmasına karşın, beynin hasarı sonucunda yazılı kelimeleri ve cümleleri okuyamama veya anlamını kvrayamama –yn.

gibi halen geçerli olan "agnozi" adını koymuştu. Afazide ekolaliyi[v] yalnızca asembolinin bir belirtisi olarak değerlendirdi.

Belki de en ağır eleştiri, eski öğretmeni Meynert'in, korteksin "bedenin çeşitli bölgelerinin izdüşümünü" içerdiğine ilişkin öğretisine yönelikti. Bunun dayalı olduğu dokubilimsel anatomideki hataları gözler önüne serdi.

Vardığı sonuçların çoğu sonunda kabul görse de, Freud bu kitapta çok şanslı değildi. Dönem henüz bunun için olgunlaşmamıştı. Jelliffe, afazi üzerine neredeyse tüm tarihsel özetlerin bu kitaba gönderme yapmayı ihmal ettiğini belirtir (öyle görünüyor ki tek istisna Goldstein'in *Über die Aphasie*'sidir, 1910). Basılan 850 kitaptan, altı yıl sonra diğerleri hamur haline getirilirken yalnızca 257'si satılmıştı. İngiltere'deki hiçbir kütüphanede bir örneği yoktur. Freud'a telif hakkı olarak 156 gulden (12 £ 10 şilin) ödenmişti.

Artık Freud'un nörolojik araştırmalarının sonuncusuna, Kassowitz Çocuk Enstitüsü'nün özel bölümünde gerçekleştirilen çalışmalara geldik. Bu dönemde, birinden daha önce söz edilen –çocuklukta yarı anopsi üzerine– dokuz makale vardır.

Yine 1891'de yayımlanan bir diğer makale, Freud'un arkadaşı ve asistanı olan çocuk uzmanı Dr. Oscar Rie ile birlikte yazılmış 180 maddelik kaynakçasıyla birlikte 220 sayfalık büyük bir monografiydi. Bu, Freud'un adının dünya nörologları tarafından hatırlanmasını –ve hâlâ hatırlanır– sağlayan bir yapıttı. Çocukların tek taraflı felçleri her bakış açısından titizlikle ele alınmış ve otuzbeş kişisel vaka detaylarıyla sunulmuştu. İlk olarak konunun tarihçesi ve literatürü tümüyle gözden geçirilmişti. Bunu bireysel belirtilerin bir çözümlemesi, patolojik anatomi, ayırıcı tanılar ve tedavi izliyordu. Bu birinci sınıf bir klinik incelemedir.

---

[v] Hastanın işittiği sözcükleri istençdışı olarak papağan gibi yinelemesi biçimindeki konuşma bozukluğu –çn.

Yeni bir belirtiler topluluğu olan "kore[v] benzeri parezi [kaslarda kısmi felç]" ilk kez burada tanımlanmıştı. Bu, kore benzeri hareketlerin, beklenebilecek tek taraflı felçlerin yerini aldığı bir durumdur. Daha da ileri giderek çocuklarda epilepsi gibi görünen pek çok vakanın, gerçek bir felç olmasa bile burada incelenen gruba ait olduğu gösterilmiştir. Yazarlar, ilk duruma ilişkin daha kapsayıcı bir kavramın ortak etiolojisinin bulunmasını[1] sağlayacağını ummalarına karşın, Strümpell'in, akut çocuk felcinin bir beyinsel hemiplejiye neden olabileceği şeklindeki görüşüne ilişkin kuşkularını dile getirdiler.

Freud iki yıl sonra, geceleri yatağa işeme vakalarının yaklaşık yarısında görülen gizemli belirti –kollarda kasılma– üzerine kısa bir makale yayımladı. O sıralarda durumun psikolojik doğasına ilişkin hiçbir bilgiye sahip değildi.

Aynı yıl (1893) çocuk felçleri üzerine, bu kez merkezi iki taraflı felçleri konu alan 168 sayfalık bir başka monografi yayımladı. Öncekiler gibi bu da, Kassowitz tarafından yayımlanan bazı arşivlerde yayımlandı. Bu monografi ilk araştırmayla bağlantılıydı, böylece artık çocuklardaki tüm felç biçimleri araştırılmıştı. Büyük bölümü, Freud'un bir zamanlar bana kitaplığındaki bir kopyasını gösterdiği, Little'ın otuz yıl önceki çalışması üzerine kurulmuştu.

Fransa'nın önde gelen nörologlarından olan ve pek çok yönden Charcot'nun varisi kabul edilen Pierre Marie, çocukluktaki beyinsel iki taraflı felçler üzerine Freud'un yazdığı monografiye ilişkin bir değerlendirmede şunları söyledi: "Bu monografinin, hakkında çok az şey bildiğimiz, çocukluktaki beyinsel iki taraflı felçlere dair karmaşık sorun üzerine şimdiye kadar çıkmış yazıların en eksiksiz, en doğru ve en düşündürücüsü ol-

---

[v] Beyinde bazı bölgelerin iltihabı ya da tahribatı nedeniyle ortaya çıkan, kollarda ve ellerde istençdışı, dans benzeri devinimler –çn.

[1] Günümüz beyin iltihabı.

duğu kuşku götürmez." Marie, yeni *Revue Neurologique*'in yayımcısıydı ve Freud'un söz konusu monografinin derginin ilk sayısında yayımlanan kısaltılmış Fransızca bir özetini yazmasına neden olan şey olasılıkla onun çağrısıydı.

1895'te Freud, kendisinin de birkaç yıldır acı çekmesine neden olan tuhaf ve zararsız bir kalça sinirinin iltihaplanması üzerine kısa bir yazı yayımladı ve burada kendi üzerinde yaptığı gözlemleri anlattı. Bernhardt, o zamandan sonra adının verildiği bu hastalığı yeni tanımlamıştı, ama Freud bu rahatsızlığı birkaç yıldır pek çok hastada gördüğünü belirtti.

Freud artık çocuk felçleri konusunda önde gelen bir otorite olmuştu; bu nedenle Nothnagel'in, büyük tıp ansiklopedisini planlarken, "Çocukluk Beyin Felçleri" bölümünü yazma işini Freud'a vermesi doğaldı. Belki de konu üzerine söyleyeceği her şeyi söylediğini düşündüğü ve o sıralarda daha çok psikopatolojiyle ilgilenmeye başladığı için bu istekten açıkça sıkılan Freud, bu işi oflaya puflaya yerine getirdi. En sıkıcı bölüm, literatürün ve kaynakçanın gözden geçirilmesiydi. 327 sayfalık çalışma, Bernard Sachs'ın "ustaca ve kapsamlı" olarak nitelediği geniş bir incelemeydi. Yakınlardaki bir değerlendirmesinde bunun çağdaş nörolojide hâlâ sağlam bir yeri olduğunu belirten İsviçreli nörolog Brun şunları yazar: "Freud'un monografisi, çocukların beyin felçleri üzerine şimdiye kadar yazılmış en mükemmel, en eksiksiz sunumdur. ... Tek başına kaynakçanın bile ondört buçuk sayfa tutması gerçeği, burada çok sayıda klinik malzemenin görkemli bir biçimde bir araya getirildiği ve işlendiği düşündürür. Eşsiz bir başarıdır ve klinik nörolojide Freud'un adına kalıcı bir yer sağlamak için tek başına yeterli olacaktır."

Freud'un etkin olarak nörolojiyle ilgilendiği dönemin sonu olarak, onun Charcot'nun ölümü üzerine yazdığı, 1893 Eylülünde yayımlanan yazı kabul edilebilir. Bu yazı, "hiç kimsenin ondan bir şey öğrenmeden kişiliği ve çalışmasına yaklaşamadığı" insana karşı Freud'un duyduğu büyük hayranlığı çekincesiz bir biçimde anlatır. Freud alışılmış cömertli-

ğiyle ve bugünlerde oldukça abartılı diyebileceğimiz bir ifade kullanarak, "kendisine, histeriyi aydınlatan ilk kişi olma şerefini veren" adımı atmasını Charcot'ya bağlar. Kuşkusuz Charcot'nun histeriye yönelik tutumu Freud'u çok fazla cesaretlendirdi –psikologların "yaptırım" olarak adlandırdıkları şey– ve Freud bunun için ona minnettar kaldı.

11

BREUER DÖNEMİ

(1882-94)

DR. JOSEF Breuer (1842-1925), geniş bir çevre tarafından adı yalnızca Freud ile ilk dönemlerde birlikte çalışması nedeniyle bilinse de, zaman zaman tanımlandığı gibi yalnızca Viyana'da ünlü bir hekim değil, aynı zamanda oldukça ünlü bir bilim adamıydı. Freud onu, "zengin ve evrensel yeteneklere sahip, ilgileri mesleki etkinliğinin çok ötesine uzanan bir insan" olarak tanımlar. Gençliğinde Ewald Hering'in yanında, vagus siniriyle otomatik olarak denetlendiğini bulduğu, solunum fizyolojisi üzerine bazı önemli çalışmalar yaptı. Breuer'in bunu izleyen araştırmaları, yarımdairesel kanalların işlevleri üzerine, bilimsel bilgiye kalıcı bir katkıydı. 1868'de Viyana'da *Privatdozent* oldu, ancak 1871'de serbest doktorluğa döndü ve Billroth'un, ona profesör unvanı verilmesine ilişkin teklifini reddetti. 1894 Mayısında Viyana Bilimler Akademisi'nin Muhabir Üyeliğine seçildi; onu önerenler, üçü de uluslararası bilimsel üne sahip olan, Sigmund Exner, Hering ve Ernst Mach idi.

Breuer, daha önce sözünü ettiğimiz Helmholtz Okulunun sadık bir hayranıydı. En sevdiği yazarlar Goethe ve Fechner'di. Viyana'da en fazla değer verilen hekimlerden biriydi ve Brücke, Exner, Billroth, Chrobak ve bunlar gibi birçok önemli şahsiyetlerin aile doktoruydu.

Freud, Breuer'e ilk kez yetmişli yılların sonunda Fizyoloji Enstitüsü'nde rastladı; aynı ilgi ve görüşleri paylaştıkları için kısa sürede arkadaş oldular. Freud onun için, "dostum ve güç koşullarımda yardımcım oldu. Tüm bilimsel ilgilerimizi birbirimizle paylaşma alışkanlığı geliştirdik. Bu ilişkide kazançlı olan doğal olarak bendim" diyor. Freud, bu ilk yıllarda onunla ve aynı zamanda özel bir hayranlık duyduğu karısıyla

çok yakın ve dostça ilişki içindeydi. Daha sonraları Freud ve Breuer'in aileleri de çok iyi anlaştılar. Freud'un en büyük kızına Breuer'in karısının adı verildi.

Breuer, 1880 Aralığından 1882 Haziranına kadar klasik histeri vakası olarak tanınan Bayan Anna O.'yu tedavi etti.[1] Hasta, babasının ölümcül hastalığıyla bağlantılı olarak bir belirtiler yığını sergileyen, alışılmadık ölçüde zeki, yirmibir yaşında bir genç kızdı. Bu belirtiler arasında üç beden uzantısının kasılma ve duyu kayıplarıyla felci, ağır ve karmaşık görme ve konuşma bozuklukları, yemek yiyememe ve Breuer'in çağrılmasına neden olan sıkıntı verici sinirsel öksürük de vardı. Ancak daha da ilginç olan, iki farklı bilinç durumunun varlığıydı: biri oldukça normal, diğeri şımarık ve problemli bir çocuğa ait. Bu bir çift kişilik vakasıydı. Birinden diğerine geçiş, bilinçli ve zihinsel açıdan normal olarak uyanabildiği, bir otohipnoz evresiyle gerçekleşiyordu. Bu evre şans eseri Breuer onu ziyaret ettiği sırada gerçekleşti ve Anna O. kısa sürede ona, gördüğü korkunç halüsinasyonlar da dahil olmak üzere günün hoş olmayan olaylarını anlatma alışkanlığı edindi – bu sohbetten sonra bir rahatlama hissediyordu. Bir keresinde ona, belli bir belirtinin ilk kez ortaya çıkışının ayrıntılarını anlattı; bu Breuer'i son derece şaşırtan bir biçimde belirtinin tümüyle ortadan kalkmasıyla sonuçlandı. Hasta bunun etkisini fark edip, bir belirtinin ardından diğerini anlatarak süreci devam ettirdi – bunu "konuşma tedavisi" ya da "baca temizliği" olarak adlandırıyordu. Bu arada hasta o sıralarda, ana dili olan Almancayı unutmuştu, yalnızca İngilizce konuşabiliyordu ve kendisinden İtalyanca ya da Fransızca bir kitabı yüksek sesle okuması istendiğinde bunu hızlı ve akıcı bir biçimde, ama İngilizce olarak yapıyordu.

Malzeme yığını boğucu hale geldiğinden, bir süre sonra Breuer her

[1] Katartik yöntemin gerçek bulucusu olduğu için, aslında Bertha Pappenheim (27 Şubat 1859-28 Mayıs 1936) olan adı anılmayı hak eder.

sabah yapay bir hipnoz uygulayarak bu, gece uygulamalarını destekledi. O günlerde bir yıldan fazla bir süre boyunca her gün tek bir hastaya, hem de bir histeri vakasına saatler ayırmak çok özel bir sabır, ilgi ve içgörü gerektiriyordu. Ama bundan sonra psikoterapik yöntem ve araçlar, Breuer'in "katarsis" olarak adlandırdığı bir yöntemle daha da zenginleşti. Bu yöntem onun adıyla birlikte anılmakta ve hâlâ yaygın olarak kullanılmaktadır.

Freud, bu yeni tedavinin sonunu hazırlayan koşulları, yazılarında tanımladığından çok daha kapsamlı olarak bana anlattı. Breuer'in, ilginç hastasına yönelik, günümüzdeki adıyla, güçlü bir karşı-aktarım geliştirdiği görülecektir. Her halde bu konuya o kadar gömülmüştü ki, karısı bundan başka bir şey duymamaktan sıkılmış, kısa süre sonra da onu kıskanmaya başlamıştı. Bunu açıkça göstermedi, ama mutsuz ve somurtkan oldu. Düşünceleri başka bir yerde olan Breuer'in, karısının zihin durumunu sezmesi uzun zaman aldı. Bu durumu algılamak onda belki de sevgi ve suçluluk bileşimi şiddetli bir tepki uyandırdı ve tedaviyi bitirmeye karar verdi. Bu kararını, artık çok daha iyi durumda olan Anna O.'ya bildirdi ve ona veda etti. Ama o gece geri çağrıldı ve onu çok heyecanlı bir durumda ve görünürde her zamanki kadar hasta olarak buldu. Breuer'e göre aseksüel bir varlık olarak görünen ve tedavi boyunca hiçbir zaman bu yasak konuya herhangi bir anıştırmada bulunmayan hasta, şimdi Breuer'in hizmetine bir tepki olarak görünmez biçimde gelişmekte olan yalancı gebeliğin (pseudocyesis) yerel sonlanması olan histerik doğum sancıları çekiyordu. Breuer derinden sarsılmasına karşın hipnotize ederek onu yatıştırmayı başardı ve sonra da soğuk terler dökerek eve koştu. Ertesi gün o ve karısı, karısının bir kız çocuğuna hamile kalmasıyla sonuçlanan ikinci balaylarını geçirmek üzere Venedik'e gittiler; bu tuhaf koşullarda doğan kız yaklaşık altmış yıl sonra New York'ta intihara teşebbüs edecekti.

Zavallı hasta bu işten, Breuer'in yayımlanmış anlatısında belirtildiği

kadar iyi ayrılmamıştı. Yeniden kötüleşti ve Gross Enzersdorf'taki bir kuruma kaldırıldı. Breuer tedaviyi bırakmasından bir yıl sonra Freud'a, Anna O.'nun oldukça kaçık olduğunu ve kendisinin onun ölerek acılarından kurtulmasını umduğunu bir sır olarak anlattı. Ancak hasta iyileşti. Birkaç yıl sonra Martha, kendisinin eski bir arkadaşı olan ve sonradan, evlilik nedeniyle, akraba olduğu Anna O.'nun kendisini birden çok kez ziyaret ettiğini anlatır. O sıralarda gündüzleri oldukça iyiydi, ama akşam olunca halüsinasyonlar nedeniyle hâlâ sıkıntı çekiyordu.

Bayan Bertha (Anna O.) yalnızca çok zeki değil, aynı zamanda fiziği ve kişiliğiyle son derece çekici biriydi; sanatoryuma yatırıldığında kendisinden sorumlu psikiyatrist ona âşık oldu. Ölmeden birkaç yıl önce değişik dergilerde, kendisi için yazdığı beş nükteli ölüm ilanını yayımlattı. Ancak çok önemli bir yönü otuz yaşındayken ortaya çıktı ve Almanya'nın ilk sosyal hizmetler görevlisi oldu – dünyadaki ilklerden biri. Bir derginin yanı sıra, öğrencileri eğittiği birçok kurum kurdu. Yaşamını adadığı iş temel olarak kadın davaları ve kurtuluşuydu, ama çocuklar için çalışmaya da önem veriyordu. Cesaret gerektiren eylemleri arasında, annebabaları planlı kıyımlarda yok edilen çocukları kurtarmak amacıyla Rusya, Polonya ve Romanya'ya yapılan sayısız zorlu yolculuk da vardı. Hiç evlenmedi ve hep Tanrıya bağlı kaldı.

Freud, Haziran 1882'de, tedavinin kesilmesinden hemen sonra –kesin tarih vermek gerekirse 18 Kasımda– öğrendiği Anna O. vakasıyla çok ilgilenmişti. Bu vaka kendi deneyiminin çok ötesinde olduğu için üzerinde çok derin etki bırakmıştı ve Breuer'le bunun ayrıntılarını tekrar tekrar konuşacaktı. Yaklaşık üç yıl sonra Paris'e gittiği ve Charcot ile konuşma fırsatı bulduğunda bu önemli buluştan söz etti, ama bana söylediğine göre "Charcot'nun düşünceleri başka bir yerdeymiş gibi görünüyordu" ve onun ilgisini uyandırmayı başaramamıştı. Bu, buluşa ilişkin coşkusunu bir süre için dindirmiş gibiydi.

Daha önce belirttiğimiz gibi Charcot'nun öğretisinin Freud üzerinde

bıraktığı en önemli etki onun, aslında o dönem Charcot için de en ilginç konu olan, histeri konusundaki devrimci görüşleriydi. Öncelikle, bu kadar seçkin bir nörologun bu konuyla ciddi bir şekilde ilgilenmesi kendi başına şaşırtıcı bir şeydi. Daha önceleri histeri bir yalandan yapma sorunu ya da en fazla, hiçbir saygın hekimin üzerinde zaman harcamayacağı, bir "hayal gücü" (ki bu da az çok aynı şey demekti) sorunu anlamına geliyor ya da rahimde oluşan ve klitorisin ortadan kaldırılmasıyla tedavi edilebilecek –bazen de tedavi edilen– özel bir bozukluk olarak değerlendiriliyordu; yerinden uzaklaşan rahim, kokusundan nefret ettiği kedi otuyla yerine geri gönderilebilirdi. Şimdi Charcot'nun sayesinde, neredeyse bir gecede, sinir sisteminin tamamen saygın bir hastalığı haline gelmişti.

Freud, yedi yıl sonra Charcot için hazırladığı ölüm ilanında tek başına bu başarı için bile ona büyük övgüde bulunmuştur. Bu övgüsü sırasında olayın önemini Pinel'in bir önceki yüzyılda –yine Salpêtrière'de– delileri zincirlerinden kurtarmasına benzettiğinde elbette durumu abartıyordu. Charcot'nun öğretisi Fransız tıp çevrelerinin ve –en önemlisi– bizzat Freud'un histeriye yönelik daha bilimsel bir tutum takınmasını sağlamada kuşkusuz başarılı olmuştu. Avrupa kıtasındaki diğer yerlerdeki etkisi son derece hafif, Anglosakson ülkelerindeki etkisiyse yalnızca olumsuzdu.

Yine de Charcot'nun kanıtladığı şeylerin çoğu, şöyle bir sözü edilip geçiştirilecek şeyler değildir ve bilgide kalıcı bir artış sağlamışlardır. Charcot histeri dışavurumlarının, tanıyı daha kesin kılan sistematik ve kapsamlı bir incelemesini gerçekleştirmenin yanı sıra başka hastalıklar olarak düşünülen çoğu rahatsızlığın gerçekte histerik doğada olduğunu göstermiştir. Ayrıca bu şikâyetlerin erkeklerde de var olduğuna dikkat çekmiştir.[v] Histeri artık sinir hastalıkları arasında değerlendirildiği için

[v] Hipokrat zamanında, kadınlarda rahmin [hystera] yer değiştirmesinin hastalık

bunda şaşılacak bir durum yoktur. Hepsinden önemli ve en büyük katkısı, hipnoz kullanarak, diğer hastalarında görünen ve cin çarpması olarak adlandırıldıkları ortaçağda da tam olarak aynı belirtilerle betimlenen kendiliğinden histeri ile en küçük ayrıntısına kadar aynı olan histerik belirtileri, yani felçleri, titremeleri, duyu kayıplarını ve benzerlerini uygun öznelerde ortaya çıkarabildiğini göstermesiydi.

Tüm bunlar, histerinin bilinmeyen nörolojik temelleri ne olursa olsun, belirtilerin kendilerinin yalnızca düşüncelerle tedavi edilerek ortadan kaldırılabileceği anlamına geliyordu. Ruhsal bir kökenleri vardı. Bu, son yarım yüzyılın gösterdiği tüm karmaşık sonuçlarıyla birlikte, hastaların psikolojisinin araştırılmasına yönelik tıbbi bir güdüye ulaşılan kapıyı açtı. Psikolojiyi daha önceki akademik zemininden tümüyle farklı bir yere taşıyarak, zihnin daha derin katmanlarını ilgilendiren ve başka yollarla gerçekleştirilememiş keşifleri mümkün kıldı.

Tüm bu buluşlar nedeniyle heyecan dolu olan Freud, 1886 baharında Viyana'ya geri döndü. Anlatacak yeni ve heyecan verici pek çok şeyi vardı. 11 Mayısta Fizyoloji Kulübü'nde ve 27 Mayısta Psikiyatri Derneği'nde hipnotizma üzerine bir makale okudu; bunlar, hipnotizmanın lanetlenmiş bir şey olduğuna inanan Meynert'in gözündeki konumunu düzeltemezdi. 4 Haziranda *Gesellschaft der Ärzte* huzurunda, "yolculuk raporu" diye adlandırdığı bir makale okumaya hazırlanıyordu, ama programın doluluğu nedeniyle bu sonbahara ertelendi.

"Erkek Histerisi Üzerine" adlı makalesini 15 Ekim 1886'da von Bamberger'in başkanlık ettiği toplantıda okudu. Bu, Freud'un "derneğe bildirme görevi" olarak bahsettiği ve kendisini çok fazla sıkıntıya sokan ünlü olaydı. Charcot'nun, histerik belirtileri dört evreli nöbetler biçiminde gruplamasının bir özetini verdi – tipik görsel, duyusal ve motor rahat-

---

yarattığı düşünülürdü. Bu histerinin en eski betimlenmesidir ve hastalığın adı korunmuştur. Bu nedenle erkeklerde görülmediği sanılırdı –çn.

sızlıklar ve histerojenik bölgeler. Bu, standart tipten sapma gösteren pek çok vakanın standart tipe olan değişik yakınlıklar yoluyla tanınmalarını sağladı. Bu pozitif belirtilerin tanımlanması, histerinin belirsiz bir hasta rolü yapma olduğuna ilişkin hakim anlayışı değiştirdi. Charcot'ya göre hastalık ile cinsel organlar arasında hiçbir ilişki ya da hastalığın kadın ve erkeklerdeki dışavurumları arasında hiçbir fark yoktu. Freud, Salpêtrière'de kendisinin de incelediği, yapı iskelesinden düşüşün ardından ortaya çıkan bir travmatik histeri vakasını anlattı. Freud son olarak Charcot'nun, kazaların ardından ortaya çıkan bazı "omurgayı etkileyen travmatik nevroz" vakalarının histerik olabileceği şeklindeki düşüncesinden söz etti – bu, Almanya'da karşı çıkılan bir Amerikan görüşüydü. Ana temaya iliştirilen bu gereksiz son ekleme hiç de diplomatik değildi, çünkü nörologların sinir sistemi yaralanmalarına müdahalede öncelik hakları vardı – bu hak bazen davalara bile neden oluyordu.

Nörolog Rosenthal, görece daha seyrek olmasına karşın, erkek histerisinin iyi bilindiğini söyleyerek tartışmayı açtı ve yirmi yıl önce incelediği bu türden iki vakayı anlattı. Zihinsel şok, hafif yaralanmalardan sonra bile, korteksin rahatsızlığından kaynaklandığını tahmin ettiği histerik belirtiler yaratıyordu. Meynert, travmatik deneyimleri izleyen epileptik nöbet vakalarından söz ederek bunları epileptoid diye adlandırdı. Oldukça ironik bir biçimde, Dr. Freud'un kendi kliniğine gelip bu tür vakalar üzerinde Charcot'dan alıntıladığı belirtibilimi göstermesinin ilginç olacağını ekledi. Bamberger, Charcot'ya duyduğu hayranlığa karşın, o an anlatılanların arasında Viyanalı hekimlerin bilmediği bir şey bulamadığını söyledi. Erkek histerisi oldukça iyi biliniyordu. Travmatik etioloji konusunda kuşkuları vardı. Leidesdorf, genellikle tren kazalarıyla oluşan pek çok omurgayı etkileyen travmatik nevroz vakasının merkezi sinir sistemini organik olarak etkilediğinden emindi. Hafif kazalardan sonra aşırı duyarlılıktan ve uykusuzluktan şikâyetçi olan hastalar vardı, ama bu belirtiler histeriden çok şoka bağlıydı.

Freud daha sonraları, kendisini çok derinden etkilemiş gibi görünen bu toplantı hakkında yazarken "kötü karşılanması"na değindi ve sık sık bunun kendisine ne kadar acı verdiğini belirtti. Tartışma raporu bunu yüzeysel olarak yansıtsa da elbette toplantının soğukluğunu betimlemez. Aslında bu toplantıda, o koşullarda beklenebilecek olandan daha önemli bir şey gerçekleşmemiştir ve bu türden tıbbi çevrelerin çoğunda da durum aynı olurdu.

Meynert, haklı olarak, Freud'dan tipik Charcot belirtilerini sergileyen bir erkek histerisi vakası bularak sözlerini kanıtlamasını istedi,[1] ama devlet hastanesinde ne zaman uygun vakalar bulsa, bölümlerin üst kademe hekimleri onun kendi malzemelerinden herhangi bir şekilde yararlanmasına izin vermediler. Cerrahlardan biri, tanım yoluyla erkek cinsini dışlayan bir gerçeği; "histeri" sözcüğünün Yunanca rahim anlamına gelen *hysteron*'dan [aynen alınmıştır] geldiğini bilip bilmediğini sorarak Freud'un klasik eğitimi konusundaki kuşkularını bile dile getirdi. Ancak çok geçmeden genç bir boğaz hastalıkları uzmanı olan Dr. Von Beregszászy'nin yardımıyla başka bir yerde böyle bir hasta bulmayı başardı. Bu, erkek kardeşiyle kavga ettikten sonra görme alanı ve renk duyusunda tipik rahatsızlıklarla birlikte klasik bir yarı-anestezi [vücudun bir tarafında duyu kaybı] sergileyen yirmidokuz yaşında bir metal işçisi vakasıydı. Vaka 29 Kasım 1886'da Tıp Derneği huzurunda gösterildi; göz uzmanı Dr. Königstein 11 Aralıkta göz belirtileri üzerine bir rapor verdi. Exner başkandı.

Freud yaklaşık kırk yıl sonra bu olaya değinirken hâlâ biraz buruktu. "Bu kez beğeni toplamıştım, ama benimle daha fazla ilgilenmediler. Yüksek otoritelerin benim yeni düşüncelerimi reddettiklerine ilişkin izlenim

[1] Baş muhaliflerden biri olan Meynert daha sonra, ölüm döşeğinde, Freud'a kendisinin de klasik bir erkek histerisi vakası olduğunu, ama gerçeği gizlemeyi her zaman başardığını itiraf etti; bu arada onun son derece kararsız ve nevrotik bir insan ve bir ayyaş olduğu bilinmektedir. Freud için ufak da olsa bir avuntu.

değişmeden kaldı ve erkeklerdeki histeri ve telkin yoluyla oluşan histerik felçler kuramım nedeniyle kendimi muhalefete zorlanmış buldum. Çok kısa bir süre sonra beyin anatomisi laboratuvarından dışlanmam ve tüm öğrenim yılı boyunca konferans verecek hiçbir yer bulamamam nedeniyle akademik yaşamdan çekildim ve aydınlar derneklerine katılmaya son verdim. *Gesellschaft der Ärzte*'yi ziyaretimin üzerinden tam otuz yıl geçti."

Meynert'le çatışma bitmedi. Meynert 1889'da *Wiener Klinische Wochenschrift*'te Charcot'nun histerik felçlerin nedeni olarak gördüğü kendi kendine telkin kuramını eleştirdiği, Freud'un *Poliklinische Vorträge*'deki bir dipnotta sert bir tutumla "tümüyle yetersiz" olarak damgaladığı, bir anatomik açıklama yayımladı. Meynert'e göre, Charcot'nun açıklamasının altında yatan yanlış, onun iç karotisin[v] küçük bir dalının, yani koroidal damarın varlığını göz ardı etmesiydi! Onun Freud'a yönelik düşmanlığının kaynağının Freud'un Charcot ile birlik olmasıyla ilgili olduğu açıktır. Freud'un "ona (Meynert) öğretmek istemesini" küçümsedi ve ekledi "onun Viyana'dan (Paris'e gitmek üzere) fizyolojide tam bir eğitim almış bir hekim olarak ayrıldığı göz önüne alındığında, telkinle terapiyi savunmasını çok daha ilginç buluyorum." Açıkçası Charcot'nun, Freud'u, saf bilimin doğruya giden zorlu yolundan ayırdığını düşünüyordu.

Freud, *Özyaşamöyküsü*'nde, 1886'da Paris'ten döndüğünde Meynert'in kendisini laboratuvarından dışladığını yazarken hikâyeyi kısaltı. Bu ancak altı ay sonra, balayından döndüğünde gerçekleşmiş olabilirdi. Aslında Meynert, Paris'ten döndüğünde onu içtenlikle kutladı; onu ve birlikte çalışabileceği öğrencileri laboratuvarına davet etti. Ve Freud o yaz boyunca orada bulundu. Kuşkusuz ilişki, Freud'un mayıstaki hipnotizma üzerine konferanslarından ve ekimdeki Charcot üzerine makalesinden sonra giderek zedelendi, ama yabancılaşmanın aniden mi, yoksa yavaş

[v] Beyne kan götüren ana atardamar –çn.

yavaş mı gerçekleştiğini bilmiyoruz; göstergeler ikinci olasılığı işaret eder; buna karşın Freud, son hastalığında Meynert'i nasıl ziyaret ettiğini anlatır. Dahası bir yıl boyunca konferans verecek yeri olmadığından söz ettiğinde, bu yalnızca klinik verilerin sergilenmesi için doğrudur ve iki asistanı malzeme konusunda Freud'a göre öncelikli olduğundan bu sorun Meynert'e yüklenemez. Aslında yalnızca anatomi üzerine olsa da, Freud söz konusu yılın sonbaharında konferans verdi ve bunlara katılanların sayısı da oldukça fazlaydı.

1886 yazında yaşamı, haftada üç gün Kassowitz Enstitüsü'ndeki işine, çevirilerine, kitap değerlendirmelerine ve serbest doktorluğa ayrılmıştı. Doğal olarak bu sonuncusu çoğunlukla nevrotik hastalar üzerineydi, bu nedenle de acilen çözülmesi gereken bir terapötik yöntem sorunu ortaya çıkmıştı. Freud'un ilk girişimleri Erb'in ders kitabında betimlendiği biçimde geleneksel elektroterapiydi. Breuer'in gelecek vaat eden katartik yöntemini bildiği halde otoriteye boyun eğmesi saçma görünür; katartik yöntemi aklının bir tarafına itmesinde elbette Charcot'nun kötüleyici tutumu etkili olmuştur. Bu dönemin uzun sürmediği doğrudur. "Ne yazık ki kısa bir süre sonra bu yöntemi izlemenin hiçbir yararı olmadığını ve kesin gözlemlerin bir özetini aldığım düşüncesinin yalnızca bir fantezi olduğunu görmek zorunda kaldım. Alman nöropatolojisinin en büyük kişiliklerinin çalışmalarının gerçekle ilişkisinin, ucuz kitapçılarda satılan bazı "Mısır" düş yorumu kitaplarınınkinden daha fazla olmadığını anlamak acı vericiydi, ama bu benim, henüz kurtulmadığım otoriteye masumca inancın bir diğer parçasını üzerimden atmama yardımcı oldu."

Yine de banyolar ve masajlar gibi çeşitli yardımcı tedavilerle birlikte, kendini yirmi hafta elektroterapiye adadı – aslında doksanların başında masaj ve banyoyu hâlâ kullanıyordu. 1887'de, sonraki onsekiz ay boyunca azimle sürdürdüğü hipnotik telkini kullanmaya başladı. Bu, çoğu kez yüceltici başarılar getirdi ve çaresizlik duygusunun yerini bir sihirbaz olarak takdir edilmenin memnuniyeti aldı. Daha öğrenciyken, manyetiz-

macı Hansen'in halka açık bir gösterisine katılmış ve hipnotize edilen insanların ölü gibi sarardıklarını fark ederek hipnotik görüngülerin gerçek olduğuna inanmıştı. Paris'e gitmeden önce hipnotizmanın tedavi amaçlı kullanıldığını görmüş ve olasılıkla 1885 yazında birkaç hafta geçirdiği Obersteiner'in özel sanatoryumunda bu yöntemi kendisi de denemişti. Daha sonra Charcot'nun kliniğinde bu konuda bol bol deneyim kazanmıştı. Ve serbest doktorluğa başladıktan sonra ara sıra bu yöntemi kullanmıştı; örneğin *Apfel* [elma] ya da *pomo* [elma] sözcüklerini her duyduğunda kasılma nöbeti geçiren İtalyan bir hastayı hipnotizma yoluyla tedavi ettiğinden söz etmiştir. Almanya'da Moebius ve Heidenhain hipnotizmayı çok ciddiye alıyorlardı, ama çoğu hekim ve psikiyatrist onu hâlâ bir hokus-pokus ya da daha da kötü bir şey olarak değerlendiriyordu. Suçlamalar yoğun ve etkiliydi. Örneğin Meynert 1889'da, hipnotizma hakkında şunları yazdı: "insanoğlunu istenç ve mantığı olmayan bir yaratık seviyesine düşürür ve yalnızca sinirsel ve zihinsel yozlaşmayı hızlandırır. ... Yapay bir yabancılaşmaya neden olur." Eğer bu, "doktorlar arasındaki ruhsal salgın" yaygınlaşsaydı, büyük bir talihsizlik yaşanırdı.

Freud hipnotizma davasını ateşli bir biçimde savundu. Zaman zaman *Wiener Medizinische Wochenschrift* için kitap değerlendirmeleri yaptı; örneğin 1887'de Weir Mitchell'in *Belli Nevrasteni ve Histeri Biçimlerinin Tedavisi Üzerine* ve Obersteiner'in *Nöroloji* kitaplarını değerlendirdi ve 1889'da Forel'in hipnotizma kitabı için yedi sayfa uzunluğunda kapsamlı bir eleştiri yazdı. Bernheim için Freud'a bir tavsiye mektubu veren kişi Forel'di. Freud bu fırsatı, Meynert'in kısa bir süre önce onu "yalnızca bir hipnotizmacı" diyerek aşağılamasına en güçlü biçimde cevap vermek için kullandı; kendisinin tüm vakaları onlar için en uygun yöntemlerle tedavi etmeye hazır bir nörolog olduğunu belirtti. Meynert'in hipnotizma üzerine yukarıda alıntı yapılan yıkıcı ifadeleri hakkında ise Freud'un yorumu şöyleydi:

> Çoğu insan, nöropatolojinin bazı alanlarında büyük deneyim kazan-

mış ve derin düşünceler sergilemiş bir bilim adamının[1] ne türden olursa olsun diğer sorunlarda da bir otorite olarak kabul edilmesini reddetmeyi kolay kolay benimseyemez. Ve kuşkusuz büyüklüğe, özellikle de entelektüel büyüklüğe duyulan saygı, insan doğasının en iyi özellikleri arasındadır. Ama bu, olgulara duyulan saygıya göre ikinci sırayı almalıdır. Olguların araştırılması yoluyla edinilmiş yargısı adına, otoriteye inancını bir yana bıraktığında insanın bunu kabul etmekten utanması gerekmez.

Ancak Freud her zaman hipnoz uygulayamadığını gördü; ya hiç olmuyordu ya da gerektiği kadar derine inemiyordu.

Hipnotik tekniğimi mükemmelleştirme düşüncesiyle 1889 yazında Nancy'ye bir yolculuk yaptım ve orada birkaç hafta geçirdim. İşçi sınıfının yoksul kadın ve çocuklarıyla çalışan yaşlı Liébault'nun etkileyici gösterisine tanık oldum, Bernheim'ın hastane hastaları üzerinde yaptığı şaşırtıcı deneyleri izledim ve her şeye karşın insanın bilincinden gizli kalan güçlü zihinsel süreçler bulunabileceğine ilişkin çok derin bir izlenim edindim. Bunun öğretici olacağını düşünerek hastalarımdan birini benimle birlikte Nancy'ye gelmeye ikna ettim. Hastam, hiç kimse onunla ne yapacağını bilmediği için bana getirilmiş, iyi bir aileden gelen, çok yetenekli bir histerik kadındı. Hipnotik etkiyle katlanılabilir bir yaşam sürdürmesini sağladım ve onu içinde bulunduğu durumun acısından onu kurtarmayı her zaman başarabildim. Ama o her zaman kısa bir süre sonra tekrar rahatsızlandı ve bütün cahilliğimle bu durumu, onun hipnozunun asla bellek yitimiyle birlikte uyurgezerlik evresine ulaşmamasına bağladım. Burada Bernheim sayısız defalar bunu yapmaya çalıştı, ama o da başaramadı. Dürüst bir biçimde bana, telkin yoluyla kazandığı büyük terapötik başarılarının özel hastalarıyla değil, yalnızca kendisinin hastanedeki uygulamalarıyla edinildiğini itiraf etti. Onunla pek çok etkili konuşma yaptım ve telkin ve terapötik etkileri üzerine iki çalışmasını Almancaya çevirmeyi üstlendim.

Freud söz konusu bu iki kitabın ilkini (*Hipnotizma, Telkin ve Psikoterapi*) bir yıl öncesinden yayımladığı ve onu geniş bir önsöz ekleyerek sunmuştur, bu nedenle burada ciddi bir hata vardır. Hatta *Wiener*

[1] Yani Meynert.

Medizinische Wochenschrift'te bu yapıttan uzun bir alıntıyı bile yayımlamıştı. Yayımcılarla çeviriyi yapma konusunda anlaşma ayarlaması Bernheim'ı ziyaretinden onsekiz ay önce, Aralık 1887'de gerçekleşmişti.

Bernheim'ın ilk kitabının (1888) önsözünde, Nancy Okulu (Bernheim, Liébault, vb.) ile Paris'teki Salpêtrière Okulu (Charcot) arasında yakın zamanda ortaya çıkan karşıtlığı geniş boyutlu olarak tartıştı. Bir bütün olarak ele alındığında ikinci okulu savundu. Kendisini özel olarak etkileyen şey hipnoz görüngülerinin hekim tarafından gerçekleştirilen telkinlerle üretilebildiğinin gösterilmesi halinde, eleştirmenlerin aynı şeyin histeri belirtibilimi için de geçerli olacağını iddia edebilecekleriydi (Babinski'nin yirmi yıl sonra kesin olarak yaptığı gibi Bernheim da o zamanlar daha çok böyle davranma eğilimindeydi). Bunun sonucu olarak bu hastalıktaki, Freud'un büyük değer yüklediği, düzenli psikolojik yasalar tüm anlamlarını yitirirdi. Bu durumun histeride böyle olamayacağını göstermek için kusursuz iddialar öne sürdü: değişik ülkeler ve değişik çağlardaki betimlemelerin düzenliliği tek başına bu noktayı kanıtlıyordu.

Hipnoza gelince, görüngülerin bazılarının, örneğin sinirsel-kassal aşırı uyarılabilirliğin fizyolojik kökenli gibi görünmesine karşın, çoğunun bütünüyle psikolojik olduğunu düşündü. Bu anomaliyi tartışırken hekimin doğrudan telkininin, daha çok kendi kendine telkin görüngüleri olan ve bireyin özel sinirsel uyarılabilirliğine dayanan daha dolaylı telkinlerden ayrılması gerektiği şeklinde etkin bir gözlem yaptı.

Yinelenen telkinlerin tekdüzeliği çok geçmeden Freud'u sıkmaya başlamıştı. Dört yıl sonra yöntemden duyduğu hoşnutsuzluğu şu sözlerle kesin bir biçimde belirtti: "Ne doktor ne de hasta hastalığın telkin sırasında kesin bir biçimde inkârı ve telkin dışında kaçınılmaz kabulü arasındaki çelişkiye sonsuza kadar katlanabilir."

Görünür belirtilerin ardında çok sayıda sırrın gizli olduğundan emindi ve yorulmak bilmeyen hayal gücü bunları anlamak için yanıp tutuşuyordu. Daha sonraları, hipnoz uyguladığı dönemlerde başından beri onu

yalnızca terapötik telkin vermek için değil, aynı zamanda belirtinin tarihçesini geriye doğru izlemek için de kullandığını yazdı, yani Breuer'in katartik yöntemi. *Histeri Üzerine Çalışmalar*'da katartik yöntemi kullandığı ilk vakanın, hipnotizmayı kullanmasından onsekiz ay sonra, 1 Mayıs 1889'da tedavisine başladığı Bayan Emmy von N. vakası olduğunu söyler. Bu ilk girişimde, derin uyurgezerlik kullanılarak herhangi bir etkileyici buluşun gerçekleşmesi beklenemezdi ve işin doğrusu Freud tedavide terapötik telkine fazla bel bağlamış ve onu alışıldığı üzere masaj, banyolar ve dinlenmeyle birleştirmişti. Bu vakada, hipnotik telkinin pek çok yararlı sonucunun geçici olmasının nedeninin onların hasta tarafından hekimi mutlu etme amacıyla ortaya çıkarılması olduğunu ve bu nedenle, bağlantı kesildiğinde yok olup gitme eğilimi taşıdıklarını öğrendi. Freud'un o sıralarda hâlâ tümüyle Charcot'nun histeri belirtibiliminde travmaların önemine ilişkin öğretisinin etkisi altında olduğu görülmektedir. Eğer hastanın erkek kardeşi çocukluğunda ona bir kurbağa atmışsa, bu olay böylesi yaratıklara ilişkin kalıcı fobiyi açıklamak için görünürde yeterli olacaktır. Kabul edilemez doğada kişisel düşünceler (arzular) fikri yalnızca bundan üç yıl sonra ilk kez dile getirilmiştir.

Freud'un hipnotizma yoluyla başarılı bir tedaviyi anlattığı 1892 tarihli bir makalesi vardı. Bu vaka, bebeğini anne sütüyle beslemek için şiddetli bir arzu duymasına karşın kusma, anoreksiya nervosa,[Φ] uykusuzluk ve heyecan gibi çeşitli histerik belirtiler nedeniyle bunu gerçekleştiremeyen bir kadındı. Hipnoz sırasında telkini içeren iki tedavi tüm engelleyici belirtileri ortadan kaldırmaya yetti, ancak bir yıl sonra başka bir çocuk doğurunca yine aynı şey oldu. Bu makalede Freud temel olarak kendisinin "birbirini dışlayan düşünceler" olarak adlandırdığı şeyin, bilinçli niyetleri bozan varlığıyla ilgilenir. İlgi çekici bir biçimde onların

---

[Φ] Yoğun ve bilinçdışı bir şişmanlama korkusu nedeniyle yemek yiyememe veya yemeyi reddetme –yn.

nevrasteni ve histerideki eylem biçimlerini karşılaştırmıştı. Çatışmanın özne tarafından fark edildiği birinci rahatsızlıkta, bu durum onun istenç gücünü azaltsa da özne bir şekilde niyetini gerçekleştirmeyi başarır. Histerinin ayırt edici özelliği ise öznenin, karşıtlığın bilincinde olmamasıdır, ama bu vakada olduğu gibi, birbirini dışlayan düşünceler tarafından üretilmiş bazı bedensel rahatsızlıkların istencini engellediğini anlar. Freud bu düşüncelerin ne olduğuna ya da neden bilinçli niyetlere müdahale eden bir karşıt-istenç bulunduğuna ilişkin bir araştırma yapmadı. Varlıklarını varsayarken söylediği tek şey, onların kendilerini heyecan ya da yorgunluk anlarında güçlü bir biçimde açığa vurdukları ya da egemen olduklarıydı. Yorgunluk, "birincil bilinci" (ego) ona yabancı ya da karşı olan –çoğu kez ondan tümüyle ayrılmış– birbirini dışlayan düşüncelerden daha güçsüz kılar. Burada Breuer'in, nevrotik belirtilerin yalnızca, Freud'un basitçe yorgunluk durumu diye tanımladığı belli bir zihinsel durumdan (onun "hipnoid durum" dediği) kaynaklandığına ilişkin öğretisinin bir ipucu bulunur.

Artık son derece önemli bir konuya, yani katartik yöntemden psikanalizin başlangıcı olan "serbest çağrışım" yöntemine geçiş konusuna geldik. Freud'un daha önceden bilinmeyen bilinçdışı alanını kavraması ve değişmez bir biçimde adıyla özdeşleşen kapsamlı buluşları yapması bu yöntemin ortaya çıkmasıyla sağlanmıştır. Bu yöntemin geliştirilmesi, Freud'un bilimsel yaşamının iki büyük eyleminden biriydi. Diğeri ise, çocukluktaki ünlü Oidipus karmaşasını da içeren erken cinsel yaşamı araştırmasını sağlayan özçözümlemesidir.

Büyük bir dâhi için önemli bir buluş ya da icat yapmanın geleneksel yolu sezginin bir anlık parıldamasından geçer – bilim tarihi, bu türden olayların dramatik hikâyeleriyle doludur. Böylesi tarihsel kayıtlardan heyecan duyanlar için bir hayal kırıklığı olsa da Freud'un hikâyesinin oldukça farklı olduğunu belirtmek zorundayız. Olgunluk yıllarında özgür-

ce işleyen, yeterince canlı bir sezgi gücü olmasına karşın, şimdiye kadar incelediğimiz yıllarda, özellikle 1875 ve 1892 arasında, gelişiminin yavaş ve zorlu olduğunu düşünmek için iyi nedenler vardır. Güç ve acılı süreçler onun tipik ilerleme biçimi gibi görünmektedir. Giderek artan içgörüsü yalnızca gayretli çalışma yoluyla kazanılmıştı. Charcot'nun kendi çalışma tarzını betimleyişinden etkilenmişti – onlar kendisiyle konuşana kadar olgulara tekrar tekrar bakmak. Bu, Freud'un kendi tutumundaki bir şeye denk düşüyordu. Yetkinlik kazanmaya başladığı doksanların farklı olduğu doğrudur; en yaratıcı dönemi olan bu yıllarda yeni içgörüler hızla birbirini izlemiştir. Zorlu çalışma ile ağır düşünce sürecine, ruhsal durumlar ile sezgi eklendi – hatta bunlar çok daha önemli hale geldiler. Yaşamında gerçekleşen pek çok kişilik değişiminden birinin doksanlı yılların başında meydana geldiği görülmektedir; *Çalışmalar*'ın yayımlanmasından üç ay sonra, 1895 yazında Breuer'in, arkadaşları Fliess'e şunları yazdığını görürüz: "Freud'un zekâsı en yüksek noktasında süzülüyor. Onun ardından şahine bakan bir tavuk gibi bakıyorum."

"Serbest Çağrışım" yönteminin bulunuşuna ilişkin kesin bir tarih verilemez. Tüm söyleyebileceğimiz, başlangıçta ona eşlik eden yardımcılardan –hipnoz, telkin, baskı yapma ve sorgulama– kararlı biçimde arınarak, 1892 ile 1895 yılları arasında son derece yavaş bir biçimde geliştiğidir. Ama bu evrimin bazı evrelerini ayırt etmek olanaklıdır; bunları belirlemek için bir girişimde bulunacağız.

Histeri Üzerine Çalışmalar'da 1892'den iki vaka kayıtlıdır. Bunların incelenmesi yukarıda değinilen ve üç yıl önce gerçekleştirilen Bayan Emmy vakasından oldukça farklı bir düzeydedir. Kuşkusuz Freud o yıllarda katartik yöntem konusunda oldukça deneyimliydi. Ama hastalarından çoğunu gerekli olduğunu düşündüğü kadar derin bir biçimde hipnotize edememişti ve bu nedenle katartik yöntem için uygun olmadıklarına karar verdi.

Bu, onun, hastanın hipnotize edilebilirliğine bağlı olmayan başka bir

yöntem aramasına neden olan güdülerden biriydi. Diğer bir güdü ise hipnotizmanın doğasına ilişkin giderek gelişen içgörüsüydü. Terapötik gelişimin –örneğin Bayan Emmy vakasında olduğu gibi– hasta ile hekim arasındaki kişisel ilişkiye bağlı olduğunu ve bu ilişki çözüldüğünde sıklıkla ortadan kaybolduğunu öğrenmişti. Bir gün bir hasta kollarını ansızın onun boynuna doladı; neyse ki bu beklenmedik durum, hizmetçinin gelişiyle düzeldi. O andan itibaren tedavi açısından bu kadar etkili olan bu tuhaf ilişkinin gizli ya da açık erotik temelleri olduğunu anladı; yirmi yıl sonra, aktarım görüngülerinin kendisine her zaman nevrozun cinsel kökeninin ele geçirilemez bir kanıtı olarak göründüğünü belirtti. Freud, benzer bir durumda korkuya kapılan Breuer'den farklı olarak bunu, genel bilimsel ilgi sorunu olarak kabul etti, ama kendisini hipnotizma maskesinden kurtarmak için çok daha fazla arzuluydu. Yıllar sonra hipnotizmanın psikanalitik uygulamanın ve kuramın temel özellikleri olan, direnç ve aktarım görüngülerini nasıl gizlediğini açıkladı. Hipnotizmayı bir yana bırakmasının ve Breuer'in katartik yönteminden psikanalitik yönteme kesin bir geçiş yapmasının altında yatan ana güdü elbette buydu.

Hipnotizmaya boyun eğmeyen bir vakada, tedavisini 1892 sonbaharında üstlendiği Elisabeth von R. vakasında yine de ilerlemeye kararlıydı. Görünürde umutsuz olan koşullarda kendisini cesaretlendiren şey, Bernheim'ın, hipnozda yaşanan şeylerin yalnızca görünürde unutulduklarına ve eğer, hastanın bunları bildiği konusunda hekim yeterince ısrar ederse sonradan herhangi bir anda yeniden ortaya çıkabileceklerine ilişkin bir açıklamasını anımsamasıydı. Freud bunun histerideki unutulmuş anılar için de eşit ölçüde geçerli olabileceğini tahmin etti. Bu nedenle "daha sonra bir yöntem haline getirdiğim" dediği ve "yoğunlaştırma" tekniği olarak adlandırdığı şeyi denedi. Bayan Elisabeth vakası hipnotizmayı bırakıp yeni tekniği kullandığı ilk vakaydı; ilginçtir ki, bu aynı zamanda "psişik analiz" olarak adlandırdığı şeyin eksiksizliğinden tatmin olduğu ilk vakaydı.

Yöntem şuydu. Gözleri kapalı olarak uzanan hastadan dikkatini özel bir belirtiye yoğunlaştırması ve bunun kökenine ışık tutabilecek herhangi bir anıyı hatırlamaya çalışması isteniyordu. Bir ilerleme olmadığında Freud elini hastanın alnına bastırıyor ve bundan sonra aklına kesinlikle bazı düşünce ya da anıların geleceği konusunda ona güvence veriyordu. Bazen elin tekrar tekrar bastırılmasına karşın, hiçbir şey olmuyordu. Sonra, belki dördüncü girişimde, hasta aklına gelen şeyi söyledi, ama bir yorumla birlikte: "Bunu size ilk seferinde söyleyebilirdim, ama istediğinizin bu olduğunu bilmiyordum." Benzer deneyimler, açıkçası kendisine yanılmaz gibi görünen araca olan inancını doğruladı. Ayrıca tüm sansürü göz ardı etme ve saçma, önemsiz ya da fazlasıyla rahatsız edici olarak değerlendirilseler bile tüm düşünceleri ifade etme konusunda kesin emir vermesini sağladı. Bu, daha sonraki serbest çağrışım yöntemine giden ilk adımdı.

Freud, zor olsa da gerekli bir iş olduğunu hissettiği zorlama, baskı yapma ve sorgulamayı hâlâ sürdürüyordu. Ancak tarihe geçecek bir olay gerçekleşti, hastası Bayan Elisabeth onu, sorularıyla düşünce akışını kesmekle suçladı. Freud bu ipucunu yakaladı ve böylece serbest çağrışım yöntemine doğru bir adım daha attı.[1]

Bir kez başlayınca işlem giderek serbestleşti, ama yalnızca derece derece. Freud hipnozu, tedavinin yalnızca belli evrelerinde de olsa olabildiğince kullanıyordu ve onsuz olunabileceğini kanıtlamasından dört yıl sonrasına, yani 1896'ya kadar bir terapötik bir araç olarak hipnozdan vazgeçmedi. Daha sonra, bilinçli sansürü yumuşatmanın kaçınılmaz olarak onu önemli anılara götüreceğine inancı arttıkça zorlama, baskı yapma ya da hastanın düşüncelerini yönlendirme ihtiyacı azaldı. Bu nedenle zorlamadan, dolayısıyla alna elini bastırmaktan da vazgeçti. Gözlerin

[1] Hastanın, hekimin çalışmasını geliştirmesinin sayısız örneğinden biri; kendi kendine hipnozundaki "baca temizliği" (yani Breuer'in katartik yöntemi) gerçekten Bayan Anna O.'nun bir buluşuydu.

kapanması, olasılıkla yalnızca özçözümleme için geçerli olsa da *Düşlerin Yorumu*'nda (1900) hâlâ savunuluyordu; 1904'te bunun da gerekli olmadığını belirtti. Eski hipnoz döneminden kalan tek şey hastanın divana uzanmasıydı ve vakaların büyük bir çoğunluğunda bunun hâlâ arzu edilen bir şey olduğu düşünülür. Ancak uzun bir süre, belirtileri başlangıç noktaları olarak kullanmayı sürdürdü ve düşleri çözümleme söz konusu olduğunda bu alışkanlık daha da güçlendi, çünkü burada insan çoğunlukla düşteki birbiri ardına gelen noktalardan başlamalıdır.

Histeri Üzerine Çalışmalar'da (1895) psikoterapi üzerine yazdığı bölüm genellikle psikanalitik yöntemin başlangıcı sayılır. Ancak sık sık "psişik analiz"den söz etmesine karşın kendi yöntemini hâlâ "Breuer'in katartik yöntemi" olarak adlandırmaktadır. Gösterişsiz, ama yine de cesur cümlenin ortaya çıktığı yer de yine bu bölümdedir: "Histerik acıyı sıradan mutsuzluğa dönüştürmeyi başarırsak bu bize çok şey kazandırır."

"Psikanaliz" deyimi ilk kez 30 Mart 1896'da basılan Fransızca bir makalede kullanıldı; Almancada ilk kez 15 Mayıs 1896'da görüldü; her iki makale de aynı gün (5 Şubat) yollanmıştır. 7 Temmuz 1897'de Fliess'e, tekniğinin sanki doğal bir teknikmişçesine kendi başına bir yol tutmaya başladığını belirtti. Psikanalizin, öncülü olan başlangıç noktaları olmaksızın özerk bir biçimde ilerlemesi onun çarpıcı özelliklerinden biri haline geldi. Bir yıl sonra (1898) yöntemdeki, ona tümüyle güven duymasını sağlayan gelişmelerden söz etti. Her ne kadar daha sonra gelişmeler sürse de, sanırım o andan başlayarak serbest çağrışım yönteminin gerçekten serbestleştiği söylenebilir.

İlk bakışta bu adım tuhaf görünebilir; çünkü bu, bilinen bir hedefi olan sistematik ve amaçlı bir arayışın yerine görünürde kör ve denetimsiz bir başıboşluğun geçmesi anlamına gelir.

Bu, Freud'un bilimsel yaşamındaki –onun gelecekteki tüm buluşlarının içinde şekillendiği– en belirleyici adım olduğu için, insan doğal olarak nasıl gerçekleştirildiğini ve hangi güdülerce yönetildiğini merak edi-

yor. Burada dört değerlendirme konuyla ilişkili görünür. Bunun anlık bir karar olmayıp, aşama aşama gelişen bir süreç olduğu konusunda ısrar etmiştik. Belirtilerinin başladığı koşulların anılarını canlandırması istenen bazı hastalar, özellikle gevşek bir zihinsel durum içinde olduklarında, düşüncelerinin dağınık bir biçimde dolanmasına izin vereceklerdir. Freud, çoğu doktorun yaptığı gibi, akışı kesmemesi gerektiğini öğrenmişti ve olağanüstü sabrı ve doğasındaki, şiddetli denetimi ya da hastanın düşüncelerine karışmayı bırakmaktan hoşnut olan edilgen bir şey bu tutumu sürdürmesi için ona yardımcı oldu. Bu, eski baskı ve ısrar yönteminden kesin bir dönüştü.

Freud ilk bilimsel eğitiminde büyük etkisi olan Helmholtz Okulunda son derece önem taşıyan nedensellik ve belirlenimcilik ilkelerini benimsemişti. Serbestçe dolaşan çağrışımları, başkalarının yapabileceği gibi rastlantısal, ilgisiz ve anlamsız olarak bir yana bırakmak yerine, sezgisel olarak, bu düşüncelerin akışını yöneten ve belirleyen –açıkça görünmese bile– belli ajanlar olması gerektiğini hissetti. Ara sıra, bir önceki dizinin anlamını açıklayacak yeni bir düşünce ya da anının ortaya çıkmasıyla bu konudaki haklılığı doğrulanacaktı.

İlk uygulamalarında, hastalarda, acı verici ya da hoşa gitmeyen anıları açıklama konusunda değişmez bir isteksizlik belirlemişti. Bu karşı koyuşu "direnç" olarak adlandırdı ve kısa süre sonra bunu, belli anıların, belirtiler ile yer değiştirmesine yol açan "bastırma" ile ilişkilendirdi. Dolambaçlı yolların bu direncin bir anlatımı, önem taşıyan anının ortaya çıkmasını erteleme yönünde bir girişim olduğunu, ama yine de sonuçta onunla ilişkili bir rota izlediklerini tahmin etmek pek de güç olmadı. Bu onun, düşünce dizilerini çok dikkatli ve en ince ayrıntısına kadar izlemek konusundaki sabrını haklı çıkarıyordu.

Bundan önceki önemli noktalardan daha derin, belki de daha eğitici olan nokta aşağıdakidir. Freud serbest çağrışımın geçerliliğine güven duyduğunda, "belirsiz bir sezginin peşinde olduğunu" söylemişti. Şimdi

bu ilginç sezginin kaynağına ilişkin bir ipucuna sahibiz. Ludwig Börne adıyla bilinen bir yazar 1823'te, "Üç Günde Özgün Bir Yazar Olma Sanatı" başlıklı dikkat çekici bir deneme yazmıştı. Bu yapıt şu sözlerle biter: "İşte vaat ettiğim pratik öneri. Birkaç yaprak kâğıt alın ve üç gün süreyle düzeltme ve ikiyüzlülük yapmadan aklınıza gelen her şeyi arka arkaya yazın. Kendiniz, kadınınız, Türk Savaşı, Goethe, Fonk davası, Mahşer Günü ve üstleriniz hakkında düşündüklerinizi yazın – üç günün sonunda içinizde ne kadar yeni ve şaşırtıcı düşüncelerin kaynadığını gördüğünüzde hayrete düşeceksiniz. Üç günde özgün bir yazar olma sanatı işte budur."

Freud, Börne'nin, benimsediği ve gözdesi olan ilk yazar olduğunu anlatır. Ondört yaşındayken kendisine bu yazarın toplu eserleri armağan edilmişti ve gençlik yıllarından kalan kitaplar yalnızca bunlardı. Yarım yüzyıl sonra, tam olarak yukarıda alıntı yapılan satırlar olmasa da, söz konusu yazının bulunduğu ciltten pek çok bölümü hatırlıyordu. Yine de Börne'nin şaşırtıcı önerisinin Freud'un zihnine yerleştiğinden ve yirmi yıl sonra Freud'un hastalarının düşüncelerine serbestçe akma izni vermesindeki uyarıcı rolünü yerine getirdiğinden emin olabiliriz.

Börne'nin ergen Freud için bu kadar çok şey ifade etmesi anlaşılır bir şeydir. Yaşam konusunda, Freud'a –yalnızca gençliğinde değil– çok sempatik görünmesi olası olan bir bakış açısına sahip önemli biriydi. Ludwig Börne (1786-1837), 1818'de kendi adı (Baruch Löb) yerine bu adı kabul etmişti; bir idealist, bir özgürlük, dürüstlük, adalet ve içtenlik savaşçısıydı ve her zaman baskıya karşı çıktı. Almanya'nın Napolyon'a karşı *Freiheitskrieg*'inda (Özgürlük Savaşı'nda) yer aldı, ama bunu izleyen gerici rejimlere de saldırdı. Bir süre, küstah sinizminden pek hoşlanmadığı genç Heine'yi tanıdığı Paris'te yaşadı. Freud, Père Lachaise'i ziyaret ettiğinde yalnızca Börne ve Heine'nin mezarlarını aradı.

Freud'un, hastanın anılarını geriye doğru izlemeye çabalarken gözlemlediği ilk şey, bunların belirtinin başlangıç noktasında, hatta belirtinin nedeni olabilecek tatsız "travmatik olayda" bile son bulmadıkları,

aksine aralıksız bir dizi halinde daha da geriye uzanmakta ısrar etmeleriydi. Freud'un bilimsel yetiştiriliş biçimi, görünür etmenlerin etkili oluşu başlangıçta kolay anlaşılmasa bile, onun bu nedensel zinciri yasal bir bağlantı olarak değerlendirmesini sağladı. Anılar çocukluğa dek geri gitmeyi sürdürdü ve Freud kalıtımsal yatkınlığın önemi ile edinilmiş (travmatik) etmenler arasındaki eski karşıtlığın bir açıklamasının burada yattığını kısa sürede gördü. Bu, kendi görüşünün oldukça kararsız kaldığı bir konuydu. İlk deneyimlerin, kalıtım eşlik etse de etmese de, doğal yatkınlığı oluşturduğunu artık anlıyordu.

Bir belirtinin doğuşuyla şaşmaz biçimde ilişkili olan, ama görünürde kendi içinde oldukça bayağı, bir travmatik olayın kendi etkilerini, daha erken bir dönemde gerçekleşmiş ne travmatik ne de patojenik olan bu türden bazı zihinsel deneyimlerle (ya da tutumlarla) birleşmesi halinde yarattığı anlaşıldı: daha sonra gerçekleşen bir travmatik olayın patojenik hale gelmesi için gerekli olan "doğal yatkınlık" buydu. Daha sonra gerçekleşen bir olaya eski çağrışımlara göre tepki verme biçimini "gerileme" olarak adlandırdı ve bunun önemli bir buluş olduğunu hemen anladı.

Başlangıçta bu olgudan genel sonuçlar çıkaracak durumda olmamasına karşın, önemli anıların büyük bir bölümünün cinsel deneyimlerle ilişkili olduğunu zamanla fark etti. Bu, hazır olmadığı ve onu şaşırtan bir şeydi. Ancak dikkatinin bir kez bu doğrultuya çekilmesi, hastalarının cinsel yaşamına ilişkin planlı soruşturmalar yapmaya başlamasına neden oldu; bu, kendisinin de kısa sürede anladığı gibi, çalışması üzerinde olumsuz bir etki yaratan bir alışkanlıktı.

Cinsel etmenlerin nevrozlarda oynadığı önemli rolle ilgili giderek artan kanıtlar, Freud'un, önemli bir temayı aydınlattığına ilişkin sezgilerini güçlendirdi. Önceleri, tamamen kendiliğinden gelişen ve ona ait olan bu buluş nedeniyle kendisiyle övündü, ama daha sonra bu konu üzerine düşündüğünde, sürecin hiç farkında olmadığı halde düşüncelerini kesin

biçimde etkileyen ve onları yöneten üç tuhaf deneyimi anımsadı. 1914'te, söz konusu deneyimlerin, buraya bazı önemli noktalarını aktarabileceğimiz canlı bir betimlemesini yaptı. Birinci olay "genç bir hastane doktoru" olarak mesleğinin henüz çok başlarında olduğu bir dönemde yaşanmış olmalı; çünkü Charcot ile ilgili olan ikinci olayın "birkaç yıl sonra" gerçekleştiğini söyler; bu, ilk deneyimin tarihinin 1881 ile 1883 arasına denk geldiğini gösterir. Bruer, bir hastanın nevrotik tutumuyla ilgili olarak Freud'a, bu tür konuların her zaman evlilik yatağının sırlarıyla bağıntılı olduğunu söylemişti. İkinci deneyim, Freud'un, Charcot'nun son derece vurgulu bir biçimde asistanı Brouardel'e söylediğini duyduğu, belli sinir hastalıklarının her zaman "*la chose génitale*" [cinsel bir şey] sorunu olduğu konusundaki açıklamaydı. 1886'daki üçüncü deneyim, Freud'un "belki de Viyanalı hekimlerin en ünlüsü" olarak kabul ettiği kadın hastalıkları uzmanı Chrobak'la ilgiliydi. Wittel onun, sınıfın ortasına dikilmiş, üzerinde "*Primum est non nocere*"[1] yazan büyük bir tabelası olduğunu anlatır. Freud'dan, kocası oldukça iktidarsız olan, ağır bir kaygıya sahip hastanın sorumluluğunu almasını isterken, onun iyileşmesini sağlayacak tek reçetenin, yazılması olanaksız bir reçete olduğunu söylemişti: yinelenen dozlarda normal bir penis.

Freud bu hekimlerden ikisinin daha sonra bu açıklamalarını yadsıdıklarını anlatır ve eğer ona sorulma olanağı olsaydı üçüncüsünün, yani Charcot'nun da büyük olasılıkla böyle yapacağını tahmin eder. Son derece haklı olarak, genellikle sonradan unutulan rastlantısal bir sezgi kıvılcımı ile bir düşünceyi ciddiye alarak, onu kuşatan tüm karmaşıklıkları incelemek ve onun genel kabul görmesini başarmak arasında büyük bir fark olduğunu ekledi – basit bir flört ile tüm yükümlülük ve zorluklarıyla düzenli bir evlilik arasındaki fark.

Görünürde ahlaksal değerleri göz ardı eden bu düşünceler karşısında

---

[1] "Yüce emir: zarar verme."

Freud'un kendisi de bir ölçüde şaşkınlığa uğramış, onları ciddiye almamış ve zihninden uzaklaştırmıştı. 1896'da yazılan önemli bir makalede yer alan aşağıdaki bölüm bunların anısını yıllar boyunca zihninden nasıl tümüyle sildiğini gösterir: "Yalnızca en azından benim durumumda histerinin etiolojisinde cinsel etmeni öne çıkarmama yol açacak en azından hiçbir ön yargılı görüş bulunmadığını belirteceğim. Konu üzerindeki çalışmalarıma öğrencileri olarak başladığım iki araştırmacının, yani Charcot ve Breuer'in hiçbir biçimde bu türden bir ön kabulleri yoktu; aslında, başlangıçta benim de paylaştığım kişisel bir isteksizlikleri vardı."

Freud şimdi kendisini "saygın" meslektaşları ve hocalarıyla giderek artan bir karşıtlık içinde buluyordu. 1886'da erkek histerisi ve travmanın önemi konusu vardı, histeriyi ciddi bir biçimde ele alışını, çok daha kuşkulu olan hipnotizma konusundaki giderek artan ilgisi ve çok geçmeden de nevrozlarda cinsel etmenlerin önemini değerlendirmesi izledi; kaygı nevrozları üzerine makalesinde (1895) değindiği, cinsel etmenlere ilişkin kapsamlı deneyim, bu değerlendirmenin yıllar öncesinden başladığını gösterir. Bu durum karşısında takındığı tutum oldukça cüretkârdır. Tıbbın kabul edilmiş geleneklerine ya da hiç değilse Viyana'daki üstlerine karşı bir devrim seferini yönettiğini duyumsadı ve görevini içtenlikle benimsedi.

Ancak bunun yanında, az da olsa hâlâ, kendisinden daha oturmuş bir konuma sahip meslektaşlarından bazılarıyla güçlerini birleştirme olanağını memnuniyetle karşılamasını sağlamaya yetecek kadar, gençliğe özgü destek ve bağımlılık ihtiyacı vardı. Doğal olarak düşünülecek ilk insan Breuer'di.

Freud seksenlerin sonunda ve aha çok doksanların başında Breuer'in histeri sorunlarına yönelik ilgisini canlandırmaya veya en azından onu, hastası Bayan Anna O.'nun yaptığı buluşu dünyaya duyurmaya ikna etmeye çalıştı. Bu çabasında, başlangıçta nedenini anlayamadığı güçlü bir dirençle karşılaştı. Breuer kariyer açısından onun çok üstünde ve ondan on-

dört yaş daha büyük olmasına karşın –ilk kez– liderlik rolünü tümüyle üstlenen kişi genç adamdı. Freud yavaş yavaş Breuer'in isteksizliğinin Bayan Anna O. ile yaşadığı rahatsız edici deneyimi ile ilişkili olduğunu anladı. Bu nedenle Freud ona, bir duygu aktarımı sırasında kollarını aniden boynuna dolayan kendi bayan hastasıyla ilgili deneyimini anlattı ve bu türden uygunsuz oluşumları belli histeri türlerinin özelliği olan aktarım görüngüsünün bir parçası olarak değerlendirmesinin nedenlerini açıkladı. Bunun, kendi yaşadığı aynı türden deneyimi daha kişisel olarak alan ve belki de hastasına yaklaşım konusunda kendisini düşüncesizlikle suçlayan Breuer üzerinde yatıştırıcı etkisi olmuş gibidir. Öyle ya da böyle, Freud sonunda Breuer'in desteğini aldı: cinsellik temasının arkaplanda tutulması gerektiği anlaşılmıştı. Freud'un açıklaması kesin olarak derin bir etki yaratmıştı, çünkü birlikte *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ı hazırlarken aktarım görüngüsü konusuna geldiklerinde Breuer "Bunun dünyaya bildirmemiz gereken en önemli şey olduğuna inanıyorum," dedi.

Birlikte ilk olarak, Ocak 1893'te *Neurologisches Centralblatt*'ta "Histerik Görüngülerin Ruhsal Düzeneği" başlıklı, tarihsel öneme sahip bir makale yayımladılar.[1] Bu ortak makaleyi iki yıl sonra, psikanalizin başlangıcı olarak kabul edilen *Histeri Üzerine Çalışmalar* (1895) adlı ünlü kitap izledi. Bu kitap, ilk olarak ortak makalenin bir kopyasını, sonra beş vaka hikâyesini, Breuer'in kuramsal bir denemesini ve Freud'un psikanaliz üzerine bir kapanış yazısını içerir.

Breuer'in ilk vaka hikâyesi katartik yöntemi icat eden Bayan Anna O. idi. Kalan dört vaka Freud'undu. Bunların ilkine ve sonuncusuna, yani sırasıyla Bayan Emmy ve Bayan Elisabeth vakasına daha önce değinilmişti. İkinci vaka, belirtilerin nedeninin işverenine yönelik yasak bir bağlılığın bastırılması bağlı olduğu ortaya çıkan Viyana'daki İngiliz mürebbiye Ba-

[1] Yalnızca üç ay sonra F. W. H. Myers Londra'da onun bir özetini verdi ve 1893 Haziranında makale yayımlandı!

yan Lucy idi. Freud uzlaşılmaz bir düşünceyi bastırma şeklindeki etkin sürecin, düşüncenin yerine bedensel bir sinir uyarımının geçmesiyle (dönüşüm) nasıl sonuçlandığını açık olarak ilk kez bu vakanın tartışmasında (1892) tanımlamıştır. Bu bir travmayı, birisinin başına gelen bir talihsizliği edilgen biçimde yaşamaktan oldukça farklı bir konuydu. Son vaka hikâyesi, Freud'un, Alp'lerdeki bir otelde rastladığı onsekiz yaşında bir genç kız olan Katharina'nın dokunaklı hikâyesidir. Onun doktor olduğunu öğrenince, ağır kaygı belirtilerinden şikâyetçi olduğu için kendisine yardım etmesini rica etti. Freud tek bir görüşmede onun sorunlarının kökenini bulmayı ve büyük olasılıkla onu rahatlatmayı başardı.

Kitap tıp dünyasında pek iyi karşılanmadı.[1] Öyle görünüyor ki ünlü Alman nörolog Strümpell'in karşıt eleştirisi, her ne kadar Freud bu eleştirinin sergilediği anlayış kıtlığı karşısında gülmeyi başarabildiğini söylese de, özellikle Breuer'in cesaretini kırmıştı: "Breuer'in özgüveni ve direnme gücü zihinsel örgütlenmesinin diğer bölümleri kadar gelişmemişti."

Yalnızca tıbbi çevrelerde değil, pek çok çeşitli çevrede kitap oldukça dikkat çekmişti. Eleştirilerden biri zekâ ve öngörü açısından o kadar dikkat çekiciydi ki hatırlanmayı hak eder. Bu yazı 2 Aralık 1895'te, Viyana'nın önde gelen günlük gazetesi *Neue Freie Presse*'de yayımlandı ve "Ruh Cerrahisi" (*Seelenchirurgie*) başlığını taşıyordu. Bir şair, edebiyat tarihçisi ve tiyatro eleştirmeni olan yazar, üniversitede edebiyat tarihi profesörü ve Viyana İmparatorluk Tiyatrosu Müdürü Alfred von Bergner'di. Vaka hikâyelerini hayranlık ve anlayışla izledikten sonra önemli

---

[1] Rastlantı eseri birkaç yıl sonra bana Freud'un psikopatolojik çalışmasına ilişkin ilk işareti veren Mitchell Clarke'ın *Brain*'deki kapsamlı ve olumlu eleştirisi bir istisnaydı; Clarke onun nörolojik çalışmalarını daha önceden biliyordu.
İki yıl sonra bir başka İngiliz yazarı, Havelock Ellis'in ta kendisi, histeri üzerine bir makalede Breuer ve Freud'un kitabının ve aynı zamanda Freud'un bu konu üzerine yazdığı diğer yazıların bir özetini verdi.

tahminini eklemişti; "Bulanık bir biçimde insan kişiliğinin en derin gizine yaklaşmanın bir gün olanaklı olabileceği düşüncesini kavrarız. ... Aslında kuram, şairlerin kullandığı psikoloji türünden farklı değildir." Bundan sonra bu tezi Shakespeare'in yazılarıyla destekler ve Lady Macbeth'in sıkıntısını "savunma nevrozu" terimleriyle betimler.

Histeri Üzerine Çalışmalar sekiz yüz adet basıldı ve onüç yılın sonunda bunlardan 626'sı satıldı. Yazarlar 425 guldeni paylaştılar (her biri 18 £).

Histeri kuramı konusunda iki yazar arasında bilimsel görüş ayrılıkları vardı, ama ayrılmalarına neden olan şey ne bu görüş ayrılıkları ne de çalışmalarının kabul görmemesinin cesaret kırıcı etkisiydi; 1894 yazında işbirliği son buldu. Bunun nedeni Breuer'in, hastalarının cinsel yaşamını araştırma ya da daha çok, bunlardan geniş kapsamlı sonuçlar çıkarma konusunda Freud'a katılmak istememesiydi. Cinsel yaşamdaki bozuklukların hem nevrozların hem de psikonevrozların[v] etiolojisindeki *özsel* etmenler olduğu görüşü, Breuer'in kolay sindiremeyeceği bir öğretiydi. Ayrıca bu konuda yalnız da değildi!

Ancak ne tuhaftır ki Breuer bir taraftan diğerine savrulup durdu. Nevrotik hastalıkların değişmez ve özgül nedeninin cinsel rahatsızlıklar olduğu görüşüne asla katılmadığı doğrudur, ama bu doğrultuda çok uzun bir yol kat etti. Örneğin *Histeri Üzerine Çalışmalar*'a eklediği "Kuram" bölümünde şu bölümler yer alır: "Cinsel içgüdü, uyarılmadaki kalıcı artışların (ve nevrozların) kesinlikle en güçlü kaynağıdır..." "Uzlaşmaz düşünceler arasındaki bu türden çatışmaların patojenik etkisi olduğu günlük deneyim konusudur. Çoğunlukla cinsel yaşama ait düşünceler ve süreçler sorunudur." "Kendi başına [histeriye yatkınlıkla ilgili] bu sonuç, histerinin büyük bileşenlerinden birinin cinsellik olduğunu gösterir. Ancak onun oynadığı rolün çok daha büyük olduğunu ve hastalığı oluşturmada çok farklı biçimlerde işbirliği yaptığını göreceğiz..." "[Histerik]

[v] O zamanlar bu iki terimin aynı rahatsızlığı tanımladığı bilinmiyordu –çn.

dönüşüme yol açan bastırılmış düşüncelerin çoğunun ve en önemlilerinin cinsel bir içeriği vardır." Freud, *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ın yayımlandığı ay arkadaşı Fliess'e şunları yazdı: "Breuer'i tanıyamazsın. İnsan onu çekincesiz sevmekten bir kez daha kendini alamıyor. ... Benim cinsellik kuramıma tümüyle ikna oldu. Alışkın olduklarımızdan çok farklı biri." Yalnızca birkaç ay sonra *Doktorenkollegium*'un (Hekimler Okulu) bir toplantısında Breuer, yine içten bir biçimde Freud'un çalışmasının lehinde konuşarak, onun cinsel etioloji üzerine görüşlerine katıldığını ifade etti. Ancak daha sonra Freud kendisine teşekkür ettiğinde şu sözcüklerle onu geri çevirdi: "Tek bir sözcüğüne bile inanmıyorum." Doğal olarak ilişki soğudu, artık daha fazla işbirliği olanaksızdı ve yirmi yıllık kişisel dostluk uzakta kalmıştı.

Freud'un doksanlı yıllardaki, yayımlanmamış, Fliess yazışmalarında Breuer'den söz ederken dile getirdiği kırgınlığın açıklanmasında tek başına bilimsel farklılıklar yeterli değildir. Seksenli yıllarda Breuer'in onun için ne anlam taşıdığı, onun Freud'a yönelik cömertliği, anlayışlı sevgisi ve ondan yayılan neşe ve entelektüel uyarım bileşimi anımsandığında sonraki değişim gerçekten şaşırtıcıdır. Daha önceleri kusursuz Breuer'e yönelik hiçbir eleştiri sözcüğü bulunamazken, şimdi onun iyi nitelikleri değil, yalnızca varlığının Freud üzerindeki sinir bozucu etkisi okunur. Kuşkusuz bu değişim birden gerçekleşmedi. Daha sonraları Breuer'i yayın konusunda yardımcı olmaya ikna etmenin kendisi için ne kadar zor olduğundan şikâyet etse de, Nisan 1894'te Breuer'le, sağlığı konusunda ona danışacak kadar, iyi ilişkiler içindeydi. Ama o yazdan sonra bir daha hiç işbirliği yapmadılar. Freud'un duygularındaki temel değişim, Fliess'le ilişkilerinin daha coşkulu evresinin başlangıç tarihi olan 1896 baharında ortaya çıktı. Yalnızca bir hafta sonra Breuer'in yaşamından bütünüyle çıkması düşüncesinin son derece acı verici olduğunu kabul etse de, şubatta Fliess'e artık Breuer'le ilişkisini sürdürmesinin olanaksız olduğunu yazdı. Bir yıl sonra artık onu görmediği için memnundu; onu görmek

bile kendisinde göç etme arzusu uyandıracaktı. Bunlar güçlü sözcüklerdir ve yinelenmesi gerekmeyen daha güçlüleri de vardır.

Freud tam bu yıllarda hem entelektüel hem de duygusal açıdan en devrimci evresindeydi. Karşılaştığı boykot, onda küstah bir asilik tepkisi yaratmıştı. Ve bunu paylaşacak bir arkadaşa en fazla ihtiyaç duyduğu anda, bu amaca uygun entelektüel bilgiye sahip olan ve onu bu yola sokan insan yalnızca şevkini kırmış ve savaştan çekilmişti.

Ancak sorun çok daha kişiseldi. Freud'un şimdi Breuer'e karşı –kısmen somut şekilde para olarak da düşünülebilecek– eski şükran borcunun ağırlığı altında ezildiği açıktır.1898 başlarında bu borcun bir bölümünü geri ödemek için ilk girişiminde bulundu. Olasılıkla, uzun süredir bir armağan olarak değerlendirdiği şeyi kabul etme konusunda isteksiz olan Breuer bu teklife, kendisinin bir akrabasının tıbbi bakımı için Freud'a ödenmesi gereken bir miktar parayı hatırlatarak karşı çıktı. Öyle görünüyor ki Freud bu tavrı eski korumacılığı sürdürme çabası olarak yorumlamış ve Breuer'in yanıtına fazlasıyla gücenmişti. İki yıl sonra Fliess'e, Breuer'le tümüyle bozuşmaktan memnun olacağını, ama eski para borcu nedeniyle bunu yapamadığını söyledi.

Ve tüm bu hüzünlü hikâyede Freud'un, özçözümlemesinin henüz yumuşatmadığı, itiraf edilmiş dönemsel yoğun sevgi ve nefret ihtiyacı akılda tutulmalıdır.

Bu kadar soruna neden olan cinsel araştırmalar iki çeşitti. Bu araştırmalar, histerik belirtilerin (ve ardından saplantılı belirtilerin) analizinin, pek çoğu travmatik olarak adlandırılabilecek acı verici cinsel deneyimlere uzanma sıklığını gözlemleyerek başladı. Freud, bu etmenin psikonevrozların klasik türlerindeki öneminden etkilenerek, onun diğer nevrotik sorun türlerinde – o zamanlar kabaca "nevrasteni" adı altında toplanan türlerde– ne gibi bir rol oynayabileceğini merak etti.

Otuz yıl önce Beard tarafından kullanılan ikinci hastalık kavramı çok

genişti ve Freud yalnızca çeşitli vakaların belirtibilimini değil, aynı zamanda onların özel etiolojik etmenlerini de inceleyerek hastalık sınıflandırmasına bir açıklık sağlayabileceğini düşündü. "Kaygı nevrozu" olarak adlandırmayı önerdiği şeyin tipik özelliği olan belirtilerin tam bir betimlemesini verdi ve onu bir yandan nevrasteni diğer yandan da histerik fobilerden ayıran nitelikleri belirledi. Bu konudaki çıkarımlarına sonuçlara 1893'te ya da daha önce ulaştı; 1892'nin sonlarında kaleme aldığı özel bir mektupta şu saptamalarda bulunuyordu: "Cinsel işlevde bir bozukluk olmadan hiçbir nevrasteni ya da benzeri nevroz varolmaz" ve Şubat 1893'teki bir mektupta kaygı nevrozunun eksiksiz bir betimini verdi. Bunlar 1894 başlarında düzenlendi ve *Histeri Üzerine Çalışmalar*'dan birkaç ay önce, Ocak 1895'te çıkan bir makalede yayımlandı. Bu psikopatoloji alanına ilk bağımsız girişiydi.

Freud'un, gözlemlerinin sonucu olarak ileri sürdüğü şey, bir hasta kapsamlı bir biçimde incelendiğinde her zaman, iki hastalıkta birbirinden farklı olan cinsel etiolojik etmenlerin bulunacağıydı; bu, bu hastalıkları ayırma gerekçesiydi. Nevrastenide her zaman cinsel gerilimin, çoğunlukla bir tür oto-erotik işlevle, yetersiz bir boşalımı vardı; daha 1892'deki iddiası şuydu: "cinsel bozukluklar nevrasteninin tek vazgeçilmez nedenini oluşturur." Öte yandan kaygı nevrozlarında,[1] dayanılmaz miktarda cinsel uyarımın giderilmesi yoktu; bunun en yaygın örneği *coitus interruptus*[v] ile birlikte ortaya çıkan ve iffetli, ama tutkulu bir çiftin nişanlılığında etkisini gösteren engellenmedir.

Freud'un klinik bulgularıyla ilgili olarak sunduğu açıklama onun kişisel gelişimi bağlamında çok ilginçtir. Beden ile zihin arasındaki ilişkiye dair sorun karşısında her zaman fazlasıyla kafa yormuş ve önceleri

---

[1] Almanca *Angst* sözcüğünden çevirdiğimiz, ılımlı İngilizce sözcük *anxiety*'nin [kaygı] psikanalizde korku, endişe, dehşet ve hatta paniğin çok sayıda biçim ve derecesini kapsayan geniş anlamda kullanıldığı akılda tutulmalıdır.

[v] Kesintiye uğramış cinsel birleşme. Vajina dışına boşalma –çn.

sıkıca tutunduğu Helmholtz ilkeleriyle, zihinsel işleve fizyolojik bir temel bulma umudu beslemişti. Daha sonra göreceğimiz gibi, 1888-98 yılları arasında, bedensel ve ruhsal etkinliği ilişkilendirme düşüncesini terk etmeye karar vermeden önce zor bir mücadeleden geçti. Bu konu üzerine zihnindeki çatışmanın ilk ortaya çıkışı kaygı nevrozu kuramında sezilebilir. Beden ve zihin konusunda kaygı kadar önemli çok az sorun bulunduğundan bu uygun bir alandı.

Temel açıklaması şuydu: beden içinde yükselen cinsel gerilim belli bir dereceye ulaştığında, zihinde çeşitli fikirlerin ve duyguların eşlik ettiği cinsel arzuya, libidoya yol açar; ama bu doğal süreç herhangi bir nedenle engellendiğinde bu gerilim kaygıya "dönüştürülür." Aşağıdaki, ilk makalesinde italik olarak yazılmış bir önermedir. "*Kaygı nevrozunun düzeneği, bedensel cinsel uyarılmanın ruhsal alandan sapmasında ve onun bu sapma nedeniyle anormal kullanımında aranmalıdır.*" Kaygının, olayların bu durumunun *fiziksel* bir sonucu olduğunda ve ne kaygının ne de onun bedensel eşlikçilerinin (çarpıntı, terleme ve benzerlerinin) psikolojik analizden etkilenmediği konusunda ısrar etti.

Bu engellenmeden niçin yalnızca kaygının çıktığı sorusunu tartışırken Freud, kaygının bedensel eşlikçilerinin (hızlı soluma, çarpıntı, terleme, kan hücumu ve benzerlerinin) normal *coitus interruptus*'a eşlik eden görüngüler olduğuna dikkat çekti. Bir yıl sonraki bir mektupta soluk tıkanmasına –hiçbir ruhsal karmaşıklığı olmayan bir etkinlik– tepki olarak kaygının, *herhangi* bir fiziksel gerilim birikiminin anlatımı haline gelebileceği saptamasında bulundu.

Tüm bu açıklamalarda Freud'un ilk eğitiminin etkileri açıktır. Fizyolojiden uzaklaşarak, klinik gözlemlerinin buluş ve kuramlarını salt psikolojik bir dille açıklamaya çok yakındı. Ama güncel nevrozlar[1] ola-

[1] Almanca sözcük *aktuel* şimdiki zaman anlamına gelir ve bu nevrozların nedenleri şimdiki zamana ilişkin etkenlerdir.

rak adlandırdığı şeyde psikopatolojinin en azından bir bölümünü fizyopatolojik açıklama için koruma şansını gördü.

1925'te Freud hâlâ şunları yazıyordu:

> Klinik bir bakış açısından [güncel] nevrozlar zorunlu olarak zehirlenmeler ve Graves hastalığı[v] gibi bozukluklar arasına sokulmalıdır. Bunlar, ister beden içinde üretilmiş ister dışarıdan verilmiş olsun yüksek düzeyde etkin belli maddelerin göreceli eksikliğinden veya aşırılığından doğan durumlardır – kısacası, bedenin kimyasının bozuklukları, yani toksik durumlardır. Eğer herhangi biri, nevrozlarla ilgili varsayımsal maddeleri ayrıştırmayı ve göstermeyi başarabilseydi, tıp mesleğinden gelen muhalefet için kaygılanmasına gerek olmazdı. Ancak şimdilik soruna ilişkin bu türden bir yaklaşım yolu açık değildir.

Yıllar sonra bana yaptığı bir açıklama bu tutumun etkilerini taşımaktadır. Bu, psikolojik tedavi olmaksızın kimyasal bir ilaçla histeriyi iyileştirmenin olanaklı olacağı bir zamanın geleceğine ilişkin yarı ciddi bir tahminde. Öte yandan, biyokimyada uygun gelişmeyi sabırla beklerken, önce psikolojinin en ince noktasına kadar incelenmesi gerektiğinde ısrarcıydı ve öğrencilerini "endokrinolojiyle flört etmek" olarak adlandırdığı şeye karşı uyarırdı.

Freud kaygı nevrozları ile histeri arasında, bu ikisinin neden bu kadar sık olarak birlikte ortaya çıktığını açıklayan ilginç bir benzerlik buldu. Kaygı nevrozunu histerinin bedensel karşılığı olarak adlandırdı. "Her birinde uyarımı ruhsal olarak özümseme yerine bedensel alana yöneltme söz konusudur; fark yalnızca (nevrozun kendini, onun yer değiştirmesinde ifade ettiği) uyarımın histeride salt ruhsal (çatışma tarafından kışkırtılmış), kaygı nevrozlarında ise salt bedensel (bedensel cinsel uyarım) olmasındadır."

"Güncel nevrozlar" temasına bu hikâyede bir daha değinilmeyeceğin-

---

[v] Guatr –çn.

den bu noktada onun sonraki yazgısına ilişkin bir şeyler eklemek uygun olabilir. Kris, Freud'un toksikolojik kaygı kuramının 1926'ya kadar psikanalitik düşünceyi yönettiğini söyler. Bu abartılı önermenin büyük oranda düzeltilmesi gerekir. Freud'un iki nevroza ilişkin hastalıkbilimsel [nozolojik] anlatısının, özgül etiolojik etmenlere ilişkin (asla karşı çıkılmamış) betimlemesinin ve kuramsal açıklamalarının psikanalitik literatür ve sunumlarda düzenli olarak yer aldığı doğrudur. Ama Freud'un betimlediği türden bir vakayla kimsenin karşılaşmaması, dolayısıyla hiçbir klinik uygulamanın gerçekleştirilmemesi nedeniyle, bu konuda büyük oranda sahte bir bağlılık söz konusuydu. Bunu Freud'a söylediğimde, yanıt olarak, kendisinin de o günlerde böyle bir vaka görmediğini, ama mesleğin başındayken tanık olduğunu söyledi! *Özyaşamöyküsü*'nde (1925) şunları yazdı: "O zamandan beri "güncel" nevrozlar araştırmasına dönme fırsatım olmadı; çalışmamın bu bölümü başka biri tarafından da tamamlanmadı. Bugün dönüp ilk buluşlarıma baktığımda bunlar, belki de çok daha karmaşık olan bir konunun ilk kaba hatları olarak beni etkilerler. Ama bana öyle görünüyor ki bir bütün olarak ele alındıklarında hâlâ geçerlidirler."

Freud'un kaygı nevrozları üzerine gözlemlerinden geriye kalan –ve her zaman kalacak olan– şey, onun engellenmiş cinsellik ile hastalıklı kaygı (örneğin tehlikenin gerektirdiğinden fazla korku) arasında içsel bir ilişki belirlemesidir. İlişkinin doğasının tam olarak ne olduğu kuşkulu olabilir, ama deneysel gözlem geçerli kalmıştır.[1]

---

[1] Kaygı nevrozlarına ilişkin bu ilk makalede (1895) otuz yıl sonra yapacağı bir açıklamanın ipucunu bulmak şaşırtıcıdır. Bu ipucu şudur: "Ruh dıştan gelen bir görevle [tehlike] başa çıkmada kendini yetersiz bulduğunda [uygun bir tepkiyle] bir kaygı duygusu geliştirir; kendisini içten kaynaklanan [cinsel] uyarımı yönetme görevine uygun bulmadığında kaygı nevrozu geliştirir. *Yani, sanki bu uyarımı dış dünyaya yansıtmış gibi davranır.*" Bu nedenle onun yerine fizyolojiyi geçirmeye yönelik tüm çabalara karşın ruh, hikâyeye daha başından girer.

Freud'un, cinsel bozuklukların önemli olduğuna ilişkin duyguyu ilk kez edindiği alan olan psikonevrozlara dönecek olursak, Freud'un, buradaki çalışmalarını duyurmadan önceki dört ya da beş yıl boyunca psikonevrozlarla ilgili bilgisini, deneyimleriyle durmadan güçlendirdiğinden emin olabiliriz. Bu konuyla ilgili fikirlerini ilk açıklayışı, kaygı nevrozları makalesinden önce, 15 Mayıs ve 1 Haziran 1894'te çıkan "Savunma Nöro-Psikozları" başlıklı bir makaleyle oldu. Burada önerilerini yeterince alçakgönüllü bir biçimde öne sürdü. Histeride, kişilik için kabul edilemez olduğu kanıtlanan şeyin esas olarak (kadınlarda) cinsel düşünceler olduğunu açıkladı. Saplantılı nevrozlarda ise onun deneyimlerine göre patojenik düşünce her zaman cinsel bir düşünceydi, ama kendisinin rastlamadığı farklı vakalar da olabilirdi.

1895'te Viyana *Doktorenkollegium*'una histeri üzerine üç gece süren (14, 21 ve 28 Ekim) bir konferans verdi. "Über Hysterie" başlıklı makale kesinlikle son derece açık sözlüydü. Örneğin: "Önceden sağlıklı olan bir adamda yoksunluk sırasında kaygı nevrozu başlar; bu, kadınlarda çoğunlukla *coitus interruptus* sonucu ortaya çıkar." Esas olarak "bastırma" konusuna ayrılan ikinci konferans açıkça şunu belirtiyordu, "her histerinin temeli, her zaman cinsel bir içeriği olan bastırma üzerine kurulmuştur." Tedavide hipnozdan vazgeçebileceğini de bildirdi.

Sonraki yıl (1896) bu düşüncelerin biraz daha geliştiğini görürüz. Fransızca yazılmış dördüncü makalesi martta *Revue neurologique*'de yayımlandı. Makale esas olarak, kalıtımın tüm nevrozların temel nedeni olduğunu iddia eden ve o sıralarda hakim olan Fransız görüşüne karşı çıkma amacını taşır, ama tüm nevrozların *özgül* nedeninin kesinlikle hastanın cinsel yaşamındaki bazı bozukluklar olduğunu ileri sürer: "güncel nevrozlarda" o güne ilişkin, psikonevrozlarda ise geçmişteki bir bozukluk. Daha kesin biçimiyle histerinin nedeni, ergenlikten önceki edilgen bir cinsel deneyim, örneğin travmatik bir baştan çıkarmadır; bu sonuç eksiksiz olarak analiz edilmiş onüç vakaya dayandırılmıştı. Bu deneyime

uygun olan yaş üç veya dörttü ve Freud, sekiz veya on yaşından sonra gerçekleşen bu türden bir deneyimin bir nevroza neden olmayacağını düşünür. Deneyim, aldırmazlık ya da belki de bir ölçüde tiksinti veya korkuyla yaşanmıştır. Eksiksiz olarak analiz edilmiş altı vaka aktardığı saplantılı nevrozlarda, yine ergenlik öncesi cinsel deneyim söz konusudur, ama saplantılı nevroz ile histerik nevroz arasında iki önemli fark vardır: biri haz verici olması, diğeri de etkin biçimde saldırgan olması. Dahası, saplantılı etkin arzu deneyiminden önce daha eski bir edilgen baştan çıkarma deneyimi yaşanmış gibidir; bu durum bu iki psikonevrozun sıklıkla birlikte var oluşunu açıklar.

2 Mayıs 1896'da Freud, Viyana Psikiyatri ve Nöroloji Derneği'nde "Histerinin Etiolojisi" başlıklı bir konferans verdi; bu konferans aynı yıl içinde genişletilmiş bir biçimde yayımlandı. Freud'a göre makale çok soğuk karşılandı. Başkan Krafft-Ebing, "Kulağa bilimsel bir masal gibi geliyor" demekle yetindi. Freud'un Viyana'da okuyacağı neredeyse son makale buydu; bundan sonra yalnızca tek bir makale okundu – sekiz yıl sonra.

Değerli ve kapsamlı bir makaleydi – yukarıda değinilen sonuçlara çok az şey eklemesine karşın, çıkarımlar o kadar iyi düzenlenmiş ve itirazlar o kadar ustaca önceden yanıtlanmıştı ki, pekâlâ edebi bir *tour de force* [ustalık gösterisi] olarak adlandırılabilirdi. Bu kez tümüyle rahat olduğu açıktı. Her histeri vakasının temelinde, aradan onlarca yıl geçmesine karşın analitik çalışma yoluyla yeniden canlandırılabilecek, çocukluğun ilk yıllarına ait bir ya da daha fazla zamansız cinsel deneyim bulunduğuna dair önermesine şunları ekler: "Bunun büyük bir buluş, nöropatolojinin *caput Nili*'sinin [Nil nehrinin kaynağı] keşfi olacağına inanıyorum."

Doğal olarak, hastalarının yeniden sergilediği baştan çıkarma sahnelerinin gerçekliği hakkındaki kuşkularla uğraşmak zorundaydı ve bunların doğruluğuna inanmasını haklı kılmak için pek çok neden sunmuştur.

Bunlardan biri kuşkucu Freud'dan alışkın olduğumuzdan daha az psikolojik içgörü sergiler. Hastaların, sahnelerin resmini yeniden canlandırmadaki aşırı isteksizliğini ve diğer unutulmuş malzemelerde olduğu gibi bunlarda da hatırlama duygusu taşımadıkları olgusunu vurgulayarak, onların inandırıcı olmaktan kaçınma girişimlerini anlatırken şunları ekler: "Şimdi bu son tutum mutlak bir biçimde kesin bir tutum olarak görünür. Eğer herhangi bir güdüyle, kötülemek istedikleri şeyleri uydurdularsa, beni neden bu kadar kesin bir biçimde inandırıcı olmadıklarına ikna etsinler ki?" Freud'un bu soruyu kolayca yanıtlaması için uzun zaman geçmesi gerekmedi.

1898'in başında, Viyana *Doktorenkollegium*'un önünde de okuduğu "Nevrozların Etiolojisinde Cinsellik" üzerine bir makale yayımladı. Bu makale nevrotik hastaların cinsel yaşamını araştırmanın haklılığını ve bu araştırmanın büyük bir öneme sahip olduğunu göstermek açısından temelde güçlü bir savunmadır. Ayrıca psikanalitik yöntemin –onun gereklilik ve sınırlarını tanımladığı– son derece iyi düşünülmüş bir savunusunu da kapsar.

Ama makale, biri olumlu diğeri olumsuz iki özel nitelik içerir. Olumlusu, *çocukluk cinselliği teması üzerine ilk açıklama* olmasıdır. Freud şöyle yazar: "Çocukların cinsel yaşamını yok sayarak tümüyle yanlış yapıyoruz; benim deneyimlerime göre çocuklar bütün zihinsel etkinliklere yatkın ve çoğu fiziksel etkinliğe uygundur. Tıpkı insanın tüm cinsel aygıtının dış cinsel organlar ve iki cinsel bezden ibaret olması gibi, rastgele gözlemler öyle olduğunu gösterse de, onun cinsel yaşamı da yalnızca ergenlikle birlikte başlamaz." Kendinden sonra gelen bölümler tarafından geliştirilen bu yalıtılmış bölümden hareketle Freud'un daha o zaman tüm çocukluk cinselliği kavramını kavradığı gibi aceleci bir sonuç çıkarılabilir, ama durum böyle değildi.

İkinci özellik, bu düşünceden bir geri çekilme söz konusu olmadığı halde, histerinin baştan çıkarma kuramına hiç değinilmemesidir – geç-

miş üç yılda Freud'u çokça uğraştırmış ve kısa bir süre önce nöropatolojinin *caput Nili*'si [Nil nehrinin kaynağı] anlamını taşıyan bir tema. Çok önemli bir şey gerçekleşmiş olmalıydı.

Artık hikâyedeki büyük ayrım noktalarından birine geldik. Freud fantezilerin önemine ilişkin bir şeyi henüz fark etmemişti.

İki yıl önce, *yetişkin* histerikler tarafından genellikle anlatılan tecavüz masallarının çocuklukta yaşadıkları travmanın bellekte kalan izlerinden doğan kurgular olduğuna ilişkin görüşünü açıklamıştı. Ama 1897 baharına kadar bu çocukluk travmalarının gerçek olduğu inancına hâlâ sıkı sıkıya sarılmış durumdaydı; Charcot'nun travmatik deneyimler üzerine öğretisi çok güçlüydü ve hastaların çağrışımlarının analizi çok kesin bir biçimde bunları yeniden canlandırıyordu. Arkadaşı Fliess'e düzenli olarak gönderdiği gelişimine ilişkin kayıtlarda bunlardan hiç söz etmese de, o sıralarda kuşkular yavaş yavaş içini kemirmeye başlamıştı. Sonra ona, oldukça ani bir biçimde, "geçen birkaç ayda yavaş yavaş anlamaya başladığı bir şeye ilişkin büyük gizi" söylemeye karar verdi. Bu, hastalarının anlattığı ve tüm histeri kuramını üzerine kurduğu çocukluktaki baştan çıkarmaların çoğunun –tümünün değil– asla gerçekleşmediğine ilişkin korkunç gerçekti. Bu bilimsel kariyerinde bir dönüm noktasıydı ve Freud'un tutarlılığını, cesaretini ve psikolojik içgörüsünü sonuna kadar sınadı. Şimdi, her şeyi üzerine kurduğu psikolojik yönteminin güvenilir olup olmadığını kanıtlaması gerekiyordu. Freud'un gerçek büyüklüğünü kanıtlaması bu noktada gerçekleşti.

Fliess'e bu açıklamayı yaptığı 21 Eylül 1897 tarihli mektup, şans eseri saklanan bu dizinin belki de en değerli parçasıdır. Bu mektupta, giderek artan kuşkuları için dört neden verdi. Birincisi analizlerini gerekli bütünlüğe taşıyamama konusundaki sayısız hayal kırıklığıydı; hem bilimsel hem de tedaviyle ilgili sonuçlar eksikti. İkincisi tüm hastalarının babalarının cinsel sapıklıklara düşkün olduğuna inanması gerektiği için duyduğu şaşkınlıktı; eğer durum gerçekten böyleyse bu davranışın histe-

riden çok daha yaygın olması gerekirdi, çünkü histerinin oluşması için çok sayıda yardımcı etmen gerekiyordu. Üçüncüsü, bilinçdışında bir gerçeklik ölçütü olmadığını, bu nedenle gerçeğin duygusal kurgudan ayırt edilemediğini net bir biçimde kavramasıydı. Dördüncüsü, böylesi anıların en ağır psikozların sanrılarında bile asla ortaya çıkmadığının bilinmesiydi.

Freud geçmiş aylarda çocuklukla ilgili cinsel fantezileri yoğun bir biçimde araştırmasına karşın, baştan çıkarmaların gerçek olduğu inancına da eşzamanlı olarak sıkı sıkıya sarılmıştı. Bu inancı terk etmek oldukça zor olmalı ve belirleyici etmenin bu geleceği belirleyen yılın haziranında gerçekleştirdiği özçözümlemesi olması olasılığı son derece yüksektir.

Pişmanlık içinde, histeriyi açacak anahtarından artık vazgeçmesi gerektiğini, ünlü ve başarılı bir hekim olma umutlarının paramparça olduğunu düşünmesine karşın, mektup ilerledikçe heyecanı içten bir nota dönüşür: "Hamlet'in 'Her şeye hazır olmak gerekir' ve buna benzer sözlerini 'Neşeli olmak her şeydir' şeklinde değiştireceğim. Kendimi çok mutsuz hissedeceğim doğru. Kalıcı ün beklentisi, zenginlik ve tam bir bağımsızlık garantisi, yolculuk ve çocuklarımı, benim gençliğimi çalan ağır yüklerden koruma düşüncesi: bu adil bir beklentiydi. Tüm bunlar histeri sorununun çözülmesine dayanıyordu. Şimdi bir kez daha kendimi alçakgönüllü bir biçimde günlük kaygılar ve parayla ilgili sorunlara verebilirim."

1914'te Freud bu buluştaki durumunu aşağıdaki gibi betimledi:

> Bu etioloji kendi olanaksızlığı ve kesinlikle incelenebilir koşullardaki çelişki altında yıkıldığında sonuç ilk olarak çaresiz bir şaşkınlıktı. Analiz doğru yollardan bu cinsel travmalara geri uzanmıştı, ancak onlar gerçek değildi. Gerçeklik insanın ayağının altından kaymıştı. O zaman, tıpkı hoş karşılanmayan buluşunu gerçekleştirdiğinde saygın önderim Breuer'in yaptığı gibi büyük bir memnuniyetle her şeyi bırakabilirdim. Belki de, yalnızca başka seçeneğim olmadığı ve o andan sonra yeniden herhangi bir şeye başlayamayacağım için sabrettim. Sonunda, ne olursa olsun insanın kendi

beklentileri nedeniyle aldandığı için umutsuzluğa düşme hakkı olmadığı düşüncesi aklıma geldi; insan onları tekrar gözden geçirmeliydi. Eğer histerikler belirtilerini uydurma travmalara dek geri izliyorlarsa, bu yeni durum onların bu sahneleri fantezide yarattıklarını gösterir ve asıl gerçeğin yanı sıra ruhsal gerçekliğin de hesaba katılması gerekir.

Bu dramatik hikâyenin aynı dönemi ele alan biraz önce aktarılmış mektuba pek uymaması oldukça ilginçtir. Mektupta gerçekten de, "Bastırmanın kuramsal kavranışını başaramadığım için nerede olduğumu bilmiyorum" kabulü vardır. Ama öyle görünüyor ki onu yalnızca bu rahatsız etti. Bastırmanın kuramsal düzeneğiyle ilgili şaşkınlığını tartışırken şu yorumu yapar: "Eğer sıkılsaydım veya yorulmuş olsaydım bu tür kuşkular zayıflık belirtisi olarak kabul edilebilirdi. Ama tam tersi bir ruh durumu içinde olduğum için onları dürüst ve enerjik entelektüel çalışmanın sonuçları olarak görmem ve tüm bu yoğunlaşma karşısındaki eleştirel güçlerimden gurur duymam gerekir. Belki de, her şey bir yana, kuşkular daha ileri bilgiye yönelik gelişimde yalnızca bir bölümdür."

Geniş kapsamlı hatasına gelince; şaşkınlık içinde –normalde yapacağı gibi– hiç de utanmadığını itiraf eder. Sonra büyüleyici bölüm gelir: "Bunu Gath'ta anlatma, Askalon sokaklarında, Filistin topraklarında açığa vurma,[1] ama seninle benim aramda bir yenilgiden çok bir zafer duygusu taşıyorum."

Elbette sevinçli olabilirdi, çünkü şimdi kazandığı içgörüyle tüm çocukluk cinselliği çeşitlerini incelemenin ve düş psikolojisi kuramını tamamlamanın kıyısındaydı – en büyük iki başarısı.

---

[1] Filistin kızları sevinmesin diye!

12

ERKEN PSİKOPATOLOJİ

(1890–7)

1890'DA FREUD'UN, nöro-histoloji alanında yaptığı tüm laboratuvar çalışmasını bırakması için daha birkaç yılı vardı ve her ne kadar usta bir nörolog olsa da, klinik nörolojiyle ciddi bir biçimde ilgilenmiyordu. Yine bu alanda sürdürdüğü ve geçiminin bağlı olduğu serbest doktorluk çalışması, neyse ki genelde olduğu gibi en nevrotik hastalarla karşılaşmasına neden oluyordu. Onların sergilediği sorunlar kısa sürede Freud'un dikkatini çekti ve bunlara yönelik ilgisi hızla büyüdü. Her nasılsa klinik nörolojiyi asla "bilimsel" olarak kabul etmedi ve "bilimsel" çalışmaya geri dönme özlemi çekti. Sözcüğü bu bağlamda kullanarak neyi kastettiği her zaman çok açık değildir, ama bu şey içinde beyin anatomisi en üst sırayı alıyordu. Kastettiği şey yalnızca "özgün araştırma" değil, daha temel bir şeydi – olasılıkla insanın doğasına, beden ile zihin arasındaki ilişkiye ve insanın nasıl özbilinçli bir hayvan haline geldiğine ışık tutacak bir araştırma.

Nöroloji alanında iyi olduğunu düşündüğü tek çalışması afazi üzerineydi; konuşmanın, (Broca'nın onun ön loptaki yerini belirleme buluşundan itibaren) zihin ile beyni ilişkilendirme iddiasının söz konusu olduğu tek işlev olduğu göz önüne alındığında Freud'un buna yönelik ilgisinin nedeni anlaşılabilir.

Freud klinik nörolojinin tersine klinik psikopatolojiyle derinden ilgiliydi. Bu alanda yaptığı gözlemler ve buluşlar kendi başlarına büyüleyici entelektüel sorunlar oluşturdular, ama bu ilgi bile daha büyük bir plana, yani nevrotik dışavurumların kapsamlı bir kuramını inşa etme planına

bağlıydı. Ve onun genel olarak zihnin yapısı ve işleyişine ışık tutmasını umduğu için Freud'u böylesine içine çektiği açıktır.

Burada gerçek bir dâhi vardı. Diğer insanlar nevrozları salt anormallikler, normalden sapmalar olarak görürken, Freud onların yalnızca zihinsel işlevin bir çeşidini temsil ettiklerini değil, aynı zamanda "zihnin," yani tüm zihinselliklerin, derin katmanlarına bir erişim sağladıklarını çok önceden sezmiş olmalıydı. Psikopatolojinin, genel psikolojiye bir yaklaşım yolu –belki de en uygun yol– olabileceğini algıladı. 1896'da yazdığı makalelerinden birinde "felsefecilerin, yolunu hazırlamak için çok az şey yaptıkları" psikolojiyi adlandırmak için "gelecekteki *nevroz psikolojisi*" ifadesini kullandı.

Sonraki yıllarda Freud'un muhalifleri, onun genellemelerini geçersiz kılmak için tekrar tekrar yine onun bilgi kaynağını kullanacaklardı. İnsan nasıl olur da anormal ve "hastalıklı" durumlardan akıl sağlığı yerinde insanlar için değerli bir şey çıkarabilir? Freud bu itirazın yanıtını çok erken olarak *Histeri Üzerine Çalışmalar*'da vermişti:

> İnsan böyle bir çalışmada elbette, kendilerine özgü sakatlıkları düşünceler arasındaki bildik psikolojik birlik yasalarını bir yana bırakma özgürlüğü olan ya da içlerinde herhangi bir düşüncenin hiçbir güdü olmaksızın gereksiz bir yoğunluk kazanabildiği veya herhangi bir psikolojik neden olmaksızın bir diğer düşüncenin bozulmadan kalabildiği dejenerelerin ve déséquilibrés'in [dengesizler] anormal beyinleriyle ilişkisi olan herhangi bir kuramsal önyargıdan kendini kurtarmış olmalıdır. Deneyimler histeride tam tersinin doğru olduğunu gösterir; insan –genellikle bilinçdışı kalmış– gizli güdüleri ortaya çıkarıp onları dikkate alır almaz histeriklerin düşünceleri arasındaki bağlantıda geriye karmaşık ya da yasalara uygun olmayan bir şey kalmaz.

Freud'un cinselliğe yönelik tutumu onun temel ilgilerine ve araştırmalarında onu daha ileriye götüren güdülere bir başka ışık tutar; bu ışık aynı zamanda yukarıdaki değerlendirmeleri de daha ileri düzeyde aydınlatır. Bir yandan cinsel etmenlerin nevrozların oluşumunda *özsel* bir

rol oynadıklarına ilişkin buluş onu fazlasıyla heyecanlandırdığı –yineliyorum *özsel*, çünkü bunlar sıklıkla rastlantısal etmenler olarak kabul edilmişti– ve bunu, en küçük ayrıntısına kadar nevrozların libido kuramına taşımayı baş hedeflerinden biri yaptığı kuşku götürmezdi. Öte yandan, cinsel etkinlik tanımlamaları o kadar doğaldır ki çoğu okuyucu bunları neredeyse kuru ve tümüyle sıcaklıktan yoksun bulmuştur. Onun hakkında bildiklerim vasıtasıyla, ilgi çekici bir konuda pek çok kez ortalama *kişisel* ilgiden daha azını sergilediğini söylemeliyim. Cinsel bir konudan bahsederken hiçbir zaman herhangi bir kişisel zevk, hatta bir tat bile yoktu. Alışılmış sohbet ortamına uyum sağlayamazdı, çünkü ender olarak ve yalnızca genel bir konuyu açıklayan özel noktaları olduğunda cinsel espriler yapardı. Her zaman alışılmadık ölçüde iffetli bir insan olduğu izlenimi bırakırdı –"püriten" sözcüğü yersiz olmayacaktır– ve ilk gelişimine ilişkin olarak bildiğimiz her şey bu görüşü doğrulamaktadır.

Aslında bu alandaki buluşlarına ilişkin açıklamasının böylesine soğuk karşılandığını gördüğünde sergilediği neredeyse naif şaşkınlığın açıklaması bu olmalıdır.

> İlk başta bulduğum şeyin özel doğasını algılamadım. Nevrozların nedeniyle ilişkili cinsel etmenler üzerine araştırmalar yüzünden hekim olarak ünümü ve sinir hastaları arasında gelişebilecek büyük danışmanlık hizmetimi daha başlangıçta hiç düşünmeden feda ettim; bu, cinsel etmenin pratik önemine olan inancımı kesin bir biçimde doğrulayan pek çok yeni olguya ulaşmamı sağladı. Hiç kuşkulanmadan, isteyerek üstlendiğim maddi kayıplarımın meslektaşlarımın ilgi ve kabulüyle dengeleneceğini umarak o sıralarda Krafft-Ebing'in başkanlık yaptığı Viyana Nöroloji Derneği önünde konuşma yaptım. Buluşlarımı sanki bilime sıradan katkılarmış gibi ele aldım ve aynı ruhla karşılanmayı umdum. Ama konuşmamın karşılaştığı sessizlik, etrafımı saran ıssızlık, bana ulaşan imalar yavaş yavaş cinselliğin nevrozların etiolojisinde oynadığı role ilişkin görüşlerin diğerleriyle aynı şekilde kabul göreceğine güvenilemeyeceğini anlamama neden oldu. O andan başlayarak Hebbel'in dediği gibi "dünyanın uykusunu kaçıran"lara katıldığımı ve artık nesnelliğe ve hoşgörüye güvenemeyeceğimi anladım. Ancak gözlemle-

rimin ve vardığım sonuçların genel geçerliliğine olan inancım giderek büyüdü ve kendi yargıma olan bağlılığım hiçbir biçimde ahlaksal çesaretimden daha zayıf olmadığından durumun sonucuna ilişkin bir kuşkum olamazdı. Özellikle önemli olan bağlantıları bulmanın benim şansım olduğuna ve kimi zaman bu tür buluşlara eşlik eden yazgıyı kabul etmeye hazır olduğuma karar verdim.

Daha 1893'te, histerik felçler üzerine bir makalesinde, psikopatoloji alanında sergilenen iki genel görüş vardır. Aslında bazı nörologların hâlâ yaptığı gibi "beyin kabuğunun işlevsel hastalığı" ifadesi kullanılırsa, bir patolog bundan, ölümden sonra görünmeyen bir yara bile olsa, sınırlı bir geçici yarayı anlayacaktır. Örneğin ödem ya da kansızlık nedeniyle oluşmuş bu türden pek çok yara bulunur, böylece koldaki histerik bir felç Rolando yarığının yanındaki kol merkezinde gerçekleşen bazı hastalıklara bağlı olacaktır. Freud bu görüşe açıkça ve şiddetle karşı çıktı. Histerik felcin organik felçten –anatomik gerçeklere değil, zihinsel "kol" kavramına göre dağılması nedeniyle– keskin biçimde ayrıldığını daha yeni kanıtladığı için tek olası açıklamanın, "kol" kavramının bilincin diğer bölümleriyle ilişkisinin kesilmesi olduğunu belirtti. Bu, zihinsel bağlantılardaki bir boşluk sorunudur.

Aynı yılın daha önceki bir döneminde Freud ve Breuer'in ortak çalışması olan "Hazırlık Bildirisi" yayımlanmıştı. Onların "histerik hastalar esas olarak anılar nedeniyle acı çekerler" biçimindeki ünlü yargısı bu çalışmada dile getirilmiştir. Bir histerik belirtinin nedeninin bir zihinsel travma olduğu görüşü –Charcot'nun görüşünün bir uzantısı– desteklenir, ama etkin olan ajan travmanın kendisi değil, onun *anısıdır*. Travma kışkırtıcı ya da hızlandırıcı bir etmen değildir, daha çok –kendi anı izinde– zihni rahatsız etmeyi sürdüren yabancı bir cisme benzer. Freud *Histeri Üzerine Çalışmalar*'da bu tıbbi analojiyi düzeltir: "Patojenik örgütlenme gerçekte yabancı bir cisim gibi değil, daha çok bir yayılma işlemi gibi davranır. Bu analojide direnç, yayılan malzeme olarak değerlendirilmelidir. Aslında terapi bir şeyi çıkarıp almak değil –şimdilik bunu başara-

maz– direnci çözmek ve böylece şimdiye kadar kapalı olan bir alana bir dolaşım yolu açmaktan ibarettir."

Tüm bunlar Freud ve Breuer'in pratik katarsis deneyimleriyle bağlantılıdır. Binet, hastanın dikkati belirtinin ilk ortaya çıktığı ana geri yöneltildiğinde telkin terapisinin daha etkili olduğunu ifade etmişti, ama Breuer'den önce hiç kimse bu geriye yönelik izleme işlemini, yeniden canlandırma olgusuyla ilişkilendirmemişti. *Histeri Üzerine Çalışmalar*'da yazarlar, *duygusal* yeniden canlandırma olmaksızın yalnızca anımsamanın terapötik değerinin çok küçük olduğu konusu üzerinde durdular ve bu yeniden canlandırmanın doğasını ve önemini tartıştılar. Travmanın zihinsel rahatsızlığı eğer ortada bir engel yoksa ya zihinsel bağlantılar bütününe genel bir yoğunlaşmayla ya da duyguların "üstesinden gelme"nin iyi bilinen yollarıyla (kızgınlık, ağlama ve benzerleri) dağıtılabilirdi.

Duygunun bu şekilde dağıtılması iki koşulda engellenebilir: (1) Sosyal konumlar duygunun dışa vurulmasının olanaksız kılabilir ya da travma, kişisel olarak o kadar acı verici bir şeyle ilişkilidir ki hasta bunu isteyerek "bastırmıştır." Bu terim (*verdrängt*) Freud'un yazılarında ilk kez burada geçer; şimdilerde daha teknik bir anlam kazanmıştır. Travmanın kendisi korku, utanç ya da ruhsal acı olarak nitelendirilmiştir. (2) Travma, Breuer'in geniş kapsamlı olarak "hipnoid" adını uygun bulduğu zihinsel soyutlama evrelerinden birinde gerçekleşmiş olabilir. Ona göre, bunların tipik özelliği acıyla ya da cinsel düşüncelerle ilgili yoğun hayal görmeydi. Freud, ortak makaledeki, "hipnoid durumların varlığı histerinin temelini ve koşulunu oluşturur" önermesine yarı gönüllü olarak katılsa da, bu konudaki kuşkuları giderek arttı ve (iki yıl sonra yazılan) *Histeri Üzerine Çalışmalar*'da psikoterapi üzerine olan kendi bölümünde, bir savunma ediminin (bastırmanın) böyle bir hipnoid evreden *önce* gerçekleştiği görüşünü ifade etti. Bir yıl sonra bu düşünceyi kesin olarak reddetti. Önerme tümüyle onun "savunma" (bastırma) öğretisiyle yer değiştirmişti.

Başlığının belirttiği gibi "Hazırlık Bildirisi" hastalığın iç nedenlerini değil, histerik belirtilerin düzeneğini basit bir biçimde betimlemeyi amaçlar. Yine de daha yayımının üzerinden üç yıl bile geçmeden Freud'un Fliess'e yazdığı bir mektupta, onun "yalnızca histerinin belirtilerini değil, ona yatkınlığı da" iyileştirebileceğini düşündüğüne ilişkin iddiasına rastlarız. Bu ona hafif bir haz verir; kırk yılı boşa gitmemiştir. Aslında daha önce histeri üzerine bir konferansta bunun olanaklı olduğunu düşünmesinin nedenlerini belirtmişti. Ergenlikten sonra gerçekleşen bastırmaların ilk çocukluk bastırmalarıyla ilişkili olduğunu –tümüyle yeni bastırmaların olanaklı olmadığını– bu nedenle, ilk bastırmaların uygun biçimde serbest bırakılması halinde sonuçta nevrozun yok edileceğini açıkladı. Burada kendisine aşağıdaki yaratıcı alegori için izin verir: "İnsan bunu, kendisinin sonu olacağını bildiği için gün ışığına çıkmamak için çabalayan bir şeytana benzetir."

Ancak daha önce, çevirdiği Charcot kitaplarından birinin dipnotunda yeni histerik belirtiler kuramının *ilk özetini* verdi. Şu bölüme özel olarak dikkat edilmelidir:

> Histerik krizler sorununu yalnızca betimsel bir sorun olarak değil, daha farklı bir biçimde anlamaya çalıştım ve hipnoz sırasında histerikleri gözlemleyip, burada birkaçından söz edebileceğim yeni sonuçlara ulaştım: hangi biçimi alırsa alsın histerik bir krizin çekirdeği bir *anı*, hastalığın başlangıcı için önemli olan bir sahnenin halüsinasyonlu yeniden yaşanmasıdır. *Attitudes passionnelles* [tutkulu tavırlar] olarak bilinen evrede görünür hale gelen süreç işte budur, ama krizin yalnızca bir motor görüngü olarak ortaya çıktığı yerde de bu süreç vardır. *Anının içeriği* çoğu kez ya şiddetiyle hastada histerik patlamayı başlatacağı sanılan ya da belli bir anda gerçekleştiği için bir travma haline gelen olay olan bir *ruhsal travmadır*.

Freud'un psikopatolojiyle yalnızca bu bilim psikolojiye yeni bir yaklaşım biçimi vaat ettiği için değil, başından beri kendisinin bu alandaki kuramlarının genel doğanın psikolojik varsayımları ve ilkeleriyle iç içe olması nedeniyle ilgilendiğini açıkça kabul etmek gerekir.

Freud'un 1893-8 yılları arasında yayımladığı yaklaşık bir düzine makaleden üçü onun psikopatolojisinin gelişiminde büyük öneme sahiptir, bu nedenle ilgimizi onlara yöneltebiliriz. Bunların ikisi "Savunma Nöro-psikozları," biri de "Histerinin Etiolojisi" üzerinedir.

Histeri Üzerine Çalışmalar'dan *bir* yıl önce yayımlanan ilk makalede, Freud hâlâ histerinin üç biçimi olduğunu düşünmektedir: sırasıyla savunma, hipnoid ve tutulma. Kısa sürede diğerlerini tümüyle geride bırakacak olan savunmaya Freud daha şimdiden fazlasıyla önem veriyordu. Acı verici bir düşünceye karşı savunma geliştirmedeki –daha sonra "bastırma" olarak adlandırdığı süreç– amacın, bu düşünceyi, duygusundan yoksun bırakarak onu güçsüzleştirmek olduğunu ve bunun, duygunun enerjisininin bedensel kanallara yönlendirilmesiyle yapıldığını açıkladı; bunun için "dönüşüm" terimini önerdi. Bu durumda bile travmanın "anı izi" zihnin geri kalanından yalıtılmış halde kalır ve aslında ikincil bir sistemin çekirdeğini oluşturabilir. Ancak yerdeğiştirmiş duygu, fırsat bulduğunda, bedensel sinir uyarımının ilk başta bağlı olduğu düşünceye geri dönebilir ve bu durumda sonucun histerik bir kriz olması olasıdır.

Freud, Janet'nin histeri kuramını –yani bilincin yarılmasını kolaylaştıran doğuştan gelen zihinsel bir güçsüzlük– reddetmesinin nedenlerini verdi ve Strümpell'in "histeride rahatsızlığın beden ve zihnin birbirleriyle bağlantılı olduğu psikofiziksel alanda yattığı"na ilişkin yorumunu onayladı. Freud, histerik belirtileri, bilincin yarılmasını izleyen sapmış bir bedensel sinir uyarımı –yani duygusal enerjinin "dönüşüm"ü –olarak açıklayarak, kuramının müjdelediği, fizyolojinin psikoloji ile ilişkilendirilmesi konusunda kendini çok rahat hissetmiş olmalı.

Freud "dönüşüm" kavramını, histerik felçlerin doğasına ilişkin yedi yıl önceki araştırmasından çıkarmış olmalıdır. Ulaştığı ana sonuca göre, bunlar anatomik lezyonlardan çok düşünceleri temsil ediyordu, yani ruhsal bir şeyin yerine geçen bedensel dışavurumlar.

Duygunun böyle bedensel bir biçimde kullanılmasına yatkın olmayan

öznelerde acı verici düşünceye karşı savunma, duygunun, söz konusu düşünceden ayrılıp dolaylı olarak onunla bağlantılı, daha katlanılabilir ancak daha sonra aşırı miktarda duyguyla kuşatılan bir başka düşünceye geçmesine yol açar. Ayrıca burada "yerdeğiştirmiş" sözcüğü yerine "yerini almış" ya da "taşınmış" sözcüklerini de kullandı. Saplantıların düzeneği budur.

Acı verici düşünce ayrılmaz bir biçimde dış gerçeklikle ilişkili olduğunda, bu düşünceye karşı savunma, gerçekliğin yadsınmasıyla yani halüsinasyonlu bir psikozla sonuçlanır.

Her ikisi de iki yıl sonra (1896) yayımlanan iki makale, Freud'un kuramsal açıklamasında oldukça önemli bir gelişimi gösterir. En önemli buluşlarını yapması için önünde hâlâ iki ya da üç yıl olmasına karşın, artık güçlerinin zirvesine yaklaşmaktadır.

"Savunma Nöro-psikozları Üzerine Daha İleri Açıklamalar"ın ilk sayfalarında "savunma", psikonevrozların "ruhsal düzeneğinin çekirdeği" olarak nitelendirilir ve artık yavaş yavaş ondan "bastırma" diye söz edilmeye başlanır. Bu iki terim dönüşümlü olarak kullanılır, çünkü Freud, bastırma dışındaki pek çok savunma türü üzerine ancak birkaç yıl sonra çalışacak ya da belki de onları yeni yeni anlayacaktır.

Burada karşılaştığımız en yeni sonuçlar saplantılı nevrozlarla ilgili sonuçlardır. Freud şu basit formülle işe başladı: "*Saplantılı düşünceler daima bastırma işleminden şekil değiştirerek yeniden çıkan ve her zaman çocuklukta zevkle gerçekleştirilmiş bazı cinsel eylemlerle ilişkili olan özsuçlamalardır.*" Sonra olayların akışını klasik bir biçimde izledi. Birinci dönemde, gerçekleşen olayın birkaç göstergesi bulunur. İkinci dönemde, genellikle vaktinden önce oluşan (sekiz-dokuz yaş) cinsel (zihinsel) "olgunluğun" başlangıcında etkinliklerin (aslında haz verici) anısına ilişkin bir özsuçlama yoktur, ama bir *birincil savunma* belirtisi gelişir: genel bir vicdan duygusu, utangaçlık ve kendine güvenmeme – bugünlerde "karakter savunmaları" olarak adlandırılabilecek şeyler. Üçüncü dönemde, sözde sağ-

lıklı bir görünüm sergilenir ve bu durum *başarılı savunma* olarak adlandırılabilir. Dördüncü dönem, asıl hastalık dönemidir ve *bastırılmış anıların geri dönüşüyle*, yani savunmanın başarısızlığıyla belirginleşir.

Ancak yeniden canlanan anılar ve onlara ilişkin özsuçlama bilinçte hiçbir zaman değişmemiş olarak görülmez. Saplantılı düşünce ve onun yerini alan duygu, bastırılmış ve bastıran düşüncelerin her ikisinden de alınan malzemeden oluşan uzlaşma oluşumlarıdır.

O zamandan beri bütün psikanalitik kuramın önemli bileşenlerinden olan iki zihinsel düzenekten burada ilk kez söz edildiğini görürüz: "uzlaşma oluşumları" ve "bastırılanın geri dönüşü" kavramları.

Aynı bağlamda, daha önemli iki önerme dikkatimizi çeker: (1) bastırmanın egodan geliştiği ve (2) yalnızca ilk anı izinin değil, aynı zamanda özsuçlamaların da –yani vicdanın türevlerinin– bastırılabileceği. Başlangıçta bastırılmış düşüncelerin cinsel içeriğini araştırmakla uğraşan psikanalizde, bu ikinci konuya uzun yıllar boyunca çok az dikkat edilmişti. İnsanların çok uzun süre, psikanalize göre yalnızca düşüncelerin cinsel içeriğinden oluşan bilinçdışının gerçekte bir günah çukuru olduğuna inanması hiç de şaşırtıcı değildir. Denge ancak, Freud çeyrek yüzyıl sonra süperegoyu inceleyip, bilinçdışının insandaki hem "en üst" hem de "en alt" düzeydeki öğeleri içerdiğini söylediği zaman kuruldu.

Saplantılı nevrozların iki ana biçimi tespit edildi; ilk düşüncesinden ayrılan özsuçlamanın, artık cinsel olmayan benzer bir diğer düşünceye bağlandığı bir biçim ve özsuçlama duygusunun kendisinin bir başka duyguya, çoğu kez hastalıklı kaygıya dönüştüğü bir diğer biçim. Freud, ikinci gruba giren saplantılı nevrozların çeşitlerinin bir listesini verir.

Bu nevrozların, *ikincil savunma* belirtileriyle ayırt edilen üçüncü bir biçimi vardır. Bunlar, başarılı olduklarında, zorlanım duygusu kazanan tipik sonucu saplantılı, üstesinden gelinemeyen eylemler olan çeşitli koruyucu önlemlerdir.

Makale, paranoya ile saplantılı nevroz düzenekleri arasındaki aydınla-

tıcı bir karşılaştırmayla son buluyordu. Bu, Freud'un, psikozlar alanına ilk girişiydi. Bu türden sayısız vakayı araştırdığını belirttikten sonra otuziki yaşındaki evli bir kadının yaşadığı kronik paranoya vakasının ayrıntılı analizini verdi. Üzerinde en çok durduğu nokta belirtiler ile bastırılmış düşünceler arasındaki ilişkinin, bu tür vakaları "savunma nöro-psikozları" başlığı altında sınıflandırmayı gerekli kılacak kadar belirgin olduğuydu. Paranoyadaki en tipik psikolojik düzeneği tanımlamak için "yansıtma" sözcüğünü kullandı ve hastalığın neden saplantılı nevrozda olduğu gibi ikincil savunmalar sergilemediğini açıkladı. Bunun nedeni, egonun artık kendisini koruyamaması ve "bastırılanın geri dönüşü"nün sonucu oluşan belirtileri kabul ederek kendini değiştirmek zorunda kalmasıdır; bu da daha sonra kuruntuları oluşturur. Dahası bu tür vakalarda, görünürdeki bellek güçsüzlüğünün yıkıcı bir süreç değil, bastırmanın neden olduğu işlevsel bir süreç olduğunu ileri sürdü.[v]

Freud aynı zamanda melankolinin başlangıç nedenlerini açıklamak için pek başarılı olmayan bir başka girişimde de bulundu. Bu çalışma hiç yayımlanmadı; biz bu çalışmayı yalnızca Ocak 1895 tarihli bir mektuptan öğreniriz. Melankoliyi üç gruba ayırdı: dönemsel ya da dolaylı türde gerçek melankoli, (mastürbasyonla ilişkili) nevrastenik melankoli ve ağır bir kaygıyla birlikte seyreden melankoli; son iki tür günümüzde yalnızca depresyon olarak adlandırılır. Melankolinin yasla ilişkisi onu çok etkilemişti –ilerki yıllarda verimli bir biçimde geliştirdiği bir ilişki– ve bu nedenle melankoliyi, olasılıkla libidoda gerçekleşen, bazı kayıplar karşısında duyulan keder olarak tanımladı. Cinsel duyu kayıpları ile "melankoli" arasında sıkı bir bağ olduğu konusunda ısrar etti. Açıklaması kısmen fizyolojikti. Libido güç yitirdiğinde enerji, bağlı olduğu "nöronlar-

[v] O zamanlar *dementia praecox* [erken bunama] diye adlandırılan şizofreninin, organik beyin dokusu yıkımı sonucu gerçekleşen ve en belirgin özelliği bellek bozukluğu olan bunamadan farklı işlevsel bir bozukluk olduğunun ileri sürülmesi –çn.

dan" buna uygun oranda geri çekiliyordu ve melankoli acısı bağlantıların çözülmesine bağlıydı.

Bastırmanın kuramsal temelleri konusunda bu dönemde hâlâ tatmin olmuş değildi. Örneğin bunun neden yalnızca cinsel düşüncelerde etkili olduğu sorusunu gündeme getirdi (daha ilerde anlaşılacağı üzere, bir biçimde şüpheli bir varsayım). Erken çocukluk döneminin cinsel deneyimlerinin, bu türden deneyimlerin ergenlikten sonra taşıdığı duygusal değere sahip olmadığı şeklindeki kesin olmayan açıklamayı ileri sürdü (bu da son derece şüpheli bir şeydi.) Bastırılan şey, ergenliği izleyen daha güçlü duygular tarafından güçlendirilmiş anılarıdır. Ancak şu önermede büyük olasılıkla haklıydı: "Olgunluk yıllarındaki acı verici bir cinsel deneyimin anısının bastırılması yalnızca, bu deneyimin çocukluk travmasına ait bir anıyı tekrar canlandırdığı insanlar için mümkündür."

Daha önce belirtildiği gibi, Freud "bastırma" kavramını hastanın, gömülen anıları yeniden diriltmemek amacıyla sergilediği "direnç" için harcadığı çabanın gözleminden çıkan basit bir sonuç olarak geliştirmişti; biri diğerinin tersidir. Ama Freud'un kavramın kuramsal temellerinden memnun olmaması, onun fizyolojik ve psikolojik kavramları birleştirmeye yönelik eski arzusu nedeniyle olabilir. Yıllar sonra tümüyle psikolojik terimlerle açıkladığı fizyolojik "ketlenme" kavramı, "bastırma" kavramından tümüyle uzak değildir; aralarındaki temel fark bastırmada vurgunun ilişkinin –etkinliğinin korunarak– kesilmesinde, ketlenmede ise vurgunun işlevin denetlenmesinde olmasıdır. Ve Freud'un öğretmeni Meynert de fizyolojik ketlenmeyi, psikolojik, hatta ahlaksal terminolojiye çevirme konusunda oldukça tuhaf bir çabada bulunmuştur.

Yukarıda sözü edilen üç önemli makalenin sonuncusunda Freud, bir histerik belirtinin kökeninin yalnızca şu iki koşulu yerine getirirse kabul edilebileceğine dikkat çekiyordu: *bir belirleyici olarak istenen uygunluğa* ve gerekli *travmatik güce* sahip olmalıydı. Bunu, tiksinti uyandıran bir deneyime bağlı histerik kusma vakasıyla açıkladı. Bunu, birinci değil, ikinci

koşulu yerine getirebilecek olan bir tren kazası tarihçesiyle ya da ikinci değil, ilk koşulu yerine getirebilecek olan bir çürük meyve yeme hikâyesiyle açıklanması oldukça güçtür. Belirtilerin başlangıç tarihi olan deneyimlerin çoğu ya birinci ya da ikinci koşulu yerine getirir –her iki koşul nadiren birlikte gerçekleştirilir– ya da pek çok kez hiçbir koşulu yerine getirmez. Bu durumda tedaviyle ilgili sonuç da doyurucu değildir.

Başka bir insanın cesaretini yitirmesine, hatta çalışmadan vazgeçmesine neden olabilecek bu durumlardan bir tane daha vardır. Ama olasılıkla zihinsel çağrışımların nedenselliğine olan inancına dayanan sezgileri ona bu durumun, araştırmanın tamamlanmaması ve topladığı anıların, ardında daha önemli olanları gizleyen ve ilerde "perde anılar" olarak adlandıracağı türden anılar olması nedeniyle gerçekleştiğini söyledi. Bu şüphenin doğru olduğu kanıtlandı ve daha derin araştırmalardan üç şey öğrenildi: (1) tek bir deneyimden histeri doğmadığı; bunun anılar arasında bir işbirliği sorunu olduğu (çoklu belirleme); Freud bu kuralın mutlak olduğuna inanıyordu, (2) önemli deneyimlerin değişmez bir biçimde cinsel doğada olduğu ve erken çocukluk döneminde gerçekleştiği; bu, çocukların cinsel yaşamından ilk kez söz ettiği makaledir, (3) bağlantılar zincirinin neredeyse inanılmaz biçimde karmaşık olduğu; bunu, çok fazla iç evliliğin bulunduğu bir soyağacına benzetti.

Bu durumda histerik duyguların abartılması diye bilinen şey yalnızca görünürde böyledir. Kaynaklarına dek izlendiklerinde bunların uygun ve anlaşılır oldukları görülür.

Çeşitli psikonevrotik hastalıkların birbirinden ayrılması ve oluşumlarındaki farklı etmenler Freud'un o yıllarda çokça uğraştığı ve 1912'deki önemli bir denemede tekrar geri döndüğü sorunlardı. 1 Ocak 1896'da Fliess'e, temelde bununla ilgili olan bir taslak yolladı. Burada, normal duygulardan patolojik sapmanın dört türünü betimliyordu: (1) Çatışma (histeri), (2) Özsuçlama (saplantılı nevroz), (3) Küçük düşme (paranoya) ve (4) Keder (halüsinasyonlu akut zihin bulanıklığı – "Meynert *amen-*

ti'si"). Bu duyguları memnun edici bir biçimde çözmede konusundaki başarısızlık, var olması zorunlu olan şu koşula bağlıdır: *çocukluktaki cinsel* deneyimler.

Saplantılı nevrozların özel etiolojisi erken çocukluk dönemindeki – daha sonra (genellikle etkin) hoş bir deneyim tarafından izlenen– hoş olmayan (edilgen) bir deneyimdir. Daha sonra hastalığın üç evresinin çeşitli dışavurumlarını listeledi: birincil savunma, uzlaşmadan doğan belirtiler ve ikincil savunmalar.

Paranoyad: özsuçlama vardır, ama ilk cinsel deneyimin hoş olmayan duygusu bir başka insana yansıtılır, böylece birincil güvensizlik belirtisi ortaya çıkar. "Bastırılanın geri dönüşü" bir uzlaşma doğası taşıyan (çarpıtılmış) belirtilere yol açar, ama bunlar egoyu etkisiz hale getirir ve egonun yabancı malzemeyi kabul ettiği, Freud'un "asimilasyon kuruntuları" olarak adlandırdığı, şeyle sonuçlanırlar.

Histeride, ego ilk deneyimin tatsızlığıyla etkisiz hale getirilir, oysa paranoyada bu yalnızca son olaydır. Bu durumda ilk evre "dehşet histerisi" olarak adlandırılabilir – bu, erken çocukluk dönemindeki şiddetli kaygının öneminin çarpıcı bir açıklamasıdır. Bastırma ve savunmaya dayalı belirtilerin oluşumu daha çok ilk deneyimin anısıyla ilgilidir.

2 Mayıs 1897 tarihli bir mektupta, histeride bastırılanın şeyin pek de bu çeşit anılar olmadığını, daha çok ilk deneyimlerden türeyen itkiler olduğunu öğrendiğini söylüyordu. Burada, onun daha sonraki kökensel "id" kavramının habercisi olan bütünüyle dinamik bir kavrayış vardı. Şimdi psikonevrozlar arasında, bilince giden yolu açan ve belirtileri oluşturan şu farkları görüyordu: histeride anılar, saplantılı nevrozda sapık itkiler ve paranoyada savunma fantezileri.

Freud, o yılın kasım ayında Fliess'e, nevroz seçiminin, bastırma gerçekleştiği anda gelişimin içinde bulunduğu evreye bağlı olduğunu söyledi. İki yıl sonra (9 Aralık 1899) bu seçimin çocuğun yaşına bağlı olmasının fazlasıyla basit bir formül olduğunu ve cinsel gelişim evresi-

nin daha önemli olduğunu kabul etti – ilerki yıllarda daha da kesin bir biçim alan bir düşünce.

18 Kasım 1897 tarihli bir mektupta büyük anlaşmazlıklara –örneğin Jung'la– neden olan, güncel etmenlerin nevrozlardaki gerçek önemine ilişkin net bir içgörü vardır. Freud, hastalığın yalnızca (ilk deneyimler nedeniyle) yolunu şaşıran libido güncel değere sahip güdülerle birleştiği zaman ortaya çıktığını belirtir. Bu, daha sonra *sekundärer Krankheitsgewinn* (ikincil hastalıkbilimsel kazanım) olarak adlandırdığı kavramın başlangıcıdır.

13

FLIESS DÖNEMİ

(1887–1902)

FREUD'UN yaşamındaki tek gerçek olağanüstü deneyimi anlatmanın zamanı geldi. Psikolojik açıdan kuşkusuz önemli olan çocukluk yıllarındaki koşullar kendi içlerinde yalnızca sıradışıydı, ama olağanüstü değildi. Neredeyse orta yaşlarda, mutlu bir evliliği ve altı çocuğu olan bir adamın, entelektüel açıdan kendisinden daha düşük düzeyde biriyle coşkulu bir dostluk yaşaması ve yıllar boyunca yargılarını ve görüşlerini ona bağımlı kılması da tümüyle alışılmadık olmasa bile sıradışı bir şeydir. Ama bu adamın kendi bilinçdışı zihnini araştırma görevini cesurca kabul edip, o güne kadar hiçbir insanın geçmediği bir yolu izleyerek kendini özgürleştirmesi: işte bu en üst düzeyde olağanüstüdür.

Fliess hikâyesi yeterince dramatiktir ve aslında dünyanın bunu öğrenme biçimi de öyledir. Freud, Fliess'in kendisine yazdığı mektupları yok etti, ama Fliess, Freud'un mektuplarını sakladı. Fliess'in 1928'deki ölümünden sonra dul eşi, Freud'un zaman zaman yolladığı bilimsel notlar ve taslaklarla birlikte son derece özel 284 mektubu Berlin'deki Reinhold Stahl adlı kitapçıya sattı. Ama hemen yok edeceğini bildiği için Freud'un eline kesinlikle geçmemesi şartını koydu. Freud ve karısı önceleri Bayan Fliess'i çok severlerdi, ama zamanla Bayan Fliess iki adam arasındaki ilişkiyi giderek kıskanmaya başladı ve –az çok Breuer tarafından kışkırtılarak– onları ayırmak için elinden geleni yaptı. Sonunda Freud onun durumunu "kötü bir kadın" olduğu şeklinde özetledi, ama kuşkusuz kadının da kendine göre bir bakış açısı vardı. Her ne olursa olsun, son hamlesi gerçekten kurnazcaydı.

Stahl, Nazi döneminde bir süre için Fransa'ya kaçtı ve orada belgeleri, değerlerini hemen kavrayan ve onlar için 100 £ veren Bayan Marie Bonaparte'a teklif etti. Bayan Bonaparte, Freud'la birlikte mezuniyet sonrası bazı analizler yaptığı Viyana'ya giderken belgeleri de yanında götürdü ve Freud'a onlardan söz etti. Freud'un satış hikâyesinden haberi yoktu ve bu konudaki düşüncesini tipik olarak bir Yahudi anekdotuyla belirtti. Bu anekdot tavus kuşunun nasıl pişirileceğine ilişkindi. "Onu ilk olarak bir haftalığına toprağa gömer ve sonra tekrar çıkarırsın." "Sonra?" "Sonra atarsın!" Bayan Bonaparte'ın zararını karşılamak için onun harcamalarının yarısını ödemeyi önerdi – ama kadın bunu, Freud'a bazı haklar kazandıracağı düşüncesiyle reddetti. Bayan Bonaparte bilimsel değerlerini göstermek için ona mektuplardan bazılarını okudu, ama Freud onların yok edilmesi gerektiği konusunda ısrar etti. Neyse ki Bayan Bonaparte'ın, analisti ve öğretmenine karşı gelecek kadar cesareti vardı ve bir sonraki yaz geri geldiğinde daha fazla incelemek amacıyla 1937-8 kışında onları Viyana'daki Rothschild Bankasına koydu.

Hitler, martta Avusturya'yı işgal ettiğinde Yahudi bankasının yağmalanması tehlikesi ortaya çıktı; Bayan Bonaparte aynı zamanda bir Yunan ve Danimarka prensesi olduğu için Gestaponun denetimi altında kasasındakileri almasına izin verildi, o da hemen Viyana'ya gitti; eğer Gestapo o anda veya Berlin'de mektupları ilk satın aldığı sırada bunların ne olduğunu anlasaydı, bu yazışmaları kesinlikle yok ederdi. Şubat 1941'de Yunanistan'a gitmek için (işgal edilen) Paris'ten ayrıldığında, değerli belgeleri Paris'teki Danimarka temsilciğine emanet etti. Burası belki en güvenli yer değildi, ama General von Choltitz'in savaşın sonunda Hitlerin emirlerine karşı koyması sayesinde Danimarka temsilciliğiyle birlikte Paris de kurtuldu. Tüm bu tehlikeleri atlatan mektuplar beşinci ve son tehlike olan İngiliz Kanalı'ndaki mayınları da geçtikten sonra güvenli bir biçimde Londra'ya ulaştılar; gemiye bir şey olması durumunda zarar görmemeleri için su geçirmez ve batmaz bir malzemeyle paketlenmişlerdi.

Londra'da kopyaları çıkarıldı ve sonra Anna Freud ve Ernst Kris yayımlamak için uygun bir seçme yaptılar. Ernst Kris buna hem kapsamlı bir önsöz hem de Freud öğrencilerinin kendisine minnettar kalmasına yol açan bir dizi değerli dipnot ekledi.

Yazışmalar Freud'un o yıllardaki kişiliğine, hoşlandığı ve hoşlanmadığı şeylere, bilimsel hırs ve düş kırıklıklarına, mücadelelerine ve karşılaştığı güçlüklere ve bu sırada bir arkadaşın desteğine duyduğu ihtiyaca oldukça önemli bir ışık tutar. Her şeyden önemlisi, Freud'un entelektüel çabalarının ve düşüncelerinin deneysel –çoğu kez dolaylı– gelişimini aydınlatır. Bu yazışmalar yalnızca onun gelişim yolunu gözleyebilmemize ve bu gelişimin çeşitli evrelerinin tarihini belirleyebilmemize değil, aynı zamanda onun, zihnin derinliklerinde işleyen gizemli süreçlere ilişkin yasaları daha net olarak anlamak yönünde, pek çok kez boşa çıkan ve genellikle hatalı yönlendirilen çeşitli girişimlerini ayrıntılarıyla izlememize de olanak sağlar. Sürekli çabalar kimi zaman kıvanç kimi zaman düş kırıklığıyla birlikte sürdürülür, ama asla umutsuzluk sergilenmez. Freud'un tüm güçlüklere direnme kararlılığı bir an için bile olsa zedelenmemiştir. Sonunda bu güçlüklerin ve aynı zamanda pek çok kişisel sorunun, önemli ayrıntıları bu mektuplarda kayıtlı olan bir başarıya ulaşıp, yeni tekniğinin yardımıyla, yani özçözümlemeyle üstesinden gelir.

Bu iki adamı birbirlerine bu kadar sıkı bağlayan şeyin ne olduğunu anlayabilmek için önce Fliess (1858-1928) hakkında bazı şeyleri bilmek gerekir. Fliess, aralarında iki yaş olan bu kişilerin küçük olanıydı. Burun ve boğaz hastalıkları uzmanı olarak Berlin'de çalışıyordu. Kendisinden etkilenmeyen soğukkanlı Karl Abraham dışında onu tanıyan herkes, onun "büyüleyici" kişiliğinden söz eder. Pek çok konuda parlak ve ilginç bir konuşmacıydı. Olasılıkla göze çarpan özellikleri kurguya yönelik bastırılamayan bir düşkünlük ve buna uygun bir biçimde, yaratıcı düşüncelerine karşı, onlara ilişkin herhangi bir eleştiriyi dikkate almayı bile dogmatik bir biçimde reddetme tavrı göstermesine neden olan, kendinden emin

bir inançtı – sonunda Freud'la ilişkisinin bozulmasına yol açan bir özellik.

Özellikle tıp ve biyoloji konusundaki bilimsel ilgileri kendi uzmanlık alanının çok ötesine uzanıyordu. Freud'un ilgisini çeken ve başlangıçta kendisininkine uygun görünen şey de işte bu geniş ilgi alanıydı. Fliess sonradan üzerine dev bir hipotezler üstyapısı kurduğu iki yalın olguyla işe başlamıştı. Bunlar (1) menstürasyonun ayda bir gerçekleştiği ve (2) burnun mukozası ile cinsel etkinlikler arasında bir ilişki olduğu; mukoza cinsel uyarılmayla ya da menstürasyon sırasında genellikle şişer.

Fliess'in 1897'deki ilk yayımı "burun refleksi nevrozu" olarak adlandırdığı yeni bir sendromu duyuruyordu. Bu sendrom baş ağrısını, yaygın sinir ağrılarını –kalp bölgesinden bel bölgesine ve kollardan mideye kadar– ve son olarak da dolaşım, solunum ve sindirim sistemlerinin iç organlarının rahatsızlıklarını kapsıyordu – son derece geniş bir ağ. Sendrom hakkındaki önemli nokta, buruna kokain uygulayarak tüm dışavurumların iyileştirilebilmesiydi. Nedeni ya organik (enfeksiyonun yan etkileri ve benzerleri) ya da işlevseldi (cinsel kökenli vazomotor rahatsızlıklar). Fliess'in sendromu, özellikle Freud'un "güncel nevrozlar"ından biri olan nevrasteniye açık bir biçimde benzediği için bu son özellik Freud'un araştırmalarıyla ilişkiliydi.

Bu sendroma özgü özellikler ya da burnun tahriş edilmesinin sinirsel etki açısından diğerlerinden farklı olduğu görüşü hiçbir zaman kanıtlanamadı. Fliess ağrılı adet görmenin nedenlerinin burunla ilgili olduğu konusunda da meslektaşlarını ikna etmeyi başaramadı. Yine de tek başına menstürasyon görüngüsünün kendisi onda geniş kapsamlı bir düşünce akışı başlattı. Bu, tüm yaşam boyunca her iki cinsi de etkileyen bir sürecin, tüm yaşamsal etkinliklerde dönemselliğe yönelik bir eğilimin anlatımıydı. İki sayıyı, 28 ve 23'ü kullanarak bu dönemselliğin anahtarını bulduğunu düşündü; birincisi açık bir biçimde menstürasyondan, ikincisi de olasılıkla birinci adetin bitişiyle ikincinin başlangıcı arasında geçen süre-

den çıkarılmıştı. Fliess tüm insanların çiftcinsel oldukları düşüncesi üzerinde önemle duruyordu ve genellikle 28 sayısı dişil, 23 sayısı da eril bileşeni anlatıyordu; bu sayılar ile cinsel süreçler arasında son derece sıkı bir ilişki vardı.

Bu cinsel "dönemler" büyüme evrelerimizi, hastalık ve ölüm tarihlerimizi belirliyordu. Annenin menstürasyon dönemleri çocuğun cinsiyetini ya da doğum tarihini belirliyordu. Bunlar yalnızca insanlarda değil tüm hayvanlar aleminde ve belki de tüm organik varlıklarda etkiliydiler. Aslında bu sayıların biyolojik görüngüyü büyük ölçüde açıklaması, astronomik hareketler ile canlı organizmaların yaradılışı arasındaki daha derin bir ilişkiye işaret ediyordu. Cyrano de Bergerac'la birlikte burundan yıldızlara doğru!

En belirgini cinsel arzulardaki değişimler olmak üzere yaşamdaki dönemselliği gösteren çok sayıda belirsiz kanıt vardır, ama bunların içinde herhangi bir düzenlilik bulmak her zaman zordur. Sorunu çözdüğünü düşünürken Fliess'in yanıldığını söylemeye gerek yok. Yazılarındaki mistik özellikler ve sayılarla oynarken sergilediği büyüleyici keyfilik –sayıların gizemli etkisini açıklamadaki becerisi mükemmeldi– daha sonraki eleştirmenlerin, onun çalışmalarının çoğunu psikopatoloji alanında ele almasına yol açtı.

En büyük yapıtı *Der Ablauf des Lebens* (Yaşamın Ritmi) 1906'da yayımlandı ve Berlin ve Viyana'da küçük bir heyecan yarattı. Kısa bir süre sonra bunu ben de okudum ve iki yıl sonra Freud'la tartıştım. Fliess'le tanışıklığı olduğunu biliyordum, ama aralarında yakın bir ilişki olduğunu doğrusu bilmiyordum. Ona, bir apandisit krizinin daha önceki krizden düzensiz sayıda bir gün sonra tekrarlaması durumunda Fliess'in ne yapacağını sordum. Freud bana yarı muzip bir ifadeyle baktı ve şunları söyledi: "Bu Fliess için sorun olmazdı. Usta bir matematikçiydi ve 23 ve 28'i aralarındaki farkla çarparak ve sonuçları ekleyip çıkartarak ya da daha karmaşık bir aritmetik işlemle her zaman istediği sayıya ulaşırdı."

Bu onun doksanlı yıllardaki tutumundan çok farklıydı.

Freud'un ilişkide olduğu bu insanın kişiliği işte böylesine tuhaftı. Fliess, mezuniyet sonrası çalışmalar yapmak üzere 1887'de Viyana'ya gelmişti. Burada sinir sisteminin anatomisi ve çalışma biçimi üzerine Freud'un verdiği derslere katılmasını kendisine öneren –her yerde rastladığımız– Breuer'le karşılaştı. Böylece Freud'un yaşamında Breuer ikinci kez bir katalizör olarak davranıyordu. Daha sonraki bilimsel tartışmalarda aralarında karşılıklı bir çekim doğdu; bir hastaya ilişkin olarak yazılan ilk mektup (24 Kasım 1887) şöyle başlar:

> Saygıdeğer Arkadaşım ve Meslektaşım:
>
> Bu mektup mesleki konular nedeniyle kaleme alındı. Ancak ilk olarak sizinle görüşmeyi sürdürme umudunda olduğumu ve üzerimde, beni sizi hangi sınıfa sokacağımı dosdoğru söylemeye kolaylıkla teşvik eden, derin bir etki bıraktığınızı itiraf etmeliyim.

Fliess içtenlikle yanıt verdi, hatta anı olarak bir armağan bile yolladı. Birkaç ay sonra Freud, Fliess'in ondan istediği kendi fotoğrafını yolladı. Böylesine uygun koşullarda başlayan ilişki yavaş yavaş olgunlaştı ve 1893'te başlayıp daha sonra devam eden düzenli yazışmalarla birlikte sıkı bir dostluğa dönüştü. İlk sesleniş biçimi "Saygıdeğer Arkadaşım" birkaç yıl içinde "Sevgili Arkadaşım"a dönüştü, 1892'de resmi *Sie* (siz) sözcüğünün yerini daha samimi olan *Du* (sen) sözcüğü aldı; iki yıl sonra ise birbirleri için Wilhelm ve Sigmund idiler. Freud en küçük iki çocuğundan birine Wilhelm adını verecekti, ama şansına ikisi de kız oldu.

Önemi yadsınamaz olan kişisel çekimle ilgili olarak bugün bazı şeyler söylenecektir, ama iki adamı birleştiren daha ciddi pek çok nesnel bağın olduğunu hatırlamak önemlidir. Öncelikle yaşamdaki konumları açısından pek çok ortak noktaları vardı. Yahudi orta sınıfından yetişen genç tıp uzmanları olarak, her ikisi de bir iş kurarak ailelerini geçindirme kaygısı taşıyorlardı. Hem zengin bir kadınla evlenmesi hem de daha özgür olan Berlin'de mesleki açıdan daha başarılı olması nedeniyle Fli-

ess'in işi bu noktada daha kolaydı.

Her ikisi de beşeri bilimlerde eğitim almışlardı; bu nedenle hem klasik hem de çağdaş yazına gönderme yapabiliyorlardı. Freud arkadaşına sürekli olarak Shakespeare'den alıntı yapıyordu; ayrıca o Fliess'e Kipling'i (özellikle *Zayıflayan Işık ve Hayalet Çekçek Arabası*) önerirken, Fliess'in de buna karşılık ona ünlü İsviçreli yazar Conrad Ferdinand Meyer'in öykülerini önerdiğini görüyoruz. Freud bunlardan çok hoşlandı, hatta yazar üzerine analitik yorumlar yapmanın yanı sıra bu öykülerden ikisinin psikanalizini de gerçekleştirdi.

İki adamın bilimsel alt yapısı neredeyse aynı denilebilecek kadar birbirine benziyordu. Helmholtz Okulunun Viyana'dan Berlin'e uzanan fizik ve fizyoloji öğretileri Fliess'in de içinde yetiştiği öğretilerdi. 1898'de Freud'a yolladığı yeni yıl armağanı Helmholtz'un konferanslarının iki cildiydi. Bu ortak eğitimin iki adamın bilimsel bakışları ve hedefleri üzerindeki etkisi büyük önem taşır.

Freud ve Fliess arasındaki ortak bilimsel ilgi Freud'un kişisel amaçları ve ihtiyaçları o kadar iç içeydi ki, bunların yalnızca mesafeli bir biçimde derlenmiş özetini vermek yanıltıcı bir izlenim yaratacaktır. Bunların Freud'un içsel gelişimiyle bağlantı biçimi çok daha önemlidir.

Bu bağlantıyı anlamak için kısa bir özet vermek yerinde olur. Her ne kadar tam olarak hangi bilgiyi edinmek için yanıp tutuştuğu başka bir sorun olsa da, Freud'un bilgiye yönelik ilahi bir tutkuyla donatıldığını görmüştük. Şimdilik, öğrenmek istediği şeyin "insanlığın kökeni ve doğası olduğunu söyleyelim: insanlar, şu an oldukları hale nasıl geldiler ve sonuç olarak nedirler?" Her ikisi de 1896 tarihli olan şu iki bölüm bununla ilgilidir: "[psikopatoloji üzerine] bu düşüncelerin ötesinde benim ideal ve sorunlu çocuğum gizlidir, metapsikoloji." "Senin, tıbbın dolambaçlı yolundan ilerleyerek, ilk idealine, yani bir fizyolog olarak insanları anlama amacına ulaşmakta olduğunu görüyorum – tıpkı benim aynı yoldan, ilk felsefi amacıma ulaşma umudu taşımam gibi. Bu dünyada ne

için var olduğumu bilmediğim dönemlerde bile benim amacım buydu."

Daha sonraki yaşamında biraz da olsa ifade etme cesareti gösterdiği felsefi kuramsallaştırma ve kurgu –olasılıkla entelektüel olduğu kadar kişisel zeminde de– Freud'un nefret ettiği bir şeydi. Belki de buna ilişkin bir korkudan bile söz edebiliriz. Her ne olursa olsun bunun katı bir biçimde denetlenmesi gerekiyordu ve bu amaçla en etkin yardımcıyı –bilimsel disiplini– seçti. Ancak kendi varlığı ile bu disiplin tam olarak bütünleşene kadar bu çabayı destekleyecek birine ihtiyacı vardı. O zamana kadar seçtiği destekçiler arasında Brücke'nin en başarılı olduğu kuşku götürmez ve yaşamaktan hiç hoşlanmadığı bir yer olan Brücke'nin laboratuvarında geçen yılların yaşamındaki en mutlu ve en kaygısız yıllar olmasının nedeni de buydu. Daha sonraki ifadelerinde burasının, süperegosunun tam bir etkinlikle işleyen bekçisi olduğunu söyleyecekti. Bu destek geri çekildiğinde yaşadığı başıboşluk pek şaşırtıcı değildir.

Bu noktada uzun yıllar boyunca bazı dönemler sergilediği tuhaf "bağımlılığı" açıklamak için önemli bir anahtar bulduğumuza inanıyorum. Kırkbeş yaşına kadar Fliess'e karşı duyduğu –azalan ölçüde de olsa– aşırı bağımlılık ertelenmiş bir ergenlik görünümüne sahiptir. Ama yine de bu durum zayıf, amaçsız bir doğanın destek almak için daha güçlü olan doğaya tutunduğu bildik bağımlılık türünün tam tersidir. Fliess ile yazışmalarında sık sık yaptığı gibi yeteneklerinin ve başarılarının kendisi tarafından küçümsenmesi içsel güçsüzlükten değil, tek başına başa çıkmasının olanaksız olduğunu hissettiği ürkütücü güçten doğar. Bu nedenle Fliess'i, koruyucu bir kılavuzun sahip olması gereken her türden hayali nitelikle –keskin yargı, tutarlılık ve çok güçlü entelektüel çabayla– donatmak zorundaydı.

Bu açıdan bakıldığında Fliess'in kişiliğinde ya da görünüşündeki, Freud'un ona yüklediği korkutucu role bu kadar uygun bir nesne olarak görünmesini sağlayan şeyin ne olduğunu sormak yararlı olur. 1894 yazında Freud "Breuer'le bilimsel ilişkisi son bulduğu için" yaşadığı yalnızlıktan

şikâyet ediyordu. "Yıllardır öğretmensiz" olduğun için Fliess'ten öğrenmeyi umdu.

Breuer gibi Fliess de fizyolojik tıp konusunda bir temele sahipti. Dahası, ünlü Helmholtz Okulunun bir yandaşı olarak, biyolojik ve tıbbi bilimin buluşlarını fiziğe ve sonuç olarak da matematiğe dayanarak betimleyebilmek için çalışılması gerektiğine inanıyordu. Gerçekten de en önemli kitabı "Kesin bir Biyolojinin Temeli" alt başlığını taşır. Bu yeterince güvenli geliyordu. Nevrozlarla ilgileniyordu ve hatta kendisine ait bir nevrotik sendrom da betimlemişti – dahası bu sendromu "bilimsel" bir organik temelle açıklamıştı. Bu noktaya kadar sanki Breuer'in iyi bir ardılı olabilirmiş gibi görünüyordu. Ama saygıdeğer Breuer'e göre iki paha biçilmez avantajı vardı. Fliess'in, Freud'un –sahip olmasını isteyeceği tüm niteliklerle– Breuer'i idealleştirdiği kişi olarak adlandırılmasını sağlayacak kadar büyük avantajlar.

Daha belirgin olan avantaj, Fliess'in, cinsel sorunlara direnmek yerine onları çalışmasının merkezi yapmasıydı. Bu cinsel sorunlar yalnızca işlevsel olduğunda cinsel bozukluklara bağlı olan kendi sendromu değil, yaşamın ve ölümün tüm görüngülerini açıklayan biri erkek diğeri dişi "cinsel dönemler"di. Freud kendi libido kuramını hem normal hem de patolojik zihinsel süreçlerin sonsuza kadar genişleyen bir açıklamasına dönüştürmekteydi ve böylece onlar –iki kuramın da karşı karşıya gelmeye mahkûm olmasına karşın– bir süre için, el ele yasak alanı keşfediyorlarmış gibi algılandı. Bu noktada Freud'un büyük ihtiyaç duyduğu işbirliğinin ve bilimsel rehberliğin tam bir birleşimi vardı.

Ama Fliess'in aksine, bu alanda –her zaman olduğu gibi– Freud'un ayakları daha çok yere basıyordu. Cinsellik derken tüm tuhaf ayrıntılarıyla birlikte gerçekten cinselliği kast ediyordu; oysa Fliess için cinsellik büyülü sayılardan daha fazla bir şey ifade ediyormuş gibi görünmüyordu. Fliess'i eleştirenler –pekâlâ yapabilecekleri gibi– onun "tümel cinsiyetçilik"ine değil, bu nümerolojiye karşı çıktılar. Yani dış dünyaya göre

Fliess çıldırmış gibi görünebilirdi, ama gerçekte zararlı olan Freud'du.

Fliess'in Breuer'e göre ikinci avantajı daha değişken bir doğaya sahip olmasıydı. Breuer çalışmalarında tutucu, dikkatli, genellemeler konusunda çekingen, gerçekçi ve her şeyden önemlisi ikircikliği içinde kararsızdı. Öte yandan Fliess aşırı özgüvenli, sözünü sakınmaz, genellemelerini hiç duraksamadan en gözü pek biçimde ortaya atıveren ve düşüncelerinin semasında rahat bir biçimde, zarafetle ve bulaşıcı bir mutlulukla süzülen biriydi.

Sonuçta, fiziğe inanan ve matematiksel simgelerle çalışan birinin eşliğinde, korkunç merak şeytanını serbest bırakmakta bir sakınca yoktu. Ve bu, Freud'un yaratıcı yönüydü: zaman zaman haince davranarak felsefi kurgunun kestirme yollarına başvuracak kadar acil olan, insan yaşamının gizlerini bulma yönünde tutkulu bir arzuya dönüştürülmüş özgün beceri aşkı.

Kendisinin kesinlikle yadsıdığı bu kurgulama hakkını Fliess'e uygun görüyor gibiydi. Örneğin: "Cinsel fizyolojideki açıklamalarını yalnızca soluksuz bir dikkat ve eleştirel hayranlıkla karşılayabilirim. Bunları tartışabilmek için bilgim fazlasıyla yetersiz. Ama en iyi ve en önemli şeylerin ne olduğunu tahmin ediyorum ve tahminleri bile yayımlamaktan kaçınmayacağını umuyorum. İnsan, onları kanıtlamaya hazır olmadıkları bir konumdayken yeni şeyleri düşünme cesaretine sahip olan kişiler olmadan yapamaz." Kuşkusuz buradaki varsayım, Freud'un Fliess için çizdiği imgeye sahip biri için bunun güvenli bir gelişme olduğuydu: üstün zekâya, arı bir eleştirel yargı gücüne sahip, tümüyle bilimin fiziksel ve matematiksel ilkelerine göre eğitilmiş bir adam. Güçlü partnerine aktardığı özgüvenden yoksun olan Freud'un kendisine gelince, durmadan biriktirdiği deneysel gözlemlerini yapmayı sürdürmesi ve kendisine yalnızca rehberinin eleştirel onayını alacak türden kuramlar için izin vermesi daha iyi olacaktı.

İlerki dönemlerde hayal gücünü özgür bırakan Freud'dan ne kadar da

farklı! Bundan yalnızca birkaç yıl sonra, Dora analizinde, kendinden emin bir biçimde şunları yazar: "Kurgudan kaçınmaktan gurur duymuyorum, ama hipotezimin malzemesi en kapsamlı ve zorlu gözlem dizilerinden derlenmiştir."

Fliess'ten ilk ve temel beklentisi şuydu: Freud'un bulgularının en son özeti ile onların kuramsal açıklamalarını dinleyip bunlara ilişkin yargısını aktarmak. Fliess bunu sadakatle yerine getirdi. Konu üzerine yorumlarının büyük bir değer taşıması pek olası görünmemektedir, ama Freud'un yazıları için düzenleme, üslup ve tutarlılıkla ilgili, çoğu minnettarlıkla kabul edilen, çeşitli önerilerde bulundu. Kısacası bir sansürcü gibi davrandı. Ve bir sansürcü, görünür etkinliği olan, karşı çıkılabilecek şeyi ayıklamanın yanı sıra, geçmesine izin verdiği şeyi sessizce onaylama gibi çok daha önemli bir işlevi yerine getirir. Daha sonraki yıllarda bağımsız düşünceye sahip ve inatçı biri olarak tanıdığımız Freud'un değil, doksanlı yıllardaki bu çok farklı adamın o sıralarda ihtiyaç duyduğu şey işte bu onaylamaydı. Fliess bunu cömertçe sundu. Freud'a hayrandı ve (başlangıçta) Freud'un çalışmalarının doğruluğundan kuşkulanması için hiçbir neden yoktu; bu nedenle memnuniyetle sunduğu övgü son derece yüreklendirici olmalıydı. Bunun etkisine ilişkin tek bir örnek yeterli olacaktır: "Senin övgün benim için *ambrosia* ve *nektar* gibi" [tanrılara ölümsüzlük veren yiyecek ve içecek].

İçsel güvensizliği onaran böylesi bir yüreklendirici onayın başarısı, kişinin onayı sunana verdiği değerle orantılıdır; babasından gelecek bu tür bir yardımına ihtiyaç duyan bir çocuğun, başlangıçta –babanın bu imgeyi yaşatma konusundaki kaçınılmaz başarısızlığı sonucu, çocuğun Tanrıya dönmesinden önce– onu en mükemmel ve en güçlü insan olarak betimlemek zorunda olmasının nedeni de budur. Yani Freud'un ihtiyacının çok büyük olması Fliess'i aşırı abartmasıyla kendini gösterir – iki adama ilişkin yaptığımız değerlendirmeye göre trajikomik bir tadı olması gereken bir abartma. Yazışmaları bunun kanıtlarıyla doludur, do-

layısıyla yine tek bir örnek yeterli olacaktır. İlişkilerinin sonuna yalnızca iki yıl kalmasına karşın, 26 Ağustos 1898'de, şöyle yazıyordu: "Dünyanın ve yaşamın bilmecelerinin çözülmeye başladığı yönündeki mutlu haberler –düşüncenin, hiçbir düşte görülemeyecek kadar başarılı sonuçlarının haberleri– dün ulaştı. Kısa da olsa uzun da olsa, matematiği kullanma kararının işaret ettiği son hedefe uzanan yolun sana açık olduğundan eminim."

Fliess, Freud'un diğer üç beklentisine doyurucu bir karşılık verme konusunda biraz daha yetersizdi. Freud, nevrozların oluşumunda cinsel etmenlerin önemini keşfettikten sonra, buluşunun toplumsal içeriğinin yanı sıra bu buluşu açıkladıktan sonra mesafeli bir biçimde karşılanmasını da dikkate alarak, mesleğinin saygın liderlerine karşı bir savaşa önderlik etmeye zorlandığını hissetti. Bu devrimci bir tutumdu ve bu devrim içinde oynadığı rolden hiçbir zaman kaçınmadı. Ama bu mücadelede bir yandaş ve destekçiyi içtenlikle sevebilirdi ve Fliess'in, cinselliğin önemi üzerine içten görüşleri bu niteliklere uygun birini bulduğuna dair umudunu artırdı. Ancak Fliess bir savaşçıdan çok bir diktatördü ve dahası cinselliğe yönelik sözde ilgisinin Freud'un ilgisinden çok daha az olduğu ortaya çıktı. Dolayısıyla Breuer'le yaşanan hazin düş kırıklığı bu açıdan yalnızca çok düşük ölçüde onarılmıştı.

Diğer önemli beklenti, genel tıp ve biyoloji konusundaki geniş bilgisiyle Fliess'in, nevrotik dışavurumların organik temelleriyle ilgili olan gerekli bilgileri vererek Freud'un ayaklarının yere basmasını sağlamasıydı. Freud'un, onun, sinir sisteminin anatomisi ve fizyolojisine ilişkin bilgisine güvendiği açıktır. Daha sonra anlatılacak olan endişe verici kalp hastalığının zirvesindeyken şunları yazdı: "Yazın eski işime dönmeyi ve biraz anatomi çalışmayı umuyorum; eninde sonunda tek tatmin edici şey bu." Bu alan "bilimsel"di, kesindi ve "kurgu"nun üzerinde gereken denetimi sağlıyordu. Kendini zihinsel süreçleri inceler durumda bulduğunda bu denetime her zamankinden daha çok ihtiyaç duydu ve yıllar bo-

yunca bu iki alanı birleştirme umudu taşıdı. Bu, Freud'un, gençliğinde inandığı fizyolojik ilkeler olmadan da bilimsel çalışma yapabileceğini anlamasından çok önceydi. Bir bakıma kendini hiçbir zaman bu alandan tümüyle koparmadı, çünkü ilerdeki psikolojisinin büyük kısmının bunun üzerine biçimlendiğini göreceğiz.

Fliess'in ona ne bu alanda ne de –yapabileceği halde– olayların doğası konusunda yararı oldu. Beki de en önemli yaklaşımı bir cinsel kimya önermesidir. Cinsel uyarılmanın kimyasal doğada olması gerektiğinden emin olduğundan –çağdaş yumurtalık ya da erbezi hormonlarının habercisi– bu öneri bir süre için Freud'un umutlarını artırdı. Freud iki yıl sonra cinselliği etkileyen iki tür kimyasal madde olduğunu varsaydı (erkek ve dişi), ama 23-28 yasasına uymalarına karşın bunların Fliess'in "incelediği" maddelerle aynı olamayacaklarını belirtti. Genel olarak, Fliess'in bedensel süreçlere yaptığı her vurgu, Freud'un fizyolojiden psikolojiye doğru olan zorlu ilerleyişinde bir engel yaratmış olmalıdır.

Ancak en büyük düş kırıklığı Freud'un son beklentisiyle ilgiliydi. Freud, bilinen tüm gebeliği önleyici yöntemlerin zararlı etkilerinden emin olduğu için cinsel hazzı tüm yan sıkıntılardan kurtaracak tatmin edici bir yöntem düşü kurdu. Eğer tüm yaşam süreçleri gibi gebe kalmak da Fliess'in dönem yasasıyla belirleniyorsa, menstüral dönem içinde, ilişkinin bu riski taşımadığı tarihlerin saptanabilmesi gerekirdi. 1893'te sorunun çözümüne ilişkin umutlarını "tıpkı Mesih'i bekler gibi" Fliess'e bağladı ve kısa bir süre sonra, eğer çözüme ulaşmayı başarırsa Berlin'deki Tiergarten'e onun büstünü dikmeyi vaat etti. İki yıl sonra başarı ufukta görünüyor gibiydi; bunun üzerine şunları yazdı: "Senden aldığım haberler neşeyle çığlık atmama neden olabilirdi. Gebe kalma sorununu gerçekten çözdüysen en çok hangi mermer türünü sevdiğini soracağım."

Freud'un ihtiyaç ve beklentilerine ilişkin bu anlattıklarımız yeterlidir. İşte bu amaçlarla, genellikle haftada bir defadan daha sık olmak üzere,

buluşlarının raporlarını, hastalarına ilişkin ayrıntılı bilgileri ve o dönemki düşünce taslaklarını içeren dönemsel el yazmalarını yollayarak –ki bunlar bizim için diğerlerinden daha önemlidir– Fliess'e düzenli olarak yazdı. Bunlar bize, Freud'un psikopatolojide yavaş yavaş ilerlemesine ve gelişmesine ilişkin olarak, başka hiçbir şeyin sunamayacağı bilgiler sunar.

İki adam genellikle Viyana'da, ara sıra da Berlin'de buluşuyorlardı, ama mümkün olan her durumda, düşüncelerinin gelişimine yoğunlaşabilmelerini sağlayan, işlerinden uzak herhangi bir yerde iki ya da üç günlüğüne buluşurlardı. Freud, bu özel buluşmaları biraz şaka yollu biraz hüzünlü "kongreler" olarak adlandırdı. Nestroy'dan yaptığı, çok iyi bilinen, bir alıntıda ima ettiği gibi Fliess onun tek dinleyici kitlesiydi. Ve bu tam olarak böyledir. Kendisini bu kadar uğraştıran sorunlar üzerinde konuşabileceği başka hiç kimse yoktu. Bu toplantılar 1890 Ağustosundan iki adamın daha sonra asla buluşmadıkları 1900 Eylülüne kadar düzensiz olarak tekrarlandı.

1 Ağustos 1890'da, Berlin'e gidememesi nedeniyle duyduğu üzüntüyle şunları yazdı: "Çünkü çok yalnız, bilime karşı duyarsız, tembel ve vazgeçmiş durumdayım. Seninle konuştuğumda ve hakkımda ne düşündüğünü öğrendiğimde kendime ilişkin olumlu bir düşüncem bile olabilir ve sergilediğin kendinden emin tablodan etkilenmeden duramam. Yıllardır öğretmensiz olduğum için senin tıp bilginden ve olasılıkla Berlin'in havasından çok yararlanırdım." Birkaç yıl sonra bu ılımlı ifadenin kat kat ötesine geçen ifadeler kullandı. 30 Haziran 1896'da, "sanki açlığı ve susuzluğu bastırmak için beklermiş gibi" bir "kongre"yi beklediğini yazdı. "Özlemini çektiği" 1897'deki Nuremberg'deki toplantının ardından "sürekli bir mutluluk duygusu içinde ve bir genç gibi çalışmakta"dır, ancak yine de yalnızca üç ay sonra, bir başka buluşma umudu ona hemen "tam bir arzu giderme, gerçek olacak olan güzel bir düş" olarak göründü. Çalışmaya yönelik isteği bir "kongre"ye ne kadar zaman kaldığıyla orantı-

lıydı. Nisan 1898'de buluşamamışlardı ve Freud şöyle yazdı: "Her kongremizden sonra haftalarca daha yeni güç toplamış gibiydim, yeni düşünceler öne çıkıyor, zorlu çalışmanın hazzı yeniden yaşanıyor ve bir ormanda yolunu bulma umudunun titrek ışığı bir süre için durmadan ve parlak olarak yanıyordu. Seninle buluşmanın benim için anlamını çok iyi bildiğimden bu perhiz dönemi bana hiçbir şey öğretmiyor." "Eğer dinleyicilerim yoksa hiçbir şey yazamam, ama yalnızca senin için yazmaktan son derece memnunum." Artık ilişkilerinin sonuna geldikleri 1900 Mayıs'ında bile şunları yazdı: "Belli bir yönümün –olasılıkla dişil– istediği bir arkadaşla ilişkimi hiç kimse engelleyemez."

Ancak sonunda, depresyonunun artık eski tedaviyle geçmeyeceğini ve yalnızca yürekli, acılı bir iç çalışmanın yararlı olacağını anladığı zaman geldi. Onun karşısına tek başına dikilmeye ve onu yenmeye karar verdi. 23 Mart 1900 tarihli son derece etkileyici bir mektupta durumu şöyle anlatır:

> Seninle ve ailenle birleşmeyi bu kadar fazla istediğim altı aylık bir dönem daha önce hiç olmamıştı. Derin bir içsel kriz içinde olduğumu biliyorsun ve bunun beni ne kadar yaşlandırdığını eminim fark ederdin. Bu nedenle Paskalyada buluşma önerin beni altüst etti. Eğer insan çelişkilerle nasıl başa çıkılacağını bilmiyorsa, senin önerini hemen kabul etmememi anlaşılmaz bulacaktır. Gerçekten de öyle görünüyor ki senden uzak duracağım. Üç günlüğüne yanımda olmanın mutluluğu için seve seve feda edeceğim tek şey yalnızca bahar ve daha güzel manzara için duyduğum neredeyse çocuksu özlemim değil. Ama daha başka içsel nedenler, benim için değeri yüksek olan, etkisi ve değeri ölçülemeyecek şeyler yığını var. (Belki de, bunlar bahane diyeceksin.) Kendimi büyük ölçüde güçsüzleşmiş hissediyorum, İspanya'da tüm kalelerimi yıkmam gerekmişti ve onları yeniden inşa etmek için henüz cesaretimi topladım. Bu yıkım felaketi sırasında benim için değerin ölçülemez olurdu, ama içinde bulunduğum durumda bunu anlamanı sağlamam çok zor olur. O dönem entelektüel konularda özel bir diyetle depresyonumu kontrol altına aldım; şimdi bu dikkat dağıtma sayesinde yavaş yavaş iyileşiyor. Seninle birlikte olsaydım sana anlatabilmek için

her şeyi bilinç düzeyinde yakalamaya çalışmam kaçınılmaz olurdu; akılcı ve bilimsel olarak konuşurduk ve senin kesin ve harika biyolojik buluşların benim –kişisel olmamakla birlikte– en derin kıskançlığımı uyandırırdı. Bütün bunların sonucu beş gün süreyle şikâyet etmeyi sürdürmem, tümüyle aklı karışmış olarak geri dönmem ve belki de bütün soğukkanlılığıma ihtiyaç duyduğum önümdeki yaz çalışmasından memnun olmamam olurdu. Altında ezildiğim şey konusunda yardımcı olunması oldukça zor. Bu benim haçım ve onu ben taşımalıyım, ama tanrı biliyor ya bu çaba belimi büktü.

Buradan edindiğimiz izlenim, oturmuş yapısıyla rahat ve sakin bir şekilde birbiri ardına buluşlar yapan akıllı bir adam şeklindeki bildik Freud resminden çok farklıdır. Bunlar ona çok fazla acıya mal oluyordu. Ve tutunduğu tek dalı, onun yerini alabilecek içsel özgüven kaynaklarına ulaşmak gibi belirsiz bir umutla bir yana atmak ne büyük cesaret! Hem kendisi hem de bizler için ne mutlu ki, bu umut sonraki iki yıl içinde gerçeğe dönüştü.

Fliess'le buluşmalarının Freud'a herhangi bir yardımı olduysa, esas olarak bu yardım ruhsal yüreklendirmedir; salt entelektüel yardım yalnızca en düşük düzeyde söz konusu olabilirdi. Freud'un psikolojik araştırmaları konusunda Fliess'in verebilecek çok az şeyi vardı ya da belki de hiçbir şey veremezdi; Freud da Fliess'in matematiksel varsayımları konusunda aynı konumdaydı, bu son derece yetersiz olduğu bir alandı. Bu nedenle konuşmaları karşılıklı konuşmadan çok ikili söyleşi havasındaydı. Mektuplarda da birçok kez betimlendiği gibi her biri sırayla en son buluşlarını anlatıyor, en son görüşlerini diğerine açıklıyordu. Temel tepki, yüceltici bir karşılıklı hayranlık ve başka hiç kimse yapmasa bile birbirlerinin değerini onların doğru olarak takdir edebileceğine olan inançlarının sağladığı rahatlıktı. Tahmin edilebileceği gibi Freud, Fliess'in yeteneklerini kendisininkiler pahasına aşırı yüceltti: "Bir yönden senden daha iyi durumdayım. Sana kendi amaçlarımla ilgili ne anlatırsam anlatayım ruhum sende anlayışlı bir eleştirmen buluyor, oysa sen bana kendi ama-

cını anlattığında içimde yıldızlar yalnızca kısır bir şaşkınlık doğuruyor."

Başlangıçta (1894), ana teması cinsel süreçlerinin önemi olan bir kitap yazma konusunda işbirliği yapmayı düşündülerse de kısa bir süre sonra bundan vazgeçtiler.

Freud'un çalışmaları konusunda derin bir bilgiye sahip olması olanağı yoksa da Fliess'in bu çalışmayı benimsediği ve övdüğü görünmektedir. Freud'un, Fliess'in çalışmalarına karşı tavrı da buna benzerdir. Tuhaf görünse de Freud'un bunları uzun yıllar boyunca kabul ettiği kuşku götürmez; kanıt kesindir. İki değişik "güncel nevroz" arasındaki farkı ölümcül 23 ve 28 kavramına göre açıklamaya çalıştı ve aynı zamanda (her iki cinste de) haz uyandıran şeyin erkek 23 malzemesinin salgılanması ve "hazsızlık" uyandıran şeyin de dişi 28 malzemesinin salgılanması olduğunu düşündü. Fliess'in cinsel dönem hesaplamaları kozmosa kadar uzandığında Freud ona "biyolojinin Kepler'i" unvanını verecek kadar ileri gitti.

Kahramana-tapınma eğilimi olanlar için bu tatsız bir düşünce olsa da Freud'un iyi tanındığı yıllarda en büyük özelliklerinden olan içsel emin oluşu ve dinginliği her zaman sergilemediği gerçeği belirtilmelidir. Bu nokta çok daha güçlü bir biçimde ortaya konmalıdır. On yıl kadar bir süre boyunca –kabaca doksanları kapsayan bir dönem– oldukça önemli bir psikonevroz yaşadığına ilişkin bol miktarda kanıt vardır. Bir hayranı kendini avutmak amacıyla, Freud'un bizzat şekil verdiği eşsiz aracın yardımıyla elde ettiği özdenetim başarısını vurgulamak için bu psikonevrozu en karanlık resimle betimlemeye kalkışabilir. Ama abartmaya gerek yoktur; başarının büyüklüğü kendisini gösterir. Her şeye karşın Freud, en kötü zamanlarda bile çalışmaya ara vermedi. Günlük işleri ile bilimsel araştırmalarını sürdürdü, karısına ve çocuklarına yönelik özen ve sevgisi zedelenmedi ve büyük olasılıkla da çevresindekilere (yalnızca Fliess istisna olmak üzere) nevrotik dışavurumlara ilişkin çok küçük işaret-

ler verdi. Yine de bazı dönemler acıları çok büyüktü ve bu on yılda hayatın yaşanmaya değer görünen aralıkları kendilerini yalnızca çok ender olarak göstermiş olsa gerek. Dünyaya sunduğu armağanlara karşılık çok ağır bedeller ödedi; oysa dünya, ödülleri açısından fazla cömert değildi.

Ancak Freud en özgün çalışmasını, nevrozunun zirvede olduğu 1897-1900 yılları arasında gerçekleştirdi. Bu iki olgu arasında şaşmaz bir ilişki vardır. Nevrotik belirtiler bilinçdışı malzemenin dolaylı yoldan ortaya çıkmaya çalıştığı yollardan biri olsa gerek; Freud'un bu baskı olmaksızın ilerlemesini gerçekleştirebileceği şüphelidir. Bu yasak diyara ulaşan yolda ödenen bedel yüksekti, ama yine de bu geçilecek tek yoldur.

Freud kuşkusuz, nevrozunun varlığının farkına varmıştı ve yazışmalarında durumunu betimlemek için pek çok kez bu sözcüğü kullandı. "Dönüşüme"e ilişkin fiziksel belirtiler görünmüyordu; ilerde kendi rahatsızlığını hiç kuşku duymadan kaygı histerisi sınıfına sokacaktı. Esas olarak ruh durumu aşırı değişiklikler gösteriyordu ve kaygının görüldüğü yerler yalnızca ara sıra gelen ölüm korkusu atakları (*Todensangst*) ve tren yolculuğu yapma kaygısıydı (*Reisefieber*). Yaşamının ilerki yıllarında bu ikinci kaygının kalıntılarını treni kaçırma endişesiyle, istasyona çok uzun süre –hatta bir saat– önce gelme şeklinde korudu.[1]

Ruh durumundaki değişimler bir yandan kıvanç, heyecan ve özgüven, öte yandan ağır depresyon, kuşku ve ketlenme dönemleri arasında gidip geliyordu. Depresyon sırasında ne yazabiliyor ne de (mesleki çalışması dışında) düşüncelerini yoğunlaştırabiliyordu. Bir uğraştan diğerine geçerek, kitap karıştırarak, antik Pompei'nin haritalarına bakarak, pasyans ya da satranç oynayarak, ama bir şeye uzun süre odaklanmayı başaramayarak aşırı sıkıcı bir aylaklık içinde zaman geçiriyordu – huzursuz bir felç

[1] Kesin konuşmak gerekirse Freud'un durumu bir fobi olarak adlandırılamazdı çünkü kaygı katlanılabilir ölçüdeydi ve bu nedenle ikincil koruyucu önlemlere gerek yoktu, örneğin yolculuktan kaçınma gibi.

durumu. Bazı zamanlar, bilincin büyük ölçüde daraldığı nöbetler oluyordu: zihnin, neredeyse alacakaranlık içinde kalmasına neden olan bir perdeyle örtüldüğü, betimlenmesi son derece güç durumlar.

Sıkıntı verici durumlar hakkında Fliess'e yakınma alışkanlığının olduğu açıktı. Gerçek Freud'a çok yabancı bir tutum olduğundan bunu duymak son derece şaşırtıcıdır. İlerde, Freud'un dayanması gereken çok şey olacaktır: şanssızlık, yas ve ağır fiziksel acı. Ama tüm bunlara olanca dayanıklılığıyla göğüs gerdi. Onu pek çok kez yaşamını kemiren kanserden kaynaklanan şiddetli acıyla kıvranırken gördüm ve yalnızca bir kez ağzından bir yakınma sözcüğü çıktı. Daha doğrusu iki sözcük: "Tamamen gereksiz" (*höchst überflüssig*).

Bir insana aşırı yakınma genellikle, acı çeken kişinin, sorunlarını bilinçdışı olarak –ussal olsun ya da olmasın– bu insana yüklediği anlamına gelir ve aslında onun vazgeçmesi için yalvarmaktadır. Freud ile Fliess arasındakine benzeyen bu kadar güçlü ve bir açıdan nevrotik dostluklarda, alttan alta gizli bir düşmanlığın bulunmaması ender görülen bir durumdur, dolayısıyla bu bilinçdışı çatışmanın Freud'un geçici olarak ortaya çıkan nevrozunda önemli bir rol oynadığından kuşkulanmak çok da zorlama bir şey olmaz. Tam da özçözümleme yoluyla kendi derinliklerini keşfetmeye ilişkin inatçı çabasının en etkin olduğu 1897 ile 1900 arasında hem acılarının hem de bağımlılığının doruğa tırmandığı kesinlikle belirtilmeye değer. Aslında (kendi analizine başladığı ayda yazılmış) 7 Temmuz 1897 tarihli bir mektupta burada öngörülen bağlantının açık bir ipucu bulunur: mektup, yazmaya ilişkin tam bir ketlenme nöbetinin ardından yazıldığı için aradaki gecikme için özür dileyerek başlar. "İçimde ne olup bittiğini hâlâ bilmiyorum. Kendi nevrozumun en derinlerinden gelen bir şey nevrozları anlama konusundaki gelişimimi engelliyordu ve bir biçimde bu seninle de ilgiliydi. Çünkü bana öyle görünüyor ki yazma felci yazışma ilişkimizi engelleme amacı taşıyordu. Bu konuda garanti veremem; bu –aşırı ölçüde belirsiz doğada– bir duygu sorunu." Ama *Ab-*

sit omen [kötü kehanetten sakın] için vakit artık çok geçti.

Freud'un yaşamında nevrozunun kronolojik olarak çakıştığı şeyin ne olduğu sorulabilir; bunun yanıtı belirsiz değildir. O sırada Freud için çok önemli olan iki şey vardı: bilinçdışını keşfetmeye yaklaşması ve Fliess'e dikkat çekici bağımlılığı. Bunlar birbirine bağlı olsa gerek. Freud için büyük bir içsel anlamı olan keşfedilmemiş psikoloji alanı adına, zahmetli ancak güvenli olan nöroloji alanını terk etmek; bunda bir şeyler gizli olduğu kesindi. Bu kesinlikle doğasındaki, onu bulunduğu noktadan daha da ileri sürükleyen, en derin arzunun tatmin edilmesi anlamına geliyordu. Ama kaygıya ve diğer sıkıntı verici ve felç edici ruh durumlarına neden olan köklü yasaklanmışlık duyguları buna eşlik ediyor olmalıydı. Yürüdüğü yolun er ya da geç kendisini, ortaya çıkmasından korktuğu korkunç gizlere ulaştıracağını sezmiş gibiydi, ama yine de bu yolu izleme konusunda Oidipus kadar kararlıydı.

Bildiğimiz gibi bu yol sonuçta, derinlerde gömülü olan, babasına yönelik düşmanlığın beklenmedik keşfiyle sonlandı. Karanlık dehşete karşı, insanın ona yönelik olarak en güçlü sevgiyi, hayranlığı ve hatta boyun eğişi –kuşkusuz kendi babasına yönelik ilk tutumunun bir tekrarlanması– sergileyebileceği bir baba ikamesi bulmaktan daha çekici bir koruma olabilir mi? Ancak ne yazık ki bu hatalı tedavilerin başarısı asla uzun sürmez. Her zaman gizli düşmanlık da aktarılır ve ilişki, burada olduğu gibi, sonunda ayrılma ve yabancılaşmayla biter.

Freud'un bu olaylı yıllardaki sorunlarına fiziksel sağlık problemleri de eklenebilir. Son derece sağlıklı bir yapısı vardı ve ilerki yaşamında boğuştuğu hastalıklar doğuştan gelen rahatsızlıklar değildi. Her ne kadar krizler sonraki yıllarda giderek azalsa da yaşamı boyunca migren nedeniyle acı çektiği doğruydu. Ne tuhaftır, Fliess'in de migreni vardı ve bu iki adam, bu sıkıntı verici hastalığı açıklamak için hiç de verimli olmayan çeşitli kuramlar uydurdular. Ayrıca o yıllarda Freud bir burun

enfeksiyonu nedeniyle hayli sıkıntı çekti. Bu durum, onun bir burun uzmanıyla ilişkisine de uymaktaydı. Aslında her ikisi de birbirinin burnunun –her şey bir yana Fliess'in cinsel süreçlere olan ilgisini ilk kez uyandıran organ– ne durumda olduğu konusuna aşırı ilgi gösteriyorlardı. Fliess, Freud'u iki kez ameliyat etti; ikincisi 1895 yazında olan bu ameliyatlar büyük bir olasılıkla turbinal kemiklerin yakılmasıyla ilgiliydi. Fliess yürekten inandığı kokaini de düzenli olarak öneriyordu. Ama Freud uzun bir süre, önce bir yanda sonra da diğer yanda tekrarlayan sinüs iltihabı nedeniyle acı çekti. Doğal olarak, çeşitli nöbetleri ve hastalığın kötülediği zamanları dönemsellik yasasıyla açıklamak için umutsuz girişimlerde bulunuldu.

1894 baharında daha ciddi bir rahatsızlık geçirdi. 1889'da geçirdiği bir grip nöbeti Freud'un kalp atışlarında düzensizliğe (aritmi) neden olmuştu ve beş yıl sonra bu korkutucu bir şey haline geldi. Bu rahatsızlık, tütün içmekten kendini alıkoyması sonrası oluşan bir nöbetin ardından ortaya çıktı – hastalığı nikotin zehirlenmesine bağlandığı için burada Freud'un tütün içme alışkanlığı üzerine bazı şeyler söylenebilir. Her zaman çok miktarda tütün kullanılırdı –normalde günde 20 puro– ve bunu bırakma konusunda çok büyük zorluk yaşadı. Yazışmalarda, özellikle Fliess'in önerisi üzerine bu alışkanlığı azaltma, hatta tümüyle bırakma girişimine pek çok gönderme bulunabilir. Ama bu, Fliess'in etkisinin bile işe yaramadığı bir konuydu. Freud kısa bir süre sonra Fliess'in öğüdüne uymayı açık bir biçimde reddetti:[1] "Senin tütün içme yasağına uymuyorum; uzun ve sefil bir yaşama sahip olmayı şans olarak mı nitelendiriyorsun?"

Ama sonra kendi sözleriyle daha iyi anlatılan kriz geldi:

> Tütün içmeyi bıraktıktan hemen sonra, sana nevrotik sorunun bir betimlemesini bile yazmaya başladığım katlanılabilir günler geçti. Daha sonra ani-

[1] Bu öğüt daha 1890 yılında verilmişti.

den, içtiğim zamanlarda yaşadığımdan daha da beter ağır bir kalp rahatsızlığı ortaya çıktı. En çılgın çarpıntı ve düzensizlik, sürekli kalp tansiyonu, sıkıntı, yanma, sol kolda ağrı, olasılıkla organik düzeyde nefes darlığı – tüm bunlar günde iki ya da üç kriz halinde ve düzenli. Ve bununla birlikte ölüm ve vedalaşma sahnelerinin imgelerinin, insanın ilgilendiği şeylere ilişkin alışılmış fantezilerinin yerini aldığı ruhsal bir çöküntü. Son iki günde organik bozukluklar azaldı; hipomanik ruh durumu sürüyor, ama gittikçe rahatlamaya ve geride bana, tütün içme konusunda eksilmemiş hazzına karşın uzun bir yaşam süreceğine inanan bir adam bırakmaya yetecek kadar iyileşti.

Gün boyunca nevrozlarla ilgilenmesi gereken bir doktorun, doğruluğu kanıtlanabilir bir depresyon mu, yoksa hipokondriye ilişkin bir depresyon mu yaşadığını bilmemesi utanç verici. Bu konuda yardıma ihtiyacı var. Bu nedenle Breuer'e başvurdum ve ona benim görüşüme göre kalp rahatsızlıklarının nikotin zehirlenmesine uymadığını, ama tütünün etkilerine dayanamayan bir *miyokarditim*[*] olduğunu söyledim. ... İnsanın bu ikisini gerçekten birbirinden ayırıp ayıramayacağını bilmiyorum, ama öznel belirtiler ve hastalığın gelişiminden bunu anlamanın mümkün olacağını sanıyorum. Ancak ilk kez bu sorunda senden çelişkili ifadeler işittiğim için daha çok senden kuşkulanıyorum. Önce bunun burundan kaynaklandığını belirttin ve elle muayenede, aşırı tütün kullanmaya bağlı bir rahatsızlığın bulguları olmadığını söyledin. Yalnızca tahmin yoluyla, benden olayların gerçek durumunu saklamak istediğini anlıyorum ve senden bunu yapmamanı rica ederim. Kesin bir şey söyleyebilirsen lütfen söyle. Kendi sorumluluklarım ya da vazgeçilmezliğim konusunda abartılı bir görüşüm yok ve *miyokardit* tanısının birlikte getirdiği yaşamın belirsizliği ve kısalmakta olduğu gerçeğine pekâlâ boyun eğebilirim.[1] Belki de tam tersine yaşamımı düzenleme ve yaşamın geri kalanından daha fazla zevk alma konusunda kârlı bile çıkabilirim.

---

[*] Miyokart [kalp kası] iltihabı –yn.

[1] Freud yaşamına yönelik herhangi bir gerçek tehlikeyi her zaman tam bir yüreklilikle karşıladı ve bu da nevrotik ölüm korkusunun sözlük anlamından farklı, başka bir anlamı daha olması gerektiğini kanıtlar.

Bir hafta sonra *digitalis*[v] kalbin düzensiz çalışmasını kontrol altına aldı, ama genel depresyon ve diğer belirtiler devam ediyordu. Breuer, Fliess'in koyduğu nikotin zehirlenmesi tanısından emin değildi, ama bir kalp büyümesinin söz konusu olmadığını gördü. Tanı hâlâ belirsizdi. On gün sonra hasta kendisini daha iyi hissediyordu, ama şimdi romatizmal bir *miyokarditten* şikâyetçi olduğundan emindi; birkaç yıldır kaslarda ve başka yerlerde (olasılıkla romatizmaya bağlı) nodüllerin sıkıntısını çekiyordu. Krizin başlangıcından iki ay sonra da aynı görüşteydi ve yedi haftalık tam bir perhizden sonra bir gün iki tane puro içti ve kendisini daha iyi hissederek bunun nikotin zehirlenmesi olmadığını kanıtladı. Kendisinden tatsız bir şeyi sakladıklarından şüphelenerek hem Breuer'e hem de Fliess'e karşı bir güvensizlik yaşadı. Ellibirinci yaşını –dönem yasasının öngördüğü yaş– görüp göremeyeceğinden kuşkuluydu; kırklı yaşlarında kalp yırtılmasından ölebileceğini düşünüyordu. "Eğer kırka çok yakın olmazsa o kadar da kötü olmaz." Ama "insan bu kadar çabuk ölmeyi istemez, aslında ölmeyi hiç istemez!" Ancak Fliess perhizini sürdürmesi konusunda ısrarcıydı, böylece Freud haftada yalnızca bir puro içme özverisinde bulunarak "uzlaşmayı sağladı" – Fliess'in haftalık yasağını kutlamak için her perşembe! İki hafta sonra haftalık puroların tadını yitirdiğini fark etti, böylece puroyu tümüyle bırakma umutları belirdi.

Bunu başardı, onsekiz ay hiç içmedi. Sonra yeniden başladı, işkence insanın dayanma gücünü aşıyordu ve "ruhsal zavallılığa (*psychischer Kerl*) boyun eğmeli"ydi – aksi halde çalışamayacaktı.

İnsan geriye bakarak tüm bu sorunların temelde Freud'un psikonevrozunun, olasılıkla nikotinin etkisiyle oldukça yerelleşmiş, özel görünüşleri olduğu sonucuna varacaktır. Elbette bir *miyokardit* söz konusu değildi. Freud o yıllarda bile bunu kanıtlıyordu çünkü –son tırmanışından bu yana en azından beş yüz metre daha yükseldiğinden yakınmasına karşın– üç

[v] Yüksükotunun, kalp güçlendirici olarak kullanılan yaprağı –çn.

buçuk saatte (yakınlardaki Semmering'de yer alan) Rax Dağına tırmanabilen kırküç yaşındaki bir adamın kalbinde bu kadar bozukluk olamazdı! Daha sonraki olaylar Freud'un olağanüstü sağlamlıkta bir kalbi olduğunu ve önemli miktarda nikotine dayanabileceğini gösterecekti.

Ve böylece yıllar depresyon nöbetlerine, tekrarlayan *Todesangst* [ölüm korkusu] ataklarıyla birlikte kaygıya ve içten ve dıştan kaynaklanan diğer tüm sorunlara karşı sürekli bir mücadeleyle geçti.

Freud düşlerinden birinin analizinde[1] ölüm ve başka nedenlerle çok sayıda iyi dostunu yitirmenin ardından sonunda, insanın kolayca yeni dostluklar kuramadığı bir yaşam döneminde "sonsuza kadar yitirmeyeceği" bir dost bulduğuna dair samimi inancını belirtti. Bu umut konusunda acı bir düş kırıklığı yaşamaya mahkûmdu ve Fliess'in, kişiliği uzun dönemde Freud'un kişiliğiyle uyuşmayan ne ilk ne de son arkadaş olduğunun kanıtlandığı zaman da geldi.

Sonunda kopuş bilimsel bir görüş ayrılığından kaynaklandı, ama aslında, çoğunlukla olduğu gibi, daha duygusal konularla ilişkiliydi. Temel bilimsel farklılık kısaca betimlenebilir. Nevrotik dışavurumlardaki tüm değişikliklerin –başlamaları ve son bulmaları, iyileşmeleri ve kötüye gitmeleri– Fliess'in ileri sürdüğü gibi, onun dönem yasalarının gösterdiği kritik yaşam tarihleri tarafından belirlenmesi halinde Freud'un tüm dinamik ve etiolojik buluşları doğru olsalar bile *de facto* saçma ve anlamsız olacaktı. Bu o kadar açıktır ki, iki adamın tam on yıl boyunca böylesine bir uyum içinde görüş alışverişinde bulunmayı başarmaları gerçekten şaşırtıcıdır. Her ikisi de birbirlerinin çalışmalarını gerçekten anlamış olamazlardı; tüm istedikleri bu çalışmalara karşılıklı hayranlık duyulmasıydı.

Fliess'in inançlarının Freud'unkilere uymayan patolojik bir temeli

[1] *Non vixit* düşü; bkz. *Düşlerin Yorumu*, Bölüm VI. F –Editörler.

vardı; bu onu inançlarına ilişkin en ufak bir kuşkuya karşı bile çok daha duyarlı yapıyordu. Söz konusu dönemde, eğer Freud ölçülülük yeteneğiyle bunları yatıştırmayı başaramasaydı çok ciddi bir biçim alabilecek olan iki küçük olay gerçekleşmişti. Bunların ilki (Freud'un saygı duyduğu bir arkadaşı olan) Münihli Löwenfeld'in Freud'un kaygı nevrozları üzerine bir makalesiyle ilgili olarak, onun kuramının krizlerin düzensizliğini açıklayamadığını ileri sürdüğü bir eleştirisiyle ilgiliydi. Freud yanıtında ilgili etmenlerin çokluğuna ve onların değişken güçlerine dikkat çekmişti. Öte yandan Fliess bunların açıklanmasında dönem yasalarına daha fazla vurgu yapılması gerektiğini düşünerek Löwenfeld'e, bu temele dayalı ayrı bir yanıt yolladı. Freud kendi savındaki boşluğun bu şekilde doldurulmasını uysallıkla kabul etti. Diğer olay bir ya da iki yıl sonra Fliess'in, solaklık kuramı üzerine geliştirmekte olduğu bir sav konusunda Freud tarafsız bir yaklaşım sergilemeye cesaret ettiğinde gerçekleşti. Fliess, Freud'un kararsızlığını, kendi görüşüne göre, solaklık savıyla bağlantılı ve ilerde göreceğimiz gibi çok kutsal bir konu olan büyük çiftcinsellik kuramına ilişkin bir kuşkunun belirtisi olarak aldı. Hatta hatalı bir biçimde Freud'u solak olmakla bile suçladı. Freud'un bu suçlamaya verdiği şakayla karışık yanıtı, hatırlayabildiği kadarıyla çocukluğunda iki sol eli olduğu, ama her zaman sağdakini tercih ettiğiydi. Ancak esas konuda, yani çiftcinsellik konusunda ona gerçekten sürekli olan bir destek verdi.

Freud hem daha fazla deneyim kazanması hem de kendi kişisel analizi sayesinde buluşlarının doğruluğundan giderek daha fazla emin olmaya başlayınca, her ne kadar ilişkilerinin koptuğu yılda bile Fliess'in görüşlerine hâlâ inanıyor olsa da, doğal olarak aritmetiğe yönelik dikkati azalacaktı.

Kaçınılmaz çatışma 1900 yazında Achensee'de gerçekleşen son "kongre"de yaşandı. Tartışmanın nasıl ortaya çıktığını tam olarak bilmiyoruz. Fliess'in bunu izleyen (yayımlanmış) yorumu, Freud'un kendisine şiddet-

li ve beklenmedik bir saldırıda bulunduğu yönündeydi; ama bu hiç de olası görünmüyor. Kesin olan şey, olasılıkla Freud'un dönem yasaları üzerine bir eleştirisine karşı onun, Freud'un yalnızca bir "düşünce okuyucusu" olduğu ve –dahası– kendi düşüncelerini hastalarında bulduğunu sandığı şeklinde yanıt verdiğidir.

Bunun her şeyin son bulduğu nokta olduğu düşünülebilir; aslında Fliess, belki de içtenlikle, o günden sonra yavaş yavaş ilişkiden geri çekilmeye karar verdiğini söyledi; gerçekten de öyle yaptı. Bir daha hiç buluşmadılar. Öte yandan, Freud bu kadar değerli bir arkadaşlığın gerçekten bittiğine inanamadı. Eski "bilimsel" ilişkinin asla yeniden kurulamayacağını anlasa da, iki yıl daha olayları düzeltme çabasını sürdürdü. Bir yıl sonra, Fliess'in en sevdiği tema olan çiftcinsellik üzerine birlikte bir kitap yazmalarını bile önerdi; kendisi klinik bölümü, Fliess de anatomik ve biyolojik bölümü yazacaktı. Ama Fliess buna ikna olmadı; tam tersine bunun, kendisinin bu konudaki üstünlüğünün bir bölümünü ele geçirmek için Freud'un düzenlediği bir komplo olduğundan şüphelendi. Freud'un 1902 Ocağında tekrar buluşma isteğine de karşılık vermedi. Bundan sonraki yazışmalar yine dostça ve hatta sıcak olsa da esas olarak kişisel ve ailesel haberlerle doludur. Yazışmalar, Freud'un 1902 Eylülünde İtalya'dan yolladığı bir kartla son buldu.

Her şeyin bitmiş gibi göründüğü noktada beklenmeyen bir durum vardı. 1897 Noelinde Breslau'daki buluşmalarında Fliess, Freud'a, tüm insanların çiftcinsel bir yapısı olduğuna inandığını söylemişti; aslında 28 ve 23 dönem yasaları bu doktrin üzerine kurulmuştu. 1900 yılında, Achensee'deki son buluşmada Freud arkadaşına bunu yeni bir görüş olarak aktarınca şaşıran Fliess şu yanıtı verdi: "Ama Breslau'daki akşam yürüyüşümüz sırasında sana bundan söz ettim ve sen bu görüşü kabul etmeyi reddettin." Freud bu konuşmayı tümüyle unutmuştu ve bu konuyu bildi-

ğini yalanladı; ancak bir hafta sonra olayı yeniden anımsadı.[1]

Olayın devamını, Fliess'in 1906 yılında –üstünlük için rekabet etmek amacıyla– yayımladığı *In eigener Sache* başlıklı kitapta yer alan kısa bir yazışmadan öğreniriz. 20 Temmuz 1904'te Freud'a, Viyanalı zeki bir genç olan Otto Weininger'in çiftcinsellik düşüncesinin ağırlıklı bir rol oynadığı bir kitap yayımladığını yazmıştı.[2] Weininger'in, Freud'un öğrencisi olan Swoboda adlı genç bir psikologla yakınlığı olduğunu duymuştu ve büyük sırrın bu yolla sızdığından emindi. Freud bu konuda ne diyecekti?

Freud yanıtında, Swoboda'nın öğrencisi değil, hastası olduğunu ve bir analiz sırasında[3] ona çiftcinsel yapının evrensel olduğunu söylediğini ve hastasının bunu kasıtsız bir biçimde Weininger'e aktarmış olabileceğini belirtti. Ancak tıbbi literatürde bu konuya ilişkin çok sayıda gönderme bulunması nedeniyle, Weininger aynı görüşü kolaylıkla başka yerden de edinmiş olabilirdi. "Konu hakkında tüm bildiğim bu." Freud'un yaşamında bir an için tümüyle dürüst olmadığı tek olay olasılıkla buydu. Fliess'i yatıştırma konusunda çok kaygılı olmalıydı.

Bunun üzerine Fliess, Freud'un daha önce Swoboda'dan öğrencisi olarak söz ettiğini, bunun tümüyle yeni bir düşünce olduğunu iddia etmesi dolayısıyla Weininger'in bu görüşü bir yerden okumadığının açık olduğunu, literatüre yapılan göndermelerin ilgisiz olduğu ve bunların Fliess'in doktrininin özü olan ve Weininger'in kendi buluşu olduğunu iddia

---

[1] Çok ağır bir amnezi [hafıza kaybı] vakası! Yalnızca bir yıl önce, 1899'da şöyle yazmıştı: "Çiftcinsellik konusunda kesinlikle haklısın. Her cinsel eylemi dört birey arasındaki bir eylem gibi değerlendirmeye de alışıyorum." Ve bundan bir önceki yıl, coşkusunu şu sözcüklerle ifade etmişti: "Çiftcinsellik kavramını vurgulamaya başladım ve senin buna ilişkin görüşünü, çalışmam açısından 'savunma'dan sonraki en önemli görüş olarak kabul ediyorum."

[2] *Geschlecht und Charakter* (Seks ve Kişilik, 1903).

[3] 1900'de.

ettiği, tüm canlı hücrelerin çiftcinsel doğasına değinmediğini belirten sert bir yanıt verdi; ayrıca duyduğuna göre Weininger gerçekten Freud ile görüşerek okuması için taslağı ona vermişti, bu doğru olabilir miydi?

Bunun üzerine Freud köşeye sıkıştı, ama bu durumla cesaretle yüzleşti. Olasılıkla kıskançlık ve düşmanlığın bileşiminden oluşan bir arzu olan, Fliess'i özgünlüğünden yoksun bırakma arzusundan etkilendiği gerçeğini dürüstçe itiraf etti. Bu psikolojik açıklamanın Fliess'i yumuşatacağını, hatta ilgisini çekeceğini düşündüyse çok iyimser olmalıydı. Fliess'e yazdığı mektubu, bunun kadar *trivial* [değersiz] bir konu dışında, kendisine yazmak için hiç zamanı olmayışına üzüldüğünü belirten ölümcül bir ifadeyle bitirdi. Kuşkusuz durum Fliess için böyle değildi. Bir daha Freud'a hiç yazmadı ve iki yıl sonra gerçekten çok özel olan bir yazışmayı yayımladı.

Tüm bu olayların ulaştığı en son nokta gerçekten hiç hoş değildi. 1905'in sonunda Fliess, bir arkadaşının Weininger, Swoboda ve Freud'a saldıran bir kitapçık yayımlamasını sağladı. Freud, Ocak 1906'da *Die Fackel*'in editörü Karl Kraus'a aşağıda bir bölümü aktarılan bir mektup yazarak buna hemen tepki gösterdi. "Berlinli Dr. Fliess, O. Weininger ve H. Swoboda'yı hedefleyen ve onlara en acımasız biçimde saldıran, her iki genç yazarın da fikir hırsızlığıyla suçlandığı bir kitapçığın yayımlanmasına neden olmuştur. Bu sefil yayının güvenilirliği, yıllardır Fliess'in arkadaşı olan benim, Weininger ve Swoboda'ya iddia edilen suçlarına temel olan bilgiyi veren insan olmakla suçlanışımla değerlendirilebilir. ... Sayın bayım, bu mektubu yalnızca saygımın bir simgesi olarak ve kültürel bir konuyu merak ettiğinizi varsayarak yazdığımı düşüneceğinizi umuyorum. Burada bizi ilgilendiren şey kaba bir kişiliğin aşırıya kaçan küstahlığına karşı bir savunma ve adi kişisel hırsın bilim tapınağından aforoz edilmesidir."

Ayrıca *Jahrbuch für sexuelle Zwischenstufen*'in (Cinsel Sınırhasta Vaka-

ları Yıllığı) editörü Berlinli Magnus Hirschfeld'e de yazdı: "*Wilhelm Fliess ve seine Nachentdecker* başlıklı kitapçığa dikkatinizi çekmek isterim. ... Diğer şeylerin yanı sıra bana saçma iftiralar atan iğrenç bir karalama. ... Aslında, içinde bulunduğu yalnızlık nedeniyle neyin doğru neyin hoş görülebilir olduğunu değerlendirme yeteneğini yitiren hırslı bir adamın fantezisiyle uğraşmak zorundayız. ... Oniki yıl boyunca en yakın dostluğu paylaştığım biri hakkında halkın önünde kötü şeyler söylemek, böylece onu daha fazla hakaretlerde bulunmaya kışkırtmak bana hoş gelmiyor."

Bir diğer tatsız sonuç yaklaşık sekiz yıl sonra ortaya çıktı. Freud, 24 Kasım 1912'de beşimizin Münih'te kendisiyle buluşmamızı rica etti. Stekel ile arasındaki yayınsal sorunlar konusunda bize danışmak ve aklındaki öneri için desteğimizi almak istiyordu. Bu konu hızla ve dostça çözülmüştü, ama öğle yemeğimizin sonuna doğru (Park Otel'de) iki İsviçreliyi, Jung ve Riklin'i kendi adından bahsetmeden İsviçre dergilerinde psikanalizi açıklayan yazılar yazmakla suçlamaya başladı. Jung, bu gerçek çok iyi bilindiği için onun adından söz etmenin gerekli olduğunu düşünmedikleri yanıtını verdi, ama Freud bir yıl sonra ortaya çıkacak olan anlaşmazlığın ilk işaretlerini daha o günden sezmişti. Freud ısrarlı davranınca, bu konuyu daha çok kişisel olarak ele aldığını düşündüğümü hatırlıyorum. Bizi şaşkınlığa düşüren bir biçimde aniden bayılarak yere düştü. Sağlam yapılı Jung'un onu hızla oturma salonundaki bir divana taşımasından kısa bir süre sonra Freud kendine geldi. Bu sırada ağzından çıkan ilk sözcükler tuhaftı: "Ölmek çok hoş olmalı."

Çok geçmeden bana bu krizin açıklamasını yaptı. Bu bir tekrarlamaydı. 8 Aralık tarihli bir mektupta şunları yazmıştı: "Altı ve dört yıl önce de Park Otel'in *aynı* odasında, bu kadar şiddetli olmasa da benzer belirtiler nedeniyle rahatsızlandığımı unutamam. Münih'i ilk kez, hastalığı sırasında Fliess'i ziyaret ettiğimde gördüm ve öyle görünüyor ki bu kentin o insanla olan ilişkimle güçlü bir bağı var. Sorunun kökeninde denetimi

güç bir eşcinsel duygu kırıntısı var. Jung son mektubunda tekrar benim "nevrozuma" işaret ettiğinde her analistin kendi nevrozuna diğerlerininkinden daha fazla kulak vermesi gerektiğini önermekten daha uygun bir yol bulamadım. Her şeye karşın Jung'a karşı daha iyi ve sabırlı olmamız gerektiğini düşünüyorum ve yaşlı Oliver'in dediği gibi, her olasılığa karşı hazırlıklı olmalıyız."

Bundan bir hafta sonra Viyana'da Freud'u ziyaret ettim; aklımda kalan, bana Fliess'le son kavganın aynı odada gerçekleştiğini söylediği. Ama bu noktayı tam olarak doğrulayamam, yalnızca odanın Fliess'le bütünleştiğini söylemiş de olabilir, ki bu kesinlikle doğruydu.

Freud daha sonraki yazılarında Fliess'e birçok kez değinmiştir. "Gizlilik dönemi" ve "yüceltme" deyimlerini ondan aldığını belirtir.

Fliess'i onaylama konusuna gelince, daha az yararlandığı dönemsellik kavramı söz konusu olduğunda, kendi öğretisinde önemli bir yeri olduğu kanıtlanan çiftcinsellik kavramından daha cömert davrandı. Yaşamda belli dönemsellikler olduğuna inanmayı büyük olasılıkla sürdürmüştür – ama Fliess'in denklemlerinin anlatmaya kalkıştığından çok daha karmaşık bir dizi içindedir. *Haz İlkesinin Ötesinde*'de Fliess'in tüm yaşamsal görüngülerin –ölümün de– belli zaman dilimlerinin tamamlanmasına bağlı olduğuna ilişkin "görkemlilik kavrayışına"na gönderme yapar; ama Fliess'in denklemlerinin değişmezliğini çürütecek ve yasaları için öne sürdüğü egemen konumdan kuşkulanmayı haklı kılacak pek çok kanıt bulunduğunu ekler.

Çiftcinselliğe gelince, *Üç Deneme*'sinde bunun evrenselliğini öne süren sekiz yazarı sıralayan bir dipnot vardır. Fliess bunların arasındadır, ama onu "buluşu"nun aslında çok daha eski olan tarihi yerine ana kitabın tarihine (1906) göre listeye yerleştirdiği için Fliess'in önünde sıraladığı beş adın ikiye düşürülmesi gerekir. Sonra da bu alıntıların, Weininger'in kavramda öncelikli olma iddiası konusunda ne kadar haksız olduğunu (!)

kanıtladığını ekler. Bu belki de Fliess'in bu konu üzerine kopardığı yaygaraya bir yanıttır.

Kendisinin Fliess'e borçlu olması konusunda tüm söylediği *psikonevrozlarda* çiftcinsellik örneklerini bizzat kendisinin gözlemlediği ve Fliess'in, özel bir konuşmada, bunun onların genel bir özelliği olduğuna dikkatini çektiğidir. Çiftcinsellik konusunun her iki adam için de nazik bir konu olarak kaldığı açıktır.

Ayrılık bir yara izi bıraktı, ancak o da zamanla geçti. Freud'un Fliess'e olan hayranlığı, elbette değişik bir biçim alarak, devam etti ve kırgınlık yavaş yavaş yok oldu.

14

ÖZÇÖZÜMLEME

(1897-)

1897 YAZINDA büyü bozulmaya başladı ve Freud en cesaret isteyen görevini –kendi bilinçdışının psikanalizini– üstlendi. Bugünlerde bizim için bu başarının ne kadar önemli olduğunu –çoğu öncü kahramanın yazgısı olan bu güçlüğü– anlamak son derece zordur. Yine de bu yetenek isteyen işin eşsizliği kalıcıdır. Bir kez başarıldığında sonsuza kadar başarılmış olur. Çünkü bir daha hiç kimse, bu derinlikleri keşfedecek ilk kişi olamaz.

Uzun insanlık tarihinde sık sık bu tür girişimlerde bulunuldu. Solon'dan Montaigne'e, Juvenal'den Schopenhauer'e kadar felsefeci ve yazarlar Delfi kehanetinin "kendini bil" öğüdünü yerine getirmeyi denediler, ama hepsi yenik düştü. İç dirençler ilerlemelerini engelledi. Zaman zaman yolu işaret eden sezgi kıvılcımları belirdi, ama bunlar yavaş yavaş yanıp söndüler. Varlığından sık sık söz edilen bilinçdışı diyarı karanlıkta kaldı ve Heraklitos'un sözcükleri yine geçerliliğini korudu: "İnsan ruhu yaklaşılamayan ve keşfedilemeyen uzak bir ülkedir."

Freud, tek başınaydı; bu görevde hiç kimse ona, biraz da olsa, yardım edemezdi. Daha da kötüsü, bulanık bir biçimde sezdiği kesin olan şeye doğru onu iten şey (kendinden gizlemek için ne kadar çaba harcarsa harcasın) yalnızca, çok yakından bağlı olduğu ve zihinsel dengesini sağlamlaştıran tek varlıkla ilişkilerini derinden etkileyerek –hatta belki de o ilişkileri bitirerek– sonuçlanabilirdi. Bu fazlasıyla cüretkâr ve çok riskli bir şeydi. Hem entelektüel hem de ahlaksal açıdan nasıl da yılmaz bir cesaret gerekmiştir! Ancak tüm bu zorluklara karşın yakın bir gelecekte gerçekleşecekti.

Ancak işin dramatik yönü yalnızca uzaktan algılanabilir. O zamanlar bu, Herkül gibi çalışmayı gerektiren, el yordamıyla ilerleyen uzun ve acı verici bir mücadeleydi ve "tüm yitik maceracıları, kader arkadaşlarını" sık sık düşünmüş olmalı. Bu işi üstlenme düşüncesinin bilinçli bir istem ya da üzerinde düşünülmüş bir güdü olması pek olası değildir. Ortada ani bir deha kıvılcımı değil, bu düşüncenin gerekliliğine yönelik giderek artan bir sezgi vardı. Freud'un kişiliğindeki en derin ve en güçlü itici güç büyük olasılıkla, her ne pahasına olursa olsun gerçeğe ulaşma ihtiyacıydı; diğer her şeyin –huzur, başarı, mutluluk– uğruna feda edilmesi gereken, çok güçlü bir ihtiyaç. Ve çok sevdiği Goethe'nin derin içeriğe sahip sözcükleriyle "Dehanın gerektirdiği ilk ve son şey doğruluk aşkıdır."

Bu koşullarda Freud, bu hükmedici ihtiyacı tatmin etme dışında bir ödül arıyor olamazdı. Ve buluşlarının zaman zaman yaşattığı "anlatılmaz entelektüel güzellik duygusu"na ulaşmasına daha çok vardı. Üç ya da dört yıl boyunca nevrotik acıların ve bağımlılığın şiddeti arttı. Ama şunları öğrendiği bir an geldi.

> Tüm çıplak doğrulara tahammül etmek
> Ve durumu tümüyle serinkanlı değerlendirmek
> İşte egemenliğin zirvesi.

Bütün bu çabaların ve acıların sonu Freud'un kişiliğinin evrimindeki en son evreydi. Buradan, çalışmasını bundan sonra soğukkanlı bir sakinlikle sürdürme konusunda özgür olan, dingin ve yumuşak başlı Freud doğdu.

Şimdi bu gelişimin ayrıntıları ve aynı zamanda Freud'un, bu gelişimi izleyen ve ona eşlik eden çocukluktaki cinsellik konusu üzerine değişen görüşleri hakkında daha fazla şey söylemek gerek. Ancak bunu yapmadan önce, o dönemden en az onbeş yıl önce yazdığı bir cümle aktarılmaya değer. "Bir insanı kendimden yola çıkarak anlayamadığımda bu durumu her zaman tekinsiz bulurum." Terentius'in "*Humani nihil a me alienum pu-*

to"[1] ifadesinden etkilendiği açıktı. Kendini tümüyle bilmek istemesinin bir diğer nedeni de buydu.

Freud'un araştırmalarının iki önemli bölümü özçözümlemesiyle yakından ilişkilidir: düşlerin yorumu ve çocukluk cinselliğini giderek daha çok önemsemesi.

Düşlerin yorumu üçlü bir rol oynadı. Bilinçli anlamda Freud'a, özçözümlemesini mantıksal sonucuna kadar izleme fikrini veren şey, inceleme amacına en uygun ve kitabında en fazla kullandığı malzeme olan, kendi düşlerini gözlemlemesi ve araştırmasıydı. Ve özçözümlemesini gerçekleştirirken esas olarak kullandığı yöntem de buydu. Daha sonra dürüst, oldukça normal ve *iyi bir düş gören* olan bir kişinin özçözümlemede uzun bir yol kat edebileceği görüşünü korudu, ama herkes bir Freud değildir. Başyapıtı olan ve pek çok ayrıntıyı aktardığı *Düşlerin Yorumu*'nun derlenmesi ile özçözümlemesi eşzamanlı olarak ilerledi. Kısacası kendisini daha güvende hissettiği yer düşlerin yorumuydu; bu, çalışmasının içinde kendisinden en fazla emin olduğu bölümdü.

Freud'un cinsellik ve çocukluk üzerine görüşlerinin özçözümleme dönemine kadarki gelişimini gözden geçirirsek şu sonuçlara varmamız gerekir. İçgörüsü sanılandan çok daha yavaş gelişen bir süreçte kazanılmıştı. Şimdi çok açık olan şeyler o zamanlar oldukça bulanıktı. İşe zorunlu olarak, çocukluğun masum olduğuna inanılan geleneksel görüşle başladı ve yetişkinlerin çirkin baştan çıkarma hikâyeleriyle karşılaşınca bunun *erken gelişmiş* uyarılmaya neden olduğu şeklindeki, benzer biçimde geleneksel düşünceyi benimsedi. Bunun çocukta da o anda cinsel duygular uyandırdığını göz önüne almadı; olayların anısı ancak daha ilerde, yaklaşık ergenlik döneminde uyarıcı hale geliyordu. 1896'da belki de "çocukluk döneminin bile duyarlı cinsel uyarılmalardan yoksun olmayabileceğini" tahmin ediyordu, ama onlarla diğer insanlar arasında hiçbir bağlantı

[1] "İnsani olan hiçbir şey bana yabancı değildir."

bulunmadığından bunların salt oto-erotik olarak değerlendirildikleri açıktır. Bir yıl sonra, bu tür uyarılmaların organik temeliyle ilgileniyor ve bedenin tüm yüzeyi için geçerli olabileceklerini düşünmekle birlikte bu uyarılmaları ağız ve anüs bölgeleriyle sınırlandırıyordu; 6 Aralık 1896 tarihli bir mektupta *erojen bölgeler* ifadesini kullandı ve 3 Ocak 1897 tarihli bir mektupta ağzı "oral cinsel organ" olarak adlandırdı.

Çocukluk cinselliğinin allo-erotik* yönlerini garip bir şekilde, ters bir yolla, çocuktan değil de ilgili anne-babadan hareketle keşfetti. Bu konudan Fliess'e ilk kez bahsettiği 1893 Mayısından, hatasını kabul ettiği 1897 Eylülüne kadar histerinin temel nedeninin, masum bir çocuğun bir yetişkin, çoğunlukla baba, tarafından cinsel yönden baştan çıkarılması olduğuna ilişkin görüşünü korudu; analitik malzeme yadsınamaz bir kanıt olarak görünüyordu. Varsayılan olayın oluşum sıklığı karşısında giderek artan biçimde şaşkınlığa düşmesine karşın, dört yıldan uzun bir süre bu inancı sürdürdü. Sanki babaların büyük bir kısmı bu ensest suçlarını işliyormuş gibi görünmeye başlamıştı. Daha da kötüsü bu suçlar, genellikle ağız ya da anüs bölgesinin seçildiği sapıkça suçlardı. Erkek kardeşi ve çok sayıda kız kardeşindeki (kendisindeki değil: *nota bene* [bu nota dikkat]) bazı histerik belirtilerin varlığından kendi babasının bile bununla suçlanması gerektiğini çıkardı; yine de hemen ardından, bu türden olayların sıklığının kendisinin şüphelenmesine neden olduğunu ekledi. Bu dönemin sonlarına doğru zihni kuşkularla dolmaya başladı, ama bu kuşkular bazı yeni kanıtlarla tekrar tekrar çürütüldü. En sonunda Amerikalı kuzeni Hella ile ilgili, en büyük kızına yönelik bir cinsel arzuyu içerdiği şeklinde yorumlaması gereken bir düş gördüğünde kuramının doğruluğunun birinci elden kişisel kanıtını bulduğunu hissetti.

---

* Oto-erotizmin karşıtı olarak kullanılan bir terim. Dışsal bir nesne yoluyla doyum arayan cinsel etkinlik. Bu da kendi içinde ikiye ayrılır: "homoerotizm" (aynı cinsten bir nesneyle sağlanan doyum, yani eşcinsellik) ve "heteroerotizm" (karşı cinsten bir nesneyle sağlanan doyum) –yn.

Ancak Freud bundan dört ay sonra işin doğrusunu keşfetmişti: anne-babaların çocuklarına yönelik ensest arzularından, hatta bazen bu türden eylemlerinden, bağımsız olarak ilgilenmesi gereken şeyin çocukların, anne-babalarına, tipik olarak da karşı cinsten olan anne-babaya yönelik genelde rastlanan ensest arzuları olduğu. Madalyonun arka yüzü kendisinden oldukça iyi gizlenmişti. Özçözümlemesinin ilk iki ayı bunu ortaya çıkardı. Nietzsche'nin özdeyişinin doğruluğunu öğreniyordu: "İnsanın kendi benliği ondan gayet iyi gizlenmiştir: hazine kazılarında en son gün ışığına çıkarılacak olan kişinin kendisidir."

Freud, daha sonra anlaşılacağı gibi, o zaman bile çocukluk cinselliği düşüncesine gerçek anlamda ulaşamamıştı. Ensest arzular ve fanteziler, erken çocukluk dönemi sahnesine sonradan yollanan, daha sonraki –olasılıkla sekiz ile oniki yaşları arasındaki– ürünlerdi. Erken çocuklukta ortaya çıkmamışlardı. En çok vurgulayacağı şey küçük çocukların, hatta altı-yedi aylık bebeklerin bile (!) anne-baba arasındaki görülen ya da duyulan cinsel eylemleri kaydetme ve eksik bir biçimde de olsa anlamlarını kavrama yeteneğine sahip olduğuydu. Bu türden deneyimler ancak daha ilerki yıllarda cinsel fanteziler, arzular ya da eylemler tarafından anıları yeniden canlandırıldığında önemli hale gelecekti.

Bu nedenle Freud'un yaklaşık beş yıllık bir dönem boyunca, çocukları ensest arzuların masum nesneleri olarak değerlendirdiği ve o günden bu yana, çocukluk cinselliği olarak bilinen şeyi –kuşkusuz oldukça önemli bir iç dirence karşın– ancak yavaş yavaş kabullendiği kuşku götürmez. Fantezilerin daha önceki bir fanteziye yansıtıldığına inanarak, bu çocukluk cinselliğini olabildiğince uzun bir süre daha ileri bir yaşla sınırladı ve yaşamının sonuna kadar, bebekliğin ilk yılını, etkin dürtüler ve fantezileri değil de, belirsiz bir biçimde seçilebilen uyarılmaları örten karanlık bir sır olarak kabul etti.

Bu önemli noktaların ışığında şimdi özçözümlemenin kendisine geri dönebiliriz. Bunun başlangıcı Temmuz 1895'teki, düşlerinden birini ilk

kez tümüyle analiz ettiği o tarihsel olaya bağlanabilir. Bunu izleyen yıllarda pek çok kez kendini analiz etmesi üzerine Fliess'le yazıştı. Bu yazışmalarda, rastgele analizlerin belli bir amaca sahip düzenli bir işlem haline gelişinin tarihini de bulabiliriz. Bu tarih Temmuz 1897'ydi.

İnsan, doğal olarak, bu kararın neden tam da o tarihte alındığını sorar. Ancak büyük olasılıkla burada da dramatik bir deha patlaması değil de bilinçdışı güçlerin giderek artan baskısı söz konusudur.

Freud'un babası bir önceki ekim ayında ölmüştü. Başsağlığı dileği için Fliess'e teşekkür ederken şunları yazdı: "Babamın ölümü, resmi bilincin ardındaki karanlık yollardan birini kullanarak beni derinden etkiledi. Ona çok fazla değer veriyordum ve onu tam olarak anlamıştım. Kendine özgü derin bilgelik ile tuhaf vurdumduymazlık karışımı sayesinde yaşamım için çok şey ifade ediyordu. Öldüğünde yaşlıydı, ama onun ölümü, içimde tüm eski duygularımı canlandırdı. Şimdi kendimi tamamen boşlukta hissediyorum."

Freud bize, kendisini *Düşlerin Yorumu*'nu yazmaya yönelten şeyin bu deneyim olduğunu belirtti ve bu çalışmanın kaleme alınması, onun özçözümlemesinin ilk bir ya da iki yılıyla el ele ilerledi; insan haklı olarak bu ikisini bir tutabilir. 1908'de, ikinci baskı için yazılan önsözde, bu kitabın babasının ölümüyle olan ilişkisini ancak onu bitirdikten sonra anladığını söyler. "(Bu kitap) Bana kendisini, özçözümlememin bir parçası olarak ve bir insanın yaşamındaki en önemli olaya, en acı kayba, yani babamın ölümüne tepkim şeklinde gösterdi."

Freud, babasının ölümünden sonraki şubat ayında, onu baştan çıkarma eylemleriyle suçlayışından ve bundan üç ay sonra da baştan çıkarma hikâyesine ilişkin kuşkularına son verdiğini söylediği kendi ensest düşünden bahsetti. Bununla birlikte bu mektuba, ilerde nevrotik olan çocukların kendi cinsinden anne-babaya düşmanlığını anlatan taslak –Oidipus karmaşasının ilk ipucu– eşlik ediyordu. Görünüşe bakılırsa her iki görüş eşzamanlı olarak ele alınmıştı.

Freud, nisan ayının ortalarında Nuremberg'de Fliess'le buluştu ve on gün sonra Fliess'e, ona karşı bilinçdışı bir kırgınlık ve düşmanlığı ortaya koyan bir analizle birlikte bir düş özeti yolladı. Bazı duygusal kargaşaların farkında olduğu açıktı, çünkü dört gün sonraki bir mektubun bir bölümünde şu satırları yazıyordu. "İyileşmem ancak bilinçdışında çalışarak mümkün olabilir; tek başına bilinçli çabalarla idare edemem." Bu kararı vermesi iki ayını daha aldıysa da, Freud'un kişisel bir psikanaliz sürdürmesinin gerekli olduğunu anlamasına ilişkin ilk ipucu olasılıkla budur.

Bunu bir apati [genel ilgisizlik] ve "hiç hayal etmediğim türden bir zihinsel felç" dönemi izledi. Nasıl bir nevrotik evreden geçmekte olduğunu anlattı: "İnsan bilincinin kavrayamayacağı tuhaf bir zihin durumu: alacakaranlık düşünceler, zihnin üzerinde bir örtü, ender olarak şurada ya da burada bir ışık demeti." Yazdığı her satır bir işkenceydi ve bir hafta sonra, yazma konusunda yaşadığı ketlenmenin gerçekte patolojik olduğunu söyledi; ancak çok geçmeden, bunun altında yatan güdünün Fliess'le ilişkisini engellemek olduğunu buldu. Bunun ardından nevrozunun en derinlerinde yer alan ve Fliess'le de bir biçimde ilintili olan dirençlerden söz ettiği 7 Temmuz tarihli mektubun, daha önce aktardığımız acı bölümü gelir. Ama bir şeyler, daha neşeli bir biçimde ortaya çıkmak üzere hazırlanmaktadır. "Bir kozada olduğuma inanıyorum ve bu kozadan ne tür bir hayvan çıkacağını tanrı bilir."

Bunun hemen ardından Freud, Aussee'deki ailesine katıldı ve 14 Ağustosta, "tüm öteki analizlerden daha zor" olduğunu söylediği kendi analizini kararlı bir biçimde yazdı. "Ancak varlığını sürdürmesi gerekecek ve dahası, bu [terapötik] çalışmamın gerekli bir tamamlayıcısı." Histerisinin bir bölümü şimdiden iyileşmişti. Bu çalışmada onu kendi dirençlerinin engellediğini net bir biçimde anlamıştı.

Freud, 3, 4 ve 15 Ekim tarihli mektuplarında analizinin gelişiminden ayrıntılar aktarmıştır. Artık babasının masum olduğunu ve ona kendi dü-

şüncelerini yansıttığını anlamıştı. Annesini çıplak gördüğünde ona ilişkin oluşan cinsel arzuların anıları geri gelmişti. Çocukluk kıskançlığının ve kavgalarının bir özetini elde ederiz ve aynı zamanda sorunlarının çoğundan sorumlu tuttuğu yaşlı bakıcısını yeniden keşfedişini öğreniriz; bakıcının onu, daha önce kendisinin yıkandığı *kırmızı* bir suda yıkayışını hatırlaması özellikle inandırıcı bir ayrıntıydı.

Freud bu mektupların sonuncusunda erken çocukluk dönemi hakkında annesinden bilgi aldığını anlatır. Böylece analitik buluşlarının doğruluğuna ilişkin nesnel onaylamalar elde etmiş ve aynı zamanda bazı kararsızlıklarını ortadan kaldıran bilgiler –örneğin bakıcıyla ilgili– edinmiştir. Sonuna kadar götürülmesi halinde kendi özçözümlemesinin, kendisi için en değerli şey olma umudu taşıdığını belirtir. Kendisinde annesine yönelik bir tutku ve babasına yönelik bir kıskançlık keşfetmişti; bunun yaygın bir insani özellik olduğundan ve buradan yola çıkarak Oidipus efsanesinin güçlü etkisini anlayabileceğinden emindi. Hatta Hamlet trajedisinin bununla bağıntılı bir yorumunu da ekledi. Açıkçası zihni şimdi son hızıyla çalışıyordu, hatta ani sezgilerden bile söz edilebilirdi.

Freud'un kendi dirençlerini yenmesi, hastalarının dirençlerine ilişkin çok daha net bir içgörü kazandırdı; böylece artık onların ruh durumundaki değişimleri çok daha iyi anlayabiliyordu. "Hastalarımla yaşadığım her şeyi burada buldum: düşlerimden, fantezilerimden ve gün içindeki ruh durumumdan hiçbir şey anlayamadığım için bezgin bir biçimde ortalıkta dolandığım günler ve yine ani bir şimşeğin çakıp bağlantıları aydınlattığı ve insanın geçmişte olup bitenlerin bugünü anlamak için bir hazırlık olduğunu kavramasını sağladığı günler."

Doğal olarak, Freud'un analizi –diğer hepsi gibi– hemen sihirli sonuçlar yaratmadı. Daha sonraki mektuplarda süreçteki değişimlerin tipik özetleri bulunur: kötümserlik ile yer değiştiren iyimserlik, belirtilerin şiddetlenmesi ve buna benzer şeyler. Bizzat nevroz ve buna bağlı olarak Fliess'e bağımlılık sonraki bir iki yılda daha şiddetlenmiş ya da daha

açık hale gelmiş gibi görünür, ama Freud'un kazanma kararlılığı hiçbir zaman sarsılmadı ve sonunda kazandı. Ve 2 Mart 1899 tarihli bir mektupta, bu analizin kendisine çok iyi geldiğini ve kesinlikle dört ya da beş yıl öncesinden çok daha normal durumda olduğunu okuruz.

Çok az sayıda –o da eğer varsa– psikanaliz sonuna kadar sürdürüldüğünden, nesnel bir analistin yardımından ve aktarım dışavurumlarının incelenmesinin sağladığı paha biçilmez katkıdan yoksun olan Freud'un özçözümlemesinin tamamlanmasını beklemek saçmalık olur. Bu eksikliğin, Freud'un vardığı sonuçlardan bazılarını nasıl etkilediği konusu üzerinde durma fırsatımız olacaktır.

Bu bölümün başlığında yalnızca başlangıç tarihi verildi. Bunun nedeni, Freud'un bana, gününün son yarım saatini bu işe adayarak, kendisini analiz etmeye asla ara vermediğini söylemesidir. Onun kusursuz bütünlüğünün bir diğer örneği.

15

KİŞİSEL YAŞAM
(1890–1900)

FLIESS yazışmaları, Freud'un yaşam biçimi, alışkanlıkları ve bu dönemin genel koşullarıyla ilgili olarak diğer kaynaklardan edindiğimiz bilgilere büyük katkılarda bulunur. Her gün berberine gittiği – tümüyle sakallı bir adam için kendisine alışılmadık biçimde özen gösterdiğine işaret eder, görünüşte zararsız olan kümes hayvanı etini ve karnabaharı tabağına çok fazla doldurduğu, bu nedenle de bunların bolca ikram edildiği aile yemeklerine katılmaktan kaçındığı, daha 1895'te bir telefon bağlattığı gibi önemsiz ayrıntılara bile ara sıra değinilmiştir.

Freudların 1891 yazının sonuna doğru taşındıkları Berggasse'deki daha geniş daire çocukların artan sayısına uygun değildi; bu nedenle Freud, 1892'de başka bir daire kiraladı. Aynı binanın zemin katında yer alan bu yeni dairenin küçük, ama hoş bir arka bahçesi ve hastaların bekleme odası, muayene odası ve çalışma odası olarak kullanılan üç odası vardı. Böylece Freud işine yoğunlaşabilmek için her türlü olanağa sahip oldu. Bu düzenleme 1907'ye kadar varlığını sürdürdü.

Freud bir mektubunda yaşamının ya muayene odasında ya da yukarı kattaki çocuk odasında geçtiğini belirtmişti. Şefkatli bir baba olduğu aşikardı ve nitekim, Fliess'e yazdığı mektuplar çocukların söylediklerinin ve yaptıklarının ayrıntılarıyla doludur. Hepsi de güçlü ve sağlıklı yetişkinler oldular, ama çocukluklarında herhalde düşünülebilecek her tür bulaşıcı hastalığı geçirmişlerdir. O zamanlar kızıl, difteri, bademcik iltihabı ve benzeri hastalıkların çoğunun bugünkünden çok daha tehlikeli olduğu ve tek tedavinin özenli bir bakım sağlayarak yapıldığı hatırlanırsa

bu rahatsızlıkların sürekli bir kaygı kaynağı olduğu anlaşılır.

Freud, diğer uğraşlarının yanı sıra, çok sayıdaki akrabasıyla da ilgilenen bir aile adamıydı. Dahası, kendi evini geçindirmenin yanı sıra annebabasının ve kız kardeşlerinin geçimine de katkıda bulunmak zorundaydı. Zaman zaman (Fliess'ten) borç almak zorunda kaldıysa da erkek kardeşi Alexander bu konuda ona olabildiğince yardımcı olmaya çalıştı.

Freud'un bir tek önemli hobisi vardı, ancak tatiller dışındaki zamanlarda çok az sayıda rahatlatıcı uğraşa sahipti. Oldukça uzun süre satranç oynadı, ama başka yere yöneltmeyi tercih ettiği yüksek oranda yoğunlaşma gerektirdiğinden elli yaşından önce satrancı tümüyle bıraktı. Yalnızken bazen pasyans oynardı, ama gerçekten sevdiği bir kâğıt oyunu vardı. Bu, dört kişiyle oynanan *tarock*[Φ] adlı eski bir Viyana oyunuydu. Doksanlı yıllarda –ve büyük olasılıkla daha öncesinde de– bu oyunu oynuyordu; sonraki yıllarda bu bir gelenek haline geldi ve cumartesi geceleri, sanki dinsel bir görevmişçesine bu oyuna ayrıldı. Bu *tarock* geleneğini başlatan kişi, kokaini ilk kez hastalar üzerinde deneyen hekimlerden biri olan göz uzmanı Profesör Königstein'dı. 1924'teki ölümüne kadar oyunlar onun evinde oynandı.

Freud ara sıra tiyatroya ya da operaya giderdi. *Carmen*'de bir istisna yapmasına karşın, operalar Mozart'ın olmalıydı. Ara sıra halka açık konferanslara da katılırdı. Eski gözdelerinden biri olan Mark Twain'in konferansını dinlemekten büyük keyif almıştı.

Onu büyük ölçüde rahatlatan bir diğer uğraşı ise daha toplumsal türdendi. Mesleki dışlanma nedeniyle sıkıntı içinde olduğu 1895'te, hâlâ kendisini yakın hissettiği insanların arasında uygun bir birliktelik aradı. Bunu, yaşamının geri kalan bölümünde üyesi olmayı sürdürdüğü bir Ya-

---

[Φ] 32'si normal, 22'si tarot kartı olan 54'lük desteyle oynanan, Avusturya, Macaristan ve Almanya'da yaygın bir kâğıt oyunu –yn.

hudi kulübü ya da lobisi olan B'nai B'rith Derneği'nde buldu.[1] Her iki haftada bir salı günleri onların sosyal ya da kültürel toplantılarına katılacak ve zaman zaman orada konferanslar verecekti.

Hobisi elbette antika tutkusuydu. Bu, onun hem estetik ihtiyaçlarını hem de uygarlık kaynaklarına ve aslında tüm insan etkinliklerine yönelik sürekli ilgisini karşılıyordu. Eğer deyim yerindeyse, aşırıya kaçtığı tek alan buydu. 20 Ağustos 1898 tarihli bir mektupta Fliess'e, Innsbruck'tan bir Roma heykeli aldığını anlatır. O sıralar Burckhardt'ın *Griechische Kulturgeschichte*'sini (Yunanistan'ın Kültürel Tarihi) keyifle okumakta ve kendi psikanalitik buluşlarıyla benzerlikleri kaydetmektedir: "Tüm insan dışavurumlarında tarihöncesine yönelik merakım hep aynı kalıyor." Kendisine Schliemann'ın *Ilyada*'sını armağan ettiğinde, yazarın önsözde aktardığı çocukluk hikâyesi ve daha sonra toprak altındaki Truva'nın bulunuşuyla sonuçlanan ilk düşünceler özellikle ilgisini çekmişti. "Biricik mutluluk bir çocukluk arzusunun yerine getirilmesi olduğu için, Priamos'un hazinesini bulduğunda adam çok mutluydu." Eski bir mektupta bunu daha resmi bir biçimde ifade etmişti: "Bir mutluluk tanımı ekliyorum. Mutluluk, tarihöncesi bir arzunun sonradan gerçekleştirilmesidir. Zenginliğin bu kadar az mutluluk getirmesinin nedeni de budur; para bir çocukluk arzusu değildir."

Mevsim koşulları nedeniyle, uzun yaz tatilleri Viyana'da olağan bir gelenekti. Sıcaklar yüzünden okullar bile haziran sonunda kapanırdı ve erkeklerin yalnızca arada sırada onlara katılabilmelerine karşın, ailelerin kent dışında iki ya da üç ay geçirmeleri olağandı. Freud en yoksul günlerinde bile bu geleneği sürdürmek için her şeyi yaptı. Böyle bir alışkanlığın, lüksten çok bir zorunluluk olarak değerlendirilebilmesi için sağlam nedenler olduğu doğrudur. Kendisinden sonra gelen tüm diğer

[1] Nazilerin, Mart 1938'de *Internationaler Psychoanalytischer Verlag*'a el koymak için bahane olarak kullandıkları şey "yeraltı politik grubu" diye adlandırdıkları bu gruba üyeliğiydi.

analistlerin de zamanla kavradığı gibi, yeniden güçlenmeye yeterince zaman ayrılmazsa çalışmada yaşanan geriliminin, çalışmanın onun niteliğini bozacağını çok erken anlamıştı. Eninde sonunda insanın yaşamında bazı masum hazlar olmalıydı ve Freud, güzel bir manzarayı izlemenin ya da dünyanın yeni yerlerini görmenin keyfi gibi hoşnut edici bazı hazlardan haberdardı. Kuzeyin ya da Güneyin çağrısına uyma konusunda içinde –çok sık ortaya çıkan– bir ikiye bölünme vardı. Soylu görev idealleri Kuzeyden yanaydı. Örneğin sürekli etkinliği ve tükenmeyen başarı itkisiyle Berlin vardı. Ama haz, mutluluk ve saf ilgi konusunda Güney daha üstündü. Yumuşaklığı, güzelliği, ılık güneşi, masmavi göğü ve her şey bir yana insanoğlunun gelişiminin ilk evrelerine ait gözle görülür kalıntıların zenginliği: tüm bunlar tıpkı başkaları gibi Freud için de karşı koyulamaz bir çağrıydı.

Freud o yıllarda, ailesini haziran hatta mayıs ayında kent dışına gönderir ve hafta sonlarında arada bir onlara katılarak temmuza kadar tek başına Viyana'da çalışmaya devam etme alışkanlığındaydı; eylül ortalarında görevine geri dönüyordu. İlk zamanlar genellikle fazla uzağa gitmeyip Viyana dolaylarında kaldılar. Ama Freud sık sık eşiyle, kardeşiyle ya da bir kez olduğu gibi baldızıyla birlikte bu konaklama noktalarından ya da Viyana'dan yola çıkarak daha uzak yerlere yolculuklar yapardı. Kendisine karısının eşlik ettiği zamanlar, çocukları ve bakıcılarını idare etmek için o sıralar bekar olan kız kardeşi Rosa evde kalırdı. Viyana'da yaz bekarı olarak geçirilen iki ay her zaman yorucuydu; Freud özellikle haziran ve temmuzda kenti yakıp kavuran sıcaktan şikâyet ederdi. Yazıları ve ilgilenmesi gereken hastaları vardı; ayrıca neredeyse her akşam, geceyi arkadaşlarıyla geçirmesi için bir davet alırdı. Bu dönemde neredeyse tümü Yahudi doktorlardan oluşan, değişken olmasa da şaşırtıcı ölçüde geniş bir tanıdık çevresi olmuştu. Freud daha sonra on yıllık soyutlanmasından söz ettiğinde toplumsal yaşamdan değil, yalnızca bilimsel yaşamdan söz etmekteydi.

1896'da tatil planları daha gelişmişti. Aile ilk kez bu yıl, yazı geçirmek üzere Styria'daki Aussee'ye kadar gitti. Burası hafta sonları ziyaret etmek için fazla uzaktı ve Freud bu açığı kapamak üzere kapsamlı bir yolculuk planladı. Nisanda Dresden'de, Fliess'le üç günlük bir "kongre" yapmalarına karşın, ailesiyle bir ay geçirdikten sonra ağustosun son haftasında Salzburg'da bir "kongre" daha ayarladı. Bu "kongre"den sonra Steinach'ta, kardeşi Alexander ile buluştu ve birlikte Bologna üzerinden Venedik'e gittiler. Orada yalnızca iki gün kaldılar ve ardından "ağır bir iş" için dört saat harcadığı Padua'da bir süre mola verdikten sonra Bologna'ya vardılar. Freud çok hoşlandığı bu kentte üç gece geçirdi. Son gün Ravenna ve Faenza'da kısa bir gezinti yaptı; Ravenna'dan umduğundan çok daha az etkilendi. Ardından, harikalarının "çıldırtıcı büyüsüne" kapıldığı Floransa'da muhteşem bir hafta geçirdi. Freud'un olağanüstü hızlı bir uyum gücü vardı; o bir hafta ona, kazanılması genellikle bir ay süren şeyi vermiş olmalı. Diğer keşiflerden ayrılan yer kent dışındaki Torre del Gallo'da Galileo müzesiydi. Burada, üst katta oturan mülk sahibi Kont Galetti'yi tatillerinin geri kalan bölümü için kendilerine üç oda kiralamaya ikna etti; böylece paha biçilmez hazineler ve muhteşem bir kuşbakışı Floransa manzarasıyla iç içe dört gün geçirdiler. Bu, Freud'un o zamana kadar yaptığı en uzun tatil olmalı; iki aydır Viyana'dan uzaktaydı. Freud, 1897 ve 1898'de daha kapsamlı Avrupa turları yaptı.

1899'da aile Bavyera'da, Berchtesgaden yakınlarında, Riemerlehen olarak adlandırılan büyük çiftlik evinde, burada geçirecekleri pek çok yazdan ilkini yaşadı. Bu evin bahçesinde yer alan çardakta zorlu olan son bölümü derlenen *Düşlerin Yorumu*'nun büyük bir kısmı o yaz kaleme alındı. Fliess'le son iyi "kongre"si nisanda Innsbruck'ta gerçekleşmişti ve kuşkusuz bu, yavaş gelişen bu büyük çalışmanın tamamlanması için bir uyarıcı olmuştu. Freud kitabı bitirdikten sonra sel altında kalmış taşrada otuziki saatlik dolambaçlı bir yolculuk yaparak, eylülün üçüncü haftasında Viyana'ya geri döndü.

Freud karısından uzakta olduğu zamanlarda düzenli ilişkilerini, birkaç günde bir yazdığı uzun mektuplar, günlük posta kartları ve telgraflarla sürdürürdü. Gördüklerini kısaca betimler ve ara sıra bunlara kendi imalı yorumlarını eklerdi. Başka zamanlarda etkisi altında olduğu karamsarlık, tatil sırasında tümüyle dağılmış gibi görünürdü. Freud tatil dönemlerinde kesinlikle üstün bir eğlenme gücü ve daha çok gençlerde görülen olağanüstü bir zevk alma yeteneği sergilerdi. Meraklılar için, İtalya'da ziyaret ettiği yerler arasında en çok sevdiklerinin –elbette Venedik ve Floransa'dan sonra– Bergamo, Bologna ve Brescia olduğu eklenebilir.

Hanların ve posta arabalarının önemli bir rol oynadığı bu yolculukların alçakgönüllü bir biçimde gerçekleştirildiği kesin olsa da, yine de bunlar belli bir masrafa yol açmış olmalıdır. O yıllarda Freud'un, ev içi hizmetlilerinin dışında yaklaşık bir düzine insana bakması gerektiğini düşündüğümüzde, mali konuların neden sürekli bir kaygı kaynağı olduğunu anlayabiliriz. Freud'un paraya yönelik tutumu her zaman gerçekçiydi: para harcanmak için vardı, ama yine de ciddiye alınmalıydı.

Fliess yazışmalarında 1896'dan önce mesleki kazançlarına ilişkin bir bilgiye pek rastlanmaz. O dönem, cinsellik üzerine şaşırtıcı görüşleri nedeniyle meslektaşlarının ondan uzaklaşmasının etkilerini daha yeni yeni hissetmeye başlıyordu. Aşağıdaki örneğin gösterdiği üzere, pek çok diğer hekim gibi onun da hasta sayısı çok değişkendi. Mayıs 1896'da muayene odası ilk kez boş kaldı ve haftalarca hiçbir yeni hasta görmedi. Kasımda işler kötüydü, ama aralıkta günde on saat çalışıyor ve tam da geçimi için gerekli olan miktarı, yani 100 guldeni (o sıralarda 8 £) kazanıyordu; bu nedenle "ölü gibi yorgun, ama zihinsel açıdan zindeydi." Bu durum bir süre devam etti. Tüm dünyada tanınmaya başlamıştı. Wernicke ona bir hasta yollamıştı, Budapeşte'den ve Breslau'dan birer hastası vardı (Şubat 1899). Ama oniki buçuk saat çalıştıktan sonra akşamları "sanki odun kesmişçesine yorgunluktan yıkılıyordu." Son hafta 700 gulden kazandı, ama "bu havadan gelmiyor. Zengin olmak çok zor olmalı."

Baştan çıkarma kuramını terk ettiğini belirttiği ünlü mektupta (21 Eylül 1897) yer alan rahatsız edici özelliklerden biri, kendi etiolojik kuramının yanlış olması nedeniyle, artık nevrozları iyileştirebileceğinden emin olamamasıydı, oysa geçimi buna bağlıydı. Ancak düşler kuramı bundan pek etkilenmemişti: "İnsanın düşleri yorumlayarak geçinememesi ne acı." Ertesi ay öngörüsü gerçekleşti. Kendisinin dışında, bedavaya baktığı iki hasta vardı: "bu üç eder, ama hiçbir kazanç sağlamıyor." Yaklaşık bir yıl kadar işler kötü gitti; bir günlük bir çalışmayı bile gözden çıkaramadığı için Viyana'dan ayrılamıyordu. Ancak bir sonraki ekimde (1898) günde onbir saatlik psikanalizle birlikte işleri yine artmıştı. Para karşılığı yaptığı iki vizitten sonra saat dokuzda işe başlıyor ve öğlenleri bir buçuk saatlik bir ara verip akşam dokuzda çalışmayı bırakıyordu. Bu saatten sonra "*Düşlerin Yorumu*"nun yazılmasına, yazışmalara ve özçözümlemeye sıra geliyordu. İki ay sonra kazancı günde 70 guldene düştü, ama bir sonraki ay oniki saat çalışıyor ve yine 100 gulden kazanıyordu. Çalışma saati mayısta günde iki buçuk saate düştü ve bir sonraki ekimde, son altı aylık kazancının, harcamalarını karşılamaya yetmediğini yazdı.

Freud'un yalnızca –keşfetmeye yönelik– bilimsel hırsları vardı. Dünyevi hırslara en yakın olan hırsı, yolculuk yapabilecek kadar iyi durumda olma isteğiydi. Toplumsal ve mesleki ilerleme, daha bağımsız olabilme olanağından başka bir anlam taşımıyordu; geçiminin, kendisinin küçümsediği insanlara (meslektaşlara) bağlı olduğundan yakınıyordu. O dönemlerde Viyana'da tüm toplumu, başka hiçbir yerde görülmeyecek bir züppelik sarmıştı. Ün ve yetenek konuları basit unvan meselesine bağlıydı ve unvan hiyerarşisi çok çeşitli ve karmaşıktı. Bu durum özellikle tıbbi konularda çok belirgindi. Eğer, insan bir *Privatdozent*'in ücretini karşılayabiliyorsa –ne kadar yetenekli olursa olsun– bir pratisyene bağlanması toplumsal açıdan küçültücü bir durumdu. Ve klinik uygulamanın kreması, gıpta edilen bir unvan taşıyan doktorlara, yani profesörlere gidiyordu. Freud tüm bu olup biteni içtenlikle küçümsemiş olsa gerek,

ama bu durumun önem taşıyan ekonomik yönlerini görmezden gelemezdi. Sırf bu nedenle profesör unvanını kabul edebilirdi. Bu unvana doğru ilerleyişinin hikâyesi, o günlerin Viyana'sına canlı bir ışık tutar.

Ocak 1897'de, bu görev için alışılmadık uzunlukta bir süre olan oniki yıl boyunca *Privatdozent* olarak görev yaptıktan sonra, daha genç meslektaşları lehine kendi terfisinin bir kez daha es geçildiğine ilişkin söylentiyi oldukça soğukkanlı bir biçimde karşıladığını, ama bu durumun üniversiteyle ilişkilerinin kopmasını hızlandırabileceğini yazdı. Ancak ertesi ay (Krafft-Ebing ve Frankl-Hochwart'la birlikte) doçentlik konumu için kendisini öneren ve fakülte kurulunun kabul etmemesi halinde önerilerini bizzat bakanlığa yollamaya kararlı olduklarını söyleyen Nothnagel ile yaptığı bir görüşmeyi aktardı.[1] Ancak şunları da ekledi: "Bundan sonra ortaya çıkacak zorlukları biliyorsun; olasılıkla elimize 'azarlanmaktan' başka bir şey geçmeyecek." Freud'u mutlu eden şey, onların "dürüst insanlar" olduklarına ilişkin görüşünü koruyabilmesiydi.

Bundan bir sonuç çıkmadı. Resmi çevrelerdeki antisemit tutum kendi başına belirleyici olabilirdi, ama Freud'un cinsel konulardaki ünü de şansını azalttı. Bu düşünceler karşısında ne nöroloji alanında gerçekleştirdiği eşsiz çalışma ne de nörolog olarak Avrupa çapındaki tanınmışlığı bir işe yaradı. 1897, 1898 ve 1899 yıllarının Eylül aylarında gerçekleştirilen onaylamalarda o ve grubu hep göz ardı edildi. 1900'de Freud dışında, önerilen tüm adlar onaylandı. Ama arkadaşı Königstein'ın sonunda kabul edilmesinden mutluydu.

Aradan, Freud'un bir adım bile ilerleyemediği dört yıl geçti. Sonra büyük Roma yolculuğu geldi – bu yolculuğun ardından yaşamdan aldığı hazzın arttığını ve acı çekmekten duyduğu hazzın azaldığını söyledi. Ağırbaşlı bir biçimde uzakta kalışı, kuşkusuz, ona memnun edici bir üs-

[1] Üniversite bir hükümet kuruluşu olduğundan tüm görevler resmi olarak onaylanmalıydı.

tünlük duygusu vermişti, ama bunun bedelini ağır ödüyordu. "Diğer insanlar gibi olmaya" karar verdi ve üzerinde durduğu kaideden ayrılarak alt basamaklara indi. Bu nedenle bizzat eski öğretmeni Exner'e başvurdu. Exner ona son derece kaba davrandı, ama sonunda, birisinin, bakanı Freud'a karşı olumsuz etkilediğini açıkladı ve karşı etki yaratabilecek birini aramasını öğütledi. Freud eski bir hastasının, yirmi yıl önce kendisi için John Stuart Mill Denemeleri'ni çevirdiği adamın karısı olan Elise Gomperz'i düşündü; Gomperz, şimdi Halk Eğitimi Bakanı olan von Härtel'le birlikte filoloji profesörlüğü yapmıştı. Bayan çok yardımcı oldu, ama bakan eski öneriler hakkında bir şey bilmiyormuş gibi davrandı, bu nedenle yeni bir tane gerekliydi. Freud, önerilerini hemen yenileyen Nothnagel ve Krafft-Ebing'e yazdı. Ama yine hiçbir şey olmadı.

Freud'un hastalarından biri ve bir diplomatın karısı olan Marie Ferstel daha sonra durumdan haberdar oldu ve hemen Bayan Gomperz ile rekabete girdi. Bakanla kişisel olarak tanışana ve onunla bir pazarlığa girene kadar uğraştı. Bakan yeni kurulan Çağdaş Galeri için Böcklin'in bir resmini (*Die Burgruine*) edinmek istiyordu; bu resme sahip olan kişi, Bayan Ferstel'in teyzesi Bayan Ernestine Thorsch'tu. Yaşlı bayandan bu resmi almak üç ay sürdü, ama sonunda bir akşam yemeğinde bakan, Bayan Ferstel'e, gerekli belgelerin imzalanması için imparatora yollandığını öğrenen ilk o kendisi olduğunu samimi bir biçimde anlattı. Ertesi gün Bayan Ferstel, Freud'un odasına şu çığlıkla daldı: "*Ich hab's gemacht*" ("Başardım").

Freud'un tüm bu olaylara ilişkin duygularını tahmin etmek zor değildir, ama Fliess'e –Viyana'da işlerin nasıl yürüdüğünü bildiği halde– bu sorunu yıllar önce dolaylı yoldan halletmediği için, bu konuyla ilgilenen kişiler arasında en büyük eşeğin kendisi olduğunu yazdı. Her şeye karşın bundan biraz zevk aldı ve –yazışmalarının son mektubunda– Fliess'e şunları yazdı: "Halkın bu olayda büyük miktarda payı bulunuyor. Sanki Majesteleri cinselliğin oynadığı rolü resmen tanımış, Bakanlar Ku-

rulu düşlerin önemini onaylamış ve histeride psikanalitik tedavi gerekliliği parlamentodan üçte iki çoğunlukla geçmişcesine üzerime yağmur gibi tebrikler ve çiçekler yağıyor."

Bu saçma hikâyenin sonuçları beklendiği gibi oldu. Yanından geçerken omuzlarının üzerinden bir bakış atan tanıdıkları artık onu uzaktan bile selamlıyorlardı, çocuklarının okul arkadaşları kıskançlıklarını dile getirdi ve –önemli olan tek şey– mesleği daha iyiye doğru kalıcı bir dönüş yaptı. Saygın olmasa da en azından sayılan biri haline gelmişti. Bu olay, Freud'un yaşamının bir diğer dönüm noktasıyla, entelektüel soyutlanma yıllarından çıkışıyla örtüştü. Onu her zaman basitçe "*Herr* Profesör" olarak tanıyacak olan yandaşlar toplanmaya başladı; çok geçmeden dış dünya onun psikoloji çalışmasını ciddi olarak dikkate alacaktı.

Unvan değişikliği Freud'un akademik konumunda gerçek bir değişikliğe yol açmadı. *Privatdozent* olduğu zamanlardaki gibi üniversitede konferanslar vermesine izin verildi, ama zorunlu değildi. Bu haktan özgürce yararlandı ve Birinci Dünya Savaşı'na kadar, her yıl olmasa da, dizi konferanslar yapmayı sürdürdü; bu konferansları perşembe ve cumartesi olmak üzere haftada iki gün veriyordu. Bunlara katılma ayrıcalığını hatırlayan benim dışımda başkaları da olsa gerek. Büyüleyici bir konuşmacıydı. Konferanslar her zaman, alıntı yapılan pek çok parçada görülen türde, kendine özgü ironik mizahıyla aydınlanırdı. Belki de gerginleşmesi durumunda sertleşeceği için her zaman düşük bir ses tonuyla, ama tam bir açıklıkla konuşurdu. Hiçbir zaman not kullanmadı[1] ve konferans için bu tür hazırlıkları ender olarak yaptı; konferans daha çok içinde bulunulan

[1] Yaşamındaki bu türden tek örnek, Birinci Dünya Savaşından hemen sonra, 1918 Eylül sonlarında, Budapeşte Konferansında, mutsuz bir ruh durumu içindeyken yaptığı konuşmayı kâğıttan *okumasıydı*. Kızı ağır bir biçimde onu, kendisinin de sadakatle bağlı olduğu "aile geleneğini yıkmak"la suçlamıştı.
Savaşın ortasında verilen *Giriş Konferansları* dizisi de önceden kaleme alınmış, ama daha sonra ezberlenmişti.

anın esinlendirmesine bırakılmıştı. Bir keresinde konferansa gidişinde ona eşlik ederken o akşamın konusunun ne olduğunu sorduğumu hatırlıyorum; yanıtı şöyleydi: "Keşke bilseydim! Bunu bilinçdışıma bırakmam gerekiyor."

Asla söylev verir gibi konuşmadı, ancak dinleyicilerini kendisine yakın tutmaktan hoşlanır bu nedenle samimi ve sohbet tarzında konuşurdu. İnsan, onun kişisel olarak bize kendisini anlattığını hissederdi; bu tavırdan bazı izler, yayımlanan daha sonraki konferanslarına da yansımıştır. Bunlarda bir hor görme duygusu, hatta bir öğretmen olduğunu sezinleten en ufak bir iz bile yoktur. Konferansın sonunda özel konuşmalar dışında bir tartışma yer almamasına karşın, dinleyicilerin, Freud'un son deneyimlerinden bazılarını aktarmak istediği, entelektüel düzeyi yüksek insanlardan oluştuğu varsayılırdı.

Yaptığı iş daha fazla tanınmaya başladıkça izleyici sayısının artması, bu hoş samimiyetin bozulması tehlikesini ortaya çıkardı. Örneğin eğitim döneminin başında verdiği bir konferansta içeri büyük bir öğrenci kalabalığı üşüştü. Freud'un kızdığı açıktı ve öğrencileri buraya getiren güdüyü sezerek şunları söyledi: "Bayanlar ve Baylar, eğer bu kadar kalabalık bir biçimde bazı sansasyonel şeyler, hatta kaba saba cinsellik dinleme umuduyla buraya geldiyseniz çabalarınızın boşa çıkması için elimden geleni yapacağımdan emin olunuz." Bir sonraki buluşmada dinleyici sayısı üçte bire düşmüştü. Freud daha sonraki yıllarda, yalnızca kişisel bir görüşmeden sonra verdiği bir kart olmadan kimseyi konferansa kabul etmeyerek durumu denetim altına aldı.

Freud'un çalışma biçiminin, matematik ve fizik bilimlerinin büyük bir bölümünde görülen bütünüyle entelektüel etkinlikten ne kadar uzak olduğuna ilişkin canlı bir izlenimi, onun betimlemelerinden ediniriz. Bu betimlemeler, özellikle biçimlenme yıllarında, Freud'un neredeyse tamamen bilinçdışı güçlerce harekete geçirildiğini ve kendisini onların insafı-

na bıraktığını açıkça gösterirler. Düşüncelerin kolayca zihnine geldiği ve oluşturmakta olduğu kavramların net bir görüntüsüne sahip olduğu ruh durumları ile açık bir biçimde engellendiği, hiçbir düşünce akışının bulunmadığı ve zihninin oldukça tembel ve donuk olduğu ruh durumları arasında salınıp durdu. Örneğin 1897'de şunları yazdı: "*Abartılı coşku* [euphoria][*] halindeyken zihnime gelen yeni düşünceler yok oldu; artık onlardan memnun değilim ve yeniden doğmalarını bekliyorum. Kesin bir şeye ulaşmayı vaat eden, normal ile patolojik olanı, cinsel ve psikolojik sorunları birleştirecek gibi görünen düşünceler zihnime doluşuyor, ama sonra solup gidiyorlar. Bilinçte ortaya çıkmalarının da ortadan kaybolmalarının da yazgılarının gerçek bir ifadesi olmadığını bildiğimden onları yakalamaya çalışmıyorum. Düne ve bugüne benzeyen günlerde içimde bir sessizlik oluyor ve kendimi korkunç yalnız hissediyorum. ... İçimde bir şeyler kımıldayana ve ben onu hissedene kadar beklemek zorundayım. Bu nedenle sık sık, bu günlerin geçeceğini düşlüyorum." Klinik çalışması konusunda son derece sıkıntılı olduğu daha sonraki bir durumda şunları söyledi: "Kısa bir süre sonra, kötü bir ruh durumu içindeyken, bu gerçekten zor olan çalışmayı sürdürmenin olanaksız olduğunu ve kuşkular içinde kıvrandığımı anladım. Kendimde olmadığım ve neşemi kaybettiğim zamanlar her hasta, bana işkence eden bir ruh oluyor. Vazgeçmem gerektiğine gerçekten inandım. Çareyi, bulmacalara uzanan yolumda el yordamıyla ilerlemek için harcadığım tüm bilinçli zihinsel çabadan vazgeçmekte buldum. O zamandan beri işimi belki de her zamankinden daha ustaca yapıyorum, ama gerçekten ne yaptığımı pek bilmiyorum."

2 Şubat 1899 tarihli bir mektupta Fliess'le, zihnin tamamen işle dolu

---

[*] Normalden yoğun bir iyimserlik, hoşnutluk, neşe ve sevinç duygusu. Patolojik bir belirti olarak abartılı ve gerçeğe uymayan bir fiziksel ve ruhsal sağlık hissi; aşırı iyimserlik, eleştirel becerinin zayıflaması ve büyüklük kuruntusu eşliğindeki coşkunluk hali –yn.

olması duygusunu paylaştı "her düşünce çabasının ona harcanması gereken ve giderek tüm diğer becerileri ve izlenimleri algılama yeteneğini emen bir iş – kişinin insanlığına sızan ve sonra onun yerini alan bir tür tümörsel madde. Ben söz konusu olduğumda bu daha da etkili oluyor. İş ve para kazanma benimle özdeş şeyler, öyle ki baştan aşağı hâbis bir ur haline geldim. Bugün tiyatroya gitmem gerekiyor; bu çok saçma, sanki insan bir ura herhangi bir şey aşılayabilirmiş gibi. Ona başka hiçbir şey tutunamaz ve benim şu andan sonraki varlığım bir tümörün varlığı gibi." Bu onun *Düşlerin Yorumu* üzerine çalıştığı dönemdi. Kendi bilinçdışının tiranı onu ağına düşürmüştü ve bu duruma ancak güçlükle karşı çıkacak kadar onun kölesi haline gelmişti. Üç yıl önce de buna benzer bir ifade kullanmıştı: "Bilimsel ilgilerimin yaşamımın sonuna kadar sürmesini umuyorum. Çünkü onlar olmadan artık bir insan değilim."

1899'da şunları yazdı: "Kendi içimde iki farklı entelektüel durumu gayet açık bir biçimde ayırt edebiliyorum: biri, hastalarımın söylediği her şeyden gayet iyi notlar çıkardığım ve hatta [terapötik] çalışma sırasında bile buluşlar yaptığım, ama bunun dışında düşünemediğim ve başka bir iş yapamadığım bir durum; diğeri, sonuçlar çıkardığım, notlar aldığım ve hatta başka şeylerle de ilgilenecek kadar özgür olduğum, ama elimdeki işten oldukça uzak durduğum ve hastalarıma ne olduğuna fazla dikkat etmediğim durum."

Daha sonraki yıllarda, çalışma biçiminde bir değişiklik ortaya çıktı. Bu nedenle 1914 tarihli bir mektupta Abraham'a şunları yazdı: "Yıllar önce çalışma biçimim daha farklıydı. Aklıma bir fikir gelene kadar beklerdim. Şimdiyse, daha çabuk bulup bulamayacağımı bilmesem de onu karşılamak için yolun yarısına kadar gidiyorum."

Ruh durumundaki değişikliklerin bilincinin denetimi altında olduğunu söylemek zordur. Kendisinin de söylediği gibi: "Hiçbir zaman zekâmın çalışmasını yönlendirmeyi başaramadım, bu nedenle boş vakitlerim oldukça boşa giden zamanlardır."

Ruh durumundaki değişim kuşkusuz bilinçdışı süreçlerdeki bilinmeyen kaymalar sonucu meydana geliyordu. Belirli bilinçli etmenlerden de etkileniyorlardı; mesleki çalışmasının yoğunluğu ve ekonomik durumu hakkında değişen kaygısı gibi. Doğrusu ikisi arasında açık bir ilişki vardı, ama ikisi hiçbir biçimde aynı şey değildi. Örneğin bir günde on hastanın çok fazla olduğunu söyleyebilirdi, ama "yapacak çok işim olduğunda kendimi çok iyi hissediyorum" da diyordu. Ancak önemli olan nokta mutluluğunun ve kendini iyi hissetmesinin iyi çalışmaya bağlı olmamasıydı. Kendi kendine söylediği gibi: "Yoğun çalışma için gerekli olan uygun miktarda mutsuzluk yaşanmadığı için çok tembeldim."

Ruh durumları Freud'un gerçek yazma gücü üzerinde de benzer bir etkiye sahipti. Üslubunun akıcılığı ve üstünlüğüne karşın, yazma yeteneğine olan güveni çok sık dalgalanmalar gösterirdi ve görünen o ki, Fliess bu açıdan oldukça ciddi bir eleştirmendi. Tıpkı çalışma gücü gibi yazma yeteneği de belli ölçüde –ne çok fazla ne çok az– mutsuzluğa ihtiyaç duyuyordu. *Düşlerin Yorumu*'nun bir bölümüne gönderme yapan eğlenceli bir parça şöyledir: "Üslubum kötü çünkü kendimi fiziksel olarak çok iyi hissediyorum; iyi yazabilmek için bir biçimde mutsuz olmam gerekiyor."

Bu yıllarda, kitaplığından da anlaşılacağı gibi Freud çok okuyordu. Elbette uzun süre Alman klasikleriyle ilgilenmiş, pek çok kez onlardan alıntılar yapmıştı. Yazışmalarında, okuduğu kitaplara ara sıra göndermeler yapardı, ama bunlar aklındakilerin yalnızca bir parçasını temsil edebilir. Bunların dışında Gottfried Keller, Jacobsen, Multatuli, Guy de Maupassant, Kleinpaul, Dante, Vasari (*Ressamların Yaşamları*) G. F. Meyer, Friedjung (*Der Kampf um die Vorherrschaft in Deutschland*, 1859-66), Laistner (*Das Rätsel der Sphinx*) ve Schliemann'ın *Ilyada*'sı sayılabilir. Schnitzler'in *Paracelsus*'unu okuduğunda şöyle demişti: "Böylesi bir yazarın bu konular hakkında neler bildiğini görmek beni çok şaşırttı."

Freud'un, histerinin Charcot'nun betimlediği tüm klasik belirtilerinin

yüzlerce yıl önce şeytan tarafından ele geçirilme üzerine yazı yazanlar tarafından da aynen kullanıldığına ilişkin, daha önce Fransız çalışmacıların da yaptığı, gözlemleri, onu bu konu üzerine onaltıncı ve onyedinci yüzyıl yazınını yoğun bir biçimde okumaya yönlendirdi; bu yazın, belirtilerin, herhangi bir çağdaş tıp kuramından gelişmiş bir telkinin sonucu olamayacağının en son kanıtıydı. Nothnagel'e yönelik, monografisi üzerine çalışma konusundaki kızgınlığı, onun kendisini, *Malleus maleficarum* [kötücül büyücülük] üzerine çalışmaya hevesli olduğu sırada alıkoyması nedeniyleydi. Freud özellikle, şeytanın kendisine tapanlara uyguladığı cinsel sapkınlıkların, hastalarının çocukluklarından aktardıkları hikâyelerle aynı oluşundan etkilendi ve bu sapkınlıkların eski bir Semitik, yarı dinsel cinsel bir kültün kalıtı olduğu önermesini ortaya attı. Burada, Freud'un, tüm yaşamı boyunca bağlı kaldığı Lamarkcı inancını erkenden benimsediğini görüyoruz.

Bu söz konusu on yıl için, Freud'un yaşamdaki yakın ve uzak hedefi konusunda daha fazla şey söylenebilir. Bağımsız olabilmek ve yolculuk yapabilmek için iyi durumda olmak gibi dünyevi arzu bir yana, Freud sürekli olarak bastırma ve benzer tepkilere ilişkin kendi keşiflerini psikopatolojinin içine yerleştirme, sonra bunu işleyerek Metapsikoloji diye adlandırılacak yeni bir bilime dönüşecek normal bir psikoloji oluşturma hırsını sürekli aklında taşıdı.

Bu hırsın doğası Freud için yeterince açıktı. *Histeri Üzerine Çalışmalar* yayımlanmadan bir ay önce şöyle yazmıştı: "Benim gibi bir adam, üzerinde tartışacak bir konusu, egemen bir tutkusu –aslında, Schiller'in ifadesiyle, bir tiranı– olmadan yaşayamaz, benim başıma gelen de bu. Çünkü onun hizmetinde hiçbir ölçülülük tanımıyorum. Baştan beri beni kendine bağlayan amaç psikolojiydi ve şimdi nevrozlarla temasa girdiğim için bu amaca epey yaklaştım. İki hedef beni uğraştırmıştır: ilk olarak, eğer insan nicel konularla, bir tür sinirsel enerji ekonomisiyle uğraşırsa, zihinsel işlevler kuramının nasıl biçimleneceğini görmek ve ikinci olarak

da, psikopatolojinin normal psikolojiye neler sağlayabileceğini bulup çıkarmak."

1896'da Fliess'e şunları yazmıştı: "Eğer ikimize de birkaç yıl sakince çalışma olanağı sağlansaydı, arkamızda mutlaka varlığımızı haklı kılacak bir şeyler bırakırdık. Böyle düşününce kendimi günlük dertler ve işler karşısında güçlü hissediyorum. Genç bir adamken felsefi bilgiden başka hiçbir şey için yanıp tutuşmazdım, şimdiyse bu özlemi tıptan psikolojiye geçerek doyurma yolundayım. Terapiyle ilgilenmek zorunda olmam benim irademin dışında gerçekleşti."

Bu yıllarda Freud uzun bir yaşam süreceğine ilişkin bir umut taşımıyor gibidir. Fliess'in, onun ellibir yaşında öleceğine dair tahmini ve kalbinin durumuna ilişkin kuşkuları onu etkilemiş olsa gerek. Ama belki de görev yerine getirilebilirdi: "Bana on yıl ver ve nevrozlar ve yeni psikoloji konusunu bitireyim." Ancak bir ya da iki yıl sonra, görevin büyüklüğü, kendisini "yaşlı bir adam" gibi hissetmesine yol açtı. "Nevroz sorununu çözmek için gerekli olan çok az noktayı geliştirmek, bu kadar fazla çalışmayı, enerjiyi ve yanlışı gerektiriyorsa, bir zamanlar safça umduğum gibi, zihinsel işleyişin bütününü kavramayı istemeye nasıl cesaret edebilirim?"

1900 yılında yaptığı, kendine ilişkin yarı ciddi, ama çok ilginç betimleme bu bağlamda ele alınabilir:

> Pek çok kez beni aşırı değerlendirdin. Çünkü ben gerçek bir bilim adamı, bir gözlemci, bir deneyci hatta bir düşünür değilim. Mizaç açısından merak, katılık ve kararlılık gibi nitelikleriyle bir *conquistador*'dan –sözcüğü çevirmek istersen maceracı– başka bir şey değilim. Bu türden insanlar başarırlarsa, gerçekten bir şey keşfederlerse zengin olurlar; aksi halde bir kenara bırakılırlar. Ve bu da haksızlık değildir.

Çoğu kez, emeklerinin, kendi yaşam süresi içinde herhangi bir biçimde tanınmayacağını, hatta belki de sonsuza kadar bilinmeyeceğini söylemiştir. "Hiçbir eleştirmen ... sorunlar ile çözümler arasındaki orantısız-

lığı benden daha keskin bir biçimde göremez ve zihinsel yaşamın keşfedilmemiş bölgelerinin –içlerine giren ilk ölümlü olmama karşın– hiçbirinin benim adımla anılmayacak olması ya da benim düzenlediğim yasaları izlemeyecek olması acısını çektiğim tek cezadır."

Belki elli yıl içinde, daha sonraki bazı araştırmacılar aynı keşifleri yapacak ve o zaman onun adı erken bir öncü olarak anılacaktır. Bu onu üzen bir düşünce değildir. Onu ilgilendiren şey, kendi memnuniyeti için amacına ulaşma fırsatıydı.

16

DÜŞLERİN YORUMU

(1895-9)

FREUD'UN, adını büyük olasılıkla en uzun süre yaşatacak olan, başyapıtının *Düşlerin Yorumu* olduğu konusunda genel bir uzlaşma vardır. Öyle görünüyor ki, Freud'un kendi görüşü de bu yargıyla aynıydı. İngilizce üçüncü basıma hazırladığı önsözde belirttiği gibi: "İnsan bazen bu türden içgörüler kazanma şansına sahip olur, ama yaşamda bir kez." Bu, tesadüfen, değerli bir şeyler bulma yeteneğinin sergilenmesinin eşsiz bir örneğiydi, çünkü düşlerin ne anlama geldiğinin keşfi, Freud psikonevrozların anlamını bulmaya çalışırken rastlantısal olarak –hatta kazara bile denebilir– ortaya çıkmıştı.

Bir keresinde ona, yazılarının arasında en çok sevdiklerinin hangileri olduğunu sorduğumda "bunun genel kabul görerek kısa sürede eskiyeceğini umuyorum, ama bunun daha uzun süre dayanması gerek" diyerek raflardan *Düşlerin Yorumu* ve *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'yi alıp getirdi. Ve sonra hafif bir gülümsemeyle ekledi: "Öyle görünüyor ki benim yazgım yalnızca gün gibi ortada olan şeyleri keşfetmek: her çocuk bakıcısının bildiği gibi çocukların cinsel duyguları olduğu ve gece düşlerinin de en az hayaller kadar birer arzu giderme olduğu."

Kitaba ilişkin bu genel yargının nedenlerini uzakta aramak gerekmez. Freud'un en özgün yapıtıdır. İçindeki ana yargılar tümüyle yeni ve beklenmedik sonuçlardı. Bu, hem düşün asıl teması ve hem de rastlantısal olarak ortaya çıkan pek çok diğer tema için geçerlidir. Rastlantısal olarak ortaya çıkan temalardan en önemlisi, şimdi çok iyi bildiğimiz "Oidipus karmaşası"nın betimlenmesidir – çocuğun anne-babaya ilişkin erotik ve

düşmanca ilişkileri dürüst bir biçimde gösterilir. Bunun yanında çocukluk yaşamının ve onun, yetişkin insan varlığını oluşturan sayısız gelişimler için ezici öneminin değerlendirilmesi yapılır. Her şeyden önemlisi insandaki bilinçdışı kuramı için sağlam temeller sağlamakla kalmaz, aynı zamanda insanın gerçek davranışında bilincinden çok daha önemli olan bu karanlık bölgeye en iyi yaklaşım biçimlerinden birini de sunar. Freud, çok haklı olarak, düşlerin yorumunu bilinçdışına giden *via regia* [kraliyet yolu] olarak adlandırdı. Dahası kitap yazın, mitoloji ve eğitim alanlarında o günden sonra çok sayıda özel inceleme için esin kaynağı olan bir önermeler yığını içerir – Hamlet üzerine ünlü dipnot çarpıcı bir örnektir.

Kitap özellikle çok kapsamlıdır. Ana konu olan düş yaşamının araştırılması o kadar ayrıntılı bir özenle sürdürülmüştür ki, varılan sonuçlar, kitabın yayımlanmasından sonra geçen yarım yüzyılda yalnızca çok küçük düzeltme ya da ekleme gerektirmiştir. Çok az önemli bilimsel çalışma için bu söylenebilir.

Freud'un düşlere yönelik ilgisi çok gerilere, büyük olasılıkla çocukluğuna kadar uzanır; her zaman iyi bir düş gördü, hatta yaşamının ilk yıllarında onları yalnızca görmekle kalmamış kaydını da tutmuştu. Nişanlandıktan yalnızca onbeş gün sonra Martha'ya şunları yazdı: "Çok asi düşlerim var. Düşümde hiçbir zaman gün boyunca beni uğraştıran şeyleri görmüyorum, yalnızca gün boyunca bir kez aklıma gelen sonra da yok olan temalar düşlerimde yer alıyor." Daha sonra bu onun düş kuramının bildik bir öğesine dönüştü. Bir yıl sonra "deneyimlerime dayanarak oluşturduğum, düşler üzerine özel deftere göre yolculuk anlamına gelen" mutluluk verici bir manzara düşünden söz etti. Daha önce basılmış yayınlarındaki göndermelerin ve Martha'ya yazdığı mektuplardaki düşlerinin betimlemelerin yanı sıra sık sık gönderme yapılan bu defter de –onlara ilişkin düşünce biçiminin hâlâ büyük ölçüde geleneksel olmasına karşın– Freud'un başlangıçtan beri düşlere özel bir önem verdiğini gösterir.

Freud'un düşlerin yorumuna ilgisinin, her birine bizzat kendisinin de değindiği iki başlangıç noktası vardır. Bunlardan biri, hastaların yavaş yavaş özgürleşmelerine izin verilen çağrışımları izlerken, bu çağrışımların onlarda genellikle bir düşü akla getirdiğini gözlemlemesi şeklindeki basit gerçekti ve elbette, bu düşe karşılık olarak çağrışım üretiyorlardı. Diğeri, arzu giderme özelliğinin genellikle çok açık olduğu, psikotiklerdeki halüsinasyonlu durumlara ilişkin psikiyatrik deneyimiydi.

Yayımlanmış bir kaydına sahip olduğumuz (4 Mart 1895, yani *Çalışmalar*'ın yayımından önce) ilk düş analizinde –Breuer'in yeğeni Emil Kaufmann'ın düş analizi– Freud, düşün içindeki açık arzu giderme ile kendisinin tedavi etmekte olduğu, Fliess'in eski bir hastasının düş psikozu arasındaki benzerliği ortaya koyar. *Düşlerin Yorumu*'na da ele alınan düş, kendini uyanma derdinden kurtarmak için hastanedeki işinin başında olduğunun düşünü gören tembel bir tıp öğrencisinin düşüydü. Bu, düşlerin arzu giderme kuramının ilk göstergesiydi. Ancak 1894 baharında gerçekleştiğini bildiğimiz, Breuer'le ortak çalışmasının son bulmasından önce ona, düşlerin nasıl yorumlanacağını öğrendiğini belirttiğini anlatır.

Freud'un zaten kuşkulandığı bir düşünce olan, düşün özünün gizli bir arzunun giderilmesi olduğu düşüncesi, tarihsel bir an olan 24 Temmuz 1895 Çarşamba günü, kendi düşlerinden biri üzerinde gerçekleştirdiği ilk eksiksiz analiz tarafından doğrulandı; bu "Irma'nın enjeksiyonu" olarak bilinen düştü. Freud bir keresinde beni Bellevue Restoranı'na götürdü ve bu büyük olayın gerçekleştiği balkonun (kuzeydoğu) köşesindeki masaya oturduk. Bir levha konusunda açık bir görüş bildirdiğim zaman, Freud'un yıllar önce bir mektupta, şakayla karışık olarak Fliess'ten, bir gün o köşede "Düşlerin gizi 24 Temmuz 1895 tarihinde burada Dr. Sigm. Freud'a açıldı" yazısını taşıyan mermer bir levha olacağını düşünmesini istediğini bilmiyordum.

Dört ay sonra Freud, kendinden emin bir biçimde, düşlerin güdüsünün bir arzunun giderilmesi olduğu yargısının ispatlarından söz ediyor-

du. Freud, Berlin'de Fliess'i ziyaretinden döndükten sonra ateşli bir biçimde "Bilimsel Bir Psikoloji Projesi" yazdı. Burada, birincil ve ikincil olarak adlandırdığı temelden farklı iki zihinsel süreç arasındaki büyük ayrımı yapar. Birincil sürecin düş yaşamını yönettiğini bildirir ve bunu (diğer zamanlarda birincil süreci engelleyen) egonun etkinliğindeki göreceli durgunluk ve neredeyse tam, kassal devinimsizlikle açıklar; eğer egonun yükü sıfıra indirilirse uyku düşsüz olacaktı. Aynı zamanda düşlerin, düş bilinci tarafından kabul edilen ve böylece düş görenin olup bitene inanmasını sağlayan halüsinasyonlu niteliğinin, onun boşalımın alışılmış doğrultusundaki motor engelle ilişkilendirdiği algılama süreçlerine bir "gerileme" olduğunu da belirtir. Bir düşün analizi sırasında görülen düzenekler, psikonevrotik belirtilerin analizinden bildiği düzenekler ile çarpıcı bir benzerlik sergilemektedir. Her düşün bir arzu gidermeyi temsil ettiğinden emindir, ama bunun neden kılık değiştirmiş bir biçimde ortaya çıktığını açıklama çabası Freud'u fazla uzağa götürmez. Çağrışımlar dizisini izlerken bazı bağlantıların (uyku sırasında) bilinçte görülmediğini fark eder; bu nedenle çoğu kez düş oldukça anlamsız görünür. Bunu, değişik düşüncelerin yükünün göreceli gücüyle ilgili fizyolojik ekonomi çizgisinde açıklar, ama bundan hoşnut değildir. Burada psikopatoloji alanından bildiği "bastırma" süreçlerinden hiç yararlanmaması dikkat çekicidir.

2 Mayıs 1896'da Jüdisch-Akademische Lesehalle'de (Yahudi Akademik Okuma Salonu) genç bir izleyici grubuna konu üzerine bir konferans verdi. Bir yıl sonra kendi Yahudi derneği Verein B'nai B'rith önünde iki akşam süren daha kapsamlı bir özet sundu. Artık konuya tümüyle hakim olduğu dönemde, 14 Mayıs 1900'de üniversitede bir dizi konferansa başladı. Bu çok ilginç konunun dinleyicileri üç kişiydi! Hans Königstein, büyük dostu Bayan Dora Teleky'nin oğlu ve Breslaulu Dr. Marcuse.

Kendi özçözümlemesine başladığı ay içinde, 7 Temmuz 1897 tarihli bir mektupta, her yanını saran bulmacalar kendisine bakarken, düş so-

runlarına ilişkin içgörüsünün onların varoluş yasaları da dahil olmak üzere tüm içgörüleri arasında en iyi saptanmış olan olduğundan bahseder. Daha "Proje"de bile düşlerin ve nevrozların yapısındaki benzerliği sezmişti. "Düşler nevrozların psikolojisini fındık kabuğuna sığdırır" cümlesi, büyük Hughlings Jackson'un daha önceki açıklamasını anımsatır: "Düşleri keşfedin, böylece deliliği keşfedersiniz." Freud, 15 Ekim 1897'de, kendi özçözümlemesinin önemli ayrıntılarını anlatan mektupta Oidipus karmaşasının iki öğesini açıkladı: anne-babadan birine yönelik sevgi ve diğerine yönelik kıskanç düşmanlık; tüm düşlere hayat veren bilinçdışı arzuların çocuksu kökenlerini canlı bir biçimde gösterdiğinden, bu buluş, düşler kuramının bir tamamlayıcısı olmaktan daha fazla anlam taşıyordu. Bu yolla, Oidipus efsanesinin harekete geçirici etkisini açıklamaya çalıştı ve aynı zamanda Hamlet'in ikileminin altında da bunun yattığını öne sürdü. Fliess yanıtında bu konulara değinmedi; bunun üzerine Freud yine bir gaf yaptığını düşünerek kaygılandı ve şüphelerinin giderilmesi için yalvardı.

Düşler üzerine bir kitap yazma düşüncesine ilişkin ilk ima, özçözümlemenin başlamasından birkaç ay önce –ama Freud kendisini bunu üstlenmeye yönelten güdülerin etkisi altındayken– 16 Mayıs 1897 tarihli bir mektupta görülür. İki proje o kadar el ele sürdürülmüştür ki, neredeyse bir bütün olarak düşünülebilirler; *Düşlerin Yorumu* diğer şeylerin yanı sıra özçözümlemeden bir seçmedir. Babasının ölümünün art-etkileri o aylarda, olaya karşı kesin tepki ile ölüm arasında yavaş yavaş işlemekteydi. Özçözümlemenin ilerlemekte olduğu 5 Kasımda, kötü ruh durumundan kurtulma amacıyla kitabı yazmak için kendini zorlamaya niyetlendiğini söyledi.

Baştan çıkarma kuramının Eylül 1897'de yıkılması üzerine kuramdan geri kalanlar üzerinde düşünmeye başlar. "Tüm değerlerin yıkılışından yalnızca psikoloji kuramı zedelenmeden kurtuldu. Düşler kuramı her zamanki kadar sağlam duruyor."

9 Şubat 1898'de konuya ilişkin gelişme, Freud'un gayretli bir biçimde yazması ve büyük olasılıkla iki aydır böyle çalışmasıydı. Mayıs 1897'deki ilk mektuptan önce bazı kaynaklara bakmıştı ve hiçbirinde, düşlerin bir arzu giderme olduğu şeklinde bir kavramın bulunmayışından memnun olmuştu, aslında bu kaynaklarda saçmalıktan başka bir şey yoktu. Kitap, Şubat 1899'da bitti; bunun sonucu olarak kitabın yazılmasının, Freud'un iki yılının büyük bölümünü aldığını söyleyebiliriz.

Yazma sürecinin ilerleyişi bazı ayrıntılarla izlenebilir. 23 Şubat 1898'de bazı bölümler zaten yazılmıştı ve Freud "umut verici görünüyor. Beni niyetlendiğimden daha fazla psikolojinin derinliklerine götürüyor. Tüm eklemelerim çalışmanın felsefi boyutuna ait; organik-cinsel boyutuna hiçbir şey eklenmedi" diyordu. 5 Martta tam bir bölümü bitmişti, "kuşkusuz en iyi derlenmiş bölüm." 10 Martta, gelecekteki kitabın önemli bir bölümünün, o zamanlarda ortaya çıkan şekliyle ilginç bir ön değerlendirmesi sunulur.

> Bana öyle görünüyor ki arzu giderme kuramı biyolojik değil yalnızca psikolojik çözüm sunuyor – ya da daha doğrusu metapsikolojik çözüm. (Metapsikoloji terimini, insanı bilincin ötesine götüren psikolojim için kullanıp kullanamayacağımı ciddi olarak sana sormak isterim.) Bana öyle geliyor ki biyolojik açıdan düş yaşamı tümüyle tarihöncesi dönemin (bir ile üç yaş arası) kalıntılarından gelişir; bilinçdışının kaynağı olan, psikonevrozların etiolojisini içeren ve normalde histerininkine benzer bir amnezinin söz konusu olduğu dönemde budur. Formülü tahmin ediyorum: bu tarihöncesi dönemde *görülen* şey düşlere neden oluyor; *işitilen* şey fantezilere; *cinsel olarak yaşantılananlar* psikonevrozlara. Bu dönemde deneyimlenenin yinelenmesi, kendi içinde bir arzunun giderilmesidir. Yeni bir arzu yalnızca, tarihöncesi dönemden gelen bir malzemeyle birleşebildiğinde, kendi başına tarihöncesi bir arzunun türevi olduğunda ya da tarihöncesi bir arzuyla bütünleştiğinde bir düş yaratabilir.

Bu bölüm, Freud'un zihninin yorulmak bilmez kavrayış gücünü çok iyi sergiler. Gerçek bir bilim adamı gibi, ne kadar parlak olursa olsun

bir sorunun çözümünün yalnızca, çözümün ortaya çıkardığı diğer sorunlar üzerine düşünüp taşınmaya yol açtığını buldu. Ve bu durum bir sona ulaşmadan böyle sürüp gidiyordu.

24 Mayısta düşlerin yapısı üzerine üçüncü bölümün bittiğini bildirir, ama bundan sonra Freud denemeyi –biraz tuhaf bir biçimde– psikopatolojiden gelen düşüncelerin düşlerden gelenlerden daha yararlı olduğunu bulduğu genel psikolojiye yayma itkisine kapılır. Açıkçası son bölüm oldukça büyük bir sorun çıkarmaktadır. Bir süre bu itkiyle hareket eder ve kısmen bundan memnun olmaması kısmen de kitaptaki gizli imalar nedeniyle kitabı basma konusundaki hevesi kırılır.

19 Şubat 1899 tarihli bir mektupta, her ikisi de giderilmiş arzuların kılık değiştirmiş bir ifadesi olan düşlerin doğası ile histerik belirtilerin doğası arasında bir ayrım yapmaya çalışır. Belirtilerde bastırılmış arzu ile bastıran ajan arasında bir uzlaşma söz konusuyken, düşlerde yalnızca bastırılmış bir arzu bulunduğu sonucuna varır; ilk duruma bir örnek olarak ilk kez "özcezalandırma" terimini kullanır. "Ceza-düşleri" olarak adlandırılan düşlerde de aynı şeylerin var olduğunu çok sonra fark edecektir.

28 Mayısta "hiçbir özel neden olmaksızın" düş kitabı konusunda ani bir etkinlik patlaması yaşadı ve yayımlama yönünde son bir karara vardı; Temmuz sonunda, tatilden önce basıma hazır olmalıydı; "yaptığım en iyi ve belki de adımın yaşamasını sağlayacak tek buluşu kendime saklayacak kadar zengin olmadığımdan, kılık değiştirmelerin ve göz ardı etmelerin bir işe yaramayacağını düşündüm." 9 Haziranda daha karamsardı. "Tüm konu bir yavanlığa çözünüyor. Düşlerin hepsi, başka arzulara dönüşen *tek* bir arzuyu gidermeye çalışıyor. O da uyuma arzusu. İnsan uyanmak zorunda kalmamak için düş görür; çünkü uyumak ister. *Tant de bruit.*"[1] Bir sonraki mektupta (27 Haziran), kitabın son bölümünün

[1] Freud bu bölümü Liébault'un *Du Sommeil provaqué*'sından almıştır.

uzadığını düşünür, ayrıca bu bölümün iyi ya da verimli olmadığını görür. Bunu yazmak onun görevidir, ama bu onun konuyu sevmesini sağlamaz. Ancak ertesi gün ilk bölüm basıma yollanır.

Gerçek düş kitabının yazımı son derece iyi gitti, ama zorunlu olan iki ek bölüm Freud'a epey sorun yarattı. Bu eklerin birincisi, yazdığı konu üzerine daha önceki kaynakların gözden geçirilmesiydi. Bu nankör görev Aralık 1898'de başladı ve onu "korkunç sıkıcı" buldu. 27 Temmuzda görev tamamlanmıştı, ama çıkardığı işten pek memnun değildi. Bulduğu kaynaklardan çoğu itici biçimde yüzeyseldi. Belki de en değerlisi Scherner'in simgeleştirme üzerine görüşleriydi. Öne sürdüğü temel düşünceler konusunda öncülü olan hiç kimseye rastlamamıştı.[1]

Bu bölümü bitirdikten sonra Freud ilk defa kitaptan memnun gibi göründü. Artık olumlu görüş kalıcıydı. Kitabı basıma yolladıktan sonra, kendisinin son derece özel bir parçası olmuş bir şeyden ayrıldığını hissetti ve öyle görünüyor ki, bu ayrılık kitaba ilişkin yargısını da yumuşattı. Altı ay sonra, uzun mutsuz zamanlarında, ardında bu kitabı bırakacağını düşünmenin kendisi için bir avuntu olduğunu yazdı.

Diğer büyük sorun düş süreçlerinin psikolojisi üzerine olan heybetli son bölümdü. Freud'un tüm yazıları içinde en zor anlaşılan ve soyut olan yazı bu bölümdür. Önce kendisi de bu bölümden çok korktu, ama yazma zamanı geldiğinde "sanki bir düşteymişçesine"[2] hızla yazarak onu eylülün ilk yarısında, yani iki hafta içinde bitirdi. Freud, psikologların bu konu-

---

[1] Bununla birlikte yıllar sonra, fizikçi Josef Popper-Lynkeus'un 1899'da yayımlanan *Die Phantasien eines Realisten* (Bir Gerçekçinin Fantezileri) adlı kitabı dikkatini çekti. "Uyanır Gibi Düş Görmek" başlıklı bölümde Freud'un temasının temel bir bölümünün gelişigüzel bir tahmini olabilecek bir biçimde düşlerdeki çarpıtmanın hoş olmayan düşüncelerin sansürüne uygun yapıldığı önermesi vardır.

[2] 20 Haziran 1898 tarihli mektup. Ernst, babasının, yazı yazdığı çardaktan yemeğe nasıl geldiğini anımsıyor; "uyur gezer gibiydi" ve bütün bunlar "bir düşteymiş" izlenimini veriyordu.

da ne diyeceklerine ilişkin korkularını son derece etkili bir biçimde ifade etti ve elbette her zamanki karşıt eleştirisini yaptı.

Aynı görüş eserin kendisine de uygulandı. Örneğin düşlerin tanımı konusunda şunları söyledi: "Onlara ilişkin olarak hoşlanmadığım şey üsluptur. Basit ya da kolay algılanır bir ifade bulmak konusunda oldukça başarısızdım ve resme dayalı betimlemenin ardından bir gerilimle şaka yollu dolambaçlı sözler kullanarak onun niteliğini bozdum. Bunu biliyorum, ama ne yazık ki, bunu ve bu türden konuları değerlendirmeyi bilen yanımın elinden bir şey gelmiyor."

Son el yazmasının yollandığı tarih olan 27 Ekimden önce kitabın bir kopyası, Fliess'e gönderildi. Aslında 4 Kasım 1899'da basıldı, ama yayımcı kitabın kapağına 1900 tarihini koymayı tercih etti.

Vergillius'in *Aeneas*'ından baş sayfaya alınmış "*Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo*"[1] ifadesi, bastırılanın yazgısına açık göndermesi nedeniyle, Freud'un, histerinin psikolojisi üzerine üç yıl önce yazmayı tasarladığı kitabın "Belirtilerin Oluşumu" bölümü için başlık olarak kullanmaya niyetlendiği bir düsturdu.

Kitap altı yüz adet basıldı ve bunları satmak sekiz yıl aldı. İlk altı haftada 123 adet ve sonraki iki yılda 228 adet satıldı. Freud'a bunun için 522,40 gulden ödendi (41 £ 16 şilin).

Freud onsekiz ay sonra, hiçbir bilimsel derginin kitaptan söz etmediğini, yalnızca diğer birkaç yayında ona değinildiğini yazdı. Açıkça yok sayılmıştı. Viyana *Zeit*, kitap yayımlandıktan altı hafta sonra, Burgtheater'in eski müdürü Burckhardt tarafından yazılmış en aptalca ve aşağılayıcı eleştiriyi yayımladı; bu, Viyana'daki satışların durmasına neden oldu. *Umschau* (3 Mart 1900) ve *Wiener Fremdenblatt*'ta (10 Mart) kitaba ilişkin kısa makaleler çıktı. Altı ay sonra *Berliner Tageblatt*'ta destekleyici bir ya-

[1] "Eğer yukardaki tanrıları razı edemiyorsam ben de aşağı bölgelere giderim," Kitap VII, satır 312.

zı ve bundan dokuz ay sonra *Der Tag*'da daha az olumlu bir diğer yazı çıktı. İşte hepsi bu kadardı. Fliess'in Berlin'deki etkisi bile herhangi bir haftalık yayında bir eleştiri çıkarmayı başaramadı.

Kitabın Viyana'da nasıl karşılandığını açıklamak için Freud, Psikiyatri Kliniği'nden bir asistanın *Düşlerin Yorumu*'nu okumadan, onun kuramlarının geçersizliğini kanıtlamak amacıyla bir kitap yazması olayından söz eder; klinikteki meslektaşları ona kitabın okunmaya değer olmadığına dair güvence vermişlerdi. Bu kişi, geleceğin profesörü Raimann'dı. Çok geçmeden Raimann, dört yüz öğrencilik bir dinleyici kitlesi önünde histeri üzerine bir konferans verdi ve konuşmasını şu sözcüklerle bitirdi: "Bu altı kişinin akıllarını yükten kurtarma isteğinde olduğunu gördünüz. Bu kentteki bir meslektaşımız bu basit olgu üzerine bir kuram oluşturmak için bu durumu kullandı, böylelikle ceplerini doldurabilecekti."

Ancak hakkındaki eleştiriler neredeyse tam bir sessizlik kadar yıkıcı olsa da kitap, psikoloji dergilerinde tümüyle göz ardı edilmiş değildi. Psikolog Wilhelm Stern "eleştirel olmayan zihinler bu oyuna görüşleriyle katılmaktan mutluluk duyacaklar ve sonuç karmaşaya neden olan bir keyfilik ve tam bir mistisizm olacaktır" diyerek bir tehlikeyi ortaya koyarken, Berlinli Profesör Liepmann, "bir sanatçının yaratıcı düşünceleri bir bilimsel araştırmacıyı yendi" şeklinde bir gözlemde bulunacaktı.

1927 gibi geç bir tarihte bile, Freiburglu Profesör Hoche, *Das träumende Ich* (Düş gören Ego) adlı kitabının "Düş Mistisizmi" üzerine olan son bölümünde, Freud'un düşler kuramını, kehanet düşleri ve "aşçıların çekmecelerinde bulunabilecek, kötü kâğıda basılmış ünlü düş kitapları" ile birlikte grupladı.

Düşlerin Yorumu birkaç yıl boyunca neredeyse hiç satılmadı. Önemli bir kitabın hiçbir yankı uyandırmaması ender rastlanır bir durumdur. İkinci bir basıma ancak on yıl sonra, Freud'un çalışması tanınmaya başlayınca, ihtiyaç duyuldu; Freud'un yaşamı boyunca, sonuncusu 1929'da olmak üzere sekiz basımı yapıldı. Hiçbir zaman temel bir değişiklik yapıl-

madı, gerekli de değildi. Çeşitli basımlar yalnızca daha fazla çizim, bazı yerlerde daha fazla tartışma ve Freud'un, değerini doğru biçimde anlamakta geç kaldığını kabul ettiği simgeleştirme temasının yeterli özetini içeriyordu.

Kitap ilk olarak, her ikisi de 1913 yılında olmak üzere, İngilizce ve Rusça'ya çevrildi. Bunu İspanyolca (1922), Fransızca (1926), İsveççe (1927), Japonca (1930), Macarca (1934) ve Çekçe'ye (1938) çeviriler izledi.

İKİNCİ KİTAP

Olgunluk Yılları
(1901–19)

17

SOYUTLANMADAN ÇIKIŞ
(1901–6)

FREUD bir süre –ona göre on yıl– entelektüel yalnızlık nedeniyle çok acı çekti – ailesiyle sıcak ilişkisi ve sosyal yaşamı bu acıyı ancak kısmen dindiriyordu. Yeni buluşlarını tartışabileceği hemen hemen hiç kimse yoktu – belli bir ölçüde baldızı Minna Bernays'la sohbetleri ve Fliess'le yazışmaları ve ara sıra buluşmaları dışında. Bunlar daha ilerde "muhteşem soyutlanma" olarak adlandıracağı yıllardı.

Freud sonradan bu dönemin yararlarını anlattı: rekabetin ya da "kötü bilgilendirilmiş karşıtların" toptan yokluğu, açmakta olduğu yeni alanda başka hiç kimse olmadığı için nöroloji yıllarındaki gibi geniş kaynakları okumasına ya da bunları karşılaştırmasına gerek olmaması. Anlatımında, bu dönemi kesin bir biçimde idealleştirmişti. "Bugünün karmaşa ve rahatsızlığından o yalnız yıllara baktığımda, bana güzel ve görkemli bir dönem gibi görünüyorlar." Fliess'le daha sonraki yazışmalarından öğrendiğimize göre o dönemde yaşadığı acılar ve zorluklar görünürde unutulmuş, hatta geçmişe bakmanın bu mutlu havası içinde silinip gitmişti. Bu on yıldaki acı veren deneyimlerin belki de en önemli sonucu, Freud'un, kendisinin en ayırt edici özelliklerinden biri olarak kalacak olan zihinsel tutumunu o yıllarda geliştirmesi ya da pekiştirmesiydi: diğer insanların görüşlerine bağımlı olmama tutumunu.

Bu on yıl ne zaman son buldu? Freud'un yaşamındaki çoğu olay gibi, soyutlanmadan çıkış da yavaş yavaş gelişen bir süreç oldu. Yazılarının özetleri, giderek artan sıklıkta psikiyatri dergilerinde yer aldı ve yüzyılın ilk on yılının sonuna doğru, zaman zaman yüzlerce sayfalık uzun

eleştiriler seline dönüştü. Özellikle Anglosakson ülkelerinde başlangıçtan beri, yöntemlerine duyulan ilginin işaretleri vardı, ama Freud bunları fark etmiş gibi görünmüyordu.

Sonradan ünlü Viyana Psikanaliz Derneği'ne dönüşecek ve kendisini izleyen pek çok derneğin anası olan şeyin başlangıcını açıklamak kolay değildir. Yüzyılın dönümünde, Freud'un, nevrozların psikolojisi üzerine üniversite konferanslarını dinleyenler arasında ilgileri sürekli kalan ve her ikisi de doktor olan iki kişi vardı: Max Kahane ve Rudolf Reitler. Reitler, Freud'dan sonra psikanaliz uygulayan ilk kişi oldu. Kahane, bir sanatoryumda psikonevrotikler için çalıştı, ama elektrik ve diğer geleneksel tedavi yöntemlerinin kullanımına bağlı kaldı; 1907'de Dernekten ayrıldı. Kahane, 1901'de Wilhelm Stekel'e, nevrotik hastalıkları tedavi etmek için radikal bir yöntem geliştirmiş bir nörolog olarak Freud'dan bahsetti. 1895'te Stekel'in kendisiide çocuklukta cinsel ilişki üzerine bir makale yazmıştı, ama o zamanlar Freud'u tanımıyordu. Stekel o sıralarda, doğasından söz etmem gerekmeyen kötü bir nevrotik hastalık nedeniyle acı çekiyordu ve yardım için Freud'a başvurdu. İstenen yardım hazırdı ve son derece başarılı oldu. Stekel, analizin yalnızca sekiz seans sürdüğünü söyledi, ama bu doğru olmayabilir; ben, Freud'dan bunun çok daha uzun olduğu izlenimini edindim. Stekel 1903'te analiz uygulamaya başladı ve Freud'a Dernekte, *Herr* Profesör olarak değil de soyadıyla seslenen tek üyeydi. Bu ilk destekleyicilerden dördüncüsü, yine Viyanalı bir hekim olan Alfred Adler'di

1902 sonbaharında, Freud bu dört adama, Kahane, Reitler, Stekel ve Adler'e, çalışmasını tartışmak üzere kendi yerinde buluşmalarını teklif eden bir kart yolladı. Stekel bunu Freud'a ilk teklif edenin kendisi olduğunu söyledi; Freud'un "beni teşvik eden, analitik terapinin yararlı etkisini bizzat yaşayan bir meslektaştı" ifadesi bunu doğrular. Bu nedenle Stekel, Freud'la birlikte ilk psikanaliz derneğini kuran kişi olma şerefine layık görülebilir. Böylece, o günden sonra her çarşamba akşamı bu

tartışmalar için Freud'un, uzun bir masayla, amaca uygun olarak döşenmiş bekleme odasında toplanma alışkanlığı kazandılar. Toplantılara, alçakgönüllü bir biçimde "Psikolojik Çarşamba Derneği" adı verilmişti. Stekel, *Neues Wiener Tagblatt*'ın pazar basımında her hafta tartışmaların bir raporunu yazdı.

Sonraki iki yılda gruba başkaları da katıldı, ama genellikle yalnızca geçici olarak. Bu gün anımsanabilecek adlar yalnızca şunlardır; Max Graf, Freud'un gelecekteki yayımcısı Hugo Heller ve Alfred Meisl. Daha sonra daha tanınmış isimler ortaya çıktı: 1903'te Paul Federn; 1905'te, eski okul arkadaşı Federn tarafından önerilen Eduard Hitschmann; 1906'da, Adler'den bir tavsiye mektubu ve küçük kitabı *Sanat ve Sanatçı*'nın el yazması bir kopyasıyla birlikte kendisini Freud'a takdim eden Otto Rank ve yine aynı yıl Isidor Sadger; 1907'de Guido Brecher, Maximilian Steiner ve amcası Sadger tarafından önerilen Fritz Wittels;[1] 1908'de Sandor Ferenczi, Oskar Rie ve Rudolf Urbantschitsch; 1909'da J. K. Freidjung ve Viktor Tausk; 1910'da Ludwig Jekels, Hanns Sachs, Herbert Silberer ve Alfred von Winterstein.

Derneğin ilk konukları şunlardı: Max Eitingon, 30 Ocak 1907; C.G. Jung ve L. Binswanger, 6 Mart 1907; Karl Abraham, 8 Aralık 1907; A. A. Brill ve ben, 6 Mayıs 1908; A. Muthmann, 10 Şubat 1909; New Yorklu M. Karpas, 4 Nisan 1909; L. Jekels, 3 Kasım 1909; L. Karpinska, 15 Aralık 1909.

1908 baharında, küçük Dernek bir kitaplık oluşturmaya başladı. 1938'de Naziler onu yok etmek için geldiklerinde kitaplık çok zengin boyutlara ulaşmıştı. Aynı zamanda (15 Nisan 1908) daha resmi bir ad almıştı: eski "Psikolojik Çarşamba Derneği" bugün de bilinen adıyla "Viyana Psikanaliz Derneği" haline gelmişti.

İlk dönemlerde, yılbaşından hemen önce bir toplantı düzenlenirdi. Bu

[1] Wittels, 1910'da Dernekten istifa etti.

daha sonra, ilki Viyana'nın hemen dışında yer alan Hohe Warte'deki Schutzengel'de ve sonraki Prater'deki Konstantinhügel'de yaz aylarında düzenlenen daha gösterişli yemeklere dönüştü.

Derneğin belki de eşsiz olan bir özelliği vardı. Bu, aşağıda eksiksiz olarak aktaracağım mektupta dile getirdiği öneride olduğu gibi Freud'un, inceliğini ve saygısını çok iyi göstermesiydi; 22 Eylül 1907 tarihli bu mektup Roma'dan yazılmıştı.

> Bu yeni çalışma yılının başlangıcında, her çarşamba günü benim evimde toplanan küçük derneği feshetmeyi ve hemen sonra onu yeniden yaşama döndürmeyi teklif ettiğimi bilgilerinize sunmak isterim. 1 Ekimden önce sekreterimiz Otto Rank'e yollanacak bir not, üyeliğinizin yenilenmesi için yeterli olacaktır; o tarihe kadar sizden bir haber alamazsak üyeliğinizi yenilemek istemediğinizi varsayacağız. Yeniden kayıt olmanızdan ne kadar mutlu olacağımı vurgulamak isterim.
>
> Size pekâlâ gereksiz görünebilecek bu eylemin gerekçelerini sunmama izin veriniz. Grubumuzdaki şu ya da bu üye için üyeliğin yıllar önceki değerini taşımadığını varsayarsak –konuya ilgisi tükendiği, boş zamanı ya da yaşam biçimi artık devamlılık için uygun olmadığı ya da kişisel bağları uzak durmasını gerektirdiği için– yalnızca insan ilişkilerindeki doğal değişiklikleri dikkate almış oluruz. En azından istifasının dostça olmayan bir eylem olarak değerlendirilmesinden korktuğu için tahminen üye olarak kalmayı sürdürecektir. derneğin feshedilmesi ve yeniden örgütlenmesi tüm bu durumlar için her bireyin kişisel özgürlüğünü sağlama ve onun geri kalanımızla ilişkisini hiçbir biçimde bozmadan dernekten uzaklaşmasını mümkün kılma amacını taşımaktadır. Dahası, yılların akışı içinde, başlangıçta sorun olmayan, bir sekreter tutma gibi (ekonomik) yükümlülüklere girdiğimizi akılda tutmalıyız.
>
> Eğer bu açıklamadan sonra derneği bu şekilde yeniden yapılandırma fikrine katılıyorsanız, büyük olasılıkla bunun düzenli aralıklarla –örneğin her üç yılda bir– yenilenmesini de kabul edeceksinizdir.

İstifaları kabul etmenin bu zarif biçimi gerçekten 1910'da da yinelendi, ama ondan sonra söz konusu olmadı. Ancak daha sonraki yıl-

larda, üyeliğin ciddi psikanaliz öğrencileriyle sınırlanması arzulandığında bu yöntem diğer dernekler, örneğin İsviçre ve İngiliz dernekleri, tarafından da kullanıldı.

Bu yıllar, hem içsel hem de dışsal olarak son derece üretken yıllardı. Freud tekniğini düzenli olarak geliştirip yenilemekte ve böylece psikanalitik yöntem konusunda sürekli artan bir ustalık kazanmaktaydı. 1905-6 yılları arasında beş değerli makalenin yanı sıra, biri önem açısından *Düşlerin Yorumu*'ndan hemen sonra gelen ve çoğunlukla açıklayıcı nitelikte olan dört kitap yayımladı. 1904'te basılan *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*, belki de halk arasında en bilinen Freud kitabıdır. Bu kitap üç yıl önce bir dergide de yayımlanmıştı.

1905 yılı, Freud'un üretkenliğinin zirveye çıktığı dönemlerden biriydi – bir keresinde şakayla karışık bir biçimde bunun her yedi yılda bir gerçekleştiğini söylemişti. Dört makalesi ve biri büyük önem taşıyan iki kitabı çıktı.

Bu iki kitaptan ilki, pek de doğru olmayan bir biçimde, Freud'un nükte üzerine yazdığı kitap olarak değerlendirilen *Espriler ve Bilinçdışıyla İlişkileri*'ydi. Oldukça şaşırtıcı bir başlığa sahip olan bu kitap, esprilerle dışavurulan şaka ve mizahın psikolojik mekanizmalarını ve anlamını ele alır. Belki de Freud'un doğru olarak kavranması en zor kitabı olduğu için, onun kitapları arasında en az okunanıdır. Ama en zarif yazılarından bir bölümünü içerir. Birazdan değineceğimiz *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme* ile eşzamanlı olarak yazılmıştır. Freud yan yana duran iki masanın üzerine her ikisinin de taslağını koyarak ruh durumuna göre bazen birini bazen diğerini yazmıştır. Freud'un iki denemeyi birbirine bu kadar yakın tutmasına ilişkin bildiğim tek örnek buydu; bu durum, Freud'un zihninde bu iki temanın birbirleriyle ne kadar yakından ilişkili olduğunu gösterir.

Büyük bir sansasyon yaratacak ve neredeyse bütün evrenin Freud'dan nefret etmesine neden olacak olan diğer bir kitap, Freud'un yazdığı en

önemli iki kitaptan biri olan *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'ydi. Burada Freud, hastaların analizlerinden ve diğer kaynaklardan öğrendiklerini, çocukluktaki en erken başlangıçlarından itibaren cinsel içgüdünün gelişimine ilişkin bildiği her şeyi ilk kez bir araya getirdi. Kitap kesinlikle diğer yazılarının yarattığından daha fazla düşmanlığa neden oldu. *Düşlerin Yorumu* fantastik ve saçma olarak görülmüştü, ama *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme* sarsıcı biçimde tehlikeliydi. Freud zararlı ve müstehcen zihniyetli bir adamdı. Doğal olarak asıl kıyamet, çocukların, bildik yetişkinler olmadan önce karmaşık bir gelişimden geçen cinsel itkilerle doğduğu ve ilk cinsel nesnelerinin anne-babaları olduğu savı üzerine koptu. Çocukluğun bozulmamış masumiyetine yönelik bu saldırı bağışlanamazdı. Ancak belki yirmi yıl süren çağdaş öfkeye ve aşağılamaya karşın zaman, kitap üzerindeki etkisini göstermiştir ve Freud'un, vardığı sonuçların doğruluğunun çok geçmeden kabul edileceğine ilişkin tahmini gerçekleşmek üzeredir. Bugün, çocuklarda cinsel yaşamın varlığını yadsıyan biri cahil olarak görülme riskini göze almak zorundadır.

Freud, dört yıllık kararsızlıktan sonra yaklaşık aynı dönemde, genelde "Dora Analizi" denilen bir vaka hikâyesini yayımlamaya karar vererek, tıp mesleğinin gözünde ahlaksızlık kabını taşıran son damlayı koydu. Müphem bir histeri vakasının aydınlatılmasında düş analizinin etkileyici bir biçimde kullanıldığı bu uygulama yine *Düşlerin Yorumu*'nun bir yan ürünüydü. Ama meslektaşları, hastanın izni olmadan onun böylesine gizli ayrıntılarının yayımlanmasını ve dahası genç bir kıza tiksindirici cinsel sapıklıklara yönelik eğilimler atfedilmesini bağışlayamazlardı.

1906'da, Viyana'daki küçük yandaş grubu ellinci doğum günü nedeniyle ona, ünlü yontu ustası Karl Maria Schwerdtner'ın yaptığı, bir yüzünde alçak kabartma onun portresi, diğer yüzünde de, bir Yunan deseni olan, Sfenkse yanıt veren Oidipus'un yer aldığı bir madalyon verdi. Etrafında Sophokles'in *Oidipus tyrannos*'undan[*Kral Oidipus*] bir dize vardı; "δς τα κλειν' αινιγματ ηδει και κρατιστος ην ανηρ (...ünlü

muammayı çözen adama öylesine güçlüydü). Birkaç yıl sonra bana bu madalyonu gösterdiğinde, Yunancam oldukça paslandığı için kendisinden bunu çevirmesini istedim, ama alçakgönüllü bir tavırla bunu başka birinden istememi söyledi.

Madalyonun verilmesi sırasında tuhaf bir olay oldu. Freud yazıyı okuduğunda rahatsızlanarak sarardı ve boğulmuş bir sesle bunu kimin düşündüğünü sordu. Sanki bir *revenant* [hortlak] görmüş gibi davranıyordu ve aslında görmüştü de. Federn, yazıyı seçenin kendisi olduğunu söyledikten sonra Freud, Viyana Üniversitesi'nde genç bir öğrenciyken kurumun eski, ünlü profesörlerinin büstlerini inceleyerek büyük mermer avluda dolaştığını anlattı. O zamanlar –hırslı bir öğrenci için fazla şaşırtıcı olmayan bir biçimde– gelecekte burada kendi büstünü görmeyi ve büstün üstünde şimdi madalyonda gördükleriyle *aynı* sözcüklerin yazmasını düşlemişti.

Bundan kısa bir süre önce, Viyana Üniversitesi'ne Freud'un, 1921'de heykeltıraş Königsberger'in yaptığı ve Sophokles'in dizesinin eklendiği bir büstünü avluya dikilmesi için hediye ederek bu gençlik arzusunu gerçekleştirebildim. Büst, 4 Şubat 1955'te düzenlenen bir törenle açıldı. Bu, bir gençlik hayalinin –seksen yıl alsa bile– tüm ayrıntısına kadar gerçekleşmesinin ender rastlanan bir örneğidir.

Freud'un serbest doktorluk çalışması bu dönemde tam güne çıkmıştı. O günlerde de, daha sonrasında da Viyana'dan az sayıda hastası vardı. Çoğunluk Doğu Avrupa'dan, yani Rusya, Macaristan, Polonya, Romanya ve benzeri ülkelerden geliyordu.

Yüzyılın ilk yılları görece huzurlu ve mutlu yıllardı. Bunlar, önceki ve sonraki fırtınalar arasındaki bir araydı. Freud bir daha hiçbir zaman bu kadar huzurlu ve zevkli bir dönem yaşamayacaktı. Yaşamının düzenli akışı, yazınsal çalışmalar da dahil olmak üzere, mesleki çalışmaları ile özel rahatlama biçimleri arasında geçiyordu. Cumartesi geceleri haftalık kâğıt oyunu, sevgili *tarocku* vardı; yediden dokuza kadar haftalık üniver-

site konferansını verdikten sonra hastaneden bir araba kiralayarak oyun için arkadaşı Königstein'ın evine giderdi. Pazar günleri ve yemekler dışında çocuklarını fazla görmezdi, bu nedenle hepsi, uzun yaz tatillerini dört gözle beklerlerdi.

Freud dağ manzarasını ve tırmanmayı severdi, ama kelimenin tam anlamıyla bir dağcı olduğu söylenemezdi. Yine de, Dachstein'ın tepelerine tırmanabilen birinin, diğer gerekli özelliklerin yanı sıra yükseklere uygun bir kafası olması da gerekir.

Oğlu Martin bana, Freud'un dağ tatillerinden birinde başlarından geçen, anlatılmaya değer bir olayı aktardı. Bir yürüyüşten dönerken, otellerine ulaşmak için Thumsee'den geçiyorlarmış ve kendilerine antisemit sloganlar atan bir kalabalık tarafından yollarının kesildiğini görmüşler. Freud yürüyüş bastonunu sallayarak ve yüzünde onların kendisine yol açmalarını sağlayan bir ifadeyle kararlı bir biçimde aralarına atılmış. Yaşadığı bu türden tek deneyim kesinlikle bu değildi. Freud katı ve bir ölçüde tehditkâr bakışlarıyla yeri geldiğinde korkunç bir izlenim yaratabilirdi. Bu yüzünü son kez –ve başarıyla– 1938 yılında evinde Nazilerle karşılaştığında sergiledi.

Freud'un, sevdiği uzun yolculuklara tüm ailesiyle birlikte çıkması her zaman olanaklı olmuyordu; ama yalnız gezmekten hoşlanmazdı ve neredeyse her zaman bir arkadaş bulurdu. Başka işlerle uğraşan karısının yolculuk etmek için çok ender olarak boş vakti kalırdı, ayrıca Freud'un yorulmak bilmez temposu ya da gezme konusundaki obur tutkusu için de uygun değildi. Freud zaman zaman karısı olmadan bu kadar zevkli deneyimler yaşamasının haksızlık olduğunu düşünür ve onun kendisiyle birlikte koşuşturabilmesini dilerdi.

1901 yazı sonlarında, Freud için çok büyük duygusal anlam taşıyan, kendisinin "yaşamımın en önemli olayı" diye adlandırdığı şey gerçekleşti. Bu, uzun süredir özlemini duyduğu Roma yolculuğuydu. Bu onun için son derece büyük önem taşıyan bir şeydi ve bu nedenle onu dikkate

almak Freud'un içsel yaşamının bazı gizlerine ulaşılmasını sağlar.

Özlemin kalıcı gücü konusunda en küçük bir kuşku yoktur. Bu özellikle, doksanların sonunda Fliess'le yazışmalarda sürekli tekrarlanan bir temadır; ayrıca düş yaşamında bile büyük bir rol oynadığından Freud bu konuyu *Düşlerin Yorumu*'nda açıkça ve uzun uzadıya yazmıştır. Bu çocuklukta başladığı açık olan bir özlemdi ve kendisinin de belirttiği gibi "içtenlikle üstün tutulan bir dizi arzunun simgesi haline gelmişti." Bu özlemin gücü, her Roma yolculuğunda yaşadığı büyük mutluluk, hatta coşkuyla kendini göstermiştir. Onun büyüsü hiç azalmadı ve her mektupta ondan övgüyle söz etti.

Ama öte yandan bu arzunun hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğinden kuşkulanmasına neden olan bazı gizemli tabuların, bu büyük arzunun giderilmesini engellediğine ilişkin pek çok kanıtı vardır. Bu gerçek olamayacak kadar güzel bir şeydi. Zaman zaman, yaz aylarında Roma'daki hava durumunun bunu olanaksız kıldığını söyleyerek yaşadığı ketlenmeyi mantıklı kılmaya çalıştı, ama kendisini engelleyen daha derin bir şeyin var olduğunu her zaman biliyordu. Dolayısıyla, Kuzey ve Orta İtalya'daki uzun yolculuklarla geçen yıllar, onu (1897'de) Roma'ya Transimeno'dan biraz daha fazla yaklaştırdı. İçinden yükselen ses, tıpkı iki bin yıl önce aynı noktada Hannibal'e dediği gibi, buraya kadar ve daha öteye değil diyordu. Ama en azından Tiber'i görerek Hannibal'i geçmişti.

Freud için Roma –dünyadaki herkes için olduğu gibi– iki anlama geliyordu; aslında (şimdiki politik Roma dışında) iki Roma vardır. Bunlardan biri, Freud'un, Avrupa uygarlığını doğuran kültüre ve tarihe derinlemesine daldığı antik Roma'dır. Freud'un her zaman köken ve başlangıçlara yönelik olan ilgisini güçlü bir biçimde çekmek için tek başına bu Roma yeterliydi. Diğeri ise eskisini yıkarak onun yerine geçen Hıristiyan Roma. Bu Roma Freud için yalnızca bir düşman, halkının çağlar boyunca katlandığı bütün zulümlerin kaynağı olabilirdi. Kişi ile sevdiği nesne arasına her zaman ancak bir düşman girer ve mümkün olursa ilk

önce aşılması gereken şey budur. Freud, amacına ulaştıktan sonra bile, bu ikinci Roma'nın görüntüsünün ilkinden aldığı zevki –açık sözlü tavrıyla "kurtuluş yalanı" olarak adlandırdığı şeyin dört bir yanını saran kanıtlarıyla– nasıl bozduğunu anlattı.

Freud'un düşlerinden birini yeniden yorumlamayı önermiyorum, bu en azından tehlikeli olarak nitelendirebileceğim bir iş, ama düşlerinden biri bu bağlama uygun olduğu için aktarılabilir. Bu "Oğlum, Miyoplar" olarak adlandırılan düştür. Freud bunu tartışırken şunları yazdı: "Bu arada, düşümde çocuğumu güvenlik için Roma kentinden çıkarışım, kendi çocukluğumda meydana gelen benzer bir olayla ilişkili olduğu için çarpıtılmıştı: çocuklarını yıllar önce başka bir ülkeye götürme olanağına sahip olan bazı akrabaları kıskanıyordum." Freud burada açıkça, kendisi üç yaşındayken üvey kardeşlerinin İngiltere'ye taşınmasından söz etmekteydi. Kendi ülkesine göre antisemitizmden daha fazla kurtulmuş bir ülkede çocuklarını yetiştirebildikleri için onlara duyduğu kıskançlık hiç son bulmadı. Bu nedenle Roma'nın kendi içinde, biri sevilen diğeri korkulup nefret edilen iki varlığı barındırdığı açıktır.

Hesaba katmamız gereken iki yadsınamaz durum daha var. Bunlardan birincisi, Rank'ın kentlerin ve Toprak Ana'nın simgeleştirilmesine ilişkin çalışmasından yaptığı ve şu cümlenin yer aldığı bir alıntıdır. "Tarquinilere bildirilen ve Romanın fethinin onların arasında annesini ilk 'öpen'e kısmet olacağını söyleyen kehanet de aynı şekilde ünlüdür." Freud'un, Oidipus efsanesinin değişik biçimlerinden biri olarak aktardığı bu bölümün, insanın annesiyle yatması için ilk olarak bir düşmanı yenmesi gerektiğine ilişkin alt düşüncenin tersine çevrilmesi olduğu açıktır.

İkinci durum, Freud'un eskiden beri kendisini tutkulu bir biçimde Sami ırkından Hannibal ile özdeşleştirmesidir. Hannibal'in "Kentlerin Anası" Roma'yı ele geçirme girişimi tam başarıya ulaşmak üzereyken bilinmeyen bazı engeller nedeniyle yarım kalmıştı. Freud yıllar boyunca Roma'ya, Hannibal'in sonunda durduğu yer olan Trasimeno'dan ancak biraz

daha fazla yaklaşabildi.

Freud'un, antik Roma'ya yönelik sevgisini ve ikinci Roma'dan hoşlanmayışını itiraf etme konusunda hiçbir tereddüdü yoktu, ama bu duyguları, onlara karşılık gelen ilksel figürlerle birleştirme konusunda sağlam dirençler söz konusuydu. Freud ancak dört yıllık bir özçözümlemeden sonra bu dirençleri yendi ve muzaffer bir biçimde Roma'ya girdi. Kendine özgü küçümseyici tavrıyla, *Düşlerin Yorumu*'nun ikinci basımına aşağıdaki dipnotu ekledi: "Uzun zaman önce, eskiden beri ulaşılmaz olarak değerlendirilen arzuları gerçekleştirmek için yalnızca biraz cesaret [!] gerektiğini keşfettim."

Freud'un, Roma'ya girişiyle oluşan yükselmiş özgüvenin bir belirtisi, çoktan hak ettiği bir konum olan üniversite profesörlerinin arasına katılma ayrıcalığını yıllarca reddeden, dinsel antisemit otoriteleri aşma yolunda uygun adımları atmak için duyduğu istektir. Bu başarıyı elde edişini arkadaşı Fliess'e bildirirken, bunu üç yıl önce başarmamasının eşeklik olduğunu itiraf eder ve şunları ekler: "Diğer insanların bunu yapmak için Roma'ya ilk kez gitmeleri gerekmiyor, çünkü onlar yeterince akıllılar."

Bu ön hazırlıklardan sonra hikâyenin kendisini ele alabiliriz. Freud, kardeşi Alexander ile birlikte, 2 Eylül 1901 Pazartesi günü Roma'ya vardı. Kutsal Kent'e yapacağı yedi ziyaretten ilki buydu. Hemen evdekilere bir saat önce bir banyo yaptığını ve kendisini tam bir Romalı gibi hissettiğini anlatan bir not yazdı: buraya yıllar önce gelmemesi anlaşılmaz bir şeydi. Ve Milano Oteli'nde elektrik vardı ve günde yalnızca dört liret ödeniyordu.

Ertesi sabah saat yedi buçukta Saint Peter ve Vatikan Müzesini ziyaret ederek güne başladı – buradaki Raphaellerden "ender yaşanır bir zevk" aldığın belirtti. "Ve yıllar boyunca Roma'ya gelmekten korktuğumu düşününce." Kısa süre sonra Roma'ya yeniden dönme dileğinde bulunarak Trevi çeşmesine bozuk para attı – gerçekten de bir yıl sonra yine geldi.

Aynı zamanda elini Cosmedin'deki S. Maria'da, Bocca della Veritá'ya da soktu – böylesine sağlam karakterli bir insan için bu gereksiz bir davranıştı.

Ertesi gün Museo Nazionale'de iki buçuk saat geçirdi ve daha sonra, saatine iki liret ödediği atlı arabayla üçten yediye kadar yaptığı gezintiyle kente ilişkin genel bir izlenim edindi. Kent, dile getirebileceğinden çok daha muhteşemdi. Yaşamı boyunca kendisini bu kadar iyi hissetmemişti. Ve ertesi gün ilk kez (sayısız sonraki seferlerin ilki!) Michelangelo'nun Musa Heykeli'ni gördü. Bir süre heykeli seyrettikten sonra, Michelangelo'nun kişiliği üzerine düşündüğünde, onüç yıl sonra açıklayacağının tam olarak aynısı olmasa bile, içinde kendisine Michelangelo'ya ilişkin bir kavrayış veren ani bir sezgi uyandı. Bu yoğun bir gün oldu; Pantheon'u gördü ve özellikle Laocoön ve Apollo Belvedere'yi not ettiği Vatikan Müzesini bir kez daha ziyaret etti. Kendisini hâlâ coşku dolu bir ruh durumu içinde hissediyordu. Ertesi gün sıra, bana Roma'nın en sevdiği köşesi olduğunu söylediği, Palatine'deydi.

10 Eylülde yine Vatikan Müzesi'ndeydi ve gördüklerinin güzelliği nedeniyle oradan neşeyle ayrıldı. Ertesi gün Alban tepelerinde geçti ve çocuklarına iki saat boyunca bir eşekle gezdiğini söyledi.

Roma'daki unutulmaz oniki günden sonra Freud, 14 Eylülde yola çıktı ve trende geçen iki geceden sonra Viyana'ya ulaştı.

1902 Ağustosunun sonunda, Napoli ve civarını gezmeyi planladı. Yolda kendi benzerine rastladığını ve batıl inançları önplana çıkaran bir ruh durumu içinde şunu sorduğunu anlatır: "Bunun anlamı *Vedere Napoli e poi morire* mi? (Napoli'yi gör ve öl)" Ölüm, nadiren düşüncelerinden uzak olurdu. Ertesi gün, bu yolculukta da kendisine eşlik eden Alexander ile birlikte Trient'den, "anlatılmaz güzellikte" bulduğu Venedik'e geçti. Napoli, oraya vardıkları zaman, "insanın dayanamayacağı kadar sıcaktı;" bu nedenle ünlü akvaryumu ziyaret etmekle yetindiler ve iki gün sonra Sorrento'ya hareket ettiler. Freud bu yolculukta Pompei, Kapri, Amalfi ve

Paestum'u da ziyaret etti ve Vezüv'e tırmandı.

Ağustos 1904'te Freud, yine Alexander'ın eşliğinde Yunanistan'a gitmek üzere yola çıktı. 30 Ağustos sabahı Brindisi'ye hareket ettiler. Bu, yirmidört saat sürecek bir gemi yolculuğuydu. Yolcular arasında, ünlü arkeolog Schliemann'ın asistanı Profesör Dörpfeld de vardı. Freud, antik Truva'nın bulunmasına yardım eden adamı hayranlıkla seyretti, ama ona yaklaşmak için fazla utangaçtı. Ertesi gün, Freud'un Ragusa'ya benzettiği Korfu'da üç saat geçirdiler; buradaki iki eski Venedik kalesini gezme fırsatı buldular. Gemi ertesi sabah Patras'ta durdu, oradan Pire'ye hareket etti; 3 Eylül günü, öğle saatlerinde Atina'daydılar. İlk izlenim Theseus tapınağının unutulmaz ve anlatılmaz görüntüsüydü.

Ertesi sabah, Freud'un en iyi gömleğini giyerek hazırlandığı Akropolis ziyaretinde iki saat geçirdiler. Eve yazdığı mektupta, orada yaşadıklarının gördüğü ya da hayal edebildiği her şeyden üstün olduğunu anlattı; çocukluktan beri zihnini dolduran klasik bilgi zenginliğini ve güzelliğe yönelik duyarlılığını anımsadığımızda izlenimlerin onun için ne anlama geldiğini gayet iyi anlayabiliriz. Yirmi yıldan fazla bir süre sonra, Akropolis'in amber renkli kolonlarının yaşamında gördüğü en güzel şeyler olduğunu söyledi. Orada dururken, yıllar sonra Romain Rolland'a yazdığı bir mektupta analiz ettiği tuhaf bir psikolojik deneyim yaşadı. Bu, önünde duranların gerçekliğine yönelik tuhaf bir inançsızlıktı ve gerçekten Akropolis'de olup olmadıklarını sorarak kardeşini şaşırttı. Daha sonra yayımladığı ayrıntılı analizde bu inançsızlık duygusunu, yoksul öğrencilik yıllarındaki bir gün bu kadar güzel bir yeri ziyaret edebilecek konumda olacağına ilişkin düşünceye yönelik kuşkusuna dek izledi ve bu, başarı konusunda babasını geçme yasak arzusuyla ilişkiliydi. İşlemekte olan düzenekleri, başarıyı kabul edemeyen insanlarda işlediğini betimlediği düzenekle karşılaştırdı.

Freud'un bu defa, antik Yunancanın çağdaş Yunancadan ne kadar farklı olduğunu öğrenmesi gerekiyordu. Birincisini, gençliğinde günlüğünü Yu-

nanca yazacak kadar iyi biliyordu, ama şimdi arabanın sürücüsüne kendisini Otel Athena'ya götürmesini söylemek için tüm telaffuz biçimlerini denemesine karşın bu isteğini anlatmayı başaramıyordu ve çareyi kızgın bir biçimde sözcüğü yazmakta buldu.

Freud ertesi günü de Akropolis'de geçirdi. 6 Eylül sabahı Atina'dan ayrılarak Korint'e giden bir trene bindiler ve Korint kanalından geçerek, o akşam saat onda kalkan gemiye bindikleri Patras'a gittiler. Sonra da Trieste üzerinden eve döndüler.

18

ULUSLARARASI TANINMANIN BAŞLANGICI (1906–9)

FREUD'UN yazıları Alman dergilerinde birkaç yıl boyunca ya sürekli olarak göz ardı edildi ya da aşağılayıcı bir yorumla değerlendirildi. Ancak İngilizce konuşulan ülkelerdeki bazı eleştiriler, düşüncelerinin mutlak kabul görmesine yol açmasa bile, dostça ve saygılıydılar.

Breuer ve Freud'un çalışmasına ilişkin bir özet veren, İngilizcedeki ilk yazar F. W. H. Myers idi. *Neurologisches Centralblatt*'ta yayımlanmasından (Ocak 1893) yalnızca üç ay sonra Ruhsal Araştırma Derneği'ndeki bir toplantıda onların "Hazırlık Bildirisi"ni anlattı ve yazdığı özet o yılın haziran ayında derneğin *Gelişmeler*'inde yayımlandı. Böylece ilerde psikanaliz haline gelen şeye ilişkin ilk buluşlar, ortaya konmalarından sonraki altı ay içinde İngiliz okuyucularının ellerinin altındaydı. Myers dört yıl sonra, aynı dernekte, *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ın bir özetini de aktardığı "Histeri ve Deha" üzerine bir konuşma yaptı. Bu çalışma, derneğin *Dergi*'sinde özetlendi ve yazarın, ölümünden iki yıl sonra, 1903'te, çıkan *İnsan Kişiliği* adlı eserinde çok daha kapsamlı olarak yayımlandı.

Myers'in, *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ı eleştirmesinden bir yıl önce Bristollü nörolog Dr. Mitchell yıllar önce Freud'un da nörolojik bir incelemesini verdiği bir dergi olan *Brain*'de tam bir eleştiri yayımladı. Pek çok nörolog bu yazıyı atladı, ama iki okuyucu çok ciddi biçimde akıllarının bir köşesine not ettiler. Bunlardan biri Havelock Ellis'ti. İki yıl sonra bir Amerikan dergisinde, *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ın özetini yaptığı ve Freud'un histerinin cinsel etiolojisi konusundaki görüşlerini kabul et-

tiği bir makale yayımladı. Bu makale sekiz yıl sonra, *Cinsellik Psikolojisi Konusunda Çalışmalar*'ının ikinci cildinde yeniden yayımlandı. 1904'te, *Cinsellik Psikolojisi Konusunda Çalışmalar*'ının ilk cildinde, "Freud'un büyüleyiciyi ve gerçekten önemli araştırmaları" olarak adlandırdığı şeye önemli ölçüde yer ayırdı. Aynı zamanda bu ve bundan sonraki ciltte (1906) bibliyografik gönderme yapmadan, Freud'un nevrasteni ve kaygı durumları üzerine makalelerinden söz etti. İlerki yaşamında pek çok kez, sonradan artan ölçüde olumsuz bir tutum takındığı Freud'un çalışmalarıyla ilgilendi.

Diğer okuyucu (1904'te yazılmasına karşın 1916'ya kadar yayımlanmayan) *Savaş ve Barışta Sürü İçgüdüsü* adlı kitabı nedeniyle psikologlar için tanıdık bir isim olan ünlü cerrah Wilfred Trotter'dı. Psikopatolojide uzmanlaşmaya başladığım 1903 yılında, Clarke derlemesiyle dikkatimi çekmişti ve aynı yıl Myers'in yeni çıkan *İnsan Kişiliği* adlı kitabında *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ın daha kapsamlı bir özetini okudum. Havelock Ellis'in yeni buluşlara ilişkin tartışması ertesi yıl ortaya çıktı ve daha fazla araştırma için Almanca bilgisi gerekiyordu. Harvard'da nöroloji profesörü olan Dr. James J. Putnam, *Anormal Psikolojisi Dergisi*'nin ilk sayısında (Şubat 1906) psikanaliz üzerine ilk İngilizce makaleyi ve psikanalizin bu dildeki ilk yeterli özetini yayımladı; ancak o sıradaki özeti tümüyle olumsuzdu. Bundan bir yıl önce Bostonlu Dr. Morton Prince, Freud'a yazdığı bir mektupta, onun "ünlü çalışmasından" söz etmiş ve yeni dergisinin ilk sayısı için bir makale yazmasını istemişti. New York'ta, iki İsviçre göçmeni psikiyatrist, Adolf Meyer ve August Hoch, Freud'un yazılarını izliyorlardı; özellikle Hoch bunlara sempatiyle bakıyordu; bu çalışmalardan öğrencilerine de söz ettiler.

O zamanlar Freud bunların çok azından haberdardı. 1906'dan önce Viyana dışındaki olaylar konusunda bildiği tek şey, Alman nöroloji ve psikoloji dergilerindeki kısa ve incitici göndermeler ve bazı ilk görüşlerini sınamak için yapılan birkaç girişimdi.

Ancak 1904'te, daha öne çıkan iki araştırmacıya rastlarız. Ne yazık ki ilerde şizofren olan Grazlı dâhi Otto Gross,[1] Freud tarafından anlatılan düşüncelerin çözülmesi ile erken bunamada sergilenen bilinçli etkinlikteki çözülme arasındaki farkı açık yüreklilikle gösterdiği bir makale yayımladı; bunu, bastırma, simgeleştirme gibi kavramlarıyla birlikte Freud'un libido kuramının tümüyle kabul edildiği son derece özgün bir kitap izledi. Gross benim psikanaliz uygulamasındaki ilk öğretmenimdi ve o bir vakayı tedavi ederken yanında ben de bulunurdum.

Konu üzerine çalışan diğer kişi Dresdenli A. Stegmann'dı. 1904'te, psikanaliz yöntemini kullanarak başarıyla tedavi ettiği çeşitli histeri ve saplantılı nevroz vakalarını betimledi. Astımdaki bilinçdışı etmenler konusunda yazan ilk kişiydi. 1912'de öldü.

Tüm bunlar son derece solgun şafaklardı. Ama 1906'da batı aydınlanmaya başladı. Freud, 1904 sonbaharında, Zürih'deki psikiyatri profesörü Eugen Bleuler'den, kendisinin ve tüm personelinin iki yıldır psikanalizle ve ona çeşitli uygulamalar bulmakla uğraştıklarını öğrendi. Esas esin, Bleuler'in baş asistanı C. G. Jung'dan geliyordu. Jung yayımlandıktan hemen sonra *Düşlerin Yorumu*'nu okumuş ve 1902'de, okültizm (*absit omen*! [kötü kehanetten sakın]) üzerine yazdığı bir kitapta ona üç rastlantısal gönderme bile yapmıştı. 1904'ten itibaren, Freud'un görüşlerini çeşitli doğrultularda uyguladı. Ustaca hazırlanmış bazı çağrışım testleri geliştirmişti Bu testler, hem Freud'un duygusal etmenlerin anıyla karışabildiği biçim konusundaki sonuçlarını doğruluyor hem de onlar sayesinde –

[1] 1908'de, Zürih'te, Burghölzli Akıl Hastalıkları Hastanesi'nde tedavi altına alındı. Burada, onu morfin bağımlılığından kurtaran Jung, bir şizofreni vakasını ilk iyileştiren kişi olma hevesine kapıldı. Bana, çok fazla çalıştığını, hatta bir keresinde seansın 24 saat –ta ki başları Çinli mandarinler gibi öne düşene kadar– sürdüğünü söyledi. Ancak bir gün Gross hastanenin duvarından atlayarak kaçtı ve ertesi gün Jung'a, otel faturası için para istediği bir not yolladı. I. Dünya Savaşı'nda bir Macar birliğinde görevlendirildi, ancak savaş bitmeden önce işlediği bir cinayetten sonra intihar ederek yaşamına son verdi.

Theodor Ziehen'in "karmaşa" sözcüğünü bu amaca uyarlayarak– "duygusal karmaşalar" olarak adlandırdığı şeylerdeki bastırılmış malzemenin varlığını deneysel olarak gösterebiliyordu. 1906'da, kendisinin ve öğrencilerinin değerli incelemelerinin bir derlemesi olan *Diagnostische Assoziationsstudien*'ini (Tanısal Çağrışım İncelemeleri) ve ertesi yıl, Freud'un görüşlerinden pek çoğunu gerçek psikozlar alanına kadar uzatan ve psikiyatride tarihsel önem taşıyan bir kitap olan *Erken Bunamanın Psikolojisi*'ni yayımladı. Elbette, Jung her iki kitabın da birer örneğini Freud'a yolladı, ama Freud o kadar heyecanlıydı ki, Jung'un yolladığı kitap gelmeden önce kendi satın aldığını okudu.

Nisan 1906'da, Freud ile Jung arasında yaklaşık yedi yıl süren düzenli bir yazışma başladı. Bu yazışmalar birkaç yıl boyunca bilimsel düşüncelerin olduğu kadar kişisel düşüncelerin de en dostça, hatta en gizli alışverişine dayanıyordu.

Başka yerlerde bu kadar küçümsenen ve aşağılanan son onüç yılda yaptığı araştırmalarının, yurtdışındaki ünlü bir psikiyatri kliniğinde içten kabul gördüğü haberleri Freud'un yüreğini ısıttı. Bundan duyduğu gurur ve hemen sonra Jung'un kişiliğine ilişkin olarak edindiği izlenim serinkanlı bir değerlendirme yapmasını güçleştirdi. Psikanalize kaçınılmaz olarak eşlik eden ve hastalarından dolayı yeterince tanıdık olduğu dirençlerin analistleri de engelleyip, yoldan çıkarabileceğini önceden nasıl bilebilirdi ki?

1907'de, Freud'un Zürih'ten gelen üç konuğu vardı. Bunlardan biri, o sıralarda çalışmalarını, psikolojiyle yeni tanıştığı, Zürih'te sürdüren tıp öğrencisi Max Eitingon'dı. Rusya'da doğmuş, Galiçya ve Leipzig'de büyümüş, Zürih'ten ayrıldıktan sonra Berlin'e yerleşmiş, ama babasından gelen Avusturya vatandaşlığını korumuştu. Daha sonraki yıllarda Freud'un en yakın arkadaşlarından biri olacaktı. Ziyaretinin amacı, ilgilendiği ağır bir vaka konusunda Freud'a danışmaktı. Eitingon, Viyana'da yaklaşık onbeş gün kaldı, 23 ve 30 Ocak tarihlerinde küçük grubun çarşam-

ba toplantılarına katıldı. Freud'la üç ya da dört akşam geçirdi ve bu süre, kentteki uzun yürüyüşler sırasında gerçekleştirilen kişisel analiz çalışmasına harcandı. Bu, ilk eğitim analiziydi![v] Bu yürüyüşlerdeki hızlı tempoyu ve aniden üst üste gelen konuşmaları hatırlıyorum. Hızlı yürümek Freud'un düşünce akışını uyarırdı, ama durmayı ve bunları sindirmeyi tercih eden biri için zaman zaman soluk kesici oluyordu. Eitingon, Ekim 1909'da Viyana'da üç hafta geçirdi. Haftada iki gün Freud'la akşam yürüyüşüne çıkar ve bu sırada eğitim analizini tamamlardı. O yılın kasım ayında, bir yıllık bir süre için, Zürih'ten Berlin'e taşındı, ancak 1932'de Filistin'e gidene kadar orada yaşadı. 1 Ocak 1913'te yazdığı bir mektupta bunu takdir eden Freud'a çok sadıktı: "Yalnız bir insana yaklaşan ilk kişiydin ve onu terk edecek olan son kişi olacaksın."

Ancak çok daha heyecan verici olan şey 27 Şubat 1907'de, bir pazar sabahı saat onda Jung'un Freud'u ilk kez ziyaret etmesiydi. Ertesi temmuzda, her ikimizin de birer bildiri sunduğu Amsterdam'daki Uluslararası Nöroloji Kongresi'nde Jung bana, ilk görüşmesinin neşeli bir özetini anlattı. Freud'a söyleyecek ve soracak çok şeyi vardı ve tam üç saat boyunca yoğun bir heyecanla hiç durmadan konuştu. Daha sonra sabırlı ve özümleyici dinleyici, tartışmalarını daha sistematik olarak sürdürebileceklerini söyleyerek onun sözünü kesti. Freud, Jung'u şaşırtan bir girişimle, onun tiradın içeriğini, daha sonraki saatlerini daha verimli geçirmelerine olanak sağlayacak birkaç kesin başlık altında topladı.

Aralarındaki yazışmaların gösterdiği ve benim kendi anılarımın da doğruladığı gibi iki ya da üç yıl boyunca Jung'un Freud'a hayranlığı ve onun çalışmalarına yönelik heyecanı sınırsızdı. Freud'la ilişkisini, yaşamının en önemli olayı olarak değerlendirdi ve onunla ilk karşılaşmasın-

[v] Psikanalistlerin, yöntemi uygulamayı öğrenmek ve kendi çatışmalarını analiz etmek için kendilerinin analiz sürecinden geçmeleri –çn.

dan iki ay sonra Freud'a, psikanalize ilişkin bilgi edinen herkesin cennet ağacından bir meyve yediğini ve yeni bir bakış açısı kazandığını söyledi.

Freud yalnızca kendisine uzaklardan gelen destek için minnettar değildi, aynı zamanda Jung'un kişiliğinden de çok etkilenmişti. Kısa sürede Jung'un, kendisinin ilk varisi olduğuna karar verdi ve zaman zaman ondan, "oğlu ve mirasçısı" olarak söz etti. Kendi yandaşları arasında yalnızca Jung'un ve Otto Gross'un, gerçekten özgün bir akla sahip olduklarını belirtti. Jung, Freud'un tıpkı Musa gibi yalnızca uzaktan bakmasına izin verilen, psikiyatrinin vaat edilmiş topraklarını keşfetmeye yazgılı Joshua olacaktı. Yeri gelmişken, bu ifade, Freud'un ilerki yıllarda son derece belirgin hale gelen, kendini Musa ile özdeşleştirmesini göstermesi açısından ilginçtir.

Jung'da onu en çok etkileyen şeyin Jung'un yaşam dolu oluşu, canlılığı ve her şeyin ötesinde sınırsız hayal gücü olduğunu düşünüyorum. Bu, tıpkı Fliess ve Ferenczi vakalarında olduğu gibi, hemen hemen her zaman Freud'u büyüleyen bir nitelikti. Bu nitelik, oldukça gelişmiş özeleştiri yeteneğinin onun üzerinde en katı denetimi uygulamak zorunda olduğu ve kendi kişiliğinde büyük önem taşıyan bir şeyi yansıtıyordu. Ama ne Jung'la ne de Ferenczi'yle, Fliess'le olduğu gibi kişisel anlamda duygusal olarak ilgilenmedi; yalnızca onların varlıklarını hissetmek istedi.

1910'da Uluslararası Birlik kurulduğunda, Freud'un, Jung'u, tıpkı onun umduğu gibi, belirsiz bir süre için başkan olarak ataması son derece doğaldı. Öncelikle buyurgan yapısı ve disiplinli tavırlarıyla Jung kısmen bir lidere benziyordu. Psikiyatri eğitimi ve konumu, eşsiz zekâsı ve çalışmaya yönelik açık sadakatiyle bu görev için başkalarından çok daha uygun görünüyordu. Ama iki önemli eksiği vardı. Bu bir asinin, bir sapkının, kısacası bir liderden çok bir "oğul"un duygularına benzeyen onun duygularına uygun bir görev değildi ve kısa bir süre sonra bu görüş, görevlerini yerine getirmeye yönelik ilgisindeki azalmayla görünür hale geldi. Zihni yeterince berrak değildi. Bir zamanlar, okulda onunla

birlikte okumuş birine rastladığımı ve Jung'un, küçük bir çocukken nasıl biri olduğunu sorduğumda verdiği yanıtla sarsıldığımı anımsıyorum: "Aklı çok karışıktı." Aynı gözlemde bulunan tek kişi ben değildim.

Jung'un, Freud'un kişiliğine duyduğu etkileyici hayranlık onun yandaşlarını kapsamıyordu. Bana onları sanatçılar, yıkılmışlar ve sıradan kişiler karışımı olarak tanımladı ve Freud'un talihsiz bir biçimde onlar tarafından kuşatılmasına üzüldüğünü söyledi. Kuşkusuz onların tavırları, Jung'un İsviçre'den alışık olduğu profesyonel sınıfınkinden bir biçimde farklıydı, ancak doğru ya da yanlış, bu düşünce biçiminde bazı "ırksal" önyargıların rol oynadığından şüphelenmeden edemiyorum. Her koşulda, İsviçreli ile Viyanalı arasındaki antipati karşılıklıydı ve zamanla daha da arttı; bu da Freud'a fazlasıyla sıkıntı yaratan bir durum oldu.

Bu önemli yıl bitmeden önce daha kalıcı bir diğer arkadaş, Karl Abraham, Freud'u ziyaret edecekti. Zürih'te, Bleuler ve Jung'un altında üç sene çalışmıştı, ama İsviçreli olmaması nedeniyle orada daha fazla ilerleme umudu yoktu; bu yüzden, 1907 Kasımında Berlin'e yerleşmeye ve psikanalist olarak çalışmaya karar vermişti. Jung gibi o da, 1904'ten beri Freud'un çalışmalarını izliyordu. Haziranda Freud'a, psikanaliz üzerine yazdığı değerli makale dizilerinin ilkini yolladı; Freud üzerinde bu çok olumlu bir izlenim bıraktı. Böylece düzenli yazışmaları başladı ve Freud onu davet etti. Abraham, 15 Aralık 1907'de bu davete karşılık verdi; sonraki birkaç gün boyunca Freud'la çok sayıda heyecanlı konuşma yaptılar. Kısa süre sonra iki adam, bozulmayacak bir dostluğun temellerini attılar; böylece Abraham, Freud'la düzenli yazışmaları çok değerli bilimsel yorumlar ortaya çıkaran üç kişiden biri oldu (diğerleri Ferenczi ve bendim).

Bir sonraki yabancı ziyaretçi aynı derecede değerli bir kazanımdı. Freud'un en yakın dostu ve çalışma arkadaşı olacak olan Budapeşteli Sandor Ferenczi, hipnotizma konusunda deneyimli bir pratisyen hekimdi. *Düşlerin Yorumu*'nu okumuş ancak önemsemeden bir yana atmıştı. Buna

karşın, 1907'de bir dostu, kitaba bir şans daha verme konusunda Ferenczi'yi ikna etti ve bu kez kitap onda şok etkisi yarattı. Freud'a yazdı ve 2 Şubat 1908 Pazar günü ziyaretine gitti. Bıraktığı izlenim o kadar olumluydu ki, ağustos ayında, Berchtesgaden'deki tatillerinde Freud ailesiyle birlikte onbeş gün kalmak üzere davet edildi – kısa sürede özel olarak sevdikleri biri olacaktı.

Freud daha ilk günlerden itibaren Ferenczi'nin heyecanından ve zihninin canlı, yaratıcı işleyiş biçiminden etkilendi – daha önceleri büyük dostu Fliess'te kendisini büyüleyen özellikler. Ancak bu kez duyguları pek de arkadaşlıkla ilgili değildi, buna karşın Ferenczi'nin özel yaşamı ve sorunlarıyla her zaman bir baba gibi ilgilendi. Birlikte birçok tatil geçirdiler ve 1908 ile 1933 yılları arasında birbirlerine, hepsi korunan, binden fazla mektup yazdılar. Ferenczi, en başından itibaren bu mektuplarda bilimsel sorunları tartıştı ve bu iki adam konuşma ve yazışmalarında, psikanaliz konusunda kendi aralarında çok sayıda önemli sonuca ulaştılar.

Viyanalı Hanns Sachs, Freud'un üniversite konferanslarına yıllardır katılıyordu ve 1910 başlarında, henüz yayımladığı küçük bir kitabı sunmak için onu kişisel olarak ziyaret etme cesaretini buldu. Bu kitap, Kipling'in *Kışla Baladları*'nın bir bölümünün çevirisiydi – bu arada, gerçekten eşsiz bir çeviriydi.

Böylece, yıllar boyunca Freud'un yakın arkadaşları olacak olan küçük çevrenin üyeleri onu kişisel olarak tanımıştı: 1906'da Rank, 1907'de Eitingon ve Abraham, 1908'de Ferenczi ve ben ve 1910'da Sachs.

1907'de, toplum sağlığı ve hijyen konusunda yayım yapan bir derginin editörü olan Dr. Fürst, Freud'dan, o zamanlar yeni bir sorun olan çocukların cinsel açıdan aydınlatılması konusundaki görüşlerini ifade etmesini istedi. Freud, bu tür bilgileri çocuklardan saklamanın çok sayıda acı verici sonucunu gördüğünden doğal olarak bu bilgilerin verilmesinden yanaydı ve bunların bazı üzücü örneklerini anlattı. Ancak çok daha önem-

li olan bir yayın, Freud'un din araştırması alanına yaptığı ilk katkıydı. Bu çalışmada, belli dinsel uygulamaların, saplantılı hastalar tarafından sergilenen zorlanımlı eylemlerle benzerliklerini ve farklılıklarını karşılaştırıyordu. O yılın ana ürünü, Jensen'in *Gradiva* romanı üzerine yazdığı kitaptı.

1907 Kasımının sonunda Jung'la birlikte Zürih'te bir hafta geçirdim ve New Yorklu Brill ve Peterson'ın yanı sıra orada çalışan diğer hekimlerle tanıştım. Bir ilişkinin ilk evrelerinde Jung, hem çok etkileyici hem de esprili olabiliyordu. Ona bir keresinde, o sıralarda Zürih'te yeni başlamakta olan Dadaizm modasının psikotik temeli olup olmadığı konusunda ne düşündüğünü sorduğumu anımsıyorum. Şöyle yanıtladı: "Herhangi bir saygın delilik için fazla ahmakça."

O dönem Zürih'te, küçük bir "Freud Grubu" oluşmuştu. Cenevre'den Edouard Claparède ve Kreuzlingen'den Binswanger gibi birkaç istisna dışında tüm üyeler Zürihliydi. Kendi şefi Profesör Bleuler'in, Jung'un Franz Riklin adlı bir akrabasının ve Alphonse Maeder'in yanı sıra başkalarının da dahil olduğu grubun lideri kuşkusuz Jung'du. Grup, çalışmalarını tartışmak için Burghölzli Akıl Hastalıkları Hastanesi'nde toplanırdı ve genellikle bir ya da daha fazla konuk bulunurdu.

Jung'a, Freud'un çalışmasıyla ilgilenenlerin hepsini bir araya getirecek bir buluşmanın iyi olacağını söyledim; bunun üzerine o da izleyen nisan ayında Salzburg'da bir toplantı düzenledi. Bu toplantıya, daha sonraki toplantılarda da kullanılmak üzere "Uluslararası Psikanaliz Kongresi" adını vermek istedim, ama o yolladığı davetiyelere "*Zusammenkunft für Freud'sche Psychologie*" (Freudcu Psikoloji Toplantısı) başlığını koyma konusunda ısrar etti – bilimsel bir toplantı için alışılmadık bir kişisel başlık. Bu, şefi Bleuler'e hemen eleştirilecek bir konu sağlayacak bir tutumdu. Bu arada Abraham, daha sonra Freud'a, kendisinin orada okuduğu makaleyi yayımlarken Kongre'nin adını ne olarak yazacağını sorduğunda, Freud onun yalnızca özel bir toplantı olduğunu ve Abraham'ın ondan söz

etmemesi gerektiğini söyledi.

Yine de tarihsel bir olaydı; Freud'un çalışmasının kamusal olarak ilk kabulüydü. Bu toplantının hikâyesi hiçbir yerde yer almadığı için burada biraz anlatmak uygun olacak gibi görünmektedir. Kongre, başkanı, sekreteri, saymanı, danışma kurulu, alt komitesi ve benzer yapıları olmamasıyla diğer kongrelerden ayrılıyordu ve –hepsinden iyisi– bir iş toplantısı değildi! Yalnızca bir gün sürdü.

26 Nisan 1908 Pazar günü, Salzburg'da, Bristol Otel'de toplandık. Aşağıda göreceğiniz gibi toplantı gerçekten uluslararasıydı. Dokuz makale okundu: Avusturya'dan dört, İsviçre'den iki ve İngiltere, Almanya ve Macaristan'dan birer tane. Yarısı analiz uygulayan ya da uygulayacak olan kırkiki katılımcı vardı.

Sunulma sıralarına göre makaleler şunlardı:

Freud	: "Vaka Hikâyesi"
Jones	: "Günlük Yaşamda Ussallaştırma"
Riklin	: "Mit Yorumunun Bazı Sorunları"
Abraham	: "Histeri ile Erken Bunama arasındaki Psikoseksüel Farklar"
Sadger	: "Eşcinselliğin Etiolojisi"
Stekel	: "Kaygı Histerisi Üzerine"
Jung	: "Erken Bunama Üzerine"
Adler	: "Yaşamdaki ve Nevrozdaki Sadizm"
Ferenczi	: "Psikanaliz ve Pedagoji"

Makalelerin çoğu sonradan yayımlandı, ama burada bizi ilgilendiren tek makale Freud'unki. Jung, ondan bir vaka hikâyesi anlatmasını rica etmişti; bu nedenle, bizlerin sonradan "Fare Adam" olarak değindiğimiz saplantılı bir vakanın analizini betimledi. Kenarlarında bizlerin toplandığı uzun bir masanın ucuna oturdu ve alışıldık, alçak, ama net ses tonuyla konuştu. Büyük bir dikkatle dinlediğimiz konuşması Avrupa saatiyle sabah sekizde başladı. Saat onbirde, yeterince dinlediğimizi düşünerek ko-

nuşmayı kesti. Ama konuya o kadar dalmıştık ki devam etmesi için ısrar ettik. Konuşması yaklaşık saat bire kadar sürdü.

İleri sürdüğü görüşler arasında aynı insana yönelik dönüşümlü sevgi ve nefret ve erken dönemde iki tutumun, genellikle nefretin bastırılmasıyla sonuçlanan, birbirinden ayrılması vardı. Sonra çoğunlukla bunu, nefrete karşı alışılmadık yumuşaklık, kan dökme korkusu ve benzer tepkiler izler. İki tutum da eşit güçte olduğu zaman *folie de doute*[Φ] olarak bilinen klinik belirtiyle açıklanan bir düşünce felci ortaya çıkar. Bu nevrozun önemli bir özelliği olan saplantılı eğilimler, felci aşırı bir azimle yenme doğrultusunda şiddetli bir çabayı belirtir.

Freud, elliiki yaşındayken yalnızca saçları hafif kırlaşma belirtileri göstermeye başlamıştı. Gür, koyu, iyi taranmış saçlarla süslenmiş biçimli bir kafası, hoş bir bıyığı ve sivri bir sakalı vardı. Yaklaşık 1,70 boyundaydı, biraz şişmandı ve –bel ölçüsü göğüs ölçüsünü aşmamasına karşın– oturarak yapılan bir mesleğin izlerini taşıyordu. Hazır dış görünüşten söz ederken kafasının çevresinin ellibeş buçuk santim olduğunu ekleyebilirim, çaplar da sırasıyla onsekiz ve onbeş buçuk santimetreydi. Yani, seksenaltı olan kafatası katsayısı nedeniyle kesinlikle dolikosefaldi. Canlı, belki de biraz huzursuz ya da hatta kaygılı bir hareket tarzı vardı. Gözleri sürekli hareket halindeydi, bu da ciddi ve insanın içine işleyen bir etki bırakıyordu. Davranışlarında ve hareketlerinde belli belirsiz bir dişil yön sezdim ve belki de ona yönelik olarak, pek çok analistin aksine, çocuklara yöneltilene benzer bir tutum yerine yardımcı ve hatta koruyucu bir tutum benimsememin nedeni de budur. Çok net bir telaffuzla –bir yabancı tarafından minnetle karşılanan bir özellik– ve sıcak bir ses to-

---

[Φ] *Kuşku deliliği*. Aşırı saplantılı kuşkuyla, kendi çocuklarının veya arkadaşlarının adı gibi en sıradan, en bariz konularda bile belirsizlik duygusuyla tanımlanan ve çoğu kez saplantılı-zorlanımlı nevrozlarda yaygın olarak gözlenen bir belirti. Kişi, kapıyı kilitleyip kilitlemediğinden, ocağı kapatıp kapatmadığından ve benzer şeylerden emin olamaz ve tekrar tekrar kontrol eder –yn.

nuyla konuşurdu; alçak sesle konuştuğunda, ender olarak sesini yükseltiği zamanlardan daha sevimli olurdu. Almanca sözcükleri yanlış telaffuz ettiğimde bunları düzeltme konusunda son derece anlayışlı davranırdı, ama sözcüklerin dişi ya da erkek olmasına ilişkin hatalara karşı duyarlı görünürdü; örneğin "*die Schnee*"[Φ] dediğimde hoşgörüyle karşılamadığını anımsıyorum.

Freud'un ilk yabancı yandaşlarına yani İsviçrelilere yakınlık duyması doğaldı – bunlar aynı zamanda Yahudi olmayan ilk yandaşlarıydı. Yıllar boyunca desteksiz kaldıktan, alay edildikten ve kötü muamele gördükten sonra yurtdışındaki ünlü bir psikiyatri kliniğinden tanınmış üniversite hocaları çalışmasına karşı içten destekleriyle sahneye çıktıklarında, bundan gurur duymamak için olağandışı bir felsefi yatkınlık gerekliydi. Ancak Freud'un soğukkanlı dış görünümünün ardında her zaman, için için yanan ateşler vardı ve aşırı coşkusu, o dünyada tek başına kaldığı zaman her şeye karşın etrafında toplanan ilk kişiler olan Viyanalıların büyük olasılıkla hoşuna gitmiyordu. Kaçınılmaz olarak kıskançlıkları, Freud'un özel olarak ilgi duyduğu Jung'a odaklandı. Tutumları, Yahudilerin ender olarak hatalı çıkan antisemitizm beklentisiyle birlikte, Yahudi olmayanlara yönelik genel şüpheleriyle vurgulandı. Freud bunu bir ölçüye kadar paylaştı, ama dış dünya tarafından sonunda tanınmanın hazzı içinde bu duygu şimdilik rafa kalkmıştı. Viyanalılar daha o zamanlarda bile, Jung'un psikanaliz yandaşlarının arasında uzun süre kalmayacağını öngörmüşlerdi. O dönem bu konuda haklı olup olmadıkları bir başka sorundur, ama Almanların güzel bir deyimi vardır "*der Hass sieht scharf* (nefretin gözleri keskindir)."

Makalelerin okunmasından sonraki ufak bir toplantıda, psikanalizle

---

[Φ] *schnee*, kar anlamına gelir ve *der* ön ekini alır. Jones bu sözcüğü yan anlamlarından biri olan (toz halindeki) uyuşturucu madde bağlamında kullanmış olabilir –yn.

ilgili ilk derginin çıkarılmasına karar verildi; bu tür dergilerin sayısı İkinci Dünya Savaşı felaketine kadar giderek arttı, ama çok sayıda "yol arkadaşı" bir yana şu anda dokuz dergi bulunmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nın patlamasıyla yayımına son veren dergi *Jahrbuch für psychoanalytische und psychopathologische Forschungen*'di. Bleuler ve Freud tarafından yönetilen derginin editörlüğünü Jung yapıyordu. Viyanalılar, yeni derginin çıkarılmasında göz ardı edildikleri, özellikle de kendilerine danışılmaya bile gerek görülmediği için gücenmişlerdi; derginin çıkarılması konusunda İsviçrelilerle, yalnızca Abraham, Brill, Ferenczi ve benim bulunduğum bir ortamda tartışılmıştı. Viyanalıların kırgınlığı büyüdü ve iki yıl sonra Nuremberg'de açıkça sergilendi.

Yayınları için özgürce kullanabileceği bir dergi sahibi olmak Freud açısından büyük anlam taşıyordu. Kendisini daha bağımsız hissetmesini sağladı. Artık karşıtlarına gülme olanağı vardı. Birkaç ay sonra Jung'a şunları yazdı: "Sana katılıyorum. Çok düşman, çok şeref. Artık çalışabiliriz, istediğimizi yayımlayabiliriz ve arkadaşlığımızdan bir şeyler elde edebiliriz, bu çok güzel ve uzun süre böyle devam etmesini umuyorum. Eğer 'tanınma' zamanı gelirse, cehennemin tekin olmayan parlaklığının cennetin kutsal sıkıcılığıyla kıyaslanması gibi o gün de şimdiki zamanla kıyaslanacak. (Doğal olarak bunun tersini kastediyorum.)"

Kongreden sonra Brill ve ben, Freud ailesinin son derece hoş konukseverliğini yaşadığımız Viyana'ya, sonra da Ferenczi'yi ziyaret etmek için Budapeşte'ye gittik.

Brill'in, Freud'un yazılarının çeviri haklarını istemesi ve onun bu teklifi hevesle, ama üzerinde çok düşünmeden kabul etmesi bu ziyaret sırasında oldu. Bu, gelecekteki bitmek bilmeyen kişisel, hatta yasal sorunların kaynağı olacaktı. Halihazırda meşgul olduğum kendi çalışmalarımın planlarına daldığım ve çevirinin ne kadar zaman alıcı bir iş olduğunu deneyimlerimden bildiğim için benim tepkim önemli ölçüde rahatlamaydı. Freud çok yetenekli ve hızlı bir çevirmendi, ama son derece serbest çevi-

ri yapardı ve kendi yazılarını doğru olarak çevirip düzeltmenin (!) ne kadar kapsamlı ve zor bir iş olacağını hiç anlamadığını düşünüyorum. Brill'in kusursuz olmayan İngilizce ve Almanca bilgisi kısa sürede kuşkularımı artırdı, bu nedenle onun taslaklarını okumayı ve takıldığım konuları onun değerlendirmesine sunmayı önerdim; benim adımdan bahsedilmeyecekti. Eninde sonunda Brill'in, New York'taki ilk günlerinde uygun olmayan çevrelerden edindiği İngilizce benim ana dilimdi. Ama büyük olasılıkla kendi dil yeteneklerine yönelik bir eleştiri olarak algıladığı için önerimi reddetti; yarım düzine dil konusunda bilgisi vardı ve daha önceleri bu dillerde ders vererek yaşamını kazanmıştı. Benim, Brill'in çevirilerini lekelememe gerek yoktu; başkaları bunu yeterince özgür bir biçimde yapmıştı zaten. İki yıl sonra Freud'a, çalışmasının İngilizce konuşanlara daha iyi bir biçimde sunulmamasının ne kadar üzücü olduğunu söylediğimde "İyi bir çevirmendense iyi bir arkadaşı tercih ederim" dedi ve beni Brill'i kıskanmakla suçladı. Bunu yapmam için bir neden yoktu, ama Freud'un herhangi bir şey üzerine görüşlerini değiştirmek hiçbir zaman kolay olmadığı için bu konuyla ilgili olarak bir daha hiç konuşmadım. Benim görüşümün doğruluğunu kabul etmesi için yurtdışından gelen eleştirilerin yıllarca sürmesi gerekecekti.

Brill'in, ilk günlerinde görece ciladan yoksun kalmış olmasına karşın, altın bir kalbi olduğu gerçeği gizlenemez. İlişkimizin en başında, Amerika'da bizi bekleyen ortak çalışmada iyi geçineceğimizi sezdim ve ondan daha sadık bir dostum hiç olmadı – bunu sürekli kanıtladı.

1909'un başında, Freud çok daha değişik türde bir başka arkadaşlık kurdu ve bu hiç gölgelenmeden yaşamının sonuna kadar sürdü. Bu, daha sonra kapsamlı bir yazışma sürdürdüğü Zürihli *Pfarrer* [Peder] Oskar Pfister'le arkadaşlığıydı. Freud, Pfister'i çok severdi. Onun yüksek etik ölçütlerine, şaşmaz bir biçimde başkalarını düşünmesine ve insan doğasına ilişkin iyimserliğine hayrandı. Büyük olasılıkla, ona yazdığı mektuplara "Tanrının sevgili kulu" diye başlayabileceği ve –kendini betimlediği

şekilde– "tövbe etmeyen bir kâfire" yönelik hoşgörüsüne her zaman güvenebileceği Protestan bir din adamıyla, sınırsız bir biçimde dostça ilişkiler içinde olabileceği düşüncesi de ona hoş geliyordu. Pfister ise gerçek bir Hıristiyan olduğuna ısrar ettiği adama yönelik kendi açısından sınırsız bir hayranlık ve şükran duyuyordu. Freud'un, bu kibar suçlamaya karşı yapabileceği tek şey cinsel etikler konusunda bir kitap yazan arkadaşı Praglı Christian von Ehrenfels'in, kendisini ve Freud'u "Cinsel Protestanlar" olarak vaftiz ettiğini belirtmekti.

Salzburg Kongresi'nin yankıları çoğunlukla olumluydu, ama olumlu olmayan bir tane vardı. Bu, Abraham ile Jung arasında geçen ve kişisel geçimsizliklerini, özellikle de Abraham açısından önemli ölçüde karşıtlığı açığa çıkaran bir çatışmaydı. Zürih'te mutlu yıllar geçirmişti, ama orada çalışanlar arasında son zamanlarda artan bilimdışı ve mistik olarak değerlendirdiği eğilimlerden rahatsızdı. Aralarındaki sorunun asıl nedeni Freud'un, Abraham ve Jung'la kişisel görüşmelerinde, erken bunama ile herhangi bir nevrozu birbirinden ayıran şeyin yalnızca, hastalık sürecinde gerilemenin ulaştığı daha erken bir saplantı noktası (o zaman basitçe "oto-erotizm" denen saplantı noktası) bulunması olduğunu söylemesiydi. Bu yaklaşık dokuz yıl önce vardığı bir sonuçtu. İki adam Kongrede erken bunama üzerine makaleler okudular, ama Abraham, tümüyle Freud'un ipuçlarından yararlanıp, bu hastalıkta "bunama" olarak adlandırılan şeyin zihinsel yeteneklerin zarar görmesine değil, duygu sürecinin tümüyle engellenmesine bağlı olduğu sonucuna varırken, Jung yalnızca, hastalığın farazi bir "psiko-toksin"in neden olduğu beynin organik bir durumu olduğuna ilişkin görüşünü yineledi.

Newton ve Leibniz'den bu yana bilimsel gelişmeye bu kadar çok zarar veren öncelik konusu üzerine o saçma, küçük tartışmalardan biriydi. Tartışma, Kongrede sunduğu makalede Abraham'ın, Bleuler ve Jung'un erken bunama konusundaki araştırmalarından söz etmeyi ya da bu konuda onlara paye vermeyi ihmal etmesinden doğdu; o dönem Jung bunu

çok kötü yorumladı. Bu olayda ilginç olan tek şey Freud'un bu konulara ve konuyla ilgili insanlara yönelik tutumudur. Bu en iyi biçimde Freud ve Abraham arasındaki mektuplardan alıntı yapılarak görülür.

Lieber und geehrter Herr College,

Salzburg'u sevindirici bir olay olarak değerlendirdiğini duymaktan memnun oldum. Kendim tam ortasında durduğum için bu konuda yargıda bulunamam, ama benim eğilimim de bu ilk toplantıyı umut verici bir sınav olarak görme doğrultusunda.

Bu konuyla ilgili olarak senden, her şeyin onun yerine getirilmesine bağlı olabileceği, bir ricada bulunacağım. Makalenin, sen ve Jung arasında bazı çatışmalara yol açtığını anımsıyorum ya da en azından sonradan bana söylediğin birkaç şeyden bunu çıkardım. Şimdi, aranızdaki rekabetin kaçınılmaz ve belli sınırlar içinde oldukça zararsız olduğunu düşünüyorum. Söz konusu olayda kesin olarak haklı olduğunu düşündüm ve Jung'un duyarlılığını kendi kararsızlığına bağladım. Ama aranıza kötü bir duygunun girmesini istemem. Sayımız hâlâ o kadar az ki, özellikle kişisel kompleksler nedeniyle aramızda ortaya çıkabilecek uyumsuzluklar söz konusu olmamalı. Ayrıca Jung'un, kendisinin terk ettiği ve senin bu kadar ısrarla savunduğun görüşlere geri giden yolu bulması da bizim için önemli. Bu konuda daha fazla umut olduğuna inanıyorum ve bizzat Jung bana Bleuler'in kendisine boyun eğiyor gibi göründüğünü ve erken bunamanın organik doğası kavramını neredeyse tekrar terk etme eğiliminde olduğunu yazdı. Bu durumda makaleni yayımlamadan önce Jung'la konuşursan ve ondan, dikkate alman için onun sana yönelttiği itirazları tartışmayı rica edersen bana kişisel bir iyilik yapmış olursun. Bu türden dostça bir jest, aranızdaki henüz olgunlaşmamış anlaşmazlığa kesin olarak son verecektir. Bu beni çok mutlu edecek ve kendi yaşamlarımızı sürdürmek için hepimizin psikanalizden pratik yararlar edinebileceğimizi gösterecektir. Kendi üzerindeki küçük zaferi güçleştirme.

Hoşgörülü ol ve benim düşüncelerimi izlemenin senin için, Jung için olduğundan gerçekten daha kolay olduğunu unutma, çünkü öncelikle sen tümüyle bağımsızsın ve dahası ırksal ilişki seni benim anlaksal yapıma

yakın kılıyor; oysa ki o bir Hıristiyan[1] ve bir papazın oğlu olarak bana uzanan yolu yalnızca büyük iç dirençlere karşın bulabilir. Bu nedenle onun bağlılığı çok daha değerlidir. Neredeyse, psikanalizi bir Yahudi ulusal olayı haline gelme tehlikesinden kurtaran şeyin onun sahneye çıkışı olduğunu söylemek üzereydim.

Ricamı dikkate alacağını umuyor ve seni içtenlikle selamlıyorum.

Sevgiler,
Freud

Freud bu mektuba hiçbir yanıt alamadığı için kaygılanır ve tekrar yazar.

9 Mayıs 1908

Sehr geehrter Herr College,

Şimdiye kadar ricama bir yanıt alamadığımdan, ricamı yinelemek için tekrar yazıyorum. Sahip olduğum her şeyi, tıpkı başkalarına olduğu gibi sana da ne kadar gönüllü bir biçimde sunduğumu biliyorsun, ama benim için hiçbir şey, arkadaşlarım ve yandaşlarım arasındaki öncelik konusu üzerine duyarlılıktan daha acı verici olmayacaktır. Eğer herkes kendi rolünü oynarsa bu türden şeyleri önlemek mümkün olur. Benim için olduğu kadar dava[2] adına da kendini bunlardan kurtaracağını umuyorum.

İçten selamlar,
Sevgiler
Freud

Sehr verehrter Herr Professor,

İkinci mektubunuz geldiğinde size yazmak üzereydim. Daha önce yazmama nedenim karşılıklı yararlarımız açısındandı. İlk mektubunuzu okuduğumda tümüyle katılmadım ve bu nedenle birkaç gün için mektubu bir yana bıraktım. Daha sonra onu *sine ira et studio* [taraf tutmaksızın ve önyargısız] okuyabildim ve gerekçelerinizin doğruluğuna ikna oldum. Zürih'e yazma konusunu ertelemedim, ama mektubu da hemen yollamadım. Birkaç gün ara vererek, dostça bir girişimi bir saldırıya dönüştürecek hiçbir

[1] Yahudilerin, Yahudi olmayanları geleneksel tanımlama biçimi.

[2] Freud her zaman psikanaliz için Almanca "die Sache" [dava] kelimesini kullanır.

şeyin mektupta gizli olmadığına emin olmak istedim. Tartışmalardan tümüyle uzak durmanın benim için ne kadar zor olduğunu biliyordum ve mektubu tekrar okuduktan sonra şüphelerimde haklı olduğumu gördüm. Dün mektubu son şekliyle yeniden yazdım ve davamıza hizmet edeceğine inanıyorum. Jung'un mektubunu yolladıktan sonra size yazmak istedim ve sessizliğimi bağışlayacağınızdan eminim. Şimdi sorunu serinkanlı bir biçimde gözden geçirdiğimde müdahaleniz ve bana olan güveniniz için size teşekkür etmeliyim. Konunun bende herhangi bir olumsuz duygu bırakıp bırakmadığı konusunda korkmanıza gerek yok.

Aslında çatışmaya oldukça masum bir biçimde girdim. Geçen aralıkta size, görüşlerinizi her ikimize de aktarmanız nedeniyle Jung'la çatışmamız gibi bir risk olup olmadığını sormuştum. Benim kuşkularımı dağıttınız. Salzburg'da sunduğum makalenin taslağı Bleuler ve Jung'u memnun edecek bir cümle içeriyordu, ama makaleyi okurken ani bir dürtüyle bu cümleyi atladım. Gerçek neden Bleuler ve Jung'a yönelik düşmanlığımda yatarken, o an için kendimi bir göstermelik-güdüyle –zaman kazanmak için– aldattım. Bu, onların son yayınlarının aşırı derecede uzlaşmacı doğasından, Bleuler'in sizin adınıza değinmediği Berlin konuşmasından ve çeşitli saçmalıklardan kaynaklanıyor. Bleuler ve Jung'dan bahsetmemem açıkça şu anlama geliyordu: "Cinsel kuramdan uzaklaştığınıza göre, ben onunla uğraştığım sürece sizin adınızı anmam" ...

Sevgiler,
Karl Abraham

Abraham'ın dostane girişimi hak ettiği başarıyı kazanmadı: buna hiç yanıt verilmedi. Daha sonra Jung'a yönelik bazı eleştirilerde bulundu, ama Freud kendi görüşünün daha çok Jung'dan yana olduğunu söyledi. Şunları ekledi: "Mistik öğemiz olmadığı için biz Yahudilerin işi daha kolay." Sonraki mektubunda şöyle yazıyordu: "Eylülde Zürih'e gittiğimde işleri yoluna koymak için elimden gelen her şeyi yapacağım. Beni yanlış anlama: Seni suçlayacak hiçbir şeyim yok. İsviçrelilerin, benim korunduğum, bastırılmış antisemitizmlerini artan bir güçle sana yönelttiklerini sanıyorum. Bence, eğer başka insanlarla birlikte çalışmak istiyorsak biz

Yahudilerin bir parça mazoşizm geliştirmemiz ve belli ölçüde adaletsizliğe katlanmaya hazırlıklı olmamız gerek. Birlikte çalışmanın başka bir yolu yok. Eğer adım Oberhuber olsaydı tüm diğer etmenlere karşın yeni görüşlerimin çok daha az dirençle karşılaşacağından emin olabilirdin. ... Senin güçlü ilgin ve Jung'un coşkusuyla sizi neden bir araya getiremeyeyim?" Daha sonra Abraham, Freud'a, psikanalizin sanki aşılmış bir şeymiş gibi arkaplana atıldığına ilişkin Zürih'ten aldığı olumsuz haberleri aktardı. Ama Freud, İsviçre'de –Zürih'te– bir süre kaldı ve günde sekiz saat Jung'la görüştü. Jung'a, Abraham'ın kuşkularını ve aktardığı söylentileri –tahmin edilebileceği gibi hesap kitap yapmadan– anlattı. Jung bunları duymaktan üzüntü duyduğunu söyledi. Jung'un dengesizliklerini aştığına ve kendini onun (Freud) çalışmasına verdiğine ikna oldu. Tümüyle olumsuz bir figür olan Bleuler'den ayrılmış ve asistanlık görevini bırakmıştı. Böylece Freud sevinçle ülkeden ayrıldı.

Ancak aralıkta yeni bir sorun çıktı. Abraham, Jung'un, onun *Jahrbuch* için yazdığı bazı önemli değerlendirmelerin yer sıkıntısı nedeniyle birinci değil ikinci sayıda yayımlanacağı haberini vermesine kızmıştı. Abraham bunu kişisel bir olay olarak değerlendirdi ve tekrar Jung'un iyi niyetinden şüphe etmeye başladı. Freud bu kez Jung'un tarafını tuttu ve Abraham'ı çok ağır bir biçimde uyardı.

Abraham sağduyulu bir adam olduğundan eleştiriyi doğru biçimde algıladı. Jung, Freud'un ziyaretine ertesi bahar karşılık verdi ve 1909 yılının 25 ile 30 Mart tarihleri arasında karısıyla birlikte Viyana'da kaldı.

Hemen hemen Kongreyle aynı zamanda Freud'un ev düzenlemesinde bazı değişiklikler yapılıyordu. 1907 sonunda kız kardeşi Bayan Rosa Graf, aynı binada Freud'unkinin karşısında bulunan dairesini boşalttı; Freud bu daireyi alarak yaşamını kolaylaştırmayı ve aynı zamanda daha fazla rahatlık elde etmeyi planladı. Bu, yaklaşık onbeş yıl boyunca çalıştığı ve hastalarını tedavi ettiği zemin kattaki üç odalı küçük daireden vazgeçmek anlamına geliyordu. Genel temizlik yapılırken yaşamında

ikinci kez bir belge ve mektup yığınını yok etme fırsatını buldu, ama bu bizim zararımıza oldu.

Freud, Viyana'da yaklaşık elli yıl yaşadıktan sonra kentin resmi "vatandaşı" olmaya karar verdi. Bu, 4 Mart 1908'de gerçekleşti. Böylece, başvurusunun nedeni olduğunu tahmin ettiğim, seçme hakkı kazandı; yalnızca liberal bir adayın seçimlere girdiği ender durumlarda oy kullandı ve bunun için ilk fırsatın o yıl olduğunu öğrenmek beni şaşırtmadı.

Freud, 1908 yazında, üvey kardeşi Emmanuel'i Manchester'da ziyaret etti. Hook ve Harwich yoluyla İngiltere'ye gitmek üzere 1 Eylülde yola çıktı. Ancak Hague'da, Rembrandtları görmek için durdu ve bunlar kendisinde "eşsiz bir izlenim" bıraktı; Rembrandt ve Michelangelo onu en derinden etkileyen ressamlar olarak görünmektedir. Ondokuz yaşındaki ilham verici ziyaretten beri İngiltere'ye ilk gelişiydi ve 1938'de buraya yerleşmesinden önceki son ziyareti olacaktı. İngiltere'de onbeş gün geçirdi; buradan yazılmış yarım düzine mektup vardır.

Freud, Manchester'dan, bir hafta kaldığı Londra'ya geçti. Londra kısacası muhteşemdi; gördüğü her şeye ve insanlara hayran kaldı; Oxford Caddesinin mimarisini bile takdir etti (!). Bir İngiliz piposu satın aldı ve purolar da çok güzeldi. Elbette kenti de dolaştı, ama onun için en fazla anlam taşıyan şey British Museum'daki antik eserler, özellikle de Mısır'a ait olanlardı. Tiyatroya gitmedi, çünkü ertesi günkü müze ziyaretlerine hazırlanmak için geceleri okumaya ayrılmıştı. Son günü, kendisini özel olarak ilgilendiren İngiliz Reynolds ve Gainsborough Okullarının bulunduğu Ulusal Galeri'de geçirdi.

Dönüş yolunda dört gün Zürih'te, Jung'un konuğu olarak Burghölzli'de kaldı, birlikte mutlu ve neşeli zamanlar geçirdiler. Jung, Pilatus Dağı ve Rigi'yi görmek için onu bir tura götürdü ve birlikte pek çok yürüyüş yaptılar. Freud, Jung'un Küssnacht'ta yaptırdığı yeni eve konuk olmak için sabırsızlandı. İki adam, belki de ilk karşılaşmaları hariç, bu bu-

luşmada diğer görüşmelerden daha fazla yakınlaştılar.

Freud 1908'de beş makale yayımladı. Bunlardan ilki ve en özgün olanı büyük bir sürpriz olduğunu kanıtladı ve daha önce yazdığı her şeyden daha fazla alaya alındı. Erotik doğaya sahip oldukları konusunda uzun zamandır ısrar ettiği çocukluktaki anal uyarılmaların, kişilik özelliklerini oldukça özel bir biçimde etkilemeye yetkin olduklarını gösterdiği, yalnızca iki sayfalık kısa bir makaleydi. Varılan sonucun doğruluğu günümüzde geniş ölçüde kabul görmektedir, ama insan kişiliğinin herhangi bir özelliğinin daha aşağı kökenlerden gelişebileceği düşüncesi o zamanlar dış dünyaya inanılmaz bir şey olarak göründü.

Cinsel ahlak ve uygarlık arasındaki ilişki üzerine bir makale, yirmi yıldan uzun bir süre sonra meyve vermeye başlayan, uygarlığın doğası üzerine daha derin incelemelerin ön habercisiydi.

Makalelerden biri, küçük çocukların, döllenme de dahil olmak üzere cinsel etkinliğin doğası üzerine genellikle oluşturdukları tuhaf savlar üzerine bir açıklamaydı. Diğer makale, histerik fantezilerin çiftcinsellik ile ilişkisi üzerineydi. Daha sonra bazı çarpıcı sonuçlara ulaştığı, şairlerin fantezi ile ilişkisi üzerine bir tartışmada oldukça cesur bir biçimde estetik bir sorunun üstesinden geldi.

1908 Aralığında, Freud'un kişiliğini ve çalışmasını çok daha geniş ve uzak bir çevreye tanıtacak bir olay gerçekleşti. Worcester, Massachusetts'teki Clark Üniversitesi Rektörü Stanley Hall onu, üniversitenin kuruluşunun yirminci yılı kutlamalarında bir dizi konferans vermeye davet etti. Yolculuk masrafları ödenecek ve Freud'a 3000 mark verilecekti. Kendisine eşlik etmesi için Ferenczi'yi davet etti ve –daha sonra bunun olanaksız olduğu görülmesine karşın– kardeşi Alexander de ona katılma arzusunu dile getirdi. Freud bu fırsat karşısında çok heyecanlandığını söyledi. Ferenczi çok daha heyecanlıydı, İngilizce öğrenmeye başladı ve bu gizemli ülkeye uyum sağlamalarını kolaylaştırmak için Amerika üzerine kitaplar ısmarladı. Ancak Freud bunları okuyamadı, ama incelemekte ol-

duğu Kıbrıs üzerine bir kitaptan en iyi Kıbrıs antikaları koleksiyonunun, ziyaret etmeyi umduğu New York'ta bulunduğunu öğrendi. Söylediğine göre, Amerika'da en çok görmek istediği şey Niagara Şelalesi'ydi. Konferansları için hiçbir şey hazırlamadı; hazırlığını gemide yapmayı düşünüyordu.

21 Ağustosta, Norddeutscher Lloyd şirketinin *George Washington* gemisiyle Bremen'den yola çıkacaklardı. Ferenczi yanına ipek bir şapka alıp alamayacağını düşünüyordu, ama Freud ona, kendi planının orada bir tane satın almak ve geri dönerken onu denize fırlatmak olduğunu söyledi.

Haziran ortasında Freud, Jung'un da davet edildiğini öğrendi ve "Bu, tüm olayın önemini daha da artırıyor" yorumunu yaptı. Hemen birlikte yolculuk yapmayı ayarladılar.

O yılın baharında, Freud'a büyük bir mutluluk veren bir aile olayı gerçekleşti. Babasına çok yakın olan en büyük kızı Mathilde, altı aydır kaldığı Meran'da, genç bir Viyanalı olan Robert Hollitscher'le nişanlanmıştı. Düğün 7 Şubatta gerçekleşti. Freud, tebrikleri için Ferenczi'ye teşekkür ederken, bir önceki yaz aileyi Berchtesgaden'de (ilk kez) ziyaret ettiği sırada şanslı adamın o olmasını dilediğini itiraf etti: ona yönelik tutumu her zaman bir baba gibiydi.

Freud, 20 Ağustos günü akşama doğru, Jung ve Ferenczi ile buluştuğu Bremen'e vardı. Münih'ten Bremen'e geçerken trende, önemi daha sonra tartışılacak tuhaf bir olayla kısmen açıklanabilecek kötü bir gece geçirmişti. Bremen'deki öğle yemeğini Freud ısmarladı ve kısa bir tartışmadan sonra o ve Ferenczi, Jung'a perhiz kuralını bırakması ve şarap içerken kendilerine katılması konusunda ısrar ettiler. Ancak bu olaydan hemen sonra Freud bayıldı. Bu, Jung'un yanında geçirdiği iki krizin ilkiydi. Akşam yemeğini Jung üstlendi ve ertesi gün yola çıktılar.

Yolculuk sırasında üç arkadaş birbirlerinin düşlerini çözümlediler – grup analizinin ilk örneği– ve Jung sonradan bana, Freud'un düşlerinin

çoğunlukla ailesinin geleceği ve işi konusunda endişelerle ilgili gibi göründüğünü söyledi. Freud kabin memurunu *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'ni okurken gördüğünü söyledi; bu, ona ilk kez ünlü olabileceği fikrini veren olaylardan biriydi.

27 Ağustos Pazar akşamı New York'a vardıklarında Brill rıhtımdaydı, ama gemiye çıkmasına izin verilmedi. Bu durumda yolcuları karşılamak için, resmi bir görevi olan, arkadaşı Dr. Onuf'u gemiye yolladı. Gazetecilerle görüşmeler biraz sorun oldu ve ertesi sabah çıkan gazetelerdeki tek haber "Viyanalı Profesör Freund'un [aynen alınmıştır]" gelişini yalın bir biçimde bildiriyordu. Karadaki ilk gününde Freud, kayınbiraderi Eli Bernays'ı ve eski dostu Lustgarten'i aradı, ama her ikisi de tatildeydi. Bu nedenle Brill onlara çevreyi gezdirdi. Önce Central Park'a gittiler, sonra Çin Mahallesi'nde ve Aşağı Doğu Yakasının Yahudi kesiminde arabayla dolaştılar; öğleden sonrayı "büyük bir Prater" olan Coney Adası'nda geçirdiler. Ertesi sabah, Freud'un New York'ta en çok görmek istediği yer olan Metropolitan Müzesi'ne gittiler; Freud burada esas olarak antik Yunan eserleriyle ilgilendi. Brill onlara Columbia Üniversitesini de gösterdi. Ben gruba ertesi gün katıldım ve birlikte Hammerstein'ın Roof Garden'ında akşam yemeği yedikten sonra, o günlerin pek çok vahşi kovalamacayla dolu ilkel filmlerinden birini görmek üzere sinemaya gittik. Her zamanki çocuksu tarzı içinde Ferenczi çok heyecanlanmıştı, ama Freud yalnızca sakince eğlendi; bu onların gördükleri ilk filmdi. 4 Eylül akşamı önce New Haven'a, oradan da trenle Boston ve Worcester'e gitmek üzere yola çıktık.

New England, Freud'un yeni öğretilerini işitmek için hazırlıksız değildi. 1908 sonbaharında, Morton Prince'le Boston'da kalırken onaltı kişinin katıldığı iki ya da üç konferans dizisi düzenlemiştim: diğer katılımcıların yanı sıra Harvard Üniversitesi nöroloji profesörü J. J. Putnam'ın, daha sonra Putnam'ın yerine geçen E. W. Taylor'ın, orada psikoloji profesörü olan Werner Munsterberg'in, Boris Sidis'in ve G. W.

Waterman'ın da adı anılabilir. Gerçek bir başarı elde ettiğim tek kişi Putnam'dı. Bir sonraki yılın mayıs ayında, Freud'un ziyaretinden kısa bir süre önce, New Haven'da, Putnam ve benim çok fazla tartışmaya neden olan iki makale okuduğumuz önemli bir kongre gerçekleşti. Dolayısıyla Freud'un gelişi oldukça büyük bir heyecanla bekleniyordu.

Freud'un ne hakkında konuşacağı konusunda bir fikri yoktu ya da en azından böyle söyledi ve başlangıçta Jung'un, konferansları düşler konusuna ayırması önerisini kabul etme eğilimindeydi, ama benim görüşümü sorduğunda kendisine daha geniş bir konu seçmesini önerdim; biraz düşününce, Amerikalıların düşler konusunu saçma değilse bile yeterince "yararlı" olmayan bir konu olarak değerlendirebileceklerini kabul etti. Böylece psikanalizin daha genel bir açıklamasını sunmaya karar verdi. Her konferansı, Ferenczi'nin eşliğindeki yarım saatlik yürüyüşlerde hazırladı – düşüncelerinin ne kadar uyumlu bir biçimde aktığının bir göstergesi.

Freud beş konferansını, notlara başvurmadan, derin etki yaratan ciddi bir ses tonuyla ve Almanca verdi. Dinleyenler arasındaki bir bayan, onun cinsel konular üzerine konuşmasını dinlemeyi heyecanla bekliyordu ve bunu istememi rica etti. Bayanın ricasını aktardığımda Freud şu yanıtı verdi: "*In Bezug auf die Sexualität lasse ich mich weder ab- noch zubringen.*" Bu cümlenin tam olarak İngilizce karşılığı bulunmamaktadır, ama konudan ne kadar *uzaklaşırsa* o kadar *yaklaşacağı* anlamına gelir.

O zamandan beri bu konferanslar pek çok değişik biçimde yayımlandı. Başlangıçta gördüğü kabul fazlasıyla karmaşıktı. Freud'a yolladığım, Toronto Üniversitesi Dekanı'ndan gelen açıklama hiç de alışılmış değildi: "Sıradan bir okuyucu Freud'un özgür aşkı, tüm sınırların kaldırılmasını ve vahşiliğin yeniden canlanmasını savunduğunu düşünecektir."

Özellikle etkileyici olan bir an, törenlerin kapanışı sırasında kendisine verilen Doktora unvanı için üniversiteye teşekkür etmek üzere ayağa kalktığında gerçekleşti. Bunca yıllık sürgün ve aşağılamadan sonra kendi-

sine onurlu bir biçimde yaklaşılması bir düş gibiydi ve küçük konuşmasının ilk sözcükleri dudaklarından döküldüğünde görünür biçimde heyecanlıydı: "Bu, çabalarımızın ilk resmi kabulüdür."

O sıralarda ölümcül bir hastalığa yakalanmış olan William James'le etkileyici karşılaşmalarını bizzat Freud anlatmıştır.[1] Çok iyi Almanca bilen James, konferansları büyük bir ilgiyle izledi. Bizlere son derece dostça davrandı ve kolunu omzuma atarak söylediği veda sözcüklerini asla unutamam: "Psikolojinin geleceği senin çalışmana bağlı."

Deneysel psikolojinin Amerika'daki kurucusu ve ergenlik üzerine kapsamlı bir çalışmanın yazarı olan Stanley Hall, hem Freud'a hem de Jung'a coşkulu bir övgü sunuyordu. Freud, Amerika'dan döndükten sonra onun hakkında Pfister'e şunları yazdı: "Buna ilişkin hiçbir bilgimiz olmadan, uzaklarda bir yerde, bizim düşüncelerimize ve çabalarımıza uzanan yolu bulan ve sonunda aniden ortaya çıkan temiz insanlar olduğunu düşünmek en hoş fantezilerden biri. Stanley Hall ile ilgili olarak başıma gelen şey işte bu. Amerika'da, Boston'dan yalnızca bir saat uzaklıkta bir yerde sabırsızca *Jahrbuch*'un yeni sayısını bekleyen, onu tümüyle okuyan ve anlayan ve sonra kendi ifadesiyle 'çanları bizim için çalan' saygın, yaşlı bir centilmen olduğunu kim bilebilirdi ki?" Kısa bir süre sonra Hall'un, kurmakta olduğum yeni Amerikan Psikopatoloji Birliği'nin başkanlığını kabul etmesini sağladım, ama psikanalize yönelik ilgisi uzun sürmedi. Birkaç yıl sonra Adler'in takipçisi oldu ve bu haber Freud'u fazlasıyla üzdü.

---

[1] "O sıralarda yaşadığım ve üzerimde sonsuza kadar sürecek bir etki bırakan bir diğer olayda, filozof William James'le tanışmamdır. Birlikte bir yürüyüşe çıktığımızda yaşadığımız küçük bir olayı asla unutamam. Aniden durdu, taşıdığı çantaya bana verdi ve bir göğüs anjini nöbetinin başlamak üzere olduğunu, benim yürümeye devam etmemi ve kendisinin bana hemen yetişeceğini söyledi. Ertesi yıl bu rahatsızlıktan dolayı öldü ve her zaman, ölümle yüzleşme konusunda onun kadar korkusuz olmayı arzularım." (*Özyaşamöyküsü*)

Ancak Freud bu yolculukta daha kalıcı bir dost kazandı. Bu kişi, Harvard'da nöroloji profesörü olan J. J. Putnam'dı. Daha önce, Morton Prince'in konuğu olarak Boston'da kaldığım dönem onunla uzun konuşmalarım olmuştu ve psikanalize ilk karşı çıkışlarını yeniden değerlendirmesini sağlamıştım. Altmış yaşlarında ünlü bir adam için son derece açık görüşlüydü; halka açık bir tartışmada bazı noktalarda yanıldığını kabul edebilen tanıdığım tek insandı. Onun yazılarından bir derleme, bizim Uluslararası Psikanalitik Kitaplık dizimizin ilk cildini oluşturdu.

13 Eylülde, Brill ve benim ayrılmamdan sonra, üç arkadaş Niagara Şelalesi'ni ziyaret etti – Freud onu, beklediğinden daha büyük buldu. Ama Rüzgâr Mağarası'nda rehberin "İlk olarak yaşlı bayın geçmesine izin verin" diyerek diğer ziyaretçileri kenara çekmesi duygularını incitti. Yaşına yönelik bu türden imalara karşı her zaman kırılgandı. Her şey bir yana o zaman yalnızca elliüç yaşındaydı.

Üçlü daha sonra, Putnam'ın Placid Gölü yakınındaki Adirondack Dağları'ndaki kampına gelerek burada dört gün kaldı. Freud karısına, gördüğü bu alışılmamış çevrenin ve kırdaki kulübelerin uzun bir betimlemesini yolladı. Burada olmaktan aldığı keyif, hafif olmasına karşın belirgin bir apandisit kriziyle bir ölçüde bozuldu. Ev sahibini sıkıntıya sokmamak veya Ferenczi'yi kaygılandırmamak için bundan kimseye söz etmedi. Bunun dışında hoş zaman geçirdiler ve Jung, Alman şarkıları söyleyerek onları neşelendirdi.

19 Eylül akşamı New York'a geldiler ve 21'inde *Kaiser Wilhelm der Grosse* gemisiyle yola çıktılar. Bu kez ekvator fırtınalarına yakalandılar, Freud'u deniz tutmuyordu, ancak birkaç akşam saat yedide yattı – Freud'u yaşamında hiç deniz tutmadı. 29'unun öğle saatlerinde Bremen'e ulaşıldı.

Freud dostça karşılanmasına, çalışmasının kabul görmesine ve kendisine bahşedilen onura minnettar olmasına karşın, oradan çok olumlu bir izlenimle ayrılmadı. Bu türden önyargılara eğilimli biriydi ve bu önyar-

gı asla tümüyle ortadan kaybolmadı; yıllar önce Viyana'yı ziyaret eden Amerikalılarla yakın temas bile bunu yumuşatamamıştı. Bu konuda haksız olduğu o kadar açıktı ki, insan, tutumunun bir açıklamasını aramaktan kendini alıkoyamazdı. Çok sayıda yüzeysel neden vardı, ama daha sonra göreceğimiz gibi, bunlar gerçekte Amerika'yla hiçbir ilgisi olmayan daha temel bir kişisel nedeni gizliyorlardı. Freud, Amerika'dan hoşlanmayışını, alışkın olduğundan çok farklı olan Amerikan mutfağının neden olduğu kalıcı bir bağırsak sorununa bağlar – hiç de inandırıcı olmayan bir neden. Ama yaşamının büyük bir bölümünde, Amerika'ya gitmeden uzun yıllar önce ve bundan uzun yıllar sonra bu sorundan şikâyet ettiği gerçeğini göz ardı eder. Ancak bu şikâyetlerin içinde doğru olan bir şeyler de vardı; bu da, Amerika'da olduğu süre boyunca, bu büyük deneyimden aldığı keyfi her durumda bozan, eski apandisit ağrısının sürekli olarak tekrarlamasıydı. Aynı dönemde ortaya çıkan bir diğer fiziksel sorun prostat rahatsızlığıydı. Bu doğal olarak hem acı hem de sıkıntı verici bir durumdu ve elbette Amerikan düzenlemelerinin hatasıydı. Rahatlamaya uygun yerlerin az ve ulaşılması zor olduğundan şikâyet ettiğini anımsıyorum: "İnsanı kilometrelerce uzunlukta koridorlardan geçiriyorlar ve sonunda mermer bir sarayın seni beklediği zemin katına tam zamanında ulaşıyorsun." Freud birkaç yıl boyunca fiziksel rahatsızlıklarından pek çoğunu Amerika yolculuğuna bağladı. Hatta bana, Amerika'ya gittiğinden beri el yazısının bozulduğunu söyleyecek kadar ileri gitti.

Sıkıntısının daha kişisel bir nedeni, yıllar önce Paris'te yaşadığı hoş olmayan deneyimlerinin tekrarlanmasına neden olan dil sorunuydu. Bir Amerikalının diğerinden, tam anlayamadığı bir cümleyi tekrarlamasını istediği bir olayı anımsıyorum. Freud, Jung'a döndü ve iğneleyici bir alaycılıkla, "Bu insanlar birbirlerini bile anlamıyorlar" dedi. Ayrıca Yeni Dünyanın özgür ve rahat tavırlarına uymakta da zorlanıyordu. Kendisi, o sıralarda Amerika'da pek de önem taşımayan asalet duygusuna sahip, öğrenmeye saygılı iyi bir Avrupalıydı. Daha sonra bana, her zamanki kısa

ve öz üslubuyla, "Amerika bir hata; devasa bir hata olduğu doğru, ama yine de bir hata" dedi.

Freud, psikanalizin Amerika'daki gelişimine başlangıçtan itibaren yakın ilgisini sürdürdü; 1908'den itibaren Brill ve benimle, daha sonra da Putnam'la düzenli olarak yazıştı. Ona anlattığımız olaylar karşısında pek çok kez hayrete düşüyordu. Örneğin 1909'un sonunda Amerikan Psikoloji Birliği önünde onun düşler kuramına ilişkin bir makale okurken benmerkezcilik özelliğinden söz ettim, bunun üzerine bir bayan ayağa kalktı ve bunun Viyana düşlerinde söz konusu olabileceğini, ama Amerikan düşlerinin özgecil olduğundan emin olduğunu söyleyerek karşı çıktı. Bir hastanın çağrışımlarının büyük ölçüde odanın sıcaklığına bağlı olduğunu söyleyen ve bu önemli ayrıntıyı atladığı için Freud'un vardığı sonuçların bilimsel değer taşımadığı konusunda ısrar eden bir diğer psikolog bu olayı da geride bıraktı. Freud bu hikâyeleri Viyana grubuna keyifle aktardı.

2 Ekimde Freud, uygar dünyanın onun değerini tanımayan tek bölümü olan Viyana'ya geri döndü.

1909'un heyecanlarına karşın oldukça çok yazı yayımlamayı başardı. Beş dizilik *Sammlung kleiner Schriften*'in ikincisi sayılan bir cilt derledi; ayrıca iki kısa ve iki de çok uzun makale yazdı. Kısa makalelerden biri, Otto Rank'in büyüleyici kitabı *Kahramanın Doğuş Söylencesi*'nde bir bölüm olarak yayımlanmıştı ve "Nevrotiklerin Aile Romansı" başlığını taşıyordu; diğer makale ise histerik krizlerin temel doğası üzerine bir dizi genel önermeyi içeriyordu.

Uzun makaleler, vaka hikâyeleri dizisine klasik katkılardı. Biri, genel olarak "Küçük Hans Vakası" olarak biliniyor ve ilk çocuk analizini içeriyordu. Diğeri, saplantılı nevrozlardaki düzeneklerin yakından incelenmesiydi.

Freud o sıralarda, yaşamı boyunca hiçbir zaman kendine addetmediği bir tanınma kariyerine ve üne ulaşabilecek konumdaydı. Bundan böyle

yanlış anlama, eleştiri, muhalefet ve hatta kötü muameleyle karşılaşabilir, ama asla göz ardı edilemezdi. Güçlerinin zirvesindeydi ve onları sonuna kadar kullanma konusunda sabırsızdı. Büyüyen çocukları izlemenin sonsuz keyfiyle dolu uyumlu aile yaşamının eşlik ettiği tüm bu olaylar, yüzyılın ilk on yılını Freud'un yaşamının en mutlu dönemi yapmış olmalı. Ama bunlar son mutlu günler olacaktı. Bunların hemen ardından, en yakın meslektaşlarıyla yaşadığı acı verici anlaşmazlıklarla dolu dört yıl geldi; daha sonra savaş yıllarının sıkıntısı, kaygısı ve yoksunluğunu, tüm birikimlerinin ve sigortasının kaybolmasına neden olan Avusturya ekonomisinin tümüyle çöküşü izledi ve çok kısa bir süre sonra, onaltı yıllık acının ardından onu öldüren işkence dolu hastalığı başladı.

19

ULUSLARARASI PSİKANALİZ BİRLİĞİ
(1910–14)

PSİKANALİZ Hareketi diye adlandırılan şey bu yıllarda başladı – hem dostlar hem de düşmanlar tarafından kullanılan, ama çok uygun olmayan bir ifade. Freud için sıkıntı dolu yıllardı ve bu dönemde pembe gözlüklerle geçmişe bakıp onu "muhteşem soyutlanma"nın bereketli yılları olarak nitelendirdi. Artan başarının ve tanınmanın zevki, değerli yandaşları arasında büyüyen anlaşmazlıkların uğursuz işaretleriyle büyük ölçüde gölgelendi – aslında bu konu kendi başına bir bölüm gerektirir. Burada kendimizi hikâyenin aydınlık yönüyle, doğal olarak Freud için çok şey ifade eden, yeni görüşlerin yavaş yavaş yayılmasıyla sınırlayacağız.

1909 Salzburg Kongresi'nin bir dizinin ilk buluşması olduğuna kesin gözüyle bakıyorduk. Bu kitabı yazdığım sıralarda (1954) onsekiz Kongre düzenlenmişti. 1909'da, ilk Kongrenin düzenleyicileri olan Freud ve Jung Amerika'daki Worcester konferanslarıyla o kadar meşgullerdi ki o yıl bir kongre düzenlenmesi ciddi olarak gündeme gelmedi. Ancak olabildiğince kısa bir süre içinde bir diğer Kongrenin toplanması konusunda yaşanan heyecan ertesi baharda bir Kongrenin düzenlenmesine yol açtı.

Düzenleme işi, daha önce olduğu gibi, yine Jung'a verildi ve İkinci Uluslararası Psikanaliz Kongresi, 30-31 Mart 1910'da, Nuremberg'de düzenlendi. Freud, Abraham'la birkaç saat birlikte olabilmek için Kongre başlamadan önce sabah erkenden geldi. Birazdan sözü edilecek olan belli idari öneriler nedeniyle ikinci Kongre birincisinden daha soğuk bir hava içinde geçti. Yeni görüşlerin ne kadar verimli olduklarını gösteren bilimsel bölüm son derece başarılıydı. Freud, "Psikanalitik Terapinin Gelecek-

teki Beklentileri" üzerine hem iç gelişim hem de dış etkilerle ilgili değerli öneriler içeren ilginç bir söylev verdi. Eski dostu ve eleştirmeni Münihli Löwenfeld bir makale okudu. İsviçrelilerin, yani Jung ve Honegger'in makaleleri ise mükemmeldi.

Freud bir süredir analistleri daha yakın bir biçimde bir araya getirme düşüncesiyle meşguldü ve bu Kongrede gerekli önerileri yapma görevini Ferenczi'ye verdi. Ferenczi, bilimsel programdan sonra, analistlerin ve çalışmalarının gelecekteki örgütlenmesi konusundaki toplantıyı dile getirdi. Aniden bir karşı çıkış fırtınası koptu. Konuşmasında, Viyanalı analistlerin niteliğine ilişkin olarak son derece küçük düşürücü bazı ifadeler kullandı ve gelecekteki yönetim merkezinin yalnızca –Jung'un başkanlığında– Zürih olabileceğini belirtti. Ayrıca, tüm kişisel çekiciliğine karşın Ferenczi'nin diktatörlük eğilimleri olan bir yönü vardı ve önerilerinden bir bölümü, bilimsel çevrelerde alışılanın oldukça ötesine geçti. Daha Kongre başlamadan önce Freud'a şunları söylemişti "psikanalitik bakış demokratik bir eşitliğe götürmez: Platon'un felsefeciler yönetimi çizgisine yakın bir *élite* [seçkin zümre] olmalıdır." Freud, yanıtında, aynı fikirde olduğunu söyledi.

Ferenczi, çeşitli ülkelerde alt dernekleri olan uluslararası bir birlik kurulması şeklinde hassas bir öneriyi dile getirdikten sonra, psikanalistler tarafından yazılan tüm makalelerin ve konuşmaların öncelikle, inanılmaz bir sansür yetkisine sahip olacak olan, birlik başkanının onayına sunulması gerektiğini ileri sürdü. İlerde Avrupalı ve Amerikalı analistler arasında –çözmek için yıllar harcadığım– soruna yol açan şey Ferenczi'nin bu tutumuydu. Ferenczi'nin bildirisinden sonra ortaya çıkan tartışma o kadar sertti ki sonraki güne ertelenmesi gerekti. Elbette sorun yalnızca onun olağandışı önerilerinin kabul edilmesi değildi; Viyanalılar, özellikle de Adler ve Stekel kendi uzun ve sadık hizmetlerinin göz ardı edilerek İsviçreli analistlerin başkanlık ve sekreterlik görevlerine aday gösterilmesine de öfkeyle karşı çıktılar. Freud çalışma

için, tümü Yahudi olan Viyanalı meslektaşlardan daha geniş bir temel kurmanın sağlayabileceği yararı ve Viyanalıları bu konuda ikna etmenin zorunlu olduğunu sezdi. Pek çok Viyanalının Stekel'in odasında bir muhalefet toplantısı düzenlediklerini öğrenip onlara katılmaya gitti ve harekete bağlı kalmalarını ateşli bir biçimde rica etti. Onları saran bulaşıcı düşmanlığı ve buna dayanmak için ihtiyaç duydukları dış desteği vurguladı. Daha sonra dramatik bir biçimde ceketini çıkarıp atarak şunları söyledi: "Düşmanlarım benim açlıktan ölmemden mutlu olacaktır; tek ceketimi bile sırtımdan çekip alacaklardır."

Freud daha sonra, isyanın iki liderini yatıştırmak için daha faydalı önlemler aradı. Viyana Derneğinin başkanlığından ayrıldığını bildirdi, yerini Adler alacaktı. Ayrıca Jung'un *Jahrbuch*'un editörlüğünü yapmasını kısmen dengelemek için, editörlüğünü Adler ve Stekel'in birlikte yapacakları yeni bir derginin, aylık *Zentralblatt für Psychoanalyse*'nin çıkarılmasını kabul etti. Bunun üzerine sakinleştiler; Freud'un yeni derginin yöneticisi ve Jung'un birlik başkanı olmasını onayladılar. Jung, kendi sekreteri ve tüm üyelere ilgilendikleri haberleri, dernek toplantılarını, yayınları ve benzeri bilgileri aktarması amacıyla yayımına karar verilen *Correspondenzblatt der Internationalen Psychoanalytischen Vereinigung*'un (Bülten) editörü olarak Riklin'i atadı.

O dönem hepsi de kaçınılmaz gibi görünse de, bu görevli seçimlerinden hiçbirinin uygun olmadığı anlaşıldı. Adler beş ay içinde çekildi ve birkaç yıl sonra onu Stekel izledi. Riklin görevlerini ihmal etti, bu nedenle idari işler tam bir kargaşaya dönüştü ve çok iyi bilindiği gibi Jung, psikanaliz alanındaki meslektaşlarına uzun süre liderlik etmeyecekti.

Eve döner dönmez Freud, Ferenczi'ye Kongre üzerine, kendisinin "sonsöz" diye adlandırdığı aşağıdaki metni yolladı.

> Bunun büyük bir başarı olduğu konusunda kuşkum yok. Ancak ikimiz de hiç şanslı değildik. Açıkçası benim konuşmam pek etki yaratmadı; neden olduğunu bilmiyorum. Oysa ilgi çekecek çok şey içeriyordu. Belki de ne

kadar yorgun olduğumu gösterdim. Senin coşkulu rican, önlerine serdiğin önemli öneriler için sana teşekkür etmelerini unutturacak kadar fazla çatışma uyandırma talihsizliğine uğradı. Bütün dernekler nankördür; bu önemli değil. Ama her ikimiz de bu önerilerin Viyanalılar üzerinde yaratacağı etkiyi hesaplamayarak oldukça hatalı davrandık. Eleştirel ifadeleri tümüyle duymazdan gelmek ve bilimsel özgürlükleri konusunda onlara güvence vermek senin için kolay olurdu; böylece muhalefetlerinin gücünün büyük bir bölümünü ellerinden almış olurduk. Benim Viyanalılara yönelik uzun süreli ve bastırılmış nefretimin senin kardeş karmaşanla birleşerek öngörüsüz davranmamıza neden olduğuna inanıyorum.

Ancak asıl konu bu değil. Daha önemli olan şey, geleceği biçimlendirme konusunda güçlü bir etkisi olacak olan önemli bir çalışmayı tamamlamamız. Senle tam bir görüş birliği içinde olduğumuzu görmek beni mutlu etti ve her şeye karşın başarılı olan desteğin için sana içten bir biçimde teşekkür etmek isterim.

Artık olaylar gelişecek. Uzun süredir aklımda olan bir kararı uygulamak için doğru zamanın şimdi olduğunu gördüm. Viyana grubunun liderliğini bırakacak ve herhangi bir resmi etki uygulamaktan vazgeçeceğim. Böyle yapmak istemem ya da artık tatmin olmam nedeniyle değil, oradaki tek kişi olduğu ve belki bu konumdayken ortak zeminimizi savunmak için bir zorunluluk hissedeceği için liderliği Adler'e devredeceğim. Ona bundan söz ettim bile ve diğerlerini de önümüzdeki çarşamba bilgilendireceğim. Üzüleceklerini bile sanmıyorum. Neredeyse, bir türlü memnun olmayan ve istenmeyen yaşlı adam rolüne girecektim. Bunu kesinlikle istemiyorum ve bu nedenle zamanından önce, ama gönüllü olarak gitmeyi tercih ediyorum. Liderlerin tümü aynı yaşta ve düzeyde olacak; böylece özgürce gelişebilir ve birbirleriyle anlaşabilirler.

Kesinlikle, son nefesime kadar onlarla bilimsel açıdan işbirliği yapacağım, ama önderlik etmenin ve denetlemenin tüm sorunlarından uzak kalacak ve kendi *otium cum dignitate*'min [ağırbaşlı dinginlik] keyfini çıkaracağım. ...

Nuremberg Kongresi'nden sonra, mevcut psikanaliz grupları kendilerini Uluslararası Birliğin şube dernekleri olarak kaydettirdiler ve çok geçmeden yeni gruplar oluştu. Ancak uluslararası bir kuruluşta olmak il-

kelerine aykırı olduğu için İsviçreliler arasından Bleuler ve diğer birkaç kişi Dernekten istifa etti – İsviçre'nin, Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletlere yönelik tutumunun bir habercisi. Açıkçası, bu Bleuler için yalnızca bir bahaneydi.

Bleuler'in değişken tutumu Freud'un oldukça canını sıktı. Bazen psikanalizi destekleyen bazen de eleştiren yazılar yazıyordu. Freud'un söylediği gibi, psikiyatriye getirdiği ikirciklik kavramına bu kadar önem vermesinde şaşılacak bir şey yoktu. Bleuler'in psikiyatristler arasındaki giderek artan ağırlıklı konumu nedeniyle Freud onun desteğini almak istiyordu. Ama Bleuler ve Jung hiçbir zaman iyi anlaşamadılar ve yalnızca bir yıl sonra kişisel ilişkileri hemen hemen son buldu. Jung, Bleuler'in dostça olmayan tutumunu ve kurduğu derneğe katılmayı reddetmesini Freud'un kendisini alkollü içki içmemekten vazgeçirmesine izin verdiği için Bluer'in ona duyduğu kızgınlığa bağladı. Tıpkı izinden gittiği Forel gibi Bleuler için de mutlak perhiz bir dindi. Freud, Jung'un bu yorumunu "zekice ve akla yatkın" buldu. "Bleuler'in itirazları orada kalırlarsa anlaşılır şeylerdir, ama Uluslararası Birliğimize yöneltildiklerinde saçma oluyorlar. Bayrağımıza, psikanalizin ilerlemesine ek olarak donmakta olan okul çocukları için giysi sağlama gibi şeyler yazamayız. Bu, insana belli han levhalarını anımsatır: İngiltere Oteli ve Kırmızı Horoz."

Freud, Bleuler'i 1910'nun yılbaşı tatilinde Münih'te buluşmaya ikna etti. Sonunda iyi ilişkilerin tekrar kurulduğu ve Bleuler'in, Uluslararası Birliğe katılmayı kabul ettiği uzun ve son derece kişisel bir konuşma yaptılar. Ferenczi'ye yazılan bir mektuptan alınan şu bölümden Bleuler'in, Freud'a kendisini anlattığını anlıyoruz: "O da bizler gibi yalnızca zavallı bir şeytan ve biraz sevgiye ihtiyacı var. Bu, kendisi için önemli olan bazı yerlerde ihmal edilmiş gibi görünüyor." Ne yazık ki bu durum uzun sürmedi ve bir yıl sonra Bleuler, bu kez dönmemek üzere, tekrar istifa etti. Daha sonra ilgisi başka bir yere, psikolojik psikiyatriden klinik psikiyatriye kaydı.

Bu dönemde oluşan ve Freud'un en küçük ayrıntısına kadar ilgilendiği grupların ilk gelişimleri hakkında bazı şeyler söylenmeli. Eninde sonunda bu gruplar –kendi yazılarının yanı sıra– gelecekte düşüncelerinin yayılması umudunu temsil ediyorlardı.

Artık Derneğin sekiz yaşında olduğu Viyana'daki 12 Ekim 1910 tarihli toplantı da Adler başkan, Stekel başkan yardımcısı, Steiner sayman, Hitschmann kitaplık sorumlusu ve Rank sekreter seçildi. Freud, bilimsel başkan olarak adlandırıldı ve bilimsel toplantıları sırayla üç başkanın yönetmesi kararlaştırıldı.

Berlin gelişim konusunda, doğal olarak, çok daha yavaştı. 27 Ağustos 1908'de, kendisinden başka dört üyeyle birlikte Abraham tarafından kurulmuştu: Ivan Bloch, Hirschfeld, Juliusburger ve Koerber. İlk iki yılda Eitingon, Berlin'de tek başına kalmayı tercih etti, çalışmaya başlamasına biraz daha zaman vardı. Abraham dört yıl sonra bile kendisini Dernekteki tek etkin analist olarak görüyordu.

Zürih'teki "Freud Derneği" 1907'den beri varlığını sürdürüyordu. Yaşamına yirmi doktorla başlamış ve kısa sürede onlara Reverend Keller ve Pfister de katılmıştı. 1910'da üyeler arasında İsviçreli olmayan birkaç kişi vardı: birkaç yıl önce Kraepelin'in öğrencisiyken psikanalize ilgi duymasını sağladığım Floransa'dan Assagioli, Baltimore'dan Trigant Burrow, yine Kraepelin günlerinden arkadaşım olan Münih'ten Leonhard Seif ve Tübingen'den Stockmayer. O günlerde daha geniş bir izleyici kitlesinde ilgi uyandırabilmek için zaman zaman halka açık toplantılar yapılmasına karar verilmişti. Kasım 1910'da Bleuler, Binswanger ve Riklin, İsviçre Akıl Hastalıkları Uzmanları Derneği huzurunda makaleler okudular.

Ferenczi, 12 Şubat 1911'de, Budapeşte Hekimler Derneği huzurunda "Telkin" üzerine bir makale okudu, ama aldığı tepki tümüyle olumsuzdu. Macaristan yıllar boyunca psikanaliz için elverişli bir toprakmış gibi görünmedi, ama daha sonra bir dizi mükemmel analist çıkararak Ferenczi'yi yalnızlığından kurtardı.

Artık psikanaliz, Avrupa'daki çeşitli tıbbi toplantı ve kongrelerde geniş boyutlu bir biçimde tartışılıyordu, ama o yıla ait bulabildiğim, psikanalizi destekleyen tek makale, psikanalitik telkin kuramı üzerine benim yazdığım ve ağustos ayında Brüksel'deki Uluslararası Tıbbi Psikoloji ve Psikoterapi Kongresi'nde okunan makaledir.

Öte yandan Birleşik Devletler'de, yeni görüşler daha geniş kitlelere ulaşıyordu. Bir önceki yıl Freud'un ve Jung'un Worcester'daki konferanslarının uyandırdığı ilgi giderek büyüdü. Putnam, onların konferanslarının son derece yararlı bir kişisel özetini yayımlamıştı. Anlatımı sırasında, Freud'un "artık genç olmadığı" gibi talihsiz bir ifade kullandı. Bu Freud'u oldukça incitti. Bana şunları yazdı: "Sen gençsin ve senin yorulmak bilmez etkinliğini şimdiden kıskanıyorum. Bana gelince, Putnam'ın denemesinde yer alan 'artık genç değil' ifadesi beni, metnin tüm diğer bölümlerinin mutlu ettiğinden daha fazla yaraladı." Kısa bir süre sonra *Zentralblatt* için Putnam'ın bir makalesini çevirdiğinde bir dipnotta, Putnam'ın "gençlik yıllarının çoktan geçmiş" olduğunu söyleyerek küçük de olsa bir intikam aldı.

Brill, Putnam ve ben psikanaliz konusunda ders verme ve yazma kariyerimize de başlamıştık ve Brill'in çevirilerinin ilk cildi 1909'da çıkmıştı. Brill, çevirmenlik işinin yanı sıra çeşitli açıklayıcı konferanslarda ve tartışmalarda cesaret isteyen bir kavgayı da sürdürdü. Etkinlik alanlarımız ender olarak çakıştı; ben daha geniş bir alanla, Baltimore, Boston, Chicago, Detroit ve Washington'la ilgilenirken, o esas olarak New York'a yoğunlaştı ve burada büyük başarı kazandı. Hiçbir dergi makalelerimizi reddetmedi; özellikle *The Journal of Abnormal Psychology* ve *The American Journal of Psychology* dergilerinin editörleri Morton Prince ve Stanley Hall sayfalarını bize sonuna kadar açarak katkılarımızı sevinçle kabul ettiler. İkinci derginin, 1910 yılı ilk sayısı benim Hamlet denememi içeriyordu; bir sonraki sayıda da Freud'un ve Jung'un Worcester'daki konferanslarının çevirileri, Ferenczi'nin düşler üzerine bir makalesi ve Freud'un düş-

ler kuramı üzerine yazdığım, açıklayıcı örneklerle birlikte kapsamlı bir özet bulunuyordu.

Salt psikanalitik bir dernek kurmak için henüz uygun zaman gelmemişti; Putnam'a, psikanalitik görüşlerin de tartışılabileceği daha geniş bir dernek oluşturulmasını önerdim. 2 Mayıs 1910'da, Washington'daki Willard Otel'de, Amerikan Psikopatoloji Birliği kuruldu. Toplantıda kırk kişi vardı. Seçilen resmi görevlilerin adları şu şekildeydi: Başkan, Morton Prince; sekreter, G. A. Waterman (Boston'daki özel asistanı); yönetim kurulu, Philadelphialı A. G. Allen, New Yorklu August Hoch, Baltimorelu Adolf Meyer, Bostonlu J. J. Putnam ve ben. Beş onursal üye seçildi: Cenevreli Claparède, Zürihli Forel, Viyanalı Freud, Parisli Janet ve Zürihli Jung. İsviçreliler çoğunluktaydı. Çok daha ilerki tarihlere kadar onursal üye olarak seçilmedim. *The Journal of Abnormal Psychology* birliğin resmi yayını yapıldı.

Rusya'da da bir ilgi oluşmaya başlamıştı. M. E. Osipov ve diğer birkaç meslektaşı Freud'un çalışmaları üzerine yazılar yazmak ve onları çevirmekle uğraşıyordu ve Moskova Akademisi'nin, psikanaliz üzerine en iyi deneme için bir ödül koyduğunu öğrendik. Berlin'de Juliusburger ile çalışan M. Wulff "Freudcu görüşleri" nedeniyle oradaki bir kurumdaki görevinden uzaklaştırılmıştı. Sonra Freud ve Ferenczi ile yazışarak iletişim kurduğu Odessa'ya taşındı. Psikanalizin Rusya'daki ilk –ve daha sonra görüleceği gibi son– günleriyle bağlantılı olarak en anılmaya değer adlar Osipov ve Wulff olmasına karşın, pek çok başka insan da orada çalışıyordu. 1909'da, Moskova'da psikanaliz üzerine bir dizi makale ve derlemenin yayımlandığı özel bir dergi olan *Psychotherapia* kuruldu.

Fransa'dan gelen tek haber, Freud'un o yılın sonuna doğru R. Morichau-Beauchant'tan aldığı bir mektuptu; sonraki iki yılda başka hiçbir haber gelmedi, ama İtalya'da, daha 1908 gibi erken bir tarihte, Baroncini tarafından psikanaliz üzerine ilk makale yayımlandı. Yaklaşık aynı zamanda Anconalı Modena, Freud'a, onun çok değerli bulduğu bir makale

yolladı, sonra da *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'yi çevirmeye başladı. Floransalı Assagioli, 1910 Kasımında, İtalya Cinsellikbilimi Kongresi'nde yüceltme üzerine bir makale okudu.

Avustralya kadar uzak bir yerde bile olaylar heyecan vericiydi. Freud 1909'da Sidney'den, orada kendisinin çalışmalarını hevesle inceleyen küçük bir grup bulunduğunu belirten bir mektup aldığını bildirdi. Donald Fraser adlı bir doktor küçük bir grup kurmuş ve çeşitli derneklerde pek çok kez psikanaliz üzerine konferanslar vermişti. 1909'da tıbbi unvanını kazanmadan önce Presbiteryan Kilisesinin bir rahibiydi, ama "Freudcu görüşleri" nedeniyle görevinden istifa etmesi gerekmişti – bu türden işten çıkarma bahanelerinin ilk, ama son olmayan örneği. Bu kıvılcım, tıpkı benim Kanada'da başlattığım bir benzeri gibi kısa sürede söndü. Ancak iki yıl sonra Psikolojik Tıp ve Nöroloji Bölümü Sekreteri Dr. Andrew Davidson, Freud, Jung ve Havelock Ellis'i 1911'deki Avustralya Tıp Kongresi'nde makale okumaya davet etti. Hepsi de orada okunacak makaleleri yolladılar.

1910'da Freud, *Psikanaliz Üzerine Beş Konferans* adı altında Worcester'da verdiği konferansları, Nuremberg Kongresinde sunduğu makaleyi ve bir dizi daha önemsiz yazıyı yayımladı. Buna ek olarak daha özgün üç yayın vardı. Bunlardan biri, yıllar önce bilinçdışının gizemli bir özelliğine ilişkin yaptığı bir gözlemin doğrulanması nedeniyle ona büyük bir haz veren bir buluş üzerine olan "Asli Sözcüklerin Birbirini Dışlayan Anlamları" idi. Diğeri, "Âşkın Psikolojisi" üzerine yazdığı üç denemenin birincisiydi. Ama 1910 yılının öne çıkan yazınsal olayı, Leonardo da Vinci[1] üzerine yazdığı kitaptı. Bu kitapta yalnızca bu büyük insanın, yaşamdaki iki ana güdüsü arasında çatışmanın yaşandığı iç doğasını aydınlatmakla kalmadı, aynı zamanda bunun erken çocukluk döneminin olaylarından nasıl etkilendiğini de gösterdi.

---

[1] *Leonardo*, Penguin Books, 1963.

1910 yazında, ünlü besteci Gustav Mahler, karısıyla ilişkisi nedeniyle büyük sıkıntı çekmekteydi; Mahler'in karısının bir akrabası olan Viyanalı psikanalist Dr. Nepallek ona Freud'a danışmasını önerdi. Mahler, Tirol'den, o yıl Baltık kıyısında tatil yapmakta olan Freud'a telgraf çekip bir randevu istedi. Freud mesleki bir çalışma için tatilini yarıda kesmekten hoşlanmazdı, ama Mahler çapında bir insanı da reddedemezdi. Ancak randevu verdiği telgrafı, Mahler'den gelen ve randevuyu iptal eden bir telgraf izledi. Kısa süre sonra aynı istek tekrarlandı ve benzer şekilde sonuçlandı. Mahler, saplantılı nevrozunun *folie de doute*'undan şikâyetçiydi ve bu randevu alma gösterisini üç kez tekrarladı. Sonunda Freud ona ağustos ayının sonunda Sicilya'ya gideceğini, kendisini görmek için bunun son şansı ağustos ayı sonu olduğunu bildirmek zorunda kaldı. Böylece Leyden'deki bir otelde buluştular ve kentte dolaşarak ve bir tür psikanaliz yürüterek birlikte dört saat geçirdiler. Freud, Mahler'den söz ederken daha önceden psikanalizle hiçbir ilişkisi olmamasına karşın psikanalizi bu kadar hızla kavrayan birine hiç rastlamadığını söyledi. Mahler, Freud'un "Annenin adının Marie olduğunu anlıyorum. Konuşmandaki çeşitli ipuçlarından bunu tahmin edebiliyorum. Annenin, senin yaşamında baskın bir rol oynadığı bu kadar açıkken nasıl oldu da başka bir adı, Alma adını, taşıyan biriyle evlendin?" şeklindeki konuşmasından çok etkilenmişti. Mahler karısının adının Alma Maria olduğunu, ama kendisinin ona Marie dediğini söyledi! Alma, Viyana'daki Stadtpark'ta heykeli dikili olan ünlü ressam[1] Schindler'in kızıydı; dolayısıyla, galiba onun da yaşamında bir ad rol oynadı. Mahler yeniden güç kazandığı ve evliliği, ne yazık ki yalnızca bir yıl sonra gerçekleşen ölümüne kadar, mutlu bir biçimde sürdüğü için bu analitik konuşmanın yararlı olduğu kesindir.

Konuşmanın akışı içinde Mahler ansızın, müziğinin en derin duygu-

[1] Almancada "*Mahler.*"

lardan esinlenmiş soylu pasajlar aracılığıyla en üst düzeye ulaşmasının bazı sıradan melodilerin araya girmesiyle her zaman nasıl da engellendiğini şimdi anladığını söyledi. Görünürde kaba bir insan olan babası karısına çok kötü davranıyordu ve Mahler küçük bir çocukken aralarında özellikle acı verici olan bir olay yaşanmıştı. Bu, çocuk için dayanılmaz hale gelmiş ve evden kaçmıştı. Ancak o sırada sokaktaki bir laterna güncel Viyana ezgisi "*Ach, Du lieber Augustin*"i çalıyordu. Mahler'e göre büyük trajedi ile basit eğlencenin birleşimi o andan sonra zihnine ayrılmaz bir biçimde yerleşmiş ve bir ruh durumu kaçınılmaz olarak kendisiyle birlikte diğerini de getirmişti.

Freud ve Ferenczi, o yılın yaz sonunda birlikte Güney İtalya'ya gittiler. Önce, 1 Eylül gecesini ve ertesi günü geçirdikleri Paris'e gittiler. Sonra Floransa, Roma ve Napoli'ye, en sonunda da ayın yirmisine kadar kaldıkları Sicilya'ya geçtiler.

İki adamın Sicilya'da birlikte geçirdikleri zaman, gelecekteki ilişkileri için belirleyici olacaktı. Aralarındaki bağ çok önemli olduğu için Freud daha sonraki yıllarda, yaşadıkları sorunların başlangıcına kısaca değinmeye gerek duyacaktı. Aslında Sicilya'da olan şey yalnızca, günlük düzenlemelerde Ferenczi'nin çekingen, asık suratlı ve güvenilmez davranmasıydı; Freud onun tutumunu "çekingen hayranlık ve sessiz muhalefet" olarak betimledi. Ancak bu dışavurumların ardında kişiliğinin derinliklerindeki ağır sorunlar yatıyordu. Onunla yaptığım pek çok yakın görüşmeden öğrendiğime göre, babasının sevgisine yönelik oldukça aşırı ve giderilmeyen bir özleme kapılmıştı. Bu yaşamındaki baskın duyguydu ve yirmi yıl sonra psikanaliz tekniğine getirdiği, (Freud'u ona olmasa da) onu Freud'a yabancılaştıran talihsiz değişikliklerin dolaylı kaynağıydı. Talep ettiği samimiyetin sınırı yoktu. Kendisi ve Freud arasında hiçbir mahremiyet ve hiçbir sır olmamalıydı. Doğal olarak bunları açıkça ifade edemezdi, bu nedenle Freud'un ilk adımı atması için neredeyse umutla bekledi.

Ancak Freud bu ruh durumunu paylaşmıyordu. Nevrozların tüm sıkıcı sorunlarını ve derin psikolojik çatışmaları tatil boyunca aklından uzaklaştırmaktan, o anın keyfiyle zihnini dinlendirmekten fazlasıyla memnundu. Özellikle de keşfedilecek pek çok ilginç ve güzel yeni manzaranın olduğu böylesi bir yolculukta. Tek isteği, zevkleri kendi zevklerine benzeyen uyumlu bir arkadaştı.

Eve döndükten sonra Ferenczi, özçözümlemesiyle ilgili uzun ve açıklayıcı bilgiler içeren mektuplarından birini yazdı ve son davranışının ardından Freud'un artık onunla ilgilenmek istemeyebileceğine ilişkin korkusunu dile getirdi. Ama Freud aşağıdaki yanıtın da gösterdiği gibi her zamanki dostça yaklaşımını sergiledi.

> Yazarken, konuşurken olduğundan daha açık olarak kendini ifade etmen çok anlamlı. Doğal olarak yazdıklarından pek çoğunu biliyorum ve şimdi sana yalnızca birkaç açıklamada bulunma gereğini duyuyorum. Neden seni azarlamadım ve böylece karşılıklı anlayış yolunu açmadım? Oldukça haklısın, bu benim güçsüzlüğümdü. Senin imgeleminde yarattığın psikanalitik süperman değilim, ayrıca karşı aktarımı da aşmadım. Sana, üç oğluma davranabileceğimden daha fazla bu şekilde davranamam, çünkü onları çok seviyorum ve onlar adına üzülmeliyim.
>
> *Artık* kişiliğimi tamamen ortaya çıkarmam gerekmediğini yalnızca fark etmedin, aynı zamanda bunu anladın ve haklı olarak bu durumu travmatik nedenine dek geri izledin. Daha yakın zamana kadar beni yenmekle uğraşırken izlediğin Fliess vakasından beri bu ihtiyaç yok oldu. Eşcinsel yükün bir bölümü geri çekildi ve kendi egomu büyütmede kullanıldı. Paranoyak yenilirken ben başardım.
>
> Ayrıca bağırsak sorunlarım nedeniyle, kabullenmek istemediğimden daha kötü olduğumu ve çok acı çektiğimi biliyor olmalısın. Kendime sık sık, kendi Konradının[1] efendisi olmayan insanın yolculuğa çıkmaması gerektiğini söyledim. Dürüstlüğün başlaması gereken yer burasıydı, ama bana, benim için kaygılanmaktan kurtulabilecek kadar kararlı görünmedin.

[1] Freud'un "bağırsak" yerine kullandığı kelime.

Belli bir edilgen direnç de dahil olmak üzere, neden olduğun tatsızlıklara gelince, tüm yolculuk anıları gibi onlar da genelde bazı değişikliklere uğrayacaklar: insan onları törpüler, küçük rahatsızlıklar yok olur ve geride zihinsel haz için güzel olanlar kalır.

Büyük sırlarım olduğunu düşündüğün ve onları çok merak ettiğin açık bir biçimde görülüyordu ve bunun çocuksu olarak değerlendirilmesi son derece kolaydı. Tıpkı sana bilimsel konularda *her şeyi* söylediğim gibi kişisel doğama ilişkin olarak da pek az şeyi sakladım; *Nationalgeschenk*[1] [ulusal hediye] olayını anlatmanın yeterince boşboğazlık olduğunu düşünüyorum. Sana da dolaylı olarak anlattığım gibi o sıradaki düşlerim tümüyle, olayların doğası gereği senin beğenini kazanması zor olan Fliess vakasıyla ilgiliydi.

Dolayısıyla olaylara daha yakından baktığında aramızda halledilmesi gereken şeylerin başlangıçta düşündüğün kadar çok olmadığını göreceksin.

Dikkatini bugüne çekmeyi tercih ederim. ...

Freud, Ferenczi'ye karşı gösterdiği cömertlik ve inceliği ve ona karşı duyduğu büyük sevgi ve dostluğu, Ferenczi'nin –bu dönemden çok sonra– dengesi bozulana kadar, uzun yıllar korudu.

1911 yılında, çok üzücü bir olay olan Adler'in kopuşu gerçekleşti. Freud'un bu yıl içinde en fazla uğraştığı şey bu olaydı. Jung'la dostluğunun sürmesi ve Putnam'la daha yakın teması da yılın göze çarpan olaylarıydı. Eylülde, Weimar'da yapılan Uluslararası Kongre en başarılı olanlardan biriydi. Psikanaliz çeşitli ülkelerden dostlar ve düşmanlar kazanmaya devam etti. Freud, *Imago* adlı yeni bir dergi kurdu. 1911'de çok az yazı yazdı.

Freud bu sıralarda belki de ölümle sonuçlanabilecek tuhaf bir deneyim yaşadı. Bir aydır her akşam, olağanüstü baş ağrılarıyla birlikte düzenli olarak artan zihin karışıklığı çekiyordu. Sonunda, gaz borusu ile lambasındaki kauçuk bağlantı arasında bir çatlak olduğu bulundu; bu çat-

[1] Antika toplama tutkusunu anlatmak için kullandığı şaka yollu bir ima.

lak nedeniyle her akşam saatler boyunca purosunun dumanının, kokusunu anlamasına engel olduğu gazı soluyordu. Üç gün sonra, çatlak tamir edilince iyileşti.

Yılın başlarında Freud, özgünlüğünün açıkça sönmekte olduğunu belirtti. En özgün katkılarından biri olan din psikolojisi çalışması birkaç ay sonra geldiği için bu ifade ilgi çekicidir. Ağustosta, tatillerde bile, "tümüyle totem ve tabu"yla ilgilendiğini kabul etmek zorundaydı.

Yılın en önemli olayı Weimar Kongresiydi. 21 ve 22 Eylülde gerçekleşti. İlk Kongrenin dostça havasını geri getirdi. Viyana muhalefeti kendini göstermedi. Freud toplantıdan önce Jung'la birlikte, onun Küsnacht'taki yeni evinde kalıyordu ve Putnam onlarla buluşmak için Zürih'e gelmişti. Kongreye katılan diğer Amerikalılar T. H. Ames, A. A. Brill ve Beatrice Hinkle'dı. Bazı ziyaretçiler de dahil olmak üzere toplam katılım ellibeş kişiydi.

Makaleler çok üst düzeydeydi. Bunların arasında Abraham'ın manik depresif delilik incelemesi, Ferenczi'nin eşcinsellik üzerine katkısı ve Sach'ın psikanaliz ile zihinsel bilimler arasındaki karşılıklı ilişki üzerine makalesi gibi psikoanalitik literatürün çeşitli klasikleri de vardı. Rank'ın "Şiir ve Efsanelerde Çıplaklık Teması" üzerine eşsiz makalesi şaşırtıcı bir olaya neden oldu. Yerel gazetede yer alan, Kongre'nin kısa bir özetinde "çıplaklık ve diğer güncel konular üzerine ilginç makaleler okundu" yazısını gördük. Daha sonraki Kongrelerde gazetecilerin cesaretini kırmaya niyetlenmemizi sağlayan olay buydu.

Kongrenin en önemli olayı kesinlikle Putnam'ın gelişiydi. Avrupalılar onun Amerika'daki soylu mücadelesini ve Freud'un ona verdiği büyük değeri biliyorlardı. Onun desteği, Freud'un Viyana'da göz ardı edilmesini dengeleme konusunda belli bir yol alınmasını sağladı. Üstün ve alçakgönüllü kişiliği Viyanalılar üzerinde derin bir etki bıraktı. O da bundan etkilendi. Freud'la yaptığı pek çok konuşma sırasında izleyicilerinin niteliği konusunda onu kutladı. Freud alaylı bir biçimde yanıt verdi: "Bir par-

ça gerçeğe tahammül etmeyi öğrendiler." Kongreyi Putnam açtı – daha sonra *Zentralblatt*'ta bazı tartışmalara yol açan "Felsefenin Psikanalizin Gelişimi Açısından Önemi" üzerine bir makale sundu. Psikanalize felsefeyi –ama yalnızca kendi Hegelci felsefesini– sokma yolundaki ateşli isteği pek başarılı olmadı. Çoğumuz herhangi bir özel sistemi benimseme ihtiyacı duymadık. Elbette Freud bu konuda son derece kibardı, ama daha sonra bana "Putnam'ın felsefesi bana değerli bir dekoratif eşyayı anımsatıyor; herkes ona hayran kalır, ama kimse dokunamaz" dedi.

Freud ikinci günkü oturumu, alçakgönüllü bir biçimde, Schreber vakasına ilişkin hikâyesine bir ek olarak adlandırdığı bir makaleyle açtı ("Bir Paranoya Vakasının Özyaşamöyküsel Özeti Üzerine Psikanalitik Notlar"). Bu çalışma, insanoğlunun mitler oluşturma eğilimlerini ele aldığı, totemizme bir gönderme yaptığı ve bilinçdışının yalnızca çocuksu malzemeyi değil, aynı zamanda ilkel insandan kalıntıları da içerdiğine ilişkin yargısını dile getirdiği ilk örnek olarak tarihsel öneme sahipti.

Freud ve Jung hâlâ iyi ilişkiler içindeydiler. Birinin, Jung'un şakalarının çok kaba olduğunu söylemeye cesaret ettiğini ve Freud'un sert bir biçimde şu yanıtı verdiğini anımsıyorum: "Bu sağlıklı bir kabalık."

Sachs ve ben Weimar'dayken, Nietzsche'nin kız kardeşi ve onun yaşamöyküsü yazarı Bayan Elisabeth Förster-Nietzsche'yi arama fırsatımız oldu. Sachs ona Kongreden söz etti ve Freud'un bazı görüşleri ile onun ünlü kardeşininkiler arasındaki benzerlik üzerine görüşlerini dile getirdi.[1]

Jung, Kongreye sunduğu çalışma raporunda bu dönemde Uluslararası Birliğin 106 üyesi olduğu bilgisini verdi. O yıl dört yeni Avrupa ülkesinde yaşam belirtileri görünüyordu. Fransa, İsveç, Polonya ve Hollanda'dan psikanalitik etkinlik raporları ulaşıyordu.

---

[1] Kongre'nin o yılki katılımcıları arasında, sonradan Freud'un da yakın arkadaşı olan, Nietzsche'nin önemli dostu Lou Andreas-Salomé da vardı.

Amerika'da daha çok şey olmaktaydı. Freud, Uluslararası Birliğin Amerikan şube derneğini kurmam konusunda ısrar ediyordu; bu nedenle konuyu Brill ve Putnam'la tartıştım. Putnam, eğer ben sekreter olursam başkan olmayı kabul etti. Benim planım, yeni oluşumun Amerika'daki bütün analistleri içermesi ve ilerde daha sık toplantı düzenleme amacıyla oluşturulabilecek yerel derneklerin ana Birliğin şubeleri olmasıydı. Ancak bu plan yirmi yıldan fazla süre sora uygulandı, çünkü Freud'un aksi yöndeki baskısına karşın Brill, New York'ta kurmayı planladığı derneğin Uluslararası Birliğin *doğrudan* şube derneği olması ayrıcalığını edinmeye hevesliydi; belki de kendi "derneği"nin herhangi bir biçimde "benimkine" bağlı olması düşüncesinden hoşlanmadı. Bu nedenle oldukça dostça bir biçimde ayrılmaya karar verdik. Brill, 12 Şubat 1911'de yirmi üyeyle New York Derneğini kurdu ve hemen eyalet yasalarıyla bunu şirketleştirdi. Brill, başkan; B. Onuf, başkan yardımcısı ve H. W. Frink, sekreter oldu. C. P. Oberndorf psikanalizle ilişkisini devam ettiren son kurucu üyeydi.

Ben daha sonra New York dışındaki analistlere mektuplar yolladım ve Amerikan Psikanaliz Birliği'nin ilk toplantısı 9 Mayıs 1911'de Baltimore'da gerçekleşti. Sekiz kişi vardı: Baltimore'dan Trigant Burrow; Chicago'dan Ralph Hamill; Baltimore'dan J. T. MacCurdy; Baltimore'dan Adolf Meyer; Boston'dan J. J. Putnam; Baltimore'dan G. L. Taneyhill; Omaha'dan G. A. Young ve o sırada Toronto yaşayan ben. Üyelerin yarısı Baltimore'dan geliyordu. Şimdiki büyük örgütlenmenin başlangıcı işte bu kadar alçakgönüllüydü! Ancak ertesi yıl gerçekleşen ikinci toplantımızda, karar aşamasında olan çok sayıda başvuruyla birlikte, halihazırda yirmidört üye vardı. Her iki dernek de Eylül 1911'deki Weimar Kongresi tarafından resmen kabul edildi.

Daha önce olduğu gibi o zamanlar da İngiltere'den bildirilmeye değer pek bir şey gelmiyordu. Yılın başında Freud, Ruhsal Araştırmalar Derne-

ği'nin Onur Üyesi[1] seçilmişti ve bir yıl sonra tıbbi psikoloji üzerine özel bir sayıya kısa ve öz bir makale ekledi. Kanada'dan İngiltere'ye dönme niyetinde olduğumu belirttiğimde şunları yazdı: "Amerika'yı iki yıldan kısa bir sürede, deyim yerindeyse, fethettin ve uzakta olduğu zaman işlerin nasıl yürüyeceğinden hiçbir biçimde emin değilim. Ama sen ayrıldığından beri daha verimli bir toprak haline gelen anavatanın için de aynı şeyleri yapacağını umduğum için İngiltere'ye dönmenden memnunum. Senin de bildiğin gibi, Brill'in bunu daha kısa sürede yapacağını umduğum için *Traumdeutung*'un [Düşlerin Yorumu] çevirisi için İngilizlerden gelen üçten fazla teklifi reddetmek durumunda kaldım. Bradford gibi kentlerden gelen mektupları yanıtlamam gerekiyor ve en azından bir tıp doktoru, Osler,[2] hâlâ Federn'in tedavisi altında olan bir hastayı bana yolladı. Yani görevin düşündüğünden daha kolay olabilir." Ayrıca, ünlü nöroloji dergisi *Brain* histeri konusuna, Bernard Hart'ın, psikanalitik literatürden 281 maddelik bir gönderme listesi de içeren "Freud'un Histeri Kavramı" başlıklı ustaca bir denemesinin de yer aldığı özel bir sayı ayırdı. Daha sonra, 28 Temmuz 1911'de M. D. Eder, İngiliz Tıp Birliğinin Nöroloji Bölümü'nde bir makale okudu. Bu, psikanalizin İngiltere'de yayımlanan ilk özeti olmasına karşın katiyen ilk uygulanışı değildi. Eder'in sekiz kişilik bir dinleyici topluluğu vardı, ama cinsel etioloji konusuna geldiğinde salondan ayrıldılar.

Freud 1911 baharında, Rank ve Sachs'la, birlikte psikanalizin tıp dışı uygulamalarına –çalışmalarının onu özel olarak çeken yönü– ayrılacak yeni bir dergi çıkarmaya karar verdi. Ertesi yıl totemizm üzerine denemeleri üretecek olan din konusuyla meşgul olduğu için bu öneri tam da o dönemde aklına gelmiştir. Yeni derginin adının, daha sonradan Stekel tarafından önerildiğini öğrendiğim, *Eros-Psyche* olacağını söyledi. Daha

[1] Bunu, sevgili yaşlı İngiltere'nin ilk ilgi belirtisi olarak adlandırdı.

[2] O zamanlar Oxford'da tıp profesörü olan Sir William Osler.

sonra bu ad Sachs'ın önerdiği, Spitteler'in aynı adlı romanından alınan, *Imago* ile değiştirildi. Freud böylesi bir sorumluluğu üstlenecek yayımcı bulmakta çok zorlandı. Sonunda arkadaşı Heller'i bunu üstlenmeye ikna etti ve dergi büyük bir başarı kazandı. İlk sayısı Ocak 1912'de çıktı.

Adler'le ayrılık 1911'de tamamlanmıştı. Ama hâlâ Stekel vardı ve 1912 sonuna doğru Freud ondan da ayrılmak zorunda kaldı. Bu aynı zamanda, Freud ile Jung arasındaki kişisel ilişkilerin eskisine göre daha az dost canlısı bir havaya bürünmeye başladığı yıldı; ayrılık gerçekleşmeden önce yaşanacak iki acı dolu yıl daha vardı.

Kongre düzenlemenin görece daha basit olduğu günlerde yıllık olarak yapılmaları düşünülmüştü. 1912'de Kongre yapılmamasının nedeni Jung'un yaz sonunda New York'ta bir dizi konferans verecek olmasıydı ve başkansız bir Kongre düşünülemezdi. Bu, Jung'un o zamanlardaki kişisel öneminin de bir göstergesidir.

Smith Ely Jelliffe bir Cizvit okulu olan Fordham Üniversitesi'ne, Jung'un eylülde sekiz konferanslık bir kurs vermek üzere davet edilmesini önermişti; bu, psikanaliz üzerine bir tartışma için uygunsuz bir zemin olması nedeniyle benim tarafımdan reddedilen bir davetti. Freud, Jung'un o sırada New York'a gidişinin uygun olup olmadığı konusunda kuşkuluydu. Gerçekten de, iki adam arasındaki ilişkinin dönüm noktasının bu yolculuk olduğu kanıtlandı.

Freud, en verimli yıllarından biri olarak 1912'yi gösterir; bunun nedeni büyük çalışması *Totem ve Tabu*'ydu. Ocakta *Imago* yayımlanmaya başladı ve yıl sonundan önce *Zeitschrift* adlı bir dergi daha çıkıyordu. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kaygılı, mutsuz geçen bir yıldı ve aynı zamanda sağlık sorunları nedeniyle çok fazla sıkıntı çekti. Belki de tüm bu konular anlaşılmaz bir biçimde birbirleriyle bağlantılıydı.

Abraham'a yeni yıl için iyi dileklerini yollarken şunları da ekledi: "Bana gelince, büyük bir beklentim yok. Önümüzde kasvetli bir dönem

var. Yalnızca gelecek kuşaklar tanınmamızın ödülünü toplayacaklardır. Ama bizler ilk görüntünün verdiği eşsiz keyfi yaşadık."

Yılın başlarında Jung'dan, Zürih gazetelerinde şiddetli bir kışkırtma olduğunu öğrenmişti; psikanalize öfkeyle saldırılıyordu. *Pfarrer* [Peder] Pfister üstleri tarafından hesap vermeye çağrılmıştı ve papazlıktan uzaklaştırılması gündemdeydi; neyse ki böyle bir şey olmadı. Riklin, Freud'a, bu saldırının serbest doktorluk çalışmaları üzerinde, hatta Jung'unkinde bile, feci bir etkisi olduğunu söyledi ve kendilerine hasta yollamasını rica etti. Freud daima, kısa bir süre sonra İsviçreli yandaşları arasında ortaya çıkan değişikliğin nedenlerinden birinin sövgü olduğuna inandı. Vatandaşlarının karşısına dikilmek İsviçreliler için her zaman zor bir iştir.

Freud 1912'de, yine Roma'ya bir yolculuk yaptığı yaz tatilinden döndüğünde kendisini bekleyen pek çok iş vardı. Hastalarının bekleme listesi dolup taşmıştı. Konferanslarının dinleyici sayısı elli ya da altmışa ulaşmıştı. Stekel'le sorunları kasım ayında zirveye çıktı.

Freud'un o sıralarda Stekel ve Jung nedeniyle duyduğu üzüntü ruh durumunun önemli değişiklikler göstermesini engellemedi. Örneğin ekimde şunları yazdı: "Keyfim son derece yerinde ve göreceksiniz, ama özellikle de Roma'da sizleri bekleyen şeyler nedeniyle size haset duyuyorum." Ama iki hafta sonra psikanaliz üzerine İngilizcede yayımlanan ilk kitap olan *Psikanaliz Üzerine Makaleler*'i kutladığı coşkulu yanıtta diğer yön ortaya çıktı. Bu kitabı ona ithaf etmem dünyadaki en doğal şeydi. Yalnızca bana telgrafla teşekkürlerini iletmekle yetinmedi ve kendini (İngilizce olarak) aşağıdaki satırları yazmak zorunda hissetti: "Kitabını bana ithaf ettiğini bildiren son mektubun karşısında o kadar duygulandım ki, bir gurur ve dostluk mektubuyla yanıt vermek için onun maddi olarak ortaya çıkışını beklememeye karar verdim." O sıralarda yaşamında çok fazla parlak an yoktu ve kuşkusuz daha önceki arkadaşlarını yitirmesi kalanlarla ilişkisine çok daha fazla değer vermesine neden olmuştu.

Freud 1912'de bir dizi kısa makale yayımladı, ama o yıl düşüncelerine egemen olan iki konu vardı: tekniğinin açıklanması ve din psikolojisi. Bu, görünürde ayrı olan konular arasında bir bağlantı sezebiliyorum. Her ikisi de İsviçre Okulunun giderek artan anlaşmazlıklarıyla ilişkiliydi. Freud, Adler ve Stekel'de de olduğu gibi, bu anlaşmazlıkların nedeninin birçok psikanaliz tekniğinin yeterli ölçüde bilinmemesi olduğuna, dolayısıyla kendisinin onu eskisinden daha kapsamlı bir biçimde açıklaması gerektiğine inanıyordu. Bu dönemde dine yönelik ilgisinin canlanması büyük oranda, Jung'un mitoloji ve gizemcilikle kapsamlı bir biçimde ilgilenmeye başlamasıyla ilişkiliydi. İkisi de incelemelerinden karşıt sonuçlar çıkardılar: Freud ensest itkilerinin ve Oidipus karmaşasının önemine ilişkin görüşlerinden her zamankinden daha fazla eminken, Jung onları görünen gerçek değerlerinden yoksun, ama zihindeki anlaşılması daha güç eğilimleri simgeleştiren şeyler olarak değerlendirme eğilimindeydi.

1913 yılında Freud'un yaşamındaki ana olay Eylüldeki Münih Kongresinde Jung'la kesin kopuşlarıydı. Bazı resmi ilişkiler ertesi yıla kadar devam etse de iki adam bir daha asla karşılaşmadı. Tamamen kaygı ve sıkıntı dolu bir yıldı ve Freud, ekimde bana yazdığı bir mektupta bunu ılımlı bir biçimde ortaya koydu: "Böylesi rezil huzursuzluklar ve rahatsızlıklarla bu kadar dolu başka bir dönem anımsamıyorum. Sanki bir sağanağa benziyor, kimin daha fazla dayanacağını görmek için beklemek gerek, sen mi, yoksa zamanın kötü perisi mi?" Aynı ay kendisini Pfister'e "neşeli kötümser" olarak betimliyordu.

Ocak ortasında, Boston'da bir taşkınlık olduğu haberini aldık. Kuşkusuz bazı kışkırtmalar üzerine Boston polisi, Morton Prince'i, *Journal of Abnormal Psychology* dergisinde yayımlamakta olduğu "müstehcen şeyler" nedeniyle tutuklamakla tehdit etmişti. Dolayısıyla Prince'in psikanalistlere karşı gösterdiği cömertliğin ödülü kötü olmuştu ve kuruntularında biraz haklılık payı vardı – Freud hatalı bir biçimde bunları

"püriten iffet taslaması"na bağlamıştı. Ama kısa bir süre önce kentin Belediye Başkanı olan Prince, bu tür fırtınaları mahkemeye çıkmadan nasıl dindireceğini biliyordu.

Aynı ay, 14 Ocakta, Freud'un evinde heyecan verici bir olay oldu. Bu, ikinci kızı Sophie'nin, anne-baba tarafından ilki kadar sevinçle karşılanan bir damat olan, Hamburglu Max Halberstadt'la evlenmesiydi.

Yılın ilk yarısı tamamen *Totem ve Tabu*'nun yazılmasına ayrılmıştı. Bu önemli çalışma, Freud'un yaratıcı etkinliğinin en üst düzeyde olduğu zamanlarla ilişkilendirdiği yedi yıllık dönemlerden birinde yazıldı ve kendisi de bir anda çalışmayı, o döneme kadar yazdıklarının en iyisi olarak değerlendirdi.

Jung son iki yılda mitoloji ve karşılaştırmalı din literatürüne derinlemesine dalmış ve iki adam bu konu üzerine konuşmalar yapmıştı. Freud daha o zamanlar Jung'un çalışmalarının gittiği doğrultudan rahatsız olmaya başlamıştı. Freud'un yöntemi doğrudan analitik deneyimlerinden çıkarılan varsayılmış sonuçların insanın ilk tarihinin uzak sorunlarını nereye kadar aydınlatacağını görmekken, Jung bu erişilmesi güç alandan oldukça belirsiz sonuçlar çıkarıyor ve onları klinik verilerin açıklanmasına aktarıyordu. Freud, at fobisi olan Küçük Hans vakası kadar uzak bir tarihte bile hayvanların bilinçdışı öneminin ve bir baba düşüncesi ile onlar arasındaki totemik eşitliğin farkındaydı. Abraham ve Ferenczi, nevrotiğin toteminin bir ağaç gibi cansız bir nesne olduğu durumlarda bile benzer vakalar bildiriyorlardı. 1910'da Frazer, Freud'a üzerinde düşünülecek çok şey sağlayan, *Totemizm ve Dış Evlilik* üzerine dört ciltlik kapsamlı çalışması yayımlandı.

Eylül 1911'deki Weimar Kongresinden Viyana'ya döndükten sonra Freud, ilkel inançlar ve gelenekler ile nevrotik hastaların bilinçdışı fantezileri arasındaki benzerlikler üzerine düşüncelerini açıklayabilmesi için elden geçirmesi gereken engin malzemeye daldı. Büyük üretken dönemlerinden birine başlamakta olduğu açıktı.

Birkaç hafta sonra kendisini şöyle rahatlatıyordu: "*Totem* çalışması devasa bir iş. Sonuçları önceden bildiğim için gerçek anlamda ilgilenmeden kalın kitaplar okuyorum; içgüdülerim bana sonuçları söylüyor. Ama bu sonuçlar, konu üzerine var olan tüm malzeme arasından yılan gibi kıvrılarak yollarını bulmak zorundalar. İnsanın içgörüsü bu süreçte bulanıklaşıyor, yerine oturmayan, ama yine de zorlanmaması gereken pek çok şey var. Her akşam buna vakit bulamıyorum. Yalnızca küçük bir kaçamağa niyetlenmişim, daha sonra da bu yaşımda yeni bir kadınla evlenmek zorunda kaldığımı fark etmişim gibi hissediyorum."

Sonraki iki ay, Freud'un ruh durumunu ve kişiliğini araştıran tarihçiler için olağandışı ilgi uyandıracak bölümler sunar. Yazım sırasında her şey iyi gitti. "Şu sıralar benim en büyük, en iyi ve belki de son güzel çalışmam olduğu duygusuyla *Totem*'i yazıyorum. İçimdeki ses haklı olduğumu söylüyor. Ne yazık ki bu çalışmaya ayıracak fazla zamanım yok, bu nedenle sürekli olarak kendimi zinde hissetmek için zorluyorum ve bu da üslubu bozuyor." Birkaç gün sonra şöyle yazıyordu: "Uçurumu metrelerce derinleştirmek[1] için doğru zamanda gelen *Totem*'in son bölümü üzerinde çalışıyorum. ... *Düşlerin Yorumu*'ndan beri hiçbir şeyi bu kadar emin olarak yazmadım, bu nedenle denemenin yazgısını tahmin edebilirim." Daha sonra göreceğimiz gibi kitabın gördüğü kabul diğerinden farklı değildi. Abraham'a, kitabın Kongreden (Münih) önce çıkacağını söyledi ve ekledi "tüm Ari dinselliği ile bizim aramızda kesin bir ayrım oluşturmaya hizmet edebilir. Çünkü sonucu bu olacak." Aynı gün, 13 Mayıs 1913'te, kitabı bitirdikten sonra Ferenczi'ye de şunları yazdı: "*Düşlerin Yorumu*'ndan beri hiçbir şeyin üzerinde bu kadar büyük bir kesinlik ve gururla çalışmadım. Gördüğü kabul aynı olacaktır: bana yakın olanlar dışındakileri saran bir öfke fırtınası. Zürih'le olan tartışmaya gelince, bizleri, bir asidin bir tuzu ayırdığı gibi ayırmak için doğru zamanda geliyor."

---

[1] O ve Jung arasındaki.

Ancak onbeş gün sonra oldukça farklı bir anlatım biçimi söz konusuydu. Büyük bir başarının ardından çoğu kez yaşandığı gibi gururun yerini kuşku ve endişe almıştı. Bu değişiklikle birlikte Freud'un kavgacı tutumu da yumuşadı. "Jung bir çılgın, ama bir bölünmeyi hiç istemiyorum; Onun kendi rızasıyla bırakmasını tercih ederim. Sanırım *Totem* çalışmam ben istemesem de kopuşu hızlandıracak."

Ferenczi ve ben Budapeşte'de birlikte deneme kopyalarını okuduk ve Freud'a övgülerimizi yazdık. Kitabında anlattığı deneyimleri hayalinde yaşadığını, gururunun babayı öldürme ve yemenin heyecanını yansıttığını ve kuşkularının yalnızca tepki olduğunu düşündüğümüzü belirttik. Birkaç gün sonra Viyana'ya yaptığım ziyarette onu görüp, *Düşlerin Yorumu*'nu yazan adamın neden bu tür kuşkuları bulunduğunu sorduğumda bilgece şöyle yanıtladı: "O zaman insanın babasını öldürme arzusunu anlattım, şimdi gerçek cinayeti anlatıyorum; eninde sonunda bu, arzudan eyleme uzanan büyük bir adım."

Totem ve Tabu'nun "Ensest Korkusu" üzerine ilk bölümü, ilkel kabilelerin en küçük ensest olanağından, hatta uzaktan da olsa onu anımsatan bir ilişkiden kaçınmak için aldıkları aşırı dallanıp budaklanmış önlemlerle ilgilidir. Onların bu konuda herhangi bir uygar topluluktan çok daha duyarlı oldukları açıktır ve tabunun çiğnenmesi pek çok kez anında ölümle cezalandırılır. Freud bunun karşılığı olan ayartmanın da onlarda daha güçlü olması gerektiğini, bu nedenle bizim yaptığımız gibi derinlemesine örgütlenmiş bastırmalara güvenemedikleri sonucunu çıkarttı. Bu açıdan genellikle, ilkel tabularla aynı amaca hizmet eden karmaşık fobiler ve başka belirtiler geliştirmek zorunda kalan nevrotiklerle karşılaştırılabilirlerdi.

Birincisinden dört kat uzun olan ikinci bölüm "Tabu ve Duyguların İkircikliliği" başlığını taşır. Freud burada neredeyse sonsuz çeşitlilik gösteren tabuların uçsuz bucaksız diyarında gezindi. İnanan için, bir tabunun kendisinden öte herhangi bir nedeni veya açıklaması yoktur.

Özerktir ve ona saldırmanın ölümcül sonuçları aynı derecede kendiliğindendir. Çağdaş zamanlardaki en yakın benzeri vicdandır, Freud bunu, insanın, tartışma götürmez bir kesinlikle bildiği yanı olarak tanımlar.

Tabulaştırılmış insan ya da nesne, hem iyinin hem de kötünün olağanüstü güçleriyle yüklüdür. Kaza eseri de olsa ona dokunan kişi benzer biçimde yüklenmiş hale gelir: örneğin onun kaynağı konusunda bilgisiz bile olsa, Yöneticinin attığı bir yemek parçasını yiyerek. O ancak aylar boyunca, çoğunluğu çeşitli yoksunluklardan oluşan karmaşık işlemlerden geçilerek temizlenebilir. Tabudaki temel yasak dokunmaktır ve Freud bunu saplantılı nevrozların –aynı şekilde ardından bazı korkunç şeyleri getireceğinden korkulan– *délire de toucher*'sine [hezeyan nöbeti] benzetir.

Freud ilkel tabuların belirtibilimi olarak adlandırılabilecek şey ile saplantılı nevrozların belirtibilimi arasında yakın bir benzerlik buldu. Her ikisinde de (1) tam bir bilinçli güdülenme eksikliği, (2) bir iç ihtiyaçtan doğan baskıcı tavır, (3) yerdeğiştirme ve başka insanlara bulaşma yeteneği ve (4) korkulan zararı gidermek üzere planlanmış törensel gösteriye başkanlık etme vardır. Bu son özellik yoksunluklardan oluştuğu için Freud, tabuların başlangıçta, daha önce kendisine yönelik bir ayartmanın söz konusu olduğu bir şeyle birleşme anlamına geldiği, ama bazı önemli nedenlerle bunun yasaklandığı sonucunu çıkardı. Bir insan bir tabuyu çiğnediğinde, yakınındakilerde yasak arzular uyandırmasın diye kendisi de tabu haline gelir. Ancak Freud iki alandaki bastırılan bilinçdışı itkiler arasında önemli bir ayrıma dikkati çekti: nevrozlarda bunlar tipik olarak cinsel doğadadır; ilkel tabularda ağırlıklı olarak saldırganlık ve cinayetle bağlantılı olan anti-sosyal itkilerle ilgilidir. "Nevrozlar bir yandan sanat, din ve felsefenin büyük toplumsal ürünleriyle çarpıcı ve kapsamlı benzerlikler sergilerler, ama öte yandan onların karikatürü olma görünümündedirler. İnsan, histerinin bir sanatsal yaratımın, saplantılı nevrozun dinin ve paranoyak kuruntuların da felsefi bir sistemin karikatürü olduğu önermesinde bulunmaya cesaret edebilir."

Üçüncü deneme "Animizm, Büyü ve Düşüncelerin Her Şeye Kadirliği" üzerineydi. Frazer büyü işlemini "İnsanların kendi düşüncelerinin düzeni ile doğanın düzenini karıştırmaları nedeniyle, düşünceleri üzerinde sahip oldukları ya da sahipmiş gibi göründükleri denetimin olaylar üzerinde de benzer bir denetim kurmalarına izin verdiğini tasavvur etmeleri" olarak betimlemişti. Ancak Freud, ondokuzuncu yüzyılın çağrışım psikolojisine ait olan bu statik betimlemenin ötesine geçmek ve iş başındaki dinamik etmenlere ilişkin bir şeyler öğrenmek istedi. Büyünün temellerini insanın kendi düşüncelerine ya da daha doğrusu arzularına ilişkin abartılmış inancında gördü ve bu ilkel tutumu, hem nevrotik fantezilerde hem de küçük çocukların zihinsel yaşamında görülen "düşüncelerin her şeye kadirliği"yle ilişkilendirdi.

Hepsinden çok daha önemli olan dördüncü bölüm "Totemizmin Çocuklukta Yeniden Ortaya Çıkışı" olarak adlandırılmıştı. Kitabın geri kalanının ilgilendiği konu buydu.

Daha sonraları bitkilerin de bu şekilde işlev görmesine karşın, başlangıçta totemler her koşulda hayvanlardı. Anneden gelen kalıtımla belirli bir türden atasını izleyen klan için o türden hayvanı öldürmek kesinlikle yasaktı. Tam tersine kişi onu korumalıydı, karşılığında o da klanını koruyacaktı. 1865'te ilk kez bu ilkel dini tanımlayan McClellan, bunun dış evlilikle, yani aynı klanın (yani aynı totemi ve totem adını paylaşanların) üyeleri arasında cinsel ilişkiyi yasaklayan uygulamayla ilişkili olduğunu düşündü.

Freud daha sonra totemizmin, çoğu fazlasıyla karmaşık olan pek çok açıklamasını tartıştı. Küçük çocukların hayvanlara yönelik davranış biçimini, onlarla yakından özdeşleşme yeteneklerini ve çoğu kez aşırı korkmak üzere bir türü seçtiklerini bilme avantajına sahipti. Psikanaliz düzenli olarak, korkulan hayvanın hem sevilen hem de nefret edilen babanın bilinçdışı bir simgesi olduğunu bulmuştu. İlkel insan klanlarının totemik "ata"sı da aynı anlama sahip olmalıydı ve bu bakış açısından tabu,

duyguların ikircikliği ve benzeri şeylerin çeşitli özellikleri kolayca anlaşılabilir.

Ensest suçu işleme olasılığına karşı karmaşık bir güvenceden başka bir şey olmayan dış evlilik konusuna gelince, Frazer ilkel insanların enseste yönelik olarak tuhaf bir biçimde güçlü –uygar insanlarınkinden çok daha güçlü– bir ayartma eğilimleri olduğunu düşünmek için çok sayıda neden üretmişti. Elbette bunun küçük çocuklardaki önemi konusunda hiçbir şey bilmiyordu. Bu nedenle totemizm ile dış evlilik arasındaki ilişkiyi algılamak Freud için kolaydı. Yalnızca bildiğimiz Oidipus karmaşasının iki yarısını temsil ediyorlardı; anneye duyulan çekim ve rakip babaya yönelik ölüm arzuları.

Daha sonra, ayrıntılandırma ve değiştirme yoluyla tüm dinleri türetmiş görünen bu büyük asal kurumların tarihsel kökenlerine ilişkin güzel soru ortaya çıkar. Bu noktada Freud, Darwin'in güçlü bir erkek ve çok sayıda dişiden oluşan gruplar halinde yaşamaları açısından ilk insanların üst düzey maymunlara benzedikleri önermesiyle desteklenmiştir. Atkinson bu durumun kaçınılmaz olarak, çok sayıda büyük hayvan arasında olduğu gibi, egemen erkeğin genç rakipleri arasında ensesti yasaklamasına yol açacağını gördü. Freud'un bu noktaya özel katkısı, büyüyen erkek çocukların dönemsel olarak bir araya geldiklerini, babayı öldürüp yediklerini varsaymaktı. Bu, geride kalan "kardeş klan"nın yazgısı sorununu ortaya çıkarır. Freud, ölen babaya yönelik olarak, kardeşler arasındaki kavga ve rekabetlerden doğan sorunlarla da uyarılan ikircikli duygular olduğunu varsaydı. Bu, vicdan azabına ve kadınına el uzatma konusunda onun iradesi ertelenmiş bir boyun eğmeye, yani enseste karşı bir engele yol açacaktır.

Freud bu noktada Robertson Smith'in kurban ve kurban törenleri konusundaki önemli yazılarını dikkate aldı. Bu törenlerde totem törensel bir biçimde çiğnenip yutulur ve böylece ilk cinayet tekrarlanırdı. Bunu önce bir yas ve sonra da zaferin coşkusu ve taşkınlıklar izlerdi. Bu yolla

toplumun hem kendi arasındaki hem de iyi nitelikleri henüz özümsenen atayla olan kalıcı birliği korunurdu.

Binlerce yıl sonra totem bir tanrı oldu ve çeşitli dinlerin karmaşık hikâyeleri başladı. Freud temayı bu doğrultuda daha fazla izlemedi, ama Yunan trajedisinin, korodan gelen uyarılara karşın kahramanın yasak bir yolu izlediği ve erdemli kötü kaderiyle karşılaştığı, ilk biçimi üzerine bazı ilginç düşünceler sundu. Freud bunun, burada koro tarafından temsil edilen kardeşlerin yasağı çiğneyenler ve kahramanın yalnızca bir kurban olduğu özgün anlamın –ikiyüzlü bir biçimde diye nitelendirdiği– bir ters çevrilmesi olduğunu düşündü.

En sonda, Freud'un "dinin, ahlakın, toplumsal yaşamın ve sanatın kökenleri Oidipus karmaşasında buluşur" dediği dikkat çekici bir cümle bulunur. Son olarak, varsaydığı toplumsal gelişimin yalnızca, oğulların düşmanca *arzularına* karşı, bireysel gelişimde çoğunlukla gerçekleştiğini bildiğimiz suçluluk tepkileriyle açıklanıp açıklanamayacağı sorusunun üzerinde durdu. Bu, yıllar önce acı bir bedel karşılığında kişisel deneyimlerinden aldığı bir dersti. Öte yandan bir çocuk söz konusu olduğunda, kendini denetleme gücü ve gerçeklik bilgisinin gelişmesinden önce, arzunun eylem ile aynı şey olduğuna inanmak için de iyi nedenler vardır; düşünmek için arada bir boşluk yoktur. Freud, kendisini engelleyecek çok az şey olan ilkel insan için de aynı durumun olası olabileceğini düşündü. Böylece "Başlangıçta eylem vardı" sonucuna ulaştı.

Freud kitabın olumsuz tepki alacağına ilişkin tahmininde haklıydı. Analitik çevrelerin dışında, Freud'un bir diğer kişisel fantezisi olarak nitelendirilip tam bir inançsızlıkla karşılandı.

Ağustosun ilk haftasında, Uluslararası Tıp Kongresi'nde Janet ile benim aramda, onun psikanalizi kendisinin kurduğu ve sonra Freud tarafından yıkıldığını gördüğü iddiasına son veren bir düello gerçekleşti. Freud'un aldığı haberlere yanıtı şöyleydi.

Marienbad
10 Ağustos 1913

Sevgili Jones

Kongre raporun ve vatandaşlarının gözü önünde Janet'yi yenmen karşısında ne kadar onurlandığımı anlatamam. İngiltere'de psikanalize yönelik ilgi senle özdeşleşmiş durumda ve şimdi senin "*schmieden das Eisen solange es warm ist*" inanıyorum.[1]

İstediğimiz şey "dürüst oyun"du ve öyle görünüyor ki bu, İngiltere'de, her yerde olduğundan daha olası.

Brill gelmeyecek. Ailesi, karısı ve kızının bu yıl onu orada istediklerini yazdı. Columbia Üniversitesi Psikiyatri Kliniği Başkanlığı'na atandı, bu nedenle oraya yerleşti ve sonunda bağımsız kaldı.

S. Martino di Castrozza'ya, Hotel des Alpes'e, gitmek için Marienbad'dan ayrılıyorum. Buradaki günlerimiz hiç iyi geçmedi, fazla soğuk ve yağmurluydu. Sağ elimdeki romatizma nedeniyle güç bela yazabiliyorum. Büyük olasılıkla dağlarda daha fazla üşüyeceğiz.

Bu dört hafta boyunca iyi haberler vermeye devam edeceğini umuyorum. Kendimi güçlü ve umutlu hissetmemi sağladın.

Sevgiler
Freud

Freud'un 1 Ağustosta vardığı San Martino di Castrozza yaklaşık 1500 metre yüksekliktedir; Primiero vadisinin sonunda yer alan Dolomitlerin ortasındadır. Ferenczi 15 Ağustosta Freud ailesine katıldı –birkaç gündür Abraham da oradaydı– ve Freud'la birlikte Münih Kongresine gittiler. 5 Eylül akşamı Bayerischer Hof'a ulaşmışlardı.

Ferenczi ve ben, Jung'un psikanalizin temel ilkelerini terk ederek yarattığı durumla en iyi nasıl başa çıkılabileceği konusunda o yaz Freud'la pek çok konuşma yaptık. Freud ile onun arasında, artık her iki taraf için de dostça duygular söz konusu değildi, ama sorun kişisel bir sorundan çok daha önemliydi. Freud en azından resmi bir işbirliğini sürdürmenin

[1] "Demir tavında dövülür."

mümkün olduğu konusunda sürekli olarak iyimserdi ve hem o hem de Jung kavga olarak adlandırılabilecek bir şeyden kaçınma arzusundaydılar. Dolayısıyla 7 Eylülde toplanacak Kongreye bu ruh durumu içinde ve açık bir kopuş olmayacağı beklentisiyle geldik.

Freud, Kongrede bir makale okuma konusunda son derece isteksizdi; ona bunu kabul ettirmek için Abraham'ın tüm ikna gücünü kullanması gerekti. Makale, anal-sadistik evreyi libidonun gelişimindeki sıradan bir cinsellik öncesi evre olarak gösterdiği önemli bir katkı olan "Saplantılı Nevroza Yatkınlık" üzerineydi.

Jung'un son görüşlerini doğrudan eleştiren tek makale benimki olduğu için onu önceden Freud'a gösterdim. Bunu yaparken şunları yazdım: "Doğrudan Jung'la ilgili bölümlerden rahatsızım. Niçin ikincil doğada ve nedensel olmayan fantezileri analiz etmeyi sürdürdüğünü anlayamadığımı söylediğimde kolaylıkla şu yanıtı verebilir: çünkü libido ve *Aufgabe*'nin[1] yerine getirilmesi için gerekli olan enerji oraya demir atmıştır ve analiz yoluyla serbest bırakılmalıdır. Terapötik yöntemlerin sınırlarını aşmadan ve onun kuramının diğer yönlerini ele almadan buna karşılık vermek kolay değil." İşte yanıtı.

29 Ağustos 1913

Sevgili Jones

Makaleniz harika, fazlasıyla açık, akıllıca ve uygun. Almanca yazdıklarınızı okuduktan sonra içimde İngilizce yazmanıza karşı bir direnç hissediyorum. Gotik harfleri de öğrenmelisiniz.

Jung'a karşı önemli bir noktaya ilişkin ifadelerinizde bazı kısırlıklar olduğunu söylemekte haklısınız. Hastanın, o ana kadar içten verilen kurallarla sergilediği oyununu bu kez dıştan verilenlerle yinelemek için bekler durumda olduğu *Zwangs*-vakalarında[2] karar vermekten kaçınmaya yönelik özel bir merak olduğunu ekleyebilirsiniz. Bilinçdışı fantezilerin

[1] Görev.

[2] Saplantılı Nevroz vakaları.

önemi konusundaysa hastanın kendisine ait işe yarar yargı yerine Jung'un keyfi yargısını kabul etmemiz için bir neden görmüyorum. Eğer hasta bu üretimleri kendisinin en değerli sırları (hayallerinin meyvesi) olarak değerlendiriyorsa bu durumu kabul etmemiz ve tedavide en büyük önemi onlara yüklememiz gerekir. Bu önemin etiolojik olup olmadığı sorusunu bir yana bırakın: bunun konuyla ilgisi yok, daha çok pragmatik bir konu.

Psikanalizin İngiltere'de gördüğü saygıya ilişkin ifadeleriniz beni içten sevindirdi; oldukça haklısınız.[1]

Birkaç gün içinde sizinle daha çeşitli konularda konuşma zevkine varacağım. Unutmayın: Bayerischer Hof'ta.

Psikanaliz konusunda, Milwaukeeli Becker tarafından yazılmış iyi bir makale aldım. Yeni katılanların ilk makaleleri her zaman oldukça iyi görünüyor, iki yıl sonra ne yazacağını bekleyip görelim.

Au revoir
Sevgiler
Freud

Kongrede, toplam seksenyedi üye ve konuk vardı. İki ilginç makale – Abraham ve Ferenczi'nin yazdıkları– dışında, makalelerin bilimsel düzeyi sıradandı. Pek çok istatistiği içeren İsviçre makalelerinden biri o kadar sıkıcıydı ki, Freud şunları söyledi: "Psikanalize her türden eleştiri getirildi, ama bu, bir insanın onu sıkıcı olarak yaftalayabileceği ilk durum." Jung'un toplantıları düzenleme biçimi bazı karşı çıkışların olacağını hissettiriyordu. Başkan olarak yeniden seçilmesi gündeme geldiğinde, Abraham reddedenlerin oylamadan çekilmesini önerdi, böylece 22'ye karşı 52 oyla yeniden seçilmeyi kabul etti. Benim muhaliflerden biri olduğumu gözlemleyerek sonradan yanıma geldi ve gözlerinde huysuz bir bakışla "İyi bir Hıristiyan olduğunu sanıyordum" (yani Yahudi olmayan) dedi. Konuyla ilgisi olmayan bir ifadeydi, ama herhalde bir anlamı vardı.

[1] Ona şöyle yazmıştım: "Dergilerde psikanalize yapılan göndermeler çoğunlukla oldukça olumlu; konular yakınlaştıkça değişmesi olası olan mesafeli bir saygıyla yaklaşıyorlar."

Freud, Jung ile yaşanan uyuşmazlıkla ilgili olarak Putnam'ın tutumunun ne olacağı konusunda kaygılıydı. Ona Putnam'dan henüz aldığım uzun bir mektubu yolladım ve işte bu mektup konusundaki yorumu. "Putnam'ın mektubu çok şaşırtıcıydı. Yine de korkuyorum, eğer mistisizmi ve ensesti reddetmesi nedeniyle Jung'dan uzaklaşıyorsa (öte yandan) cinsel özgürlüğü savunmamız nedeniyle bizden de uzaklaşacaktır. Kurşun kalemle sonradan yazılan düşüncesi bu konuda oldukça fikir veriyor. Buna senin ne yanıt vereceğini merak ediyorum. Bireysel özgürlüğü destekleyen duygu birliğimizin yadsınmayacağını ve Amerikan namus kavramının katılığında hiçbir kırılma olmayacağını sanıyorum. Ama ona, tedavi çizgimizde öğüdün ağırlıklı bir role sahip olmadığını ve hassas konularda herkesi kendi vicdanına ve kişisel sorumluluğuna göre karar vermekte özgür bırakmaktan memnun olduğumuzu hatırlatabilirsin." Yaşamının sonuna kadar Putnam'ın sadık ve inanmış bir yandaş olarak kaldığı iyi bilinmektedir, dolayısıyla Freud'un endişeleri gereksizdi.

Bu arada iki grup daha Uluslararası Birliğin şube dernekleri olarak kurulmuş ve kabul edilmişlerdi. Biri 19 Mayıs 1913'te Budapeşte'de kurulmuştu. Yöneticileri şunlardı: Ferenczi, başkan; Hollós, başkan yardımcısı; Rado, sekreter ve Levy, sayman. Ferenczi'nin, her zamanki esprili tavrıyla, dinleyici kitlesini de geriye kalan tek üye olan Ignotus'un oluşturduğunu söylediği ikinci toplantıda ben de vardım.

Benim başkan, Douglas Bryan'ın başkan yardımcısı ve M. D. Eder'in sekreter olduğu diğer dernek 30 Ekim 1913'te Londra'da kurulmuştu. Yalnızca dördü (Bryan, Eder, Forsyth ve ben) psikanaliz uygulamış olan dokuz üye vardı, Bernard Hart bir hafta sonra katıldı, ama William McDougall ve Havelock Ellis üye olmayı istemediler.

Freud, Kongreden hemen sonra Roma'ya doğru yola çıktı, baldızı Minna Bernays da trene Bologna'da binerek ona katıldı. Orada eski uğrak yerlerini ziyaret ederek ve yenilerini, özellikle de "şimdiye kadar gözden kaçan nefis Latin Mezarı"nı, keşfederek ayın 10'undan 27'sine kadar "on

yedi harika" gün geçirdi. Her zaman olduğu gibi ruh durumu ve sağlığı hemen düzeldi. Minna fazla dolaşamadığı için Freud pek çok çalışmayı tamamlayabildi. *Scientia* için yazdığı uzun denemesinin provalarını düzeltmesinin yanı sıra *Totem ve Tabu* kitabına bir önsöz yazdı, Münih'te okuduğu makaleyi genişletti ve hepsinden önemlisi "Narsisizm" üzerine uzun makalesinin eksiksiz bir taslağını hazırladı. Roma'dayken, Maeder'den, saygısının devam ettiği konusunda güvence veren, ama değişen görüşlerine bir ima anlamında "Luther gibi burada duruyorum; elimden başka hiçbir şey gelmez" diye devam eden bir mektup aldı. Freud yalın bir biçimde yanıtladı: "Risk alan biri için uygun, ama riskten kaçınan biri için pek de mantıklı olmayan bir ifade."

Yılbaşında Freud, Hamburg'daki kızı Sophie'yi ziyaret etti. 24 Aralık akşamı Viyana'dan ayrıldı ve 29'u akşamı geri döndü. Yılbaşı günü Berlin'de altı ya da yedi saat kalmak için yolculuğuna ara verdi, böylece Abraham'ı, Eitingon'ı ve kardeşi Marie'yi arama fırsatı buldu. O sıralarda İsviçre konusunda Komite üyeleri, yüz yüze ya da yazışma yoluyla pek çok görüşme yapıyordu ve Freud'un aklı, derlemekte olduğu tartışmalı, "Psikanalitik Hareketin Tarihçesi"yle doluydu.

Jung'la anlaşmazlık, 1914'te *Jahrbuch*'un editörlüğünden, Uluslararası Birliğin başkanlığından ve son olarak üyelikten istifasıyla sonlandı. Hepimiz Abraham'ın geçici başkan olarak çalışması ve bir sonraki Kongreyi düzenlemesi konusunda görüş birliğine vardık. Önce 4 Eylülde Dresden'de toplanması kararlaştırılmıştı, daha sonra tarih 20 Eylül olarak değiştirildi, ancak o dönem Avrupa'nın büyük bir bölümü savaşın içindeydi. Hemen hemen bütün İsviçreliler Jung'a katılmışlardı ve Abraham, Pfister'in düşüncelerinden bile şüphe duyuyordu. Freud yalnızca şunları söyleyebildi: "İnsanların değerlendirilmesi konusunda seninle ters düşmeme konusunda uyarıldım."[1] Ama bu sefer Abraham'ın hatalı olduğu

[1] Abraham'ın, Jung hakkındaki erken tahminine bir gönderme.

kanıtlandı, çünkü Pfister, Freud'un sadık bir destekçisi olarak kaldı.

Yılın başlarında, Hamburg'daki kızı, Freud'a ilk torununu verdi. Bu, sahip olacağı altı torunun ilkiydi. Bu torun şimdi bir psikanalisttir.

Şubatta Hollanda'dan, Leyden Üniversitesi'nin kuruluşunun 339'uncu yılı nedeniyle rektörün yaptığı resmi konuşmanın bir kopyasının gelmesi Freud için sürpriz oldu. Metin, psikiyatri profesörü olan yazar G. Jelgersma'nın desteklediği Freud'un düşler kuramıyla ilgiliydi. "Düşler üzerine çalışmamın ondört yıl sonra bir üniversitede ilk kez kabul görmesi." Bunu, Freud'u o sonbaharda üniversitede konferans vermeye davet eden kibar bir mektup izledi. Freud heyecanlanarak şunları yazdı: "Bir düşünün. Resmi bir psikiyatrist, bir üniversitenin rektörü, psikanalize her şeyiyle inanıyor. Başka ne bekleyebiliriz ki!"

Mayısta yaşam bu kadar güzel değildi. Bağırsak sorunu o kadar rahatsız ediciydi ki rektum kanseri olma olasılığını incelemek için özel bir testten geçmesi gerekti. Test, bağırsak hastalıkları uzmanı Doçent Dr. Walter Sweig tarafından yapıldı. Freud şunları söyledi: "Beni o kadar yürekten kutladı ki kesinlikle kanser bulacağını düşündüğünü anladım. Böylece bu kez atlattım."

Aynı ay Amerika'dan üzücü haberler geldi. Stanley Hall, Adler'e katıldığını açıklamıştı. Freud şunları yazdı: "Kişisel nedenlerden ötürü bu kötü olayı diğerlerinden daha acı bir biçimde hissediyorum." Yalnızca beş yıl önce Freud'un çalışması konusunda çok heyecanlı olan ve dünyanın dikkatini bu çalışmaya çekmek için çok şeyler yapan kişi Stanley Hall'du. Freud'un büyük bir düş kırıklığı yaşadığı çok açıktı ve aynı mektupta şunları ekledi: "Seninle birkaç saat konuşmayı çok istiyorum." Ancak yaklaşık altı yıl sonra Stanley Hall, Freud'un çalışmasına güzel bir övgüde bulundu ve ondan şöyle söz etti: "Bizim kuşağımızın psikolojideki en özgün ve yaratıcı aklı. ... Görüşleri yalnızca psikiyatrideki değil, aynı zamanda pek çok diğer alandaki bir grup parlak zekâyı etkiledi ve onlara esin verdi. Ve bu insanlar kültür dünyasına, hümanizmin geniş et-

ki alanı içindeki diğer kaynaklardan gelenlerden daha fazla, yeni ve verimli *aperçu* [yaklaşımlar] sundular."

20

MUHALEFET

ŞİMDİ, özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda, ama kısmen yaşamının geri kalan tüm bölümünde dayanmak zorunda kaldığı muhalefet fırtınasının bir özetini vermeliyim.

Bu muhalefetin doğası ve boyutunu tanımlama konusunda günümüzde iki büyük sorun söz konusudur. Birincisi, bu eleştirilerin büyük bölümünün basılamamasıdır; açıkçası basılamayacak şeylerdi.

Freud bunlardan haberdardı. "İyi dostlar"dan söz etmesek bile olumsuz aktarım durumundaki hastalar onu bu konuda çok iyi bilgilendirdiler. Ve eninde sonunda sokakta yolunun kesilmesi, dışlanmak ve görmezden gelinmek kaçınılmaz dışavurumlardır. Artık Alman psikiyatristleri ve nörologları için Freud'un adı bir sansasyon simgesi –ya da daha çok kötü tanınan bir şey– haline gelmişti ve kuramları onların zihinsel huzuru üzerinde rahatsız edici bir etki bırakıyordu. Ortaya çıkan taşkın duygular için bir boşalım noktası olarak hizmet eden kötü davranışları ve yanlış anlamaları algılamak güçtür. Bilimsel dergilere bu selin yalnızca küçük bir bölümü –görece uygar bir biçimde– sızdı. Ağır sözlerin çoğu bilimsel toplantılardaki kayıtdışı taşkınlıklarda, daha önemli bölümü de toplantıların dışındaki özel konuşmalarda sarf edildi. Ferenczi, çok haklı olarak, Freud'un kuramlarını reddetmiş olsalar da, muhaliflerin kesinlikle onları düşlediklerini ifade etti.

İkinci sorun, son yarım yüzyılda toplumsal muhalefetin –aslında büyük ölçüde Freud'un kendi çalışmalarının sonucu olarak– zemin değiştirmesiydi. Eğer günümüzde ünlü bir insanla ilgili olarak onun "aklının cinselliğe takıldığı," her tür küçük olay veya eylemde cinselliğin en pis ve itici yönlerini görme alışkanlığında olduğu söylenseydi, çoğu insan

onun hakkında tuhaf düşüncelere sahip olur, ama yine de onu farklı zeminlerde yargılardı – kişisel olarak hoş bir insan olup olmamasıyla ya da değerli bir çalışma yapıp yapmamasıyla. Kişisel olarak çeşitli cinsel sapıklıklara düşkün olduğu ima edilse bile yalnızca söylentilerin onun olağandışı bir yaratık, konuşulmaya veya iyi bir arkadaş olarak kabul etmeye değmez biri olduğu hükmünü yaratması çok güçtür. Onun temelde kötü niyetli ve *aşağılık* biri, bir toplum düşmanı olarak değerlendirileceğini sanmıyorum.

Ama yine de yaratılan böyle bir etkinin kırk ya da elli yıl önceki – yani yalnızca yarım yüzyıl önceki– anlamı buydu. Freud, *odium theologicum*'un [tanrıbilime duyulan nefret] yerini henüz *odium politicum*'un [politikaya duyulan nefret] değil, *odium sexicum*'un [cinselliğe duyulan nefret] aldığı bir dönemde yaşadı. Bunlardan hangisinin insanlık tarihindeki en kötü anılan çıkmış evre olarak değerlendirileceği gelecekte görülecektir.

O günlerde Freud ve yandaşları yalnızca cinsel sapıklar olarak değil, aynı zamanda ya saplantılı ya da paranoyak psikopatlar olarak değerlendirildiler ve bu ikisinin bir araya gelişi toplum için gerçek bir tehlike olarak görüldü. Freud'un kuramları tüm sınırların terk edilmesine, bir ilkel düzensizlik ve vahşilik durumuna geri dönmeye yönelik doğrudan kışkırtmalar olarak yorumlandı. Uçurumun kenarında duran şey uygarlığın kendisinden başkası değildi. Böylesi koşullarda olağan olduğu üzere doğan panik kendi içinde, muhaliflerin savunduklarına inandıkları her sınırın yitirilmesine yol açtı. Bırakın nesnel tartışma ya da araştırma düşüncesini, görgü kuralları, hoşgörü ve hatta nezaket duygusu bile bir yana bırakıldı.

1910'da, Hamburg'da gerçekleşen Alman Nörolog ve Psikiyatristleri Kongresi'nde Freud'un kuramlarından söz edildiğinde, Profesör Wilhelm Weygrandt yumruğunu masaya vurdu ve "bu bilimsel bir toplantıda tartışılacak bir konu değildir, bu polisi ilgilendiren bir olaydır" diye bağı-

rarak ortadaki alarm durumuna güçlü bir anlatım kazandırdı. Benzer şekilde Ferenczi, Budapeşte Tıp Derneği'nde bir makale okurken kendisine, Freud'un çalışmasının pornografiden başka bir şey olmadığı ve psikanalistler için uygun olan yerin hapishane olduğu söylendi.

Saldırılar yalnızca sözlerle sınırlı da değildi. 1910'da, Berlin'deki Nöroloji Kongresi'nde ünlü bir nörolog ve bu konudaki önde gelen bir kitabın yazarı olan Profesör Oppenheim, Freud'un görüşlerini hoşgörüyle karşılayan kurumların boykot edilmesini önerdi. Dinleyiciler bu öneriyi hemen desteklediler ve sanatoryumların tüm yöneticileri masumiyetlerini bildirmek için ayağa kalktılar. Bunun üzerine Profesör Raimann daha da ileri gitti ve "düşmanın kendi ininde aranması gerektiğini" bildirdi. Psikanalizin başarısız olduğu tüm vakalar derlenmeli ve yayımlanmalıydı.

Gariptir ki ilk somut kurban çok uzaklarda bir yerden, Freud'un çalışmalarına duyduğu yakınlık nedeniyle Presbiteryan Rahibi Donald Fraser'ın papazlıktan istifa etmek zorunda kaldığı Avustralya'dandı. Aynı yıl, yani 1908'de, hastaların cinsel yaşamlarını soruşturduğum için Londra'daki nörolojik görevimden istifa etmeye zorlandım. İki yıl sonra Ontario hükümeti *Asylum Bulletin*'ın yayımına son vermesini emretti. Burada yandaşlar tarafından yazılmış tüm makaleler yeniden yayımlanıyordu ve hatta yetkililer benim makalemin "bir tıbbi dergide bile yayımlanmaya uygun olmadığı"nı bildirdi. 1909'da Wulff, Berlin'deki bir kurumdan uzaklaştırıldı. Pfister'in üstleriyle başı birden çok kez belaya girdi, ama o direnmeyi başardı. Meslektaşı Schneider bu kadar şanslı değildi ve 1916'da ilahiyat fakültesindeki yöneticilik görevinden uzaklaştırıldı. Aynı yıl, ünlü İsveçli dilbilimci Sperber, konuşmanın cinsel kökeni üzerine yazdığı bir makale nedeniyle doçentliğini alamadı ve kariyeri mahvoldu.

Elbette Freud baş kötüydü, ama muhaliflerin çoğu saldırılarını başka

yerlerde yoğunlaştırdılar. Abraham, Oppenheim ve Ziehen'le; Jung, Aschaffenburg ve Isserlin'le ve Pfister, Förster ve Jaspers'le uğraşmak zorundayken Vogt ve ben karşılıklı köşelerdeydik. Amerika'da Brill'in New Yorklu nörologlar Dercum, Allen Starr ve Bernard Sachs'la uğraşması gerekiyordu; Putnam'a, Joseph Collins ve Boris Sidis tarafından sürekli saldırılıyordu.

Yüzyılın ilk yıllarında Freud ve yazıları ya sessizce göz ardı ediliyor ya da sanki önemsenmeye değmeyen şeylermişçesine birkaç aşağılayıcı cümleyle geçiştiriliyorlardı. Ama 1905'ten sonra, *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme* ve Dora analizi yayımlandığında bu sessiz tutum hemen değişti ve eleştirmenler daha etkin bir çizgi benimsediler. Eğer onun görüşleri kendi başlarına yok olmayacaksa, yok edilmeliydiler. Bu taktik değişiminin Freud'u rahatlattığı açıktı. Açık muhalefetin ve hatta kaba sözlerin bile, sessizce yok sayılmaktan çok daha olumlu olduğunu belirtti. "Bu, *nolens volens* [ister istemez] konuları tartışarak çözmeleri gereken ciddi bir düşmanla karşı karşıya olduklarına dair bir itiraf."

Dora analizinin ilk gözden geçirilişinde bile Spielmeyer, kendisinin "zihinsel mastürbasyon" olarak tanımladığı yöntemin kullanılmasına karşı olduğunu açıkladı. Bleuler, buna karşı çıktı ve yöntemi sınamadan hiç kimsenin onu yargılamaya yetkili olmadığını söyledi, ama Spielmeyer verdiği sert yanıtta ona ahlaksal öfkesiyle saldırdı.

Bağımsız bir eylemde bulunan ilk kişi Gustav Aschaffenburg'du. Mayıs 1906'da Baden-Baden'deki bir kongrede kendisini etkili bir biçimde ifade etti ve şu sonuca vardı: "Freud'un yöntemi çoğu vakada hatalı, bazılarında tartışılır ve sonuçta gereksizdir." Ahlak dışı bir yöntemdi ve kendi kendine telkine dayalıydı. Buna Hoche de katıldı. Ona göre psikanaliz, mistik eğilimlerden gelişen kötü bir yöntemdi ve tıp mesleği için tehlikelerle doluydu.

Aynı yıl Ostwald Bumke, Freud'un paranoya kuramına katkıları üzerine Rieger'in on yıl önce yazdığı ilk yıkıcı suçlamadan alıntı yapma kur-

nazlığında bulundu. Rieger'e göre Freud'un görüşleri "hiçbir akıl hastalıkları uzmanının gerçek bir dehşete kapılmadan okuyamayacağı" türdendi. Bu dehşetin nedeni, Freud'un, uydurulmuş olmasalar bile tümüyle farklı bir anlama gelen tamamen rastlantısal olaylara, yani cinsel imalar taşıyan paranoid saçmalamalara büyük önem vermesiydi. Bu türden şeyler "tek kelimeyle korkunç kocakarı psikiyatrisi"nden başka hiçbir şeye ulaşamazdı. Bumke birkaç yıl sonra suçlamasını bir kitap yazacak kadar genişletti – bunun ikinci basımı Nazi döneminde konu üzerine standart bir başvuru çalışması olarak hizmet etti.

1907'de Amsterdam'da toplanan Birinci Uluslararası Psikiyatri ve Nöroloji Kongresi'nde Aschaffenburg ile Jung arasında ciddi bir düello gerçekleşti. Freud sempozyumda yer almak üzere davet edilmiş, ama katılmayı kesin bir dille reddetmişti. Bu konuda Jung'a şunları yazdı: "Janet'yle karşı karşıya gelmemi bekledikleri açık, ama soylu bir güruh önünde yapılan gladyatör dövüşlerinden nefret ederim ve ilgisiz kalabalıkların deneyimlerim üzerine oylama yapmasını kabul edemem." Yine de daha sonra, biri onun adına savaşırken kendisinin hoş bir tatilden ne kadar keyif alacağı düşüncesi karşısında bir endişe yaşadı. Bu nedenle kongreden hemen önce Jung'a yüreklendirici bir mektup yazdı: "Şanslı mı şanssız mı olacağını bilmiyorum, ama artık yalnız olmadığım duygusunun keyfini çıkararak yanında olmak isterdim. Eğer benim yüreklendirmeme ihtiyacın olsaydı sana, benim için yeni dünyayı görür görmez başlayan onurlu ancak acı veren uzun yalnızlık yıllarımdan, en yakın arkadaşlarımın ilgisizliği ve anlayışsızlığından, kendimin bile hatalı olduğuma inandığım ve geleneklere ters düşen yolu izleyip ailemin geçimini sağlamanın nasıl mümkün olacağını merak ettiğim kaygılı anlardan, karaya vuran dalgalar karşısında bir kayaya tutunur gibi *Düşlerin Yorumu*'na tutunan ve yavaş yavaş güçlenen inancımdan ve sonunda çevremi kuşatan, kendi görüş alanımın ötesinden bir ses yanıt verene kadar beklemeyi öneren soğukkanlı kesinlikten söz ederdim. O ses seninkiydi!"

Böylesi bir dayanıklılık sınavından önce herhangi bir cesaretlendirmenin Jung'a iyi geleceği kesindi. Aschaffenburg, her bir sözcüğün cinsel anlamda yorumlanması nedeniyle Freud'un yönteminin güvenilmez olduğuna ilişkin daha önceki yargısını yineledi. Hasta için bu yalnızca acı verici değil, aynı zamanda genellikle ona doğrudan zarar veren bir şeydi. Sonra, kendini üstün gördüğünü belirten bir hareketle göğsüne vurarak, hastalarına herhangi bir cinsel konudan söz etmeyi nasıl yasakladığını açıkladı. Konuşması sırasında Aschaffenburg her şeyi açığa vuran şu dil sürçmesini yaptı: "İyi bilindiği gibi birkaç yıl önce Breuer ve ben bir kitap yayımladık." Bunu fark etmiş gibi görünmüyordu ve belki de buna dikkat eden ya da en azından anlamını kavrayan yalnızca Jung ve bendik; yapabildiğimiz tek şey birbirimize gülümsemekti. Jung konuşmasında, incelediği her histeri vakasında Freud'un vardığı sonuçların doğru olduğunu gördüğünü söyledi ve simgeleştirme konusunun şairler ve mitleri yaratanlar için bildik bir şey olmasına karşın, psikiyatristler için yeni bir konu olduğuna dikkat çekti. Ertesi gün saldırıyı Konrad Alt yönetti. Freud'un yöntemleri olmasa da, histerinin ortaya çıkışında cinsel travmanın etkili olduğunun her zaman bilindiğini söyledi. "Pek çok histerik, yakınları, histerinin yalnızca cinsel temelden doğduğuna ilişkin önyargılar taşıdığı için ağır acılar çekmiştir. Bu yaygın önyargının yok edilmesi için biz Alman nörologların sonsuz sıkıntıları üstlenmesi gerekti. Şimdi eğer histerinin ortaya çıkışına ilişkin Freudcu görüş değer kazanırsa zavallı histerikler yine eskisi gibi kınanırlar. Bu geri adım büyük bir zarara neden olacaktır." Güçlü alkışlar arasında, hiçbir hastasının, vicdansız alçalışlarıyla mutlak bir pisliğe[1] batmış Freud yandaşlarından hiçbirine ulaşmasına izin vermeyeceğine söz verdi.

Psikanalitik görüşleri Berlin'e tanıtmak için bu dönemde cesur girişimlerde bulunuldu. Juliusburger, 14 Aralık 1907'de *Psychiatrischer Vere-*

[1] *Schweinerei.*

in (Psikiyatristler Birliği) önünde bunları savunan bir makale okudu ve karşılaştığı bütüncül muhalefete direnmeyi başardı. Bir yıl sonra, 9 Kasım 1908'de, Abraham aynı dernekte kan bağının erotik yönleri üzerine bir makale okudu. Bu olay, bu tür canavarca görüşler karşısında kendisini yeterince sert ve kararlı bir biçimde ifade edemediğini söyleyen ünlü nörolog Oppenheim'ın çılgınca tepki vermesine yol açtı. "Böylesine saçma ifadeler" karşısında şok olan Ziehen, Freud'un yazdığı her şeyin tamamen saçmalık olduğunu ifade etti. Braatz, Alman ideallerinin uçurumun kenarında durduğunu ve onları korumak için esaslı bir şeylerin yapılması gerektiğini yüksek sesle dile getirdi. Kısa bir süre sonra Oppenheim, Bernli Dubois'nın psikanalize yönelik saldırısını destekleyen bir makale yayımladı. Freud'un yanlış genellemeleri bu yöntemi tehlikeli kılmıştı ve kendisinin ve destekçilerinin yayımladığı raporlar bunun büyücülük saçmalığının[1] çağdaş bir biçimi olduğu izlenimi bırakıyordu. Hızla yayıldığı ve halkın kafasını umutsuz bir biçimde karıştırdığı için bunlara karşı bir savaş açmak öncelikli görevleriydi.

Yorulmak bilmeyen Abraham, 8 Kasım 1909'da aynı dernekte bu kez "Düş Durumları" üzerine bir makale okudu. Makale kibirli tebessümlerle karşılandı ve Başkan, Profesör Ziehen bu konu üzerine tartışmayı yasakladı, ama öfkeli bir dışavurumla kendi duygularını ifade etti. Ziehen'in, Freud'un çalışması üzerinde yargıda bulunmak için gerekli vasıflara sahip olup olmadığı şu olaydan çıkartılabilir. Ziehen'in yöneticisi olduğu Berlin Psikiyatri Kliniği'ne sokakta kadınların eteklerini kaldırma şeklinde saplantılı bir itkiden şikâyetçi olan bir hasta gelir. Ziehen öğrencilerine şunları söyler: "Bu, böylesi saplantıların sözde cinsel doğasını sınamak için bir fırsat. Ona bu itkinin yaşlı kadınlar için de geçerli olup olmadığını soracağım, eğer geçerliyse kesinlikle erotik olamaz." Hasta "Evet, her kadın için geçerli, hatta annem ve kız kardeşim için bile" diye

[1] *Hexenwahn.*

yanıtlar. Bunun üzerine Ziehen muzaffer bir biçimde dosyasındaki kayda vakanın "kesinlikle cinsel değil" şeklinde kaydedilmesini emreder.

Doğal olarak Freud olup biten her şeyi yakından izliyor ve Amerika'daki gelişmelerle özel olarak ilgileniyor gibi görünüyordu – belki de yaşamında halka açık konuşma yaptığı tek yer Amerika olduğu için. Bu nedenle 1910 yılında bu uzak kıtada gerçekleşen iki olayı anlatabilirim – zaten anlatım sıramızdaki yıl budur.

1909'da, Baltimore'daki Amerikan Psikoloji Birliği'nin toplantısında Boris Sidis, Freud'un çalışmasına vahşice küfreden bir saldırıda bulundu ve "Amerika'yı istila etmekte olan çılgın Freudculuk salgını"nı şiddetle eleştirdi. Freud'un psikolojisi insanı karanlık ortaçağa geri götürüyordu ve Freud'un kendisi de Amerika'da bile pek çok örneği bulunan (Oneida koyu, Mormonizm vb.) "o dindar cinsellikçilerden bir diğeri" idi. Putnam o kadar sinirlendi ki konuşmak için kendine güvenemedi, ama ben gerektiği gibi sakin bir yanıt vermeyi başardım. Ancak kısa bir süre sonra oturum sırasında Putnam ve Stanley Hall onu son ve ezici bir biçimde yanıtladılar.

Mayıs 1910'da, Washington'da düzenlenen Amerikan Nöroloji Birliği yıllık toplantısında New Yorklu nörolog Joseph Collins, ziyafet sırasında Putnam'a yönelik olarak, ağır bir kişisel saldırı niteliğindeki mümkün olan en ağır konuşmayı yaparak dikkat çekti. Putnam'ın "saf bakirelerle ilgili pornografik hikâyeler"den oluşmuş makalesini okumasına izin verdiği için Birliği kınadı; bu arada bizzat Collins'in kendisi yakışıksız esprilere eğilimiyle tanınıyordu. "Birliğin, deneyüstücülüğe ve doğaüstücülüğe ve kesin olarak parçalanmış Hıristiyan bilimine, Freudculuğa ve tüm bu zırvalığa, çürümüşlüğe ve saçmalığa karşı tavır almasının zamanıydı." Doğal olarak konuşma Amerikan adalet duygusunu incitti ve ertesi sabah toplantıda birisi ayağa kalkıp, Birliğin, Dr. Putnam gibi yüksek etik konuma sahip biri yeni çalışmasını orada incelediği ve sınadığı için

ona minnettar olması gerektiğini söylediğinde güçlü bir alkış aldı.

29 Mart 1910'da, Hamburg Tıp Derneği'nin bir toplantısında şiddetli bir küstahlık dışavurumu yaşandı. Polis çağırmaktan söz eden Weygandt özellikle düşmanca bir tutum içindeydi. Freud'un yorumları en kötü düş kitaplarıyla aynı düzeydeydi. Hastalarda yalnızca cinsel düşünceler üremesine neden olduğu için yöntemleri tehlikeliydi. Tedavi yöntemi cinsel organ masajıyla aynı değerdeydi. Ernst Trömner, histeriklerin çoğu frijit olduğu için histeride cinsel etmen olamayacağı şeklindeki özgün eleştirisini dile getirdi. Max Nonne bu tür yöntemleri kullanan hekimlerin yaşadığı ahlaksal tehlikeyle ilgileniyordu. Alfred Saenger, Freud kuramlarının, anal erotizmden söz ederek nasıl fantastik ve gülünç bir biçim aldıklarını gösterdi. Neyse ki, Kuzey Almanya nüfusu Viyana nüfusu kadar şehvet düşkünü değildi.

Freud'un yorumu şöyleydi: "İnsan burada, Zürih'i merkez yaparak kaçınmaya çalıştığım tartışmanın aynısını duyuyor. Viyanalıların şehvet düşkünlüğü başka hiçbir yerde bulunamaz! Satır aralarından biz Viyanalıların yalnızca pis herifler değil aynı zamanda Yahudi olduğumuzu da okuyabilirsiniz. Ama bu yazıya dökülmüyor."

Bizleri eğlendiren bir diğer muhalif, Frankfurtlu Friedländer'di. Daha önce de psikanalize sayısız saldırılarda bulunmuştu. Amerika'da basılan böylesi bir eleştiride çok sayıda olumsuz görüş sıralamış ve Avrupalı yetkililerin konuyla ilgili geniş araştırma yaptıkları ve psikanalizi evrensel olarak mahkûm ettikleri izlenimi yaratarak orada bize büyük zarar vermişti. Tüm yayınları psikanalizin aleyhine olmasına karşın, bu konu onda tuhaf bir merak uyandırıyor gibi görünüyordu. Jung'u ziyaret edecek, ona aşırı nazik davranacak ve bir anlaşmaya varacaklarına ilişkin umudunu ifade edecekti. Ona en acı veren şey hiçbirimizin onun yazılarını yanıtlamayacak olmamızdı. Karşılık almak için kıvrandığını bildiğimizden onu tümüyle göz ardı etmeye karar verdik ve o bunu çok rahatsız edici buldu. Budapeşte'de sunduğu bir makalede üzüntülü bir biçimde,

kendisine yönelik olarak sergilenen aldırmazlıktan yakındı. "Freudcu kurama ilişkin eleştirim aylar önce yayımlandı, öyleyse Amerika'ya gitmekte sakınca görmeyen Freud neden beni yalanlamak için Budapeşte'ye gelme zahmetine katlanmaz? Neden muhaliflerini yalnızca bir dipnotta silip atar?"

Friedländer tuhaf bir adam, Freud'un haberdar olduğu karanlık geçmişiyle kuşkulu bir kişilikti. 1910 yazında Freud'la birlikte Hollanda'dayken bana şu hikâyeyi anlattı. 28 Mayıs 1910 Cumartesi günü telefon çalar ve bir psikiyatrist olan Profesör Schottländer bir görüşme yapmak ister. Freud o gece gelebileceğini söyler, ama tüm Alman psikiyatristlerinin adını bildiğinden ve bu adı anımsayamadığından kafası fazlasıyla karışmıştır. Saat dokuzda Profesör Friedländer gelir ve Freud'a telefonda adını yanlış işittiğini söyler. Konuşma kısa bir süre sonra Friedländer'in, Anna analizi adıyla değindiği Dora analizi konusuna gelir. Freud kulak kabartır, öne doğru eğilir ve şunları söyler: "Lütfen sayın profesör şimdi telefonda değiliz. Bu dil sürçmesini analiz etmemizi öneriyorum." Ondan sonra konuğa acımaz ve sabah saat bire kadar onu diken üstünde oturtur. Bize konuşmada onu zorladığını itiraf etti –boşaltacak çok şeyi vardı ve bu iyi bir fırsattı– ve son yorumu, Friedländer'in "bir yalancı, bir serseri ve bir cahil" olduğuydu.

Oscar Vogt bir diğer keskin muhalifti. 1899 ile 1903 yılları arasında kendi "nedensel analizi"nin Freud'un psikanalitik yönteminden üstün olduğunu ileri süren bir dizi makale yayımladı. Duygusal öğeleri kışkırtmaksızın anlaksal özgözlem oldukça yeterliydi; Freud duygusal öğeleri işin içine soktuğu için yalnızca geri kafalı bir bağnazdı. Vogt, Eylül 1911'de Berlin'de toplanan Uluslararası Tıbbi Psikoloji Kongresi'nin başkanıydı. Hipnotizma üzerine yapılan tartışma sırasında ben, Ferenczi'nin anne-baba-çocuk konumuna gerileme konusundaki görüşünü yorumlarken konuşmamı şu sözlerle kızgın bir biçimde kesti: "Hastaları hipnotize etme gücümün *benim* baba karmaşamda yattığını düşünmek kesinlikle

saçmalıktır – elbette *onların* baba karmaşasında demek istiyorum." Bunun üzerine dinleyicilerin yararına olması açısından sürçmenin anlamını özenli bir biçimde açıkladım. Ancak akşam bir birahanenin dostça atmosferinde daha rahat bir ortam içindeydik. Yorucu toplantılardan sonra rahatlamanın bir yolu olarak günün siparişi bir dizi açık saçık espriydi ve Vogt da bazı güzel espriler anlattı. Öğleden sonra, varlığını şiddetle reddettiklerine benzer çeşitli simgesel anlamlar olmasaydı esprilerin hiçbir önemi olmayacağını söyleyerek uyumlu ortamı bozdum. Şaşırıp kalmıştı, ama hızla, kendisine oldukça inandırıcı gelen bir yanıt verdi: "Ama bu bilimin dışında."

12 Ocak 1910'da Fritz Wittels, Viyana Derneğinde, ünlü yazar ve şair Karl Kraus'un kişiliğini analiz eden bir makale okudu. Freud bunu zekice ve adil buldu, ama yaşayan bir insanın incelenmesinin insanlık dışı bir hal almaması için özel bir sağduyu gösterilmesi gerektiği konusunda ısrar etti. Kraus bir şekilde Wittels'in makalesini öğrenmişti ve editörü olduğu *Die Fackel* adlı dergide psikanalize çok sayıda sert saldırıda bulunarak buna tepki verdi.

Freud, 1910'nun sonunda, "Almanya'dan küfür yağıyor" diyebiliyordu ve birkaç yıl sonra ekledi: "Bunun için sağlam bir mide lazım." Bazı belirtilerini sergilediğim bu tür şeyler 1914'te Birinci Dünya Savaşı çıkana kadar sürdü, ama örnekleri çoğaltmaya devam etmek sıkıcı olacaktır. Savaş bile bunlara tümüyle son vermedi. Berlinli Profesör Franz von Luschan 1916'da, günümüzde bilinen başlığıyla "Kocakarı Psikiyatrisi" adlı bir bildiri yayımladı. "Böylesine mutlak bir saçmalığa acımasızca ve demir süpürgeyle karşılık verilmeli. İçinde yaşadığımız bu Muhteşem Zamanlarda bu türden bir kocakarı psikiyatrisi iki kat daha iğrençtir." Freud metanetle yanıtladı: "Artık Muhteşem Zamanlardan ne beklememiz gerektiğini biliyoruz. Fark etmez! Yaşlı bir Yahudi, Prusyalı bir Töton Kralından daha dayanıklıdır."

Buraya kadar belirttiğimiz "eleştiriler"in neredeyse tümü sürekli ola-

rak *ex cathedra* [olası en yetkili] biçimde tekrarlanan iki ilkeye indirgenebilir: Freud'un yorumlarının keyfi ve yapay olduğu ve ulaştığı tiksindirici sonuçların yanlış olması gerektiği. Ama nesnel görünen gerekçelerle onu çürütmek amacıyla da olsa çalışmasının tümüyle anlaşılması gerektiğini düşünen küçük bir yazar grubu vardı. Bu arada Freud bir keresinde bana, muhaliflerinin bu kadar serinkanlı bir biçimde kendilerine bu niteliği layık görmesinin ne kadar tuhaf olduğunu belirtmişti; *onun* nesnel olmasına hiçbir zaman izin verilmemişti.

1909'da, J. H. Schultz tarafından ciddi bir girişim başlatıldı. Bu psikanalizin ilk evrelerine ve karşılaştığı muhalefete oldukça ciddi bir bakıştı. 172 gönderme içeriyordu. Genel havası olumsuz da olsa, konu üzerinde kesin yargıda bulunmaktan kaçınmıştı. Ertesi yıl Isserlin, kesin bir yargıda bulunmaktan hiç çekinmeyen tamamen eleştirel bir değerlendirme yayımladı: Hem temelleri hem de amaçları açısından Freud'un yöntemi tümüyle savunulamaz bir yöntemdi.

1911'de Arthur Kronfeld, psikanalizi organik bir bütün olarak değerlendiren tam bir özet yayımladı. Konunun tarihsel yönleriyle çok az ilgileniyordu ve onun, ulaştığı noktadaki bir kesitini sunmuştu. Eleştirel unsurlar felsefi ve soyut bir doğadaydı, varılan sonuçlar özelden çok genele yoğunlaşmıştı. Freud bunu okuduğunda şöyle yazdı: "Kronfeld, bizim dert ettiğimiz şeylerin, aslında var olamayacakları için var olmadıklarını felsefi ve matematiksel olarak göstermiştir. Böylece artık biliyoruz." Stärcke'ye söylediklerisyse şunlardı: "Kronfeld'in çalışmasını da okudum. Alışılmış felsefi tekniği sergiliyor. Deneyimden yeterince uzağa kaçtıktan sonra felsefecilerin birbirlerini ne kadar rahatlatıcı bir biçimde yalanladıklarını bilirsin. Kronfeld'in yaptığı da tam olarak bu işte. Deneyimimizin hiçbir anlama gelmediğini iddia ediyor ve bundan sonra bizi çürütmek onun için bir çocuk oyuncağı."

Bir yıl sonra Kuno Mittenzwey, konunun tamamı üzerine, olağanüstü uzunlukta bir değerlendirme yazdı. Bu çalışma –Mittenzwey'in sona yak-

laşamadan ağırlığı altında ezildiği– birbirini izleyen bölümler halinde Specht'in kısa ömürlü *Zeitschrift*'inin her sayısın da çıktı. Bu durumda elimizde yalnızca, belki de Freud'un görüşlerinin erken dönemdeki gelişiminin en iyi tarihsel değerlendirmesi olan 445 sayfalık eksik bir çalışma vardır.

Freud'un kendisi tümüyle bu arbedenin dışındaydı ve beynini bununla çok az yordu. Bu eleştiri seline vermeye tenezzül ettiği tek yanıt, Darwin'inkiyle aynıydı: yalnızca kuramını destekleyen daha fazla kanıt yayımlamak. Muhaliflerinin aptallığını küçümsedi ve kötü davranışları nedeniyle şikâyet etti, ama muhalefeti içselleştirdiğini sanmıyorum. Ancak etrafını saran dünyaya, özellikle de Alman bilim adamlarını içeren bölüme ilişkin görüşünü düzeltmedi. Yıllar sonra *Özyaşamöyküsü*'nde şöyle yazacaktı:

> Yaşadığımız evrenin tarihi yazıldığında Alman biliminin, kendisini temsil edenlerle gurur duyması için nedeni olmayacağını sanıyorum. Onların psikanalizi reddetmelerinden ya da bunu yaparken izledikleri kararlı tutumdan söz etmiyorum; tüm bunlar kolayca anlaşılabilir, beklenir şeylerdi ve en azından analizin muhaliflerinin kişilikleri üzerine şüphe uyandırmazlar. Ama sergiledikleri küstahça kibrin düzeyi, mantığı vicdansızca küçük görmeleri ve saldırılarının kabalığı ve yakışıksızlığı için hiçbir özür olamaz. Bu gibi duyguların dizginlerini şimdi, olayların üzerinden onbeş yıl geçtikten sonra, salıvermemin çocukça olduğu söylenebilir; eklemem gereken başka şeyler olmasaydı bunu yapmazdım. Yıllar sonra, büyük savaş sırasında, düşman korosu Alman ulusuna yukarıda yazdığım her şeyi özetleyen bir suçlamayı, barbarlık suçlamasını yönelttiğinde kendi deneyimimin bu suçlamaya karşı çıkmama izin vermediğini hissetmek beni yine de derinden yaraladı.

Freud bu tür aşağılayıcı eleştirilere yanıt vermenin yararsız olduğunu açık bir biçimde görüyordu ve bunu yapmayı aklından hiç geçirmedi. Şaşırtıcı buluşlarıyla ilgili olarak genel bir kuşku havasının olması, yıllar boyunca hastalarının şiddetli muhalefetiyle ("dirençler") savaşan biri için

tümüyle anlaşılır bir şeydi ve bu açıdan hastalarının diğer insanlardan farklı olmadığını tespit edeli çok oluyordu. Muhalifleri tarafından öne sürülen sözde gerekçelerin hastalarının savunmaları ile aynı olması ve aynı içgörü, hatta mantık yoksunluğunu gösterebilmesi de Freud'u şaşırtmadı. Dolayısıyla tüm bunlar olayların doğal düzeni içinde gelişiyordu ve bunlar ne Freud'un inancını sarsabilir ve ne de onu kişisel olarak rahatsız edebilirdi.

Freud'un eleştiriye yönelik tutumuna ilişkin olarak tüm söylediklerim yeterince doğrudur, ama hiçbir biçimde gerçeğin tümü değildir. Freud'u Olymposlu soğukkanlılığının bir modeli olarak çizmek yanıltıcı olacaktır. Eleştiri karşısında genellikle yeterince sakindi ve onu iyi bir espri ya da alaylı bir yorumla geçiştiriverirdi. Ama tüm sert özdenetimine karşın, güçlü duygulara çoğu insandan daha fazla yatkındı ve eleştirilerin onu yeterince derinden etkileyecek belli yönleri vardı. Örneğin sevdiği ya da hakkında olumlu şeyler düşündüğü birinden gelen kötü ve yanlış eleştiriyi önemserdi. Stanley Hall'un ayrılışı karşısında sarsılmıştı. Ve daha iyi karşılanacağını umduğu Amerika'daki kötü bir davranış örneği onu açıkça şok etmişti. 4 Nisan 1912'de, ünlü New Yorklu nörolog Allen Starr, New York Tıp Akademisi'nin Nöroloji Bölümü önünde onu tipik bir "Viyanalı hovarda" olmakla suçlamıştı. Ertesi gün *New York Times*'ta yer alan habere göre Starr bir kış boyunca Freud'la aynı laboratuvarda çalıştığını, bu nedenle onu iyi tanıdığını söylemişti. Bu doğru değildi. Starr daha sonrasında Freud'un kuramlarını, o sıralarda sürdürdüğü ahlaka aykırı yaşama bağladı.

Freud başka bir suçlama karşısında daha duyarlı görünmüştü; bu suçlama, vardığı tüm sonuçları kendi iç bilincinden türettiği düşüncesiydi. Pfister'e bir mektubunda şunları yazdı: "Keşke muhaliflerimizin, vardığımız sonuçların deneyimlerden –bana göre diğer araştırmacıların başka türlü yorumlamaya çalışabilecekleri deneyimlerden– çıkarıldığını ve

parmaklarımızdan öylesine dökülmediklerini[1] ya da bir yazı masasında derlenmediklerini anlamalarını sağlayabilseydik. Hepsi gerçekte bunu düşünüyor ve bu onların kendi çalışma biçimlerine, yansıtma yoluyla, özel bir ışık tutuyor." Bu özel eleştirinin Freud'u, doğasının hayalci, hatta kurgusal yönüne ilişkin, bastırmak ya da en azından denetlemek için çok çaba gösterdiği derin korkusu ya da suçluluk duygusu nedeniyle etkilediği düşünülebilir.

Diğer duyarlı alan kendi kenti Viyana'da katlanmak zorunda olduğu dışlanmaydı. Buna hiçbir zaman gerçek anlamda alışamadı. Ama bazı durumlarda onu gerçekten deliye döndürebilen şey, bazı muhaliflerinin gösterişli etik iddialarındaki ikiyüzlülüktü. Pfister'in, Förster'in kendisine yaptığı bir saldırıya verdiği yanıtın provalarını eklediği, bir mektubunu yanıtlarken şunları yazdı:

> Bu kadar kibar, bu kadar insanca, bu kadar saygı dolu, bu kadar nesnel olabilen, düşmanına değil de bir okuyucuya yazılmış gibi yazma biçimine hayranım. Açıkçası eğitici bir etki yaratmanın doğru yolu *budur*. ... Ama ben böyle yazamam; hiç yazmamayı tercih ederim, bu da demek oluyor ki hiç yazmıyorum. Yalnızca *ruhumu* kurtarmak, *duygularımı* düzene sokmak için yazabilirim ve bu pek de ahlaken yücelten bir şey olmayacağından –beni kızgın görmekten mutlu olacak olan muhaliflere büyük bir haz verecektir– onlara yanıt vermem. Bir düşün! Bir adam aşağılık şeylere sırt çeviren ahlaklı ve soylu bir yaratık rolü oynamaktadır ve böylece en büyük saçmalığı geveleme, cehaletini ve yüzeyselliğini övünerek sergileme, sinirini boşaltma, her şeyi çarpıtma ve her tür kuşkuyu uyandırma hakkını kazanır. Hepsi yüksek ahlak adına. Bunun karşısında soğukkanlı kalamam. Ama öfkemi yapay olarak azaltamayacağımdan ya da hoş bir tutuma dönüştüremeyeceğimden sessiz kalırım.

Freud bunu yapabilirdi, ama mesleki çalışması nedeniyle muhaliflerle kaçınılmaz kişisel ilişkiye girmeye zorlanan bizler için durum farklıydı.

---

[1] Almanca bir deyim.

Freud'un bu tür durumlar için öğüdü Stärcke'ye yazdığı mektuptaki bir bölümde görülebilir, bu mektup aynı zamanda onun kişiliğin mutlak bütünlüğünü de gösterir.

> Hollanda Kongresi'ndeki görevin kolay olmayacak. Önerdiğinden daha iyi bir biçimde gerçekleştirilebileceğine ilişkin görüşümü ifade etmeme izin ver. Senin topluluğu ikna etme ya da telkin yoluyla inandırma düşüncenin önünde iki engel var. Öncelikle imkansız bir şeyi tasarlıyor ve ikinci olarak psikanalitik tedavi kalıbından uzaklaşıyor. İnsan gerçekten doktorları da hastaları tedavi ettiğimiz gibi, yani telkinle değil, dirençlerini ve çatışmayı kışkırtarak tedavi etmeli. Ayrıca, insan asla başka bir şey kazanmaz. Önce bastırmaların ilk "hayır"ının, daha sonra ikinci ve üçüncüsünün üstesinden gelen herkes psikanalizin ilgili konularıyla gerçek bir ilişkiye varır; kalanlar, kamuoyunun gelişmesinin dolaylı baskısıyla yollarından dönene kadar kendi dirençlerinde saplanıp kalacaklardır. Bu nedenle insanın bakış açısını belirtmekle yetinmesi ve deneyimlerini mümkün olan en açık ve kesin biçimde anlatması ve dinleyicinin tepkisini fazla dert etmemesi gerektiğine inanıyorum.
>
> Senin önerdiğin biçimde istatistik derlemek şu dönem imkansız. Elbette bunu sen de biliyordun. Öncelikle bizler, bireylere çok daha az zaman ayıran diğer doktorlardan daha az sayıda hastayla çalışıyoruz. Daha sonra her istatistik için tek başına bir temel oluşturabilen zorunlu aynı-oluş eksik. Elmaları, armutları ve cevizleri birlikte sayabilir miyiz? Neyi ağır bir vaka olarak adlandırırız? Dahası bu süre boyunca tekniğim temelden değiştiği için son yirmi yıldaki kendi sonuçlarımı benzer olarak değerlendiremem. Ve yalnızca kısmen analiz edilmiş ve dış nedenler yüzünden tedavinin devam ettirilmediği çok sayıda vakayı ne yapacağız?
>
> Ancak terapötik bakış açısı kesinlikle psikanalizin ilgi beklediği tek ve ayrıca en önemli şey değildir. Bu durumda terapiyi önplana çıkarmadan da konu üzerine söylenecek çok şey vardır.

21

ÇEKİŞMELER

BU KONUYU yorumlamak acı verici ve zordur: Çekişmelerin o zamanlar neden olduğu sıkıntı ve sonraki yıllar boyunca süren tatsız sonuçları nedeniyle acı verici; bunların iç anlamlarını dış dünyaya aktarmak güç olduğu ve karşıt görüşlülerin kişisel güdüleri bugün bile tümüyle sergilenmediği için zor. Dış dünya, oldukça haklı olarak, Freud'un kuramları ile kendi kuramlarının nesnel değerine bağlı olarak ondan ayrılan yandaşlarının kuramları arasındaki farkları değerlendirmeye çalışır, ama bu övgüye değer çabada her zaman başarılı olamaz. Ancak olayların kendi doğası nedeniyle, durumun içinde yer alan temel bir şeyi göz ardı etmek ya da ona gerçek değerinden daha azını yüklemek zorundadır.

Psikanalizin oldukça iyi bir tanımı olan bilinçdışının araştırılması yalnızca, bu işleme karşı sergilenen bir tepki olduğu pek çok deneyimle kanıtlanan "dirençler"i yenerek sürdürülebilir. Freud'un belirttiği gibi aslında psikanaliz, bu dirençlerin, ve onlara eşlik eden "aktarımlar"ın ve az sayıda başka şeyin incelenmesini içerir. İşlemin uygulandığı insan, dirençler aşıldığı zaman kişiliğinin daha önce görmediği yönlerine ilişkin bir içgörü kazanır.

Şimdi bunun bir kez başarıldığında sonsuza kadar başarılmış bir eylem olduğu düşünülebilir ve Freud'un da ilk beklentisi buydu. Böyle olmadığını görmek üzücüydü. Zihindeki güçler statik değil dinamiktir. Beklenmedik bir biçimde değişebilir ve başka yere kayabilirler. Yani başta kazanılan içgörünün kalıcı olması gerekmeyebilir ve bir kez daha yitirilebilir; bunun yalnızca kısmi bir içgörü olduğu kanıtlanmıştır. Yalnızca çeşit çeşit dirençlerin tümüyle üstesinden gelindiğinde sonsuz bir içgörü söz konusu olur.

Net ve kalıcı bir içgörü hasta için olduğu kadar analist için de gereklidir, hatta onun için daha önemlidir. Analiz uygulayan ve konu üzerine gerekli kitapları okuyan kişinin kendi kişisel duyguları ve içgörüsünde herhangi bir dalgalanma eğilimi olmayacağını düşünen toplum tarafından bu noktalar kimi zaman göz ardı edilir. Gerçekte analistlerin kendileri de bunun önemini anlama ve her zihinde olduğu gibi onlarda da var olan engelleri temizlemek için bir ön "eğitim analizi"nden geçme ihtiyacını algılama ve bu analizin değerini kavrama konularında yavaştırlar. Bu günlerde istenilenden çok daha az kapsamlı olsa da, bir eğitim analizinden geçen tek analist bendim. Freud, son derece kapsamlı bir özçözümleme yapmak gibi zor bir işin üstesinden gelmişti, ama diğer öncülerden hiçbirinin kendi bilinçdışlarıyla kişisel deneyimleri fazla yoktu ya da yalnızca bilinçdışlarına ilişkin anlık görüntüler yakalamışlardı. Kuramsal olarak, analistler arasında hastalarımızdan bildiklerimize benzer yeniden kötüleşmeler mümkün olabilirdi, ama yine de bu türden ilk deneyimler beklenmedik ve çok şaşırtıcı oldu. Günümüzde bunlar bizi daha az etkiliyor.

Bir analist daha önce sahip olduğu içgörüyü yitirdiğinde, bu kayba neden olan yeniden kötüleştirici direnç dalgası, analistin önündeki verinin sahte-bilimsel açıklamaları biçiminde kendini sergileme eğilimindedir ve daha sonra bu, "yeni kuram" adıyla yüceltilir. Kaynağı bilinçdışı düzeyinde olduğu için, bilinç düzeyinde bir tartışma başarısızlığa yazgılıdır.

Son kırk yılda gerçekleşen psikanalizden "kopmalar"ın tümü iki özellikle betimlenebilir: psikanaliz tarafından yapılan temel buluşların reddedilmesi ve farklı bir zihin kuramı açıklanması. Elbette ikincisinin değeri psikologlar ve filozoflar tarafından genel olarak kararlaştırılacaktır; psikanalistleri özel olarak ilgilendiren şey birinci özelliktir.

Bu, bilimsel farkları tartışan bir kitap değil bir yaşamöyküsü olduğu için bazı kişisel etmenler üzerinde görüş bildirmek gerekir. Söz konusu

olan bilimsel kopmalar her zaman nesnel sorunlarla sınırlı değildi. Zaman zaman görüş ve yorum farklılıklarını Freud'un kendisine yönelik kişisel tepkilerle ilişkilendirmeye yönelik bir eğilim olmuştu. O zaman bize falanca kişinin, Freud'u ve çevresini bir görüş ayrılığı nedeniyle değil, Freud'un buyurgan kişiliği ve kendi yandaşlarından her birinin kendisiyle tam olarak aynı görüşleri benimsemesine yönelik dogmatik ısrarı nedeniyle bıraktığı söylendi. Bu tür suçlamaların saçma yalanlar olduğu yazışmalarından, yazılarından ve özellikle, onunla çalışanların anılarından görülebilir. Yıllar sonra Binswanger'e yazılmış bir mektuptan bir parça aktarabilirim: "Sen, diğerlerinden oldukça farklı bir biçimde, benim etkimden giderek uzaklaşan entelektüel gelişiminin kişisel ilişkimizi bozmasına izin vermedin ve böylesi olumlu bir davranışın ne kadar hoşuma gittiğini bilemezsin."

Çeşitli kopmaların arasından özellikle ikisi toplumun dikkatini çekti; sırasıyla Adler ve Jung'un ayrılmaları. Bu ilginin nedeninin bu kopuşların ilk olması mı, yoksa kendilerine özgü nitelikleri mi olduğunu söylemek zordur. Her koşulda bu kopmalar hemen "farklı psikanaliz okulları" olarak nitelendirildi ve varoluşları meslek dışı ya da meslekten tüm muhalifler tarafından psikanalizin ciddiye alınmamasının nedeni olarak gösterildi. Kuşkucular ve etkin karşıtlar için "yeni kuramlar"ın temel özelliği şey Freud'un buluş ve kuramlarının reddiydi ve aslında bu yargı çok da yanlış değildi.

Bu ön değerlendirmelerin, okuyucuyu, psikanalizle ilgili kopmaları çözümlemenin, bilimin başka alanlarındaki kopmaları çözümlemekten daha zor olduğu gerçeğine –çünkü bu alanlarda, verileri bazı kişisel önyargılar çerçevesinde yorumlamaya devam etmek o kadar da kolay değildir– hazırlayacağını umuyorum.

ALFRED ADLER (1870-1937)

Freud, göze çarpan bir konumda olmaktan –özellikle de bu konum beraberinde diğer insanları yönetmeyi içeren görevler getirecekse– hiç hoşlanmazdı. Bazen onu betimlemek için kullanılan diktatör benzetmesine, yaratılış gereği bu kadar uygunsuz olan başka birini düşleyemem. Ama yeni yönteminin ve kuramlarının kurucusu olarak ve ardındaki deneyim ve bilgi zenginliğiyle küçük Viyanalı yandaşlar çevresindeki konumunun olağanüstü bir biçimde baskın olması kaçınılmazdı. Öyle ki, herhangi birinin bu kadar açık bir baba figürüne isyan edecek kadar büyüdüğünü hissetmesi için yıllar geçmesi gerekiyordu. Çözülmemiş çocukluk karmaşaları, rekabette ve onun onayını kazanma konusunda kıskançlıkta ifade bulabilirdi. En sevilen çocuk olmak için kopartılan bu yaygarada önemli bir maddi güdü de vardı; genç analistlerin ekonomik temelleri büyük ölçüde Freud'un fazla hastalarını kendilerine yollamasına bağlıydı. Bu nedenle zaman geçtikçe hava giderek daha olumsuz olmaya başladı. Arkadan çekiştirme, iğneleyici sözler, küçük konularda öncelik kavgaları ve buna benzer şeyler ortaya çıktı. Bununla ilgili olarak en fazla sorun çıkaran üyeler Adler, Stekel, Sadger ve Tausk'tu.

Freud'un bir yabancı olan Jung'u açık bir biçimde, belki de akılsızca, aşırı desteklediği ilk iki Kongreden sonra durum büyük ölçüde kötüleşmişti. Bu nedenle uyumsuz Viyanalılar bir süre için Freud'a karşı ortak bir şikâyette birleşti. Daha önceki karşılıklı kıskançlıkları Freud'a karşı bir isyana doğru gelişim gösterdiğinde büyük olasılıkla dönüm noktasına varılmıştı. Kuşkusuz en göze çarpan asi Adler'di ve psikanalitik harekette ilk bölünmeyi kışkırtan da oydu.

Freud'un, en eski yandaşları olan Adler ve Stekel'i 1910 sonbaharında yeni kurulan *Zentralblatt*'ın yönetimine yerleştirip aynı dönemde Derneğin başkanlığını Adler'e devrederek hoşnutsuz Viyanalıları yatıştırma çabası ancak kısmen ve geçici olarak başarılı olmuştu.

1910'daki Nuremberg Kongresinden sonra Freud, istemeden de olsa

nedeni olduğu çekişme ve karşılıklı şikâyetlerin baskısını hissetmeye başladı. Özellikle Ferenczi'ye bu konuda dert yandı. Viyana ile Zürih arasındaki gerilim konusunda şunları yazdı: "Adler ve Stekel'in patavatsızlığı ve hoş olmayan davranışları bir arada yaşamayı son derece zorlaştırdı. İkisi de sürekli olarak beni çileden çıkarıyorlar. Şimdi başkan olduğuna göre Jung da daha önceki olaylardaki duyarlılığını bir yana bırakabilir." Bu durumun, kendisini yazıya vermesini engellediğinden yakınırken şöyle devam etti: "Adler ve Stekel ile berbat bir dönemden geçiyorum. Bunun sorunsuz bir ayrılıkla sonlanacağını umuyordum, ama uzayıp gidiyor ve onlarla hiçbir yere varılamayacağına ilişkin görüşüme karşın, zorla da olsa çalışmaya devam etmeliyim. Tek başımayken çok daha iyiydi." Ferenczi, Freud'un, Fliess'in on yıl önceki tatsız ayrılışına ilişkin deneyimini tekrar tekrar yaşadığını öne sürmüştü ve Freud bunu doğruladı: "Fliess olayının oldukça üstesinden geldim. Adler tekrar doğan küçük bir Fliess. Ve onun uzantısı olan Stekel de, Wilhelm adını taşıyor." Ertesi bahar uzun Adler tartışmasından sonra Freud şu şekilde yakındı: "Hızla geriye doğru gelişme gösteren ikili –Max ve Moritz–[1] nedeniyle sürekli olarak sinirleniyorum ve bu gelişim kısa süre sonra bilinçdışının varlığını reddetmeyle son bulacak."

Adler'e ilişkin kendi izlenimim, davranışları kavgacılık ile somurtkanlık arasında gidip gelen huysuz ve geçimsiz bir insan olduğuydu. Çok hırslıydı ve sürekli olarak diğerleriyle kendi görüşlerinin önceliği konusunda sürekli olarak başkalarıyla kavga ederdi. Ancak yıllar sonra karşılaştığımızda başarının ona, daha önceki yıllarda izi bile olmayan bir yumuşaklık kazandırdığını gözlemledim. Freud ilk yıllarda ona kesinlikle çok değer veriyordu; küçük grubun tartışmasız en güçlü üyesiydi. Onun, kusurlu organlar konusu üzerine yazdığı kitap hakkında Freud'un görüşleri olumluydu ve aynı zamanda kişilik oluşumu incelemesinde bazı iyi

[1] Wilhelm Busch'un *Die bösen Buben*'indeki iki yaramaz oğlan çocuğu.

gözlemler yaptığını düşünüyordu. Ama Adler'in nevrozlara ilişkin görüşü yalnızca ego yönünden incelenmişti ve temelde, bastırılmış ve bilinçdışı itkilere karşı ikincil savunmaların yanlış yorumlanmış bir resmi olarak nitelenebilirdi. Ayrıca kuramının bütününün son derece dar ve tek yanlı bir temeli vardı, "eril protesto"dan doğan saldırganlık. Cinsel etmenler, özellikle de çocukluktakiler en aza indirgenmişti: bir oğlan çocuğunun annesiyle samimi olma amacını taşıyan ensest arzusu, bir dişiyi ele geçirmeye yönelik eril bir arzunun kendisini cinsel arzu olarak göstermesi şeklinde yorumlanmıştı. Bastırma, çocukluk cinselliği, hatta bilinçdışı kavramları göz ardı edilmişti; öyle ki psikanalizden geriye çok az şey kalmıştı.

Adler ile Freud'un arasındaki bilimsel farklılıklar o kadar temel noktalardaydı ki, tıpkı Fliess vakasında olduğu gibi Freud'un onunla bu kadar uzun süre çalışmayı başarmasını sağlayan sabrına yalnızca şaşarım. Adler'in iki iyi fikri vardı, ancak her şeyi bunlar uyarınca yorumluyordu: aşağılık duygularını (Janet'nin *sentiment d'incomplétitude*'ü) dengelemeye yönelik bir eğilim ve bunu gerçekleştirmek için doğuştan gelen bir saldırganlıkla pekiştirilen tetikleyici. Başlangıçta Adler bunları insanların dişil yönleriyle ilişkilendirdi ve bunu izleyen dengeleme eylemini ünlü "eril protesto" olarak adlandırdı. Ancak hemen sonra karşı uca geçti ve her şeyi Nietzsche'nin güç istenci kavramı açısından yorumladı. Cinsel ilişki bile cinsel arzudan çok saf saldırganlık tarafından yönetiliyordu.

Freud, Adler'in görüşlerini fazlasıyla ciddiye aldı ve mümkün olup olmadıklarını kapsamlı bir biçimde tartıştı. On yıl sonra, onları sınamada kullanabileceği karşıt klinik malzemeye sahip olduğu zaman bu görüşlerin son derece bilinçli ve tam bir eleştirisini yayımladı. Ancak Derneğin diğer üyeleri eleştirilerinde, hatta suçlamalarında daha ateşliydiler ve Hitschmann bu konuda resmi bir oylama yapılmasını önerdi. İlk iki akşam, yani 4 Ocak ve 1 Şubat 1911, Adler'in uzun açıklamalarına ayrılmıştı. Sonraki iki akşam, 8 ve 22 Şubat, yeterince açık sözlü tartışmalara

sahne oldu. Freud eleştiri yapmaktan çekinmedi. Stekel kendi görüşü olarak Freud'un kuramları ile Adler'inkiler arasında bir çelişki olmadığını ifade etti, ama Freud buna yanıt olarak, işte bu görüşten dolayı Freud'un düşünceleri ve Adler'in düşünceleri diye iki kavramın olduğunu söyledi. Adler'in, Oidipus karmaşasının bir uydurma olduğunda ısrar etmesi bunu yeterince kanıtlıyordu. Freud, Adler'in görüşlerini reddederken şunları söyledi: "Adlerci öğretilerin hatalı ve dolayısıyla psikanalizin gelecekteki gelişimi için tehlikeli olduklarını düşünüyorum. Bunlar yanlış yöntemlere bağlı bilimsel hatalar; ancak yine de saygınlar. Adler'in görüşlerinin içeriğini reddetsek de onların tutarlılığını ve önemini görebiliriz."

En son toplantıdan sonra, 22 Şubatta, Adler ve Stekel'in başkan ve başkan yardımcılığı görevlerinden istifa ettikleri bir komite toplantısı düzenlendi. Bunu izleyen bir toplantıda Adler ve Stekel'e geçmiş hizmetleri için teşekkür eden ve Dernekte kalacakları umudunu dile getiren bir önerge oybirliğiyle kabul edildi.

Adler bir süre daha Dernekte kaldı; bir toplantıya son kez 24 Mayısta katıldı. Ancak sonra Freud ona *Zentralblatt*'taki editör yardımcılığı görevinden istifa etmesini önerdi ve yayımcı Bergmann'a da aynı dileği yazdı. Adler başlangıçta buna direndi ve avukatının, Freud'un "oldukça kabul edilemez doğada, gülünç iddialar ortaya koyuyorlar" diye tanımladığı koşullar ileri sürmesini sağladı. O ve arkadaşları olağanüstü bir toplantıda bir tartışma yapılmasını da talep ettiler.

Adler'in tepkisi "Bağımsız Psikanaliz Derneği" gibi zevksiz bir ad altında bir grup oluşturup, kendisinin bilimin bağımsızlığı için savaşıyor olduğu iddiasını ileri sürerek durumu sömürmekti. Elbette bu değerli bir davaydı. Galiba herhangi bir araştırmayı her ne pahasına olursa olsun sürdürme, sonuçlar üzerinde herhangi bir yoruma varma ve bunları bütün dünyada yayımlama özgürlüğü anlamına geliyordu. Eğer varsa birkaç bilimsel grup böyle bir özgürlüğü engelleme gücüne sahipti, ama bunların en güçsüzü Viyana'daki cılız "Çarşamba Derneği"ydi. Tek so-

run, ortadaki konunun temel ilkeleri üzerinde bir uzlaşma yokken ortak tartışmalar düzenlemenin yararlı olup olmadığıydı; dünyanın düz olduğuna inanan biri Kraliyet Coğrafya Derneği'nin bir üyesi olmaya *hakkı* olduğunu güçlükle ileri sürebilir ve görüşlerini kabul ettirmesi bütün zamanını alır. Adler istifa ederek doğru sonucu çıkardı. Olup bitenler için Freud'u despotizmle ve hoşgörüsüzlükle suçlamanın ardında dikkate alınması gereken fazlasıyla açık bir güdü vardır.

Söz konusu olağanüstü toplantı yeni dönemin başlangıcında, 11 Ekimde gerçekleşti ve Adler, Bach, Máday ve Baron Hye'in istifaları Freud tarafından bildirildi. Komite, üyelerin, iki dernekten hangisine katılacaklarına karar vermelerini önerdi, bu hiçbir üyenin ikisine birden katılamayacağı anlamına geliyordu. Önerge onbir oya karşılık beş oyla geçti; bunun üzerine Adler'in diğer yandaşları –Furtmüller, Franz Grüner, Gustav Grüner, Bayan Dr. Hilferding, Paul Klemperer ve Oppenheim– Dernekten istifa ettiler.

Adler'i izleyenlerin çoğunun kendisi gibi ateşli sosyalistler olduğunu hatırlamak yersiz olmayacaktır. Bir Rus olan Adler'in karısı önde gelen Rus devrimcilerinin yakın dostuydu; örneğin Troçki ve Joffe sık sık evlerini ziyaret ederdi. Furtmüller'in etkin bir politik kariyeri vardı. Bu değerlendirme Adler'in, bastırılmış bilinçdışından çok bilincin toplumsal yönleri üzerinde yoğunlaşmasını daha anlaşılır kılar.

Freud birkaç yıl sonra Stanley Hall'un, Adler'i Amerika'da konferans vermeye davet ettiğini işitti ve şöyle dedi: "Galiba hedef dünyayı cinsellikten kurtarmak ve onu saldırganlığa dayandırmak."

WILHELM STEKEL (1868-1940)

Stekel'in Freud'un başına açtığı bela Adler'inkinden oldukça farklıydı. Stekel, Adler'in ağırlığına sahip değildi ve yalnızca kurama gömülmekten çok uzaktı, kuramla çok az ilgilenirdi. Her şeyden önce becerikli ve de-

neyi önplana çıkaran biriydi, ama onunla Adler arasındaki en önemli fark, o bilinçdışına kolayca erişebilirken Adler'in bunu çok az yapabilmesiydi; öyle ki kısa bir süre sonra bilinçdışının varlığına inanmamaya başladı. Stekel bastırılmış malzemeyi saptama konusunda olağanüstü bir beceriye sahip, doğuştan yetenekli bir psikologdu ve Freud'dan daha fazla sezgisel dehaya sahip olduğu simgeleştirme alanındaki bilgimize katkıları, psikanalizin ilk devreleri için büyük önem taşıyordu. Freud bunu çok rahat kabullendi. Stekel'in bir simgeye ilişkin yorumuna genellikle yalnızca, onun daha ilk incelemede haklı olduğunu daha ileri çalışmalarda bulmak için karşı çıktığını söyledi. Ne yazık ki bu yetenekler yargıya varma konusunda olağanüstü bir yeteneksizlikle yan yanaydı. Stekel'in eleştirel güçleri yoktu ve meslektaşlarıyla ortak çalışmanın sağladığı disiplinden uzaklaştığında sezgisi yozlaşarak tahmine dayalı bir çalışmaya dönüştü. Bu tahminlerin bazıları etkili olabilirdi, ama açıkça çoğu değildi ve hiçbiri güvenilir sayılmazdı. 1911 baharında, düşler üzerine kalın bir kitap yayımladı. Kitap pek çok iyi ve parlak düşüncenin yanı sıra çok sayıda karışık düşünce de içeriyordu. Freud kitap için, "yeni katkılarına karşın bizim için utanç verici" yorumunu yaptı. Doğrusu Stekel, dikkatsiz olsa da akıcı bir yazar, yaratılan etkiye aktarılan gerçeklerden çok daha fazla önem veren biri ve olumsuz anlamıyla doğuştan bir gazeteciydi; aslında geçiminin bir bölümünü yerel basın için düzenli eleştiriler yazarak kazanıyordu.

Freud'un da kabul ettiği gibi Stekel özünde gerçekten iyi biri ve benim de doğrulayabileceğim gibi son derece uyumlu bir arkadaştı. Adler'in tersine her zaman neşeli, kaygısız ve son derece eğlenceliydi. Freud bir defasında onunla ilişkili olarak Hitschmann'a, "Yalnızca bir şamatacı, ama yine de onu seviyorum" dedi.

Ancak Stekel'in kişiliğinde, onu akademik bir alanda çalışmak için uygunsuz kılan ciddi bir kusur vardı: bilimsel vicdanı yoktu. Bu nedenle onun deneyimlerine kimse fazla itibar etmedi. Örneğin günün konusu ne

olursa olsun tartışmayı şu cümleyle açma alışkanlığına sahipti: "Daha bu sabah bu türden bir vaka gördüm" böylece Stekel'in "çarşamba hastası" ünlü oldu. Bir keresinde, bazı şaşırtıcı iddiaların gerçekliğini nasıl kanıtlayacağı sorulduğunda şunu söyledi: "Benim işim keşfetmek; eğer isterlerse onları başkaları kanıtlayabilir."

İnsanların soyadlarının onların psikolojik durumlarındaki, hatta meslek ve diğer ilgilerinin seçimindeki önemi üzerine yazdığı bir makalede, isimleri yaşamlarını derinden etkileyen bir dizi hastayı anlattı. Freud, ona nasıl olup da hastalarının çoğunun adını yayımlayabildiğini sorduğunda rahatlatıcı bir gülümsemeyle yanıtladı: "Hepsi uydurma," bu, malzemenin kanıtsal değerine oldukça gölge düşüren bir durumdu. Freud bu makalenin *Zentralblatt*'ta çıkmasına izin vermedi ve Stekel onu başka bir yerde yayımlamak zorunda kaldı.

Belki de Freud'u en çok kızdıran şey, Dernek toplantılarında Stekel'in, kendi yaşamından olaylar ve eğilimler anlatması ve sonra, sanki kendisine karşı çıkarak mesleki gizlilik ilkesinden uzaklaşmaya kışkırtmak istercesine, meydan okur bir biçimde Freud'a bakmasıydı; çünkü Freud daha önce ona yaptığı analizler dolayısıyla bu anlatılanların tümüyle yalan olduğunu biliyordu. Bir keresinde Freud'a, onun "ego ideali"ni evrensel bir nitelik olarak mı değerlendirdiğini sorduğumda şaşkın bir ifadeyle yanıtladı: "Sen Stekel'in bir ego ideali olduğunu mu sanıyorsun?"

Ama kopuşa neden olan şey daha dolaylıydı. Bazı nedenlerle Stekel ve Tausk birbirlerinden nefret ediyorlardı ve 1911-12 sezonunun son toplantısında (30 Mayıs 1912) aralarında çirkin bir olay yaşandı. Bir zamanlar ondan "vahşi hayvan" olarak söz etmesine karşın, Freud artık Tausk'un yeteneği konusunda olumlu görüşler taşıyordu ve tam o sırada ondan *Zentralblatt*'ın eleştiri bölümünü yönetmesini istemişti – üzgün bir biçimde reddedilen bir istek. Stekel aniden ayaklandı ve *kendi Zentralblatt*'ında Tausk'un kaleminden çıkmış tek bir satırın bile yayımlanmasına izin vermeyeceğini bildirdi. Freud, Stekel'e, derginin Uluslararası

Birliğin resmi organı olduğunu ve bu tür kişisel iddiaların yersizliğini anımsattı. Ama Stekel büyüklük taslıyordu ve yumuşamayacaktı. Simgeleştirme alanındaki başarısı Freud'u aştığını hissetmesine neden olmuştu. Bir devin omzundaki bir cücenin devden daha uzakları görebileceğini söyleyerek, kendisine ilişkin bu değerlendirmesini yarı alçakgönüllü bir biçimde ifade etmekten mutlu oldu. Freud bunu duyduğunda sert bir biçimde şu yorumu dile getirdi: "Bu doğru olabilir, ama bir gökbilimcinin kafasındaki bit göremez."

Freud, yayımcı Bergmann'a yazarak editörün değiştirilmesini istedi. Ancak Stekel de Bergmann'a yazdı ve şaşkına dönen yayımcı o cildin sonuna kadar her şeyin olduğu gibi kalması gerektiği yanıtını verdi; bundan sonra da derginin yayımını tümüyle durdurmaya niyetlendi. Bu arada, 6 Kasımdaki toplantıda, Stekel'in Viyana Derneğinden istifa ettiği bildirildi.

Freud, Abraham'a yazdığı mektupta şunları söyledi: "Artık Stekel'in kendi yoluna gitmesinden çok memnunum. Onu tüm dünyaya karşı savunma çabası nedeniyle neler çektiğimi bilemezsin. Dayanılmaz biri." Yıllar sonra Freud bir mektupta ondan, bir "ahlak deliliği" vakası olarak söz etti.

C. G. JUNG (1875-1961)

Freud'un Adler ve Stekel'den ayrılışa yönelik tepkisi sorunlardan ve tatsızlıklardan kurtulma biçimindeydi. Jung söz konusu olduğunda sorun oldukça farklıydı. Bu ayrılık hem kişisel hem de bilimsel açıdan çok daha önemliydi. Jung, Adler'in sahip olduğundan çok daha kapsamlı bir psikanaliz bilgisiyle başlamıştı ve dünyaya sunduğu şey psikanalizin buluşlarından bir bölümünün alternatif bir açıklamasıydı. Entelektüel yeteneği ve kültürel altyapısının genişliği Adler'in donanımından çok daha üstündü, dolayısıyla her açıdan çok ciddiye alınması gereken biriydi.

1906'dan 1910'a kadar Jung, Freud'un çalışma ve kuramlarının yalnızca içten değil, aynı zamanda coşkulu bir yandaşı olduğu görüntüsü verdi. O yıllarda ancak keskin bir göz gelecekteki uzaklaşmanın belirtilerini görebilirdi ve Freud'un bunlara kör gözlerle bakma konusunda güçlü güdüleri vardı. Birkaç yıl Jung'un yanında çalışan Abraham, Zürih'in okültizm, astroloji ve mistisizme yönelik eğilimi diye nitelendirdiği durumdan rahatsızdı, ama eleştirileri Jung'a büyük umutlar bağlayan Freud üzerinde etkili olmadı.

Viyana ile Zürih arasında, her iki taraf için de yeterince açık olan, belli bir antipati vardı, ama hepimiz ortak ilgilerimizin bunu yumuşatacağını umduk. O yıllarda Jung bana kişisel olarak son derece dostça davranıyordu ve sakladığım kapsamlı yazışmalarımız vardı.

1909'daki Worcester ziyaretinde Jung, hastalarıyla hoş olmayan konuların ayrıntılarına girmeyi gereksiz bulduğunu söyleyerek şaşırmama neden oldu; daha sonra bir akşam yemeği davetinde onlarla karşılaştığında hoş olmayan bir durum ortaya çıkıyordu. Bu konulara üstü kapalı olarak değinmek yeterliydi ve hastalar açık bir dil kullanılmadan anlarlardı. Bu bana çok ciddi konularla uğraşırken kullandığımız kararlı tutumdan çok farklı göründü; ancak üzerimde bıraktığı derin etkiye karşın bu konudan ilk söz edişim. Ancak yaklaşık üç yıl sonra Oberholzer'den, ayrıntılara girmemeye ilişkin bu düşüncenin Jung'un öğretisinin önemli bir parçası haline geldiği haberini aldık. Bunu, Freud'un daha sonra Pfister'e yazdığı, Graf von Zizendorf analizi üzerine görüşlerini aktaran bir mektuptaki kararlı bölümle karşılaştırmak isterim.

> Analizin, erdem'in kalıtımsal zayıflığının sıkıntısını çekiyor. Bu kendisini kibar olmak zorunda hisseden aşırı nazik birinin işi. Tıpkı gerçek bir analizin ancak küçük ayrıntıları gizleyen soyutlamalardan kurtulduğumuzda ilerlemesi gibi bu psikanalitik malzemelerin de onları anlaşılır kılacak eksiksiz bir açıklamaya ihtiyacı vardır. Bu nedenle kibarlık ile iyi bir psikanaliz sunumu birbirlerine zıt şeylerdir. İnsanın kötü biri haline gelmesi, kuralları çiğnemesi, kendini kurban etmesi, ele vermesi ve kan-

sının evi geçindirdiği parayla boya alan ya da modeline odayı ısıtmak için mobilyaları yakan bir sanatçı gibi davranması gerekir. Bu türden bazı suçlar işlemeden gerçek başarı olmaz.

Jung yalnızca birkaç ay önce farklı şeyler söylüyordu: "Cinsellik kuramını bir anda önplana çıkartmamak için sağlam olmalıyız. Bu konuda, özellikle de sorunun etik yönleri üzerine çok çeşitli düşüncelerim var. İnsanın, belli şeyleri açık olarak dile getirerek uygarlığın bindiği dalı keseceğine; yüceltme itkisine yavaş yavaş zarar vereceğine inanıyorum. ... Cinsellik temasına ağırlık vermeden hem öğrenciler hem de hastalarla daha ileriye gidebiliyorum."

1909'da, üç arkadaşın çok iyi geçindiği ortak Amerika yolculuğu gündeme geldi. Mart 1910'da, Jung acilen Chicago'daki bir görüşmeye gitti, ama Amerika'da yalnızca yedi gün kaldı ve 30 Marttaki Nuremberg Kongresi'ni yönetmek için zamanında geri döndü. Yılın sonunda Freud, Bleuler'le görüşmek için Münih'e gitmişti. Ertesi gün Jung geldi ve görüşmelerinden sonra Freud şunları söyledi: "Jung harikaydı ve benim üzerimde olumlu etki yarattı. Adler olayı, kendi sorunlarım ve telepati konusunda ne yapacağıma ilişkin kaygımla ilgili olarak ona yüreğimi açtım ... Onun geleceğe damgasını vurduğuna her zamankinden daha çok inanıyorum. Kendi araştırmaları onu, kapılarını libido kuramı anahtarıyla açmayı istediği uzak mitoloji diyarına taşıdı." Ama şunları da ekledi: "Tüm bunlar ne kadar hoş olursa olsun yine de zamanı gelince nevrozlara geri dönmesini önerdim. Her şeye ve herkese karşı egemenliğimizi koruyacağımız ilk yer olan anavatan orasıdır." Son cümle Freud'un tutumunun tipik özelliğiydi. Kendisi de insanoğlunun tarihçesiyle ilgileniyor ve zaman zaman kendisini bu tür incelemelere veriyordu, ancak bu alanların, psikanalizin anavatanı değil, kendi deyişiyle "kolonileri" olduğunu anlamıştı.

1911'de de önce her şey iyi gidiyordu. Jung, Freud'un, "Veliaht Prens"in ülkesinden bu kadar uzun süre ayrı kalmasından duyduğu üzün-

tüyü ifade etmesine neden olan bir diğer Amerika yolculuğuna çıkmıştı. Freud, Bayan Jung'un Ferenczi'ye yazdığı, Freud'un kocasından rahatsız olmadığını umduğunu belirten mektup karşısında şaşırmıştı. O sıralarda bunun için gerçek bir neden yoktu, ama kadın büyük olasılıkla kocasının görüşlerindeki Freud'u memnun etmesi beklenemeyecek farklı eğilimleri sezmeye başlamıştı.

Beş mutlu yıl artık sona ulaşmıştı ve 1912 başında bulutlar kararmaya başladı. O yıl Freud, Jung'un sürekli yoldaşlığına ilişkin umutlarının düş kırıklığıyla sonuçlanmaya yazgılı olduğunu ve Jung'un hem kişisel hem de bilimsel ayrılıkla son bulabilecek bir doğrultuda ilerlediğini görmek zorunda kaldı. Bunu izleyen iki yıl, bu yeni durumu nasıl göğüsleyeceği hakkında zihnini yorarak geçti.

Bu değişimin arkaplanı tamamen değersiz olamaz. Son iki yıldır Freud'un cinsel kuramlarına yönelik suçlamalar, buradaki analistler için hem uygulamaya yönelik hem de ahlaksal güçlükler yarattıkları İsviçre'yi de etkiliyordu. Günlük basında Viyana'dan gelen kötülüğü ihbar eden ve masum İsviçre'yi yozlaştırmayacağı umudunu ifade eden makaleler çıkmaya başlamıştı. İsviçrelilerin önemli bir özelliği aralarındaki sıkı bağdır; çok az yabancı, İsviçreli olmayı başarabilmiştir. Uygar dünyada, İsviçre'nin dışında çok az yerde bir birey için toplumun ahlaksal değerlerinden uzak kalmak bu kadar zordur. Bu nedenle kısa bir süre sonra İsviçreli analistler, Pfister'in Freud'a yazdığı mektupların tanıklık ettiği mutsuz bir döneme girdiler. İki ya da üç istisna dışında tüm İsviçreli analistlerin iki yıl içinde "hata"larını kabul ettiklerini ve Freud'un cinsellik kuramlarını terk ettiklerini belirtmeliyiz.

Freud, 1910'da ve çok daha büyük ölçüde 1911'de Jung'un mitolojik araştırmalarına yoğun biçimde gömülmesinin başkanlık görevlerini ciddi olarak aksattığını öğrenmekten rahatsızdı. Jung'u kendisinin doğrudan varisi olarak düşünmüş ve psikanalize yaptığı katkıları sürdürmesinin

yanı sıra tüm psikanalitik etkinlikler için ana odak olarak çalışacağını tasarlamıştı. Böylece Freud, hiç hoşlanmadığı etkin, merkezi konumdan uzaklaşacaktı. Ne yazık ki, Jung da bundan hoşlanmıyordu. Sık sık kendisinin doğuştan karşıt olduğunu söylüyordu, başlangıçta onu Freud'un son derece eleştirel çalışmasına çeken şey de buydu. Ama tek başınayken iyi çalışıyordu ve diğer meslektaşlarla ortak ya da gözetim altında yapılacak çalışmalar için gerekli olan özel yeteneklere sahip değildi. Bürokratik ayrıntılardan da hoşlanmazdı. Kısacası Freud'un onun için planladığı birlik başkanlığı ve hareketin liderliği görevlerine uygun değildi.

Freud'un memnun edilme yönündeki daha kişisel arzuları da fazla uzun sürmedi. Jung her zaman bir ölçüde dengesiz bir mektup arkadaşıydı; araştırmalarına gömülmesi, onun bu açıdan giderek artan biçimde ihmalkar olmasına neden oldu. Bu, Freud'un her zaman çok duyarlı olduğu bir konuydu. Mektup almaktan hoşlanır ve kendisi de bol bol yazardı, ama yanıtın gecikmesi çeşitli korkuları –hastalık, kaza ve benzerlerini– doğururdu. İçinde bulunulan durum ona Fliess'le başından geçenleri, Fliess'in ondan soğumakta olduğunun ilk işaretinin mektuplarını yanıtlamada gecikmesi olduğunu ve benzeri şeyleri anımsatmış olmalı – aslında kısa bir süre sonra Jung'a bunların bir kısmını söyledi. Birkaç ılımlı sitem işe yaramadığı için son derece mantıklı bir biçimde kaçınılmaz olana boyun eğmeye karar verdi: beklentilerini azaltmak ve eski kişisel duygularının belli bir bölümünü geri çekmek.

Freud, Jung'un olayları ele alış biçimine ilişkin hoşnutsuzluğu hakkında Ferenczi'ye ipuçları vermeye başladığı 1911 sonuna kadar bu konulardan hiç söz etmedi. Ne yazık ki ona, Jung'un geleceğe damgasını vurduğuna her zamankinden daha fazla inandığını söylemesinin üzerinden ancak bir yıl geçmişti.

Jung'un, daha sonra kitap olarak basılan, "Libido Simgeleri" üzerine ünlü denemesi iki bölüm halinde çıkmıştı; Freud'un kuramlarından uzaklaştığının açıkça belirtildiği yer ikinci bölümdü. Mayıs 1911'de

Jung, Freud'a, libido deyimini yalnızca *genel* gerilimin adı olarak kabul ettiğini söyledi. Bu konuda bazı yazışmaları oldu, ama kasımda, libido kavramını "genişletmekte olduğunu" belirtti. Aynı ay Jung'un karısı Freud'a, kocasının denemenin ikinci bölümünde yazdığı şeylerden onun hoşlanmayacağına ilişkin korkusunu ifade eden bir mektup yazdı. Bu bölüm, ensest düşüncesinin artık sözcük anlamıyla değil daha yüksek düşüncelerin bir "simgesi" olarak kullanılacağı bölümdü.

1912 yılı Freud ile Jung arasındaki kişisel ayrılık açısından belirleyici bir yıldı. O yıl gerçekleşen üç olay, kişisel ilişkilerinin son bulmasında rol oynadı. Birinci olay, Freud'un Hamsin Yortusunda,[v] Constance yakınındaki Kreuzlingen'de, Binswanger'i ziyaret etmesiydi. Freud, Binswanger'in Viyana'ya yaptığı ziyaretleri iade amacıyla buna söz vereli uzun zaman oluyordu, ama bu ziyaretin amacı Binswanger'in erken ölüm tehdidi taşıyan –neyse ki bu olmadı– bir durum nedeniyle tehlikeli bir ameliyat geçirmesiydi. 23 Mayıs Perşembe günü hem Binswanger'e hem de Jung'a, ertesi gün yola çıkacağını yazdı. Ziyaret için yalnızca kırksekiz saati olduğundan Zürih'e gitmeyi düşünmedi, ama Jung'un Kreuzlingen'de gruba katılma fırsatını kaçırmayacağını düşündü. Cumartesi öğlenden pazartesi öğlene kadar oradaydı. Jung'dan hiçbir haber olmaması onu hem şaşırttı hem de düş kırıklığına uğrattı.

Jung ertesi ay ve daha sonraki aylarda pek çok sefer, Freud'a yazdığı mektuplarda "Kreuzlingen jestini anladığı"na ilişkin iğneleyici ifadelere yer verdi, Freud'un kafasını bu tamamen karıştıran ve ancak altı ay sonra anlayabildiği bir ifadeydi.

İkinci olay Jung'un, Kongreyi bir yıl erteleme pahasına, mart ayında kabul ettiği bir davete uyarak eylülde New York'ta bir dizi konferans vermesiydi. New York'tan, yaptığı hataları şimdi Jung'un düzelttiği modası geçmiş biri gibi gösterilen Freud'un kuramlarına ve hatta kişisel olarak

[v] Paskalyadan sonraki yedinci pazar –çn.

Freud'a yönelik muhalif tutumuna ilişkin haberler geliyordu. O yılın mayıs ayında Jung, Freud'a, ensest arzularının sözcük anlamlarıyla değil başka eğilimlerin simgeleri olarak algılanması gerektiği görüşünde olduğunu söylemişti; bunlar yalnızca ahlakı destekleyici fantezilerdi. Freud, Abraham'a, bir zamanlar dinlemeyi reddettiği Jung'a ilişkin eski kehanetinin gerçekleşmekte olduğunu, ama kendisinin bir kopuşu kışkırtma arzusu taşımadığını söyledi. Jung, Amerika'dan dönünce, yaşadıklarına ve cinsel temaları dışarıda bırakarak psikanalizi daha kabul edilebilir kılmada ne kadar başarılı olduğuna ilişkin uzun bir özeti Freud'a yolladı. Freud'un yanıtı kısaca bunda akıllıca bir şey göremediğiydi; insanın yapması gereken tek şey daha fazla şeyi dışarıda bırakmaktı, böylece çok daha fazla kabul edilebilir hale gelirdi. Bir önceki haziran ayında Jung'a, kuram üzerindeki görüş ayrılıklarının kişisel ilişkilerini bozmaması gerektiğini söylemişti, ama durumun gittikçe kötüleştiği açıktı. Freud büyük bir ayrılık tehdidi olmadığı, eski kişisel duyguların onarılabileceği görüşünü eylüle kadar dile getirdi.

Üçüncü ve belirleyici olay –ertesi yıl aynı kentte düzenlenen Kongredeki karşılaşmaları dışında– kasım ayında Münih'teki son karşılaşmalarıydı. Jung, *Zentralblatt*'ı Stekel'e bırakma ve yerine yeni bir *Zeitschrift* kurma planını resmen gerçekleştirmek için önde gelen meslektaşlarını toplantıya çağırmıştı. Jung, Freud'un dergileri değiştirme planının tartışılmadan kabul edilmesini önerdi, ama Freud önce Stekel'le sorunlarının ve kendisini bu eyleme yönelten nedenlerin tam bir özetini vermeyi tercih etti. Herkes onun önerdiği adımları içtenlikle kabul etti.

Sonra Freud ve Jung yemekten önce iki saatlik bir yürüyüş yaptılar. Bu, gizemli "Kreuzlingen jesti"ni aydınlığa kavuşturmak için bir fırsattı. Jung, Freud'un mayıs ayında oraya geleceğini iki gün geç bildirmesi nedeniyle duyduğu kırgınlığı yenemediğini açıkladı; Freud'un mektubunu onun Viyana'ya döndüğü gün olan pazartesi günü almıştı. Freud bunun mektupları yollamayı geciktirmeyle ilgili kendi yaptığı bir hata olabile-

ceğini kabul etti, ama Binswanger ve Jung'a mektupları bir önceki perşembe günü aynı anda postaladığından emindi. Daha sonra Jung aniden o hafta sonu iki günlüğüne kentten ayrıldığını hatırladı. Freud doğal olarak ona, suçlamalarını dile getirmeden önce neden karısına mektubun ne zaman geldiğini sormadığını ya da neden posta tarihine bakmadığını sordu; mutlaka kırgınlığı başka bir kaynaktan besleniyordu ve onu haklı kılmak için zayıf bir bahaneye yapışmıştı. Jung fazlasıyla pişman oldu ve kişiliğindeki zorlu özellikleri kabul etti. Ama Freud'un da söyleyecek sözleri vardı ve ona bir baba-oğul gibi öğüt vermekten kaçınmadı. Jung tüm eleştirileri kabullendi ve değişmeye söz verdi.

Freud yemekte çok keyifliydi, kuşkusuz Jung'u tekrar kazanmaktan dolayı sevinç duyuyordu. Abraham'ın Mısırlı Amenhotep üzerine son makalesi üzerine bazı görüş ayrılıkları nedeniyle küçük bir tartışma oldu ve sonra Freud, kendi çalışmasının, hatta adının göz ardı edildiği Zürih'teki son yayınları için İsviçrelileri eleştirmeye başladı. Bayılma nöbeti de dahil olmak üzere bu olayı daha önce anlatmıştım ve tekrarlamaya gerek duymuyorum, ama o zaman yaptığım yoruma eklemem gereken bir şey var. Bu olayı duyan Ferenczi, Freud'a, üç arkadaş 1909'da Amerika'ya yola çıkmak üzereyken Bremen'de de benzer bir olay olduğunu hatırlattı. Tıpkı şimdiki gibi, o olay da Freud, Jung karşısında küçük bir zafer kazandığında gerçekleşmişti. Jung, (Forel, Bleuler, ve benzerleri gibi) Burghölzli'nin bağnaz alkol karşıtı geleneğiyle yetişmişti ve Freud, Jung'un bundan kurtulması için elinden gelenin en iyisini yaptı. Jung'un alkole yönelik eski tavrını değiştirmeyi başardı – ama sonra bayılarak yere düştü. Ferenczi, Freud'un bunu Münih'te tekrarlayıp tekrarlamayacağını önceden merak edecek kadar uzağı gören biriydi; bu, olayla doğrulanan bir tahmindir. Aradan geçen zamanda bayılma eylemini analiz eden Freud, yanıtında, kendisi bir yaş yedi aylıkken kardeşinin ölümünün üzerinde bıraktığı etkiye dek nöbetlerin geri izlenebileceği görüşünü dile getirdi. Bu durumda öyle görünüyor ki Freud da, kendisinin "başarı karşı-

sında yıkılanlar" olarak tanımladığı türün ılımlı bir örneğiydi; kendi vakasında bu başarı, en eski örneği küçük kardeşi Julius'a karşı sonuçlanmış ölüm-arzusu olan bir muhalifi yenme başarısıydı. Bu bağlamda insanın aklına Freud'un, seksenbir yaşındayken analiz ettiği ve babasını aşmaya ilişkin yasak arzusunu tatmin etmesine bağladığı, 1904 yılında Akropolis'de yaşadığı tuhaf sersemlik nöbeti geliyor. Aslında o deneyim ile sözünü ettiğimiz tepki türü arasındaki benzerliğe bizzat Freud değinmiştir.

Jung ayrılırken sadakati konusunda Freud'a bir kez daha güvence verdi ve Zürih'e döndüğünde büyük pişmanlığını ve değişme arzusunu tekrar ifade eden alçakgönüllü bir mektup yazdı. Ama sonraki hafta Zürih'te –doğasını ancak tahmin edebileceğimiz– bir şey oldu, oradan, "arsız" sözcüğünün tanımlamada yetersiz kalacağı bir mektup geldi. Bir süre daha mesleki konularda fikir alışverişinden sonra kişisel ilişkilerinde bir diğer –ve sonuncu– kriz patlak verdi. Freud bir süre önce Jung'a, ensest karmaşasını yapay bir şey olarak algılamasının Adler'in, onun farklı doğadaki diğer itkileri gizlemek için içsel olarak "düzenlenmiş" bir şey olduğu görüşüyle benzerlik taşıdığını göstermişti. Bu benzerlikten başkaları da söz etmişti ve Jung, Adler'le arasında bir bağlantı olduğuna ilişkin imaya içerledi. Freud'a kızgınlıkla "Adler'in arkadaşları bile benim sizin grubunuza dahil olduğumu düşünmüyorlar" diye yazmıştı. Bu "onların grubuna" yerine yapılan bir kalem sürçmesiydi.[1] Yeni görüşlerine yönelik tutumunun tümüyle nesnel olduğu konusunda ısrar ettiği için Freud dayanamadı ve onun kalem sürçmesine de bir göz atacak kadar nesnel olup olmadığını sorguladı. Jung gibi hassas biri söz konusu olduğunda bu bela aramak anlamına geliyordu ve postadan, Freud'un "nevroz"u üzerine şiddetli ve son derece küstah bir yanıt çıktı. Freud bizlere, kendisine

[1] Bu türden sürçmeler Almancada oldukça kolay ortaya çıkar: yapılması gereken tek şey "*ihrer*" sözcüğünü küçük yerine büyük harfle yazmaktır.

bu şekilde hitap edilmesini aşağılanma olarak algıladığını ve nasıl yanıtlayacağına karar veremediğini anlattı. Ilımlı bir mektup yazdı, ama bunu hiçbir zaman postalamadı. Ancak onbeş gün sonra, işle ilgili bir konuda yazarken kişisel yazışmayı sürdürmemeyi önerdi ve Jung da bunu hemen kabul etti. İş konularında ve az da olsa bilimsel konularda birkaç ay boyunca yazışmayı sürdürdüler, ama 1913 Kongresindeki tatsız olaydan sonra bu yazışmalar da son buldu.

Tüm bunlar son derece garip bir durum yarattı. Jung hâlâ Uluslararası Psikanaliz Birliği'nin başkanı ve *Jahrbuch*'un editörüydü. Hâlâ çeşitli dernekleri bir arada tutma ve yenilerini oluşturma işlevine sahipti. Dahası, Jung'un yeni görüntüsünün Freud'dan giderek uzaklaşması öyle bir noktaya ulaşmış ve o kadar kökten bir değişim olmuştu ki, iki grubun bilimsel çalışmaları arasında ortak olan şeyin ne olduğunu ve herhangi bir işbirliğinin ne kadar süreceğini sormaya başlamıştık.

Freud, yıllarca bundan keyif almasına karşın, Jung'un kişisel dostluğunun yokluğuna kendisini kısa sürede alıştırdı ve diğer dostlarına, özellikle de Ferenczi'ye döndü. Ama Jung'un kişiliğini yanlış değerlendirdiği için kendisini suçladı ve böyle bir hata yapabileceğini anladıktan sonra bir sonraki başkanı seçme görevini bizlere, yani "Komite"ye bırakmasının daha iyi olacağını söyledi.[1] Freud, Ferenczi'ye, Jung'la kişisel ilişkilerinin koptuğunu haber verirken şunları ekledi: "Zürihlilerin hatalarını düzelteceklerini sanmıyorum ve iki ya da üç yıl, herhangi bir karşılıklı anlayış olmaksızın tümüyle farklı doğrultularda ilerliyor olacağımıza inanıyorum. ... Tatsızlıktan korunmanın en iyi yolu hiçbir şey beklememektir, yani en kötüyü beklemektir."

1913 baharına gelindiğinde yaklaşmakta olan Kongrede neler olacağı ve Uluslararası Birliğin bölünüp bölünmeyeceği konusunda bir belirsiz-

[1] Bir sonraki bölüme bakınız.

lik vardı. Freud kaygısını şöyle dile getirdi: "Doğal olarak, doğrularımızdan kaçmaya çalışan her şey toplumun genelinde onay bulacaktır. Bizler için pek çok kez boşu boşuna cenaze ilahisi söylendikten sonra bu sefer gerçekten gömülmemiz mümkün olabilir. Bu, kişisel yazgılarımızda pek çok şeyi değiştirecektir, ama bilimin yazgısını değiştiremez. Doğrular bizim elimizde; bundan, onbeş yıl önce olduğum kadar eminim. ... Hiçbir zaman polemiklerde yer almadım. Benim alışkanlığım sessizce reddetmek ve kendi yoluma gitmektir."

Maeder, Ferenczi'ye, Viyanalılar ile İsviçreliler arasındaki bilimsel farklılıkların Viyanalıların Yahudi ve İsviçrelilerin "Ari" olmasından kaynaklandığını yazdı. Freud, Ferenczi'ye şöyle yanıtlamasını önerdi. "Elbette Yahudi ve Ari ruhu arasında büyük farklar vardır. Bunu her gün gözlemleyebiliriz. Bu nedenle yaşam ve sanata bakışta farklılıklar olması kaçınılmazdır. Ama Ari ya da Yahudi bilimi diye bir şey olamaz. Sunumları farklılık gösterse bile bilimin sonuçları aynı olmalıdır. Eğer bu farklılıklar kendilerini bilimdeki nesnel ilişkilerin algılanışında ortaya çıkartıyorlarsa burada bir yanlışlık vardır."

Yaklaşan Kongreye ilişkin hazırlık tartışmalarımızda, amacımızın İsviçrelilerle işbirliğini sürdürmek ve bir kopuştan kaçınmak için her şeyi yapmak olması gerektiğinde uzlaştık. Gergin ilişkiler içinde olduğumuz görüntüsünden kaçınmak için İsviçrelilerle aynı otelde kalmaya özen gösterdik. Dinleyicilerin beşte ikisinin Jung'un yeniden seçilmesi lehine çekimser oy kullandığı, 1913 Eylülünde Münih'te yapılan o tatsız Kongrenin gelişimini daha önce anlatmıştım. Bundan sonra geriye yalnızca ayrıntılar kaldı.

Ekimde Jung, Maeder'den, Freud'un kendisinin "*bona fides*"inden [iyi niyet] kuşku duyduğunu işittiğini belirten bir mektubu Freud'a yolladı. Bu nedenle *Jahrbuch*'un editörlüğünden istifa etti ve Freud'la daha fazla işbirliği yapmasının mümkün olmadığını belirtti. Yaklaşık aynı zamanlarda Jung, bana, durumun "kesinlikle onarılamaz" olduğunu söylediği

bir mektup yazdı – ne yazık ki bu fazlasıyla doğruydu.

Bundan sonrası ayrılığın resmen ne şekilde gerçekleşeceğine ilişkin teknik bir soruydu. Büyük olasılıkla Ferenczi'nin *Zeitschrift*'teki karşıt eleştiriler "bombardımanı" olarak adlandırdığı şeye tepki olarak Jung, Nisan 1914'te oldukça beklenmedik bir biçimde başkanlık görevinden istifa etti. Eylülde Dresden'de toplanacak olan bir sonraki Kongreye kadar Abraham'ın geçici başkan olarak görev yapmasına oybirliğiyle karar verdik. Savaşın patlak vermesinden hemen önce Jung, Uluslararası Birlikten çekildiğini açıkladı ve aynı zamanda hiçbir İsviçrelinin Kongreye katılmaya niyetli olmadığını öğrendik. Bu, Freud'un haziranda çıkan ve Ferenczi'nin "bomba" olarak adlandırdığı tartışmalı denemesine bir tepki gibiydi.

Freud, Jung'un çekilmesinin psikanalize vereceği zarar konusunda bir yanılsama içinde değildi. Bana yazdığı bir mektupta şunları söylüyordu: "Jung'u ve gelecekteki işlerini fazla önemsemiş olabiliriz. Sırtını bana döndüğünde toplum önünde elverişli bir konumda değil: özellikle geçmişi nedeniyle. Ama konuyla ilgili genel yargım seninkiyle hemen hemen aynı. Yakın bir başarı değil, sürekli bir mücadele bekliyorum. İnsanoğluna cinselliğin güçlüklerinden kurtulmayı vaat eden herkes bir kahraman olarak selamlanacaktır, bırak istediği saçmalığı anlatsın." Freud'un bu tahmininde haklı olduğu kanıtlandı. Ocak 1914 kadar erken bir tarihte bile Jung'un konuşması *British Medical Journal*'da "aklı başında bir yaşam değerlendirmesine geri dönüş" olarak selamlandı. Bu gün bile insan belli çevrelerde Jung'dan, Freud'un öğretilerini cinsel konularla açık saçık bağlantılarından arındıran adam olarak söz edildiğini duyar. Ayrıca genel psikologlar ve diğerleri, kendi verileri üzerinde bile kendi aralarında anlaşamayan üç "psikanaliz okulu" olduğundan –Freud, Adler ve Jung– başkalarının konuyu ciddiye almasına gerek olmadığını iddia etme fırsatının üzerine büyük bir memnuniyetle atladılar; psikanaliz belirsizliklerden oluşmuştu.

Freud'u Ocak ve Şubat 1914'te, büyük olay yaratan "Psikanalitik Hareketin Tarihçesi"ni yazarak, çalışmasının başlığını savunmaya zorlayan şey bu son değerlendirme, yani psikanalizin pek çok çatışmalı türü olması gerektiği iddiasıydı. Bu çalışmada, psikanalizin ve onu psikolojinin diğer dallarından ayıran tipik yöntem ve kuramlarının ne olduğunu herkesten daha iyi bilmeye hakkı olduğunu öne sürdü.

22

"KOMİTE"

BIR ÖNCEKI bölümde anlatılan üç çekilme beni endişelendirdi ve gelecekte buna benzer başka olayların da olabileceğini düşündürdü. 1912 Temmuzunda Freud, Karlsbad'dayken ben Viyana'daydım ve durum hakkında Ferenczi ile görüştüm. O çok haklı olarak ideal planın, bizzat Freud tarafından tümüyle analiz edilmiş belli sayıda insanın farklı merkezlere ya da ülkelere yerleştirilmesi olacağını söyledi. Ancak bu pek olanaklı değildi, bunun üzerine Freud'un etrafında, bir tür "eski muhafızlar" grubu, yani güvenilir analistlerden oluşan küçük bir grup kurmayı önerdim. Bu ona, ancak sıkı dostlardan oluşmuş güvenilir bir grubun verebileceği güvenceyi verecek, daha fazla çekişme olması halinde ona bir rahatlık sağlayacak ve eleştirileri yanıtlayarak ya da ona gerekli literatürü, çalışması için deneyimlerimizden çıkarılmış tabloları ve buna benzer şeyleri sağlayarak uygulamada da yardımda bulunmamıza olanak verecekti. Bizim üstlenmemiz gereken yalnızca tek bir yükümlülük olacaktı: eğer aramızdan biri psikanalitik kuramın temel ilkelerinden ayrılmayı isterse –örneğin bastırma, bilinçdışı, çocukluk cinselliği ve benzeri kavramlardan– görüşlerini önce diğerleriyle tartışmadan bunu halka açıklamamaya söz verecekti. Böyle bir grup düşüncesinin kökleri zihnimin derinliklerindeydi: çocukken dinlediğim Charlemagne'ın şövalyelerinin öykülerindeki ve edebiyattaki pek çok gizli dernekler.

Ferenczi teklifimi içtenlikle kabul edince konuyu Otto Rank'a açtık; bu konuda Freud'a da yazdım. Rank elbette kabul etti. Sonra durumu Viyana'daki en eski ve en yakın dostum Sachs'a anlattım ve kısa bir süre sonra Ferenczi ve Rank Berlin'e yaptıkları bir yolculukta Abraham'la temas kurdular

Freud'un kendisi de heyecanlıydı ve mektubumu acele postayla yanıtladı. "Hayal gücümü hemen ele geçiren şey senin, ben bunu yapamaz duruma geldiğimde psikanalizin bundan sonraki gelişimini gözetmek ve kişilere ve kötü olaylara karşı davayı savunmak için en iyi ve en güvenilir adamlarımızdan derlenmiş gizli bir konsey düşüncen. Bu kavramda çocuksu, belki de romantik bir öğe de olduğunu biliyorum, ama gerçekliğin gerekliliklerini karşılayacak biçimde uyarlanabilmesi mümkün. Hayal gücümü serbest bırakacak ve sansürcü rolünü sana vereceğim."

"Eserime bekçilik etmek üzere böyle bir kurumun var olduğunu bilirsem, bunun benim için yaşamayı ve ölmeyi kolaylaştıracağını söyleyebilirim" Bir yıl sonra Abraham'a şunları yazdı: "Böylesi beş insanın işbirliğinin bana verdiği mutluluğu bilemezsin."

Freud, Ekim 1919'da, Komitenin altıncı ve son üyesi olarak Max Eitingon'u teklif etti. Eitingon, hastalığı ve bunu izleyen ölümü onu üye olmaktan alıkoyan Anton von Freund'un yerini aldı. Komite, savaştan önce çalışmaya başladı, ama Freud için idari, bilimsel ve hepsinden önemlisi kişisel olarak tam anlamını bulması savaştan sonra mümkün oldu. Üyeliğini bildirmek için Eitingon'a yazdığı mektupta şu satırlar yer alır: "Bu Komitenin gizi, üzerimden gelecek kaygısı gibi ağır bir yükü almasıdır, böylece dingin bir biçimde yolun sonuna kadar gidebilirim."

Komitenin ilk kez olarak eksiksiz toplanması 1913 yazında gerçekleşti. Freud bunu, her birimize kendi koleksiyonundan, sonradan altın birer yüzüğe taktırdığımız, antika birer Yunan oyması hediye ederek kutladı. Freud buna benzeyen ve üzerinde Jüpiter'in başı bulunan bir Yunan-Roma oymasını uzun bir süre taşımıştı.

Kurucu olarak benim Komitenin başkanı olmama karar verilmişti ve Komitenin varlığının sürdüğü dönemin büyük bir bölümünde bu görevi sürdürdüm.

Freud'un yaşamı boyunca analitik çevre dışından pek çok dostu olmuştu; bildiğim kadarıyla hepsi ona sadık kaldı. Bilimsel çalışmasını

paylaşan üç yakın dostu vardı; Breuer, Fliess ve Jung – ve hepsi de ondan ayrıldı. Bizler onun son dostlarıydık. Savaş öncesindeki beş üye için Freud'un duygularının ne kadar incindiğini söylemek kolaydı. Önce Ferenczi geldi, sonra sırasıyla Abraham, ben, Rank ve Sachs. Yaşlarımızdan da söz edebilirim. 1873'te doğan Ferenczi en büyüğümüzdü; sonra doğum tarihlerimiz sırasıyla şöyleydi; Abraham, 1877; ben, 1879; Sachs, 1881 ve Rank, 1885. Rank, Freud'la ilk kez 1906'da, Abraham 1907'de, Ferenczi ve ben 1908'de ve (yıllar önce derslerine katılmasına karşın) Sachs, 1910'da tanışmıştı.

Freud, aramızdan Viyana'da yaşamayanlarla yıllar boyunca düzenli ve kapsamlı olarak yazışmıştır ve her iki tarafta bu yazışmaları korumuştur. İnsan bunları (defalarca!) baştan okurken bazı özelliklerden etkilenir. Bunlardan biri Freud'un mektuplarında diğer dostlarından pek söz etmemesidir; sanki her ilişki farklı ve kişiseldir. Herhangi bir haberi de aynı sözcüklerle aktarmaz; değişik açılardan betimler. Bilimsel konularda bile çeşitli gruplarda farklı farklı anlaşılan biçimde tartışır.

Freud'un kişiliği, herkesten farklı olarak, *in vacuo* [boşlukta] değil, ancak onun başkalarıyla ilişkileri içinde incelenebilir. Söz konusu olan grup daha başlangıç döneminde bile Freud için büyük bir anlam taşıdığı için, üyeleri hakkında, onların, sonuçları psikanalitik literatüre giren bilimsel etkinlikleriyle değil, daha çok kişisel yönleriyle ilgili bazı şeyler anlatmak doğru olacaktır. İnsanın arkadaşlarından söz etmesi her zaman hassas bir iştir, ama tüm yaşamöyküsünde göz önünde bulundurduğum ideallere uygun olarak bunu doğru bir biçimde yerine getirmeye çalışacağım.

Kendisi ve ailesinin gerçek soyadları olan Fraenkel yerine aldıkları soyadıyla Ferenczi, grubun en büyük, en zeki ve Freud'la en yakın olan üyesiydi. Bu nedenle her durumda ilk olarak ondan söz etmemiz gerekir. Geçmişi ve Freud'la nasıl tanıştığı hakkında zaten bazı şeyler anlattım. Yıllar sonra artık gizlenemez hale gelene kadar yaşamının, yukarda

sezdirilen karanlık yönü hakkında çok az şey biliyorduk. Bu yalnızca Freud'la paylaştığı bir konuydu. Bizim gördüğümüz neşeli, yardımsever, esin kaynağı bir dost ve lider olduğuydu. Kadınlar için daha az olmasına karşın erkekler için büyük bir çekiciliğe sahipti. Sıcak ve sevecen kişiliğinin yanı sıra cömert bir doğası vardı. Başkalarından da beklediği ve onlarda doğmasına neden olduğu bir coşkulu bir ruhu ve sadakat duygusu vardı. Bilinçdışının dışavurumlarını sezmede olağanüstü bir içgüdüye sahip çok yetenekli bir analistti. Her şeyin ötesinde ilham veren bir konuşmacı ve iyi bir öğretmendi.

Ancak tüm diğer insanlar gibi onun da zayıflıkları vardı. Bize göre tek görünür eksikliği eleştirel yargı yoksunluğuydu. Uçuk, genellikle idealist planları, uygulanabilirliklerini pek de düşünmeden ileri sürerdi, ama meslektaşları ayaklarının yere basmasını sağladığında bunu her zaman sakinlikle kabul ederdi. O zamanlar çok az bildiğimiz diğer iki özelliği büyük olasılıkla birbirleriyle ilişkiliydi. Doymak bilmez bir sevilme ihtiyacı yaşıyordu ve yıllar sonra bu ihtiyaç kaçınılmaz bir engelle karşılaştığında yaşadığı gerilim karşısında yıkıldı. Belki de başkalarına karşı aşırı sevgisine ve onlar tarafından sevilme arzusuna bir perde olarak, belli durumlarda baskıcı ve hatta hükmedici bir tutuma doğru yozlaşmaya eğilimi gösteren sert bir kabuk geliştirdi. Bu durum ilerki yıllarda daha açık hale geldi.

Açık, çocuksu doğası, içsel sorunları ve uçuşan fantezileriyle Ferenczi, Freud'un çok hoşuna gidiyordu. Pek çok yönden kendi yüreğinin sesini dinleyen bir adamdı. Cesur ve denetimsiz hayal gücü Freud'u daima heyecanlandırmıştı. Bu özellik, kendi doğasının, ender olarak serbest bıraktığı, bütünleyici parçalarından biriydi, çünkü Ferenczi'de hiç bulunmayan kuşkucu bir öğe ve Freud'un sahip olduğundan çok daha dengeli bir yargı tarafından evcilleştirilmişti. Yine de başkalarındaki bu denetimsiz hayal gücü Freud'un ender olarak direnebildiği bir şeydi ve ortada eleştirel dinleyicilerin olmadığı zamanlar ikisi birlikte çok eğlenmiş ol-

sa gerek. Aynı zamanda Freud'un Ferenczi'ye yönelik tutumu her zaman bir baba gibiydi ve yüreklendiriciydi. Ferenczi'nin nevrotik sıkıntılarını aşmasını sağlamak ve ona yaşamla başa çıkmayı öğretmek için kendi çocuklarına harcamadığı kadar çok çaba harcadı.

17 Kasım 1911

Sevgili Oğlum:[1]

Duygusal mektubuna hızla yanıt istedin ve bugün, birazdan sana anlatacağım iyi haberler nedeniyle neşeli olduğum için çalışmayı çok isterdim. Sana kısa bir yanıt verecek ve yeni bir şeyler söylemeyeceğim. Elbette senin "karmaşa sorunları"nı biliyorum ve kendinden emin bir arkadaşı tercih edeceğimi de itiraf etmeliyim, ama sen bu tür sorunlar çıkardığında sana bir oğul gibi davranmam gerek. Bağımsızlık mücadelenin isyan ve boyun eğme arasında gidip gelen bir biçim alması gerekmiyor. Öyle sanıyorum ki, aynı zamanda Jung'un karmaşa-mitolojisini anımsatan karmaşaların korkusu nedeniyle de acı çekiyorsun. İnsan karmaşalarını yok etmeye değil, onlarla uyum sağlamaya çalışmalıdır: bunlar, haklı olarak, dünyadaki davranışlarını yöneten şeylerdir.

Bunun yanı sıra bilimsel açıdan kendini bağımsız kılmak için en iyi yoldasın. Bunun kanıtı, belki de bu çaba nedeniyle gereksiz bir hırs öğesi içeren, okültizm çalışmalarında yatmakta. Çoğu yerde benim vermeye gönüllü olduğumdan daha fazlası olmaktan utanma. Hiçbir yardım olmaksızın kendimizle iyi geçinmeyi başardığımızda –ki bu büyük bir istisnadır– bundan mutlu olmalıyız. Şu eski sözü elbette biliyorsundur: "Gerçekleşmeyen olumsuzluklar kâr hanesine yazılacaktır."

Şimdilik hoşçakal ve sakinleş. Bir baba gibi sevgilerimle,

Freud

Grubun en normal üyesi kesinlikle Abraham'dı. Öne çıkan özellikleri tutarlılığı, sağduyusu, kurnazlığı ve mükemmel özdenetimiydi. Durum ne kadar fırtınalı ya da zor olursa olsun sarsılmaz soğukkanlılığını korur-

[1] Freud şaka yollu ancak aslında analitik nedenlerle iki kez Ferenczi'ye bu şekilde hitap etti.

du. Abraham aceleyle başlanan ya da belirsiz bir şeyi asla üstlenmezdi; genellikle birbirimizle anlaşarak, Komitenin kararlarına yargı öğesi sağlayanlar o ve bendik. Aramızda –kesin olarak en ihtiyatlı demeyeceğim– en az dışa dönük olan kişi oydu. Onda Ferenczi'nin kıvılcımlarından ve ilgi çekici tavrından eser yoktu. İnsan onu tanımlarken "çekici" sözcüğünü ancak güçlükle kullanabilirdi; aslında Freud bazen bana, onu "fazla Prusyalı" bulduğunu söylerdi. Ama Freud'un ona karşı çok büyük saygısı vardı. Entelektüel olarak bağımsız olmanın yanı sıra duygusal olarak da kendi kendine yetiyor ve sıcak bir dostluğa ihtiyacı yokmuş gibi görünüyordu. Aramızdan herhangi birine diğerlerinden daha yakın değildi.

Rank ve Sachs iyi arkadaştılar ve birlikte hep uyumlu bir biçimde çalıştılar. Komitenin, amatör olmaları nedeniyle (savaş sonrasına kadar) psikanaliz uygulamayan tek üyeleriydiler.

Asıl soyadı Rosenfeld olan Otto Rank'ı tanımlarken işimizi zorlaştıran şey, onun Dünya Savaşı önce ve savaştan sonra oldukça farklı iki kişilik sergilemesidir; bu kadar değişen birini hiç tanımadım. Savaş sırasındaki kişisel deneyimleri kişiliğinde, daha önce hiç şüphelenmediğimiz bir dinçlik ve başka dışavurumlar ortaya çıkardı. Sonraki değişimleri anlatmayı uygun bir zamana bırakarak burada kendimi savaş öncesi Rank'ı tanıtmakla sınırlayacağım.

Rank açıkça diğerlerinden daha aşağı bir toplumsal tabakadan geliyordu ve belki de bu durum o günlerde içinde bulunduğu, fark edilir ölçüde ürkek, hatta itaatkar havayı açıklıyordu. Bu durum, son derece kötü durumda oldukları ilerki yaşamında anlaşılacak olan kesin nevrotik eğilimlerle ilişkili de olabilir. Teknik bir okulda eğitim aldığı için her aleti ustaca kullanabiliyordu. Freud onu bir üniversite derecesi almaya ikna etti. Nasıl yaşadığını hiçbir zaman öğrenemedim ve Freud'un, en azından kısmen, onu desteklediğinden kuşkulandım; Freud bu tür şeyleri kimseye sezdirmeden, sessizce yapardı. Sık sık, aramızdan biri zengin olursa ilk görevinin Rank'ı desteklemek olduğunu söylerdi. Bir keresinde bana,

ortaçağda olsak Rank gibi akıllı bir çocuğun, kendisini himaye altına alacak birisini bulacağını söyledi, ancak şunu da ekledi: "Bu kadar çirkin olduğu için bu kolay olmayabilirdi." Gariptir ki komite üyelerinden hiçbirinin dış görünüşü iyi değildi. Rank'tan ideal bir özel sekreter olurdu – aslında bu işleviyle Freud'a pek çok bakımdan yararlı oldu. Her zaman istekliydi, görevlerinden asla şikâyet etmezdi ve her işi kabul etmeye hazırdı. Olağanüstü becerikli olmasının yanı sıra çok zekiydi ve hazır cevaptı. Düşleri, mitleri ve efsaneleri yorumlama konusunda özel bir analitik yeteneğe sahipti. Günümüzde yeterince okunmayan, ensest efsaneleri üzerine büyük çalışması, gerçekten geniş bilginliğinin bir kanıtıdır; her şeyi okumaya nasıl zaman bulduğu oldukça gizemli bir konuydu. Yıllar boyunca Freud ile Rank'ın yakın ve neredeyse günlük ilişkileri oldu, ama yine de iki adam asla birbirlerine gerçekten yakınlaşmadılar. Rank diğer şeylerin yanı sıra, Freud için oldukça önemli olduğu görünen, çekicilikten de yoksundu.

Hanns Sachs Komiteye en az bağlanan üyeydi. Bir meslektaş olarak eğlenceli bir arkadaşlığı vardı, grubun en esprili kişisiydi ve sonsuz bir Yahudi fıkraları birikimine sahipti. İlgileri öncelikle yazınsaldı. Sık sık olduğu gibi yönetimin daha politik yönlerini tartışmamız gerektiğinde hep sıkılır ve uzak dururdu; bu, daha ileride, akıllıca davranarak kendisini teknik çalışmalarına verdiği, Amerika'ya göç ettiğinde onun için yararlı olan bir tutumdu. Freud'a tümüyle sadıktı, ama apati nöbetleri Freud'un hoşuna gitmiyordu, öyle ki, Freud'la en az kişisel ilişkisi olan üye Sachs'tı.

Eitingon, diğer özelliklerinin yanı sıra, özel serveti olan tek psikanalist olarak öne çıkıyordu. Bu nedenle çeşitli analitik girişimlere büyük yardımlar yapabilecek konumdaydı; bu konuda her zaman son derece cömert olmuştur. Kendisini tümüyle, onun en ufak isteğinin ya da görüşünün kendisi için belirleyici olduğu, Freud'a adamıştı. Öte yandan kolay etkilenen biriydi, bu nedenle insan her zaman onun görüşlerinden emin

olamazdı. Kendi Yahudi kökenini, olasılıkla Sachs dışında, diğerlerinden daha keskin bir biçimde hissederdi ve antisemit önyargıya karşı çok duyarlıydı. 1910'da Filistin'e yaptığı ziyaret, yirmi yıldan fazla bir süre sonra, Hitler'in egemenliğinin ilk anında bu ülkeye çekilmesinin habercisiydi.

Komitenin beş –daha sonra Eitingon'la altı– üyesi arasındaki en iyi analistlerin Abraham ve Ferenczi'yi olduğunu belirtmeliyim. Ferenczi'nin sezgisel algısının bir bölümünden yoksun olmasına karşın, Abraham son derece kesin bir yargıya sahipti. O günlerde eğitim analizi gibi bir düşünce yoktu. Sanırım, kişisel bir analize karar veren ilk psikanalist bendim. Daha önce belirttiğim nedenden dolayı Freud'un uygun olmaması üzerine Budapeşte'de Ferenczi'ye gittim ve 1913'te, bu işe günde iki ya da üç saat ayırarak, birkaç ay yoğun analizden geçtim. Bu işlemin kişisel sorunlarım konusunda bana çok yardımı oldu ve bana yeri doldurulamaz bir "analitik durum" deneyimi kazandırdı; aynı zamanda Ferenczi'nin değerli niteliklerini ilk elden değerlendirme olanağı sağladı. Freud'un kendi özçözümlemesi üzerine yorumlarından çok şey öğrenmişti ve hem 1914 hem de 1916'da, her seferinde askeri hizmet için aniden geri çağırılmadan önce, Freud tarafından analizden geçirilerek Viyana'da üç hafta geçirdi. Diğer üyelerden hiçbiri düzenli bir analizden geçmemişti. Abraham'ın hiç yardım almadan, yaşadıklarının nasıl üstesinden geldiği dikkat çekicidir; bu durum, insanın özgün kişiliğinin ve mizacının başarı için en önemli şeyler olduğunu gösterir.

Abraham'ın iyimserliğini ve Ferenczi'nin aşırılıklarını frenlemeye yardım etmek dışında Komiteye katkım esas olarak onlara dış dünyanın bütünlüklü bir manzarasını sunmaktı. Viyana grubunun sınırlı –hatta bazı yönlerden daha çok taşralı olan–bir bakış açısı vardı. O günlerde hem Amerika hem de Avrupa'da pek çok yerde dolaşıyor ve insanın, okunan makaleler dışında kişilikler ve ağırlıklı görüşler hakkında da çok şey öğrendiği her türden uluslararası kongreye katılıyordum. Bu bana psikana-

litik görüşlerin değişik yerlerdeki gelişimini ve karşılaştıkları çeşitli dirençleri ölçme olanağı verdi. Farklı ülkelerde bu görüşlere karşı gösterilen tepkiler aynı değildi ve benzer şekilde psikanalistlerin yaşadıkları zorluklar da farklıydı. Dolayısıyla evden uzaklaşmamanın meydana getirdiği bir tür sera atmosferine ara sıra bir taze hava esintisi getirebiliyordum.

Hepimiz özgür düşünürlerdik, bu nedenle aramızda dinsel bir engel yoktu. Gruptaki Yahudi olmayan tek kişi olmam nedeniyle herhangi bir sorun yaşadığımı hatırlamıyorum. Baskı altındaki bir ırktan geldiğim için, bu yakınlık yıllarının büyük ölçüde özümsememe olanak sağladığı Yahudi bakış açısıyla özdeşleşmek benim için kolaydı. Böylesi bir vesayet nedeniyle Yahudi hikâyeleri, atasözleri ve fıkraları konusundaki bilgim, bu küçük çevrenin dışındaki analistleri şaşırtacak ölçüde artmıştı.

Yahudilerin, en hafif bir antisemit işaret karşısında bile ne kadar aşırı bir biçimde şüpheci olabildiklerini ve ne çok söz veya eylemin bu anlamda yorumlanabileceğini hayretle anladım. En duyarlı üyeler Ferenczi ve Sachs'tı; Abraham ve Rank daha az tepki veriyordu. Bu açıdan Freud da oldukça duyarlıydı.

Benim kendi kusurlarım büyük olasılıkla yeterince biliniyor, bu nedenle onları burada açıklamama gerek yok. O günlerdeki en önemli hatamın, başkalarının kusurlarına karşı gereksiz bir eleştirel tutum içinde olmam olduğunu düşünüyorum; Freud'un zarif hoşgörüsünü gözlemleyerek, bu konuda sergilenmesi gereken tavır hakkında çok şey öğrendim.

Komite birincil görevini, yani ona yönelik sert saldırılar karşısında Freud'u desteklemeyi hiç kuşkusuz iyi bir biçimde yerine getirdi. Dostça bir grup içindeyken bunları esprilere dönüştürmek daha kolaydı ve bu saldırılardan bazılarını yazılarımızda, onun yapmak istemediği bir biçimde püskürtebiliyorduk; böylece Freud yapıcı çalışması için özgür kalmıştı. Zaman geçtikçe diğer işlevler de önemli hale geldi. Hepimizin ya da birkaçımızın hazır bulunduğu sık yinelenen toplantılar ve aramızdaki

düzenli yazışmalar psikanaliz dünyasında neler olup bittiği konusunda ilişki içinde olmamıza olanak verdi. Ayrıca, bu en iyi biçimde bilgilendirilen kişilerin ürettiği uyumlu politika ve önemli miktarda etkiye sahip olmak, durmadan doğan sayısız sorunun –bir topluluk içindeki uzlaşmazlıklar, uygun görevlilerin seçilmesi, yerel muhalefetlerle başa çıkma ve benzerleri– üstesinden gelmek için büyük değer taşıyordu.

Komite, böylesine heterojen bir grup için son derece etkileyici bir biçimde, en azından on yıl mükemmel işledi. Bundan sonra, onu bir ölçüde zedeleyen iç sorunlar doğdu. Her üyenin yazgısı –ölüm, sürgün ya da anlaşmazlık– hikâye ilerledikçe ortaya çıkacaktır; bu durum genelde yaşamın öngörülemezliğini yansıtır. Ama bu gruptan yaşayan tek kişi olarak kalan ben, mutlu kardeşler takımı olduğumuz yılların hoş anısını taşıyorum.

23

SAVAŞ YILLARI

FREUD politik olayları değerlendirirken herhangi biri gibiydi, bu konuda daha keskin görüşlü ya da aksine daha anlayışı kıt değildi. Olayları izledi, ama kendi çalışmasının gelişimini etkilemedikleri sürece onlara yönelik özel bir ilgisi yoktu; bu etki ilk kez 1914'te ortaya çıktı.

8 Aralık 1912 gibi erken bir tarihte, bana Avusturya'daki politik durumun fırtınalı olduğunu ve önlerindeki kötü günlere hazır olmaları gerektiğini yazdı. Sırbistan ve belki de –şimdi olduğu gibi o zamanlar da Avusturyalıların umacısı olan– Rusya'yla ilişkilerden söz ettiğini biliyordum. Ama sanırım sorunlar konusunda geleneksel Viyanalı görüşünü benimsemişti, çünkü kısa bir süre sonra bana "Sırplar çok küstah" dediğini anımsıyorum.

28 Haziranda dünya, Sırbistan'daki komploculann harekete geçirdiği Avusturya vatandaşı bir Bosnalı tarafından veliaht Arşidük Franz Ferdinand'a suikast düzenlendiği haberiyle sarsıldı. O gün Ferenczi'ye yazdığı bir mektupta Freud şöyle diyordu: "Saraybosna'daki, beklenmedik sonuçlar doğurabilecek şaşırtıcı cinayetin hâlâ etkisi altındayken yazıyorum." Ancak bunu birkaç hafta boyunca yalnızca uğursuz bir sessizlik izledi. Freud buna aldanmış gibi görünüyordu, yoksa en küçük kızının 7 Temmuzda Hamburg'a gitmek üzere yola çıkmasına ve 18 Temmuzda birkaç ay kalmayı düşündüğü İngiltere'ye doğru yolculuğuna devam etmesine izin vermezdi. Sonunda 23 Temmuzda Avusturya, Sırbistan'a ültimatom verdi. Sırbistan, Sir Edward Grey'in, bir özerk devletin bir diğerine yolladığı bildiğim en ağır ültimatom diye tanımladığı ültimatomu bütünüyle kabul etmedi, böylece Avusturya hemen savaş ilan ederek Belgrad'ı bombaladı. Büyük Savaş başlamıştı.

Freud savaşın ilk iki ya da üç yılında, bütünüyle yakından ilişkili olduğu ve oğullarının onlar adına savaştığı ülkelerden oluşan İttifak Güçleri'ni destekledi. Şimdi "ikiyüzlü" olarak değerlendirdiği sevgili İngiltere'sine bile karşıydı. Almanya'nın, kendisini yok etmeyi planlayan kıskanç komşuları tarafından "kuşatılmış" olduğuna ilişkin Alman yorumunu kabul ettiği açıktı. İtilaf Devletleri'nin "propaganda"sının içerdiği ahlaksal konular ancak savaşın sonlarına doğru şüphelerinin artmasına neden oldu ve bundan sonra her iki yorumdan da kuşku duymaya başladı ve *au-dessus de la mêlée* [savaşın üstünde bir yerde] kalabildi.

Hollanda, İsveç, İsviçre, hatta İtalya'daki dostlara, onların daha sonra Viyana'ya yolladığı mektuplar yazarak savaş boyunca onunla ilişkimi sürdürebildim. Putnam da, 1917'de Amerika'nın savaşa girmesinden önce Freud'un ona yazabildiği mektupları düzenli olarak bana yolluyordu.

O sıralarda pek çok insan gibi, Freud ve çevresi de uluslararası durumun ciddiyetini kavramada geç kaldı. Ferenczi, muvazzaf kadroda olması nedeniyle Macaristan'dan ayrılmasına izin verilmediği için İngiltere'ye yapmayı planladığı yolculuktan vazgeçmesi gerektiğini ancak 27 Temmuzda anlamıştı. Ve aşırı iyimser Abraham, 31 Temmuzda (Almanya'nın savaş ilan ettiği gün) bile kendinden emin bir biçimde, hiçbir büyük gücün diğerine savaş ilan etmeyeceğini dile getiriyordu. Sonuç olarak ailesi Baltık kıyısında bir köyde mahsur kaldı. Freud, 26 Temmuza kadar, yıllık Kongreyi toplamanın olabilirliği konusunda kuşku duymaya başlamamıştı. 29'unda Eitingon'a şunları yazdı: "Kongremizin de üzerine düşen gölgeler var, ama işlerin sonraki iki ayda nasıl gideceği tahmin edilemez. Belki de o zamana kadar çoğu şey yeniden düzene girer." Ancak aynı gün Abraham'a "on beş gün içinde ya şimdiki heyecanımızdan utanacağız ya da on yıllardır tehdidini sürdüren tarihsel bir kararın kıyısında olacağız" diye yazıyordu.

Freud'un savaş ilanına ilk tepkisi beklenmedik bir tepkiydi. Ellisekiz yaşında pasifist bir *savant*'ın [bilgin] savaşı, pek çok kişi gibi, doğal bir

dehşetle karşılayacağı düşünülebilir. Tam tersine ilk tepkisi daha çok bir gençlik heyecanı, çocukluğunun askeri coşkularının açıkça yeniden uyanması şeklindeydi. Otuz yıldır ilk kez kendisini bir Avusturyalı olarak hissettiğini söyledi. Almanya üç savaş ilanı yolladıktan sonra şunları yazdı: "Bir de İngiltere'nin yanlış tarafta yer almadığını düşünebilseydim buna tüm yüreğimle katılırdım." Bunlara kendini fazla kaptırmıştı, işleriyle ilgilenemiyor, zamanını kardeşi Alexander ile güncel olayları tartışarak geçiriyordu. Kendi ifadesiyle: "Tüm libidom Avusturya-Macaristan'a ait." Kolay heyecanlanıyor, kolay kızıyor ve bütün gün boyunca dil sürçmeleri yapıyordu.

Ancak onbeş günden biraz daha fazla süren bu ruh durumunun ardından Freud kendine geldi. Tuhaftır ki Freud'un duygularının tersine dönmesine neden olan şey, yeni sahiplendiği anavatanının Sırplara karşı düzenlediği saldırıda sergilediği beceriksizliğe karşı duyduğu öfkeydi. Avusturya'nın, küçümseyerek yok etmeye kalkıştığı halk tarafından engellenmesi ve hatta ona yenilmesi böyle bir anavatana umut bağlanamayacağını tekrar gösterdi. Ortada yalnızca ağabey Almanya'nın onları kurtaracağı beklentisi vardı ve bundan sonra da tek umut olarak bu kaldı. Avusturya'nın Galiçya'da gerçekleştirdiği ezici bozgunlardan sonra Freud şu yorumu yaptı: "Almanya şimdiden bizi kurtardı." Savaşın hemen son bulacağına ilişkin beklentisini şimdiden terk etmişti, bu nedenle "dayanmak baş erdem haline gelir"di

En büyük oğlu Martin, savaşın ikinci haftasında gönüllü olarak orduya katılarak topçu oldu. Tipik mizahi yorumuyla, bu kararın altında yatan güdüsünün "dinini" değiştirmeden Rusya'yı ziyaret etme arzusu olduğunu belirtti.[1] O dönem Salzburg'daydı ve eğitim için, babasının eylülün ilk haftası boyunca ziyaretine gittiği, Innsbruck'a yollanacaktı. İngiltere'de mahsur kalacakmış gibi görünen kızı Anna, Avusturya elçisinin

[1] Çar döneminde, Yahudiler dışında herkes Rusya'yı ziyaret edebilirdi.

korumasında Cebelitarık ve Cenova'dan geçerek ağustosun üçüncü haftasında eve ulaştı. O zamanki mektuplarımdan birinde "elverişli olan sayısız yollardan biriyle" Avusturya sınırına kadar ona eşlik etmeyi önerdiğimi görüyorum – o mutlu günlerde, hükümetlerin eski seyahat özgürlüğünü engellemek için neler yapabileceği konusunda işte bu kadar bilgisizdik.

Bu, Freud'un otuz yıldır Viyana'da geçirdiği ilk yazdı ve doğal olarak çok boş zamanı kalmıştı. Yine de her zaman olduğu gibi 1 Ekime kadar çalışmaya başlamamaya karar verdi. Abraham'a şimdi kendisini, sık sık özlemini çektiği gibi, tamamen çalışmasına verebileceğini yazdı, ama buruk bir biçimde ekledi: "İşte gerçekleşmiş arzular böyledir." Otto Rank, onun kütüphanesinin bir katalogunu hazırlarken Freud, antika koleksiyonunu titiz bir biçimde inceleyerek ve betimleyerek zaman geçirdi.

16 Eylülde, Hamburg'daki kızı Sophie'yi ziyaret etmek üzere oniki günlüğüne Viyana'dan ayrıldı. Bu yaklaşan yolculuğu Eitingon'a bildirirken, Paris'in beklenen düşüşü karşısındaki coşkuyu Almanya'da birlikte paylaşma umudunu ifade etti. Ve çok iyi bildiği bir kent olan Hamburg'dan, ilk kez olarak kendini yabancı bir ülkedeymiş gibi hissetmediğini yazdı; "bizim" savaşlarımızdan, "bizim" zaferlerimizden ve benzeri şeylerden söz edebiliyordu. Dönüş yolculuğunda Berlin'de Abraham'la beş saat geçirdi; tam dört yıl boyunca bir daha görüşmeyeceklerdi.

Ayın son gününde Ferenczi, Freud tarafından analiz edilmek üzere Viyana'ya geldi, ama ne yazık ki üç hafta sonra askere çağrılmasıyla bu analiz yarıda kesildi. Ferenczi, ata binme sanatını öğrenmesi gereken, Macar Süvari Birliği'nde doktor olarak görev yaptı.

Ekimde, Antwerp'in düştüğüne ilişkin "harika haberler" geldi. O sırada Freud muayenehaneye geri dönmüştü, ama yalnızca iki Macar hastaya bakıyordu; bir sonraki ay sayı bire düştü. O zamandan beri "Kurt Adam Vakası" olarak bilinen uzun vaka hikâyesini bu dönem yazdı. Ancak bunun yayımlanabilmesine daha dört yıl vardı.

Savaşın ilk birkaç ayında Freud ve benim birbirimize yazdığımız mektupların çoğu yerine ulaşmadı; ondan aldığım ilk mektup 3 Ekim tarihini taşıyordu. Savaşın ilan edilmesinden iki gün sonra, ona İngiltere'deki genel inancın uzun dönemde Almanya'nın yenileceği olduğunu yazmış ve hatta bunu daha sonraki bir mektupta da yinelemeye cesaret etmiştim. Bunu Ferenczi'ye anlatırken, benim savaştan, "İngilizlerin dar görüşlülüğüyle" söz ettiğimi söyledi.

11 Kasımda Ferenczi'ye, sevgili kardeşi Emmanuel'in bir tren kazasında öldüğü haberini henüz aldığını yazdı. Erken çocukluk döneminin ilk günlerinden beri üvey kardeşine düşkünlüğü hiç değişmediği için bu Freud için büyük bir yas olmuş olmalı. Birkaç ay sonra Abraham'a bu konuda tipik bir yorum yaptı: "Hem babam hem de üvey kardeşim seksenbir yaşına kadar yaşadılar, dolayısıyla geleceğim karanlık."[1] Aynı zamanda yası tutulması gereken başka bir olay, ünlü gemi *Emden*'in kaybı da vardı; Freud ona oldukça bağlandığını söyledi.

Aralıkta Freud'un morali bozuktu; Abraham'dan, gelip kendisini neşelendirmesini rica etti. Baltimore'daki Trigant Burrow'un ona sığınma hakkı sağlama önerisi canını sıkmıştı ve bana yazdığına göre bu, "Amerikalıların bizim şansımız konusunda ne düşündüklerini gösteriyor"du. Abraham'a, her zaman en nefret ettiği şeyin umutsuzluk ve yoksulluk olduğunu ve bunların çok uzak şeyler gibi görünmediğini yazdı. Yine de yalnız değildi; Hanns Sachs, miyop olduğu için askere alınmamıştı; diğer yazınsal yardımcısı Otto Rank zorunlu askerlikten, "anavatanına karşı bir aslan gibi dövüşmekten" kaçmaya çalışıyordu.

Freud'un yaşamında çoğu kez, arkadaşlığından özel olarak hoşlandığı, genellikle bir hastası veya öğrencisi olan entelektüel bir kadın bulunurdu. O dönemde bu kişi, savaş öncesinde onunla birlikte çalışan Lou Andreas-Salomé idi. Büyük adamlar için önemli bir yeteneğe sahip bir kadın-

[1] Katlanılması gereken yirmi üç yıllık zor bir hayat daha!

dı ve arkadaşları arasında Turgeniev, Tolstoy, Strindberg, Rodin, Rainer Maria Rilke ve Arthur Schnitzler gibi pek çok kişi bulunuyordu. Kendisini ondokuzuncu ve yirminci yüzyılın büyük adamlarına bağladığı söyleniyordu: sırasıyla Nietzsche ve Freud. Freud, onun yüce ve sakin kişiliğini kendisininkinden çok üstün bir şeymişçesine takdir ediyordu ve o da Freud'un başarılarına tam bir hayranlık duyuyordu. Bu nedenle bu sıkıntılı sonbaharda Freud ona bir kart yolladı: "Hâlâ bütün ağabeylerin[1] o kadar iyi olduklarına inanıyor musun? Bana neşeli bir şeyler söyler misin?" Lou Andreas fırsattan yararlanmak için elinden gelenin en iyisini yaptı ve Freud, Abraham'a, onun mektubundaki "gerçekten heyecan verici iyimserlik"ten söz etti. Freud mektubu şu şekilde yanıtladı: "Yazdıkların bana başka bir konuya girme cesareti veriyor. İnsanoğlunun bu savaşın bile üstesinden geleceğine kuşkum yok, ama benim ve çağdaşlarımın bir daha asla neşeli bir dünya görmeyeceklerini kesin olarak biliyorum. Her şey fazlasıyla çirkin. Ve bu konudaki en üzücü şey bunun tıpkı –insanı ve onun davranışını keşfetmeye çalıştığımız– psikanalitik beklentilerimiz gibi çıkması. Bu tutum nedeniyle hiçbir zaman senin tasasız iyimserliğine katılamadım. Benim vardığım gizli sonuç şöyleydi: günümüzün yüksek uygarlığını yalnızca kocaman bir ikiyüzlülük tarafından çarpıtılmış bir şeydir, bu nedenle bizler organik olarak buna uygun değiliz. Biz vazgeçmeliyiz ve Yazgının arkasında gizlenen, Kadın ya da Erkek, Büyük Bilinmeyen bir gün böyle bir deneyi başka bir ırkla yineleyecektir."

Ancak kendisini sağlıksız ve keyifsiz hissettiği zamanlarda genellikle olduğu gibi Freud'un üretkenliği hâlâ doruktaydı. Yalnızca büyük bir gayretle yazmıyor, aynı zamanda büyük bir gayretle düşünüyordu. Dış dünyadaki kasvetli olaylara yönelik ilginin yerini iç yoğunlaşma almıştı. Ferenczi'ye bazı yeni düşüncelerinden söz ettikten sonra ekledi: "Bunlar

[1] Hepsi de ona iyi davranan altı ağabeyine ve aynı zamanda İtilaf Devletleri'ne bir gönderme.

olmasa bile dünyaya, onun bana verdiğinden daha fazlasını verdiğimi söyleyebilirim. Şimdi her zaman olduğundan daha fazla dünyadan soyutlanmış durumdayım ve savaşın sonucu olarak ilerde de böyle olmayı bekliyorum. Artık yalnızca beş kişiye, sana ve diğerlerine yazdığımı biliyorum.[1] Almanya bir analist olarak benim sempatimi kazanmadı ve anavatanım hakkında ne kadar az konuşursam o kadar iyi."

Söz konusu düşünceleri Freud'un oldukça askeri bir anlatım kullandığı kendi ifadeleriyle açıklayabiliriz.

> Erkek kardeşimin dediği gibi, ilkel siperimde yaşıyorum: tartışıyor ve yazıyorum ve şiddetli çatışmalardan sonra bilmece ve sorunların ilk grubu mağlup oldu. Kaygı, histeri ve paranoya teslim oldular. Geriye, başarının nasıl tamamlanabileceğini görmek kaldı. Ama çok sayıda güzel düşünce ortaya çıktı: örneğin nevroz seçimi. Gerilemeler sorununun oldukça üstesinden gelindi. Egonun gelişiminin evreleri konusunda bazı ilerlemeler var. Tüm konunun önemi, onun gerçekten devingen olan sorunu, yani haz-acı sorununu, yenmesinin mümkün olup olmadığına bağlı ve bu konudaki ön girişimlerim kuşku duymama neden oldu.

Ferenczi, bir hafta sonra, yaklaşık bir günlüğüne Freud'u ziyaret etti ve kuşkusuz ikisi bu sorunlardan bazılarını birlikte çözdüler.

Bu konuşmadan bir gün sonra Freud, Abraham'a şunları yazdı.

> Yinelenen aralıklara karşın aslında önemli düşüncelere ve sonuçlara uzanan çalışmam, bu aralar beni memnun eden tek şey. Şu sıralarda iki sistemin, Bw (bilinç) ve UBw'nin (bilinçdışı), neredeyse ikisini de anlaşılır kılan ve erken bunamanın gerçeklikle ilişkisinin basit bir çözümü olduğunu düşündüğüm şeye uzanan bir özelliği belirlemeyi başardım. Nesnelerin tüm yükleri bilinçdışını oluşturuyor. Bw sistemi, bu bilinçdışı düşüncelerin, *sözcüklerin* kavramlarıyla birleştirilmesini gösteriyor: bu, bir şeyin bilinçli hale gelmesini mümkün kılıyor. Aktarım nevrozlarındaki bastırma, libidonun Bw sisteminden geri çekilmesi nedeniyle meydana geliyor, yani nesnelerin

[1] Abraham, Ferenczi, Rank, Sachs ve ben.

düşünceleri ile sözcükleri ayırmaktan. Narsisistik nevrozlarda[1] bastırma, libidoyu, nesnelerin bilinçdışı düşüncelerinden geri çeker, doğal olarak bu çok daha derin bir rahatsızlık. Dolayısıyla erken bunamada konuşma değişiklikleri onun, genelde sözcük düşüncelerine, histerinin nesne düşüncelerine davrandığı gibi davranması, yani onları yoğunlaştırmalar, yerdeğiştirmeler ve boşalımlar içeren "birincil sürece" tabi kılması nedeniyle oluşur. Çalışma hazzım, içinde bulunduğum kötü ruh durumu nedeniyle bozulmasaydı şimdi, içgüdülerin yazgısı, bastırma ve bilinçdışı üzerine bölümler içeren, nevrozlar kuramı üzerine eksiksiz bir bilimsel inceleme yazabilirdim.

Freud bu ilginç kuramdan daha önce de belli belirsiz söz etmişti ve ona her zaman bağlı kaldı. Ferenczi, sözcük kavramına sahip olmayan doğuştan sağır ve dilsizlere bunun nasıl uygulanabileceğini sordu. Yanıtı, bu bağlamda "sözcükler"in kapsamını, her iletişim mimiğini içerecek biçimde genişletmemiz gerektiği şeklindeydi.

Aşağıdakiler yılın son mektubundan (çeviri) özetlerdir.

Mektubun tam yılbaşı arifesinde geldi; benimle temas kurmak için gösterdiğin daha önceki çabalar gibi beni fazlasıyla heyecanlandırdı ve bana büyük bir haz verdi. Yanıtları sana ulaştırmak için Dr. Van Emden'in iyiliğinden tekrar tekrar yararlandım, ama eline geçip geçmediğini bilmiyorum. Dolayısıyla bir yanıt almadığında sana bunun kendi hatam olmadığını bile bildiremiyorum...

Bilimimizin çiçek açma mevsimi şiddetli bir biçimde yarıda kesildi, önümüzde kötü bir dönem var ve yapabileceğimiz tek şey, daha elverişli bir rüzgâr tekrar parlamasına izin verene kadar ateşin birkaç ocakta yanmasını sağlamak; bu gerçekler karşısında yanılsama içinde değilim. Harekette, Jung ve Adler'den geride kalanlar ulusların kavgasıyla yıkıldı. Derneğimiz ancak, kendini Uluslararası olarak adlandıran diğer şeyler kadar bir arada tutulabilir. Öyle görünüyor ki dergilerimiz sona yaklaşmakta; belki de *Jahrbuch*'un devam etmesini sağlayabiliriz. Geliştirmeye ve korumaya çalıştığımız her şeyi şimdi yabanileşmeye bırakmak zorundayız. Doğal olarak, böy-

[1] Psikozlar.

lesine dokunaklı bir sadakat gösterdiğin, davanın nihai geleceği konusunda kaygılı değilim, ama benim ilgilenebileceğim tek şey olan yakın gelecek bana umutsuz bir biçimde karanlık görünüyor ve batan gemiyi terk ettiğini gördüğüm fareye gücenmem. Artık ona hâlâ ekleyebilecek olduğum şeyleri bir tür sentezde toplamaya çalışıyorum. Bu şimdiden ortaya pek çok yeni şey çıkaran bir çalışma. ...

Tekrar buluşana kadar dayan.

1915 yılı başladığında hâlâ İttifak Devletleri kazanacakmış gibi görünüyordu. Almanya batıdaki tüm saldırıları püskürttü ve Ruslara karşı büyük zaferler kazandı. Freud oldukça umutlu bir ruh durumu içindeydi. Yılın başlangıcında, savaşın ekime kadar bile uzayabileceğini söyledi. Freud o sıralarda, bir defalığına, yaklaşan çatışmalarda elde edilecek zafer ve sonra gelecek barış konusunda kendisinin iyimser olduğunu ifade etti ve bir ay sonra şunları yazdı: "Yüreğim İskoçya'da; yüreğim burada değil, Avrupa'nın yazgısının kararlaştırıldığı Çanakkale'de. Birkaç gün içinde Yunanistan bize savaş açacak ve sonra gördüğüm kentler içinde en sevdiklerimi artık ziyaret edemeyeceğiz."

Baharda şöyle düşünüyordu: "Savaşın belki de bir bu kadar daha sürmeyeceğini düşünmek insanı avutuyor. ... Beklenen olaylara ilişkin gerilim çok büyük. *Her şeyin* tatmin edici olacağını düşünüyor musun?" Yazın, savaşın bir yıl daha süreceğini düşündü, ama zafer konusunda hâlâ umutluydu. "Pek çok diğer insan gibi ben de, beklentileri daha iyi olduğunda savaşı daha katlanılabilir buluyorum." Sonbaharda ruh durumu kararmaya başladı. "Barışın yakın olduğunu sanmıyorum. Tam tersine gelecek yıl sertlik ve acımasızlıkta bir artış olacak." "Savaşın uzun sürmesi insanı eziyor ve artan güçlüklerle iç içe geçen sonsuz zaferler, insanın, tüm kalleş İngiliz hesaplarının[1] eninde sonunda doğru mu çıkacağını

[1] Lord Kitchener'in savaş başladığında yaptığı, savaşın üç yıl süreceğine ilişkin tahmini.

merak etmesine neden oluyor."

Savaşmakta olan iki oğla ilişkin doğal olarak büyük bir kaygı söz konusuydu: en büyük oğlu Martin, Galiçya ve Rusya'da ve en küçük oğlu Ernst, o nisanda savaşa girmesinden sonra İtalya'ya karşı savaşıyordu. Martin özel cesaret madalyası kazanmıştı. Diğer oğlu Oliver savaş boyunca tünel, kışla ve benzeri şeyler inşa ederek mühendislikle uğraşmıştı; Anna'nın öğretmenlik unvanı aldığı gün o da mühendis olmuştu. Freud'un, oğullarının başına gelen felaketlerle ilgili, onların gençliğini kıskanma olarak yorumladığı sayısız düşü vardı.

Çalışmada belli ölçüde sürekliliği sağlamak için psikanaliz dergilerini korumak amacıyla umutsuz çabalarda bulundu. Bölümlerini onlarda yayımlayarak, tasarlanmış bir kitabı feda etme pahasına da olsa *Zeitschrift* ve *Imago* konusunda başarılı oldu, ama 1914'ten sonra *Jahrbuch* bir daha asla yayımlanmadı. Abraham ve Ferenczi'ye ulaşmak zor olduğu için editörlüğe ilişkin işlerin çoğunu kendisi yapmak zorunda kaldı. Haziranda Rank askere çağrıldı, ağustosta da Sachs; ancak Sachs oniki gün Linz'de eğitim gördükten sonra geri yollandı: Freud, ilk büyük üretkenlik dönemini tekrar yaşıyor gibi göründüğünü, ama bu kez tam bir yalnızlık içinde olduğunu yazdı. Savaş başladığında Viyana Derneği toplanmaya son verdi, ama toplantılar kışın yeniden başladı ve her üç haftada bir devam etti. Serbest doktorluk çalışması kuşkusuz kötü gidiyordu. Yılın başında hâlâ, hepsi de Macar aristokratı olan, iki ya da üç hastası vardı.

Birkaç kez Viyana'ya kaçabilen Ferenczi dışında bu yıl ve aslında sonraki yıllarda da Freud'un neredeyse hiç ziyaretçisi olmadı. Ancak özellikle ilgi çekici ziyaretçilerinden biri, Viyana'da askeri eğitim alan Rainer Maria Rilke'ydi. Freud, Rilke'nin aileyle geçirdiği geceden çok zevk aldı. Kızı Sophie'de kalmak üzere, 13 Eylülde Münih ve Berlin üzerinden Hamburg'a gitti; burada ilk torunuyla keyifli zaman geçirdi.

O güne kadar yapılanlardan sayıca az olsa da, Freud'un bu yıldaki yazışmaları yine çok ilginçti. 7 Temmuz 1915 tarihli, Putnam'a yazılan

mektuptan alınan aşağıdaki bölüm, Freud'un insani olaylara ilişkin gelişen bakışını gösterir.

> Ana izlenimim, Boston'daki sevgili arkadaşımdan çok daha ilkel, daha alçakgönüllü ve daha az yüceltilmiş olduğumdur. Onun soylu tutkusunu, bilgiye yönelik keskin arzusunu anlıyorum ve bunu, kendimi en yakın, en erişilebilir ve gerçekten küçük olanla sınırlama şeklindeki yaklaşımım ve ulaşılabilir olanla yetinme eğilimim ile karşılaştırıyorum. Senin uğruna savaştığın şeyi değerlendirmekten yoksun olduğuma inanmıyorum, ama beni korkutan şey tüm bunlardaki büyük belirsizlik; cesur değil de kaygılı bir mizacım var ve sağlam zeminde olduğum duygusuna sahip olmak için pek çok şeyi gönüllü olarak feda edebilirim.
>
> İnsanların, hatta analistlerin değersizlikleri bende her zaman derin bir etki bırakmıştır, ama analizden geçmiş insanların tümü neden diğerlerinden daha iyi olsun ki? Analiz *bütünlük* için uğraşır, mutlak *iyilik* için değil. Tüm hatalarımızın kargaşa ve cehaletten doğduğu konusunda Sokrates'e ve Putnam'a katılmıyorum. Ondan, her değerli ideali gerçekleştirebilmesi beklendiğinde, analize fazla ağır bir yük yüklendiğine inanıyorum.

Aynı yıl Ferenczi, Freud'a, birlikte ata bindikleri sırada komutanıyla gerçekleştirdiği, kendisinin kayıtlı ilk "kalçasal analiz" olarak adlandırdığı bir analiz deneyimini anlattı. Sonra aniden, Freud'un Goethe'ye çok benzediği düşüncesi aklına geldi ve bunu kanıtlamak için –tahmin edebileceğiniz gibi çoğu kuzeylide ortak olan– İtalya sevgisi gibi bir dizi ortak özelliklerini ileri sürdü. Freud şöyle yanıtladı: "Gerçekten bana fazlasıyla onur verdiğini düşünüyorum, bu yüzden düşüncenden zevk almadım. Sözünü ettiğin büyük beyefendi ile kendi aramda bir benzerlik olduğunu bilmiyorum ve bunun nedeni alçakgönüllülüğüm değil. Doğruluğa –ya da haydi nesnelliğe diyelim– bu bakış açısını dışlamaya yetecek kadar düşkünüm. Düşüncenin bir bölümünü, örneğin fırça ve tuvallerini kullanan iki ressam gördüğümüzde edindiğimize yakın bir izlenimle açıklamalıyım; benzer fırça ve tuval kullanmaları, yaptıkları resimlerin değerinin aynı olacağı üzerine bir yargıya varmamızı sağlamaz.

Diğer bölümü, senin her iki adama yönelik duygusal tutumunun benzerliğinden gelir. Kendimde yalnızca bir tek birinci sınıf özellik bulduğumu kabul etmeliyim: geleneklerden etkilenmeyen türden bir cesaret. Bu arada sen de üretken türdensin ve üretim düzeneğini kendinde gözlemlemiş olmalısın: zihninde cesaretle dolaşan fanteziler ile acımasızca gerçekçi olabilen eleştirinin birbirini izlemesi."

Ancak Ferenczi vazgeçmeyecekti ve daha fazla benzer nokta çıkardı. Bunun üzerine Freud yanıtladı: "Goethe'yle benzerliğim konusunda ısrar ettiğin için ben de buna hem olumlu hem de olumsuz bazı eklemelerde bulunabilirim. Olumlusu ikimizin de Karlsbad'da kalmamız ve ayrıca Alman ulusunun en soylu kişilerinden biri olarak kabul ettiğim Schiller'e karşı saygımız var. Olumsuzuna ise, Goethe'nin nefret ettiği tütüne yönelik tutumum; benim açımdan bu, Kolomb'un günahı için bildiğim tek mazeret. Sonuçta herhangi bir büyüklük duygusu altında ezilmiyorum."

Bir başka mektupta Ferenczi'ye, suçluluk duygusuna bağlı suç diye bir şey olduğunu ve kekemeliğin, dışkısal işlevler üzerindeki çatışmanın yukarı doğru yer değiştirmesi nedeniyle ortaya çıkabileceğini bilip bilmediğini sordu.

Freud'un 1915'te Abraham'la tartıştığı en önemli konu, ikisinin de ortak ilgi alanına giren melankolinin psikolojisiydi. Ancak en ilgi çekici olay, sonunda çocukluk cinselliğinin asal temeline ilişkin bir içgörü kazanmasıydı. Bu konuda daha fazla bir şey söylenmemişti, ama insan, dokuz yıl sonra açıkladığı ve onun ölüm içgüdüsü kuramına da uygun olan, sadizm ve mazoşizme ilişkin görüşlerindeki değişikliği o zamandan düşünüp düşünmediğini merak eder.

Freud artık yaşamının altmışıncı yılındaydı ve yaşının ilerlemesi düşüncesi onun üzerinde hep bir ağırlık olmuştu. Boş inançlara kapılmıştı ve yaşanacak yalnızca iki yılı daha olduğuna inanıyordu. Bu nedenle en derin psikolojik kavramlarının sentezi gibi bir işe kalkışmayı ve bu çalışmaya hâlâ dünyaya vermesi gerektiğini düşündüğü her şeyi eklemeyi

düşünüyordu; bu niyet birkaç yıldır zihninde filizlenmekteydi. Dört yıl önce Jung'a "büyük bir senteze gebe" olduğunu ve bunu o yaz kağıda dökmeye başlamayı planladığını söylemişti. Kitaba verdiği çeşitli başlıklar şöyleydi: *Zur Vorbereitung der Metapsychologie* (*Metapsikolojiye Giriş*), *Abhandlungen zur Vorbereitung der Metapsychologie* (*Metapsikoloji Üzerine Giriş Denemeleri*) ve *Uebersicht der Uebertragungsneurosen* (*Aktarım Nevrozlarının Genel Bir Değerlendirmesi*).

"Metapsikoloji" kavramı, Freud'un zihin kuramında merkezi bir rol oynar. Bununla zihinsel süreçlerin, onların (a) dinamik niteliklerinin (b) topografik özelliklerinin ve (c) ekonomik anlamının bir dökümünü içerecek olan kapsamlı bir betimlemesini yapmak istiyordu. Bildiğim kadarıyla Freud'un icat ettiği bu terim, ilk kez 1896'da Fliess'e yazılan bir mektupta görülür. Basılı olarak ilk ortaya çıkışı 1901'dedir, ama 1915'te, "Bastırma" üzerine büyük denemeye kadar bir daha görünmez.

Freud, bu dizileri yazmaya 15 Mart 1915'te başladı. Üç hafta içinde ilk ikisini, "İçgüdüler ve Değişimleri" ve "Bastırma"yı tamamladı. En beğendiği makale olduğunu söylediği üçüncüsü, yani "Bilinçdışı" bir onbeş gün daha aldı. Son iki tanesi, yani "Düşler Kuramına Metapsikolojik Ek" ve "Yas ve Melankoli" onbir gün sonra tamamlandı.

Bu beş deneme Freud'un tüm eserleri içinde en derin ve önemli olanlar arasındadır. Zihin kuramını algılayışındaki özgünlük öylesine değişiktir ki çok özenli bir inceleme gerektirir. Bunların tümünün altı haftalık bir sürede derlenmesi inanılmaz görünebilir: ama bunu başarmıştır. Bilimsel üretim tarihinde bu türden bir etkinlik tutkusunun bir benzerini bulmak son derece güçtür.

Ama Freud durmadı. İki tanesinin, "Bilinç" ve "Kaygı"nın hâlâ biraz daha gözden geçirmeyi gerektirmesine karşın, sonraki altı haftada beş deneme daha yazdı. Ferenczi'ye "Dönüşüm Histerisi" üzerine denemeyi henüz tamamladığını ve "Saplantılı Nevrozlar" üzerine bir deneme yazmak üzere olduğunu söyledi; bunu "Aktarım Nevrozlarının Genel Sentezi" iz-

leyecekti. Onbeş gün sonra bana, serinin oniki makalesinin de "neredeyse bittiğini" söyledi ve bunlar ağustos başında tamamlanmışlardı.

Şimdi üzücü bir hikâye anlatmalıyım. Son yedi denemeden hiçbiri asla yayımlanmadı, taslakları da yok oldu. Bunlara ilişkin tek ima, yaklaşık iki yıl sonra hepsini kitap halinde yayımlama niyetine değindiğinde görünür; "Ama şimdi zamanı değil." Bugünden baktığımda, savaştan sonra, onlara ne olduğunu hiçbirimizin sormamasını anlayamıyorum. Ve onları neden yok etti? Benim varsayımım onların bir devrin sonunu, mesleğinin son özetini temsil ettikleri şeklinde. 1919'da başlayacak olan yaşamının üçüncü büyük dönemine ilişkin hiçbir işaretin bulunmadığı bir zamanda yazılmışlardı. Büyük olasılıkla onları savaşın sonuna kadar sakladı ve bunları tümüyle yeniden düzenlemesi anlamına gelen daha devrimci düşünceler doğmaya başladığında onları yırttı.

Freud'un, mesleğini özetleme arzusuna ilişkin tutumu, aynı zamanda yıllık üniversite konferanslarıyla ilgili davranışıyla da desteklendi. Bu konferansları son kez vermeyi kararlaştırdı. Her şey bitiyor gibi görünüyordu.

1915'te dört makale yayımlandı. Sonuncusu, pek çok kez değişik biçimlerde basılan ve meslekten olmayanlar arasında da oldukça ilgi gören bir çift deneme, "Savaş ve Ölüm Zamanı Üzerine Düşünceler"di.

1916 yılı bir önceki yılın tersine son derece durgundu. Yıl, Otto Rank'ın ocak ayında, oradaki ana gazetenin editörlüğünü yapmak için Krakov'a nakledilmesiyle Freud için uğursuz bir biçimde başladı. Abraham ve Ferenczi'nin uzakta olması nedeniyle basım ve yayım etkinliklerinde gerekli olan yardım açısından ona güvendiği için Rank'ın yokluğu Freud için ağır bir darbeydi. Artık Hanns Sachs'tan başka kimse kalmamıştı, ama Sachs gereken her şeyi yaptı ve Freud ona şükran doluydu. Savaşın bundan sonraki yıllarında Freud'un başlıca uğraşı şu ya da bu biçimde üç psikanalitik dergiden en azından ikisinin yayıma devam etmesi-

ni sağlamaktı. Bunlar psikanalitik hareketten geri kalanları temsil ediyordu. Özellikle bu niyetle yazılmış makaleler sayesinde içeriği kendi başına doldurmaya yardımcı olarak, dergilerin boyutlarını küçülterek ve sonra –en kötü duruma gelindiğinde– daha seyrek çıkmalarına izin vererek amacını gerçekleştirdi. Ferenczi, artık uygulanabilir olmadığı için, *Zeitschrift*'in başlığından "Uluslararası" sözcüğünün çıkarılmasında ısrar etti, ama ben bunun yapılmamasını rica ettim ve savaş boyunca benim adım editör yardımcısı olarak kaldı. Sonuçta Freud, o günlerde ulusların birbirine sergilediği dehşet verici katılığa karşın bunun uluslararası bayrağın dalgalanmasını[1] sağlayan tek bilimsel dergi olduğunu düşünmekten gururluydu.

Freud yılbaşında Eitingon'a iyi dileklerini yolladı ve ekledi: "Savaş hakkında bir şey söylemek zor. Öyle görünüyor ki fırtınadan önce bir sessizlik olacak. Bunu neyin izleyeceğini, neye yol açacağını ve ne kadar süreceğini kimse bilmiyor. ... Buradaki bıkkınlık hali şimdiden çok büyük ve Almanya'da bile artık tümüyle iyimser kimse yok." Büyük oğlunun teğmen ve en küçük oğlunun da harp okulu öğrencisi olduğundan söz etti; ikisi de İtalya sınırında savaşıyorlardı. Diğer oğlu Oliver, Karpatlar'da bir tünel inşa ediyordu ve karısını da oraya götürmüştü. Bir ay sonra Freud, Ferenczi'ye, günde dört gazete okuduğunu söyledi. Şimdi Amerika'nın savaşa girmesini bekliyordu. O bahar, onbir hastam olduğundan, üç kişinin sırada beklediğinden, yeni bir araba ve kırlarda bir ev aldığımdan söz ettim. Freud bu haberleri Ferenczi'ye anlatırken şu yorumda bulundu: "Mutlu İngiltere. Bu, savaşın çabuk son bulmayacağını gösteriyor."

Şubatta, Freud kötü bir grip nöbeti geçirdi ve yine bu dönem prostat sorunu yaşıyordu. Mayısta altmış yaşını doldurdu ve Eitingon'a yaşlılığın eşiğinde olduğundan yakındı. Abraham'a yazdıkları şöyleydi: "Berlin

[1] Bunun tümüyle doğru olduğuna katılamıyorum.

gazetelerindeki ilanlar nedeniyle doğum günüm, arzu ettiğim gibi bir sır olarak tutulamayacak. Özellikle uzakta olanlar, arzumu bilmeyenler, kendi başlarına hareket ettiler ve bunun için onlara teşekkür etmem gereken pek çok şey yaptılar. Viyana'dan bile öyle çok çiçek aldım ki, artık cenaze çelengi bekleyemem ve Hitschmann, zamanı geldiğinde cenaze söylevine gerek olmadan gömülmeyi rica edeceğim kadar dokunaklı bir 'konuşma' yolladı." Yirmi yıldan uzun bir süre sonra, bu söylevi verme görevi bana düştüğünde, Hitschmann'ın daha önceki konuşması hakkında hiçbir şey bilmiyordum.

Gıda kısıtlaması daha o zamandan Avusturya'da tatil yapmayı güçleştiriyordu ve sınırların kapanması Freud'un hem sevgili Berchtesgaden'ini hem de Hamburg'daki kızı Sophie'yi ziyaret etmesini engelledi. Ancak kızı kasımın ortasında Viyana'ya gelerek anne-babasıyla altı ay geçirdi. Freud, 16 Temmuzda, Tauren Dağları'nın eteklerinde çok güzel bir yer olan Badgastein'e gitmek üzere yola çıktı. Tüm yaz tatilini orada geçirme niyetindeydi, ama koşullar o kadar olumsuzdu ki bir hafta sonra Salzburg'a gitti ve ilk Kongrenin yapıldığı yer olan Hotel Bristol'de beş hafta kaldı. Ancak ağustos sonunda, onbeş günlüğüne, Gastein'e geri döndü ve alışkın olduğundan daha erken bir tarihte, 15 Eylülde, tekrar Viyana'ya ulaştı. Tatilin ortasında şunları yazdı: "İnsan dış dünyadaki dehşet verici gerilimden kaçmak için mümkün olan her önlemi almalı; dayanılacak gibi değil."

O yıl Ferenczi'yle yazışmalar, Ferenczi'nin yaşamındaki bazı çok önemli kararlarla çatışan nevrozunun tartışılmasına ayrılmıştı. Freud'un yorumları kısa ve analitik olmaktan çok yüreklendiriciydi. Aslında insanın önemli kararlarını, bu tür kararlardan önce yapılması veya onları izlemesi uygun olan, ama asla onlara eşlik etmemesi gereken analizden bağımsız olarak vermesi gerektiğini öğütlemişti.

Yazışmalarındaki, genel konularla ilgili tek ifade Freud'un, "aşırı alındığı" taktirde kokainin paranoid belirtilerin çıkmasına neden olabileceği

ve ilacın kesilmesinin de aynı etkiyi yaratabileceği şeklindeki açıklamasıydı.[1] Her durumda ilaç bağımlıları, analitik tedaviye pek de uygun değildi, çünkü analizdeki her olumsuz sapma ve sorun ilaca tekrar geri dönüşe yol açıyordu. Bununla ilişkilendirilebilecek bir diğer açıklama, tütün içmeye yönelik tutkusunun belli psikolojik sorunları çözmesine engel olduğunu kabul edilmesiydi.

Freud, 1915'te, Nobel Ödülü konusuna değindi. "Nobel Ödülünün, bana fazlasıyla anormal göründüğü için birkaç yıl önce öğrenci olarak almayı reddettiğim Bárány'e verilmesi içimde, bireyin kitlelerin saygısını kazanma konusunda ne kadar çaresiz olduğuna ilişkin hüzünlü düşünceler uyandırdı. Biliyorsun benim için önemli olan tek şey para ve belki de bazı yurttaşlarımı sinirlendirmenin keyfidir. Ama dünyanın sekizde yedisi birine karşı olduğunda bir kabullenilme işareti beklemek gülünç olur."

Birkaç gün sonra Ferenczi'ye, hiç hastası olmadığını ve olacağına ilişkin bir umut da görmediğini söyledi. Yine de Başkan Wilson'ın, ciddiye alınacağını düşündüğü *démarche*'ına [diplomatik girişim] bağladığı olumlu bir ruh durumu içindeydi.[2]

Freud, 1915'te *Giriş Konferansları*' nın ilk bölümünü yayımladı. Bu yıl yaptığı tek bilimsel etkinlik, 1916-17 kış döneminde verilecek konferansların hazırlığıydı.

1917 yılının da yine bir önceki yıldan çok daha sönük ve hatta daha az üretken geçtiği görülecekti. Freud'un, Alman zaferi konusundaki eski coşkusu artık uçup gitmişti ve savaşın sonucu konusunda giderek daha fazla kötümser hale geldi.

---

[1] Herhangi bir yanlış anlamadan sakınmak için bunun Ferenczi'yle kişisel olarak bir ilgisi bulunmadığını eklemeliyim.

[2] Wilson'ın her iki tarafın da kendi temel savaş amaçlarını belirtmeleri şeklindeki teklifine bir ima.

Sonra ilk Rus devrimi gerçekleşti. "Birincil kaygımız barış olmasaydı insan bu muhteşem değişikliğe nasıl da dalıp gidebilirdi." Nisanda, Ferenczi'ye şunları yazdı: "Eylüle kadar denizaltılar duruma egemen olmazsa Almanya'da yanılsamalardan bir uyanış olacağına ve bunun ürkütücü sonuçlara yol açacağına inanıyorum." Birkaç ay sonra 1917'de barış umudu olmadığından ve savaşın Amerikalılar gelene kadar süreceğinden emindi.

Sonbaharda savaşın kaybedildiğini hissetmiş olmalı. Yılın sonlarında gerçeğin yavaş yavaş ortaya çıktığının ve Freud'un, Almanya için duyduğu tüm sempatiyi yitirdiğinin göstergeleri vardı – diğer tarafı da pek umursamıyordu. Abraham'a yazarken şunları söyledi: "Diğer şeylere olduğu gibi yazma düşüncesine de düşmanca bakıyorum. Bu diğer şeyler arasında senin sevgili anavatanın Almanya da var. Fiziksel olarak mümkün hale gelse bile oraya gitmeyi pek de düşünemem. İtilâf Devletleri ile İttifak Devletleri arasındaki kavgada Toledo'daki, *Disputation*'da Heine'nin Donna Blanca'sı durumundayım: "*Doch es will mich schier bedünken* ..."[1] Tek mutluluk verici haber Kudüs'ün İngilizler tarafından ele geçirilmesi ve Yahudiler için bir yurt konusunda önerdikleri deney."

Freud'un en sevdiği kız kardeşi olan Rosa, tek oğlu Hermann Graf'ı yitirdi – yazın İtalyan sınırında öldürüldü, yirmi yaşındaydı. Ailenin savaşta yaşadığı tek kayıp buydu. Çok sayıda tehlikeli maceraya ve güçlüklere karşın savaştaki iki oğlu eve sağ döndüler.

Ama cephenin gerisindeki insanlar da fazlasıyla acı çektiler, özellikle de Avusturya'da. Freud, mektuplarında pek çok kez keskin soğuktan ve sağlıklı kalmak için yeterli yiyecek bulmanın güçlüğünden şikâyetçi olmak zorunda kalıyordu; o yıllarda büyük ölçüde yiyecek sıkıntısı vardı. Zaman zaman Ferenczi ve Anton von Freund (hem Freud hem de Fe-

[1] Uzun dini tartışmanın, Kraliçenin "Bu konuda söyleyebileceğim tek şey her iki tarafın da pis koktuğudur," diyerek özetlediği, son bölümüne bir gönderme.

renczi'nin son derece bağlandığı, Budapeşteli zengin bir bira yapımcısı) çeşitli karmaşık manevralarla Macaristan'dan un, ekmek ve ara sıra da birkaç lüks malzeme kaçırmayı başarıyorlardı, ama bu tür bir yardım son derece tehlikeliydi. Eski bir hastanın kardeşi olan Jacobus Kann da, Hollanda'dan yiyecek sağlayarak onlara çok katkıda bulundu. Freud'un çalışma odası ısıtılamıyordu, bu nedenle mektupları ancak donmuş parmaklarla yazabiliyordu ve bilimsel yazı yazma düşüncesinden kış aylarında vazgeçmesi gerekiyordu. Yine de bu tür güçlükleri yaşamasına karşın Freud şöyle yazabiliyordu: "Tuhaftır ki, tüm bunlarla birlikte oldukça iyiyim ve keyfim yerinde. Bu, insanın iç mutluluğunun, dış gerçekliğe ne kadar az ihtiyacı olduğunun bir kanıtı." Artık prostat sorununa romatizma da eklenmekteydi, dolayısıyla sözünü ettiği iç güçlere sahip olması onun için bir şanstı.

Yılın sonunda, daha sonraki bilgimizle felaket olarak adlandırabileceğimiz bir şey oldu. Çok sevdiği puroları azalmıştı ve doğal olarak bu durum sıkıntı vericiydi. "Dün son puromu içtim ve o zamandan beri huysuz ve yorgunum. Çarpıntı başladı ve gerilimli günlerden beri dikkatimi çeken, damağımdaki acı veren şişlik daha da kötüleşti (kanser?). Sonra bir hastam elli adet puro getirdi, bir tane yaktım, keyiflendim ve damağımdaki rahatsızlık hızla geçti. Bu kadar dikkat çekici olmasaydı buna inanmazdım." Bu, gerçek kanserin Freud'a o bölgeden saldırmasından altı yıl önceydi ve cerrahların bir "kanser öncesi evre"den söz ettikleri bilinir. Bunun sigarayla ilişkili olduğu kesindir.

Freud o yaz Csorbató'da, Villa Maria Theresia'da –yaklaşık 1330 metre yükseklikte– bir tatil ayarladı. Havanın soğuk ve fırtınalı olmasına karşın Freud çevreyi çok sevdi, hatta en sevdiği tatil uğraşı olan mantar toplamaya bile fırsat buldu. Burada Ferenczi onbeş gün, Sachs üç hafta kaldı. Eitingon ve Rank da bir iki günlük bir ziyareti ayarladılar.

Doğal olarak yıl boyunca Freud'un serbest doktorluk çalışmasının durumu son derece değişkendi. Yıl, tek bir hastası bile olmadan kötü

başlamıştı. Nisanda durum iyileşti, ama haziranda yalnızca üç hastası vardı. Ancak tatillerden sonra yılın geri kalanı için dokuz hastası vardı. Yine de kazancı fiyatlardaki korkunç artışa ayak uyduramıyordu. Yalnızca "kaçınılmaz iflas"ı uzak tutabiliyordu.

Freud mayısta, Johann Starcke'nin Hollanda'da öldüğünü haber aldığı için üzüntülüydü. En umut verici analistlerden biriydi ve ölümü gerçekten büyük bir kayıp anlamına geliyordu. Bunun ardından, yazın kış depresyonundan kurtulan Rank'ın, yılın sonunda bir başka ağır nöbet geçirmesi geldi. Ferenczi de bir kaygı kaynağıydı. Şubatta, Grave hastalığının (ekzoftalmili guatr[v]) yanı sıra akciğer veremi olduğu da anlaşıldı ve Semmering'deki bir sanatoryumda üç ay geçirmek zorunda kaldı.

Yılın sıkıntılı koşulları altında Freud'un çalışmaya uygun bir ruh durumu içinde olması beklenemezdi. Bazı zamanlar savaş durumunun geriliminin yazmayı düşünmesine izin vermeyecek kadar büyük olduğundan yakınacaktı. Ferenczi'nin nişanlısına yazdığı bir mektupta şunları söyledi; "Ara sıra yaşamdan nefret etme ve bu zorlu yaşamın bir sonu olduğu düşüncesiyle rahatlama nöbetleri geçiriyorum. Bu gibi anlarda üzerime, arkadaşımızın fazlasıyla özene ihtiyacı olduğu düşüncesi çöküyor." Abraham'a ise şunları yazdı; "Çok sıkı çalıştım, tükendim ve dünyayı iğrenç bulmaya başladım. Yaşamımın 1918 Şubatında son bulacağı kehaneti bana çoğu kez oldukça sıcak bir düşünce olarak görünüyor. Kendi üzerimdeki denetimi tekrar kurmak için bazı zamanlar çok sıkı bir mücadele vermem gerekiyor." Ama Ferenczi bu düşünceye karşı çıktığında Freud şu yanıtı verdi. "Mektubunu okuduğumda iyimserliğini bir gülümsemeyle küçümsedim. 'Aynı şeyin sonsuz biçimde yinelenmesi'ne[1] inanıyor ve yazgının şaşmaz doğrultusunu göz ardı etmek ister gibi görünüyorsun.

---

[v] Egzoftalmi: guatr hastalığına bağlı olarak göz yuvarlarının dışarıya doğru taşması –çn.

[1] Nietzsche'den bir alıntı.

Benim yaşımda bir adamın kendisinin yavaş yavaş, kaçınılmaz bir biçimde çürümesini fark etmesinde gerçekten tuhaf bir şey yok. Bunun benim kötü bir ruh durumu içinde olduğum anlamına gelmediğini hemen anlayabileceğini umuyorum. Bütün gün dokuz alıkla harika bir biçimde çalışıyorum ve iştahımı güçlükle denetleyebiliyorum, ama artık eskiden olduğu gibi iyi bir uykunun keyfini yaşayamıyorum."

Tahmin edilebileceği gibi Freud'un 1917'deki yazınsal ürünü fazla değildi. Yılın başında "Psikanaliz Yolunda bir Sorun" başlığıyla bir makale yazmıştı. İnsan gururunun bilimin elinde yaşadığı üç büyük darbeyi anlatıyordu: önce evrenin merkezinden, sonra hayvanlar dünyasındaki benzersiz konumundan çıkarılması ve sonunda kendi zihninin efendisi olmadığının keşfedilmesi. Yılın ana yayını *Giriş Konferansları*'nın ikinci yarısıydı. Bu bölüm baharın başlarında tamamlanmıştı. Bunun ardından, Csorbató'dan Viyana'ya yaptığı tren yolculuğunda Goethe üzerine kısa makaleyi yazdı: "*Dichtung und Wahrheit*'tan bir Çocukluk Anısı." Eylülde, bir önceki ocak ayında başladığı "Bekaret Tabusu" adlı antropolojik denemeyi yazıyordu.

Ama bu yayınlar Freud'un o yıldaki üretkenliğinin tam bir göstergesi değildir. Yıl boyunca düşüncelerini dönem dönem meşgul eden önemli bir konu vardı. Bu, o ve Ferenczi'nin ortak olarak üstlendikleri, Lamarkizmin psikanalizle ilgisi üzerine bir incelemeydi. Abraham bu konuda hiçbir şey bilmiyordu, bu nedenle Freud ona aşağıdaki özeti yolladı. "Niyetimiz Lamarkizmi tümüyle kendi temellerimize yerleştirmek ve onun organları yaratan ve dönüştüren 'ihtiyaç' kavramının, histeride kalıntılarını gördüğümüz, bilinçdışının beden üzerindeki gücünden başka bir şey olmadığını göstermektir: kısacası 'düşüncelerin her şeye kadirliği.' Bundan sonra amaç ve yararlılık psikanalitik olarak açıklanacaktır; bu, psikanalizin tamamlanması olacak. Değişim ya da ilerlemenin iki büyük ilkesi ortaya çıkacaktır: birincisi insanın kendi bedeninin (otoplastik) adaptasyonu yoluyla ve ikincisi, insanın (heteroplastik) dış dünyayı dö-

nüştürmesi yoluyla." Yaşamının son bölümündeki daha kurgusal dönemin büyük kısmı bu düşünce dizisiyle geçti.

1918'de Freud'un pek çok Avusturyalı gibi Almanya tarafından acı sona sürüklenmeye boyun eğdiği açıktı. İngilizlerin "Ludendorff hücumu" olarak adlandırdıkları büyük mart saldırısı büyük bir zafer umudu daha uyandırdı, ama barış umutları hâlâ sönüktü. "Sanıyorum bir Alman zaferini beklememiz gerekiyor ve bu (1) can sıkıcı bir düşünce ve (2) hâlâ olanaksız."

Savaşın meydana getirdiği sıkıntılar artmaya devam etti. Yiyecek ve ısınma gibi ciddi sorunlar dışında, sürekli olarak günlük yaşam etkinliklerini engelleyen sayısız daha küçük sorun vardı. Ferenczi ve von Freund'un devamlı çabaları sayesinde Freud ailesi yiyecek konusunda çoğu Viyanalıdan daha iyi durumdaydı; bu amaçla ya askeri konumlarından ustaca yararlandılar ya da bu konumlarını kötüye kullandılar. Et her zaman Freud'un ana yemeği olmuştu ve çok az bulunması onun canını sıkıyordu. Aldığı yardıma minnettarlığını ve böylesine sadık dostlara sahip olma düşüncesi karşısındaki memnuniyetini tekrar tekrar ifade etti.

Şubatta, iyileştirdiği bir hasta kendi isteğiyle Freud'a on bin kron bıraktı, bu nominal olarak 400 £'a denk gelen, ama gerçekte bunun dörtte biri kadar bile değeri olmayan bir miktardı. Bu parayı çocukları ve akrabaları arasında paylaştırarak "zengin adamı oynadı."

Freud'un ruh durumu, yılın ilk yarısında kısmen değişiklik göstererek aynen devam etti. Beklenecek çok az şey olduğunu hissediyordu. "Elimizde yalnızca korkunç teslimiyet kaldı." Abraham'ın tutarlılığı düşüncesi onu her zaman neşelendiriyordu. "Senin temkinli mizacın ve yaşama tutunmaya yönelik yok edilemez duygun, benim cesaret ve teslimiyet arasında gidip gelmelerime siper oluyor." Üç ay sonra şunları yazdı: "Annem bu yıl seksenüç yaşında olacak ve artık fazla güçlü değil. Bazı zamanlar, o öldüğünde kendimi biraz daha özgür hissedeceğimi düşünüyo-

rum, çünkü ona benim öldüğümün söylenmesinin gerekebileceği düşüncesi dehşet verici bir düşünce."

Yazın yaşadığı neşe verici iki deneyimden sonra Freud'un ruh durumu daha mutlu bir biçim aldı ve öyle kaldı. İlk iki olayın hikâyesi şöyledir. Macar Felsefe Doktoru Anton von Freund testis sarkomu[▽] aldırmıştı ve hastalığın tekrarlamasından endişe duyulması gayet doğaldı. Bu durum, Freud'un başarıyla tedavi ettiği bir nevroza neden oldu. Ancak yaşamı belirsiz olduğundan düşüncelerini, büyük servetini harcamaya yönelik yardımsever planlara yöneltti ve bu serveti psikanalizin geliştirilmesi için bağışlamaya karar verdi. Freud onu Ferenczi'ye yolladı ve o yaz planlar somut bir biçim almaya başladı. Hem kitap hem de dergilerin yayımlanması konusunda Freud'un sayısız sorunları vardı. Bu sorunlar yalnızca kâğıt, hurufat, matbaa işçisi ve benzeri şeylerdeki aşırı yokluktan değil, yayımcısı Heller'in oldukça zor bir insan olmasından da kaynaklanıyordu. Bu nedenle aklına, gerçekleştireceği projelerin bağımsız denetimine sahip olmak için kendine ait –*Verlag* olarak söz edeceğim–bağımsız bir yayımcılık şirketi kurma düşüncesi geldi. Önce Ferenczi'yle birlikte sonra da Rank'ın daha ustaca yardımıyla von Freund'un kurduğu şey işte buydu.

Bu yılın diğer mutlu olayı, yaz tatilinde bir Kongre düzenleme kararıydı. Savaş döneminde böyle bir Kongre toplamayı sağlayan itici güç elbette enerjik Abraham'dı. Kongre, Freud'un artık "psikanalitik hareketin merkezi" ilan ettiği Budapeşte'de toplandı.

Beşinci Uluslararası Psikanaliz Kongresi, 28 ve 29 Eylül 1918'de, Macar Bilim Akademisi salonunda gerçekleşti. Bu, hükümetlerin –Avusturya, Almanya ve Macar hükümetlerinin– resmi temsilcilerinin katıldığı ilk Kongreydi. Onların katılma nedeni, askeri tahminlerde "savaş nevrozları"nın oynadığı rolün öneminin giderek artan biçimde anlaşılmasıydı.

[▽] Kas, kemik gibi dokuların kanserine verilen genel ad –çn.

Abraham, Eitingon ve Ferenczi tarafından gerçekleştirilen uygulamaya yönelik eşsiz çalışmayla birlikte, o yılın başlarında Simmel tarafından yazılan bir kitap, genel tıp çevrelerinde olmasa bile en azından yüksek rütbeli askeri tıp görevlileri üzerinde büyük etki yaratmıştı ve savaş nevrozlarının tedavisi için çeşitli merkezlerde psikanalitik klinikler kurulmasından söz ediliyordu.

Budapeşte Belediye Başkanı ve sivil hükümet görevlileri konukseverlik göstermede birbirleriyle yarıştılar. Yeni termal otel Gellértfürudö Kongreye katılanlara ayrılmıştı, Tuna nehrinde çalışan özel bir gemi onların kullanımına verildi ve çeşitli kabul törenleri ve yemekler düzenlendi. Atmosfer, heyecan ve cesaret vericiydi. Ferenczi Uluslararası Derneğin yeni başkanı seçildi. Ertesi ay binden fazla öğrenci, üniversite rektöründen, psikanaliz üzerine bir dizi konferans vermesi için Ferenczi'nin davet edilmesini istedi.

Kongreye kırkiki analist ve destekçi katıldı. Freud "Psikanalitik Terapide İlerleme Yolları" konulu bir makale okudu. Bazı garip nedenlerle, not kullanmadan konferans ya da söylev verme şeklindeki değişmez kuralından uzaklaşarak bu makaleyi gerçekten okudu. Bu nedenle, orada bulunan aile üyelerinin büyük eleştirilerine maruz kaldı; aile geleneğini yıkarak kendilerini rezil ettiğini ileri sürdüler.

Resmi törenlerden olabildiğince uzak kalmasına karşın, ağır basmakta olan coşkunun ve çalışmasına, beklenmedik bir biçimde, genişleme yolunu açan parlak umutların kendisini heyecanlandırmasından kaçınamazdı. Birkaç gün sonra Ferenczi'ye şunları yazdı: "'*Sorgenkind*'ımın, yaşamımın uğraşının, senin ve diğerlerinin işbirliğiyle korunduğunu ve onun geleceğinin güvenceye alındığını bilmenin getirdiği memnuniyetin keyfini çıkarıyorum ve yüreğim rahat. Daha iyi günlerin gelişini, çok uzaktan da olsa gene de izleyeceğim." Ferenczi, bu uzaktan izleme hikâyesini on yıl önce Freud, Jung'a yer açmak için geri çekildiğinde de işittiği yanıtını verdi.

Freud savaş boyunca Pfister'den çok az haber almıştı, ama o ekimde Pfister'in yeni bir kitap yayımlamasıyla yazışmaları yeniden canlandı. Freud kitabı övdükten sonra iki noktada aynı görüşte olmadığını söyledi: kendisinin çocukluk cinselliği üzerine görüşlerinin eleştirisi ve etik üzerine olan bölüm. "İkincisi konusunda önceliği sana veriyorum; bu konu benim ilgi alanımın ötesinde ve ruhların korunması senin sorumluluğunda. Aklımı, iyi ve kötü sorunuyla çok yormuyorum, ama aslında insanlarda fazla 'iyi'ye rastlamadım. Kendilerini şu ya da bu etik öğretinin yandaşları olarak ilan etseler de, hiçbirinin yandaşı olmasalar da benim deneyimlerime göre çoğu ayaktakımı. Senin yaşam deneyimlerin de benimkilerden pek farklı olmasa da sen bunu söyleyemez ve belki de düşünemezsin bile. Eğer etikle ilgili bir sorun varsa, tanıdığım pek çok insanın maalesef uzaklaştığı yüksek ideallerim olduğunu açıkça söylüyorum. ... Terapötik bakış açısından, seni yalnızca dinin sunduğu yüceltme olanağı nedeniyle kıskanabilirim. Ama elbette dinin güzelliği psikanaliz alanında yeri yoktur. Doğal olarak, tedavideki bu noktada yollarımız ayrılıyor ve böyle kalması daha doğru. Bu arada, nasıl oldu da psikanalizi dindar insanlardan biri keşfetmedi; neden eni konu tanrısız bir Yahudi'yi beklemeleri gerekti?"

Freud'un, son bir ya da iki yılda kazancının düşüşüyle birlikte, ekonomik durumunun bir iflasla son bulacağından korkması için nedenleri vardı. Kayınbiraderi Eli Bernays, ekonomik durumunun iyi olamayacağından şüphelenmiş ve Amerika'nın 1917'de savaşa girmesinden önce New York'tan oldukça önemli miktarda para yollamıştı; bu, çeyrek yüzyıldan fazla bir süre önce Amerika'ya gitmek üzere ayrılırken Freud'un ona yaptığı yardımın, memnuniyetle kabul edilen bir karşılığıydı. Ancak bu para tükeneli çok oluyordu.

Sonra Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasıyla birlikte çöküş başladı. Freud bu sonuç karşısında yaşadığı memnuniyeti bastıramadığını söyledi. Onbeş gün sonra şunları yazdı: "Korkutucu biçimde

gergin bir dönem. Eskinin ölmesi güzel bir şey, ama yeni henüz gelmedi. Berlin'den, yeninin başlangıcını bildirecek haberleri bekliyoruz. Ama Avusturya ya da Almanya'nın yazgısı için bir damla bile gözyaşı dökmem." Wilson'dan iyi bir haber beklemiyordu ve daha sonraları, gerçekleştirecek durumda olmadığı pek çok vaatte bulunarak Avrupa'yı yanılttığı için ona son derece öfkeli olduğunu biliyorum.

Ferenczi'ye şunları yazdı:

> Almanya'da korkunç –sizin ya da bizim için olduğundan çok daha kötü– şeyler olacağını bekliyorum. Şu dört buçuk yılın korkunç gerilimini ve şimdi aniden boşalan berbat düş kırıklığını bir düşün. Orada bir direniş olacak, kanlı bir direniş. William, iflah olmaz bir romantik olduğu için, tıpkı savaş gibi, devrimi de yanlış değerlendiriyor. Şövalyelik çağının Don Kişot'la son bulduğunu bilmiyor. Benliğinin Macaristan'ın yazgısı için kaygılanmasına izin verme; büyük olasılıkla böylesine yetenekli ve güçlü bir ulus yeniden kendine gelecektir. Yaşlı Avusturya'nın çöküşüne gelince, yalnızca derin bir doyum hissedebiliyorum. Ne yazık ki kendimi Alman-Avusturyalı ya da Pan-Alman olarak düşünmüyorum. ... Psikanalizimizin de şansı iyi gitmedi. Savaş nevrozları nedeniyle savaş son bulmadan önce dünyanın ilgisini çekmeye başlamıştı, ancak ne zaman bir zenginlik kaynağına rastlasak hemen kuruyor. Ama şanssızlık düzenli olarak yaşama eşlik eder. Krallığımızın bu dünya olmadığı kesin.

Savaş, oldukça önemli, kişisel bir kaygı bırakmıştı. Haftalar boyunca Freud'un en büyük oğlu Martin'den hiçbir haber yoktu; yani her tür olasılık söz konusuydu. Sonunda tüm birliğinin İtalyanlar tarafından ele geçirildiği söylentisi geldi, ama onun bir İtalyan hastanesinde olduğuna ilişkin kötü haberi veren kartın gelişi 3 Aralığı buldu. Ağustosun sonuna kadar serbest bırakılmadı.

Kâğıt ve hurufattaki aşırı kıtlığa karşın, 1918'de Freud, *Sammlung kleiner Schriften*'inin dördüncü cildini bastırmayı başardı; 717 sayfalık, daha önceki üç cildin toplamı kadar, bir hacmi vardı.

Bir sonraki yaza kadar barış sağlanamadı ve bu arada Almanya ve

özellikle Avusturya'daki, ya da ondan arta kalan yerdeki, koşullar giderek kötüleşti. Freud üzüntü içinde "bu ayların –ve kuşkusuz gelecek olan ayların– amansız zorluğuyla karşılaştırıldığında dört yıllık savaşın bir şaka" olduğundan yakındı.

Freud'un serbest doktorluk çalışmaları canlanmıştı ve günde dokuz ya da on hastaya bakıyordu. Ama bu hastaların bıraktığı bin kron, daha önceki değerinin yalnızca onda biri kadar değere sahipti. Yılın ilk gününde Ferenczi'ye şunları yazdı: "Dış dünyayı değiştirmek yerine adaptasyonu seçmek üzerine sık sık konuşmuştuk. Şimdi uyum yeteneğim grevde ve dünya karşısında güçsüzüm. Huysuz biri oldum çıktım ve genç ve güçlü oldukları sürece diğer insanları etkilemekten kaçınmalıyım."

Başlangıçta yeni düşüncelerden yoksundu, ama kısa süre sonra aklına mazoşizm konusunda bazı güzel fikirler geldi Ferenczi'nin teknik üzerine bir makalesi onu heyecanlandırmıştı – Freud bunu "Saf analitik altın" olarak betimledi. Ferenczi'nin mart başında evlendiğini duymaktan da mutluydu; artık onu koruyup kollama kaygısından kurtulabilecekti. Öte yandan, sonunda sarkomu tekrarlayan ve günleri sayılı olan diğer Macar arkadaşı von Freund'la ilgili haberler kötüydü.

Martta, Freud aniden üretken hale geldiğine ilişkin haberler yolladı. Yıllar önce Ferenczi'ye, gerçek üretkenlik dönemlerinin her yedi yılda bir geldiğini söylemişti. Artık yapıcı güçlerinin yeniden ortaya çıkmasının zamanı gelmişti – bu dönem bazı yönlerden, tüm üretkenlik dönemlerinin en şaşırtıcısıydı.

24

YAŞAMA VE ÇALIŞMA TARZI

FREUD'UN yaşamını yürütme biçimi üzerine bazı şeyler söylemek gerekir. Buna, fiziksel çevresini betimleyerek başlayabiliriz. Bir ana caddeden dik bir biçimde indiği için Berggasse olarak adlandırılan yer, aralarında birkaç dükkân bulunan, tipik Viyana tarzındaki büyük, onsekizinci yüzyıl evlerinden oluşuyordu. 19 numaranın zemin katı bir kasap dükkânıydı. Kasabın ilk adı Sigmund'du ve büyük giriş kapısının bir tarafında Prof. Dr. Sigm. Freud'un levhasının, bunun tam karşısında da kasabınkinin asılı olması biraz garip bir görüntü ortaya çıkarıyordu. Ana binaya giriş çok genişti – öyle ki bir at arabası kapıdan geçebilir ve bahçenin arkasında yer alan ahıra gidebilirdi. İçeri girildiğinde solda kapıcıya ait bölümler vardı. Diğer Viyanalı sakinler gibi Freud'un da evinde kapı anahtarı olmamasını ve eğer gece 10'dan sonra gelirse kendisini içeri alması için kapıcıyı uyandırmak zorunda kalmasını tuhaf bulurdum. Sağda, 1892'den 1908'e kadar üç odasını Freud'un kullandığı çalışma katına uzanan altı basamaklı bir merdiven vardı. Bu odaların pencereleri arkadaki bahçeye bakıyordu. Buradan sonra, gösterişli alçak taş basamaklar asma kat olarak adlandırılan üst kata çıkıyordu; işte Freud ve ailesinin yaşadığı yer burasıydı.

1954'te, Dünya Akıl Sağlığı Federasyonu, Freud'un uzun yıllar burada yaşamasının anısına eve bir levha astı.

1930'lu yıllarda kent meclisi, ünlü hekimleri anmaya yönelik zarif Viyana geleneğini izleyerek, Berggasse'nin adını "Sigmund Freudgasse" olarak değiştirmeyi önerdi. Freud bu düşünceyi "saçma" buldu. Araya politik çatışmalar girdi ve teklif geri çekildi. Ancak 15 Şubat 1949'da kent meclisi, Viyana'nın dokuzuncu bölgesindeki bir apartmana "Sigmund Freud-Hof" adını vermeyi kararlaştırdı.

1907'nin baharında Freud evini yeniden düzenledi. Kendi özel bölgesi gibi görünen zemindeki üç odalık dairesini bırakarak birinci katta, kendi oturma odasının yanında bulunan ve daha önce kız kardeşi Rosa'nın olan daireyi aldı, böylece katın tümüne sahip oldu. Ön kapıyı açmadan eski daireden yenisine geçebilmesi için iki daire arasında bir geçit açıldı ve Freud hastalar arasındaki birkaç dakikalık boşluklarda bu geçitten düzenli olarak yararlandı. Hastanın seans sonunda bekleme odasına geri dönmeden dışarı çıkabilmesi için bir değişiklik daha yapıldı; böylece iki hasta ender olarak birbirlerine rastlıyorlardı. Uygun zamanda hizmetçi şapka ve paltoyu getiriyor ve çıktığında hastaya veriyordu.

Freud'un odaları şu şekilde düzenlenmişti. İlk olarak, bahçeye bakan penceresiyle küçük bir bekleme odası vardı. Oda, grup çok büyüyene kadar, yıllar boyunca Viyana Derneğinin çarşamba toplantılarının orada düzenlenmesine izin verecek kadar ferahtı. Ortasında dikdörtgen biçiminde sağlam bir masa bulunuyordu ve Freud'un koleksiyonuna ait çeşitli antikalarla süslenmişti. Bu oda ile yanındaki muayene odasının arasında çuhayla kaplanmış ve her iki taraftan kalın perdeler asılmış iki kapı bulunuyordu; bu tam bir gizliliği güvence altına alıyordu. Freud, küçük bahçeye bakan pencerenin karşısındaki fazla konforlu olmayan koltuğunda otururdu, yanında da analiz divanı vardı; ilerki yıllarda, ayağını desteklemek için yüksek bir tabure kullandı. Muayene odasında da, ünlü *Gradiva* kabartması da dahil olmak üzere, çeşitli antikalar vardı. Buradan, Freud'un asıl çalışma odası olan bölüme geçiliyordu. Oda kitaplarla çevrelenmişti, ama antikaların konduğu vitrinler için de yeterli yer vardı. Yazı yazdığı masa büyük değildi, ama her zaman topluydu. Tozunu almak oldukça zor olmalı, çünkü üzeri, Freud'un zaman zaman vitrinlerde duran başkalarıyla değiştirdiği, çoğunlukla Mısıra ait küçük heykellerle doluydu.

Freud'un Yunan, Asur ve Mısır antikaları toplama merakına ve bunun onun duygusal yaşamında oynadığı role daha önceden değinilmiştik.

Neyse ki tüm koleksiyonunu, şimdi çok daha iyi biçimde sergilendikleri Londra'daki evine sağlam olarak taşıyabilmişti. Zaman zaman koleksiyonundaki çeşitli objeleri hediye etmek Freud'un en büyük zevklerinden biriydi ve hepimiz de bu türden parçalar vardır. Çok sayıda değerli antikaya sahip olan oğlu Ernst doğal olarak onları sanatsal değerlerine göre seçti; Freud için sanatsal değer her zaman tarihsel ya da mitolojik önemden sonra gelirdi.

Yaşadıkları dairede üç kabul odası ve yatak odaları vardı. Eski tip Viyana porselen sobalarının sayısı onikiden az değildi ve çocuklar, o çevredeki evler arasında onbir masaya sahip olan tek evin çocukları olduklarını düşünmekten gurur duyarlardı.

Viyana'da, Freud'un yaşamında çalışmanın dışında çok az şey vardı. Gün sabah saat sekizdeki ilk hastaya bakarak başlardı – bu, yediyi biraz geçe uyanmak anlamına geliyordu. Ağır çalışması ve bu nedenle gece geç yatması, daha fazla dinlenmeyi arzulamasına neden olduğu için onu bu kadar erken uyandırmak hiç kolay değildi. Ancak soğuk bir duş onu canlandırırdı. Sakalını ve eğer gerekiyorsa saçını kesmek için her sabah bir berber gelirdi. Freud, saçlı sakallı görüntüsünün Amerika'da yadırganmasından etkilenerek Avrupa'ya döndüğünde yanaklarını tıraş ettirmişti, ama birkaç ay sonra bu uygulamadan vazgeçmeye karar verdi; çok geçmeden, ilerki yıllarda daha da kısaltılan, bıyığını ve sakalını inceltti. Hızlı bir kahvaltı yapar ve *Neue Freie Presse*'ye bir göz atardı. Her hastaya tam ellibeş dakika ayrılmıştı, böylece her bir analiz arasında yeni izlenimler için kafasını boşaltmaya veya hızla içeri girip evdeki son haberleri almaya ayrılmış beş dakika vardı. Ama hastalarına dakik olmaya özen gösterirdi.

Ailenin öğle yemeği saat birdeydi. Çoğunlukla bütün ailenin birlikte olduğu tek zaman buydu; akşam yemeği genellikle o kadar geç yenirdi ki, gençler çoktan yataklarına çekilmiş olurdu. Günün ana öğünüydü ve çorba, et, peynir gibi yiyecekler ve bir tatlıdan oluşan doyurucu bir ye-

mekti. Freud yemeğinden keyif alır ve ona yoğunlaşırdı. Sofrada son derece sessiz olurdu ve bu durum yalnızca aileyle sohbeti sürdürmek zorunda kalan konuklar için bazen bir sıkıntı yaratırdı. Ancak Freud, aile içi konuşmaların ve günlük haberlerin tek kelimesini bile kaçırmazdı. Çocuklardan biri yemekte değilse, çatalı ya da kaşığıyla sözsüz bir biçimde boş sandalyeyi işaret edip masanın öbür ucunda oturan karısına soran gözlerle bakardı. Karısı çocuğun yemeğe gelmeyeceğini ya da şu veya bu nedenle gecikeceğini açıklardı, böylece merakını gideren Freud başını sallar ve sessizce yemeğine devam ederdi. İstediği tek şey, ailede neler olup bittiğinden haberdar olmaktı.

Olağanüstü bir biçimde meşgul olmadığı sürece saat birden üçe kadar özgürdü, dolayısıyla, birkaç dakikalık dinlenmeden sonra, yakındaki sokaklarda yaptığı sağlık yürüyüşlerine başlardı. Bu, ufak tefek alışverişler için iyi bir fırsattı. Freud hızlı bir yürüyüşçü olduğundan mevcut zaman dilimi içinde uzun bir yol alabilirdi. Genellikle yayımcısı Deuticke'ye – ve daha sonra Heller'e– verilecek provalar olurdu. Ve puro stoklarını doldurmak için Michaeler Kilisesi'nin yanındaki Tabak Trafik dükkânına yapması gereken önemli ziyaret de vardı. Saat üç, Freud'un bu amaçla redingotunu giydiği konsültasyon saatiydi. Bundan sonra, akşam yemeği saati olan, dokuza kadar süren düzenli terapi çalışması başlıyordu. Aşırı yoğun olduğu zamanlarda saat ona kadar bile hastalarıyla çalışırdı – bu, günde oniki ya da onüç saatlik analitik çalışma anlamına geliyordu.

Saat birden dokuza kadar yemek yemeden geçirilen zaman uzun bir süre gibi görünür, ama Freud'un saat beşte kendine bir fincan kahve lüksünü tanıması ancak altmışbeş yaşından sonra söz konusu oldu.

Freud akşam yemeğinde ailesiyle birlikteyken, günün ortasında zihni meşgulken olduğundan daha kolay rahatlardı. Bunun ardından bu kez karısıyla, baldızıyla ya da daha sonraları kızlarından biriyle tekrar yürüyüşe çıkardı. Bazen bir kafeye giderlerdi: yazın Café Landmann, kışın Café Central. Kızları tiyatroya gittiğinde, Freud onları tiyatro yakınındaki bel-

li bir sokak direğinde karşılar ve eve kadar eşlik ederdi.

Büyük kızı, Freud'un, ailesine karşı sergilediği nezakete ilişkin bir hikâye anlatır. Ondört yaşındayken babası, yürürken onun sağda olmasını rica etmişti. Bunu gören bir okul arkadaşı bunun yanlış olduğunu söyledi; her zaman babalar sağda olmalıydı. Ama kızı gururla yanıtladı: "*Benim* babamla öyle değil. Onunlayken ben her zaman hanımefendiyim"

Eve döndüğünde Freud önce, daima el yazısıyla yanıtladığı yazışmalarına, sonra da derlemekte olduğu makaleye yoğunlaşmak için bir kez daha çalışma odasına çekilirdi. Bunun yanı sıra yalnızca kendi yazılarının değil, aynı zamanda editörü olduğu dergilerin de yeni basımlarının hazırlanması ve provalarının düzeltilmesi eziyeti vardı. Hiçbir zaman saat birden önce yatağa girmezdi ve pek çok kez daha da geç saatlere kadar çalışırdı.

Yukarıda anlatılan programda birkaç kesinti vardı. Her çarşamba, Viyana Derneğinin, her zaman bir makale sunduğu ya da tartışmalara katıldığı düzenli toplantısı olurdu. Her iki haftada bir salı günleri Yahudi Locası B'nai B'rith'in toplantılarına katılırdı ve bazen orada da bir makale okurdu. Çok sevdiği kâğıt oyunu *tarockun* sağladığı keyifli rahatlamayı ender olarak kaçırdığı için cumartesi geceleri Freud açısından kutsaldı. Tiyatroda geçirilen bir gece az rastlanan bir olaydı. Kendini işinden koparabilmesi için bu gösteri özel ilgi alanına giren bir şey, bir Shakespeare oyunu ya da bir Mozart operası olmalıydı.

Hiçbir hasta olmadığı için pazar günleri kuşkusuz farklı bir gündü. Ailesinden bir ya da iki kişiyle birlikte annesini ziyaret ederdi. Kız kardeşlerinden birkaçı da orada olabilirdi ve böylece bol bol aile dedikodusu yapılabilirdi. Freud her zaman zorluklara göğüs geren ve bilge öğütlerini esirgemeyen bir aile adamıydı. Bu ziyaretlerde, konuşmaktan çok dinler ve ciddi bir sorun olduğunda, örneğin ekonomik bir sorun, bunu evde kardeşi Alexander'la sessizce konuşmayı tercih ederdi. Ara sıra bir arkadaşına uğrar ya da sabah erken vakitte evde bir konuk olurdu, ama

bunlar yılda yalnızca birkaç kez olan olaylardı. Sonraki yıllarda pazar, dışarıdan gelen psikanaliz çevresinden arkadaşlarını görmek için en sevdiği gün oldu, çünkü bu gün içinde onlara uzun saatler ayırabiliyordu. Pek çok kez sabahın üçüne kadar onunla birlikte oturdum, ama gece dinlenmesi için bu kadar kısa bir süre bırakmamın yarattığı vicdan azabına karşın, ilginç konuşmalara son vermesi zor oluyordu. Pazar akşamı annesi ve tüm kız kardeşleri aile yemeğine gelirdi, ama yemek biter bitmez Freud odasına geçerdi. Eğer onunla özel olarak konuşmak ya da öğüt almak isteyen biri olursa onun peşinden odaya gitmeliydi. Pazar günleri ayrıca, Freud'un yazılarından çoğunu yazmayı planladığı gündü.

Freud'un bir tütün tiryakisi olduğu gayet iyi bilinmektedir. Günde ortalama yirmi puro içerdi. Bu olanaktan yoksun kaldığında çektiği acının boyutu, bunun bir alışkanlıktan çok bir bağımlılık olarak adlandırılabileceğini gösterir – bu yoksunluk, savaşın son yıllarında ve sağlık sorunları yaşarken söz konusu oldu. Rahatsızlığı nedeniyle nikotini alınmış tütün kullanmak zorunda kaldığında suratı asılmıştı. Öte yandan hiçbir zaman aşırı içki içme eğilimi olmadı. Bir zamanlar nişanlısına yazdığı gibi, "içmeye yatkınlığı" yoktu. Genç bir adam olarak hiçbir zaman bira ya da damıtma içkileri sevmedi, ancak şaraptan hoşlanırdı ve İtalya yolculuklarında yerel şaraplardan tatmaya özen gösterirdi. Ancak Viyana'da hiç içmedi ve evde çok az içki bulunurdu. Bu büyük olasılıkla bir ilke yüzünden değil, daha çok, hafif bir içkinin bile neden olduğu zihin bulanıklığından duyulan rahatsızlıktandı; Freud her zaman zihninin açık olmasını isterdi.

Freud'un giysileri şık ve modaya uygun giysiler olmasa da, her zaman düzgün ve ortama uyumluydu. Savaştan önce sert beyaz yakalı koyu renk bir takım elbise giyer, hazır siyah papyon takardı; redingotunu yalnızca özel toplantılarda giyerdi. O zamanlar Viyana'da yaygın olan geniş siyah şapka takardı; ipek şapkalar, Freud'un katılmaktan çoğunlukla kaçındığı, çok ender törenler içindi.

Freud'un evlilik yaşamına ilişkin bir şeyler söylemek gerekiyor, çünkü bu konuyla ilgili garip söylentiler var. Karısı kesinlikle Freud'un yaşamındaki tek kadındı ve her zaman tüm diğer ölümlülerden önce gelirdi. Evlilik yaşamının daha tutkulu olan yönü onda, diğer erkeklerde olduğundan daha önce durgunlaşmış –aslında bunu pek çok sözden biliyoruz– bunun yerini sarsılmaz bir bağlılık ve mükemmel bir anlayış uyumu almıştı. Bir yazara göre; "Martha Freud, bir yastık hâlâ kabartılmayı beklerken durup dinlenmeyen, hatta bunu arzu bile etmeyen, temizleyici, fırçalayıcı, düzenleyici *Hausfrau*'nun ta kendisidir," ama bu hiç de doğru değildi. Kuşkusuz usta bir ev kadınıydı, ama onun için ailesinin önce geldiğini söylemek, ev işlerinin önce geldiğini ileri sürmekten çok daha doğru olacaktır. Ve "mürebbiye tipi" olmaktan çok, yaşamın inceliklerine büyük önem veren son derece görgülü bir hanımefendiydi. Akşamlarını okumaya ayırırdı – ve uzun yaşamının sonuna kadar güncel yazını yakından izledi. En sevdiği yazarlardan biri olan büyük Thomas Mann'ın, o günlerin ünlü edebi kişiliklerinden biri olarak evlerine konuk olması onun için özel bir zevkti. Kendini tamamen entelektüel çalışmaya verme konusunda çok kısıtlı bir olanağı vardı ve olasılıkla bu konuda fazla arzusu da yoktu; kocasının mesleki çalışmasının ayrıntılarına aşina olması pek mümkün değildi. Ama mektuplarında Freud, *Gradiva*, Leonardo, Musa ve benzeri yazılarına, bunların eşi tarafından bilindiğinin ipuçlarını veren rastgele göndermeler yapar.

Aynı zamanda yaklaşık kırkiki yıl onlarla yaşayan Martha'nın kız kardeşi "*Tante* Minna" vardı. Freud'un çalışmaları hakkında kız kardeşinden daha fazla bilgi sahibi olduğu kesindi ve Freud bir keresinde, yalnız geçen doksanlı yıllarda, dünyada onun duygularını paylaşan insanların yalnızca Fliess ve Minna olduğunu söylemişti. Keskin dili, aileyi neşelendiren pek çok nükteli söze yol açmıştı. Kuşkusuz Freud onun sohbetinden hoşlanıyordu, ama Freud'un duygularında onun, kız kardeşinin yerini aldığını söylemek tam bir saçmalıktır.

Amerikalı bir yazarın kitabında kendileri ile babaları arasındaki ilişkinin iki tahmini özelliğini okumak çocuklarını fazlasıyla şaşırtmıştı. Öncelikle, Freud'un doğasında çocuklarına kendiliğinden sevgi vermek olmadığını ve onlara yönelik doğal duygusunu "duvarlar içinde" tuttuğunu hayretler içinde öğrenmişlerdi. Burada aklıma, sevgisi ya da onu göstermeye hazır olması konusunda kuşku bırakmayan bir biçimde kucağında sarmaş dolaş oturan, o sıralarda kocaman bir okul çocuğu olan, kızının anısı geliyor. Çocuklarıyla birlikte olmak, onların eğlencelerine katılmak en büyük mutluluğuydu; birlikte tatile çıktıklarında bütün boş vaktini çocuklarına ayırırdı. Daha da tuhaf olanı ne kadar katı bir babaları olduğunu öğrenmekti. Babalarının yarattığı korkunun ve onun aklına esen en ufak şeye bile boyun eğmenin yetiştirilmelerinin temelini oluşturduğuna ilişkin ataerkil bir sertliğin tablosu çizilmişti. Tam tersine, çocuklarının eğitimi konusunda Freud'u yalnızca bir noktada eleştirmek mümkündür – fazlasıyla yumuşaktı. Kısıtlamaya ya da azarlamaya çok az başvurarak çocuğun kişiliğinin özgürce gelişmesine izin vermek o günlerde ender rastlanan bir olaydı ve Freud bu konuda aşırıya kaçmış bile olabilir – ancak çocuklar büyüdüğünde alınan sonuçlar son derece mutluluk verici oldu. Bu durum, oğulları için olduğu kadar kızları için de geçerliydi.

Berggasse'deki ailenin alışılmadık bir özelliği vardı: ortamlarındaki anlamlı uyum. Çocukların, tıpkı anne-babaları gibi, gelişmiş bir mizah duyguları vardı, bu nedenle yaşamları espri doluydu ve ince ince sataşmalar da söz konusu olabiliyordu. Ama bu asla alınganlık ya da kızgınlık doğurmazdı; nitekim aralarında kavgaya benzer bir şey yaşadıklarını hiçbiri hatırlayamaz ve anne-babaları için de bu durum fazlasıyla geçerlidir. Hiçbir zaman bir "sahne"yi andıran bir şey olmazdı. Ortam tamamen özgür, dostça ve dengeliydi. Freud göstermeci bir adam, yabancıların önünde karısını öpmeyi düşünecek türden biri değildi, ama ondan fışkıran derin sevgi pınarı tüm aileye esin veriyordu.

Freud çocuklarını yetiştirme konusunda tek bir şeyde kararlıydı – gücü yettiğince, kendisinin gençlik yıllarını fazlasıyla mahveden, para konusunda hiçbir kaygı yaşamamaları. Kendi geçimlerini sağlayacak duruma gelene kadar hem zevkleri hem de eğitimleri için istedikleri her şeye sahip olmalarını planlıyordu; bundan sonra hiçbir şey beklememeliydiler. Miras bırakabileceği para, bakmakla yükümlü olduğu kişilere dağılacaktı. Sonunda Viyana'dan temelli ayrılmadan önce kız kardeşlerine para verdi ve kalan küçük bir miktarı ailenin güvendiği birine bıraktı, karısı istediği zaman parayı buradan çekebilecekti. Aynı zamanda tek sorun çocukların yalnızca para için kaygılanmaması değil, bu konuda olabildiğince az şey bilmeleri gerekmesiydi – aslında kendi küçük harçlıklarının ötesinde hiçbir şey bilmemeliydiler. Bu konuda aşırıya kaçtı ve eğer çocuklar paranın yaşamda zorunlu olarak oynadığı role ilişkin bir şeyler öğrenselerdi onlar için daha kolay olabilirdi. Ama yine de bu yetiştirme biçiminin kötü sonuçları olmadı.

Freud, insanın asla kesinti yapmaması gereken üç şey olduğunu söylerdi: sağlık, eğitim ve seyahat. Onlara her zaman iyi giysiler alınmasının, çocukların özsaygıları için önemli olduğunu da belirtmişti.

Freud, çocukların tatil ve seyahatlerinin yetersiz para nedeniyle engellenmesi sorununu bir şekilde çözerdi. Onlara istedikleri her şeyi verdi ve hiçbirinin Freud'un cömertliğini kötüye kullanmaması onların olumlu kişiliklere sahip olduğunu gösterir. Öte yandan düşünceliliği ve adalet duygusuyla, çocuklarının arkadaşlarının mali durumunu da hesaba katardı. Bu en çok, en yakın arkadaşı meteliksiz bir genç olan büyük oğlu söz konusu olduğunda gerekliydi. İkisi birlikte bir dağ turuna çıkmak istediklerinde Freud önce oğlunun, arkadaşının yanına ne kadar para aldığını araştırmasını sağlar, sonra da oğluna arkadaşının utanmaması için tam o kadar para verirdi.

Doğal olarak Freud'un ana geliri düzenli terapötik çalışmasından geliyordu. Savaştan önce ücreti, Viyana için yüksek bir rakam olan, kırk

krondu (1 £ 13 şilin). Eğer tek bir konsültasyon yaparak para kazanırsa bunu ikramiye olarak görür ve bu parayı en sevdiği hobisi için –antika toplamaya– ayırmaya hakkı olduğunu düşünürdü. Yıllar boyunca çok küçük miktarlar olan telif hakları, hediye olarak çocuklar arasında paylaştırıldı. Armağan vermek Freud'un en büyük zevklerinden biriydi. Bu zevk o kadar çekiciydi ki, armağan için uygun zamanı bekleme konusunda fazlasıyla sabırsızdı. Karısının karşı çıkışlarına karşın, çocukların doğum günü armağanları daima bir gece önceden yerini bulurdu. Bu arada, Freud'un ateşli doğasındaki sabırsızlığın tek örneği bu değildi. Postacının günlük ziyaretini büyük bir merakla beklerdi. Yalnızca mektup almaktan büyük bir keyif almakla kalmaz, yazışmalarında kendisi kadar hızlı yanıt vermemeleri halinde dostlarına sinirlenirdi.

O dönemde Avusturya'da vatandaşların, gelir vergisi bildirimlerini hazırlarken titiz davranmaları alışılmış bir şey değildi – büyük olasılıkla Freud da bu konuda bir istisna olmamıştır; ailesinin ihtiyaçları İmparatorunkilerden önce geliyorsa bu şaşırtıcı değildir. Bir defasında, 1913'te, Vergi Dairesi "ününün Avusturya sınırlarının çok ötesine uzandığı herkes tarafından bilindiğinden" gelirinin daha fazla olmamasına şaştıklarını ifade eden bir yazı yazdı. Freud iğneleyici bir üslupla şu yanıtı verdi: "Prof. Freud, hükümetten bir haber almaktan büyük şeref duymuştur. Hükümet onu ilk kez dikkate almaktadır ve o bunun için teşekkürlerini sunar. Yazıda katılmadığı bir nokta bulunmaktadır: ününün Avusturya sınırlarının ötesine uzandığı. Bu ün sınırda başlar."

Freud hiçbir zaman mali işlerle ilgilenmedi. Biriktirebildiği parayı menkul kıymetlere değil, sigorta poliçeleri ve hükümet bonolarına yatırdı. Tüm bu birikimi savaşı izleyen enflasyonda yok oldu. Durumu iyileştiğinde yine hükümet bonoları aldı, ama daha güvenli bir banka hesabında durması için büyük bölümünü yurtdışına yolladı. Yaşamının sonuna doğru, bankacı olan oğlu Martin mali işlerini üstlenince Freud bu konuyu tamamen ona bıraktı. Gençliğinde yokluğu nedeniyle çektiği acı dü-

şünüldüğünde, paraya yönelik tutumu normaldi. Para, gerçeklik dünyasında önemli olsa da, duygusal bir öneme sahip değildi. Yalnızca çok sayıdaki akrabasına karşı değil, kendi deneyimi sayesinde yaşadıkları güçlükleri kolay anladığı yoksul öğrencilere karşı da ortalamanın çok üzerinde cömertti.

Freud, zamanının yerel haberlerini ve politikayı izledi, ama onlarla fazla ilgilenme gereği duymadı. Sosyalist Parti'nin önerdiği daha ilerici reformları destekledi, ama Sosyalizm yandaşı değildi. Hükümet çevrelerine giren kardeşi Alexander, sosyalizme şiddetle karşıydı, ama Freud onun tiratlarını yalnızca sessiz bir tebessümle dinlerdi. Seçimlerde asla Sosyalist Parti'ye oy vermedi – kuşkusuz onun muhalifi ve şiddetli bir antisemit olan Hıristiyan Sosyal Parti'yi de desteklemedi. Freud'un bölgesinden bir ya da iki kez aday çıkaran küçük bir Liberal Parti vardı; bu partinin seçime girdiği zamanlarda Freud oyunu ona kullanırdı.

Altmışlı yıllarının sonlarından önce hiçbir ciddi hastalığı olmadı. Öte yandan sürekli olarak küçük sağlık sorunları vardı. Arkadaşlarına yazdığı mektuplarda pek çok kez bağırsak rahatsızlıklarına değinir. En önemli belirtisi kronik kabızlık olan söz konusu rahatsızlık çok belirsizdi. Değişik zamanlarda kolit, safra kesesi iltihabı, basit hazımsızlık ya da kronik apandisit tanıları kondu. Yaşamını oturarak sürdüren birinde bunların tümü var olabilirdi, ama belki de bu rahatsızlık kendi özçözümleme günlerinde ve ondan önce Freud'a çok fazla sorun yaratan nevrozun psikosomatik bir kalıntısıydı.

Oldukça ciddi başka sorunları da vardı; "romatizma" gibi. Sağ elini etkiliyor ve yazı yazmayı güçleştiriyordu. Kalem kullanmaya bu kadar bağlı birinde ara sıra yazar krampları olması da şaşırtıcıydı. Ayrıca yaşam boyu ağır migren, tekrarlayan sinüs iltihapları ve ilerki yıllarda da prostat sorunu nedeniyle acı çekti.

Freud yaşamı boyunca ölüm düşünceleriyle meşgul oldu. Ölümün anlamı, ölüm korkusu ve daha sonra ölüm arzusu üzerine düşünceler ge-

liştirdi. Özellikle yaşlanmakta olduğu ve yaşanacak fazla zamanı kalmadığı vurgusu ağırlıklı olmak üzere bize pek çok kez bu konuyu yazdı ve anlattı. Fliess'in "dönemsel" hesaplamaları Freud'a ellibir yıllık bir yaşam süresi öngörmüştü. Bu süre geçer geçmez Freud sakince bir başka boş inancı benimsedi – 1918 Şubatında öleceği. Ve bu tarih de geçtiğinde tipik duygusuz yorumunu yaptı: "Bu, insanın doğaüstüne ne kadar az güvenebileceğini gösterir."

Tatiller Freud için gerçekten çok farklı bir yaşam anlamına geliyordu. Nefret ettiği Viyana'dan onu götüren trende büyük bir huzur ve rahatlama yaşıyor olmalıydı. Aile ve arkadaş çevresinde aylar öncesinden, çoğu kez daha ocaktan başlayarak, bir sonraki yaz gidilecek en çekici yerler üzerine tartışmalar yapılırdı. Paskalya Yortusunda genellikle araştırma gezilerine çıkar ve ailesine eğlenceli raporlar yollardı. Hepsi de bu konularda uzmandı ve beklentileri çok kesindi: Freud'un eğer isterse yazılarını yazabileceği uygun bir odası bulunan rahat bir ev, güneşe ve temiz havaya sahip belli bir yükseklik, yürüyüşleri için yakınlarda bir çam ormanı, zengin mantar yatağı, muhteşem bir manzara ve hepsinden önemlisi ortalığı dolduran turistler için çalınan açık hava müziklerinden ve diğer gürültülerden uzak ve sessiz oluş.

Savaştan önce Freud tatilde pantolon askıları, "şortu" ve yanında küçük bir *Gamsbart*'ı (Dağkeçisi kuyruğu) bulunan yeşil şapkasıyla Tirol giysileri içinde dolaşırdı. Yağmurlu havalarda giydiği kaba bir Alp pelerini ve sağlam bir baston kıyafetini tamamlardı. İlerki yıllarda bunun yerini "golf pantolonu," daha sonra da ağırbaşlı gri bir takım elbise aldı.

Freud önceleri kuka[v] oyunuyla ve çoğunlukla uzun yürüyüşlerden oluşan egzersizle oyalanırdı. Çevik, hızlı ve yorulmak bilmez bir yürüyüşçüydü.

[v] Tahta bir topla tahtadan labutları devirme oyunu. Bowling'in atası –çn.

Freud'un tatil uğraşlarını şekillendiren en tipik özellik, mantara, özellikle de onları bulmaya yönelik merakıydı. Onların nerede olabileceklerini sezme konusunda esrarengiz bir yeteneği vardı ve trenle geçerken bile bu tür yerleri gösterebilirdi. Bu amaçla çıkılan gezilerde çoğu kez çocuklardan ayrılırdı ve çocuklar kısa sürede ondan bir başarı çığlığı işitecekleriden emin olurlardı. Bulduktan sonra sessizce mantara yaklaşır, sanki bir kuş ya da bir kelebekmişçesine şapkasıyla yakalardı. Ayrıca ender rastlanan yabani çiçekleri bulmaya yönelik sonsuz bir çabası vardı ve boş zamanlarında titizlikle bu çiçeklerin cinsini saptardı. Kızlarından biri bana, babasının çocuklarına öğretmeyi özel olarak istediği üç şey olduğunu söyledi: yabani çiçeklere yönelik bilgi, mantar bulma sanatı ve *tarock* oyununun tekniği. Ve bunların tümünde bütünüyle başarılıydı.

Tatil dönemlerinde, daha çok insanlığın dişi kesimiyle ilişkilendirilen iki dışavurum ortaya çıkardı. Freud'un yön duygusu hiç yoktu ve bu nedenle kırda yolunu asla bulamazdı. Oğulları bana, uzun yürüyüşlerden geri dönerken olabilecek en yanlış yöne doğru ilerlediğinde şaşırıp kaldıklarını anlattılar, ama bu kusurunu çok iyi bildiği için kendisini gönüllü olarak onların rehberliğine bırakırdı. Ayrıca yolculuk ayrıntıları konusunda son derece beceriksizdi. Tren tarifelerinden hiçbir şey anlamazdı; daha karmaşık olan turlar kardeşi Alexander, daha sonraları da oğlu Oliver, tarafından düzenlenirdi – her ikisi de bu alanda uzmandı. İstasyona aşırı erken gelerek doğru treni bulmak için büyük önlemler alınırdı, ama o zaman bile bagajlar yanlış yere gidebilir ya da kaybedilebilirdi.

Freud, bu sakin ortamda altı hafta kadar kaldıktan sonra daha ince hazlara ihtiyaç duyardı. Bu neredeyse her zaman İtalya'ya bir yolculuk anlamına gelirdi ve bu yolculuk ender olarak yalnız gerçekleştirirdi.

Freud'un yazma alışkanlığı konusunda söylenecek fazla bir şey yoktur. Yazılarının boyutuna ve her zaman elle yazdığı mektuplarına bakılırsa, yazı yazmanın fiziksel eyleminden hoşlandığı anlaşılabilir. En küçük

kızının ona az da olsa yardımcı olması ancak son yıllarında, yetmişli yaşlarında, söz konusu oldu. Freud'un kendisini günde belli bir sayıda sözcük yazmaya zorlama gibi bir özelliği yoktu. Daha çok bir şairin dengesiz özelliklerine sahipti. Yazmak istediği bir şey olduğunu hissetmeden haftalar, hatta aylar geçirebilirdi. Bunun ardından bir yaratma itkisi, hafif bir doğum sancısı, günde en azından iki-üç satır yazma çabası ve sonunda birkaç haftada önemli bir denemenin ortaya çıktığı bir patlama gelirdi. Birkaç haftayla anlatılmak istenen sürekli bir yazma süreci değildir, tam tersine sıkı bir çalışma gününün ardından bulabildiği birkaç saati büyük bir baskı altında değerlendirmeye çalışma anlamına gelir.

Genel keyifsizliğin çeşitli diğer belirtileriyle birlikte, artan rahatsızlık her zaman Freud'un en iyi eserlerini doğurdu. Kimi zaman olduğu gibi sağlığı tümüyle yerinde ve zinde bir ruh durumu içindeyken de bir şeyler yazma diye bir sorun söz konusu değildi. Bilimsel unsurlar bir yana, onu bu kadar çok yazmaya iten kişisel bir güdü bulunduğunun farkındaydı. Bunu bana, gün boyunca bu kadar çok dinlemenin ve almanın bir şeyler verme, edilgen bir alıcı durumundan etkin bir yaratıcı durumuna geçme ihtiyacı yarattığını söyleyerek açıkladı. Yaz tatillerinin yeni düşüncelerin, yani geçmiş çalışma aylarında hastalarından edindiği sayısız izlenimin sonuçlarının yeşerdiği dönem olduğu kuşku götürmezdi. Sonra ekimde Viyana'ya döndüğünde işe koyulma arzusunda olurdu. 1913'te Ferenczi'ye de belirttiği, en iyi ürünlerinin her yedi yılda bir ortaya çıktığına ilişkin bir inancı vardı; bunun, Fliess'in dönemsellik yasalarına inanışının bir kalıntısı olduğu açıktı.

Herhangi bir çalışma içinde bulunmak Freud açısından ekmek su gibiydi. Boş geçen zamanı katlanılmaz bulurdu.

> Çalışmanın olmadığı bir yaşam türünde konforu hayal edemiyorum. Benim için yaratıcı hayal gücü ve çalışma yan yanadır; başka hiçbir şeyden keyif almıyorum. İnsanın üretkenliğinin tümüyle duygusal durumlara bağlı olduğu şeklindeki korkunç düşünce olmasaydı mutluluğun reçetesi bu

olurdu. İnsan, düşüncelerin akışının durduğu ve uygun sözcüklerin aklına gelmediği bir günde ne yapar? Bu olasılık karşısında dehşete düşmeden kalamayız. Dürüst bir adama yakıştığı gibi yazgıya boyun eğmeme karşın, bu olasılık nedeniyle gizlice şu duayı ediyorum: bedensel sıkıntı yüzünden güçlerin felç olmasına, zarar görmesine izin verme. Kral Macbeth'in dediği gibi, koşum takımları üzerimizdeyken öleceğiz.

Uzun yıllar adı kötüye çıkmış biri olarak tanındıktan sonra sonunda, Büyük Savaş'ın ardından, gerçekten ünlü olduğu gerçeğini yadsımak Freud'un asla yapamayacağı bir sahtekarlık olurdu. Bunu diğerlerine benzer basit bir durum olarak kabul etti ve giderek artan tanınma belirtilerinden elbette hoşnuttu. Ama ün kazanmak için hiçbir şey yapmadı; bu, farklı güdüler nedeniyle yaptığı çalışmanın rastlantısal bir sonucuydu. Bir keresinde şöyle söyledi: "Hiç kimse, her koşulda son derece geçici bir şey ya da bir ölümsüzlük yanılsaması olan ün kazanmak için yazmaz. Tabii ki öncelikli olarak başkaları için değil, kendi içimizdeki bir şeyi tatmin etmek için yazarız. Başkaları çabamızı fark ettiğinde elbette bu iç hazzı artırır, ama yine de öncelikle bir iç itkiyi izleyerek kendimiz için yazarız."

Belirtmek istediği şey bir kez onun sisteminden dışarı çıktığında, artık yazılarına fazla önem vermezdi. Bu ilgisiz tavır en çok, genelde oldukça dikkatsiz ve gelişigüzel bir biçimde haklarını sattığı çeviriler konusunda göze çarpıyordu. Bulunan karmaşık ve çelişkili sözleşmeleri çözümlemek oğlu Ernest'in ağır çalışma yıllarına mal oldu.

Freud'un kendisine ilişkin değerlendirmesi yeterince alçakgönüllüydü. İşte tipik bir örnek. "Son derece sınırlı yeteneklere ya da becerilere sahibim. Doğal bilimler konusunda, matematikte ve nicel şeylerde hiç yeteneğim yok. Ama sahip olduğum yetenek çok kısıtlı olsa da, büyük olasılıkla çok yoğundu."

Düşüncesinin ve çalışmalarının evriminde Freud'un Yahudiliğinin ne kadar önem taşıdığı konusunda pek çok kez görüşüm soruldu; özellikle

de mutlaka olumlu bir yanıt vermemi arzulayan muhabirler tarafından. Bunun kesin olarak önemli bir rol oynadığı, kendisinin de sık sık değindiği bir konu vardı. Çevrelerini saran muhalefet ya da düşmanlık karşısında Yahudilerin doğuştan gelen direnme ve yaşamdaki konumlarını sürdürme yeteneklerinin Freud'da fazlasıyla belirgin olduğu açıktı ve inançlarını, onlara yönelik yaygın muhalefet tarafından yok edilmekten koruma konusundaki kararlılığını bu yeteneğe bağlamakta haklıydı. Çoğunlukla Yahudi olan destekçileri için de bu geçerlidir. Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda psikanalizi sarsan muhalefet fırtınası koptuğunda onu yaşatan Yahudi olmayan kişiler yalnızca Binswanger, Oberholzer, Pfister ve bendim.

Freud, psikanalizin heyecan verici yeni buluşlarına yönelik kaçınılmaz muhalefeti oldukça önemli oranda şiddetlendiren şeyin antisemit önyargı olduğuna inanıyordu. İsviçre'deki ilk antisemit işaretler konusunda Abraham'a şunları yazdı: "Bence, eğer başka insanlarla birlikte çalışmak istiyorsak biz Yahudilerin bir parça mazoşizm geliştirmemiz ve belli ölçüde adaletsizliğe katlanmaya hazırlıklı olmamız gerek. Birlikte çalışmanın başka bir yolu yok. Eğer adım Oberhuber olsaydı tüm diğer etmenlere karşın yeni görüşlerimin çok daha az dirençle karşılaşacağından emin olabilirdin." Bu yargının ne kadarının doğru olduğunu bilmek zordur. Derneğimizde yalnızca iki Yahudi olmasına karşın, ilk oniki yılda yeterince "direnç"le karşılaştığımız İngiltere'deki deneyimim bunu tümüyle doğrulamamaktadır.

Psikanalizin yalnızca bir Yahudi tarafından mı bulunabileceği sorusunu yanıtlamak çok daha zordur. Bir yandan sonuçta bunu yalnızca bir Yahudi'nin bulduğu söylenebilir, ama öte yandan bunu bulmayan sayısız Yahudi olduğu da söylenebilir.

Genellikle bilgisizlikten doğan inançsızlığın ifadesi olan dış "eleştiri" karşısında Freud'un güçlükle kazanılmış inançlarını savunmada ve soğukkanlılığını sürdürmede gösterdiği kararlılık, çok sayıda muhalifinin

onun dogmatik, kendinden fazla emin ve herhangi bir kuşkuyu kabullenmeye asla hazır olmayan biri olduğunu söylemesine yol açtı. Böylesi bir yargının kesinlikle yanlış olduğu yazılarındaki, çeşitli sonuçların aşırı ölçüde belirsiz ve her şeyin ötesinde son çıkarımlar olarak yetersiz olduklarını kabullendiği çeşitli bölümlerle ve daha da önemlisi mektuplarındaki, bazıları buraya aktarılan, sayısız parçayla ispatlanabilir. Haklı olarak belirttiği gibi, çalışmaları konusunda herhangi bir yabancıdan daha acımasız bir eleştirmen olabilirdi.

Freud, ne kadar önemli olabileceği konusunda herhangi bir görüş oluşturamasa da, çalışmasının bir geleceği olduğundan hiç kuşkulanmadı. Buluşlarının doğru olduğunun er ya da geç ortaya çıkacağı düşüncesiyle cesaret buldu. Daha 1906'da, muhalifi Aschaffenburg hakkında yazarken şunları söylemişti: "Onu harekete geçiren şey, iyi toplumlarda benimsenmeyen şu tatsız etmen, yani cinsel olan her şeyi bastırma eğilimidir. Orada iki dünya birbiriyle savaşır ve yaşamın ortasında duran kişinin kimin yenileceği ve kimin kazanacağından kuşkusu olamaz."

1910'da, Ferenczi'nin yeni yıl kutlamasına ve övgülerine verdiği yanıtta konuyu alışıldık dürüstlüğüyle tartıştı: "Mektubundaki, yeni yılın gelişini duyuran sözcüklerin bana büyük bir haz verdiğini yadsımak boşuna olacak. Takdir edilmeye karşı, beni suçladıkları kadar duyarsız değilim. Çalışmamın değeri ve bilimin gelecekteki gelişimi üzerine etkisine gelince, bu konuda bir görüş var etmek bana da zor geliyor. Kimi zaman buna inanıyorum; kimi zaman da kuşku duyuyorum. Bunu önceden görmenin bir yolu olduğunu sanmıyorum; belki de Tanrının kendisi bile henüz bilmiyor. Her şeye karşın çalışma şimdi hepimiz için değerli olmalı ve artık bu konuda yalnız olmadığıma yürekten seviniyorum. Eğer yaşlanmazsam ondan bir şey kazanamam, ama elbette herhangi bir ödül ya da ün beklentisiyle çalışmıyorum; insanlığın kaçınılmaz nankörlüğü göz önüne alındığında, çocuklarım için de ileride bir şey beklemiyorum.

Eğer evrensel şirketi, "*Fatum & Ananke*"yi[1] ciddiye alırsak bu türden düşüncelerin üzerimizdeki etkisi çok küçük olur."

Freud, *Özyaşamöyküsü*'nde çalışmasının son bir değerlendirmesini verdi: "O zaman geriye dönüp yaşamımın çabalarının yamalı bohçasına bakarsam, pek çok başlangıç yaptığımı ve pek çok düşünce ileri sürdüğümü söyleyebilirim. Büyük mü yoksa küçük mü olacağını söyleyemesem de gelecekte bunlardan bir şeyler çıkacak. Ancak bilgimizde önemli bir ilerlemeye uzanan bir yolu açtığıma ilişkin umudu ifade edebilirim."

Freud, bir Almanca düzyazı ustası olarak değerlendirilebilir ve 1930'da, Frankfurt'ta, Goethe Edebiyat Ödülünü alma şerefini kazanması bunu kanıtlar. Freud, daha kuzeyli yazarların ağır Almancasından çok farklı olan, Avusturya yazı biçiminin *Geschmeidigkeit*'ı[2] olarak adlandırdığı şeye yönelik belirgin bir tercih sergilediği için onun Almanca metinlerinden çok Avusturyaca metinlerinden söz etmek daha doğru olacaktır.

Bilimsel yazılarının ve yazışmalarının hacmine bakarak Freud'un çok hızlı bir yazar olduğu söylenebilir. Ancak akıcılık asla dolambaçlılık haline gelmemiştir, tam tersine onun Viyana tarzının rahatlığı ve inceliği yalnızca ifadesinin sadeliğiyle dengelenir. Ancak her vicdanlı çevirmeninin kabul etmesi gerektiği gibi Freud aşırı dikkatli bir yazar değildi; zaman zaman belirsiz bir ifade konusunda kendisine soru sorulduğunda, gülerek, kendisini *Schlamperei*[3] olmakla suçlayacaktı; onun gönüllü özeleştirisi için bile katı bir deyim. Hızlı kaleminde berraklık, ama aynı zamanda atlamalar söz konusuydu.

Olağanüstü zengin bir sözcük dağarcığı vardı, ama sözcüklerinde bilgiçlik taslayan biri değildi. Bir keresinde ona, neden sözcüğü daha doğru olan "*Narzissismus*" [narsisizm] yerine "*Narzismus*" [narsizm] olarak yaz-

---

[1] Yazgı ve Kesin Gereklilik.

[2] Esneklik.

[3] Baştan savmacı

dığını sorduğumda, estetik duygusu dilbilimsel vicdanından daha güçlüydü ve basitçe şu yanıtı verdi: "Onun kulağa geliş biçiminden hoşlanmıyorum." Freud için kendi özgünlüğünden, zarafetinden ve vakarından bir şeyler katmadan basit cümleleri bile yazmak olanaksızdı. Aynı şey konuşması için de geçerliydi: en klişe konudan da bahsetse sıradanlık ona yabancıydı ve her ifade etkili, yerine oturmuş ve ayırt edici özellik taşırdı.

25

KARAKTER VE KİŞİLİK

BİR AKRABA ya da bir dost yaşamöyküsü derlediğinde kimi zaman yersiz bir biçimde anlatımda kuru bir nesnellikte ısrar eder ve özneye ilişkin kişisel görüşünü çok fazla vurgulamaktan kaçınmaya çalışır. Bunu yaptığımı sanmıyorum, ama onu çok iyi tanıyan çeşitli dostlara danışma ve Freud'un en belirgin özelliklerinin neler olduğunu düşündüklerini sorma şeklinde bir önlem aldım; bu yorumlarını eksiksiz bir biçimde dikkate alıyorum. Elbette bu yanıtlar birbirinden farklıydı.

Bir keresinde bu soruyu, yaşamının son yirmi ya da otuz yılında onu en yakından tanıyan insan olan Anna Freud'a sordum. Duraksamadan yanıtladı "yalınlığı." Bu, Joan Riviere'in de "onunla ilgili olan en önemli şey" dediği özellikti. Bu yanıta hak ettiği değeri kesin olarak vermeliyiz. Freud, hem kendisinin hem de başkalarının yaşamını karmaşıklaştıran her şeyden kesinlikle nefret ederdi. Bu, günlük yaşamın en küçük ayrıntılarına, en kişisel konulara kadar uzanan bir özellikti. Nitekim üç takım elbise, üç çift ayakkabı ve üç takım iç çamaşırıyla yetinir daha fazlasına ihtiyaç duymazdı. Uzun bir tatil için bile toplanması son derece basit bir konuydu. Bu özelliğin bir diğer yönü Joan Riviere'in, Freud'un ölümünün hemen ardından yazdığı anma yazısında belirtilmişti:

> Ama ister analiz sırasında olsun ister analiz dışında, ilgisi –tüm sabırsızlığı ve kaçınılmazlığıyla– tuhaf bir biçimde kişisellikten uzaktı. İnsan her zaman o canlılığın ardında belli bir çekincenin var olduğu izlenimi edinirdi; sanki olayları anlamayı bu kadar kesin bir biçimde istemesi kendisi için değil de, kendi dışında bir amaç içindi. Kişisel olmayan hırsında bir yalınlık vardı ve ona ilişkin en göze çarpan şey belki de buydu. Sürdürdüğü araştırmaya o kadar yoğunlaşırdı ki, benliği yalnızca bir araç olarak hizmet ederdi. İnsanın içine işleyen, dikkatli gözlerinde yalnızca yalınlık ve bir

çocuğun –hiçbir şeyi fazla küçük, sıradan ya da kötü olarak görmeyen bir çocuğun– masum, duru görüşü değil, aynı zamanda olgun bir sabır ve ihtiyat ile tarafsız bir merak da vardı. Kalın kaşların altındaki yarı-gözetleyici ve yarı-delici bakışlar, yüzeyin altını ve sıradan algıların sınırlarının ötesini görme gücünü sergilerdi. Ama aynı zamanda, pek çok insanın anlayamayacağı kadar ender görülen muallak yargıları, sabırla ve özenle inceleme yeteneği de sergilerdi; soğukkanlı şüpheciliği bile sinizm ya da kötümserlik olarak değerlendirilip yanlış anlaşıldı. Onda, sonsuz bir iz üzerindeki avcı ile sürekli olarak hareketsiz durarak denetleyen ve gözden geçiren bir gözcünün bir bileşimi vardı; duyguların kaynaklarını ve kadın ve erkeğin davranışını keşfetme ve anlama gücü işte bu bileşimden yeşermişti. Şaşmaz bir dürüstlüğün eşlik ettiği yılmaz cesaret ve kararlılık, onun büyük başarılarını gerçekleştirmesini sağlayan gözlem yeteneklerini, "korkusuz hayal gücünü" ve içgörüsünü destekleyen niteliklerdi.

Kızının sezgisel olarak öne çıkardığı bu özelliğin yalnızca çarpıcı değil, aynı zamanda temel bir özellik olduğu, temanın geliştirilebilmesindeki kolaylık ve bunun aydınlattığı çok sayıda diğer nitelikle gözler önüne serilir. Bu, öncelikle onun hareketlerinde görülüyordu. Freud'un pozdan, hava atmaktan ya da gösterişten çok uzak sakin bir tavrı ve yalın bir asaleti vardı. Çalım satmaya ve şarlatanlığı, ikiyüzlülüğü ya da karmaşık entrikaları hatırlatan her şeye karşı kesin bir tiksinti duyardı. Ona atfedildiğini duyduğum "kibirli" ve "gururlu" sözcükleri tuhaf bir biçimde talihsiz uydurmalardır. Konuşması doğrudan ve ölçülüydü; deyimler ve lafı dolandırmalar yoktu. İncelikli biri olarak adlandırılması zordur, ayrıca başkalarının duygularına karşı gerçek düşüncelerini belirtmediği sürece nezakete fazla değer vermedi. Bir yabancının bazen onun tavrını bir parça kaba bulduğunu duymak beni şaşırtmaz. Yine de ulaşılması son derece kolay biriydi ve kendisini görmek isteyen birini, ziyaretçinin güdüsü boş bir merak olsa bile, ender olarak reddederdi.

Doğal olarak Freud, yakınlarıyla olduğu zaman rahatlar ve son derece uysal bir tavır takınırdı. Gerçekten esprili biri değildi, ama yaşamın gülünç yönlerine ilişkin keskin bir duyguya sahipti ve bir haber karşısında-

ki yorumu güldürücü bir özdeyişi, bir atasözünü ya da genellikle bir Yahudi fıkrasını aktarma şeklinde olurdu. Ama insan daima, ilişkinin onun denetimi altında olduğunu hissederdi. İnceleği ve erişilebilirliği o öyle istediği vardı. İnsan, bunun ardında, izinsiz girmenin küstahlık olacağını bildiği korunaklı bir bölge olduğunu hissederdi ve hiç kimse asla buraya girmeye kalkışmadı.

Burada tartışmalı bir noktaya dikkat çekmek gerekir. Freud, kişiliğinin ne kadarını başkalarına göstereceği ve ne kadarını gizleyeceği konusunda karar vermeye yalnızca kendisinin hakkı olduğunu her zaman ısrarla savundu: genel anlamda oldukça anlaşılabilir bir durum. Ama tutumunda, bu durumun ötesine geçen ve mahremiyet sözcüğünün gizlilikle yer değiştirdiğini doğrular gibi görünen özellikler vardı. Çünkü bu durum mahremiyet ya da gizlilik için hiçbir neden olmadığı zamanlarda bile geçerliydi ve gücü yine gerçekten dikkat çekiciydi. Freud genelde çekinceleri olan bir insan değildi; her konuda kendisini son derece özgür bir biçimde ifade etti ve görüşlerini asla saklamadı. Ama her nedense, kişiliği hakkında yalnızca kendi açıkladığı kadarının izin verilebilir konular olduğu ve her tür özel sorgulamaya içerleyeceği izlenimini karşısındakilere aktarmayı başardı. Çocukluk ve gençlik yıllarından çocuklarına hiç söz etmedi; bu konudaki bilgilerinin çoğunu elinizdeki çalışmadan edindiler. Açıkça yasaklanmasa da konu tabu gibiydi ve bunu asla yıkmaya çalışmadılar. Orta yaşlarında, yazmakta olduğu konuları bize her zaman anlatırdı, ama yaşamının son yirmi yılında en yakınlarına bile bu bağlamda tam bir gizlilik sergiledi; yalnızca, zamanı geldiğinde göreceklerini söylüyordu. Özellikle, daha önce de değindiğimiz gibi, iç yaşamıyla ilgili olarak dünyaya gösterdiği –düşlerinin analizinde göze çarpan– yalın resim ile aşk yaşamı konusundaki suskunluk arasında çarpıcı bir zıtlık vardı. Kuşkusuz kutsallık bu noktaya odaklanmıştı ve ergenliğindeki en masum ve geçici aşk duygusunu gizlemek için bile aldığı olağanüstü önlemleri belirtmiştik.

Öte yandan Freud, tuhaf bir biçimde başkalarının sırlarını kolay tutamayan biriydi. Aslında kesinlikle boşboğaz olarak ünlenmişti. Bana, meslektaşlarımızın özel yaşamları konusunda pek çok kez söylememesi gereken şeyleri anlatmıştı. O sıralarda, belki de bu türden acı verici bilgileri taşımanın onun için zor olduğunu ve ağzının sıkılığına güvenebileceği bir yabancıya kendini açarak bir rahatlama sağladığını düşünüp onu bağışladım. Büyük olasılıkla bu tahminim çok da yanlış değildi. Kendi sırlarını saklamasına da, bu dolaylı yol sayesinde boşalttığı belli bir gerilim eşlik ediyor olabilir.

James Strachey, Freud'un yanında çalışmaya gittiğinde, o sıralarda onu ne kadar az tanıdığımı bildiren ve tümüyle övgüsel olmayan bir tavsiye mektubunu Freud'a yolladım. İlk oturumlardan birinde Freud yan odaya geçmiş, mektubu getirmiş ve yüksek sesle ona okumuş. Bir başka olayda Freud'a, onun tedavi ettiği hastalarımdan birine ilişkin –bir yasadışı yollardan morfin kullanımı sorunu– bilmesi gerektiğini düşündüğüm bazı özel bilgileri yolladım ve hastanın bundan haberi olmamasının önemli olduğunu söyledim. Bana bilgiyi gizli tutacağı güvencesini verdi, ama çok geçmeden hastadan, benim eylemimden yakınan kızgın bir mektup aldım.

Freud'un karmaşıklığın yerine yalınlığı tercih etmesi, kişiliğindeki iki diğer çizgiyle yakından ilişkiliydi: resmiyetten hoşlanmaması ve kısıtlanmaya dayanamaması. Bu ilk özellik, onun, toplumsal ilişki ve deneyim için çok az fırsat bulunan aşırı yoksul bir çevrede yetişmesine bir ölçüde bağlanabilir. Gelecekteki karısına yazdığı ilk mektuplarda pek çok kez, toplumsal incelikler edinmemesinin ve âşıklık sanatında usta olmamasının yarattığı aşağılık duygusunu itiraf etti. Ancak sonraki yıllarda bu tür sorunları aştı ve onu görmüş geçirmiş biri olarak değerlendirmek zor olsa da–değerli koleksiyonundan armağanlar vermek gibi– zarif dav-

ranışlar sergileyebildi ve toplumsal davranışlarına kusur bulunamazdı.[1]

İnsanların ilişkilerini kuşatan karmaşık korumalara, özellikle de yasal olanlara tahammülü çok azdı. Eğer insanlar birbirlerine güveniyorlarsa bu türden korumalar gereksizdi; eğer güvenmiyorlarsa hiçbir koruma sonucu değiştiremezdi. Amerikan psikanaliz derneklerinin, üyeleri arasındaki ilişkileri düzenlemek üzere genellikle avukat kullandığını duyduğunda gerçekten utanmıştı. Bu tutum o kadar köklüydü ki, daha incelikli yönetim konuları ortaya çıktığında çok daha güç sorunlar yarattı. Uluslararası Psikanaliz Birliği için kısa bir tüzüğe göz yummasını sağlamamıza karşın, Freud bir dernekte kurallar olması için çok az neden görebiliyordu. Belli bir kuralı ya da yasayı çiğneyen bazı eylemler önermesi –belirtilecektir– kimi zamanlar söz konusu olabiliyordu. "O zaman değiştirelim; eğer isterseniz kolaylıkla yeniden yürürlüğe sokarsınız." Çoğu kez bir kördüğümü çözmektense onu kesmeyi tercih ederdi.

Yasalara daha fazla boyun eğen insanlar Freud'un bu tutumunu bütünüyle keyfilik olarak yorumlamış olabilirler, ama bu uygun bir ifade olmaz. Bu tutum daha övgüye değer bir kaynaktan çıkıyordu. Onun için önemli olan, en iyisi olduğunu hissettiğimiz kararı değişmez bir kural tarafından engellenmeden verme özgürlüğünü elimizde bulundurmamızdı. Yine de bu açıklamanın yeterli olamayacağı başka durumlar da vardı, yazılarında başka analistlere yaptığı göndermeler konusu gibi. Nörolojik çalışmalarında Freud'un kaynakça göndermeleri titiz bir biçimde doğru ve kapsamlıyken, analitik yazılarına geldiğinde durum değişiyordu. Bir keresinde Rank, şakayla karışık, Freud'un diğer analistlerin yazılarına yaptığı göndermeleri, İmparatorun madalyaları dağıtmasına benzetti: o an içinde bulunduğu ruh durumu ve beğeniye göre. Hatta bunun da

[1] Belki de kronik nezlesinin ve aşırı sigaranın neden olduğu balgam çıkarma ve tükürme alışkanlığı bu konuda istisnadır. Bu türden davranışlara alışkın olmayan batılı hastalar bundan rahatsız olabiliyordu, bu durumda Freud onların fazla nanemolla olduğunu söylerdi.

ötesine geçer ve bunları yeniden dağıtırdı. Okuduğu bir kitapta benim vardığım önemli bir sonucu kitabın eleştirmenine mal ettiğini anımsıyorum; ama o sırada ben gözden düşmüştüm, o ise gözdeydi.

Bu açıkça görünen keyfilik bir ölçüde Freud'un kişiliğindeki son derece beklenmedik bir öğeden, insanları ak ve kara olarak değerlendirmesinden kaynaklanıyordu. Bu beklenmedik bir öğedir, çünkü bir insanı insan yapmak için ne kadar karışık bir iyi ve kötü nitelikler karması gerektiğini Freud'dan daha iyi hiç kimse bilemezdi. Yine de bilinçli yaşamında, kuşkusuz çok daha fazla oranda bilinçdışında, insanlar çoğunlukla aralarında fazla mesafe olmayan iyi ve kötü olarak ikiye ayrılmışlardı – ya da belki de daha doğrusu sevilenler ve sevilmeyenler olarak. Ve aynı insan zaman içinde bir kategoriden diğerine geçebilirdi. Böylesine önemli bir psikolog için daha da tuhaf olan şey, hepimizin görüş birliği içinde olduğumuz onun da zavallı bir *Menschenkenner* – insanları tanıyamayan biri– olduğu olgusuna inanmasıydı. İki özellik birlikte hareket ettiği için insan belki de bunu tuhaf olarak değerlendirmemeli.

Pek çok kez Freud'un, arkadaşlarıyla kavga etmek zorunda kalacak kadar uzlaşmaz biri, karamsar ve kibirli bir insan olduğunu okudum. Bu olumsuz yorumlarda nasıl bir gerçeklik öğesi olabileceği konusu üzerinde durmak isterim. Freud'la ilgili olarak bana en sık sorulan soru, birlikte çalışmak için onun nasıl bir insan olduğuydu. Bunun yanıtı çok basit. Onunla çalışmayı her zaman kolay ve zevkli buldum; benim konumumdaki başka bir insanın da aynı şeyi söyleyeceğinden eminim. Çok neşeli, uzlaşmacı ve eğlenceli bir çalışma arkadaşıydı; önüne koyduğumuz planlar üzerine ender olarak fazla eleştiride bulunurdu. İnsanın onun önyargılarıyla ara sıra yüz yüze geldiği doğrudur; bu önyargılar kimi zaman o kadar katı olabilirdi ki rotayı başka bir yöne çevirmenin dışında yapacak şey kalmazdı.

Genelde Freud'un karamsar biri olduğu düşünülür. Neşeli bir insan

olduğu kesindi, dolayısıyla yapılabilecek en kötü şey belki de onun, yaşamda sık rastladığımız "neşeli karamsarlar"dan biri olduğuna inanmaktır; aslında bu, kendisini tanımlamak için pek çok kez kullandığı bir deyimdir. Ama bu gerçekten doğru olamaz. Kesinlikle uygun olan sözcük "gerçekçi"dir – yanılsamalardan kurtulmuş biri. Yaşamı temelde kolaydan çok, zor olarak değerlendirdiği doğrudur. Yaşam aslında katlanılması gereken bir şeydi. İnsan bunda başarılıysa içinde zevk alınacak çok şey vardı ve yaşanmaya değerdi. "Geçicilik" üzerine kısa makalesinde, yaşamın olumlu şeylerinin geçicilikleri nedeniyle değerlerini yitirdikleri düşüncesini tümüyle saçmalık olarak tanımlar; bir an bile sürmüşlerse iyi olabilirler.

Freud şimdiki zamanda yaşadı. Hem bireylerin hem de insan ırkının geçmişine yönelik büyük merakına ve insanın yalnızca bunu araştırarak değerli ve yararlı bir şeyler öğrenebileceğine yönelik inancına karşın artık kendi geçmişiyle ilgilenmiyordu ve bundan asla söz etmedi. Kişisel olarak onun için önemli olan, elbette oldukça yakın gelecek için planlar da dahil olmak üzere, şimdiki zamandı. Genel anlamda gelecek konusuna gelince, bunu fazla düşündüğünü sanmıyorum. Hem maddi koşulların hem de ruhsal güdülerin inanılmaz karmaşıklığının farkındaydı, dolayısıyla gelecek gibi kestirilemez şeyler üzerine tahminlerde bulunmak zaman kaybıydı. Ancak bu konuda kötümser olma eğiliminde değildi. Reik'a yazdığı bir mektupta şöyle der: "Dünya ve günümüzdeki insan ırkı konusundaki yargına katılmama karşın, daha iyi bir gelecek düşüncesini karamsarlıkla reddetmeni, bildiğin gibi, haklı bulamam." Freud açık toplumsal reformlardan yana olabilirdi, ama uzun dönemde bunların gerçekten memnuniyet veren bir uygarlık yaratacaklarından emin değildi. Daha kökten bir şey gerekliydi.

Kibirliliğe gelince, bu Freud'a hiç de uygun düşmeyen, gerçekten saçma bir sözcüktür. Eğer çok arzuluyorsak, güçlükle kazanılmış inançlarına sahip çıkmadaki kararlılığını betimlemek için inatçı sözcüğünü kulla-

nabiliriz, ama bu inançların değişmezliği ve düzeltmeye açık olmayışları kastediliyorsa bu sözcük yanlış olur. Freud'un, bilinmeyene uzanan yolda yavaş yavaş yönünü bulma biçimi ve artan deneyimlerin vardığı sonuçlarda yarattığı değişiklikler tarihsel olgulardır. Engin bilinmeyen karşısında Freud'un tutumu, bilgi kumsalında çakıl taşlarıyla oynayan Newton'ınkinden farklı olamaz. "Birkaç başlangıç" yaptığını ve birkaç yeni yol açtığını biliyordu, ama bunların nereye uzanabileceklerini tahmin edemezdi ve etmeye de çalışmadı. Tamamlanmış bir düşünce sistemi yapılandırma yeteneği olduğunu hayal edecek kadar filozof değildi; başlangıçlar bu tür şeylerden çok uzaktır.

Freud'un, kendisini hiç büyük bir adam olarak düşünüp düşünmediğini ya da büyük olarak değerlendirdiği insanlarla kendini karşılaştırmayı aklına getirip getirmediğini çok merak ediyorum: Goethe, Kant, Voltaire, Darwin, Schopenhauer, Nietzsche. Marie Bonaparte bir zamanlar, onun Pasteur ve Kant'ın bir karışımı olduğunu düşündüğünü söylemişti. Freud'un yanıtı şöyle oldu: "Bu değerli bir övgü, ancak görüşünüzü paylaşamam. Alçakgönüllü olduğum için değil, hem de hiç değil. Keşfettiğim şeye çok değer veriyorum, ama kendime vermiyorum. Büyük kaşiflerin büyük adamlar olması gerekmez. Dünyayı Kolomb'tan daha fazla kim değiştirdi? O kimdi? Bir maceracı. Kişiliği olduğu doğru, ama büyük adam değildi. Bu durumda kişinin, gerçekten büyük olmadan da büyük şeyler bulabileceğini görüyorsunuz." Kendisiyle ilgili bir şeyden emindi: zihinsel yeteneğinin zayıf olduğundan. Çok sayıda insan bunları kolayca yapabiliyorken kendisinin asla anlayamayacağını bildiği pek çok şey vardı, örneğin matematik ya da fizik.

Kaynağı ne olursa olsun –ve bu sorun karşısında Freud'un da sürekli olarak kafası karışıyordu– ahlaksal bir tutum o kadar derinlerine aşılanmıştı ki, onun özgün doğasının bir parçası gibi görünüyordu. Hangi davranış biçiminin doğru olduğu konusunda hiçbir zaman kuşkusu olmadı. Her şey çok açıktı, nitekim en sevdiği alıntı F. T. Vischer'in bir sö-

züydü: "Ahlaklılık kendinden menkuldür." Freud ahlaksal duyarlılığın kökenine ancak yaşamının son döneminde ışık tutabildi.

Putnam'a yazdığı bir mektup, ahlaka yönelik tutumu konusunda son derece açıklayıcıdır. 1915'te Freud, Putnam'ın yeni yayımlanan *İnsan Güdüleri* başlıklı kitabını okudu ve aşağıdakileri yazdı:

> Sonunda, yayımlanmasından uzun bir süre sonra kitabın elime geçti. Henüz bitirmedim, ama benim için en önemli olan, din ve psikanaliz üzerine bölümleri okudum ve sana onlar hakkında yazma itkisine teslim oldum.
>
> Benden övgü ve kabul beklemediğin kesin. Bunun, vatandaşların üzerinde büyük bir etki yaratacağını ve pek çoğunda derinlere kök salmış dirençleri yıkacağını düşünmek çok hoş. Yirminci sayfada, kendime en uygun gördüğüm bölümü buldum: "Kendimizi, olgunluk ve erkekliğin incelemesine geçmeden önce toyluk ve çocukluğu incelemeye alıştırmak, başladığımız girişimin kapsamı konusundaki görüşlerimizin çoğu kez, istenmeyen bir biçimde sınırlanmasına alışmaktır."
>
> Benim durumumun bu olduğunu anlıyorum. Konunun diğer yönünü yargılama konusunda kesinlikle beceriksizim. Bu tek taraflılığı, diğer insanların nasıl uzak duracaklarını bildikleri gizli olanı görebilmek için kullanmış olmalıyım. Bir savunma tepkisi vermemi haklı çıkartan gerekçe bu. Her şeye karşın tek taraflılığın kendi içinde bir yararlılığı vardı.
>
> Öte yandan, ideallerimizin gerçekliği konusundaki tartışmaların bende derin bir etki bırakmaması fazla bir şey kanıtlamaz. Mükemmellik görüşlerimizin ruhsal bir gerçekliği olduğu olgusundan, onların nesnel varlığına inanmaya uzanan bir geçiş bulamıyorum. Elbette tartışmalardan ne kadar az şey beklenebileceğini sen de biliyorsun. *Kadiri mutlaktan*[1] hiç korkum olmadığını da ekleyeceğim. Eğer karşılaşacak olsaydık onun bana yöneltebileceğinden daha fazla suçlamam olurdu. Ona, neden bana daha iyi bir entelektüel donanım vermediğini sorardım ve o, sözde özgürlüğümden en iyi biçimde yararlanmadığımdan yakınamazdı. (Bu arada, her birimizin yaşam enerjisinin bir parçasını temsil ettiğimizi biliyorum, ama enerjinin özgürlükle ne ilgisi olduğunu anlamıyorum, yani şartlandırıcı etmenlerin eksikliği.)

---

[1] *Der Liebe Gott.*

Ayrıca sana, yeteneklerimden hiçbir zaman hoşnut olmadığımı ve hangi yönlerden eksik olduklarını tam olarak bildiğimi, ama kendimi Th. Vischer'in eşsiz sözünün altına imza atabilecek, son derece ahlaklı bir insan olarak gördüğümü söylemeliyim: "Ahlaksal olan kendinden menkuldür" [aynen alınmıştır]. Adil olma ve başkalarını düşünme, yani onların acı çekmesine neden olmaktan ve onlardan yararlanmaktan nefret etme anlamında kendimi, bildiğim en iyi insanla karşılaştırabilirim. Hiçbir zaman alçakça ya da kötü niyetli bir şey yapmadım ve bunu yapmaya yönelik bir kışkırtma da sergilemem, yani bundan zerre kadar gurur duymuyorum. Sözünü ettiğimiz ahlak düşüncesini cinsel değil, toplumsal anlamda ele alıyorum. Toplumun, en aşırı biçimiyle Amerikan toplumunun tanımladığı şekliyle cinsel ahlak son derece aşağılık bir şeymiş gibi görünür. Kendim böyle bir özgürlükten çok az –yalnızca kendimin izin verilebilir olarak değerlendirdiği kadar– yararlanmama karşın, karşılaştırılamayacak ölçüde daha özgür bir cinsel yaşamdan yanayım.

Ahlaksal taleplerin dile getirilmesindeki açıklık genellikle üzerimde hoş olmayan bir etki bırakır. Gördüğüm dinsel-etik kuramlara dönmeler çok çekici olmadı. [Jung'a açık bir gönderme.]

Ancak sana katılabileceğim bir nokta görüyorum. Kendime, neden her zaman onurlu, başkalarını korumaya hazır ve mümkün olan her durumda iyi kalpli davrandığımı ve diğer insanlar acımasız ve güvenilmez oldukları için bu yolun, insanın kendisine zarar verdiğini ve onu örselediğini gözlemlediğimde neden böyle davranmaya son vermediğimi sorduğumda hiçbir yanıtımın olmadığı doğru. Bu kesinlikle akıllıca değildi. Gençliğimde hiçbir zaman özel bir yüksek etik amaç hissetmedim, pek çok insandan daha iyi olduğum sonucuna vardığımda belirgin bir memnuniyetim de olmadı. Belki de bunu itiraf ettiğim ilk insan sensin. Bu durumda, senin ideal biçimlere yönelik bir dürtünün yapımızın temel bir parçasını oluşturduğuna ilişkin görüşünü kanıtlamak için benim durumum örnek gösterilebilir. Bir de bu değerli yapı başkalarında da daha fazla gözlemlenebilseydi! Eğer birisi, içgüdülerin yüceltilmesini, onların bastırılmaları gibi eksiksiz bir biçimde inceleyecek araçlara sahip olsa, senin insancıl varsayımını gereksiz kılacak oldukça doğal bir psikolojik açıklamayla karşılaşılabileceğine ilişkin gizli bir inancım var. Ama söylediğim gibi, bunlar hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Neden benim –ve bu arada altı yetişkin çocuğumun da– tümüyle

edepli bir insan olmam gerektiği benim için oldukça anlaşılmaz.

Freud, erkeklerle ilişkilerini bir sevgi ve nefret dönüşümünün etkilediğini söylerdi ve kuşkusuz bu etki kendini sık sık göstermiştir. Ancak çok daha tutarlı bir tutum sergilediği kadınlarla ilişkisinde bu türden rahatsız edici bir ikirciklik hiçbir zaman sorun olmadı. Bu tutum daha çok eski moda olarak adlandırılabilir. Bu konudaki entelektüel görüşleri ne olursa olsun, yazılarında ve yazışmalarında, duygusal tutumuna ilişkin pek çok gösterge bulunur. Erkek cinsini evrenin efendisi olarak kabul ettiğini söylemek kesinlikle fazla ileri gitmek olacaktır, çünkü doğasında bir nebze olsun kibir ve üstünlük duygusu yoktu, ama kadın cinsine ilişkin görüşünün, ana işlevleri erkeklerin ihtiyaçlarını ve rahatlıklarını sağlamaya hizmet etmek olan melekler şeklinde olduğunu belirtmek belki de daha adil olacaktır. Mektupları ve seçtiği sevgili, aklında yalnızca bir tip –yumuşak, dişil bir tip– cinsel nesne olduğunu belli ediyordu. Ancak daha zayıf bir cinse ait olsalar da kadınları erkeklerden daha üstün ve etik olarak daha soylu buluyordu; onların bu özelliklerinin bir bölümüne sahip olmak istediğine ilişkin göstergeler vardır.

Freud'un, kadın psikolojisini erkeklerinkinden daha karmaşık bulduğu kuşku götürmez. Bir defasında Marie Bonaparte'a şunları söyledi: "Şimdiye kadar yanıtlanmamış ve kadın ruhuna yönelik otuz yıllık araştırmama karşın henüz benim de yanıtlamayı başaramadığım büyük bir soru var 'Kadınlar ne ister?'"[1]

Freud, daha entelektüel ve belki de eril görünen bir başka kadın tipiyle de ilgiliydi. Daha mükemmel olsalar da bu tür kadınlar erkeklere oranla Freud'un yaşamına daha az girdi, ama en ufak bir biçimde de olsa onda erotik bir duygu uyandırmadılar. En önemlileri, öncelikli olarak, baldızı Minna Bernays, sonra kronolojik sırayla Emma Eckstein, Loe Kann, Lou Andreas-Salomé, Joan Riviere, Marie Bonaparte'dı. Freud, Lou

[1] *Was will das Weib?*

Andreas-Salomé'nin seçkin kişiliği ve etik ideallerine karşı özel bir hayranlık duyuyor, onları kendisininkinden üstün görüyordu.

Freud alışılmışın oldukça ötesinde bir biçimde tek eşliydi. Erkeklerin tüm yaşamlarını tek bir kadın dışında hiçbir kadın tarafından erotik biçimde ciddi olarak heyecanlandırılmadan geçirdikleri söylenebilir mi? Ama öyle görünüyor ki Freud için bu geçerliydi. Bunu başarabilen diğer erkekler, eğer hepsi de Freud'un durumunda olduğu gibi büyük seçimleriyle iyi anlaşırlarsa, aslında şanslıdırlar; ama onların erkeklerin gerçek özeliklerini temsil eden grup olarak kabul edilip edilemeyecekleri yalnızca toplumsal ya da psikolojik antropolojinin yanıtlayabileceği bir sorudur.

Kuşkusuz Freud her iki cinsin üyeleri üzerinde de oldukça önemli bir çekim yaratıyordu ve elbette bu durum yalnızca davranışlarının çekiciliğine ya da centilmenliğine bağlanamazdı. Kadınlar –onu yalnızca çok az tanıyanlar ya da kişisel olarak hiç tanımayanlar bile– onun kendinden emin güç ile hiç azalmayan saygı ve sevecenlikten oluşan garip bileşimini karşı koyulmaz buldular; o güvenebilecekleri bir erkekti. Ayrıca Freud'un, kendi kişiliklerine yönelik açık ilgisinden de etkilendiler. Erkekler de genellikle onun yarattığı güvenilir kesinlik havasından, gerçek baba imgesinden, her şeyi aşan bilgisinden ve şefkatli hoşgörüsünden etkilendiler; açıkçası hayranlık duyabilecekleri ve belki de örnek alabilecekleri bir insandı.

Freud'un öğrencilerinden çoğu, onun taviz vermez dualizmi olarak adlandırılan şeyden etkilenmişti. Heinz Hartmann'ın "kuramları, iki karşıt gücün etkileşimi üzerine kurma eğiliminde olan çok tipik türden diyalektik düşünce" olarak adlandırdığı şey tüm çalışmasına egemendir. Elbette bu, onun temel sınıflandırmalarında çok belirgindi: sevgi-açlık, ego-cinsellik, oto-erotizm-heteroerotizm, Eros-Thanatos, yaşam-ölüm ve benzerleri. Sanki iki karşıta –asla ikiden fazla değil– bölemediği sürece, bir konu üzerinde düşünürken zorluk yaşıyormuş gibiydi.

İnsan doğal olarak, Freud'un kendi kişiliğindeki dışavurumlar ile bu eğilimi ilişkilendirmeye niyetlenir. Bilimsel disiplin ile felsefi kurgu, tutkulu sevgi itkisi ile olağanüstü büyüklükte cinsel bastırma, tüm yazılarında parlayan güçlü erkekliği ile dişil ihtiyaçları; her şeyi kendi başına yaratma arzusu ile başkaları tarafından teşvik edilmeye duyduğu özlem, bağımsızlık aşkı ile bağımlılık ihtiyacı arasında bir çekişme vardı. Ama böylesi düşünceler, basit çözümlerin çekiciliğine kapılma tehlikesini mutlaka taşırlar.

Şimdi Freud'un dehasının sırrına elimden geldiğince yaklaşma gibi cüretkâr bir girişimde bulunmayı öneriyorum. Cesur bir çaba, insan bunu başaramayabilir.

Freud'u ilk tanıdığımda onun doğruluk, mutlak dürüstlük, hoşgörü, rahat ilişki kurabilme ve temelde iyi niyetli olma gibi açık niteliklerini gözlemledim. Ama kısa süre sonra daha çok ona özgü olan bir başka özelliği de fark ettim: başka insanların görüşlerinden etkilenme konusundaki tavrı. Kibarca onları dinler, ilgi gösterir ve çoğu kez o görüşler üzerine zekice yorumlar yapardı, ama her nasılsa insan bir şekilde bu düşüncelerin onunkileri etkilemediğini hissederdi. Bu, insanın, gerçekte kendisini kişisel olarak ilgilendirmeyen bir şeye ilgi göstermesine benziyordu.

Bu durum dik kafalı ya da inatçı biri olmasından kaynaklanmıyordu, zaten bu sözcük tipik olarak etkin arzuları, bir şey yapma ya da onu elde etme konusunda bir ısrarı anlatmak için kullanılır. Olumsuz direnç karşısında istenci özel olarak alışılmadık bir güç sergilerdi. İstenci bir kez kesinleştiğinde belli bir yöne saptırılması ya da yönlendirilmesi olanaksız olurdu. "Hayır" onun için etkili bir sözcük olabilirdi. Yaşlandığında, ona sanki bir çocukmuş gibi bakmak isteyen ellere ne kadar azimli bir biçimde direndiğini düşünmeme neden olan "*nein, nein, nein*" sözcüğünü, şiddetli bir baş sallamanın eşliğinde yineleyecekti.

Freud'un yeni, hatta gerçekleşmesi büyük ölçüde imkansız olan dü-

şüncelere açık ve kalıtımsal olarak en özgür kurgulara yönelmiş esnek ve devingen bir zihni vardı. Ama zihni yalnızca düşüncelerin kendisinden çıkması koşulunda bu biçimde çalışıyordu; dışarıdan gelen düşüncelere karşı direnç gösterebiliyor, zihnini etkilemek için bunların gücü yetmiyordu. Bunun açıklaması olduğunu düşündüğüm şeye rastlayana kadar, dıştan gelen düşüncelere yönelik bu direnç karşısında şaşırdım. Kısa süre sonra doğrulanan bir sezgi bana, Freud'un büyük zihinsel bağımsızlığının ve düşünceleri kuşkuyla eleştirmesinin yanında bunun tam tersi gizli bir özellik de olduğunu söyledi – direnç başkalarından fazlasıyla çabuk etkilenme tehlikesine karşı bir savunmaydı. Savaştan önce tedavi ettiği, yaşamöyküsünü ayrıntılı olarak bildiğim bir hastada, Freud'un kesinlikle yalan olduğunu bildiğim açıklamalara inandığına ve bu arada da gerçekten doğru olan şeylere inanmayı reddettiğine defalarca rastladım. Joan Riviere bu safdillik ve inat bileşiminin olağanüstü bir örneğini anlatmıştır. Onun analizi sırasında bir sabah Freud, son derece kızgın bir biçimde, henüz gördüğü –her yer dururken– Ipswich'teki bir İngiliz analistin sergilediği acı verici bir biçimde yüz kızartıcı ve aslında akıldışı kötü davranıştan şikâyetçi olan bir hastadan söz etmiş. Bayan Riviere bunun uydurma bir hikâye olduğunu hemen anlamış ve o isimde bir İngiliz analist bulunmadığını, İngiltere'de, Londra dışında, ne Ipswich'te ne de başka bir yerde hiçbir zaman bir analist olmadığını söylemekle yetinmiş. Bu bir etki yaratmamış ve Freud, böylesine rezil bir davranış karşısındaki tiradını sürdürmüş. Ancak kısa bir süre sonra Freud, Abraham'dan, bir İngiliz bayana ona danışmasını önerdiğini ve bu bayanın doktorlar hakkında inanılmaz hikâyeler uydurmaya meraklı ağır bir paranoyak olduğunu bildiren bir mektup almış. Böylece zavallı Abraham, Ipswich'in aşağılık analisti olmuş!

Freud'un, çok sıkı bir biçimde savaşmak zorunda kaldığı safdilliğine ilişkin tartışılmaz kanıtlar vardır. Doksanlı yıllarda, arkadaşı Fliess'in şaşırtıcı sayılara ilişkin fantezilerini yıllarca benimsedi – ve hatta kendi-

sini bunlara inanmaktan tümüyle kurtardığından emin değilim. Dolayısıyla Freud düşüncelerinin, duygularını uyandıran birisinden ne kadar aşırı ölçüde etkilenebildiğini yaşadığı acı deneyimlerden biliyordu.

Ayrıca psikopatoloji üzerine ilk yayınlarında anlattığı, hastalarının anne-babaları tarafından baştan çıkarılma hikâyelerini safça kabullenmiştir. Arkadaşım James Strachey'le Freud'un safdilliği üzerine konuştuğumuzda son derece bilgece şunları söyledi: "Bu özelliğe sahip olması bizim için şanstı." Çoğu araştırmacı olanaksız olduklarını düşünerek –en azından böylesine büyük bir ölçekte– hastalarının hikâyelerine inanmaz ve bunların, histeriklerin güvenilmezliğinin bir başka örneği olduğuna inanarak konuyu elden kaçırırlardı. Freud onları ciddiye aldı ve önce onların tam olarak doğru olduğuna inandı; ancak birkaç yıllık düşünme sürecinden sonra bunların çok önemli fantezileri temsil ettiğini buldu. Bu, onun, fantezi yaşamının bilinçdışındaki önemini kavramasının ve bastırılmış çocukluk erotizminin varlığını keşfetmesinin başlangıcıydı.

Dolayısıyla Freud'un doğasındaki bu tuhaf özelliğin talihsiz bir zayıflık ya da kusur olmadığını, onun dehasının özsel bir kısmını oluşturduğu sonucuna varmalıyız. Olanaksız ve beklenmedik olana inanma eğilimindeydi – yüzlerce yıl önce Herakleitos'un belirttiği gibi, yeni gerçekler bulmanın tek yolu budur. Kuşkusuz bu, iki ucu keskin bir kılıçtır. Bu eğilim bazen Freud'un ciddi, hatta belki de komik hatalar yapmasına yol açtı, ama aynı zamanda bilinmeyenle korkusuzca yüzleşmesine de olanak sağladı.

Bu, söz konusu özelliğin bir zayıflık değil, dehanın vazgeçilmez bir aracı olması olasılığının son derece güçlü olabileceğine ilişkin ilginç bir düşüncedir.

Görüldüğü gibi, Freud'un sıkıcı bir biçimde sabırlı ve gerçeklere ussal olarak yaklaşan bir araştırmacı şeklinde betimlenmesi son derece yetersizdir. Kuşkusuz sabırlı ve ussaldı, ama bunların dışında özellikleri de vardı. Kendisini bütün gün mikroskoba bağladığı ilk bilimsel çalışma

yıllarında insafsızca denetim altında tuttuğu yaratıcı kurgu cini aslında hiçbir zaman uzun süre rahat durmadı. Kendi özçözümlemesinden sonra, bu yeni diyarın labirentlerinde emin biçimde yürümesine ve bulduklarına ilişkin kırk yıl boyunca değerli bilgiler vermesine olanak sağlayan bir denge oluşturdu. Daha ilerde göreceğimiz gibi bundan sonra, yaşamının son yirmi yılında, yaratıcı cininin dizginlerini serbest bıraktı – ve böylece şu ana kadar değeri gerektiği biçimde takdir edilmeyen, şaşırtıcı sonuçlar çıktı.

Doğruluğu sezme gücü, bunu yapmaya yönelik alışılmadık şiddette bir arzu gerektirir. Freud açıkça bu arzuya sahipti ama daha da ötesi, ben yaşamındaki en derin, en güçlü ve onu öncü başarılara yönelten gücün bu olduğunu sanıyorum. Hangi doğruluk? Ve neden bu kadar ezici bir arzu? Freud, Leonardo incelemesinde, çocuğun bilme arzusunun, çocuklukta yaşamın birincil gerçeklerine, yani doğumun anlamı ve onu meydana getiren şeyin ne olduğuna ilişkin merak uyandıran güçlü güdüler tarafından beslendiğini ileri sürdü. Freud, daha 1909'da, çocuk zihnini tartışırken şunları yazdı: "Bilgi açlığı, cinsel meraktan ayrılamazmış gibi görünüyor." Genelde bu merak, annesinin dikkatini ve bir ölçüde de sevgisini alan rakip bir çocuğun ortaya çıkmasıyla harekete geçer. Freud'un çocukluğunda bu rolü küçük Julius'un oynadığını ve ona karşı düşmanca arzuları nedeniyle davetsiz misafirin erken ölümünden kendisini sorumlu tutmaktan asla vazgeçmediğini biliyoruz. Ayrıca Martha Bernays'la nişanlılığı boyunca her alanda sergilediği büyük kıskançlığı ve sevilen kişiye tek başına sahip olmaya ilişkin aşırı arzuyu da biliyoruz. Dolayısıyla bu tür şeylerin nasıl meydana geldiğini, davetsiz misafirlerin nasıl ortaya çıkabildiklerini ve bunların ortaya çıkışından kimin sorumlu olduğunu bilmeyi istemek için iyi nedenleri vardı. İffetli ve püriten Freud'un, yıllar boyunca başka alanlarda oyalandıktan sonra, sonunda buluşlarını yaptığı alanın cinsel yaşam olması her şeye karşın şans eseri olamaz.

Yalnızca doğruluğa ulaşıldığında güvenlik –annesine sahip olmanın

verdiği güvenlik– sağlanabilir. Ama kendisi ile amacı arasındaki yasaklayıcı engelleri aşmak yalnızca kararlılık değil, aynı zamanda bilinmeyenin hayaletleriyle yüz yüze gelmek için üstün bir cesaret de gerektiriyordu. Bu yılmaz cesaret, Freud'un en üstün özelliği ve en değerli yeteneğiydi. Bu yeteneği, annesinin sevgisindeki büyük güvenden başka nereden kazanmış olabilir ki?

Şimdi bu bakış açısından yola çıkarak Freud'un kişiliğinin diğer baskın özelliklerini daha yakından anlamaya başlayabiliriz. Doğruluğu bulmak için gerçekleştirilen büyük arayışta başarı kazanılacaksa, mutlak dürüstlük ve tam bir bütünlük gerekliydi; buraya kadar her şey yeterince açık. Ama bu arayışta neden tümüyle bağımsız olması gerekiyordu? Yalnızca arayışı tek başına sürdürmesi değil, aynı zamanda –her ne kadar ona yardımcı olacaklarmış gibi görünseler de– dıştan gelen etkileri, sanki dikkatini dağıtıyorlarmış ya da onu yanıltmak üzere tasarlanmışlar gibi savuşturması gerekiyordu. Bu, onun doğasındaki güvensizlik öğesine uyar; son kertede, yaşamsal arayışında yalnızca kendisine güvenebilirdi. Ancak eğer durum böyleyse, ara sıra sergilediği tam tersi tutumu nasıl açıklayacağız? Başka biri –gizleri açıklama gücüne ondan daha fazla sahipmiş gibi görünen başka biri– tarafından anlatılan hikâyelere inanma eğilimi de vardı. Bu noktada Freud'un güvensizliğine ne oluyordu? Onun zihnini bilinçsiz olarak karıştıran bilmecelerin yanıtını başka birinin gerçekten bildiğine ilişkin bir inanca sahip olmalıydı. Ama onlar kendisine gerçeği söyleyecekler miydi? İlerki yıllarda Freud, kendi ifadesiyle, arkadaşları tarafından kendisine "ihanet edildiği" dönemlerden çok şikâyetçi oldu; sırasıyla Breuer, Fliess, Adler ve Jung yardım etmeye söz vermiş, hatta büyük araştırmasında onu esinlendirmiş ve sonra da onu terk etmişlerdi. Bu bağlamda "ihanet edilmek" sözcüğünü "aldatılmak" sözcüğüyle değiştirmekte haklı olduğumuza inanıyorum. Bu nedenle eninde sonunda gerçeği kendi başına bulması gerekecekti.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

Son Evre

(1919–39)

26

YENİDEN BİR ARAYA GELİŞ
(1919–20)

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NI izleyen yıllar son derece zordu. Viyana'da her şey durmuş ve yaşam güçlükle katlanılabilir hale gelmişti. Hiç değişmeyen besin olan sulu sebze çorbası yemeğiyle yeterince beslenmek olanaksızdı; açlık krampları geçmek bilmiyordu. Hiç ısınmayan odaları ve güçsüz aydınlatmasıyla, 1918-19 ve 1919-20 kışları en kötüsüydü. Palto ve kalın eldivenlerle de olsa, o öldürücü soğukta saatler boyunca kıpırdamadan oturmak ve hastaları tedavi etmek dayanıklı bir ruh gerektiriyordu. Bunun ardından akşamları Freud'un, yarı donmuş parmaklarıyla yazışmalara yanıt vermesi, kitaplarının yeni basımlarının ve kendisini sorumlu hissettiği dergilerin provalarını düzeltmesi gerekiyordu. Yine de bütün bunlardan sonra, yeni düşünceler tasarlamak ve yeni eserler üretmek için her nasılsa geriye enerjisi kalıyordu.

Kaçınılmaz sıkıntılara pek çok kaygı eklenmişti. Freud, İtalya'da savaş esiri olan büyük oğlundan aylardır haber alamamıştı. İki yıl boyunca oğullarının –biri hâlâ öğrenciydi– iş bulma şansı için endişelenmişti ve yalnızca onlara değil, ailesinin diğer üyelerine, çeşitli arkadaşlarına ve Hamburg'daki damadına da yardım etmek zorundaydı. Avusturya'daki ekonomik durum çok kötüydü ve gelecek de bir o kadar karanlık gözüküyordu. Freud'un mali durumu son derece ciddi bir hal almıştı ve düzelip düzelemeyeceği hâlâ belirsizdi. Kazancı, fiyatlardaki hızlı artışla aynı oranda yükselmediği için birikimlerini harcamak zorunda kalmıştı. 1919 Ekiminde bu durumun onsekiz ay daha süreceğini tahmin etti, ama bu enflasyonun artmayacağına ilişkin iyimser bir varsayıma dayalı bir tah-

mindi. Gerçekten de, 150.000 kron (o sıralarda 6000 £) tutan birikiminin tümünü yitirdi ve böylece yaşlılığı için geriye hiçbir şey kalmamıştı. Ama onun kendisinden fazla yaşayacağını düşündüğü için –gerçekten de öyle oldu– asıl kaygısı karısının geleceğiyle ilgiliydi. Karısının adına kendi yaşamını 100.000 krona (4000 £) sigorta ettirmişti. Bu konuda kendini rahat hissediyordu, ama enflasyon nedeniyle kısa süre sonra bu miktar, fayton parasını ödemeye bile yetmeyecekti.

Geçimini sağlayabilmek için tek umudunun görece daha değerli olan paralarıyla ödeme yapabilecek Amerikalı ya da İngiliz hastalara bakmak olduğunu kısa sürede anladı. 1919 Ekiminin başında, Londralı bir hekim olan Dr. David Forsyth, psikanaliz konusunda bir şeyler öğrenmek için yedi haftalığına Viyana'ya geldi. Freud, yalnızca savaştan sonraki ilk konuk olduğu için değil, aynı zamanda kendisi üzerinde oldukça önemli bir etki bırakan seçkin kişiliği nedeniyle onun gelişinden çok memnun oldu. Daha sonra, o yılın Kasım ayında, Viyana'daki yaşamın zor koşullarıyla başa çıkmak için benden yardım isteyen Amerikalı bir dişçiyi ona gitmeye ikna ettim. Beş dolarlık düşük ücreti ödemeliydi; ancak Freud, ona, yarı-Amerikalı olduğu için –öbür yarısı Macar-Yahudisiydi– yalnızca yarım ücret ödemesinin daha doğru olacağını söyledi. Bundan sonraki mart ayında, ücret olarak bir gine[v] ödeyen bir İngiliz'i ona yollayabildim. Freud bana, bu iki hasta olmasaydı iki yakasını bir araya getiremeyeceğini söyledi. Ve Ferenczi'ye şunu soruyordu: "Eğer Jones bana daha fazla hasta yollayamasaydı halim ne olurdu?" Ancak o yılın sonunda bu akış süreklilik kazandı. Yeni yetişmekte olan analistler İngiltere'den, daha sonra da Amerika'dan onun tekniğini öğrenmeye geldiler – artık yapması gerekenden fazla işi vardı. Ama bu başka bir soruna yol açtı. Farklı aksanları izlemek Freud için kolay değildi: üzüntülü bir biçimde, Avrupa'da İngilizcenin alışkın olduğu gibi net bir telaffuzla konuşulmadığın-

[v] Yirmibir şilin –çn.

dan şikâyet etti. Bu tür hastaları izlemek için sarf ettiği altı saatlik bir çabadan sonra tamamen tükeniyordu.

Çeşitli öneriler yapılmasına karşın, bir an için bile olsa göç etmeyi düşünmedi. İngiltere'ye gelmesi için ısrar ettiğimde –ki bunu daha sonra, 1938'de yapmak zorunda kaldı– şu yanıtı verdi: "Kalabildiğim sürece kendi karargâhımda kalacağım." Ancak bundan hemen önce, son ikametgâhının İngiltere olabileceği fikrini düşünmeye başladığı açıktı, çünkü Eitingon'a aşağıdaki satırları yazmıştı: "İngilizcemin pasını silmek için bugün bir öğretmenle anlaştım. Buradaki durum umutsuz ve kuşkusuz öyle kalacak. Son birikimlerimi harcadığım zaman, yani şu andan itibaren yaklaşık onsekiz ay sonra İngiltere'nin, eski düşmanlarının ülkeye girmesine izin vereceğine inanıyorum. İki erkek kardeşim İngiltere topraklarında yatıyorlar; belki ben de orada bir yer bulabilirim." Sonunda buldu.

O iki yıl içinde Avrupa'da, en çok da Avusturya'da gerçekleşen şiddetli ve ani değişimler Freud'da çaresiz, ama neşeli bir teslimiyet duygusu uyandırdı. Aşağıdaki bölümler, her biri iki hafta içinde yazılmış mektuplardan alınmıştır. Savaştan sonra aldığım ilk mektuplardan birinde şunları yazmıştı: "Hiçbir yakınma duymayacaksın. Hâlâ dimdik ayaktayım ve dünyanın saçmalığının hiçbir bölümünden kendimi sorumlu tutmuyorum." Budapeşte'de resmi kabul beklemekte olan Ferenczi'ye aynı dönemde şunları yazdı: "Temkinli bir tutum takın. Biz herhangi bir resmi yaşam biçimine uygun değiliz ve her açıdan bağımsızlığa ihtiyaç duyuyoruz. Belki de şunu demeye hakkımız var: Tanrı bizi dostlarımızdan korusun. Düşmanlarımızla başa çıkma konusunda şimdiye kadar başarılıydık. Ayrıca, içinde tekrar bir yer edinmemiz gereken gelecek diye bir şey var. Araştırma ve yardım etme şeklindeki tek amaç dışında taraflı olmaktan uzağız ve öyle kalmalıyız."

Yaklaşık aynı zamanlarda bana şunları yazdı: "Yaşamımda, ufkumun bu kadar karanlık olduğu başka bir dönem daha hatırlamıyorum – böyle

bir dönem olduysa bile ben o zaman daha gençtim ve başlayan yaşlılığın rahatsızlıklarıyla bunalmış değildim. Senin kötü zamanlar geçirdiğini ve acı deneyimler yaşadığını biliyorum ve verilecek daha iyi bir haberim ya da sunulacak hiçbir tesellim olmadığı için fazlasıyla üzgünüm. Bu yıl içinde olacağına inandığım buluşmamızda beni hâlâ dimdik ve her tür acil duruma hazır olarak bulacaksın, ama bu yalnızca duygusal olarak böyle, yargılarım kötümserlik tarafında. ... Kötü bir dönem yaşıyoruz, ama insanın başını dik tutması için bilim büyük bir güç. Sevgilerimi kabul et ve eski dostun Freud'a kendine dair daha iyi haberler ilet."

Eli Bernays'ın oğlu Edward, Freud'un Amerika'daki çıkarlarını korumak için o yıllarda elinden geleni yaptı. 1919 başında Paris'teyken, Viyana'ya, oradaki koşulları araştıran bir heyetin başkanıyla bir kutu Havana purosu yollamayı başardı; yıllardır tek bir iyi puro tatmayan amcasını hiçbir armağanın daha fazla mutlu edemeyeceğini biliyordu. Buna karşılık Freud, *Psikanalize Giriş Konferansları*'nın bir kopyasını ona yolladı ve Edward, kitabın çevrilmesine ilişkin, Freud'un hemen kabul ettiği bir öneride bulundu. O ekim ayında Freud'u gördüğümde ona, kitabın İngilizce çevirisini yapma planımızdan ve eğer Amerika hakları verilmişse bir İngiliz yayımcı bulmanın zorluğundan söz ettim. Oradaki çeviriyi durdurmak için hemen New York'a telgraf çekti, ama çok geç kalmıştı. Edward Bernays, bir dizi Columbia mezununa karma bir çeviri yaptırmak için çalışmaya hemen başlamış ve bir sonraki baharda, *Psikanalize Genel Bir Giriş* başlığıyla çıkan kitabın yayımlanması için Boni ve Liveright'la bir sözleşme yapmıştı. Freud çevirideki çok sayıda hatadan ve diğer eksiklerden rahatsız olmuştu; daha sonraları, kitabın sıkıntılı bir dönemde kendisine kazandırdığı telif gelirinden memnun olmasına karşın, bu anlaşmayı kabul ettiğine pişman olduğunu ifade etti. Bu arada Joan Riviere, 1922'de, daha doğru olan *Psikanalize Giriş Konferansları* başlığı altında yayımlanan özenli bir çeviri yaptı.

Freud'un yazın, eğer açıkça ihtiyacı varsa, Viyana'dan ayrılmasını engellemek için mali sıkıntıdan daha fazlası gerekliydi. 15 Temmuz 1919'da, oradaki "kür"ün sağladığı dinçleşmeye ihtiyaç duyan Freud ve Minna Bernays, Badgastein'e (Villa Wassing) gittiler. Karısı, iki ay önce kaptığı gribe bağlı zatürreenin art-etkileri nedeniyle Salzburg yakınındaki bir sanatoryumda nekahet dönemini geçirdiği için onlara katılamamıştı. 9 Eylülde, kızı Sophie'yi görmek için Münih üzerinden Hamburg'a uzanan rahatsız yolculuğuna başladı – bu son görüşmeleriydi, yalnızca dört ay sonra Sophie öldü. 24 Eylülde Viyana'ya döndü ve kısa bir süre sonra ben de ona katıldım: yaklaşık beş yıl sonraki ilk buluşmamız.

Savaş sonrası olaylar Freud'un düşüncelerini, yıllardır neredeyse tamamen soyutlandığı dış dünyaya çevirdi. Viyana'daki kasvetli durum, ayrıca psikanalizin en umut verici merkezi olduğunu henüz kavradığı Macaristan'la yaşanan ayrılma ve oradaki Ferenczi'yle haberleşmenin bile aşırı zor olması daha uzak ülkelerde çalışmasının ne kadar ilerlediğine ilişkin gerçek haberleri öğrenmeye can atmasına neden oldu; ona dışarıdan yollayabildiğim olumlu anlatımlar iştahını daha da kabarttı.

Avusturya ve Almanya'daki meslektaşlarının, onun çalışmasına yönelik tutumu her zamanki gibi düşmanca olduğu için moralinin düzeltilmesine ihtiyaç duyduğu kesindi. 1919, 1920 ve 1921'deki Güneybatı Alman Nörologlar ve Akıl Hastalıkları Uzmanları toplantılarında Alfred E. Hoche sürekli olarak Freud'un ve onun kuramlarının üzerinde durdu. Bunlar "bilimin ardına gizlenmiş yasak mistik çabalar"dı. Ernest Kretschmer de benzer bir dil kullandı.

Dünya Savaşı'nın hemen sonrasındaki yıllarda, İngiltere'deki entelektüel çevrelerde, Freud ve onun kuramları hakkında çok fazla konuşuluyordu. Gerçekte, ciddi öğrenciler tarafından hiçbir biçimde hoş karşılanmayan oldukça önemli bir hayranlık ya da moda söz konusuydu; biz kendimizi bilimsel çalışmamızla sınırlamak için elimizden geleni yaptık – mezhep üyesi ya da münzevi olarak adlandırılmak pahasına. İn-

giliz Psikanaliz Derneği, Şubat 1919'da yirmi üyeyle yeniden örgütlenmişti. İngiliz Psikoloji Derneği de kapsamlı bir değişim geçiriyordu; J. C. Flugel sekreterdi ve ben de bu değişimi gerçekleştiren konseyin başkanıydım. Ortaya çıkan sonuçlardan biri, görüşlerimizin diğer tıbbi psikologlarla tartışılması için değerli bir görüş alışverişi alanı olduğu kanıtlanan özel bir tıbbi bölüm kurulmasıydı. Bu bölümün saygınlığını artırmak için ünlü antropolog W. H. R. Rivers'ı başkanlığına getirdik, ama diğer yedi kişinin tümü psikanalistti.

Freud ve ben, kişisel bir buluşma yoluyla ilişkiyi kaldığı yerden sürdürme konusunda eşit ölçüde kaygılanıyorduk, ancak güçlükler neredeyse aşılamaz ölçüdeydi. Buna daha yirmi yıl olmasına karşın, sanki Almanya'nın savaşı yeniden başlatma tehlikesi yakınmış gibi davranan yetkililer, yurtdışına gitmek isteyenlerin amaçları konusunda aşırı kuşkucuydular. Fransız yetkilileri çok daha fazla sorun çıkarıyordu. Yine de 15 Martta, Bern'e ulaşmayı başararak orada Otto Rank'la buluştum. Hanns Sachs iki gün sonra bize katıldı.

Bir önceki ay Sachs, Davos'tan Freud'a bir mektup yazmış, avukatlığı bırakıp uygulamalı psikanalistlik yapmaya karar verdiğini bildirmişti. Oradaki genel çöküntü açısından bakıldığında Viyana'da avukatlıktan başarı elde etme umudu fazlasıyla sönüktü.

Savaş yıllarının Rank'ta meydana getirdiği belirgin değişiklik beni çok şaşırtmıştı. Onu son gördüğümde el pençe durmaya fazla meraklı, ürkek, saygılı ve çelimsiz bir gençti. Şimdiyse güvenli adımlarla yürüyen, ilk hareketi büyük bir tabancayı emanete bırakmak olan buyurgan havalı, sırım gibi, sert bir adam içeriye girmişti. Bu tabancayı neden taşıdığını sorduğumda kayıtsızca şu yanıtı verdi: "*Für alle Fälle* (Her olasılığa karşı)." Bunu gümrük denetiminden nasıl geçirmişti? Memur şişkin cebini işaret ettiğinde Rank serinkanlı bir biçimde "ekmek" yanıtını vermişti. Değişim, savaş sonrasında Viyana'daki işine tekrar başlamasıyla aynı zamana rastlıyordu ve Kraków'da geçirdiği üç ağır melankoli krizi-

ne hipomanik bir tepki olmalıydı.

Ferenczi ve Freud'un Budapeşteli dostları Ignotus, Bern'deki İtilaf Devletleri yetkilileriyle umutsuzca ilişki kurmaya çalışan Macar delegasyonunun başıydı. Ondan ayrılmadan bir gün önce, onun delegasyonunu hemen fesheden Bela Kun'un Macaristan'daki Bolşevik devriminin haberini aldık. Bu politik değişiklik Freud'u iki biçimde etkiledi. Beş ay boyunca Ferenczi'den bir sözcükle de olsa haber alabilmesi zar zor mümkün oldu ve bu onun için oldukça önemli bir kaygı kaynağıydı. Daha sonra, psikanalizin burjuva bir sapkınlık olduğunu ve kapitalistlerin Freud'u Marx'a muhalefete kandırdığını henüz keşfetmeyen Bolşevikler ona bir iyilikte bulundular ve Ferenczi'yi ilk psikanaliz profesörü olarak atadılar. Sandor Rado'nun yeni yöneticiler üzerinde belli bir etkisi vardı ve bu dolabı o çevirmişti; iki hafta önce Róheim da, antropoloji profesörü yapılmıştı.

Ferenczi, bu payeyi düşünmeden kabul edişini yeterince pahalıya ödeyecekti. Ağustosta Budapeşte'ye giren Romenlerin destekledikleri gerici rejim aşırı biçimde antisemitti ve Ferenczi uzun süre sokaklarda görünmekten korktu. Budapeşte Tıp Derneği'nden bile atılması onu çok üzdü ve von Freund'un fonu konusunda yetkililerle yalnızca onun görüşebileceği gerçeğinin ciddi bir engel olduğu görüldü.

Lucerne'de iki gün geçirdikten sonra üçümüz, 22 Martta, Zürih'e doğru yola çıktık ve 24 Mart 1919'da, Jung'un başkan olduğu savaş öncesindeki derneğin yerini alan, yeniden yapılandırılmış Psikanaliz Derneğini açtık. Yeni İsviçre Derneğinin konseyi Ludwig Binswanger, F. Morel, Emil Oberholzer, Oskar Pfister ve Hermann Rorschach'tan oluşuyordu.

Yardımcım Eric Hiller'le birlikte ağustosta tekrar İsviçre'ye gittim. 25 Ağustosta Basel'de, Sachs'la buluştuk. Freud'un tatilini geçirdiği yerin yakınlarında olan Garmisch'e gitmek için Almanya'dan izin alabilmek olanaksızdı, ama Bern'deki Avusturya Büyükelçisi'yle şansım daha yaver

gitti. Soğuk, aristokrat tavrıyla, insanın Viyana gibi mutsuz ve kasvetli bir yere gitmeyi arzu etmesi karşısında şaşırdığını ifade etti; ama bunun "bir zevk meselesi" olduğunu ekleyerek itiraz etmedi, İsviçre yetkilileri de sorun çıkarmadılar. Böylece Hiller'le birlikte yola çıktık. Freud'un, ülkesinin harap durumuna ilişkin imalarının doğrulanması uzun sürmedi. Aç ve hırpani görevliler yeterli kanıttı – bir deri bir kemik kalmış köpeklerin, onlara attığım yiyeceklere sendeleyerek ulaşmaya çalışmalarını da unutamam. Viyana'ya ulaşan ilk yabancı sivillerdik ve buraya gelen analistlerin her zaman kaldıkları yer olan Hotel Regina'da sevinçle karşılandık.

Freud'u savaş öncesinden daha yaşlı ve daha zayıf buldum; bir daha asla eski tombul haline dönemedi. Ama zihni canlılığından hiçbir şey kaybetmemişti. Her zamanki gibi neşeli ve sıcaktı, dolayısıyla birbirimizi yaklaşık altı yıldır görmediğimizi düşünmek zordu. Ferenczi odaya daldığında ve beni hayrete düşüren bir biçimde ikimizi de yanaklarımızdan coşkuyla öptüğünde Freud'la bir araya geleli çok olmamıştı. Ferenczi bir yıldan uzun bir süredir Freud'u görmemişti. Tüm o yıllar boyunca yaşadıklarımız konusunda birbirimize anlatacak çok şeye sahiptik. Elbette Avrupa'nın durumundaki büyük değişikliklere ilişkin yorumlarımız da vardı. Freud, yakınlarda ateşli bir komünistle görüştüğünü ve yarı yarıya Bolşevizme döndüğünü söyleyerek beni şaşırttı – kendisine, Bolşevizmin gelişinin birkaç yıllık sefalet ve karmaşaya neden olacağı ve bu yılları evrensel barış, refah ve mutluluğun izleyeceği söylenmişti. Freud şöyle dedi: "Ona ilk yarıya inandığımı söyledim."

Adalete ve dostluğa dayalı bir Avrupa görüşü hızla hayali bir şey haline gelen Başkan Wilson hakkında söylenecek ağır sözleri vardı. Barışın sağlanmasında etkin olan güçlerin çok karmaşık olduğunu ve bu nedenle onun tek bir insan tarafından zorla kabul ettirilemeyeceğini belirttiğimde şu yanıtı verdi: "O zaman tüm bu sözleri vermemeliydi."

"Psikanalizin ağırlık merkezi"nin batıya taşınması gerektiği Freud

için âşikardı. Bu nedenle Ferenczi'ye, Budapeşte Kongresinin savaş sırasında ona verdiği Uluslararası Birliğin başkanlığı görevini vekaleten bana aktarmasını önerdi. Ferenczi büyük bir incelikle bunu kabul etti, ama gelecek yıllarda bu görevin bir daha asla kendisine verilmemesi onun için derinden hissedilen bir pişmanlık kaynağı olacaktı – ilerki yıllarda, onun yerini aldığım için bana mantıksız bir kin duyduğunu düşünmek için iyi nedenlerim oldu. O zaman Freud şunu söyledi: "Bu kez doğru adamı bulduğumuzu umalım." Açıkçası, konumumun kalıcı olmasını bekliyordu. Ne yazık ki, bence daha sonraları artık bu görüşte olmadığı zamanlar oldu.

Freud'un bizlere, Eitingon'un özel "Komite"mize katılmasını önermesi Viyana'daki bu toplantı sırasında gerçekleşti. Bunu hemen kabul ettik ve Abraham, Eitingon'un rızasını almakla görevlendirildi; yüzük nişanının takılması birkaç ay sonra gerçekleşti. Mayıs 1920'de Freud, kızı Anna'ya benzer bir yüzük verdi; bu şerefi kazanan diğer kadınlar Lou Salomé, Marie Bonaparte ve karımdı.

Ekim 1919'da, Freud'a profesör unvanı verildi. Beraberinde Fakülte Yönetim Kurulu'nda bir mevki getirmediği için Freud bunu "boş bir unvan" olarak nitelendirdi. Ama neyse ki, üzerine herhangi bir eğitmenlik sorumluluğu da yüklemiyordu.

1920'nin ilk ayında, kader Freud'a iki ağır darbe vurdu: biri, kabul etmese de hazırlıklı olduğu, diğeriyse şaşırtıcı biçimde beklenmedik iki darbe. Birincisi, Toni von Freund'un ölümüydü. Otuzdokuz yaşında geçirdiği sarkom ameliyatından sonra von Freund, Freud'un 1918-19 yılları arasında başarıyla tedavi ettiği ağır bir nevroz yaşamıştı. Ama 1919'un Martında, karın bölgesinde sarkomun tekrar ortaya çıktığına ilişkin şüpheli işaretler belirdi ve arkadaşları aylarca umut ve korku arasında gidip geldiler. Ancak ikinci bir araştırma ameliyatı bu uğursuz tanıyı kesinleştirdi ve hastanın durumu hızla kötüleşti. Aralıkta Abraham,

Freud'a, ona ne şekilde yazacağına karar vermek için, Freund'un yaklaşan sonu bilip bilmediğini sordu. Freud, von Freund'un her şeyi bildiğini ve hatta kendisinin ona verdiği yüzüğün Eitingon'a geçebilmesi için ölümünden sonra düzeltilmesini istediğini söyledi. Ancak von Freund'un ölümünden sonra karısı yüzüğe sahip çıktı, bu nedenle Freud, Eitingon'a kendi yüzüğünü verdi. Freud ölmek üzere olan arkadaşını her gün ziyaret etti ve onu rahatlatmak için her şeyi yaptı. Son, 20 Ocak 1920'de geldi ve Freud, von Freund'un, psikanalizin yüzünü kara çıkarmadan kahramanca öldüğünü belirtti. Freud onu özel olarak severdi ve ölümü ağır bir kişisel darbeydi; yaşlanmasında bunun önemli bir etmen olduğundan yakındı.

Ardından yalnızca üç gün sonra, tam von Freund'un toprağa verildiği günün akşamı, ailenin "pazar çocuğu" olarak adlandırdığı, Freud'un güzel kızı Sophie'nin, Hamburg'daki evinde ciddi bir biçimde hasta olduğu haberi geldi; hastalığı, o yıl çok yaygın olan gribe bağlı zatürreeydi. Viyana'dan Almanya'ya giden hiçbir tren yoktu, dolayısıyla anne-babasının ona ulaşması imkansızdı yoktu. İki gün sonra, 25 Ocakta, bir telgraf Sophie'nin ölümünü bildirdi. Yalnızca yirmialtı yaşındaydı; son derece sağlıklı ve mutluydu; biri henüz onüç aylık olan iki çocuğunu ardında bıraktı. Haberler berrak bir gökte bir yıldırımdı. Ertesi gün Freud bana şunları yazdı: "Zavallı ya da şanslı Toni Freund geçen perşembe, bu ayın 22'sinde, gömüldü. Sırada babanın olduğunu duymak üzücü,[1] ama hepimiz öleceğiz ve ben sıramın ne zaman geleceğini merak ediyorum. Dün, bu bekleyişin uzun sürmemesini arzulamama neden olan bir deneyim yaşadım." Haberleri Ferenczi'ye aktarırken şunları ekledi: "Bize gelince? Karım oldukça yıkıldı. Benim düşüncem: *la séance continue* [seans devam ediyor]. Ama bir hafta için biraz fazlaydı." Freud'un metaneti onun derin, yine de kontrol altına alınmış duygularını gizleyebilirdi. Kısa bir süre

[1] Babamın ölmekte olduğunu ona daha yeni söylemiştim.

sonra, her zamanki gibi olabildiğince yardımcı olan Eitingon'a yazarken tepkisini şöyle betimledi: "Söylenecek daha ne kaldı bilmiyorum. İnsan inançlı biri olmadığı ve böylece bu durumun yanında getirdiği tüm çatışmalardan sakındığı zaman hiçbir yan düşünce uyandıramayan felç edici bir olay. Kör gereklilik, dilsiz teslimiyet."

Ferenczi, bu korkunç darbenin Freud'un ruhu üzerindeki etkileri konusunda çok endişeliydi. Freud aşağıdaki dokunaklı satırlarda onu rahatlattı:

> Benim için endişelenme. Biraz daha yorgun olmanın dışında aynıyım. Ne kadar acı olsa da ölüm olayı yaşama yönelik tutumumu yıkamadı. Yıllardır kendimi, oğullarımı kaybetmeye hazırlamıştım;[1] şimdi kızımın ölümünü yaşadım. Esaslı bir biçimde dinsiz olduğum için suçlayabileceğim kimse yok ve herhangi bir şikâyeti yöneltebileceğim bir adres olmadığını da biliyorum. "Askerin görevlerinin değişmeyen döngüsü"[2] ve "varoluşun tatlı alışkanlığı"[3] her şeyin eskisi gibi gitmesini sağlayacaktır. Asla iyileşmeyecek olan narsisistik bir acı duygusunun izini oldukça derinlerde sürebiliyorum. Karım ve Annerl daha insani bir tepki verip korkunç bir biçimde sarsıldılar.

İki hafta sonra Freud'a babamın ölümünü anlattığımda şu yanıtı verdi: "Demek ki babanın zavallı Freund gibi kanser tarafından parça parça yenilip yutulana kadar dayanması gerekmedi. Ne mutlu. Yine de bunun senin için ne anlama geldiğini kısa bir süre sonra anlayacaksın. Babam öldüğünde yaklaşık senin yaşındaydım (43) ve o ölüm, ruhumda bir devrim yarattı."

Yine de yaşamın devam etmesi gerekiyordu. Freud'un bundan sonraki ilgisi, 14 Şubat 1920'de Berlin Polikliniği'nin açılışına yönelmişti. Ona göre bu, Berlin'i baş psikanaliz merkezi yapıyordu. Polikliniğin kurulması, Eitingon'un cömertliği sayesinde mümkün olmuştu ve Ernst

---

[1] Savaşta.

[2] *"Des Dientes ewig gleichgestellte Uhr"* Schiller, *Die Piccolomini*, Perde I, Sahne 4.

[3] *"Daseins süsse Gewohnheit"* Goethe, *Egmont*, Perde V, Sahne 3.

Freud binanın iç düzenlemesini genel bir övgü uyandıracak biçimde tasarlamıştı. Elbette araştırma için bir kütüphane vardı ve planlar bir eğitim enstitüsü için hazırlanmıştı; türünün ilk ve uzun süre en ünlü örneğiydi. Hanns Sachs eğitime yardımcı olmak için yazın İsviçre'den Berlin'e geldi; kısa bir süre sonra ona Viyana'dan Theodor Reik da katıldı.

Doğal olarak Viyana Derneğinin üyeleri de aynı şeyi yapmak istediler ve devlet hastanesinin bir bölümü olarak benzer bir klinik kurulması teklif edildi. Freud bu düşünceye şiddetle karşıydı. Abraham'a saydığı nedenler; kendisinin buna zaman ayıramayacağı ve onu yönetme konusunda Dernekten kime güvenebileceğini bilmediğiydi. Ancak Ferenczi'ye, kendi görüşüne göre Viyana'nın psikanaliz için uygun bir merkez, dolayısıyla böyle bir klinik için doğru bir yer olmadığını itiraf etti. Yine de bu ihtiyaç yadsınamazdı ve *Ambulatorium* adı verilen klinik 22 Mayıs 1922'de açıldı.

Freud zaman zaman Havelock Ellis'le mektuplaşır ve genellikle ona kitaplarından yollardı. Ama Ellis'in savaş sırasında yazdığı, şimdi dikkatini çeken bir makaleden hoşnut kalmamıştı. Bu makalede Ellis, Freud'un bir bilim adamı değil bir sanatçı olduğunu ileri sürmüştü; Freud bunu "oldukça yüceltilmiş bir direnç biçimi" olarak adlandırdı. Bana yazdığı mektupta Ellis'in denemesini "bilimsel iddialarımızın geçerliliğine zarar vermek için beni büyük bir sanatçı olarak adlandırmak direncin en ince ve en sevimli biçimi" şeklinde tanımladı.

Savaş sonrasında, başta Profesör Julius Wagner-Jauregg'in yönettiği Viyana Devlet Hastanesi Psikiyatri Bölümü'nde olmak üzere, Avusturyalı askeri doktorların savaş nevrotiklerine sert, hatta zalimce davrandıklarına ilişkin pek çok şikâyet vardı. 1920 başlarında Avusturya askeri yetkilileri konuyu incelemek üzere özel bir komisyon oluşturdular ve Freud ile Emil Rainmann'ı (Wagner-Jauregg'in asistanı) bu konuda görüş bildirmeye çağırdılar. Bu arada bu olay, o dönemde Viyanalı yetkililerin gözünde Freud'un taşıdığı bilimsel değeri kanıtlar. Raporu "Savaş

Nevrotiklerinin Elektrikle Tedavisi Üzerine Notlar" başlığını taşıyordu.

Freud konuya, tren kazalarından ya da diğer kazalardan sonra oluşan travmatik nevrozların doğasına ilişkin olarak tıp mesleğinde yaşanan görüş ayrılıkları üzerinde durarak başladı; bazıları, gösterilemediği durumlarda bile bu rahatsızlıkların sinir sisteminin küçük yaralanmalarına bağlı olduğunu ve diğerleri ise bunların sağlam bir sinir sisteminde görülen tamamen işlevsel bozukluklar olduğunu ileri sürüyordu. Savaş deneyimleri, özellikle de bomba patlamalarından kaynaklanan fiziksel zedelenmelerin yaşanmadığı cephe gerisinde meydana gelen savaş nevrozlarına ilişkin deneyimler sorunun ikinci görüşü destekler biçimde çözülmesini sağlamıştı.

Psikanaliz tüm nevrozları duygusal çatışmalara dek geri izlemişti ve savaş nevrozlarının en azından ilk nedenini, askeri tehlikelerden kaçma ihtiyacını da içeren, kendini koruma içgüdüsü ve bu içgüdünün tümüyle dile getirilmesini engelleyecek olan çeşitli güdüler –görev duygusu, itaatkârlık eğitimi ve benzerleri– arasındaki çatışmaya yüklemek kolaydı. Bu duruma karşı geliştirilen tedavi, özellikle Alman ordusunda, cepheye geri dönme düşüncesinden daha dayanılmaz olan dozlarda elektrik tedavisi uygulamaktı. "Bu tedavinin Viyana kliniklerindeki uygulamasına gelince, kişisel olarak Profesör Wagner-Jauregg'in bunun acımasızca kullanılmasına asla izin vermeyeceğinden eminim. Tanımadığım diğer doktorlara kefil olamam. Doktorların psikolojik eğitimi genellikle oldukça yetersizdir ve pek çoğu, hasta rolü yaparak görevden kaçan biri olarak tedavi etmeye çalıştığı hastanın gerçekte böyle biri olmadığını pekâlâ unutmuş olabilir. ...

Güçlü elektrik akımlarıyla tedavinin ilk parlak başarısının kalıcı olmadığı sonradan kanıtlandı. İyileştirilen ve cepheye geri yollanan bir hastanın rahatsızlığı yineleyebiliyor ve hasta yeniden kötüleşebiliyordu, bu yolla en azından zaman kazanıyor ve kendisini beklemekte olan tehlikelerden korunuyordu. Bir kez daha ateş hattına girdiğinde, tıpkı tedavi

sırasında etkin hizmet korkusunun azalması gibi, elektrik tedavisi korkusu ikinci plana çekilmişti. Ayrıca genel havada hızla artan bezginlik ve savaşı sürdürme konusunda büyüyen isteksizlik kendini giderek daha fazla hissettirmiş, böylece tedavinin başarısı düşmeye başlamıştı. Bu koşullarda bazıları, amaçlarını oldukça acımasızca gerçekleştirme şeklindeki tipik Alman eğiliminin ortaya çıkmasına izin verdiler. Hiç olmaması gereken şeyler oldu: savaş nevrotiklerini hastalıktan kazandıkları yarardan yoksun bırakmak için başka uygulamaların şiddeti kadar akımların gücü de dayanılmaz noktaya kadar artırıldı. Alman hastanelerinde tedavi sırasında ölüm vakalarının ve tedavinin sonucu olarak intiharların gerçekleştiği gerçeği hiçbir zaman yalanlanmamıştır. Ancak Viyana kliniklerinin de bu terapi evresinden geçip geçmedikleri konusunda hiçbir fikrim yok."

Freud'a göre, gerçekten hasta rolü yaparak görevden kaçanlar küçük bir azınlıktı. Bu yargısında haklı olduğu daha sonraki deneyimlerle yeterince doğrulanmıştır. Ama çoğu askeri doktor elbette farklı düşünüyordu. Savaş nevrotikleri titreme gibi fiziksel belirtiler gösterdiğinde görece hafif elektrik dalgaları kullanan Wagner-Jauregg bile özyaşamöyküsünde şunları itiraf etti: "Eğer klinikte, çoğu kez yeterince sert önlemlerle tedavi ettiğim hastalık rolü yapanların tümü beni suçlayanlar olarak ortaya çıksalardı bu etkileyici bir mahkeme olurdu." Onun şansına, kendisinin de ifade ettiği gibi, çoğu eski Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na dağılmıştı ve onlara ulaşılamıyordu, böylece komisyon sonunda onun lehine karar verdi.

Freud, savaş nevrozlarının tedavisine ilişkin bu şikâyetleri araştırmakta olan komisyona kanıt sunma gibi tatsız bir görevle karşı karşıyaydı. Komisyon, sorumlu kişi olan Profesör Wagner-Jauregg'e odaklanmıştı. Freud, olup bitenlerden kişisel olarak sorumlu olmadığı için Wagner-Jauregg'e karşı olabildiğince sıcak bakmaya niyetli olduğunu söyledi. Basının da davetli olduğu 15 Ekimdeki toplantıya tüm Viyanalı nörolog

ve psikiyatristler katıldı. Freud ilk olarak, sekiz ay önce yolladığı raporu yüksek sesle okudu ve sonra soğukkanlı ve nesnel bir biçimde kendi görüşlerini açıkladı. Wagner-Jauregg, savaş nevrozu olan tüm hastaların yalnızca hasta rolü yaparak görevden kaçan kişiler olduğunu ve onlar konusunda, bu türden hastaların hiç gitmediği Freud'dan çok daha zengin bir deneyime sahip olduğunu ileri sürdü. Freud, tüm nevrotikler bir anlamda –ama yalnızca bilinçsizce– hasta rolü yapan kişiler olduğu için bu görüşe katılamayacağını söyledi; iki görüş arasındaki temel fark buydu. Savaş sırasında bu türden vakalara psikanaliz uygulamanın zor olduğuna da katıldı, ama psikanalitik ilkelere ilişkin bilginin elektrik terapisinden daha yararlı olacağını ileri sürdü. Ayrıca bir doktorun hastasının çıkarlarını her zaman önplana alma görevi ile askeri yetkililerin, doktorun öncelikle hastayı askeri göreve geri yollama kaygısı taşıması gerektiğine ilişkin beklentileri arasındaki çatışmaya da dikkat çekti. Bunu, tüm komisyonun şiddetle Freud'un karşısında yer aldığı sert bir tartışma izledi. Tartışma sırasında, psikanalizi gözden düşürmek için çok ağır şeyler söylendi. Sonradan Freud, toplantının yalnızca Viyanalı psikiyatristlerin ikiyüzlülükleri ve nefretlerine ilişkin görüşünü doğruladığını söyledi.

Freud bu sıralarda, Viyana'daki güç koşulların kendisini intihara yönelttiği konusundaki, savaş sırasında Amerika'da yaygın olan söylentiyi işitmişti. Bunu nazik bir düşünce olarak değerlendiremeyeceğini belirtti.

Temmuz 1920'de Eitingon, Freud'un bir büstünü yapması için Viyanalı heykeltıraş Paul Königsberger'le anlaştı. Freud o sıralarda fazlasıyla yoğundu, ama Eitingon'dan gelen hiçbir şeyi reddedemezdi. Heykeltıraşın, kendisinin sinirini bozacağını sanıyordu, ama tersine ondan hoşlandı – onun son derece yetenekli olduğunu düşünüyordu. Freud ve ailesi sonuçtan memnun kaldılar: "daha ezici bir etkisi olmakla birlikte, Brutus'ün başı izlenimini veriyor." Komite üyeleri, Freud'un altmışbeşinci doğum günü armağanı olarak heykelin orijinalini almaya karar verdiler. Daha sonra bu heykelin, "kendisinin hortlağımsı, korkutucu bronz bir

eşi" olarak Freud'un evinde bir yer bulması gerekti. Ancak aldatıldığından şikâyet etti. "Eitingon'un bunu kendisi için istediğine gerçekten inandım; aksi halde geçen yıl heykeltıraşın karşısına oturmazdım."

Savaş biter bitmez, bir sonraki Uluslararası Kongreyi toplamanın mümkün olup olmadığı üzerine tartışmaya başladık. Tarafsız bir ülke doğru yer olarak göründü; Hollanda, Fransa üzerinden geçme konusundaki karmaşık kısıtlamalar nedeniyle İsviçre'den daha uygundu. 1919'un baharında Kongrenin sonbaharda toplanabileceğini umuyordum, ama küçük bir araştırmayla bunun mümkün olmadığını gördüm.

Altıncı Uluslararası Psikanaliz Kongresi, 8 Eylül 1920'de başladı ve dört gün sürdü. Katılan altmışiki üyeden ikisi Amerika'dan (Dorian Feigenbaum ve William Stern), yedisi Avusturya'dan, onbeşi İngiltere'den, (Georg Groddeck de dahil olmak üzere) onbiri Almanya'dan, (G. Jelgersma ve van Renterghem de dahil olmak üzere) onaltısı Hollanda'dan, (Melanie Klein da dahil olmak üzere) üçü Macaristan'dan, biri Polonya'dan ve yedisi İsviçre'den gelmişti. Ayrıca elliyedi misafir arasında Anna Freud, James Glover ve John Rickman da vardı.

Freud "Düşler Kuramına Ekler" başlıklı bir makale sundu. Özellikle üç noktanın üzerinde durdu. Bunlardan biri, arzu giderme kuramının, bilinçdışının haz arayan bölgesinden değil de vicdanın kendini cezalandırma eğilimlerinden gelişen arzuları kapsayacak şekilde genişletilmesiydi. Bu kuramın kapsamına sokulacak daha rahatsız edici bir gözlem, travmatik bir deneyimin bir düşte yinelenmesiydi; bu, Freud'un, bildik haz ilkesine ek olarak o dönem "yineleme zorlanımı"na ilişkin bir varsayımda bulunmasına yol açan değerlendirmelerden biriydi. Üçüncü nokta, düşlerde bir "ileriye yönelik eğilim" bulunduğunu göstermek için yapılan çeşitli yeni girişimleri –düşlerin görünür ve gizli içerikleri arasında bir kafa karışıklığından kaynaklandığını ileri sürdüğü girişimleri– reddetmesiydi.

Diğer önemli makaleler, Abraham tarafından yazılan "Dişil İğdiş Kar-

maşası Dışavurumları" ve Ferenczi'nin sunduğu "Psikanalizde Etkin Terapinin Gelişimi"ydi. Róheim, Avusturya totemizmi üzerine dinleyenleri şaşkınlık içinde bırakan İngilizce, doğaçlama bir konuşma yaptı.

Yıllardır karşılaşmamış olan çalışkan insanların mutlulukla yeniden bir araya gelmesine sahne olan, her açıdan başarılı bir Kongreydi. Freud daha sonra, Kongreden "gurur duyduğunu" ve düşman ülkelerden çalışmacıların bilimsel işbirliği için ilk kez bir araya gelmelerinin herkesin kutlaması gereken bir olay olduğunu söyledi.

Hague Kongresi fırsatını değerlendirerek, o zaman ilk kez eksiksiz olarak toplanan özel Komitenin iç yapısını daha da sağlamlaştırmak için adımlar attık. Çeşitli üyeler arasında kısmen de olsa elden ele geçirilen düzensiz yazışmaların yerine, her üyeye yollanacak ve değişen olaylar ve planlar konusunda hepimizin tamamen *au courant* [güncel olaylardan ve gelişmelerden haberdar] olmamızı sağlayacak düzenli bir *Rundbrief* [haber mektubu] yazmaya karar verdik. Bu mektup önceleri haftalıktı, ama bazı zamanlarda on, hatta onbeş günlüğe dönüştürüldü. Ancak bu zaman kazandırıcı aracın daha kişisel yazışmalara, özellikle de Freud'la olanlara son vermesi düşünülmemişti.

Ekim 1920'de, Amerika'dan gelen telif ücretlerinin ortaya çıkmasıyla neşelenen Freud, Edward Bernays'a, New York'taki iyi bir dergide dört makale yazma önerisini ilettiği bir mektup yazdı. Herkesin anlayacağı türde olacak makalelerin birincisinin "Tartışmalarda Psikanalizi Kullanmayın" başlığını taşımasını önerdi. Bernays öneriyi hemen *Cosmopolitan Magazine*'e götürdü. Dergi ilk makale için Freud'a 1000 dolar teklif etti; bu başarılı olursa diğerlerini de alacaklardı. Freud'un konu önerisine, "Kadının Evdeki Zihinsel Yeri," "Kocanın Evdeki Zihinsel Yeri" gibi çok çeşitli konu önerisi sunarak karşı çıktılar. Freud öfkelendi. "Saygın bir yazarın" makalelerinin kabulünün halkın beğenisine bağlı olması ve yazacağı konuların ona dayatılması onurunu ve asaletini yaraladı. "Editörünüzü etkileyen düşünceleri mesleğimin başlangıcından beri dikkate al-

saydım, eminim ki, ne Amerika'da ne de Avrupa'da tanınırdım." Edward Bernays'a acı bir ret mektubu yolladı, ama ben kızgınlığının bir bölümünün, herkesin anlayacağı türden makaleler yazarak para kazanmayı teklif ederek her zamanki standartlarından uzaklaştığı için bir parça kendisinden utanmasından kaynaklandığını düşünmeden edemem. Yaşamı boyunca, böyle bir şey yapmayı düşündüğü tek dönem buydu.

Bir ay sonra Bernays, sabahları hasta bakarak, öğleden sonra ise ders vererek orada altı ay geçirmeyi kabul ederse, New York'taki bir grubun 10.000 dolar ödemeyi garanti ettiğini bildiren bir telgraf yolladı. Yanıt telgrafı yalnızca "Uygun değilim" şeklindeydi ve bunu, iş zekâsının bir başyapıtı olan uzun bir mektup izledi. Freud, biriken gelir vergileri ve benzeri giderlerle birlikte kendisinin yapması gereken harcamaları ayrıntılı olarak hesapladı ve Viyana'ya daha yorgun ve daha fakir olarak döneceği sonucuna vardı; İngilizce konferans verme zorunluluğu da karar vermesini hızlandırmıştı.

1920'nin sonlarında, Freud'un mali durumu iyileşme belirtileri göstermeye başladı. Kasımda, savaş öncesi gelirinin üçte ikisini kazanıyordu. Küçük miktarda döviz biriktirmeye bile başlamıştı. O yaz bana bu amaçla, bir Hollanda bankasında, yabancı hastalardan aldığı ücretin bir bölümünü havale edebileceği kendi adıma bir hesap açtırdı.

Bundan sonra Freud'un yaşamında büyük bir rol oynayacak *Internationaler Psychoanalytischer Verlag* yayınevi, 1919 Ocağının ortasında Viyana'da kuruldu. Yöneticileri Freud, Ferenczi, von Freund ve Rank'tı. Eylülde, yavaş yavaş ölmekte olan von Freund'un yerini ben aldım ve 1921'de Eitingon da yönetici oldu. Rank'a İdari İşler Müdürlüğü verilmişti ve Reik da onun yardımcısıydı. Yeni girişimin yayımladığı ilk kitap Abraham, Ferenczi, Ernst Simmel ve benim hazırladığım, Mayıs 1919'da çıkan, *Psikanaliz ve Savaş Nevrozları*'ydı.

Freud'un *Verlag*'ın yazgısına yönelik ilgisi, esas olarak onun güçlü bağımsızlık arzusunun bir ifadesiydi. Yayımcıların dayattığı koşullardan

tümüyle kurtularak istediği zaman istediği kitapları yayımlama düşüncesi, doğasının bu yönüne çok çekici geldi. Ayrıca savaş sırasında ciddi tehdit altında kalan psikanaliz dergilerinin varlığı, kendi *Verlag*'ıyla daha fazla güvence altında olacaktı. Son olarak, aşırı yoksul yazarlar, ticari yayımcıların kabul etmeyebileceği iyi bir çalışmanın yayımlanacağından emin olabilirlerdi. Dışarıdakilerin bakış açısından bu, *Verlag*'da yayımlanan kitapların, kaçınılmaz olarak değerleri farklı da olsa, psikanalitik literatür külliyatına ait olduklarına ilişkin bir güvence olacaktı, böylece bu isim altına saklanan diğer pek çok yayından ayırt edilebileceklerdi.

Hem mali açıdan hem de bilimsel çalışmadan çalınan enerji açısından oldukça büyük bir bedel karşılığında da olsa bu amaçların çoğu gerçekleşti. Varlığının yirminci yılında *Verlag*, beş psikanalitik dergi çıkarmanın yanı sıra beş takım dizi ve Freud'un *Toplu Eserleri* de dahil olmak üzere yaklaşık yüz elli kitap yayımladı. İngiltere'deki şubesi olarak kurulan yapı, değerli pek çok *Verlag* kitabının çevirileri de dahil olmak üzere elliden fazla cilt yayımladı. Karşılaştığı en önemli sorunlar her zaman mali sorunlardı. *Verlag* çok nadir olarak borçlarını ödeyebilir durumda oluyordu ve sürekli olarak psikanalistlerden katkı rica etme çaresine başvuruluyordu; Freud, kitapları için hiçbir telif ücreti almadığı gibi, kendi parasının önemli bir bölümünü de *Verlag*'da batırdı. Mali sıkıntıların etkisiyle, yoksul yazarlara yardım etme hedefimizde başarısızlığa uğradık. Hatta onlardan, kitaplarının yayımlanması için gerekli giderlerin bir kısmını ödemelerini istemek zorunda kaldık; bu nedenle pek çok kez, eğer ticari bir kuruluşa başvursalardı düşebileceklerinden daha beter duruma düştüler. Yine de her şey dikkate alındığında *Verlag* övgüye değer bir girişim sayılmalı. Freud'un kendisine ise çok fazla kaygı veren, korkunç kişisel emek harcatan, ama derin bir memnuniyet veren bir şeydi *Verlag*.

Kesin olan şey Rank'ın hem editöryel hem idari anlamdaki şaşırtıcı yeteneği ve enerjisi olmaksızın *Verlag*'ın varolamayacağı ya da bir gün

bile yaşayamayacağıdır. Dört yıl boyunca Viyana'dan hiç ayrılmamıştı ve dört yıl sonra ilk defa tatile çıktığındaysa yanında bir yığın çalışılacak şey götürdü. Rank'ın böylesine çılgın bir tempoyla geçirdiği beş yıl, bu sürenin ardından gelen zihinsel yıkılışında bir etmen olsa gerek.

Von Freund, *Verlag*'ı ve Freud'un aklındaki diğer girişimleri desteklemek için özel bir fon olarak büyük miktarda para bırakmıştı. Bu para 100.000 £'a eş bir tutardı. Ancak paranın başına değişik şeyler geldi. Viyana'ya bunun yalnızca dörtte birinden az bir kısmını, yarım milyon kronu aktarabilmek mümkündü. Bunun yarısını Viyana'da tutmaya, diğer yarısını Londra'ya yollamaya karar verildi. Viyana'da kalacak para konusunda Rank bildiğim tek yanlış hesabını yaptı. O sıralarda, Avusturya-Macaristan monarşisi yıkılırken, insanların kronları Avusturya para sisteminde tutma ya da yeni Çekoslovak Cumhuriyeti kronuna çevirme seçeneği vardı. Pek çok insan gibi Rank'ta yeni devletin tutarlı olmayacağı düşündü ve bu nedenle parayı Avusturya banknotunda tuttu. Birkaç yıl içinde Çek banknotlarının değeri artarken, enflasyon Avusturya banknotunu değersiz kıldı. O Eylülde (1919) Eric Hiller'le birlikte Viyana'daydım ve bir milyon kronun diğer çeyreğini ülke dışına, İngiltere'ye kaçırma görevini üstlendik. Avusturya sınırını geçerken gümrük görevlileri tarafından çırılçıplak soyulmuştuk, dolayısıyla biraz ustaca bir hileye gerek vardı. İlk olarak benim bavulum kontrol edildi, dolayısıyla soğukkanlı bir biçimde banknot rulolarını Hiller'in bavulundan alıp, halihazırda gümrükten geçmiş olan kendiminkine yerleştirdim. Ancak ertesi gün tren İsviçre'ye hareket ettiğinde iki bavulda tekrar kontrol edilecekti, bu nedenle ertesi sabah bir araba kiralayıp iki ülkeyi ayıran Rhene köprüsüne doğru yola çıktık. Köprü sınırında, bavullarımızın daha önce kontrol edildiğini ve damgalandığını söyledik. Ama bir ya da iki yıl içinde banknotların, basılı oldukları kâğıt kadar bile değeri kalmadığı için bu başarı ödülünü bulmadı. O dönem hiç kimse ulusal bir paranın tümüyle yok olacağına inanmazdı.

Ağustos 1919'daki Romanya işgalinden önce Macaristan'daki Bolşevik rejim, fonun esas bölümünden daha fazla parayı Viyana'ya aktarmak için büyük ama umutsuz bir çabanın harcanmasına neden oldu. Oradaki kızıl terörü, daha önce sözü edildiği gibi Ferenczi'nin durumunu ciddi olarak etkileyen güçlü bir antisemit dalga yaratan beyaz terör izledi. Yine de o, Rank ve von Freund mücadeleyi sürdürdüler ve 1919'un sonunda, paranın en azından bir bölümünü kamulaştırmadan kurtarma konusunda cılız bir umut ışığı belirdi. Belediye yetkilileri yerel hayır işlerine ayrılmış cömert bir bağış yapılmasına ve her koşulda paranın ülke dışına çıkarılmamasına karar verdiler.

Ferenczi bir dizi ayrıntılı görüşme yaptıysa da antisemit ve psikoloji karşıtı güçlerin engellemesi fazlasıyla zordu; bu değerli fonun küçük bir bölümü ancak üç yıl sonra kurtarıldı. Bu gecikme, büyük mali taahhütler üstlenen Freud'u ve *Verlag*'ı çok kötü bir duruma düşürdü. Ancak sonsuza kadar güvenilebilecek bir yedek güç olan Eitingon, birkaç ay sonra, New York'taki sevimli kayınbiraderini *Verlag*'a 5000 dolarlık yüklü bir bağış yapmaya ikna ederek durumu kurtardı.

Yayımcılık etkinliklerimizi Almancanın ötesine geçirmeyi en başından beri açıkça arzuluyorduk. *Verlag*'ın kurulmasından bir hafta sonra, Bern'deki bir yayım kuruluşu, Viyana'da yayımlanan çalışmaların Fransızca çevirilerini basarak onunla birleşmeyi teklif etti.

O sıralarda "eski düşman" ülkelerin firmalarının İngiltere'de şube açmalarına izin verilmiyordu ya da bu izin yalnızca faaliyet göstermeyi imkansız kılan kısıtlamalar altında mümkündü, bu nedenle Uluslararası Psikanaliz Matbaası olarak adlandırdığımız şeyi kurarak bağımsız bir yayımcı olmam gerekti. Büyük ölçüde, elde edilmesi olanaksız olan Alman kitaplarının satıldığı, Weymouth Caddesindeki bir dükkânla işe başladık; dükkândan Eric Hiller sorumluydu. Bu girişim bir yıl kadar sürdü, stoku 100 dolara satarak dükkânı kapadık. Daha sonra, ellinci cildini baskıya hazırlamayı henüz bitirdiğim, Uluslararası Psikanaliz Kitaplığı Dizisi

geldi; ilk iki cilt 1921'de çıktı. Sonra, 1924'te Londra Enstitüsü, Hogarth Press'le tatmin edici bir anlaşmaya vardı ve ortak yayımları o zamandan beri devam etmekte.

Freud'un çalışmalarını çevirmeye yönelik büyük çabalarla ilgili olarak bizi burada ilgilendiren ana konu, onun bize sunduğu sürekli ve ayrıntılı işbirliğidir. Açıklamalarındaki küçük belirsizlikler hakkında ona soru üzerine soru yönelttik, iç çelişkiler ve benzeri şeylerle ilgili olarak çeşitli önerilerde bulunduk. James Strachey'in usta liderliği altında bu süreç o zamandan beri sürmektedir ve editöryel bir bakış açısından bakıldığında, Freud'un çalışmalarının *Standard Edition* adı altındaki İngilizce çevirilerinin Almanca versiyonlarından çok daha güvenilir olduğu gibi önemli bir sonuç ortaya çıkmıştır.

Yaptığımız girişimlerin üçüncüsü ve en önemlisi *International Journal of Psycho-Analysis*'in baskıya hazırlanmasıydı, bu işte bana yardımcı olmaları için İngiltere'den Douglas Bryan ve Flugel'in adlarını vermiştim. Son derece hassas olan, Amerikalı editörleri seçme işinin çok daha karmaşık olduğu ortaya çıktı. Bazı incelikli manevralardan sonra son seçim Brill, H. W. Frink ve Clarence Oberndorf oldu.

Elbette daha en başından planlarımızı aktardığım Brill hiç duraksamadan bana içten bir destek sözü verdi. Aynı zamanda, o dönemde aslında Alman ya da en azından Almanca konuşan Uluslararası Birliğe karşı Anglo-Amerikan Psikanaliz Birliği'ni oluşturmamız gibi tuhaf bir öneri de getirdi. Savaşın ilk bölümünde Brill güçlü bir biçimde Alman yanlısıydı, ama öyle görünüyor ki daha sonraki olaylar onu fazlasıyla Amerikancılaştırmıştı. Bu öneriye karşı çıktım ve bu konu hakkında bir daha başka bir şey duymadım.

Bu sıcak mektup dışında uzun bir süre ortada bir ölüm sessizliği vardı. İçinde Brill'in de bir makalesinin bulunduğu *Journal*'ı açmak çok hoş olacaktı, ama üç telgraf da dahil olmak üzere yinelenen ricalara bir yanıt alınamadı. Freud savaşın başından beri ondan hiçbir haber almamıştı ve

savaş bittikten sonra onun için giderek daha fazla kaygılanmaya başladı. Sonra bir yaşam belirtisi geldi. "Brill'den *Leonardo*, *Espri* ve *Totem* çevirilerini aldım. Mektup yok." Ancak, bu arada Brill, soylu bir davranışta bulunarak *Verlag*'a yardım etmek için 1000 dolar toplamıştı. Freud "Brill gerçekten iyi" diye yazdığında bana hiçbir haber gelmemişti.

Eylül 1920'deki Hague Kongresine katılmadı, ama uzun süren sessizliğinin açıklaması bir süre sonra geldi. "Brill'den bir mektup aldım, para konusunda tek bir sözcüğün bile edilmediği, ama davranışındaki gizemi açıklayan uzun, duyarlı, çılgın bir mektup. Tümüyle kıskançlık, incinmiş duyarlılık ve benzeri şeyler. Onu yatıştırmak için elimden geleni yapacağım." Brill'in çok kötü bir dönemden geçtiği açıktı, ama böylesi bir olayı yaşamı boyunca yalnızca bir kez yaşadı. Bundan sonra eskisi gibi sadık ve sıcak olmayı sürdürdü. Sorun, Freud'un, kendi çevirilerine yaptığı ağır eleştiriler nedeniyle Brill'in, onun kendisinden hoşlanmadığına ilişkin gerçekte oldukça temelsiz olan inancıydı. Freud bu eleştirilere hiçbir zaman gücenmemişti, ama bundan sonra Brill akıllıca davrandı ve bu tür işleri başkalarına bırakmaya karar verdi.

1916'da, savaşın ortasında, dünyaya gücünün yettiği her şeyi verdiğini düşünen Freud, yaşamının geri kalanını sürdürmek için çok az şey kaldığını hissetmiş olmalı. 1915 yazındaki şaşırtıcı ve neredeyse inanılmaz enerji patlamasında en derin düşüncelerini ve en kapsamlı görüşlerini metapsikoloji üzerine kuramsal denemeler dizilerinde ele almıştı ve sonraki yıl *Psikanalize Giriş Konferansları*'nı yazarak ve yayımlayarak konferans ve açıklama yıllarına son verdi.

Sonraki iki yılda, öğretilerinin daha da gelişmesi ya da yayılması konusunda geleceğe yönelik hiçbir çaba görünmüyordu. Sonra, 1918 sonunda, Budapeşte Kongresindeki başarının getirdiği ivme, *Verlag*'ın kurulması ve deniz ötesinden gelen iyi haberler Freud'u canlandırdı. Yeni yılın başında Ferenczi'ye, bilimsel görüşler konusunda hâlâ tutuk oldu-

günu söyledi; ama yalnızca iki hafta sonra, doğruluğundan emin olduğu mazoşizm teması üzerine bazı yeni düşünceler geliştirdiğinden haberdar olduk. Martta, o baharda da süreceği açık olan hazırlığın daha uzun bir açıklaması geldi. "Başlığı 'Bir Çocuk Dövülüyor' olacak olan, mazoşizmin kökleri üzerine yirmialtı sayfalık bir makaleyi henüz bitirdim. 'Haz İlkesinin Ötesinde' gibi gizemli bir başlık taşıyan bir ikincisine başlıyorum. Beni aniden bu kadar üretken yapan şey soğuk bahar mı, yoksa vejetaryen diyeti mi bilmiyorum." Onbeş gün sonra şunları yazdı: "Haz İlkesinin Ötesinde" adlı yeni denemeyi yazıyorum ve şimdiye kadar beni asla yanıltmayan anlayışına güveniyorum. Bu çalışmada söylediklerimin çoğu oldukça karışık ve okuyucu ondan çıkarabileceğini çıkarmak zorunda. İnsan bazen başka türlüsünü yapamıyor. Yine de içinde ilginç olan çok şey bulacağını sanıyorum."

İki ay içinde ilk taslak hazırdı, ama Badgastein'deki tedavisi sırasında bunu yeniden yazmayı planladı. Ancak Viyana'dan ayrılmadan önceki birkaç saatlik süre içerisinde, çekmecesinde bulduğu eski bir makaleyi yeniden yazdı. Bu çalışma, yılın sonuna doğru *Imago*'da yayımlanan "Tekinsiz" başlıklı ilginç bir makaleydi. Tatil süresince ilerleme oldukça yavaştı ve bana, kendisini fazla iyi hissettiği için başlayamadığını söyledi. Harcadığı çabadan memnun olmadığı açıktı ve bu çalışmayı bir sonraki yaza kadar bir yana bırakmış gibi görünüyordu. Aradaki boşlukta en büyük vaka hikâyelerinden birini, kadın eşcinselliği üzerine olanı yazdı.

O mayısta Eitingon'a şunları anlattı: "Şimdi 'Haz İlkesinin Ötesinde'yi düzeltip tamamlıyor ve kendimi üretken bir evrede görüyorum." Haziranda Ferenczi'ye, bu çalışmada "az rastlanır süreklilikler"in ortaya çıktığını yazdı – büyük olasılıkla, tek hücreli hayvanların gizil ölümsüzlüğüyle ilgili bölüm. Yaz tatiline çıkmadan önce çalışmayı bitirdi ve kızı Sophie'nin sağlığının en iyi durumda olduğu bir dönemde bu çalışmanın yarı hazır durumda olduğuna ilişkin Eitingon'ın tanıklık etmesini istedi ve ekledi: "Pek çok insan yine kafa sallayacak." Bu oldukça tuhaf bir is-

tekti ve o acı olaydan yalnızca iki hafta sonra yazılmış bir başka mektupta rastlantısal olarak "ölüm içgüdüsü" hakkında ne yazmakta olduğuna değinmeseydi, insan bunun, kızını kaybetmesi karşısında yaşadığı depresyondan etkilenen ölüm hakkındaki yeni düşüncelerinin bir iç yadsımasını işaret edip etmediğini merak edebilirdi.

Freud'un bu çalışmada "ölüm içgüdüsü" kavramını tanıtarak yaşam ile ölüm ilişkisi üzerine ileri sürdüğü şaşırtıcı düşünceler yalnızca derinlemesine felsefi olmakla kalmayıp aynı zamanda olayların doğası açısından fazlasıyla kurgusaldı. Sonradan tümüyle kabul etme noktasına gelmesine karşın, Freud başlangıçta onları oldukça tereddütlü bir biçimde ileri sürmüştür. Yaşamında daha önce bu türden herhangi bir şey yazmamıştı ve bu, onun kişiliğini öğrenmeye çalışan herkes için kendi içinde en ilgi çekici konudur. Gördüğümüz gibi doğasında, yıllar boyunca zorlu bir biçimde denetim altında tuttuğu, kurgusal ve hatta fantastik bir yan bulunduğunu kendisi de pek çok kez itiraf etmişti. Şimdi eski denetimden vazgeçiyor ve düşüncelerinin uzak diyarlara doğru süzülmesine izin veriyordu.

Freud, yaşamın kaynağı ve ölümün doğası gibi böylesine büyük sorunları ele alırken tüm yazıları içinde bir eşi daha bulunmayan bir kurgulama cesareti sergiledi; yazdığı başka hiçbir şey bununla karşılaştırılamaz. Bu kitap Freud'un, yandaşlarından çok az kabul gören tek kitabı olması açısından daha da dikkate değerdir.

Freud'un, üzerine düşünüp taşındığı ilk nokta, zihnin çift yönlülüğü sorunuydu. Engin deneyiminin bir sonucu olarak, zihnin içindeki köklü bir çatışma kavramı tüm psikoloji çalışmalarında karşısına çıkmıştı ve çok doğal olarak karşıt güçlerin doğasını kavramaya çalışıyordu. Çalışmasının ilk yirmi yılında Freud, zihinsel çatışmanın taraflarını, bir yanda biyologların üreme içgüdüsü olarak adlandırdıkları şeyden türetilen erotik itkiler, öte yanda da özellikle kendini koruma içgüdüsü de dahil olmak üzere ego itkileri olarak belirtmekle yetinmişti. 1914'te, inandırı-

cı nedenler onu narsisizm kavramını varsaymaya zorladığında ve bu özsevgiye, kendini koruma içgüdüsünün de dahil edilmesi gerektiğini hissettiğinde bu formülasyon kökten bir biçimde bozulmuştu. Bu durumda, görünür olan tek çatışma narsisistik ve allo-erotik itkiler, yani cinsel içgüdünün iki biçimi arasındaki çatışmaydı. Bu sonuç hiç de memnun edici değildi, çünkü Freud zihinde, olasılıkla egoda, cinsel olanın dışında bir içgüdü bulunması gerektiğinden her zaman emindi; geçici olarak ona "özilgi" adını verdi. Bu, egodaki, cinsel içgüdülerle zıtlaşabilecek, libidinal olmayan bir bölüm kavramının başlangıcıydı. Tam bu sıralarda, onun için yalnızca tatsız bir anlamı olabilecek eylemleri –annesinin yokluğuyla ilgili eylemler– birbiri ardına yineleyen büyük torununun oynadığı bir oyunu tekrar tekrar izlemişti

Açıklamasına, Fechner'le görüş birliği içinde, Fechner'in ileri sürdüğü kararlılık ilkesini izlediğini kabul ettiği haz-hazsızlık ilkesinin önemine ilişkin görüşünü tekrar belirterek başladı. Bu ilkeye göre zihinsel etkinliğin ana işlevi içgüdülerin ya da dış uyarılmaların yarattığı gerilimleri olabildiğince düşük düzeye indirmekti. Amaç ister uyarılmayı ortadan kaldırmak, ister yalnızca azaltmak olsun, her ikisine de uygulanmak üzere Barbara Low'un ortaya attığı "Nirvana İlkesi" terimini kullandı. İlke, Freud'un yeniden canlandırma deneyimine ve itkilerin doyum aradığı ve sonra durulduğu arzu giderme kuramının bütününe tümüyle uygun gibiydi. Ama şimdi, artmış uyarılma ile hoşnutsuzluk ve rahatlama ile haz arasındaki karşılıklı ilişkinin o zamana kadar sanıldığı oranda yakın olamayacağını görmeye başlamıştı; cinsel gerilimin artmasıyla elde edilen haz, kuralın göze batan bir çelişkisi olarak görünecekti ve "savaş düşleri" deneyimi şimdi eşit ölçüde çarpıcı görünüyordu.

Sonra Freud yukarıda değinilen çocuk oyununun hikâyesini aktardı ve çocukların, haz verici olup olmadıklarına bakmaksızın oyunları, öyküleri ve benzeri şeyleri yinelemeye düşkün olduklarını belirtti. Onun haz-hazsızlık ilkesinden bağımsız bir ilke bulunup bulunmadığını merak etmesi-

ni sağlayan şey bu gözlemdi ve *yineleme zorlanımı* adını verdiği bir ilke olduğunu ileri sürdü. Daha sonra aklına, bu kavrama uygun görünen, görünüşte birbirine benzer bir dizi görüngü geldi: savaş nevrotiklerinin, içinde ilk travmanın tekrar tekrar canlandırıldığı, tekrarlanan düşleri; belli insanların yaşamlarında izlenebilecek kendini yaralama şeklindeki davranış örüntüsü ve psikanaliz sırasında pek çok hastanın, çocukluklarının hoş olmayan deneyimlerini tekrar tekrar canlandırma eğilimleri. Tüm bu vakalarda, bu yinelemelere yönelik farklı bir güdü bulmak zor olmayacaktı ve aslında bizzat Freud'un bazı önerileri vardı. Dolayısıyla, hazırlıksız olunduğunda şokun savunma duvarını yıkıp geçtiği savaş düşleriyle ilgili olarak, şiddetli kaygının eşlik ettiği uyku sırasındaki yinelemenin, yokluğu şokun travmatik etkisinden sorumlu olan uyarıcı "kaygı işareti"ni sağlamaya yönelik bir çabayı temsil ediyor olabileceğini belirtti. Yine de Freud bu türden düşlerin, düşlerin bir arzu gidermeyi temsil ettiği yönündeki kendi genel kuramının bir istisnası olduğunu düşünüyordu. Kendi psikolojisine ana temel yaptığı, Breuer'le birlikte geliştirdikleri, özgür ve bağlı enerji arasındaki ayrıma dönmüş ve şimdi bunu, söz konusu yinelemelerin anlamı olarak gördüğü, tatsız deneyimlere "egemen olma" ya da onları "bağlama" çabasıyla ilişkilendirmişti.

Freud aradığı ikinci ilkeyi artık bulmuştu. Bu, –onun tipik diliyle– ilk izlenimleri "bağlama" ya da onlara "egemen olma," onları "birincil sistem"den "ikincil sistem"e dönüştürme zorunluluğuydu. Artık yineleme zorlanımını, haz ilkesinden daha temel bir şey olarak görüyordu, gerçekten de bu, haz ilkesinin işlemesine izin verilmeden önce gerekli olan bir hazırlıktı.

Freud'un düşünce biçiminde eşit önem taşıyan üç düşünce artık zihninde bir araya gelmişti. Haz ilkesinin işlemeye başlayabilmesinden önce denetim altına alınması gereken birincil süreçler içsel uyarılmalardan çıkmıştı ve dolayısıyla içgüdülere aitti. Yineleme eğilimi de oldukça açık bir biçimde içgüdüsel doğadaydı. Aynı zamanda haz ilkesinden daha te-

mel bir nitelik taşıyor ve "şeytansı" özelliğiyle ona zıt düşüyordu; haz ilkesi çoğu kez bir "gerçeklik ilkesi"ne arıtılıyordu. Sabitlik ilkesi olarak da adlandırılan kararlılığa yönelik eğilim zihnin temel bir niteliğiydi. Yukarıda sözü edilen bu üç düşünce, Freud'un düşünce dizisinden iki yeni ve daha ileri düşüncenin doğmasına neden oldu ve bunlar onun son zihin kuramını oluşturdular.

Bu noktada Freud'un zihnini en fazla meşgul eden şey yineleme eğilimiydi. Bu eğilimin içgüdüsel yaşamın tipik bir özelliği olduğunu ve dolayısıyla doğasının temelde tutucu olması gerektiğini algıladı. İnsan içgüdülerinin, olağanüstü esneklikleriyle öne çıktıkları doğrudur, ama hayvanlar skalasında ne kadar aşağı doğru inilirse o kadar sterotip içgüdüsel davranış ortaya çıkar. Bu nedenle şu ana kadar hâlâ biyolojik alan içindeydik; ama Freud'un hayal gücü, yineleme zorlanımına daha aşkın bir anlam vermeye başlamıştı. Bu konuda Fliess'in, yaşamın tüm olaylarını açıklayacak olan kaçınılmaz dönemsellik yasasının anısından ve Nietzsche'nin, "aynı şeyin sonsuz yinelemesi" öğretisinden –Freud'un kitapta gerçekten alıntı yaptığı bir deyim– ne kadar etkilendiğini bile merak edebiliriz. Her koşulda bu noktada, akıl yürütmede izlenmesi zor olan ve fazla sayıda yanlış anlamaya neden olmuş bir adım ortaya çıkar.

Söz konusu adım, tekrarlama eğilimini, olayların *bir önceki* durumunu yeniden oluşturma eğilimi ile özdeşleştirmekti – açık olmaktan uzak bir özdeşleştirme. Yine de Freud, tüm içgüdülerin temel amacının daha eski bir duruma geri dönme, yani bir gerileme olduğu sonucuna vardı. Ve eğer içgüdüler geçmişi amaçlıyorlarsa neden yaşayan bir canlıyı yaşamöncesi duruma indirgemeden dursunlar ki? Dolayısıyla yaşamın nihai amacı ölüm olmalıydı. Bu yolla, Freud'un ünlü *Ölüm İçgüdüsü* kavramı doğdu.

Bu düzende bir kapsama sahip, her şeye nüfuz eden bir "içgüdü" tasarlamak Freud'u, 1914'te narsisizm kavramı, cinsel içgüdü görüşünü geniş bir alana yaydığında kıl payı kurtulduğu tehlikeyle, yani monist bir

yaşam görüşünü benimseme tehlikesiyle karşı karşıya getirmişti. Ona göre cinsel içgüdü bütün içgüdülerin içinde en tutucu olanıydı, bu arada ölüm içgüdüsüne karşı olabileceğini umduğu kendini koruma içgüdüsünün onun hizmetçisi olduğu ortaya çıkmıştı; kendini koruma içgüdüsünün tek işlevi organizmanın kaçınılabilir bir kaza ya da hastalıkla değil, olabildiğince kendi iç yasasına uygun biçimde ve kendi belirlediği zamanda ölmesini sağlamaktı. Böylesine sadakatli bir hizmet vermiş ünlü haz ilkesinin bile şimdi ölüm içgüdüsünün hizmetçisi olduğu belirtiliyordu. Bu kez açmaz kesin olarak ortaya çıktı ve Freud, "ölüm yaşamın amacıdır" diyen Schopenhauer'in konumuna yerleşmiş gibiydi. Bu arada, konuşmalarından birinde Goethe de çok benzer bir düşünceyi dile getirmişti. Ama Freud bu kez, cinsel içgüdülerin tutucu olduklarını ve hem yineleme zorlanımı hem de sabitlik-Nirvana ilkelerine boyun eğmelerine karşın, bunu kendilerine özgü bir yolla yaptıklarını belirterek kendisini bir kere daha ustaca kurtardı. Onların varlığın daha eski biçimlerini geri getirmeye eğilimli oldukları doğruydu, dolayısıyla ölüm içgüdüsünün bir parçasını oluşturmaları gerekiyordu, ama en azından eylem biçimleri, ölüm içgüdüsünün nihai amacını süresiz olarak erteleme gibi iyi bir niteliğe sahipti. İnsan, onların, yepyeni bir yaşam yaratarak ölüm içgüdüsünün amacını engelliklerini ve bu nedenle onun tam aksi olarak görülebileceklerini bile söyleyebilirdi. Böylece her şeye karşın Freud, zihin içindeki iki karşıt gücü belirlemeyi başardı: onları sırasıyla Yaşam İçgüdüleri –*Eros*– ve Ölüm İçgüdüleri olarak adlandırdı. Sonunda kaçınılmaz olarak hep ikincisi galip gelse de bunlar eşit geçerlilik ve konumda ve birbirleriyle sürekli mücadele içindeydiler.

Sonra başka bir sorun ortaya çıktı. Hem zihinde hem de bedenin her bir hücresinde sessizce işlemekte olan, canlıyı kesin olarak yok etmeye kararlı dilsiz güç. Onun varlığının işaretlerini yakalamanın bir yolu var mıydı? Freud, varsayımsal ölüm içgüdüsünden gelişmiş olabilecek bu türden iki işaret ya da en azından gösterge bulabileceğini düşündü. İpu-

cunu sağlayan şey yaşamdaki acımasızlıktı; Büyük Savaş, çok yakın bir zaman önce muazzam bir saldırganlık, vahşilik ve acımasızlık gösterisine neden olmuştu. Freud, cinsel itkilerle birleştiğinde sadizm olarak adlandırılan bildik sapıklık haline gelen *birincil* bir saldırgan ya da yıkıcı içgüdünün varlığını henüz kabul etmişti. İlk fark ettiğinde (1915) bunu ego içgüdülerinin bir parçası olarak düşündü, ama sonradan buna egodan bağımsız ve onun oluşumundan önce gelen daha temel bir konum verdi. Şimdiye kadar mazoşizmi, sadizme göre daima ikincil olan, içe, benliğe yöneltilmiş sadistik bir itki saymıştı. Artık sıralamayı değiştiriyor ve ölüm içgüdüsünün göstergesi olabilecek bir kendini yaralama eğilimi, birincil bir mazoşizm olabileceğini öne sürüyordu. Yıkıcı ve sadistik itkiler buradan türeyecekler ve artık onun kaynağı olmayacaklardı. Freud'un düşüncesi –yaşamın "yaygarasından" sorumlu olan– cinsel içgüdüler ya da yaşam içgüdülerinin, özyıkıcı eğilimi dışarıya, başka insanlara yönelterek karşıtlarına karşı mücadelelerinde yaşamı biraz daha uzatmaya çalıştıkları şeklindeydi; bu tıpkı, bir yöneticinin savaş çıkmasını kışkırtarak isyankâr ya da devrimci itkileri dış dünyaya yöneltmesine benziyordu – tam olarak ülkesinin, Avusturya'nın, Birinci Dünya Savaşını çıkarmadaki güdüsü. Fazlasıyla ustaca bir kavramdı ve böylece Freud hareketli bir görünüm sergileyen zihinsel işlev kavramlarını kendisini memnun eden bir biçimde toparladı.

Başlangıçta Freud, şimdi sözünü ettiğimiz düşünceleri tamamen deneme sayılacak düşünceler, deyim yerindeyse kendisini şaşırtmış, ama geçerliliği konusunda ikna olmadığı özel bir düşünce dizisi olarak nitelendirmişti, ancak bir iki yıl içinde onları, önce *Ego ve Id* kitabında tümüyle ve zaman geçtikçe giderek artan bir inançla kabul etti. Bir defasında bana söylediği gibi onlar olmadan artık önünü göremiyordu, kendisi için vazgeçilmez hale gelmişlerdi.

Ancak –Freud'un yüksek saygınlığına karşın– analistler arasında yeni

kuramlar karışık bir kabul gördü. Alexander,[1] Eitingon ve Ferenczi de dahil olmak üzere birkaç tanesi bunları hemen kabul etti. Bildiğim kadarıyla ölüm içgüdüsü deyimini hâlâ kullanan analistler, yani Melanie Klein, Karl Menninger ve Hermann Nunberg bunu, Freud'un özgün kuramından çok uzak olan tamamen klinik anlamıyla kullanırlar. Freud bunun klinik uyarlamaları olabileceğini, kuramın geliştirilmesinden önce değil sonra varsaydı. Örneğin çocuğun saldırgan ve yamyamca fantezilerine, daha sonra da bunları izleyen canice fantezilere ilişkin tümüyle psikolojik gözlemlere sahibiz, ama bunlardan bedenin hücreleri tarafından o bedenin ölüme götürülmesine yönelik etkin bir istenç çıkaramayız. Psikanalitik çalışmada kullanılması kaçınılmaz olan "ölüm arzuları" deyimi, yani canice istekler, "ölüm" sözcüğü üzerindeki önemsiz sözcük oyunu nedeniyle burada çok fazla karmaşa yaratmış gibidir. Yine, çok ender rastlanan bazı melankoli vakalarında karmaşık özdeşleşme düzenekleri ve benzerleri yoluyla bu türden arzuların intiharla sonuçlanabileceği gerçeği bunların beden tarafından özyıkıma yönelik birincil bir arzudan doğduğunu göstermez; klinik kanıtlar kesin olarak tam tersi yönü gösterir.

Ölüm içgüdüsü kuramının varsayımsal yönü ile onunla ikincil olarak birleştirilen klinik gözlemler arasında bir ayrım yapmak oldukça önemlidir. Edward Bibring şu cümlede, bu noktayı son derece doğru olarak ortaya koymuştur. "Yaşam ve ölüm içgüdüleri psikolojik olarak varoldukları durumlarıyla algılanamaz; bunlar varlıklarına hipotez tarafından gerek duyulan biyolojik içgüdülerdir. Durum böyleyken bunun, ana içgüdüler kuramının klinik ya da deneysel doğadaki bir tartışmasında değil yalnızca kuramsal bağlamda ileri sürülmesi gereken bir kavram olduğu anlaşılır. Bu tartışmalarda saldırgan ve yıkıcı içgüdüler düşüncesi önümüzdeki her olguyu açıklamaya yetecektir."

Söz konusu kitapta yer alan zor anlaşılır akıl yürütmeler nedeniyle

[1] Alexander'in görüşü daha sonra değişti.

düşünce dizisi hiçbir biçimde kolay izlenmiyordu ve ben de dahil olmak üzere çok sayıda analist onu daha basit bir dille sunmak için girişimlerde bulundu ve Freud'un konu üzerine görüşleri pek çok kez oldukça önemli ölçüde yanlış anlaşıldı.

Bu döneme ait ikinci kitap olan *Grup Psikolojisi* ve *Ego Analizi, Haz İlkesinin Ötesinde*'yi yaratan aynı üretkenlik patlaması sırasında tasarlanmıştı. Kitaba, bir önceki kitapta karşısına çıkan güçlüklerle uğraştığı 1919-20 kışında başladı ve 1921 baharında bitirdi.

O halde savaş sonrasındaki bu ilk iki yılda Freud'un umutlu bir biçimde etkin yaşamına geri döndüğünü, yeni, üretken düşüncelerle ve çalışmasına ilişkin bilgiyi dünyaya daha fazla yaymaya yönelik uygulanabilir planlarla dolu olduğunu görürüz. Bu dönemden sonra onun için işler bir daha asla bu kadar iyi gitmedi. Arkadaşlarla yaşanan düş kırıklıkları ve çektiği korkunç fiziksel acılar onun dayanıklılığını şiddetli bir biçimde sınamak içindi.

27

DAĞILMA

(1921-6)

FREUD'UN Komiteye yönelik tutumunda, her bir üyesine yönelik olarak sergilediği içtenliğin ötesine geçen bir şey vardı ve aşağıdaki hikâye yavaş yavaş ortaya çıkarken bunu akılda tutmak önemlidir. Freud bireysel arkadaşlıklardan çok buluşlarının yarattığı faydaya ve onlardan çıkanlara değer vermeye başlamıştı. Sanki değerli bir koleksiyon parçasını bizim bilgimize emanet etmiş gibiydi ve kendi işlevi daha çok –mirası olan taşınmazları kendinden sonrakilere bırakacak bir mülk sahibi gibi– buluşlarını her şeyden üstün tutmak ve ileri götürmekti. Freud asla uzun yaşayacağını düşünmedi, bu nedenle yaşamdaki ana işlevinin, psikanalizin korunması işinin, mirasçıları olarak adlandırılabilecek kişilere aktarılması konusunda kaçınılmaz olarak derinden kaygılanıyordu. 1909'daki Amerika yolculukları sırasında, tıpkı onların yaptığı gibi, Freud düşlerini yol arkadaşlarına, Jung ve Ferenczi'ye anlatırdı ve kısa bir süre sonra bana, bu düşlerde ağırlıklı olan temanın çocuklarının ve psikanalizin geleceğine ilişkin endişe ve kaygı olduğunu söylediler.

Freud'un, Komite üyelerinden herhangi birine, hatta kendisine en yakın olan Ferenczi'ye bile, kişisel bağımlılık hissettiğini düşünmek hata olur. Doğal olarak bize yönelik tutumu, kendi yaşımızda bir meslektaşınkinden çok bir babanınki gibiydi. Sağlığımızla ve aile yaşamımızla, özellikle de çocuklarımızla ilgilenirdi, ama özel sorunlarında sürekli olarak kişisel yardım isteyen Ferenczi örneği dışında, özel yaşamlarımıza hiç girmedi.

Bu değerlendirmelerden, Freud'un temel endişesinin Komitedeki uyu-

mumuzun korunması olduğu sonucu çıkar. Bir araya gelmek, görüş alışverişinde bulunmak ve dostluklarını pekiştirmek için ender olarak fırsat bulan, beş farklı ulustan gelmiş ve çok farklı mizaçlarda insanlardan oluşan bir grupta böylesi bir uyum ne kadar uzun süre sağlanabilir? Arkadaşlığın yanı sıra elbette ortada, kendini psikanalitik bilginin davasına adamak gibi büyük bir ortak bağ da vardı. Ayrılmanın en olası nedeni bu koşuda hızını yitirmek olabilirdi ve bu gerçekleşti.

Yaklaşık on yıldır süren uyum artık ciddi bir biçimde bozulacaktı. Dağılmanın uğursuz ruhu ortaya çıktı ve 1923'te, Freud'un huzuru için çok önemli olan Komite parçalanmak üzereymiş gibi görünüyordu. Aslında aylardır işlevine ara vermişti. Özellikle, öldürücü bir hastalık olacağını bildiği şeyin kendi bedenindeki başlangıcı ile bu felaketin çakışmasının Freud'da büyük bir sıkıntıya neden olması şaşırtıcı değildir. Yazgının pek çok darbesi karşısında daha önce de direnmesini sağlayan tevekkülün felsefi güçleri yardımına koştu ve alışılmış dayanıklılığıyla tüm bunlara katlandı. Ama olup bitenden sorumlu tuttuğu kişileri suçlamasaydı insan olmazdı. Suç Abraham'a ve daha az ölçüde de olsa bana yüklendi. Sorunun gerçek kaynağı ancak birkaç yıl sonra açığa çıktı: Rank ve Ferenczi'nin azalan zihinsel bütünlükleri.

Bir şeylerin ters gittiğine ilişkin ilk işaret, yayın işi konusunda, Rank ile benim aramda giderek yükselen gerilimdi. Bunun nedeni, zamanın koşulları ve mizaçlarımızdaki belli bir uyuşmazlıktı. Rank'ı her zaman çok severdim ve kopma noktasına gelene kadar bu böyle sürdü. Ne zaman kişisel olarak görüşmemiz gerekse tamamen aynı görüşte olurduk. Ancak uzaktan idare etmek farklı bir konuydu ve aynı kentte yaşasaydık büyük olasılıkla düzeltebileceğimiz sorunlara neden oldu. 1919'da, *Verlag*'ı destekleyecek olan English Press'i kurma planımızda ciddi mali hesap hataları yapmıştık. Dahası savaş sonrasında yaşam çarkları Avusturya'da o kadar yavaş dönüyordu ki, herhangi bir şey yaparken anlatılamaz güçlükler yaşanıyordu. Kâğıt ve hurufatın gizli yollardan ele geçirilmesi gereki-

yordu; sık sık işçilerle anlaşmazlıklar oluyordu; haberleşme çıldırtıcı biçimde yavaştı. Rank sonsuz sorunlarla kahramanca savaştı ve neredeyse tek başına onların üstesinden gelme konusunda insan-üstü bir başarı gösterdi; örneğin kendi ipini almak, dağıtılmak üzere kitap kolilerini hazırlamak, onları tek başına postaneye taşımak zorundaydı. Ama bu gerilim hassas doğasını etkiledi.

İlişkimizin kişisel tarafı benim, yaşamda bana sık sık sorunlar yaratan bir eğilimimle engellendi; şapşallığa katlanamama ve işleri, ilgili diğer insanların duyarlılıklarını kışkırtma tehlikesi pahasına, benim en iyisi olduğuna inandığım biçimde yapma konusunda saplantılı bir ısrar. Rank ise ne pahasına olursa olsun başarma ve üretme amacıyla neredeyse çılgıncasına bir öfkeyle çalışıyordu, dolayısıyla benim gerekli olan bazı karşı çıkışlarım onu son derece kızdırdı. Buna, eski bir dosttan geldiği için aşırı tuhaf bulduğum ezici ve rahatsız edici bir tarz sergileyerek tepki verdi – yoksa bu bir yanıttan çok, bir saldırı mıydı? Rank'ın doğasındaki bu katı, diktatörce ve şimdiye kadar görülmemiş özelliği doğuran şeyi bilemiyordum; salınımlı rahatsızlığının* manik evresinin yavaş yavaş şiddetlenmekte olduğunu anlamak iki yıl aldı.

Rank'ın çocukluğunda, kardeşine karşı güçlü biçimde bastırılmış bir düşmanlık nedeniyle çok acı çektiğini ve bunun genellikle babaya karşı benzer bir tutumu gizlediğini biliyordum. Bu artık bana yönlendirilmişti ve ana kaygım Freud'u ortaya çıkabilecek sonuçlardan nasıl koruyacağımdı. Komitedeki uyumun Freud için ne kadar önemli olduğunu anlamıştım, bu nedenle Rank-Jones sorunlarını ondan gizlemeye çalıştım. Ancak onun yanında olan Rank aynı vicdani çekinceleri taşımıyordu. Sürekli olarak Freud'a benimle meslektaşlığın ne kadar olanaksız olduğuna ilişkin hikâyeler anlatıyordu ve Freud'un doğuştan gelen kuşkuculuğu bu

* Bir dizi hafif depresif belirtinin ardından bir dizi manik belirtinin yaşandığı kronik, dalgalı bir ruh durumu hastalığı –yn.

türden kişisel konularda onu genellikle zor bir durumda bırakırdı. Bizim için kaygılanmaması gerektiği, sorunları kendi aramızda çözebileceğimizi söyleyerek onu rahatlatmaya çalıştım, ama benimle ilgili görüşü olumsuzdu.

Üç yıl boyunca Rank'ın "erkek kardeş düşmanlığı"nın daha derin olan "baba düşmanlığı"na gerilemesi korkusuyla yaşadım ve Freud yaşarken bunun olmamasını umdum. Bu sürenin sonunda Rank, Freud'a karşı denetlenemez bir düşmanlığı açık bir biçimde ifade ettiği için ne yazık ki korkumun haklı olduğu ortaya çıktı.

Rank ile benim aramdaki farklılıkların geçmişi, İngiltere'de savaşmak zorunda olduğum, psikanalize karşı yoğun muhalefete dayanıyordu. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra muhaliflerimiz, İngilizlerin Alman karşıtı duygularını sonuna kadar sömürdüler ve insan doğasının daha az yakışık alır yönlerine yapmak zorunda olduğu vurgu nedeniyle psikanaliz, Almanların çöküşünün ve genel hayvanlığının tipik bir ürünü olarak karalandı.[1] Freud'un Alman'dan çok Yahudi olduğu şeklindeki karşı çıkışları-

[1] Alman karşıtı önyargı, psikanalize karşı muhalefetin elbette yalnızca bir bölümüydü ve burada söz konusu olan 1921-2 yılları biz Londra'dakiler için özellikle zor yıllardı. Çok sayıda "vahşi analist" vardı ve onların tüm yanlışları psikanalizin kendisine yüklenmişti. Bir "İngiliz Psikanalitik Yayım Kuruluşu" aşağıdaki reklamı yayınladı: "Psikanalist olarak yılda 1000 £ kazanmak ister misiniz? Bunu nasıl yapacağınızı gösterebiliriz. Her biri için dört gine vererek bizden postayla sekiz kursluk eğitim seti alın!" Basın, tecavüze uğramış sonra da şantaj yapılmış hasta hikâyelerinden zevk alıyordu. Amerikalı bir öğretmen hastalara yönelik yakışıksız davranış nedeniyle hapse yollanıp sonra sınırdışı edildiğinde yine kalleşliğimizin bir örneği sayıldı; *The Times*, onunla ilişkimiz olduğunu tekzip eden mektubumuzu yayımlamayı reddetti. Gazete afişleri bu türden haberleri herkese aktardı ve psikanalizin sözde tehlikeleri konusunda çığlıklar attı ve *Daily Graphic* uygulamalarımızı soruşturmak üzere avukat ve doktorlardan oluşan bir komite kurdu ve bunun çalışmaları hakkında günlük raporlar yayımladı. Canterbury Başpiskoposu, dini görevli olan eski bir hastamın bu konuda yazdığı küçük bir kitaba karşılık olarak mastürbasyonun

mın fazla etkisi olmadı –Almanca yazıyor olması yeterliydi– ama çalışmamızdaki Alman arkadaşları vurgulamaya hevesli olmamam anlaşılabilir bir şeydi. Avusturya'da İngilizce hurufat bulunmadığı için *International Journal*'ın kaçınılmaz olarak yabancı hurufatla basıyorduk ve bu yeterince kötü bir durumdu. İngilizce bilmeyen yabancı dizgiciler metni, güçlükle temizlediğim Almancalaştırmalarla dolduruyordu. Daha sonra, o sıralarda çok az İngilizce bilen Rank provaları düzeltme işini bana haber vermeden kendi üzerine aldı. Dolayısıyla Viyana'ya, provaları orada düzeltecek ve onları Londra'ya postalamak için harcanan zamandan tasarruf edecek birini atamak zorundaydık. Aralık 1920'de Eric Hiller'in Viyana'ya yollanmasıyla sorunlar büyük ölçüde çözüldü. O dönem yaşanan, görünürde rastlantısal, paha biçilmez bir kazanım da Anna Freud'un Viyana'daki İngilizce bölümünde çalışmasının sağlanmasıydı; bu onu psikanaliz işine eskisinden daha çok yaklaştırdı ve gelecekteki kariyerinin habercisi oldu.

Onu gerçekten ilgilendirmemesine karşın Rank, *Journal*'ı yönetme biçimim konusunda bana keskin eleştiriler yollamayı sürdürdü. Eğer hoşuna gitmezse, basılmak üzere ona yolladığım bir makaleyi bile reddedebiliyordu. Özellikle karşı çıktığı, kendisinin "denizaşırı saçmalık" olarak adlandırdığı şeydi ve bu durum Viyana ile gelecek yirmi yılı geçireceğim New York arasındaki çatışmanın ilk işaretiydi. *Journal*'ın yalnızca Almanca *Zeitschrift*'in bir kopyası olmasını değil, aynı zamanda İngiltere ve Amerika'daki yeni analistlerin –her ne kadar bu ilk çabalar klasik bir doğada olmasa da– katkılarını yayımlamaları için bir fırsat olarak hizmet

---

etiğini incelemek üzere bir komite atadı ve bu komite karşısında açıklamalarda bulunurken ilginç bir süreç yaşadım.

Bazı resmi kuruluşların, özellikle de Genel Tıp Konseyi'nin çalışmalarımızı araştırması için yaygara koparılıyordu. Bu amaçla Kraliyet Hekimler Koleji'ne yanaşıldı, ama kabul etmediler; ancak kısa süre sonra İngiliz Tıp Birliği bunu yaptı ve tümüyle bizden yana sonuçlar elde etti.

etmesini de istiyordum. *Journal*'ın ilk iki yılki içeriğinden memnun olmadığını Freud da ifade etti.

Ancak *Journal* ile ilgili sorunlar, Freud'un çalışmalarının çevirisiyle ilgili sorunlarla karşılaştırıldığında daha hafifti. Freud çeviri konusuna uzun süre tuhaf bir biçimde kayıtsız kaldı ve İngiltere'de yapılmakta olan çevirileri gözden geçirmek için bile "zamanımı boşa harcamama" karşıydı. Sonra yapmakta olduğum büyük planları görünce tutumu değişti. Uzun yaşamayacağı düşüncesine saplanıp kalması nedeniyle, vaat edilen ciltlerin bazılarının o hayattayken çıktığını görmek için sabırsızlanmaya başladı ve ertelemeler konusunda giderek artan biçimde eleştirel oldu. Freud, Rank'ın, *Journal*'ın yayımlanmasındaki gecikmeler gibi bunların da tek suçlusunun ben olduğum görüşünü tamamen kabullendi; bütün sorun, üstüme vazife olmayan işlere burnumu sokmamdan kaynaklanıyordu.

Freud'la tanışmamızın üzerinden geçen ondört yıl boyunca kişisel ilişkimiz her zaman kusursuz olmuş, asla bir uzlaşmazlıkla gölgelenmemişti; hem bana hem de çalışmama defalarca en güzel övgülerini sunmuştu. Dolayısıyla 1922 başlarında aşağıdaki mektubu almak beni korkutmuş ve elbette acı vermişti:

> Sevgili Jones
>
> Hâlâ rahatsız olduğun için üzgünüm ve bu iki hafta boyunca ben de hasta olduğum için seni tümüyle anlıyorum.
>
> Bu son yıl katlanılması kolay olmayan bir hayal kırıklığına neden oldu. Ruh durumun ve tutkuların üzerinde daha az denetim sahibi olduğunu, senden beklemeye hakkım olandan ve dikkat çeken konumunun gerektirdiğinden daha az tutarlı, samimiyetsiz ve güvenilmez olduğunu görmek zorunda kaldım. Ve Komiteyi kendin önermene karşın haksız alınganlıklarla onun içten dostluklarını tehlikeye atmaktan geri kalmadın. Arkadaşlık ilişkilerinde gerçek yargılarımı bastırma alışkanlığında olmadığımı bilirsin ve bu davranışın beraberinde getirdiği riski göze almaya her zaman hazırımdır.

Arkadaşların birbirlerine, yazgının onlara davrandığı kadar acımasızca davranmalarını istemekte oldukça haklısın, ama bir arkadaş için diğerini bilgilendirmenin, övmenin ya da takdir etmenin onu affetmekten ne kadar daha memnun edici olduğunu bir düşün. ...

1923'te, güvenin ve arkadaşlığın eksiksiz bir biçimde onarılması dileğiyle. [Aynen alınmıştır.]

Sevgilerle
Freud

Freud'un burada gerçek bir fatura mı çıkardığı, yoksa kolay etki altına girme niteliğinin bir örneğini mi verdiği konusundaki kararı başkalarına bırakmam gerekir. Beni en çok, Rank'tan gelmesi pek olası olmayan "tutkularım" iması şaşırttı, özellikle de sonraki mektuplarda bunu, (yalnızca erotik olanlar anlamına gelebilecek olan) "maceralar"a ve onların insanı işten ne kadar uzaklaştırdığına ilişkin gizemli imalar izledikçe. Açıklama aylar sonra geldi. O yıllarda Freud'a yolladığım pek çok hastanın arasında benim de kısmen analiz ettiğim bir kadın vardı; bu nedenle Freud'a vakanın kısa bir özetini yollamıştım. Kadın kendisine gösterdiğim birkaç inceliği benim kişisel sevgimin kanıtları olarak algılamış ve mektupta yazdığım gibi bu onun tarafından "bir aşk ilanı"yla sonuçlanmıştı. Freud bunu, benim aşk ilanım şeklinde yanlış okumuş ve hatta bu kadınla cinsel ilişkim olduğunu bile sanmıştı; kadın analiz için ona gittiğinde hatasını anlamış ve bundan memnun olmuştu.

Freud o dönemde davranışlarımla ilişkili olarak çok daha somut eleştirilere başlamıştı, ama bunlarla başa çıkmak çok daha kolaydı. Temel sorun Freud'un kitaplarının İngilizce olarak basılmasındaki aşırı gecikmenin kaynağının ne olduğuydu. Giderek daha sabırsız hale gelmiş ve onlardan birini görecek kadar yaşamayacağından kuşkulanmaya başlamıştı.

Öyle görünüyor ki makinenin bir diğer çarkı arızalı ve bunun ortasında, senin, görevinin ve sürecin her adımına kişisel olarak karışmanı emreden

törenselleştirme eğilimin durduğunu düşünüyorum. Her *Korrektur*'un[1] sana gitmesi gerektiğini öğrendim ve düzeltme yapan üç ila beş arası insan bulunduğu için neden *Mssenps*'in[2] bir sayfasını iki haftada aldığımı anladım ve *Sammlung*'um gibi büyük olanlar bir yana, bu iki zavallı kitapçık (*Jenseit* ve *Mass*)[3] bitene kadar yaşama şansı görmüyorum. Neden bunu tek başına yapmayı istediğini ve rutin işin sıradan angaryası altında ezilmenin sıkıntısını çektiğini anlamıyorum. ...

İşlerine burnumu sokmamı affet, ama onlar bizim ve benim de işimiz ve bu konularda sana karşı çıkmak için Rank fazla uysal. Senin dediğin gibi, benim geniş omuzlarım bu ağırlığı kaldırmaya daha uygun. ...

Romancıların mutsuz gülüş olarak adlandırdıkları şeyi uyandıran, Rank'a yönelik bu masum ima, ondan sürekli olarak aldığım zorbaca mektupları Freud'un hiç görmediğini gösterdi. Yanıtımda şunları söyledim "...Senin de belirttiğin gibi Londra tarafındaki işleri hızlandırmak için neler yapılabileceğine de bakmamız gerek ve bu konuda herhangi bir öneriye minnettar kalırım. Senin getirdiğin tek öneri olan son provaları düzeltme işini Viyana'ya bırakmayı yaklaşık onsekiz ay önce yürürlüğe soktum. ...

Bu türden ayrıntılı işlere bayılmıyorum, aksine rutin çalışmadan kurtulmaya yönelik güçlü arzumu mümkün olan her yerde ifade edip fazla şikâyet eden biri olmaktan her zaman korktum. ... İçinde bulunduğum sıkıntı daha çok benim sürekli başkalarının yerini doldurmama bağlı (örneğin *Journal*'ın çevirileri). ... Gördüğün gibi kaygım, senin kendimi yüklerden kurtarmama ilişkin önerinle çakışıyor ve bu asla, Rank'ın hatalı olarak düşündüğü gibi, ayrıntıların denetimini elinde bulundurma arzusu değil. Ona, işin kabulünden ortaya çıkışına kadar olup biten işlemleri anlatan tam bir metin yazmam ve beni yalnızca fazlasıyla

---

[1] *Prova.*

[2] *Grup Psikoloji.*

[3] *Haz Ilkesinin Ötesinde ve Grup Psikoloji.*

memnun edecek bazı değişiklikler önermesini istemem daha iyi olurdu.

...Çevirilerinin daha fazla ilerlememesi nedeniyle ne kadar üzgün olduğumu biliyorsun, ama bu noktada iyi bir örnek oluşturuyorlar. Haklı olarak iki kitapçık, *Jenseits* ve *Massenpsychologie* konusunda şikâyet ediyorsun. Tamam, bunlardan yola çıkarak karar ver. İlkinin çevirisini bir yıl önce gözden geçirdim ve basılmak üzere geçen *mayıs*ta Viyana'ya yolladım. Geçen aralıkta ilk iki *Bogen*'i[1] almak ve kitabın başına ne geldiğiyle ilgili tekrar tekrar soruşturma yapmak dışında, o zamandan beri onun basımıyla hiçbir ilişkim olmadı. İşte ayrıntılara bu kadar karışıyorum. ... Aynı şey *Massenpsychologie* için de geçerli. Gözden geçirmeyi geçen ağustosta bitirdim ve Viyana'ya giderken Strachey onu da yanında götürdü. Bu hafta provaların ilkini aldım.

Seni bu kadar sıkıntıya soktuğum için üzgünüm, ama konu hepimizi endişelendiriyor ve bunlarla derinlemesine ilgilenecek kadar iyi olduğun için gerçek durumu gözler önüne sermek istedim. Hepimizin özellikle senin için çalıştığımızı biliyorsun, senin verdiğin esinin ve onayın bizler için bu kadar önemli olmasının nedeni bu. Eğer yaşadığım süre içinde senin çalışmalarının bir toplu basımını gerçekleştirebilir ve *Journal*'ı sağlam biçimde örgütlenmiş temellere dayanmış bir biçimde bırakırsam, psikanaliz için bundan daha fazla şeyler yapmayı umut etmeme karşın, hayatımın yaşanmaya değer olduğunu hissedeceğim."

Bu gerçekçi yanıttan sonra ondan bir kart geldi: "İnce mektubun için sonsuz teşekkürler. Korkarım giderek yaşlanıyor ve karamsarlaşıyorum. Beni tüm eleştirelliğimden kurtardın." Bir sonraki mektupta şunları yazdı: "...Hatanın sende olduğuna ilişkin ilk şüphemi geri almam ve senden özür dilemem gerek. ... İngilizce kitaplarımı çıkarma işini en öncelikli planlarından biri olarak değerlendirdiğini söylemen beni derinden etkiledi; bunu ani bir itkinin yarattığı duyarlı bir abartmanın ışığında gördü-

[1] Folyolar.

günü umuyorum, oysa gerçek işin daha yükseği amaçlamak ve benim kişisel çıkarlarımı unutmaktı. Yine de sözcüklerini, bildiğin gibi daima karşılık vermek istediğim, bana yönelik değişmez inceliğin bir ifadesi olarak takdir ediyorum."

Bundan sonra Freud'un eleştirileri ara sıra devam etse de daha ılımlı oldu, ama Rank'la ilişkim kötüleşmeyi sürdürdü. Şimdi de, genellikle kolaylıkla çürütülebilecek temellere dayalı olarak, benim Uluslararası Birliğin işlerini yürütüş biçimimi eleştiriyordu. Bunun hemen ardından Abraham, Uluslararası Birliğin sekreteri olduğunda Rank, ikimize de haber vermeden yalnızca merkez yönetimini ilgilendiren konular üzerine çeşitli derneklere genelgeler yolladı. Abraham'ın Rank'a tepkisi benimkinden çok daha sertti ve Freud ikimize de, sözde nevrotik alınganlıklarımız karşısında Rank'ı savunan kişisel bir mektup yolladı. Elbette ikimiz de Freud'un yorumunu kabul etmedik.

Press ve *Verlag*'da işler durmadan kötüleşti. Hiller, Rank'la daha fazla çalışmayacağını söyledi ve istifa etti. Orada bir İngiliz temsilci olmadan eski çizgiyi sürdürmek söz konusu değildi ve sonunda Press'in, tam o sıralarda Londra'da kurulmakta olan Psikanaliz Enstitüsü'nün desteğiyle bağımsız bir varlık sürdürmesine karar verildi.

İş ilişkilerimizdeki ayrılığın kişisel ilişkilerimizde bir *détente*'a [gergin havanın yumuşaması] yol açacağını ummuştum, ama Rank'ın bana yönelik düşmanlığının giderek artan biçimde dışa vurulduğunu görmek beni şaşırttı. Bu durum 1923 Ağustosunun sonlarına doğru, birlikte katıldığımız son Komite toplantısında zirveye çıktı. Ferenczi ve Rank bir önceki ayı, birkaç yıldır üzerinde uğraşmakta oldukları *Psikanalizin Gelişimi* adlı kitabı bitirmeye ayırmışlardı.

Tatilini 600 metre yükseklikte olan Lavarone'da geçiren Freud'a yakın olabilmek için hepimiz Tirollerdeki San Cristoforo'da, Caldanozzo Gölü'nde toplandık. Freud, o olmadan da uyum sağlamayı öğrenmemiz için kendi aramızda buluşmayı denememizi önermişti; eğer başarırsak sonra-

dan bizleri kutlamak ona mutluluk verecekti. Öyle görünüyor ki, Rank'la ilgili bazı eleştirel ifadeler kullanmıştım –şimdi kime olduğunu hatırlayamıyorum– o bunu hemen büyüttü ve benim dostça olmayan tutumum şeklinde değerlendirdi. Duygularını incittiğim için özür diledim, ama o bunu kabul etmedi ve Komiteden çıkarılmamı istedi. Doğal olarak diğerleri, özellikle de beni savunan Abraham buna izin vermeyecekti, ancak denetlenemez bir öfke içindeki Rank ve şaşkın bir sessizlik içindeki ben hüzünlü bir sahne oluşturuyorduk.

Uyum tekrar kurulamamıştı, ancak Freud bizleri dinlemeyi kabul etti – bir parça uzlaşma sağlamak için her tür çabayı göstermesindeki o sevecen sabrı doğrusu hiç unutamam.

Bu acı olaydan sonra Rank'ın resminden çıkartıldım ve "huzur bozucu" olarak yerimi Abraham aldı. Ferenczi ve Rank, *Psikanalizin Gelişimi*'ni o yılın, yani 1923'ün sonuna doğru yayımladılar. Hikâyede can alıcı bir rol oynayacak olan bu önemli kitap, Freud dışında Komiteden hiç kimsenin bilgisi olmadan aniden yayımlandı ve yalnızca bu davranış bile, onu geleneklerimize ve aslında karşılıklı olarak verdiğimiz sözlere fazlasıyla ters düşen uğursuz bir durum olarak değerlendirmeden edemeyen Komitenin diğer üyelerini şaşırttı. Psikanalitik tekniğin pek çok yönünün parlak bir özetini veriyordu, ama tutarsız ve kendi içinde çelişkili bölümleri de vardı ve sanki psikanaliz için tümüyle yeni bir çağı haber veriyormuş gibi garip bir tınısı vardı. Ele aldığı ana tema, hastaların, işlemekte olan bilinçdışı itkilerini sonuna kadar yaşama eğilimiydi. Freud bu konuya özel bir makale ayırmış ve çocukluğun özgün ve şimdi bastırılan itkilerini yeniden canlandırmaya yönelik daha analitik bir hedef ile bu eğilim arasındaki mücadeleyi vurgulamıştı. Bu kitap, eyleme dökme eğiliminin analizinin kendi başına nasıl da büyük değer taşıyabildiğini çok doğru olarak gösteriyordu ve Freud bu sonucu, kendi eski tutum ve tekniğini düzelten bir şey olarak kabul etti. Aslında bu makaleyi yazdıktan sonraki yedi yıl içinde Freud tekniğini geliştirmişti ve "yaşayarak dışavurma"

eğilimlerinden eskisinden daha fazla yararlanıyordu.

Ama kitapta, açık bir biçimde olmasa da, bu türden eğilimlerin çocukluktaki tarihsel kaynaklarına girilmeden de analizin yeterli olabileceğini düşündüren pek çok parça vardı. Bu bana, 1913 Münih Kongresinde Jung'a yönelttiğim, çocukluk analizinin yerine yalnızca şimdiki durum tartışmalarını getirdiğine ilişkin suçlamamı anımsatıyordu. Böylesi bir düşüncenin, kitabın yazarları tarafından uygulanmayacağından emin olmasına karşın, Freud da aynı kuşkuyu taşıyordu. Berlin'deki analistler, özellikle Abraham ve Rado, bu nokta da çok daha rahatsızdılar ve zaman onların korkularını haklı çıkaracaktı.

Freud, yayımlanmadan önce kitabı okuyarak bir dizi öneride bulunmuştu. Sonradan Ferenczi'ye, özellikle teknikte kendisinin gerçekleştirmekte olduğu gelişmeye yaptığı vurgu nedeniyle başlangıçta kitaba çarpıldığını söyledi. Ama zaman geçtikçe kitabı giderek daha az düşünmeye başlamıştı. Onunla ilgili yargısı "dürüst değil" idi. Ardında, her ikisi de analizi kısaltmayı amaçlayan, Rank'ın doğum travmasına ilişkin görüşlerini ve Ferenczi'nin "etkinlik"e ilişkin teknik yöntemini gizliyordu, ama kitapta bunların ikisinden de söz edilmemişti.

2 Ocak 1924'te Ferenczi, Viyana Derneği huzurunda, Freud'un da hazır bulunduğu bir toplantıda kitaptan bir makale okudu. Daha sonra Freud'a konu üzerine görüşünü sorduğunda Freud ona, kitabın ana temasına –anıları tekrar anımsama yerine onları yaşama eğilimi– değinmediği ve yalnızca onun yeni "etkin terapi" tekniğini ele aldığı için dinleyiciler üzerinde garip bir etki bıraktığını yazdı. Ayrıca mektubunda Freud, kitabın içerdiği her şeye tümüyle katılmadığını yumuşak bir biçimde ifade etti. Ferenczi on sayfalık bir mektup yazdı ve bu ifadeyle "altüst" olduğunu söyledi, Freud'un tekniğinden bir parça bile uzaklaşmayı asla düşünemezdi. Freud'un yanıtı şöyleydi: "Benimle tümüyle uzlaşma içinde kalma çabana gelince, bunu, senin dostluğunun bir ifadesi olarak çok değerli buluyorum, ama bence bu amaç ne gerekli ne de kolay ulaşılabilirdir.

Çabuk etki altına alınabilir biri olmadığımı ve pek de benim çizgim içinde olmayan yabancı düşüncelere uyum sağlamakta zorluk çektiğimi biliyorum. Onlara ilişkin bir yargıya varabilmem için aradan oldukça uzun bir zaman geçmesi gerek, öyle ki aradaki boşlukta bir hükme varma düşüncesini bile askıya almalıyım. Eğer her defasında siz de bu kadar uzun süre beklemek zorunda olsaydınız bu üretkenliğinizin sonu olurdu. Dolayısıyla bu tutum hiçbir işe yaramaz. Senin ya da Rank'ın, bağımsız uçuşlarınız sırasında psikanalizin zemininden ayrılmanız bana hiç de olası görünmüyor. Bu nedenle eğer işler benim düşündüğüm şekilde çözülmüyorsa neden deneme hakkın olmasın ki? Bunu yaparken hataya düşersen bunu er ya da geç kendin göreceksin ya da kendim bu konuda emin olur olmaz sana o hatayı gösterme özgürlüğümü kullanacağım."

Rank'ın yaklaşık aynı zamanlarda, 1923 Aralığında, *Doğum Travması* başlığını taşıyan çok daha rahatsız edici bir kitap çıkarmasıyla durum daha da karmaşıklaştı. Rank'ın böylesi bir kitap yazdığını bilmelerine karşın ne Freud ne de Ferenczi bunu daha önceden okumuştu ve biz diğerleri için de bu kitap büyük bir sürpriz oldu. Freud uzun süredir, nefes alamamanın kaçınılmaz olarak çocuğu ölüm tehlikesi içine soktuğu acı verici doğma deneyiminin tüm daha sonraki korku nöbetlerinin[1] bir ilk örneği olduğunu düşünüyordu. Rank şimdi bu olaya "travma" sözcüğünü ekleyerek, yaşamın geri kalanının bunu aşmak ya da silmek için karmaşık çabalardan oluştuğunu ileri sürüyordu; bu arada, nevrozdan sorumlu olan şey bu çabaların başarıyla sonuçlanmamasıydı. Kötü ve anlaşılması zor bir biçimde derlenen kitap, yeni bir dinsel sistem açıklanıyor olsa daha uygun olacak olan abartılı bir tarzda yazılmıştı. Sınanabilecek hiçbir veri verilmemişti ve kitabın büyük bir bölümü sanat, felsefe ve din alanlarında abartılı kurgulardan oluşuyordu. Klinik olarak bunu, tüm çatışmaların çocuk-anne ilişkisiyle ilgili olduğu ve Oidipus karmaşası da

[1] *Angst.*

dahil olmak üzere babayla çatışma olarak ortaya çıkabilecek şeylerin doğumla ilgili temel çatışmaların bir maskesi olduğu iddiaları izledi. Bu nedenle başından itibaren psikanalitik tedavi yalnızca, aktarım konumunda hastanın doğum dramını yinelemeye zorlamaya yoğunlaşmayı içermeliydi ve bu yeniden doğum iyileşmeyi sağlayacaktı.

Rank'ın düşünceleri yavaş yavaş filizlenmişti. 1919 Martında, İsviçre'de, onunla ve hamile karısıyla karşılaştığımda kederli bir biçimde, erkeklerin yaşamda hiçbir önem taşımadığını söyleyerek beni şaşırttığı aklımda kalmıştır; yaşamın özü anne ve çocuk arasındaki ilişkiydi. 16 Mart 1921'de, Viyana Derneğinde, evli çiftler arasındaki ilişki üzerine garip bir makale okumuştu; onların özde her zaman (her iki tarafta dönüşümlü olarak) anneyle çocuk arasındaki ilişkiyi yinelediklerini ileri sürdü. Freud ender birkaç durumda hastanın analizine belli bir süre ayırmış, ondan önce analizi bitirmesi gereken bir tarih koyma yolunu denemişti. Rank şimdi bunu istisnasız her vakada yapıyor, böylece analizin süresini büyük ölçüde kısaltıyordu. Bu ona, bir analizin dev bir "yaşayarak dışavurma" deneyimi içermesi gerektiği fikrini verdi ve çok geçmeden bu deneyim yeniden doğum biçimini aldı.

Rank, 1922 yazında, kuramsal görüşlerini –uygulamaya yönelik olanları değil– Freud'a anlattığında Freud'un ilk gözlemi şöyleydi: "Herhangi biri kendisini bağımsız kılmak için böyle bir buluşu kullanırdı." Ferenczi'ye yorumu ise şöyleydi: "% 66'sının mı yoksa % 33'ünün mü doğru olduğunu bilmiyorum, ama her koşulda psikanalizin bulunuşundan bu yana kaydedilen en önemli ilerleme."

Freud'un, Rank'ın kuramına karşı gösterdiği değişik tepkiler onun kişiliğine ilginç bir ışık tutar. *Doğum Travması*'na ilk tepkisi ona karşı duyduğu güvensizlikti ve kitap çıktıktan dört ay sonra ilk korku şokunun –tüm yaşamını verdiği nevrozların etiolojisi üzerine çalışmasının, doğum travmasına yüklenen önemle tümden değerini yitirmesi karşısında yaşanan korkunun– tümüyle geçmediğini söyledi. Ancak he-

men sonra bu duygu, Rank'ın temel öneme sahip bir buluş yapmasından duyduğu hazla yer değiştirdi ve ilgisi, bunun psikanalizin daha önceki kumaşına nasıl dokunacağı sorununa yöneldi. Yine de zaman geçtikçe, büyük olasılıkla Berlin'den gelen –bastırmaya çalıştığı şüpheleri dile getiren– eleştirilerden etkilenerek, Rank'ın çalışmasının değeri konusunda giderek kuşkulanmaya başladı. Doğal olarak bu kararsızlık ve kuram üzerine ara sıra yaptığı çelişkili yorumlar, başkalarının, onun gerçek görüşünün ne olduğunu anlamalarını güçleştirdi.

Freud, 1923'ün yılbaşında Viyana'da olan Sachs'a, Rank'ın kuramı üzerine kuşkularını anlattı. Sachs bunu Berlin'e yazdı ve böylece orada egemen olan eleştirel tutumu güçlendirdi. Sonra Freud, Eitingon'dan, Berlin'deki "fırtına" diye adlandırdığı olayları öğrendi ve bunu yatıştırmak için bir şeyler yapması gerektiğini hissetti. Bu nedenle Komitenin tüm üyelerine aşağıdaki haber mektubunu yolladı.

15 Şubat 1924

Wien

Liebe Freunde,

Çeşitli yerlerden, bizim Ferenczi ve Rank'ın son yayınlarının –onların ortak çalışmasından ve doğum travması üzerine olandan söz ediyorum– oldukça önemli ölçüde hoşnutsuzluk yarattığını ve tartışmaya neden olduğunu, biraz da şaşkınlık duyarak öğrendim. Arkadaşlarımızdan biri,[1] şimdiye kadar belirsiz olan ve içinde bir ayrılık tohumu algıladığı bir konuyu kendi aramızda açıklığa kavuşturmamızı rica etti. Lütfen, bu ricayı kabul ettiğimde bir şeyi dayatmaya çalıştığımı düşünmeyin. Ben kendi adıma mümkün olduğunca uzun süre geri planda kalmayı ve hepinizin kendi yolunuzu izlemenize izin vermeyi tercih ederim.

Sachs buradayken doğum travması konusunda onunla fikir alışverişinde bulunduk; bu çalışmanın yayımlanmasında düşmanca bir eğilim sezdiğim ya da içeriğine tümüyle karşı olduğum izlenimi belki de buradan çıktı.

[1] Eitingon.

Ancak ithaf yazısını kabul edişimin bu düşünceyi geçersiz kılacağını düşünüyorum.

Aslında: ne aramızdaki uyum ne de bana gösterdiğiniz saygı herhangi birinizin üretkenliğini özgürce kullanmasını engellememeli. Beni mutlu edecek doğrultuda değil, gözlemleriniz ve düşüncelerinize uyan biçimde çalışmanızı bekliyorum. Değişik mizaçlardaki yarım düzine insan arasında bilimsel ayrıntılar ve yeni konular üzerine eksiksiz bir uzlaşma olanaksız, hatta istenmeyen bir şeydir. Birlikte verimli çalışmamızın tek koşulu, ortak psikanalitik öncüller zeminini hiçbirimizin terk etmemesidir. Aynı zamanda, sizin için tanıdık olan ve her zaman tetikte olan despot bir sansürcü görevi için benim uygun olmamamı sağlayan başka bir husus daha var. Yabancı düşünce biçimleri içinde yolumu bulmak bana zor geliyor ve kendi dolambaçlı yollarımla bir bağlantı kurana kadar beklemem gerekiyor. Bu durumda, karşılaştığımız her yeni görüşte ben onu onaylayana kadar beklemek isterseniz, oldukça yaşlanma riskini göze almanız gerekir.

Söz konusu iki kitaba ilişkin tutumum şöyledir. Ortak çalışmayı, yinelemenin ve eyleme dökmenin analizde oynadığı role ilişkin düşüncemi düzelten bir şey olarak değerlendiriyorum. Bunlar konusunda endişeliydim ve bu olayları –bu günlerde siz onlara "deneyimler" diyorsunuz– istenmeyen aksilikler olarak değerlendirirdim. Rank ve Ferenczi bu "deneyimler"den kaçınılamayacağı gerçeğine ve bunlardan olumlu biçimde yararlanılabileceğine dikkat çektiler. Bana göre tanımlamaları, tamamlanmadıkları için yetersiz kalmıştır, örneğin bu kadar ilgi duymalarına karşın teknikteki değişiklikleri anlatmamış yalnızca imada bulunmuşlardır. Ferenczi'nin Viyana'da adlandırdığı biçimiyle "klasik tekniğimizden" bu uzaklaşmanın pek çok tehlikeyi beraberinde getirdiği kesindir; ama bu, o tehlikelerden kaçınılamayacağı anlamına gelmez. Bu bir teknik sorunu olduğu ve uygulamaya yönelik nedenlerle de olsa işimizi başka yoldan sürdürebildiğimiz sürece iki yazarın deneyini tümüyle haklı buluyorum. Neler olacağını göreceğiz. Her ne olursa olsun böyle bir girişimi, kabul edilmiş inançlardan sapan bir şey olarak daha başından mahkûm etme konusunda dikkatli olmalıyız. Bununla birlikte belli şüpheleri bastırmamız da gerekmiyor. Ferenczi'nin "etkin terapi"si, bir hırs içinde olan yeni başlayanlar için risk taşıyan, baştan çıkarıcı bir unsurdur ve onların bu tür deneyler yapmasını engellemenin bir yolu yok gibi. Taşıdığım bir diğer izlenimi ya da önyargıyı da

gizlemeyeceğim. Son hastalığımda, tıraş edilmiş bir sakalın tekrar uzamasının altı hafta aldığını öğrendim. Son ameliyatımdan bu yana üç ay geçti ve hâlâ yaralı dokudaki değişiklikler nedeniyle acı çekiyorum. Dolayısıyla, yalnızca biraz daha uzun bir sürede, dört ile beş ay arasında insanın bilinçdışının en derin katmanlarına sızılabilmesini ve zihinde kalıcı değişiklikler yaratılmasını inanılması zor buluyorum. Ancak doğal olarak deneyim karşısında yalnızca saygıyla eğilirim. İlk olarak pek hasta almadığım, yalnızca iç süreçlerini olabildiğince sınaması gereken öğrencilere baktığım için –insan eğitim analizlerini tedaviye yönelik analizlerle aynı şekilde ele alamaz– ve ikinci olarak da daha araştırmamız gereken çok şey olduğu ve kısaltılmış analizde geçerli olduğu gibi yalnızca öncüllerimize güvenmemiz gerektiği görüşünü taşımadığım için kişisel olarak ben "klasik" analizler yapmayı sürdüreceğim.

Gelelim ikinci ve karşılaştırılamaz ölçüde daha ilginç olan kitaba, Rank'ın yazdığı *Doğum Travması*'na. Bu çalışmayı çok önemli bir çalışma olarak değerlendirdiğimi, bana üzerinde düşünülmesi gereken çok şey verdiğini ve hakkında henüz kesin bir yargıya varmadığımı hemen söyleyebilirim. Rahim fantezilerini uzun süredir biliyor ve önemlerini kabul ediyorduk, ama Rank'ın onlara biçtiği değerde çok daha üstün bir önem kazanıyor ve bir an için Oidipus karmaşasının biyolojik alt yapısını açığa çıkarıyorlar. Kendi sözcüklerimle söylersem: bir önceki yaşamı tekrar kurmayı amaçlayan bir içgüdü doğum travmasına eşlik ediyor olsa gerek. Bu, mutluluk[1] için içgüdüsel ihtiyaç olarak adlandırılabilir, ama "mutluluk" kavramını burada çoğunlukla erotik anlamda kullanılmaktadır. Rank, psikopatolojiden de ileri giderek insanın bu içgüdünün hizmetinde dış dünyayı nasıl değiştirdiğini gösteriyor, oysa nevrotikler kestirme olan rahme dönüş fantezisi kurma yolunu seçerek kendilerine bu sorunu yaratırlar. Eğer Rank'ın kavramına Ferenczi'nin, insanın cinsel organıyla temsil edilebileceği şeklindeki kavramı eklenirse ilk kez olarak, dünya kavramımıza uygun düşen normal cinsel içgüdünün bir türevini elde ederiz.

Şimdi sorunların başladığını düşündüğüm noktaya gelebiliriz. Kaygıya neden olan kısıtlamalar, ensest önündeki engeller, bu rahme geri dönüş fantezisine karşıdır: pekâlâ o zaman bunlar nereden çıkıyorlar? Bunların

[1] *Glückstrieb.*

temsilcilerinin baba, yani gerçeklik, yani enseste izin vermeyen yetkili olduğu kesindir. Bunlar neden ensest karşısına engeller kurmuşlardır? Benim açıklamam daha tarihsel ve toplumsal bir yorum olan türoluş idi. Ensest önündeki engelleri insan ailesinin ilk tarihinden çıkardım ve böylece ensest önüne yeniden engeller koyan gerçek kısıtlayıcıyı güncel babada gördüm. Rank burada benden ayrılıyor. Türoluşu dikkate almayı reddediyor ve enseste karşı gelen kaygıyı yalnızca doğum kaygısının bir tekrarı olarak görüyor, böylece nevrotik bastırma kalıtımsal olarak doğum sürecinin doğası tarafından denetleniyor. Bu doğum kaygısının babaya aktarıldığı doğrudur, ama Rank'a göre baba yalnızca bunun için bir bahanedir. Aslında rahme ya da dişi cinsel organlarına yönelik tutumun başlangıçtan beri ikircikli olduğu düşünülür. Çelişki işte buradadır. Bu noktada bir karara varmayı zor buluyor ve analiz sırasında babayla her zaman yasağın temsilcisi olarak karşılaştığımız için deneyimlerin bize nasıl yardım edebileceğini de göremiyorum. Ama doğal olarak bu bir çıkarım değil. Şimdilik konuyu ucu açık bırakmalıyım. Bir karşı-çıkarım olarak içgüdünün doğasında, doğum korkusuyla birleşen anneye dönme içgüdüsü örneğinde olduğu gibi, çağrışımsal olarak ketlenme bulunmadığını da belirtebilirim. Aslında bir önceki durumu yeniden oluşturma itkisi içinde her içgüdü, değişime neden olan travmanın önceden varolmasını gerektirir ve bu nedenle ikircikli, yani kaygının eşlik ettiği bir içgüdü olamaz. Doğal olarak bu konuda daha pek çok şey söylenebilir ve Rank'ın akla getirdiği düşüncelerin, pek çok verimli tartışmanın öznesi olacağını umuyorum. Şimdi yapmamız gereken şey bunu bir isyan, bir devrim, kesin bilgimizle çelişen bir şey olarak değil, bizler ve diğer analistler tarafından değeri anlaşılması gereken ilginç bir katkı olarak görmektir.

Aktarımı anneye bir bağımlılık olarak yorumlamanın analizi kısaltmaya nasıl katkıda bulunabileceği konusu henüz tam olarak olgunlaşmamıştır, ancak bu konunun benim için açık olmadığını eklemekle birlikte, sizlere söz konusu iki çalışmaya yönelik tutumumun tam bir resmini verdim. Onlara değer veriyorum, şimdiden kısmen kabul ediyorum, içeriklerindeki pek çok bölüme ilişkin şüphe ve çekincelerim var, daha fazla düşünce ve deneyimin getireceği açıklamayı bekliyorum ve uyandırılan sorular hakkında fazla acele ya da en azından kınayıcı bir yargıya varmamalarını tüm analistlere öneriyorum.

Dağınıklığımı bağışlayınız. Belki de bu sizleri kendinizin de pekâlâ karar verebileceği konularda beni görüş bildirmeye kışkırtmaktan uzak tutacaktır.

Freud

Bu belki de fazla hoşgörülü mektup Abraham'ın endişelerini yatıştırmaya yetmedi. Söz konusu iki kişiyi rahatsız etmesin diye bir haber mektubu yazmayı istemedi, bu nedenle de Freud'a, psikanalizin yaşamsal sorunlarını ilgilendiren tarihsel bir gelişmenin işaretlerini gördüğünü bildiren özel bir mektup yazdı. Freud kendisi göremediği için Abraham'dan gördüğü tehlikeyi belirtmesini istedi. Abraham, Freud'un, söz konusu olanlar en yakın arkadaşları da olsa eleştirileri dinlemeye açık olduğunu öğrenmekten cesaret bularak iki kitapta da, Jung'un oniki yıl önce yaptığını anımsatan bilimsel gerileme işaretleri gördüğünü açık açık söyledi. Tek umut, bir sonraki (nisandaki) Kongreden önce Komite üyeleri arasında yapılacak dürüst bir tartışmaydı.

Sachs, Rank'ın yeniliklerine Abraham'dan daha ılımlı bakıyordu, ama Rank'ın bunu sunuşundaki ölümcül bir zayıflığa parmak bastı. "Etnolojik malzemeden ve din psikolojisinden doğum travmasını açıklamak ancak Oidipus karmaşasını açıklamak kadar mümkündür. Düşlerin yorumu ve nevroz kuramları önkabullerdir ve *Totem ve Tabu* onlarsız düşünülemez. Böyle bir temel olmadan tüm açıklama bir ispat değil, bir analoji olur."

Freud, Abraham'ın bir an için bile olsa, kendisinin acı bir eleştiri dinleme konusunda isteksiz olacağından kuşkulanmasına biraz gücenmişti ve Abraham'ın tasavvur ettiği olasılıkların kendi zihnine çok da yabancı olmadıklarını kabul etti. Ama söz konusu iki kişinin, Jung'dan köklü bir biçimde farklı olduğunu ve onları harekete geçirenin, yeni bir şey bulma arzusu olduğunu açıkladı. Dolayısıyla yarattıkları tek tehlike, hata yapma tehlikesiydi ve bu da "bilimde kaçınılması zor olan bir şey"di. En olağanüstü durumu, yani Ferenczi ve Rank'ın, Oidipus karmaşasında ısrar etmekte hatalı olduğumuza ilişkin doğrudan bir iddiada bulundukla-

rını düşünelim. Gerçek karar doğum travmasıyla verilecek ve bunu aşamayanlar Oidipus durumunda yok olacaklardı. Bu durumda nevrotik hale gelenler ya özel olarak ağır bir doğum travması yaşayan ya da travmaya karşı özel olarak duyarlı bir düzenlemeyle dünyaya gelen çocuklar olacağı için güncel nevroz etiolojimiz yerine fizyolojik kazalarla belirlenen bir etiolojimiz olurdu. Dahası: "...bir dizi analist bu kuramın temellerine dayanarak teknikte belli değişiklikler yapacaktı. Bundan ne zarar gelebilir ki? O kişi büyük bir soğukkanlılıkla o çatının altında durur ve birkaç yıllık çalışmadan sonra onun mu değerli bir buluşu abarttığı, yoksa başkalarının mı o buluşu küçümsedikleri ortaya çıkar. Ben durumu böyle görüyorum. Doğal olarak, ileri sürme niyetinde olduğunuz düşünce ve çıkarımları önceden geçersiz kılamam ve bu nedenle önerdiğin tartışmayı tamamen destekliyorum."

Freud'un bu iki mektubu –ki pek çok başka mektup da bunlara eklenebilir– bazı yazarların onun hakkında uydurdukları söylentinin kesin delillerle çürütülmesini tek başlarına sağlarlar. Bu söylenti, onun, yandaşlarından herhangi birinin kendine özgü ya da onunkinden farklı düşünceler taşımasından hoşlanmadığıdır.

Freud'un iki yazarın vereceği tepkileri hesaba katmadığı açıktı. Abraham'a yazdıktan iki gün sonra, pek de akıllıca olmayan bir biçimde, Rank'a, Abraham'ın şüphelerini ve yaptığı Jung benzetmesini anlattı ve elbette Rank da bunları Ferenczi'ye aktardı. İçlerinden hangisinin daha çok öfkelendiğini söylemek zordur. Ferenczi, Abraham'ın "kibarlık maskesi"nin altında yatan "sınırsız hırs ve kıskançlığı" açığa vurduğunu bildiren bir yazı yazdı, yaptığı eylemin Komitenin yazgısına damga vurduğunu belirtti ve gelecek Kongrede, Uluslararası Birliğin başkanlığına seçilme hakkını kaybettiğini iddia etti. Kıyamet kopmak üzereydi.

Freud dördümüzün –Abraham, Ferenczi, Rank ve benim– sorunları soğukkanlılıkla çözebileceğimizi düşünerek fazlasıyla iyimser davranmıştı ve farkında olmadan kışkırttığı kargaşa nedeniyle kötü bir biçimde

sarsıldığı açıktı. Ferenczi'yi, onun ve Rank'ın sadakatinden tam olarak emin olduğuna inandırmak için acele etti. Ancak olup bitenler karşısında duyduğu sıkıntıyı gizleyemedi. "Eski Komitenin diğer üyelerinin bana saygı duyduklarından ve iyi niyetli olduklarından kuşkum yok, ama tam da çalışma gücü azalmış, artan her yükten kaçan zayıf bir zihinsel çerçevede bulunan ve artık kendisini korumaya yönelik herhangi bir çabaya gerek olmadığını düşünen bir hasta haline geldiğimde zor durumda bırakılmam söz konusu oldu. Bu şikâyetle sizleri, yitik Komiteyi korumak için bir adım atmaya zorlamaya çalışmıyorum. Şunu biliyorum, giden gider ve kayıp kayıptır.[1] Benim ardılım olacak olan Komiteden fazla yaşadım. Belki Uluslararası Birlikten de uzun yaşarım. Psikanalizin benden fazla yaşamasını umalım. Ama tüm bunlar, insanın yaşamının sonunu kasvetli hale getiriyor."

Bu umutsuzluğa boyun eğmiş ruh durumu içinde Freud, artık tüm sorunlar nedeniyle suçladığı sadık Abraham'a bile sırtını döndü. Abraham'a ağır ve hiç de dostça olmayan bir mektup yazdı: "Ferenczi ve Rank'a tepkin ne kadar haklı olursa olsun davranışın kesinlikle bir dosta yakışmıyordu. Ve Komitenin artık sona erdiğini netleştiren şey buydu; çünkü bu bir avuç insandan bir Komite yaratacak olan duygular artık yok. Bence daha fazla bölünmeyi durdurmak artık sana bağlı ve Eitingon'un sana bu konuda yardımcı olacağını umuyorum." Freud ancak ender durumlarda belirgin olarak adaletsiz davranırdı ve bu da onlardan biriydi. Bu türden davranışlarında genellikle yaptığı gibi, Abraham'a yönelik, büyük oranda mantıkdışı suçlamalarda bulunmayı sürdürdü. Ama Abraham'ın sözde kötü davranışı (ve belki de benimki) hakkında yazarken şu sonuca vardı: "İnsan kendisini tutkuların idaresine bıraktığında biraz daha az ya da daha çok adaletsizlik insanın başka bir durumda olsa sevdiği birini mahkûm etmesi için bir neden değildir."

---

[1] *Hin ist hin, verloren ist verloren.* Bürger'in "Lenore" şiirinden bir alıntı.

Abraham bu teslimiyeti kabul etmedi. Dostça ve erkekçe bir mektupta bu suçlamaları tartıştı ve Freud'un değişen tutumunu –oldukça haklı olarak– onun acı bir gerçeğin söylenmesi karşısında duyduğu içerlemeye yükleyecek kadar cesurdu.

Bir grip nöbeti, Freud'ün 1924 Paskalyasında toplanan Salzburg Kongresine katılmasını olanaksız kıldı. Ferenczi ve Rank, çalışmalarına ilişkin herhangi bir tartışmada yer almayı kesin bir biçimde reddettiler, dolayısıyla Kongreden önceki gün yapılması planlanan Komite toplantısı gerçekleşmedi. Aslında bundan on gün önce Rank, Komitenin sona erdiğini bildiren bir haber mektubunu bizlere yolladı; bu, Ferenczi'nin kızgınlıkla, Freud'un da kederle kabullendiği bir karardı.

Ancak ne yorulmak bilmez Abraham ne de ben sorunları bu durumda bırakmak istemiyorduk. Kongre sırasında bulduğumuz ilk fırsatta Ferenczi'yi yakaladık ve Abraham oldukça dürüst bir biçimde ona, kendisini psikanalizden tümüyle uzaklaştıracak bir yola girmek üzere olduğunu söyledi. Tutumu o kadar içten ve kişisel olmaktan uzaktı ki, Ferenczi yalnızca bir gülümseme ve şöyle bir karşı çıkışla yanıt verebildi: "Gerçekten bunu kastediyor olamazsın." Bunu dingin ve giderek artan biçimde dostça bir konuşma izledi. Bundan hemen sonra Sachs bizlere katıldı ve böylece uyum önemli oranda yeniden kuruldu.

Ancak Rank'a ulaşmanın olanaksız olduğu ortaya çıktı; Rank, Amerika yolculuğu için ikinci gününde Kongreden ayrıldı. Daha sonra Freud'a, Abraham'ın başkan yapılmasına tanık olamayacağı için "iş toplantısından" önce hızla Kongreden ayrıldığını söyledi. Freud'un Kongrede üzücü bir ayrılma olacağına ilişkin korkularının boş olduğu görüldü. Doğum travmasıyla ilgili sempozyumu yöneten üç Berlinli analist bu konudan, ölçülülük ve nesnellik içinde söz ettiler.

Gündem açıldığında, Abraham'ın başkanlığa seçilmesini öneren bizzat Ferenczi'ydi. Yeni görevini kutlamak için Abraham'a yazarken Freud şunları söyledi: "Gerçekler üzerine yargı konusunda senin bakış açına çok

yakınım ya da daha doğrusu ona giderek daha fazla yaklaşıyorum, ama kişilikler konusunda hâlâ seninle aynı düşüncede olamam. Davranışının doğruluğundan eminim, ama yine de işleri farklı bir biçimde yapman gerektiğini düşünüyorum." Abraham'a yönelik sevgisi tamamen geri dönmüştü. Bir sonraki mektupta onu kendisinin "tatlı bela"sı olarak nitelendirdi ve daha önceki tutumunu açıkladı. "Bana gücenmemen için kendini (yoğun bir biçimde) benim yerime koyman lazım. İyileşmek üzere olduğum sanılıyor ancak, derinlerde bir yerde yaşamımın sonunun yakın olduğuna ilişkin kötümser bir inanç var. Bu, asla iyileşmeyen yaramın acısından besleniyor. Yaşama yönelik usdışı bir sevgi ile daha akla yatkın olan boyun eğme arasında yaşanan çatışmaya odaklanan bir tür yaşlanma depresyonu söz konusu. ... Eğer aldanıyorsam ve bunun yalnızca bir geçiş evresi olduğu kanıtlanırsa bunu fark eden ilk kişi ben olurum ve sonra da bir kez daha gayretle çalışmaya başlarım."

Rank'ın çalışmasına yönelik eski heyecanı hızla azalıyordu. "Doğum travmasından giderek uzaklaşıyorum. Eğer fazla keskin bir biçimde eleştirilmezse 'başarılı olamayacağına' ve sonra da yeteneklerini ve yaptığı büyük hizmetleri takdir ettiğim Rank'ın yararlı bir ders alacağına inanıyorum." Birkaç hafta boyunca mümkün olan her durumda çağrışımları doğum anlamında yorumlayarak Rank'ın kuramını günlük çalışmasına uygulamaya çalıştı, ama hastalarından hiçbir tepki almadı, aynı zamanda bu yorumların onlar üzerinde başka bir etkisi de olmadı. Öte yandan Ferenczi aynı yöntemi uygulayarak harika sonuçlar almıştı ve tek bir vakada bile onsuz yapamıyordu.

O sıralarda New York Derneğinin başkanı olan Thaddeus H. Ames, Rank'ı altı haftalığına oraya davet etmişti. Yaklaşık üç ay sonra Rank'ın etkinliklerinin hoş olmayan hikâyeleri Avrupa'ya ulaşmaya başladı. Onun yeni buluşlarının "yaşlı" psikanalizin yerini aldığı ve bir analizin artık üç ya da dört ayda tamamlanabileceği öğretisi oldukça önemli oranda karışıklığa neden oldu. Pek çok genç analist bu harika gelişme karşısında

büyülendiler, ama daha çetin olanlar, özellikle de Brill, yalnızca şaşırmıştı ve doğal olarak, Freud'un tüm bunlar hakkında ne söyleyeceğini merak ediyorlardı. Freud, henüz tam olarak sınanmamış görüşleri yaymanın Rank'ın hatası olduğunu düşünmesine karşın, başlangıçta bu hikâyelerin abartılmış olmasını umdu. Ancak birkaç hafta sonra Rank'tan son derece tatsız bir mektup geldi. Tanıdığı Rank'ın yazabileceklerine hiç benzemediği için okuduklarına inanmakta güçlük çekti. Tümüyle sersemlemişti. "Artık Rank'ı hiç anlamıyorum. Beni aydınlatacak bir şey yapabilir misin? Onbeş yıldır onu içten bir şekilde ilgili, her an hizmette bulunmaya hazır, ağzı sıkı, tümüyle güvenilir, kendi düşüncelerinin uygulanmasından çekinmediği gibi yeni önerilere de açık, kavgada hep benim yanımda yer alan ve bildiğim kadarıyla bunu bir iç zorlanım olmaksızın yapan biri olarak tanıyordum. ... Gerçek Rank hangisi, onbeş yıldır tanıdığım mı, yoksa son birkaç yıldır Jones'un bana gösterdiği mi?"

Bir kopya da Eitingon'a yolladı. "Doğal olarak Abraham, Rank'ın mektubunun içeriği hakkında hiçbir şey bilmemeli. Orada açıkladığı düşünceler son derece çirkin. İçinde, beni iyi bir sonuca ulaşma konusunda kuşkuya düşüren bir kötü niyet ve düşmanlık tınısı var." Rank, Freud'u, kendisine sunulan tüm yeni görüşleri tamamen reddederek ona kötü davranmakla suçluyordu. Ayrıca kendi düşmanlık duygusunu, Freud'un Abraham'ın eleştirilerini dinlemesinin bir sonucu olarak açıklamıştı; Freud, Rank'ın, tam da Abraham'ın onun girmekte olduğundan şüphelendiği yola girerek, Abraham'dan garip bir tür intikam aldığına ilişkin uygun bir yorum yaptı. Rank'a yazdığı bir mektupta Freud, biraz da özensiz davranarak, eğer analizden geçseydi kendi karmaşalarını kuramına da aktarma tehlikesi nedeniyle kitabı yazmayacağını ileri sürmüştü. (Ancak bundan yalnızca onsekiz ay önce, onu tanıdığı onbeş yıl içinde hiçbir zaman, Rank'ın analize ihtiyacı olduğu gibi bir düşünceye sahip olmadığını belirtmişti.) Rank öfkeli bir biçimde, Freud'un eğittiği analistlerine bakınca hiçbir zaman analizden geçmediği için şanslı olduğunu düşündü-

ğü yanıtını verdi. Freud bunun üzerine şu yorumda bulundu: "Bu her şeyin sonu demek, tıpkı Abraham'ı mutlak bir cahil olarak tanımlarken yaptığı gibi."

Freud, Rank'ın geri dönmesine yönelik hâlâ bazı umutlar beslese de, her olasılığa hazırlıklıydı. "Rank, tıpkı Adler gibi, buluşunun etkisine kapıldı, ama eğer bu kurama güvenerek bağımsızlığı seçerse, Adler'in güç arayışı kuramıyla pohpohlanan meslek dışı kişilerin sağduyusuna karşı geldiği için aynı şansa sahip olmayacak. ... Aklı başına geldiğinde elbette onun olağanüstü hizmetlerini ve yeri doldurulamaz bir kişi olduğunu anımsamanın ve tüm sapmaları için onu bağışlamanın zamanı gelmiş olacak. Ancak bu konuda umudum yok; deneyimler, bir kez serbest kaldığında şeytanın sonuna kadar yoluna devam ettiğini gösterir. Jones'un haklılığının ortaya çıkacağını düşünmek beni fazlasıyla utandırıyor."

Abraham'la birlikte Salzburg Kongresi sırasında Ferenczi'yle yaptığımız konuşma büyük olasılıkla etkili olmuştu. Bir uçurumun kenarındaydı ve şimdi açık bir biçimde geri adım atmıştı. Rank'ın sert mektubunu okuduktan sonra Freud'a, kesin olarak Rank'a sırtını döndüğünü açıkladı.

Eylül sonunda Freud, Rank'tan, bu kez daha soğukkanlı, ama daha kesin bir üslupla yazılmış başka bir mektup aldı. Freud bu mektuptan sonra onu tamamen yitirdiğini düşündü. Rank'ın Amerika'daki tuhaf davranışı her açıdan Jung'un 1912'de oraya yaptığı ziyareti hatırlatıyordu ve sonucun da aynı olduğu görüldü.

Bir ay sonra Viyana'ya döndüğünde Rank, Freud'la üç saatlik bir görüşme yaptı. Rank'ın zihni oldukça karışmış görünüyordu; tüm davranışlarını, Abraham'ın kışkırtması karşısında duyduğu kırgınlığa bağladı. Bu onda, Freud'un kendisinden kurtulmak istediğine ilişkin bir düşünce uyandırmıştı, dolayısıyla yaşamını başka yerde kazanmayı planlamak zorundaydı. Pek memnun edici geçmeyen görüşmeden bir sonuç çıkmadı. Verdiği temel izlenim kaçamak inkârlardı. Konuşmanın sonunda Rank,

en azından altı ay için Amerika'ya geri dönme niyetinde olduğunu belirtti. 19 Kasımda, vedalaşmak için Freud'a gitti. Acı ve sıkıntı veren bir görüşme geçmiş olmalı. Freud, yüreğinde ifade edemediği bir ağırlık gördüğü için onun adına korkunç üzgün olduğunu söyledi. Onu bir daha görme konusunda fazla umutlu değildi. Aynı gün Freud, Brill'den üzerinde derin bir etki yaratan bir mektup aldı. Brill heyecanlı bir ifadeyle, Rank'ın New York'ta aşıladığı alışılmışın dışında öğretileri ve yarattığı karmaşayı anlatıyordu; Rank'ın öğrencileri, artık düşleri analiz etmek ya da doğum travmasının dışında bir yorum yapmak gerekmediğini ve tatsız cinsellik konusuna girmekten de kurtulduklarını sevinçli bir biçimde belirtmişlerdi.

Rank'a karşı hiç kırgınlık hissetmedi, onu kaybettiği için üzülmedi de. Ben de öyle. Freud, Rank'ın Viyana'dan temelli ayrıldığını düşündüğü zaman bana bu durumla ilgili olarak bir mektup yazdı. "Gördüğün gibi açık bir kopuş önlendi. Rank'ın niyeti bu değildi ve artık bir skandal bizi etkileyemez. Ancak onunla tüm yakın ilişkiler sona erdi. ... Yalnızca ben değil, görüşmede bulunan diğer iki kişi de onu dürüst olarak değerlendirmeyi ve açıklamalarına inanmayı son derece güç buluyorlar. Sevgili Jones senin bu kadar haklı olduğunu gördüğüm için çok üzgünüm." Bana gönderdiği bir sonraki mektupta şunları yazdı: "Rank olayında artık sona yaklaşıyoruz. ... Konunun beni büyük ölçüde rahatsız ettiğini ya da herhangi bir art-etkisi olacağını düşünmemelisin. Onbeş buçuk yıl boyunca Rank'ın benim yaşamımda oynadığı rolü düşündüğümüzde belki de bu epey garip görünür. Ama bu soğukkanlılığım için üç açıklama olduğunu biliyorum. Birincisi, kayıpları bu kadar ciddiye almamak yaşın bir sonucu olabilir. İkinci olarak, kendime, bu onbeş yılda ilişkinin, şimdi kaybettirdiği kadar şeyi yavaş yavaş kazandırdığını söylüyorum; herhangi birinin iki-üç yıl sonra sadakatsiz davranması ile yıllar boyunca mükemmel bir çalışma sergiledikten hemen sonra bunu yapması aynı şeyler değil. Üçüncü ama aynı derecede önemli olan son açıklama ise, belki de

tüm sürece ilişkin hiçbir sorumluluk taşımadığımdan emin olduğum için bu kadar sakin olduğum."

Sonra şaşırtıcı bir şey oldu. Rank yola çıktığında ancak Paris'e kadar gidebildi ve orada ağır bir depresyon nöbeti geçirdi; sonuncu nöbet beş yıl önce gerçekleşmişti. Viyana'ya geri döndü ve aralığın ikinci haftasında Freud'u görmeye geldi. Bir kez daha değişmiş bir insandı. Depresyonuna karşın durumu hakkında net bir içgörüye sahipmiş gibi görünüyordu. Freud'un ifadesine göre psikiyatrik bir durumdan çıkmıştı. Bütün konuyu Freud'la sanki günah çıkartıyormuş gibi tartıştı. Neredeyse gerçek bir trajediyle son bulan üzücü bir olaydı. Freud bu durumdan çok etkilendi ve eski dostunu ve yandaşını yeniden kazanmak onu fazlasıyla sevindirdi. Eitingon'a yazarken, Rank'ın, tıpkı Ferenczi ile ortak kitaplarında tanımladıkları biçimde bir nevroz sergilediğini ve bu nevrozun içeriğinin, Rank'ın doğum travması üzerine kitabında ileri sürdüğü kuramlara çok benzediğini söyledi. Rank şimdi olup bitenin düşüncesiyle eziliyordu ve tek bir arzusu vardı: neden olduğu zararı gidermek. Freud, belli bir güvensizliği sürdürmemizi anlayabileceğini belirtti, ama durumu tam olarak bildiği için kendisi bunu tamamen yenmişti. Abraham'a, Rank'ın, deneyimi (*Erlebnis*) sayesinde, tıpkı düzenli bir analizden geçmiş gibi nevrozundan kurtulduğundan emin olduğunu söyledi.

Joan Riviere'e yazdığı aynı tarihli bir mektupta Freud hem iyimserliğini hem de rahatlığını açıklamıştı: "Dr. Rank'la tatsız bir *intermezzo* [ara] olduğunu işitmiş olmalısın, ama yalnızca geçici bir durumdu. Tümüyle bize döndü ve davranışını hoşgörü ve bağışlanma isteyen bir biçimde açıkladı. Ağır bir nevrotik durumdan geçti, şimdi kendine geldi ve olup biten her şeyi görüyor ve anlıyor; deneyiminin doğal bir sonucu olan depresyonu henüz yenemedi."

Yalnızca bunca yıldır kendisi için değeri ölçülemez olmuş bir dostu yitirmeme düşüncesinin verdiği şiddetli rahatlamayla açıklanabilecek olan Freud'un iyimserliğinin iki önemli özelliği vardır. Bunlardan biri,

Rank'ın yıllar önce kendisine anlattığı bir gerçeği, yani onun salınımlı rahatsızlıktan[1] şikâyetçi olduğunu bilmesiydi. Freud psikiyatri eğitimi almıştı ve bu rahatsızlıktaki neredeyse kaçınılmaz olan, tekrarlama özelliğini çok iyi biliyordu, yine de bu açık etmeni bastırabilmişti; gerçekten de Rank'ın içinde bulunduğu melankolik evre yalnızca altı ay sonra tekrar bir başka manik evreyle yer değiştirdi ve sonraki yıllarda da bu gidip gelmeler devam etti. Diğer tuhaf özellik Freud'un, kuramdaki, tam da bizim savaşmakta olduğumuz aykırı düşünceyi, yani yineleyen bir deneyimin incelenmesinin daha derin genetik analiz ihtiyacının yerini alabileceği düşüncesini, görünürde kabullenmesiydi: yani *Erlebnis* terapisi psikanalizin yerini alabilirdi.

20 Aralık 1924'te, Rank, kendisine neler olduğunu açıklayan ve onu affetmemizi dileyen bir haber mektubunu bizlere yolladı. Bize karşı yaptığı hatalar nedeniyle Abraham ve benden alçakgönüllülükle özür diledi ve dostça ilişkilerimizi yeniden kurabilmemizi umdu. Bize söylediğine göre Freud'a yönelik düşmanlığı, Freud'un tehlikeli hastalığıyla, yani kanseriyle birlikte açığa çıkan nevrozun bir bölümüydü. Doğal olarak hepimiz anlayışlı ve sevecen olduğumuza dair onu temin eden yanıtlar verdik.

Ancak Komitedeki zedelenmiş bağları onarmak için çeşitli adımlar atmadan önce bu sonucu beklememiştik. Aslında bu gerçekleşmeden önce Freud, Ferenczi'ye, tekrar uyumlu bir Komite olduğumuza göre birbirimize haber mektubu yollama şeklindeki eski alışkanlığımıza geri dönmemizi önermişti.

Doğal olarak hepimiz bu çağrıya memnuniyetle uyduk ve ayrıca Abraham'ın daha önceki önerisini, yani bir yıl önce analitik çalışmasına başlayan Anna Freud'un Komitede Rank'tan boşalan yeri almasını kabul ettik.

---

[1] Yani manik depresif psikoz.

Rank, 7 Ocak 1925'te tekrar Amerika'ya gitti ve Freud, Brill'e mevcut durumu açıklayan ve önünde uzanan zor görevde onun Rank'a yardımcı olmasını isteyen uzun bir mektup yazdı. Brill'in cömertliğine yapılan bu tür başvurular asla cevapsız kalmazdı. Bize, Rank'ın elinden geleni yaptığını, ama durumunun kötü olduğunu bildirdi. Rank, bu kez New York'ta yalnızca birkaç hafta kaldı ve şubat sonundan önce, berbat ve çökmüş bir durumda Viyana'ya geri döndü.

Haziranda Freud, Rank'ın depresyondan çıktığını ve birlikte verimli analitik konuşmalar yaptıklarını belirtti. Eylül 1925'te Rank, Homburg Kongresinde bir makale okudu. Makale son derece karmaşıktı ve o kadar hızla ve anlaşılmaz biçimde okunmuştu ki, onun düşüncelerini çok iyi bilen Ferenczi bile makaleyi takip edemedi. Çok heyecanlıydı ve geleceğe yönelik büyük planlarından söz etti, ama hiçbirimize herhangi bir kişisel sıcaklık göstermedi. Kongreden sonra üçüncü Amerika yolculuğuna çıktı. Freud bu yolculuğu onayladı ve onun, eski davranışlarını tekrarlamayacağından hâlâ emindi.

Ancak Viyana'ya döndüğünde Rank kendisini oldukça uzak tuttu ve 12 Nisan 1926'da –yeterince anlamlı bir biçimde, Freud'un yetmişinci doğum günü kutlamasından üç hafta *önce*– son kez, vedalaşmak amacıyla onun yanına geldi. "Rank başlangıçta Paris'e gitmek için Viyana'dan ayrıldı – ama olasılıkla bu yalnızca Amerika yolunda bir durak. Çeşitli güdüleri olabilir ... ama esas olan şey ilk kez fırtınalı bir patolojik nöbet sırasında denemeye niyetlendiği şeyi şimdi, deyim yerindeyse ciddi ve soğuk bir biçimde gerçekleştiriyor: benden ve hepimizden ayrılmak. İki şey kesindi: nevrozunun temelinde yatan kuramın hiçbir bölümünü terk etmeye istekli olmaması ve buradaki Derneğe yakınlaşmak için en ufak bir adım bile atmaması. Ben birilerinin zincirlenmesini ve kendilerini sonsuza kadar "minnettarlığa" satmalarını talep edenlerden değilim. Ona çok şey verildi ve bunların karşılığında çok şey başardı. Hesap tamam! Son ziyaretinde özel sevgimi göstermek için herhangi bir neden görme-

dim; dürüst ve katıydım. Ama kesinlikle onu sonsuza kadar kaybettik. Abraham haklı olduğunu kanıtladı."

Freud daha sonraki dönemlerde Rank'la ilgili olarak çok az değinide bulundu, bunlardan biri Rank ölmeden bir yıl önce, 1937'de yazılmıştı. Kısa analizler ve bunları etkili kılmanın zorluğu üzerineydi. Rank'ın, doğumdaki travma temasına yoğunlaşarak birkaç haftada analiz yapma girişimine değinirken Freud şunları söyledi: Rank'ın düşünce dizisinin cesur ve ustaca olduğu yadsınamaz, ama eleştirel yaklaşım testine dayanamadı. Avrupa'nın savaş sonrası sefaleti ile Amerika'nın "refahı" arasındaki zıtlığın stresi altında tasarlandı ve analitik terapinin temposunu Amerikan yaşamının koşuşturmasına uydurmayı amaçlıyordu."

Rank'ın sonraki meslek yaşamıyla, daha önceki karşıt görüşlülerde, yani Adler, Stekel ve Jung da olduğu gibi yine ilgilenmiyoruz. Freud için önemli olan tek şey onların çalışmalarının psikanalizden net olarak ayrılmasıydı. Rank'ın ayrılışı ile Jung'unki arasında, belki de üzerinde durulmaya değer belli benzerlikler vardır. İkisi de büyük bir gizlilikle başladı; bunu, ayrılığı belli etme konusunda oldukça önemli bir belirsizlik izledi. İkisi de Amerika yolculuğundan sonra kaba bir kişisel mektupta dışavuruldu. Sonra büyük, ama geçici bir özür dileme geldi. Kopmalar başkaları tarafından, Freud buna ilişkin bir olasılık bulunduğunu kabul etmeden çok önce sezildi. Freud kopmaları anladığında, yeniden birleşmek için her tür çabada bulundu ve başarısız olduğu zaman olayları unutulmaya terk etti. İki vaka arasındaki elbette en önemli fark Jung'un, Rank'ı yıkan zihinsel sorunların hiçbirinden şikâyetçi olmaması ve böylece olağanüstü verimlilikte ve üretken bir yaşam sürdürebilmesiydi.

28

İLERLEME VE TALİHSİZLİK
(1921-5)

FREUD'UN savaş sırasındaki kötümser tahminlerinin aksine, çalışması ve adı artık her zamankinden daha fazla bilinmeye başlıyordu. Kitapları istekli bir biçimde aranıyor ve çeşitli dillere çevriliyordu. Hatta yazılarını yayımlamak için Fransa'dan *Nouvelle Revue Française*'in yöneticilerinden biri sıfatıyla, André Gide'den gelen bir rica vardı. Almanya'da Dresden, Leipzig ve Münih'te yeni dernekler kuruluyordu. İngiliz Bilim Gelişimi Birliği psikolojiye ayrılmış bir şube kurmaya karar vermiş ve bir konuşma yapıp şubeyi resmen açması için Freud'u davet etmişti, ama o bunu geri çevirdi.

Mesleki bakımdan tamamen meşguldü. Tekniğini öğrenmek isteyen, çoğunlukla Amerika ve İngiltere'den gelen çok sayıda öğrenci olduğu için bu dönemden itibaren az sayıda hastayı kabul etti. Temmuzda, ekimde çalışmaya yeniden başladığında analiz etmek için, üstlenebileceğinin iki katı insana söz verdiğini söyledi. İleride görüleceği gibi on kişiyi kabul etti.

Yılın başında *Verlag*, Groddeck'in *Der Seelensucher* (Ruh Arayıcısı) başlıklı bir kitabını yayımladı. Bazı müstehcen bölümler içeren eğlenceli bir kitaptı. Pek çok analist, özellikle de Pfister, bunun bilimsel yayımlar yapan bir firmanın basacağı türde bir kitap olmadığını savundu ve İsviçre Derneği özel bir protesto toplantısı düzenledi. Freud kitabı çok eğlenceli bulmuştu ve İsviçre'den yağan öfkeli mektuplara yanıt olarak yalnızca şunu söyledi: "Sizin saygınlığınıza karşı Groddeck'i hararetle savunuyorum. Rabelais'nin çağdaşı olsaydınız ne diyecektiniz?"

3 Nisanda, üçüncü torunu, Martin Freud'un oğlu Anton Walter doğdu ve 31 Temmuzda da bir diğeri, Ernst Freud'un ilk oğlu Stephen Gabriel dünyaya geldi. Freud, dört erkek torunu olmasına karşın hiç kız torunu olmamasından şikâyetçiydi.

Altmışbeşinci doğum günü sırasında Freud'un yaşlanmayla ilgili düzenli şikâyetleri bir anda değişti: "Bu yılın 13 Martında, oldukça ani bir biçimde gerçek yaşlılığa adım attım. O zamandan beri ölüm düşüncesi beni bırakmadı ve bazen iç organlarımdan yedisinin, yaşamıma son verme şerefine sahip olmak için savaştıkları izlenimine kapılıyorum. Ancak bunu yapabilmeleri için Oliver'in, o gün Romanya'ya giderken hoşça kal dediği zaman dışında başka uygun fırsat yoktu. Yine de bu hipokondriye yenik düşmedim, ama tıpkı *Haz İlkesinin Ötesinde*'deki kurgulamaları olduğu gibi bunu da oldukça soğukkanlı bir biçimde inceledim."

15 Temmuzda Freud, baldızı Minna'yla birlikte Badgastein'a, her zaman olduğu gibi Villa Wassing'e gitti, Minna'nın da oradaki tedaviye ihtiyacı vardı. Bu sıralarda karısı ve kızı, Salzkammergut'taki Aussee'de tatildeydiler. 14 Ağustosta hepsi, Kuzey Tirollerde, yaklaşık 1250 metre yükseklikte yer alan, Bavyera sınırı yakınlarındaki Seefeld'de buluştular. Freud hâlâ çarpıntı ve kalple ilgili diğer belirtilerle kendini belli eden kalp yorgunluğundan şikâyetçiydi, ama dağ havası onu kısa sürede iyileştirdi; burası uygun bir yerdi ve saatlerce yürüyebiliyordu.

Seefeld'de çok sayıda ziyaretçisi oldu. Salzburg'da kalmakta olan Van Emden iki kez onu görmeye geldi ve Ferenczi de onunla bir gün geçirdi. En önemli ziyaretçi, savaştan beri görmediği, savaştan sonra da mektup almanın neredeyse imkansız olduğu Brill'di. Ocağın sonunda Brill'e, ültimatom niteliği taşıyan son derece sert bir mektup yollamıştı; onunla tüm ilişkilerini kesmek ve tüm çeviri haklarını geri almakla tehdit ediyordu. Ancak buna bir yanıt gelmesi için bile altı ay bekledi. Freud giderek daha fazla öfkelenmiş ve durumu umutsuz görmeye başlamıştı: "Brill utanç verici davranıyor. Uzaklaştırılması gerekiyor." Sonunda Brill,

gerçekleştirmesi için bir süredir ısrar ettiğim mantıklı davranışı sergiledi ve Freud'la her şeyi konuşmak için Avrupa'ya geldi. Tahmin edilebileceği gibi sonuç tümüyle doyurucuydu: "Brill şu son birkaç gündür benimleydi. Gayet iyi, bizimle çalışmaya istekli, tümüyle güvenilir durumda ve nevrotik hatalarını itiraf ediyor. Bu büyük bir kazanım."

Freud, Berlin'e gitmek için 14 Eylülde Seefeld'den ayrıldı ve oradan da, torunlarını görmek için Hamburg'a gitti. Bizler, Komitenin tüm üyeleri, 20 Eylülde onunla Berlin'de buluştuk ve hep birlikte Hildesheim'a gittik. Orayı çok iyi bilen Abraham'ın rehberliğinde, Harz bölgesinde on günlük bir tur planlamıştık. Önce Hildesheim'da, sonra da şirin ve eski bir kasaba olan Goslar'da kaldık. Buradan, cadılarla ilişkisi nedeniyle benim için özellikle ilgi çekici olan Brocken'in zirvesine tırmandık, hatta bir anlığına ünlü Brocken hayaletini bile gördük. Her gün dolaşmaya çıkıyorduk ve Freud'un bu etkinlikteki hızı ve dinçliğinden hepimiz etkilenmiştik.

Tüm Komitenin bir araya gelme fırsatı bulduğu ender durumlardan biri ve hepimizin Freud'la birlikte tatil yaptığı tek buluşmaydı. Bu nedenle büyük bir olaydı. Yolculuğun sonunda Freud bizlere şöyle dedi: "Birlikte bazı deneyimler yaşadık ve bu her zaman insanları birbirine bağlar." Ancak çok az deneyim kusursuzdur ve bu deneyim de hepimizin kötü biçimde üşütmesiyle bir parça bozulmuştur. Freud'unki özellikle kötüydü, ama bunun kendisine zarar vermediğine beni inandırdı: "Zarar gören yalnızca dıştaki adam."

O günler boyunca, ortak ilgi alanımıza giren çeşitli bilimsel konularda aramızda kapsamlı tartışmalar yapmak için elbette boş zamanımız oldu. Freud bu buluşma için özel olarak yazdığı iki makaleyi okudu, bunu ilk kez yapıyordu. Biri, temmuzun sonunda yazmaya başladığı ve üç haftada bitirdiği telepati üzerine makaleydi. Bize okuduğu diğer makale daha iyi bilinen bir makaledir. Freud bir önceki ocak ayında, paranoyak kıskançlığın düzeneğine ilişkin "kayanın biçim kazanması gibi" aniden

daha derin bir içgörü kazandığını belirtmişti. Bu ona yolladığım bir Amerikalı hastanın –savaştan sonraki ilk yabancı hastasının– incelenmesiyle ortaya çıkmıştı.

Freud turdan sonra, 29 Eylülde Viyana'ya döndü ve çok geçmeden, "Hildesheim ve Schiercke'nin uzak bir düşe benzemesine üzülüyorum" diye yakınıyordu.

Aralıkta Freud, Hollanda Psikiyatristleri ve Nörologları Derneği'ne onursal üye olarak kabul edilmesi –aslında daha çok, psikanalize sık sık karşı çıkan Profesör Winckler tarafından adının onaylanması– nedeniyle gururluydu. Freud ilk kez bu şekilde onurlandırılıyordu ve bu, çalışmasının mesleki olarak değerlendirilmesinde bir değişimin başladığını gösteriyordu. Bu dönemden itibaren, çeşitli sözde "hatalarına" karşın, Freud'un çalışmalarından bazılarının seçkin bir öneme sahip olduğu ve onun bilimsel saygınlık taşıyan bir adam olduğu herkes tarafından kabul edildi.

1922 yılı, Komitenin pek çok üyesinin Viyana'ya gelmesiyle başladı. O sıralarda Freud'dan psikanalizi öğrenen birkaç Amerikalı ve İngiliz öğrenci vardı ve Freud'un aklına, çeşitli Viyanalı analistlerin konunun kuramsal yönleri üzerine konferans vermesini sağlayarak, onların kendi analizlerinden öğrendiklerine katkıda bulunma düşüncesi geldi. Abraham, Ferenczi, Róheim ve Sachs ocağın ilk haftasında kendi istekleriyle Viyana'ya gelerek birkaç konferans verdi. Plan çok başarılı olmuştu.

Bu dönemde Freud'un adı, Londra'da her gün kullanılan bir sözcük haline gelmişti. Ocakta, çok moda olan haftalık bir dergide, *The Sphere*'de fotoğrafı çıktı. Ama yayımcıların polis konusunda dikkatli olmaları gerekiyordu. Müstehcen olduğu iddia edilen bir özyaşamöyküsünü yayımlamak suçundan aleyhine dava açılan Kegan Paul & Co. –o dönemde cinsellik ve psikanaliz birbirinin yerini alabilen kavramlardı– yayımlamakta oldukları Freud'un *Leonardo*'sunun satışını tıp mesleğinden olanla-

rın sayısıyla sınırlı tutmaya karar verdi, böylece sanatçılar pisliğe bulanmaktan korundu.

Ama Freud, giderek artan bu ünü yalnızca bir yük olarak görüyordu: "Son mektubuna yanıt vermediğim için üzgünüm. Zaman zaman kalemim yorgun düşüyor. Yapmam gereken pek çok iş yazışması var, onları tedavi edecek zamanım olmadığı için hastaları gelmemeleri konusunda uyarmak ve falanca dergi için filanca konuda bir makale yazma şeklindeki pohpohlayıcı ricaları reddetmek gibi. Bunlar çok tanınmanın getirdiği sorunlar. Faydasınıysa pek görmüyorum." O zamanki durumunu, Eitingon'a ilk rastladığı dönem ile karşılaştırırken şunları yazdı: "Geçen onbeş yılda durumum çok değişti. Kendimi maddi kaygılardan kurtulmuş, ama bununla birlikte popüler olmanın her yönünde etkili olan ve benim itici bulduğum karmaşayla kaplanmış, huzurlu bilimsel çalışmadan zaman ve enerji çalan girişimlere bulaşmış gibi hissediyorum." Aynı hafta içinde Ferenczi'ye şunları yazdı: "Son mektubunda olduğu gibi coşkulu bir biçimde gençliğim ve hareketliliğim hakkında yazdığında doğal olarak bu beni mutlu ediyor, ama daha doğru olan gerçeklik ilkesini göz önüne aldığımda söylediklerinin gerçek olmadığını biliyorum ve bu beni şaşırtmıyor. Benim çıkarlarımı koruma yeteneğim çok kısa sürede yok oldu: yani son derece istekli bir biçimde söz konusu alandan başka yönlere sapıyor. İçimdeki bir şey, asla yeterli olmamasına karşın hâlâ para kazanmayı sürdürme zorlanımına ve otuz yıldır insanların ve iğrenç dünyanın beni küçümsemesi karşısında dik durmamı sağlayan psikolojik araçlarla devam etmeye isyan ediyor. İçimde –belki de soysal kalıtımım nedeniyle– Doğu ve Akdeniz ve oldukça başka türden bir yaşam için tuhaf, gizli bir özlem uyandı: sanki insanın gerçeklikle ilişkisinin zayıflamasını ima ediyormuş gibi gerçekliğe uymayan, geç çocukluktan kalma asla yerine getirilmeyecek olan arzular. Ancak bunun yerine Berlin'in gösterişsiz toprağında buluşacağız."

Londra Üniversitesi, Yahudi Tarih Derneği ile birlikte beş Yahudi dü-

şünür üzerine bir dizi konferans düzenlemişti: Philo, Maimonides, Spinoza, Freud ve Einstein. Freud üzerine olan konferans (benim yardımımla) Israel Levine tarafından verildi. Bundan sonraki yıl Levine, *Bilinçdışı* adlı bir kitap yayımladı; Freud'un kavramlarının değerini eksiksiz olarak takdir ettiğini gösteren ilk felsefeciydi. Freud bu kitabı okuduğunda bana aşağıdakileri yazdı: "Israel Levine de kim? Psikanaliz konusunda yazılmış hiçbir kitap beni asla onun *Bilinçdışı*'sı kadar mutlu etmedi. Eğer bir felsefeciyse az bulunur bir türden olmalı. Bu adamı daha iyi tanımak isterim."

1906'dan itibaren Freud, ünlü yazar Arthur Schnitzler ile ara sıra yazışıyordu. Gariptir ki benzer çevrelerde bulunmalarına ve Schnitzler'in ünlü bir cerrah olan kardeşini Freud'un çok iyi tanımasına karşın hiç karşılaşmamışlardı. Arthur Schnitzler tıpla ilgilendiği dönemlerde Freud'un, 1893'te, Charcot'nun *Leçons du Mardi*'sinden yaptığı çeviriyi gözden geçirmişti. Dikkat çekici psikolojik sezgisine ve uzun zamandır tanıdığı Freud'un yazılarına duyduğu hayranlığa karşın Schnitzler, Freud'un vardığı ana sonuçlarla uzlaşmayı asla kabul etmeyecekti. Reik, Alfred von Winterstein, ben ve diğer analistlerle bu konuda pek çok tartışma yapmıştı, ama ensest ve çocukluk cinselliği düşüncelerine karşı çıkışını asla yenemedi.

O yıl New York'ta, Frink'le ilgili bir olay üzerine büyük bir huzursuzluk doğmuştu. Frink, Mart 1920'den Haziran 1921'e kadar Freud'la birlikte çalışmış ve Freud onun zekâsından ve umut verdiğinden her zaman övgüyle söz etmişti. Ancak şimdi o bir hastasına âşık olmuştu. Her ikisinin de mutsuz bir evlilikleri vardı ve boşanıp hastasıyla evlenmeyi tasarlıyordu. Hastanın kocası çok öfkeliydi ve onları Frink'i mahvedecek bir skandal yaratmakla tehdit ediyordu. Frink, Avrupa'dan döndükten sonra kendini gündemde tutmamıştı ve en başta Brill ve Smith Ely Jelliffe olmak üzere pek çok analist durumu çok ciddiye alıyordu. Aslında Freud, Frink'in atmayı düşündüğü adımı onayladı; âşık

olmak bir hataydı, ama şimdi kabul edilmesi gerekiyordu. New York'ta çılgınca söylentiler ortalıkta dolaşıyordu – bunlardan biri, bizzat Freud'un hanımefendiyle evlenmeye niyetlendiğiydi! Tüm bu olaylar söz konusu kocanın kritik bir anda gerçekleşen ölümüyle son buldu.

31 Mayısta, Viyana Derneğinde, "Dayak Fantezileri ve Hayaller" adlı bir makale okuyan Anna Freud, babasını çok mutlu ederek 13 Haziran 1922'de Derneğe üye yapıldı.

Daha önce bahsettiğimiz gibi Freud, Viyana'da psikanalitik bir klinik kurulması fikrine başlangıçta soğuk bakmıştı. Yine de başta Hitschmann, Helene Deutsch ve Paul Federn olmak üzere Viyana'daki diğer analistler bu konuda ısrar etti ve Eğitim Bakanlığı, Haziran 1921'de, *Garnisonsspital*'de (askeri hastane) onlara bir bölüm verdi. Sonunda, pek çok sorunun ve engelin aşılmasının ardından 22 Mayıs 1922'de, Pelikangasse'de, Hitschmann'ın yönetiminde olan *Ambulatorium* adı verilen bir klinik açıldı. Dernek toplantılarının yapıldığı geniş bir odası vardı. Ancak altı ay sonra yerel tıp yetkilileri birden bire buranın kapatılmasını emrettiler ve üç aylık görüşmelerden sonra tekrar açılabildi.

Yaz tatili sırasında Freud, özellikle düşkün olduğu yirmiüç yaşındaki yeğeni Caecilie'nin öldüğü haberini aldı. Hamile olduğunu anlayınca aşırı dozda veronal[Φ] almıştı; 18 Ağustosta zatürreeden öldü. Freud'un, en sevdiği kız kardeşi olan Rosa'nın, oğlu savaşta öldükten sonra geride kalan tek çocuğuydu. Bu trajedi Freud'u derinden sarstı.

Ağustosta Ferenczi, Rank'la birlikte Seefeld'de kalıyordu; Abraham ile Sachs da onları ziyarete geldi. Komite üyelerinin birbirlerine *Du* [sen] diye hitap ederek ve ilk adlarını kullanarak samimiyetlerini pekiştirmeleri yönündeki gecikmiş karar bu buluşmada alındı. Daha öncesinde çeşitli üyeler arasında farklı alışkanlıklar olduğu için bu elbette çokça sıkıntıya neden oldu; örneğin ben, Ferenczi'ye, Rank'a ve Sachs'a *Du* diye hitap et-

---

[Φ] Bir uyku ilacı. Formülü $C_8H_{12}N_2O_3$ –yn.

meye alışkındım, ama Abraham ya da Eitingon'da zorlanıyordum. Freud hepimize, daha resmi olan *Sie* diye hitap ederdi. Aileden olmayıp da ona *Du* diye hitap eden benim tanıdığım kişiler, her ikisi de öğrencilik günlerinden beri arkadaşı olan psikiyatrist Profesör Julius Wagner-Jauregg ve arkeolog Profesör Löwry'di. Profesör Königstein, Rosenberg ve Rie kardeşler gibi diğer dostları da böyle hitap ederdi, ama tuhaftır ki Josef Breuer "*Verehrter Herr Professor*" şeklindeki eski moda hitap biçimini kullanmayı sürdürdü. Freud'u herhangi bir unvan kullanmaksızın tek başına soyadıyla çağıran kişiler yalnızca ünlü Fransız *diseuse* [kadın hatip] ve aile dostu Yvette Guilbert, Amerikan Büyükelçisi W. C. Bullitt ve İngiliz romancı H. G. Wells'ti. Freud doğal olarak hem konuşmalarda hem de –Eitingon'un kendi isteği üzerine Haziran 1920'den sonra *Lieber Max* diye başladığı ona yazdıkları dışında– yazışmalarda Komite üyelerine soyadlarıyla seslenirdi. Ferenczi'nin ilk adını asla kullanmaması biraz tuhaftır; mektuplarda o ve Abraham her zaman *Lieber Freund*'du.

25-7 Eylül 1922'de düzenlenen Berlin Kongresi, bundan sonraki iki Kongreye gelmek için gösterdiği ciddi çabaya karşın, Freud'un katılacağı bu türden toplantıların sonuncusuydu. Burada sunduğu makale "Bilinçdışı Üzerine Bazı Görüşler" başlığını taşıyordu; asla yayımlanmadı. Burada resmen duyurduğu yeni düşünceler, Kongreden hemen sonra yayımlanan *Ego ve Id* adlı kitabından alınmıştı. Bu düşünceler onun, bastırma durumundaki zihinsel süreçler ile bilinçdışını özdeşleştirmesini yıkıyordu ve Freud artık bastırılmamış egonun bilinçdışı yönlerini tartışıyordu. Bu yeni ego psikolojisinin başlangıcı ve psikanaliz kuramında köklü bir gelişimdi. Daha sonra pek çok diğer makale arasında Franz Alexander, Abraham, Ferenczi, István Holló, Karen Horney, Melanie Klein, Hermann Nunberg, Pfeiffer, Rado, Róheim ve benimkinin uyarıcı etkileri olduğu görüldü. Abraham'ın melankoli ve Ferenczi'nin genital kuram üzerine makalesi dikkat çekiciydi. Kongrenin genel bilimsel düzeyi, o zamana kadar ulaşılan en yüksek düzeydi. Raporumda, son iki yılda Birliğin üye

sayısının 191'den 239'a yükseldiğinden söz ettim.

Freud, Kongrenin başarısından çok memnundu ve özellikle yemek sonrasında yaptığım konuşma nedeniyle beni övdü. Bu konuşmanın içinde onu en çok güldüren bölümü anımsıyorum ve bu, analistlerin genellikle düşünüldüğü gibi mizah duygusundan yoksun olmadıklarını göstermeye hizmet edebilir. Bu, Berlin Polikliniği'nin isimsiz bağışçısının aslında Eitingon olduğuna ilişkin dolanıp duran söylentiyle ilgiliydi. Ben de şunları söyledim: "İngilizcede iki önemli atasözümüz vardır: 'Yardımseverlik evde başlar' ve 'Cinayet gizli kalmaz.' Eğer şimdi yoğunlaşma ve yerdeğiştirme düzeneklerini bunlara uygularsak, psikanalizin temel bir ilkesi olan 'Cinayet evde başlar'ı ve Berlin polikliniğinin cömert bağışçısının adını gizli tutmanın zorluğunu gösteren 'Yardımseverlik gizli kalmaz'ı elde ederiz."

Viyana'da bile psikanalize yönelik ilgi en azından daha geniş çevrelere ulaşıyordu ve *Doktorenkollegium*, Özgür Düşünenler Derneği, hatta en yüksek polis yetkilileri (!) Freud'dan konferanslar vermesini istemişlerdi. Bu çağrıların hiçbirini kabul etmediğini söylemeye gerek yok. Mesleki çalışması, bunun çoğunu yabancı dilde yapmanın zorluğunun da eklenmesiyle birlikte çok yorucu olmuştu ve Eitingon'a bu çalışmayı günde sekiz saate düşürdüğünü söyledi.

Kasımda, Freud'un eski bir hizmetçisinin oğlu, üvey kız kardeşine tecavüz eden babasını vurdu, ama yara ölümcül değildi. Freud genci kişisel olarak tanımıyordu, ama insancıl doğası gençliğe özgü sorunlar karşısında her zaman sevecenlikle harekete geçerdi. Bu nedenle tüm yasal harcamaları üstlendi ve genci savunması için bu alanda önde gelen bir yetkili olan ve bu türden davalarda adli uygulamalarda reform yapmayı amaçlayan bir kurum kuran Dr. Valentin Teirich'i tuttu. Ayrıca eylemde etkili olan daha derin güdüler arama yönündeki herhangi bir girişimin yalnızca çok açık olan gerçekleri bulanıklaştıracağını söyleyen bir görüş de belirtti. Profesör Sträussler de, o anın heyecanının gencin aklında geçici

delilikle eşanlama gelen bir "kısa devreye" neden olduğunu ileri süren benzer bir görüş yazdı. Bu gerekçe kabul edildi ve genç serbest bırakıldı.

8 Aralıkta, şimdi ünlü bir ressam olan beşinci erkek torun, Ernst'in oğlu Lucian Michael doğdu.

Freud'un yaşamındaki önemli yıllardan biri de 1923'tü. Bu, Komitenin uyumunu tehdit ettiği için Rank'la benim aramdaki sürtüşmenin onu çok mutsuz ettiği bir yıldı. Ancak daha korkuncu, nihai amacına ulaşmadan önce ona anlatılmaz acılar yaşatacak olan ölümcül hastalığın ilk belirtileriydi. Genellikle günlerinin sayılı olduğunu düşünürdü, ama şimdi, korkulan gerçek sonunda yaklaşmaya başlamıştı.

Rahatsızlığın ilk belirtisi şubatta ortaya çıktı, ama Freud bir iki ay bu konuda hiçbir şey yapmadı. Bundan kimseye söz etmedi, ne ailesine ne de dostlarına. İlk kez 25 Nisan tarihli bir mektupta bundan haberdar oldum. "İki ay önce çenemde ve damağımın sağ yanında lökoplastik[Φ] bir büyüme yakaladım ve ayın 20'sinde bunu aldırdım. Hâlâ çalışamıyor ve yutkunamıyorum. Parçanın iyi huylu olduğu konusunda bana güvence verdiler, ama bildiğin gibi büyümesine izin verildiği zaman nasıl davranacağı konusunda hiç kimse garanti veremez. Ben epitelyom[Ψ] tanısı koydum, ama kabul edilmedi. Bu doku isyanının etiolojisi olarak için sigara suçlu bulundu." Altmışyedi yaşında lökoplaki, elliyedi yaşında ya da kırkyedi yaşında olduğundan daha kötü bir oluşum değildir, dolayısıyla bunu yalnızca artık kurtulduğu yerel bir sorun olarak düşündüm. Bana biraz endişe veren tek şey Freud'un bundan söz etmesiydi. Ferenczi dışında herhangi biriyle sağlığını tartışmak onun adeti değildi –o günlerde bunu bile bilmiyordum– bu nedenle Freud'un ciddi bir şeyi hafife alıp al-

---

[Φ] Lökoplaki: ağız içi dokusunda renk değişikliğiyle (beyazlaşma) kendini gösteren durum. Kanserleşmeye eğilimli dokuların göstergesi –çn.

[Ψ] Bir cilt kanseri tipi; başlangıcını epitelden alan tümör –yn.

madığını biraz merak ettim.

Aslında olup biten her şeyin kısa özeti şöyledir. Nisanın üçüncü haftasında Freud, kendisinin eski bir tanıdığı ve önde gelen bir rinolog [burun hastalıkları uzmanı] olan Marcus Hajek'e başvurdu; Marcus, Schnitzler'in kayınbiraderiydi. Hajek, rahatsızlığın sigaraya bağlı lökoplaki olduğunu söyledi, ama bir soruya yanıt olarak şu uğursuz açıklamayı yaptı: "Hiç kimse sonsuza kadar yaşamayı bekleyemez." Ancak küçük kitlenin alınmasını önerdi –"çok basit bir ameliyat"– ve Freud'dan bir sabah polikliniğine gelmesini istedi. Felix Deutsch bundan birkaç gün önce, bazı özel konularla ilgili olarak Freud'u ziyarete gelmiş ve konuşmalarının sonunda kendisinden, Freud'un ağzındaki, bir dermatologun lökoplaki dediği ve alınmasını önerdiği "tatsız şeye" bakması istenmişti. Felix kanseri hemen tanıdı ve Freud'un, eğer acı içinde ölmeye mahkûmsa "dün'adan soylu bir biçimde ayrılması" için onun kendisine yardım etmesini istediğini duymak onu daha fazla altüst etti. Sonra Freud, kendisinin ölüm haberini katlanılması son derece zor bir şey olarak görecek olan yaşlı annesinden söz etti. Deutsch bu ifadeleri, belki de olduklarından daha ciddi, doğrudan intihar tehditleri olarak algılamış gibi görünmektedir – Freud'un son dakikaya kadar gayet iyi dayandığını göreceğiz. Bu nedenle Deutsch bunun, alınması daha doğru olan basit bir lökoplaki olduğunu söylemekle yetindi.

Freud birkaç gün düşündükten sonra, evde kimseye tek bir sözcük etmeden sessizce Hajek'in kliniğine gitti; kliniğin, hiçbir özel koğuşu bulunmayan bir devlet eğitim hastanesinin bir bölümü olduğu belirtilmelidir. Klinikten, gece orada kalması için Freud'a gerekli olan birkaç şeyi getirmelerini rica eden bir mesaj aldıklarında aile çok şaşırmıştı. Karısı ve kızı hızla hastaneye gittiler ve Freud'u poliklinik bölümünde üstü başı kan içinde bir taburede oturur durumda buldular. Ameliyat beklendiği gibi gitmemişti ve kan kaybı o kadar çoktu ki hastanın eve dönmesi doğru olmayacaktı. Klinikte boş bir oda, hatta boş bir yatak bile yoktu, ama

tedavi altındaki kretinik[Φ] bir cücenin yattığı küçük bir odaya bir yatak uyduruluvermişti. Ziyaretçiye izin verilmediği için öğle saatinde koğuş hemşiresi iki bayanı eve yolladı ve onlara hastanın iyi olacağına ilişkin güvence verdi. Bir iki saat sonra geri döndüklerinde Freud'un büyük bir kanama nöbeti geçirdiğini ve yardım çağırmak için zili çaldığını ancak zilin bozuk olduğunu öğrendiler; ne konuşabilmiş ne de bağırabilmişti. Ancak cüce yardım çağırmak için koşmuş ve bazı güçlüklerden sonra kanama durmuştu; belki de cücenin bu hareketi Freud'un yaşamını kurtarmıştı. Bu olay üzerine Anna oradan ayrılmayı reddetti ve geceyi babasının yanında oturarak geçirdi. Freud kan kaybı nedeniyle zayıf düşmüştü, ilaçlardan dolayı yarı uyuşmuş durumdaydı ve büyük bir acı içindeydi. Gece, kızı ve hemşire durumundan endişelenerek cerrahı çağırdılarsa da o yatağından çıkmayı reddetti. Ertesi sabah Hajek vakayı kalabalık bir öğrenci grubuna gösterdi ve sonra Freud'un eve gitmesine izin verildi.

Nihai olarak acılardan kurtulmadan önce Freud'un geçirdiği otuzüç ameliyattan ilki böylece son bulmuştu.

Çıkarılan parça incelendi ve kanserli olduğu görüldü, ama bu Freud'a söylenmedi. Cerrah, sonradan hep ortaya çıkan, yaranın gerilmesi durumundan korunmak için alması gereken pek çok önlemi de karşı çeşitli önlemleri de almamıştı. Bu nedenle, ağzın açılmasını büyük ölçüde azaltan ve ameliyattan çok sonra bile büyük güçlükler doğuran önemli bir büzülme meydana geldi.

Hajek'in kendini beğenmiş tutumunu anlamak kolay değildir. Mümkün olan her şeyi yaptığı ve olasılıkla kitlenin bir daha tekrarlamayacağı izleniminde olabileceği gibi, baştan beri onu özel bir ilgi gerektirmeyen, umutsuz bir vaka olarak değerlendirmiş de olabilir. Ancak ameliyatı,

---

[Φ] Hamilelik sırasında veya doğumdan hemen sonra tiroid hormonu yetmezliği nedeniyle ortaya çıkan ve tedavi edilmemesi durumunda geri dönüşü olmayan ağır bedensel, cinsel ve zihinsel gerilikle sonuçlanan bir anormallik –yn.

Guido Holzknecht'in uyguladığı ve durumun sözde zararsızlığıyla çelişen iki x-ışını tedavisi izledi. Bunun ardından, Hajek'in Feuchtiger adlı yardımcısı tarafından yönetilen, radyum kapsüllerinin kullanıldığı bir dizi zorlu tedavi uygulandı. Dozlar çok yüksek olmalıydı çünkü toksik etkiler nedeniyle Freud çok fazla acı çekti. Hatta dört ay sonra, tedaviye son verilmesinden bu yana acısız bir saat bile geçirmediğini belirttiği bir mektup yazdı. Ve ekledi: "yaşamın önemsiz şeylerine karşı anlaşılabilir bir kayıtsızlık bana, derinlerde bir yerlerde yasın[1] hâlâ sürdüğünü gösteriyor. Bu önemsiz şeyler arasına bilimi de sokuyorum. Hiçbir yeni düşüncem yok ve bir satır bile yazmadım."

Aynı ay, yaşamının geri kalanında Freud'un ruhunda derin bir etki bırakan bir şey oldu. Torunu Heinerle (Heinz Rudolf), Sophie'nin ikinci çocuğu, bir süredir teyzesi Mathilde ile Viyana'da kalıyordu. Freud, rastladığı en zeki çocuk olarak adlandırdığı bu torununa aşırı bağlıydı. Freud'un ağzına yapılan ilk ameliyatla hemen hemen aynı dönemde o da bademciklerini aldırmıştı ve iki hasta bu deneyimlerinden sonra ilk kez karşılaştıklarında büyük bir merakla büyükbabasına sordu: "Ben ekmek kabuklarını yiyebiliyorum. Ya sen?" Ne yazık ki, bir önceki yıl verem kaptığı için çocuk çok dayanıksızdı. 19 Haziranda, dört buçuk yaşındayken miliar veremden[Φ] öldü. Freud'un, yaşamında gözyaşı dökerken görüldüğü tek andı. Sonradan bana bu kaybın, kendisini öteki kayıplardan çok farklı bir biçimde etkilediğini söyledi. Ötekiler de şiddetli bir acı yaratmıştı, ama bu, içindeki bir şeyi sonsuza kadar öldürmüştü. Bir iki yıl sonra Marie Bonaparte'a, bu talihsizlikten beri hiçbir şeye bağlanamadığını yalnızca eski bağlılıklarını koruduğunu söyledi; bu darbeyi, kendi kanserinden bile daha fazla katlanılmaz buluyordu. Bir sonraki ay, yaşa-

[1] Bu yasla ilgili olarak bir sonraki paragrafa bakınız.

[Φ] Bütün organizmaya yayılan basillerin yaptığı dan tanesi büyüklüğünde odaklarla kendini gösteren verem türü –yn.

mındaki ilk depresyon nedeniyle acı çektiğini belirtti; kendi ölümcül hastalığına ilişkin ilk belirtilerin hemen arkasından gelse de, bu depresyonun, torununun kaybına bağlı olabileceği fazla kuşku götürmez. Üç yıl sonra, büyük oğlu ölen Binswanger'i teselli ederken, Heinerle'nin kendisi için tüm çocuklarını ve torunlarını simgelediğini söyledi. Ölümünden beri yaşamdan keyif alamamıştı ve şunları ekledi: "Kendi yaşamıma yönelik tehlikeye karşı kayıtsızlığımın –insanlar bunu cesaret olarak adlandırıyorlar– sırrı bu."

Freud sonraki iki ayda Hajek'i pek çok kez gördü ve Hajek, onun her zamanki gibi üç aylık bir tatile çıkmasına itiraz etmedi. Ama son dakikada ondan her onbeş günde bir durumuna ilişkin bir rapor yollamasını ve temmuz sonunda kendisini görmeye gelmesini isteyerek Freud'u şaşırttı. Freud, temmuz ortasında Gastein'dan, gerçekten Viyana'ya gelmesinin gerekli olup olmadığını sormak için Hajek'e bir mektup yazdı; bunun üzerine o, onbeş günlük bir gecikmeden sonra, bunun gerekli olmadığı ve bütün yaz kalabileceği yanıtını verdi. Freud'un cerrahına karşı güveninin giderek azalmasına neden olan şeylerden biri bu belirsizlik ya da değişkenlikti. Gastein'dan bir doktor yarayı inceledi ve durumu iyi bulduğunu belirtti, ama genel rahatsızlık o kadar büyüktü ki kızının ısrarı üzerine Freud, Deutsch'tan, ailesiyle birlikte tatilin çoğunu geçirdikleri Lavarone'da kendisini görmesini rica etti. Deutsch kitlenin yeniden oluştuğunu, ikinci ve daha kökten bir ameliyatın gerekli olduğunu hemen anladı. Ancak durumu dürüstçe Freud'un önüne koymasını engelleyen pek çok güdü harekete geçmişti. Freud'un böylesine büyük bir ameliyata razı olup olmayacağı, yani ölmemeyi tercih edeceği konusu belirsizdi; torunu için derin bir yas duyuyordu ve son olarak da Freud'un, çok güvendiği kızıyla yapmayı planladığı Roma yolculuğuna böyle bir gölge düşürmenin isteksizliği vardı. Böylece Deutsch ve Anna, Komite üyelerinin bir toplantı yapmak üzere buluştukları San Cristoforo'ya geldiler. Rank'a önceden durumun ciddiyeti hakkında bilgi verilmişti ve şimdi de bizler dehşet için-

de bunu öğrenmiştik. Sonra Anna'ya katıldık ve yemeğe gittik. Yemek sırasında elbette Freud'dan söz edildi, onun adını duyduğunda Rank denetlenemez bir histerik gülme nöbetine kapıldı. Bir önceki bölümde anlattığımız, bundan yalnızca iki yıl sonra gerçekleşen olaylar bu patlamayı anlaşılır kıldı.

Daha sonra Deutsch ve Anna, Lavarone'a geri döndüler. Yolda Anna, Deutsch'un gerçek düşüncesini öğrenmek için, eğer oradan hoşlanırlarsa Roma'da daha uzun kalabileceklerini söyledi. Bunun üzerine Deutsch heyecanlandı ve ondan bunu yapmayacaklarına söz vermesini istedi. Bu, Anna'nın algılaması için yeterince açık bir ipucuydu.

Bu arada Komite toplantısında, Freud'u ameliyatı kabul etmeye ikna edecek en etkili güdüye ilişkin bir tartışma doğdu. Sachs bu güdünün Anna olabileceğini ileri sürdü ve Rank da, daha derin bir düzeye saplanarak, bunun Freud'un yaşlı annesi olabileceğini belirtti. Ben böyle bir kararı Freud'un elinden almaya hakkımız olmadığını söyleyerek karşı çıktığımda, orada bulunan diğer tıp adamları –Abraham, Eitingon ve Ferenczi– beni destekliediler. Yıllar sonra, Freud İngiltere'de yaşarken ona, kendisini bu konuda bilgilendirip bilgilendirmemeyi tartıştığımızı anlattım ve o, öfkeyle parlayan gözlerle şunu sordu: "*Mit welchem Recht?*"[1] Ama daha sonra Ferenczi'ye, kitlenin kanser olduğundan en başından beri emin olduğunu söyledi.

O zaman bile Freud'a gerçekler söylenmedi. Aksine patologun raporunu görmesine karşın Hajek, Freud'a, kitlenin habis olmadığı, ameliyatın yalnızca koruyucu bir önlem olduğu güvencesini verdi. Ancak Viyana'ya döndüğü zaman gerçekleştirilecek büyük bir ameliyat için gerekli düzenlemeler yapılmıştı. Ama Freud kendi kendine bunun son şansı olabileceğini düşündü ve uzun zamandır yapmak istediği, kızına Roma'yı gösterme düşüncesini gerçekleştirmeye karar verdi. Bu kararı tam da nisandaki

[1] "Hangi hakla?"

ilk ameliyatın yapıldığı hafta vermişti. Verona'da bir geceyi ve ertesi günü geçirip, gece treniyle Roma'ya hareket ettiler. Kahvaltı sırasında trende korkunç bir olay oldu. Sert bir kabuğun bir doku parçasını zedelemesi nedeniyle Freud'un ağzından aniden kan fışkırdı. Her ikisinin de zihinlerinde bunun ne anlama geldiği kuşku götürmez. Yine de Roma yolculuğu keyifliydi ve hayranlık uyandıran bir rehber olan Freud, gösterdiği şeylere kızının verdiği coşkulu tepkilerden büyük zevk aldı. "Roma çok hoştu, özellikle de sirokonun[Φ] gelmesinden ve ağrımın artmasından önceki iki hafta. Anna muhteşemdi. Her şeyi anladı ve hepsinden çok hoşlandı ve onunla gurur duydum."

Roma'dayken, Chicago'da bir gazeteden kesilmiş, "yavaş yavaş ölmekte" olduğunu, çalışmayı bıraktığını ve öğrencilerini Otto Rank'a devrettiğini anlatan bir makale eline geçti. Freud'un yorumu şöyleydi: "Söylentilerin kökeni ve gerçek bir çekirdeğin etrafına ne tür tabakalar örülebileceği açısından son derece ilginç. Tümüyle uydurma değil. Makale beni ölüm diye bir şeyin olmadığı konusunda avutuyor, o yalnızca kötü insanlar için; yazar Hıristiyan bir bilim adamı."

Freud'un yokluğu sırasında Deutsch araştırmalarını sürdürdü. Ünlü bir ağız cerrahı olan Profesör Hans Pichler'i vakayı üstlenmeye ikna etti ve böylece Freud'un kendisine minnettar olmasını sağlayan en mükemmel seçimi yaptı. Olası ameliyat için tüm gerekli düzenlemeleri ayarladıktan sonra sabırla Freud'un geri dönmesini bekledi.

26 Eylülde, Pichler ve Hajek birlikte Freud'u muayene ettiler ve sert damakta, alt çenenin üst kısmı, hatta yanak da dahil olmak üzere yakındaki dokuları da saran habis bir ülser buldular. Pichler hemen kökten bir ameliyatın gerekli olduğuna karar verdi. Freud aynı gün Abraham, Eitingon ve bana bu olanları yazdı ve şunu ekledi: "Bunların ne anlama geldiğini biliyorsunuz." Pichler hemen ertesi gün gerekli hazırlıklara başladı

[Φ] Kuzey Afrika çöllerinden Güney Avrupa'ya doğru esen sıcak bir rüzgâr –yn.

(dişler ve benzeri şeyler). 4 ve 11 Ekimde gerçekleştirdiği iki ayrı aşamada büyük ameliyatı yaptı. Birinci ameliyatta dış şahdamar bağlandı ve bazıları kuşkulu bir biçimde büyüyen çene altı bezleri alındı. İkinci ameliyatta cerrah, dudak ve çeneyi geniş bir biçimde yardıktan sonra tüm üst çeneyi ve hasta taraftaki damağı çıkardı, elbette bu, burun boşluğuyla ağzı birleştiren son derece geniş çaplı bir müdahaleydi. Bu korkunç ameliyatlar lokal anestezi altında gerçekleştirildi! İkinci ameliyattan sonra hasta birkaç gün konuşamadı ve bu arada tüple burundan beslenmesi gerekti. Ancak çabuk iyileşerek 28 Ekimde eve döndü. Freud henüz hastanedeyken (Auersperg Sanatoryumu) iki kez yazdı. Biri, ameliyattan hiç söz etmediği, bana yollanan bir telgraftı. Diğeri, ameliyattan yalnızca bir hafta sonra ona en neşeli mektuplarından birini yollayan Abraham'a yazdığı bir mektuptu:

Sevgili İflah Olmaz İyimser

Bugün tampon değiştirildi. Yataktan çıkış. Benden geri kalan giysilerini giydi. Tüm haberler, mektuplar ve gazete kupürleri için teşekkürler. İğnesiz uyuyabilir hale gelir gelmez eve gideceğim.

Bundan sonra yalnızca rahatsızlığın yinelemeleriyle ve yeni ameliyatlarla kesintiye uğrayan onaltı yıllık huzursuzluk, sıkıntı ve acı dönemi başladı. Ağzı burun boşluğundan ayırmak üzere tasarlanmış bir tür büyütülmüş takma diş veya tıkaç şeklindeki kocaman protez korkunçtu; onu "canavar" diye adlandırmıştı. Öncelikle çıkarıp takması çok zordu, çünkü ağzını geniş biçimde açması olanaksızdı. Bir keresinde yarım saatlik bir mücadeleden sonra Freud ve kızının ortak çabaları bunu yerleştirmede başarısız oldu ve cerrahın yardıma koşması gerekti. Ayrıca aracın, yukardaki açık boşluğu kapama ve böylelikle konuşmayı ve yemek yemeyi mümkün kılma şeklindeki amacını gerçekleştirmesi için oldukça sıkı bir biçimde yerleştirilmesi gerekiyordu. Ancak bu da, varlığı katlanılmaz hale gelen sürekli bir kaşıntı ve hassas noktalar oluşturdu. Ama eğer birkaç saatten uzun bir süre kullanılmazsa dokular büzülüyor ve

protez değiştirilmeden takılamaz hale geliyordu.

Protezin uygunluğuna bağlı olarak ara sıra büyük ölçüde değişmesine karşın, artık Freud'un konuşması son derece kusurluydu. Daha çok yarık damaklı birininkine benziyordu, burundan ve kalındı. Yemek yemek de ayrı bir dertti ve başkalarının yanında ender olarak bunu yapmaya kalkıştı. Dahası, östaki borusunun gördüğü zarar ve bunun çevresindeki sürekli enfeksiyon sağ taraftaki işitmeyi, neredeyse tümüyle sağır olana kadar bozdu. Bu, hastalarına dönük olan tarafıydı, bu nedenle divanının ve sandalyesinin yerlerinin değiştirilmesi gerekti.

Freud, hastalığının ortaya çıkışından yaşamının sonuna kadar kızı Anna'dan başka hemşire kabul etmedi. Daha en başında onunla, hiçbir duygusallık sergilenmeyeceğine ilişkin bir anlaşma yaptı; gerekli olan her şey bir cerrahın tipik özelliği olan duygu yoksunluğuyla, soğukkanlı ve gerçekçi bir biçimde yapılmalıydı. Bu tutum, Anna'nın cesaret ve dayanıklılığı, en acı verici durumlarda bile onun anlaşmaya bağlı kalmasını sağladı.

Freud, cerrah konusundaki ikinci seçiminde çok şanslıydı. Ağız cerrahı olarak Pichler'in ünü tartışılmazdı ve elinden gelenin en iyisini yaptı. Freud'un dünyadaki yeri hakkında belirsiz bir fikri vardı, ama eğer bir imparator olsaydı bile ona daha fazla hizmet edemezdi. Alman-Avusturyalı türünün en iyilerindendi ve çok güvenilir bir insandı. Hiçbir sorun keskin mesleki vicdanı için fazla büyük değildi. Bu tam da Freud'un istediği türden bir doktordu, kesin olarak güvenebileceği biriydi ve ilişkileri hep kusursuz oldu.

Bu dönem boyunca Felix Deutsch'un en iyi güdülerle ve tümüyle inançla hareket ettiği kuşku götürmez. Birkaç yıl sonra Freud'u, yaptığından pişman olmadığına ve aynı koşullarda yine aynı biçimde davranacağına inandırdı, ama onun bu davranışları onaylamasını sağlayamadı. Doktorları tarafından aldatılma olasılığına karşı son derece duyarlı olan Freud, Deutsch'a karşı dostça duygularında ya da ona duyduğu minnet-

tarlıkta bu durum herhangi bir değişiklik yaratmıyorsa da, bütün gerçeğin kendisinden saklanmasını bağışlamakta zorlanıyordu. Öyle görünüyor ki, özellikle üzerinde durduğu şey, en önemli erdemlerinden biri acı bir gerçekle yüz yüze gelebilme yeteneğiyken, buna istekli olmayabileceğinin ima edilmesiydi. Elbette Deutsch bunu sezdi; bu nedenle ameliyattan birkaç ay sonra, Freud hemen hemen normal yaşama döndüğünde, ona cesurca, olup bitenlerin doktor ile hasta arasında son derece gerekli olan güveni gelecekte engelleyebileceğini söyledi. Freud üzüntüyle bu görüşe katıldı, ama Deutsch'tan herhangi bir anda daha fazla yardım isteme hakkını korudu. Tam bir uzlaşma Ocak 1925'te sağlandı.

Freud'un acılarının epik hikâyesine yaptığımız bu girişten sonra dönemin kronolojik anlatımına dönüyoruz.

Şubatta, önde gelen Fransız nöroloji dergisi *L'Encéphale,* çalışmasının tam bir sunumuyla birlikte basmak üzere Freud'un bir fotoğrafını istedi. Öte yandan Raymond de Saussure'ün harika kitabı *La Méthode psychoanalytique*, içinde yer alan, Odier'in yaptığı bir düş analizinin mesleki sağduyuya aykırı olduğu bahanesiyle Fransa'da yasaklanmıştı.

O sıralarda *Verlag,* Freud'un çalışmalarının çok büyük bir bölümünün çeşitli dillere çevrilmesi için görüşmeler yapıyordu. *Giriş Konferansları*'nın Rusça çevirisinden Moskova'da bir ay içinde iki bin tane satılmıştı. O günlerde Rusya'da psikanalize yoğun bir ilgi vardı: bir diğer psikanaliz derneği Kazan'da henüz çalışmalarına başlamıştı. Çünkü konusunda Freud, psikanalizin bu dilde, özgün dilde olduğundan daha zor anlaşılabileceği üzerine bir kuşkusu olduğunu dile getirmişti. Freud'un toplu çalışmalarını *Gesammelte Schriften* adı altında yayımlama kararı da bu sıralarda alınmıştı. Çıkacak ilk cilt, IV. Cilt'ti ve Nisan 1924'teki Salzburg Kongresinde sergilenmek için üç cilt hazırdı.

22 Şubat 1923'te Romain Rolland, Freud'a, onun ortak dostları olan Edouard Monod-Herzen'e kendisi hakkında yazdığı bazı övgü dolu şeyle-

re teşekkür etmek için bir mektup yazdı. Bu mektup, aralarındaki ilginç bir yazışmanın başlangıcıydı – Freud'un onun hakkında çok olumlu şeyler düşündüğü böylece anlaşılabilir. Freud'a, çalışmalarını yirmi yıldır izlediğini söyledi ve eğer bu doğruysa çok anlamlı görünüyordu.

Yazın, Birinci Dünya Savaşı'nda savaşmış ateşli bir Alman milliyetçisi ve Hans Blüher'in yandaşı olan Leyens adlı genç bir Yahudi'den bir mektup aldı. Freud'dan, fanatik bir milliyetçi ve antisemit olan Blüher'in bir Freud hayranı olması çelişkisi karşısında duyduğu şaşkınlığı gidermesini istiyordu. Freud, Blüher hakkında bazı küçümseyici sözcükler içeren 4 Temmuz 1923 tarihli yanıtında şunları yazdı: "Güncel politik harekete karşı kısır bir mücadelede enerjinizi boşa harcamamanızı öğütlerim. Kitle psikozları, tartışmalara karşı bir kanıttır. Dünya Savaşı sonrasında bunu öğrenme fırsatını yakalayanlar yalnızca Almanlardır, ama öyle görünüyor ki öğrenemeyecekler. Onları bırakın. ... Kendinizi, Yahudileri tüm bu saçmalıkların üzerine çıkarabilecek şeylere adayın ve uzun bir yaşamın ürünü olan öğüdüme gücenmeyin. Almanlara katılmaya fazla meraklı olmayın." Nazi döneminde Leyens, Amerika'ya gitti ve oradan Freud'a, onun ne kadar haklı olduğunu belirten bir mektup yolladı. İşte Freud'un 25 Temmuz 1936 tarihli alçakgönüllü yanıtı: "Umarım haklı olmaktan gurur duyduğumu düşünmüyorsunuzdur. Bir fanatik karşısındaki bir kötümser ya da bir genç karşısındaki yaşlı bir adam kadar haklıydım. Ancak yanılmayı isterdim."

Daha önce belirttiğimiz gibi büyük ameliyattan sonra, 28 Ekimde, evine gitmesine izin verilmişti. 1 Kasımda çalışmaya başlayacaktı, ama ilk ameliyatın yarasıyla bağlantılı bazı komplikasyonlar doğdu. Kontrol sırasında kanserli malzemeye ait septik ve çürümüş doku izleri bulunmuştu, bu nedenle Pichler 12 Kasımda aniden üçüncü bir ameliyat yaptı. Bu kez yumuşak damakla birlikte eski yara dokusunu ve pterygoid çıkıntıyı [damağın üst kısmında bulunan bir kemik çıkıntısı] da içine alan geniş bir parça çıkarıldı; bu ameliyat Auersperg Sanatoryumu'nda,

Pantopon[Φ] ile lokal anestezi karışımı kullanılarak gerçekleştirilmişti. Ameliyat sırasında ağır bir kanama, sonrasındaysa sıkıntı verici art etkiler olmuştu.

17 Kasımda Freud, kendi isteği üzerine bir Steinach ameliyatı geçirdi – her iki yandaki meni kanallarının bağlanması. Bu, böyle bir ameliyatın sağlayacağı gençleşmenin kanserin dönüşünü erteleyebileceği umuduyla alınmış bir karardı. Bu düşünce, Steinach'la çalışmış ve gördüğü sonuçlardan etkilenmiş von Urban'dan çıkmıştı. Federn'in Freud'a bu konuda ısrar etmesini sağlamış, Freud da bunun üzerine von Urban'a deneyimlerini sormuştu. Ancak iki yıl sonra Freud, Ferenczi'ye bundan hiçbir fayda görmediğini söyledi.

Yılın geri kalanı, Pichler'e neredeyse her gün yapılan ziyaretler ve konuşmayı mümkün kılmaya yetecek kadar rahatlık elde edebilmek umuduyla "canavar"da yapılan sürekli değişikliklerle geçti. Ayrıca o aylarda çok sayıda x-ışını tedavisi geçirdi. Freud yeni yıla kadar herhangi bir hastayla ilgilenemedi. Altı ay boyunca hiçbir şey kazanmamıştı ve harcamaları oldukça fazlaydı. Pichler'e de –tüm doktorlarına ödediği gibi– tam ücret ödeme konusunda ısrar etti.

O yılın en önemli yazınsal ürünü, tam olarak bir çığır açan *Ego ve Id* adlı kitaptı. Başlangıcı, Freud'un en üretken dönemlerinden biri olan, bir önceki temmuza dayanıyordu. Ferenczi'ye şunları yazmıştı: "Kurgusal bir şeyle, *Haz İlkesinin Ötesinde*'nin devamıyla uğraşıyorum; ya küçük bir kitap olacak ya da hiçbir şey olmayacak." Daha sonra Ferenczi'ye bundan şöyle söz etti: "Şimdi, taslakları düzelttikten sonra başlayan bildik depresyonun içindeyim ve bir daha asla böyle kaygan bir zemine adım atmayacağım konusunda kendi kendime yemin ediyorum. Bana öyle geliyor ki, *Jenseits*'dan bu yana yeteneğim keskin bir biçimde azaldı. *Jenseits* dü-

[Φ] Afyon alkaloitlerinin hidroklorik tuzlarının bir karışımı –yn.

şünceler açısından çok zengin ve iyi yazılmıştı, *Grup Psikolojisi* sıradanlığa yakındı ve bu kesinlikle anlaşılması zor, yapay bir biçimde derlenmiş ve kötü yazılmış bir kitap. ... Temel "Id" düşüncesi ve ahlakın kökenine ilişkin *aperçu* [yaklaşımlar] dışında kitaptaki hiçbir şeyden memnun değilim."

Freud o yıl pek çok makale, önsöz ve benzeri şeyler yazdı. 1923 Ocağında yayımlanan iki makale de bir önceki yıl yazılmıştı: "Düş Yorumu Kuramı ve Uygulaması Üzerine Açıklamalar" ve "Bir Onyedinci Yüzyıl Demonolojik Nevrozu." Freud'un 1923'te yazdığı en önemli makale şubat ayında yazılmıştı ve *Zeitschrift*'in nisan sayısında yayımlandı. "Libidonun Çocuğa Özgü Cinsel Örgütlenmesi" başlığını taşıyordu.

1924 yılı esas olarak, Abraham'ın Ferenczi'ye ve Rank'a yönelik eleştirilerinden ve Rank'ın kişiliğindeki önemli değişikliklerden kaynaklanan huzursuz edici karmaşalarla doluydu. Abraham'a, onbeş makale dinlemenin kendisi için fazlasıyla büyük bir gerilim olacağına ilişkin korkusunu ifade etmişti, ancak nisandaki Kongreye gitmeye niyetliydi. Freud şimdiye kadar katıldığı bütün Kongrelerde her makaleyi dinlemeye özen gösterirdi, daha sonraki yıllarda kızı da bu davranışı sürdürdü. Ancak martta, burun mukozasında ve sinüslerde hoş olmayan art-etkiler bırakan bir grip geçirdi –Freud'un eski bir rahatsızlığı– bu nedenle dinlenmek zorundaydı.

Freud mesleki çalışmasına 2 Ocakta, altı hastayla geri döndü, ama konuşurken yaşadığı sorunlar bu çabayı son derece yorucu hale getiriyordu. "Benim artık aynı adam olmadığıma inanmayı reddedenlerden biri de sensin. Ancak gerçekte çok yorgunum ve dinlenmeye ihtiyacım var, altı saatlik analitik çalışmamı zar zor tamamlıyor ve başka bir şey yapmayı düşünemiyorum. Yapılacak en doğru şey, tüm çalışma ve yükümlülüklerden vazgeçmek ve sessiz bir köşede doğal sonu beklemek. Ama bu kadar çok harcadığı sürece insanın para kazanmayı sürdür-

me isteği, hatta ihtiyacı fazladır." Her birkaç günde bir değiştirilmesi gereken "canavar" konusunda sürekli olarak sorun vardı. Şubatta ikinci ve ekimde de üçüncü bir protez yapıldı, ama bunlar da fazla başarılı değildi. Tütün içmesine izin verilmişti, ama puroyu dişlerinin arasına almak için ağzını bir çamaşır mandalının yardımıyla açmak zorundaydı.

Freud'un geçirdiği ciddi ameliyata ilişkin haberler Viyana'da duyulmuş gibiydi ve dostluk işaretleri ortaya çıktı. 8 Şubatta, *Neue Freire Press* onun hakkında övücü bir makale yayımladı; makale Alfred von Winterstein tarafından yazılmıştı. Daha sonra, o sırada sosyal demokrat bir çoğunluğa sahip olan kent meclisi doğum gününde ona, İngilizlerin "Fahri Hemşeriliği"ne benzer bir unvan olan Viyana *Bürgerrecht*'i unvanını verdi. "Viyana kenti, onun *Bürgerrecht*'i olma onurunu vermek için genellikle insanın yetmişinci doğum gününü bekler, benim için acele ettiğine göre altmışsekizinci doğum günümün sonuncu doğum günüm olabileceği düşüncesi diğer insanların da aklına gelmiş olmalı." Freud bu konudan Ferenczi'ye söz etmedi ve Ferenczi bunu sorduğunda yanıtı şöyleydi: "Sözünü ettiğin Viyana *Bürgerrecht*'i hakkında söylenecek çok az şey var. Temelde törensel bir uygulama olarak görünüyor, tam bir Şabat'a yetecek kadar."[1]

Freud'a yönelik kişisel bağlılığının yeniden canlanmasıyla olduğu kadar, büyük olasılıkla aynı kaygılarla da harekete geçen Stekel bir uzlaşma çağrısında bulundu. Freud'un onun mektubuna yanıt verip vermediğini bilmiyorum –olasılıkla vermedi– ancak onu kesinlikle görmedi.

24 Nisanda, Freud'un altıncı ve son erkek torunu Clemens Raphael – Ernst'in üçüncü oğlu– doğdu.

---

[1] *Man Kann Schabbes davon machen* [Dr. Jones bu cümleyi çevirirken bunun ironik bir Yahudi özdeyişi olduğu gerçeğini gözden kaçırır. Sözcüğü sözcüğüne çevrildiğinde "İnsan bundan bir Şabat -yani Şabat yemeği- yapabilir" anlamına gelir. Ama gerçek anlamı, insanın bunu başka herhangi bir şey için kullanamayacağıdır! Editörler.]

Sekizinci Uluslararası Psikanaliz Kongresi, 21-3 Nisanda, onaltı yıl önceki ilk kongrenin yapıldığı Salzburg'da toplandı. Freud'u görmek ve bilgi vermek için Kongreden hemen sonra Viyana'ya gittim ve orada üç gün kaldım. Onun değişmiş görüntüsünü ve sesindeki büyük farklılığı gözlemlemek elbette oldukça büyük bir şoktu ve parmağını kullanarak protezini yerinde tutmasına alışmak gerekiyordu; ancak bir süre sonra bu durum daha çok felsefi bir yoğunlaşma izlenimi yarattı. Freud'un zihinsel olarak her zamanki kadar dikkatli ve güçlü olduğu açıktı. Abraham ve Ferenczi, Kongrenin tam bir özetini Freud'a yolladılar ve Kongrenin beklenmedik olaylar olmadan geçtiğini öğrenmek Freud'u çok rahatlatmıştı; Berlinlilerin Ferenczi ve Rank'a ilişkin eleştirilerinin daha büyük anlaşmazlıklar uyandırmasından korkuyordu.

14 Mayısta Romain Rolland, Freud'un ziyaretine geldi. Onu Freud'un evine getiren Stefan Zweig'dı ve Zweig'ın çevirmenliğiyle akşamı birlikte geçirdiler; Freud bozuk konuşması nedeniyle zaman zaman kendini Almanca ifade ederken sorunlar yaşıyordu; dolayısıyla bunu Fransızca yapması ise çok zordu. İki yıl sonra Bristol Hotel'de Yvette Guilbert'i ziyarete gittiğinde de aynı şey oldu. Yvette'in kocasına döndü ve dokunaklı bir ifadeyle, "Protezim Fransızca bilmiyor" dedi.

George Seldes, o döneme ait olan bir olayın ayrıntılarını bana gönderme inceliğinde bulundu. Leopold ve Loeb adlı iki genç Chicago'da, kendilerinin "mükemmel cinayet" olarak adlandırdıkları şeyi gerçekleştirmişlerdi. Yine de yakalanmışlardı ve uzun süren duruşmaları Amerika'da mükemmel bir sansasyona neden olmuştu. Zengin akrabaları ve dostları, onları ölüm cezasından kurtarabilmek için her tür çabayı sarf etmiş ve sonunda bunu başarmışlardı. Albay McCormick, *Chicago Tribune*'nün personeli olan Seldes'e aşağıdaki telgrafı yollamış ve Freud'a ulaşmasını söylemişti: "Freud'a psikanaliz yapmak üzere [elbette katillere] Chicago'ya gelmesi için 25.000 dolar ya da istediği miktarı teklif et." Freud, 29 Haziran 1924 tarihli bir mektupla Seldes'e yanıt verdi:

Yanlış adrese yollanması nedeniyle mektubunuz elime geç ulaştı. Size elimde yalnızca gazete haberleri varken ve kişisel bir muayene yapma olanağına sahip değilken kişiler ve suç hakkında bir uzman görüşü bildirmeye hazır olmamın beklenemeyeceği yanıtını verebilirim söyleyebilirim. Hearst Press'ten gelen, duruşma süresince New York'ta kalma davetini sağlık nedenleriyle reddetmek zorunda kaldım.

Son cümle, iki katilin "psikanalizini yapmak" ve büyük olasılıkla da idam edilmemeleri gerektiğini göstermek üzere Amerika'ya gelmesi için Chicagolu Hearst tarafından yapılan bir davete göndermedir. Hearst, Freud'a, onun belirleyeceği miktarı ödemeyi teklif etmişti ve Freud'un hasta olduğunu öğrendiğinde, başkaları tarafından rahatsız edilmeden yolculuk edebilmesi amacıyla özel bir gemi kiralamaya hazırlandı.

Haziranda Freud, son derece umutlu bir biçimde, Grisons kantonunda bulunan, Flims'teki, Waldhaus'ta oda ayırttı. İsviçre'de bir tatil geçirmeyi hep istemiş, ama her nasılsa bunu hiç yapamamıştı. Şimdi bir kez daha düş kırıklığına uğrayacaktı, çünkü ağzındaki rahatsızlık nedeniyle cerrahına kolay ulaşabileceği bir yerde kalmak zorundaydı. Dolayısıyla, düzenli olarak Viyana'ya ulaşabildiği bir yer olan Semmering'de, Villa Schüler'i kiraladı.

O sıralarda ona ulaştırmam gereken haberler arasında, Sachs'ın o yaz Londra'da verdiği bir konferans dizisindeki başarısının raporu ve bundan daha şaşırtıcı bir durum olan, Galler'deki Ulusal Eisteddfod'da baş ozanın, psikanalizi ele alan bir şiirle ödül kazandığı vardı.

Oliver Freud'un kızı, Eva Mathilde 3 Eylülde doğmuştu. Freud'un, Martin'in 6 Ağustos 1924'te doğan kızı Miriam Sophie'den sonraki, ikinci kız torunuydu.

Bu yıl Freud'a, yalnızca Rank nedeniyle yaşadığıyla boy ölçüşebilecek, güçlü bir kişisel düş kırıklığı getirdi. New Yorklu Frink, Nisan 1922'den başlayarak Şubat 1923'e kadar Viyana'daki analizine kaldığı yerden devam etmişti ve Freud onunla ilgili olarak oldukça olumlu düşüncelere

sahipti. Freud'un söylediğine göre o ana kadar karşılaştığı en becerikli Amerikalıydı ve onun yeteneklerinden bir şeyler bekliyordu. Frink analizi sırasında psikotik bir evreden geçmişti –aslında bir süre için yanında erkek bir hemşire bulunması gerekmişti– ama Freud onun, bu durumun tamamen üstesinden geldiğini ve Amerika'nın önde gelen analistlerinden biri olacağını düşündü. Ne yazık ki Frink, New York'a döndüğünde, onların modası geçmiş kişiler olduklarını söyleyerek yaşlı analistlere, özellikle de Brill'e karşı son derece küstah davrandı. Büyük rezaletlere neden olan ve aşırı bir mutluluk umuduyla gerçekleştirilen ikinci evliliğinin bir hata olduğu ortaya çıktı ve karısı boşanmak istiyordu. Yukarıda sözü edilen çekişmelerle birlikte bu durum, bir başka nöbeti tetiklemiş olmalı. Kasım 1923'te Frink bana, sağlık nedeniyle *Journal*'daki işini ve aynı zamanda özel mesleki çalışmasını bırakmak zorunda olduğunu yazdı. Bir sonraki yaz Phipps Psikiyatri Enstitüsü'nde bir hastaydı ve deliliği bir daha asla iyileşmedi. Yaklaşık on yıl sonra, Kuzey Carolina'daki Chapel Hill Akıl Hastalıkları Hastanesi'nde öldü.

Freud, işin doğru yapılması için gerekli olan büyük çabayı dikkate almıyordu, bu nedenle toplu makalelerinin İngilizceye çevrilmesi konusunda sabırsız ve eleştireldi. Ama sonunda yayımlanmaya başladılar. "Derlemenin ilk cildi hakkında Bayan Riviere'nin verdiği haberler büyük bir sürpriz oldu – ve elbette haz verdi. Hatalı olduğumu itiraf ediyorum. Ya kendi yaşam süremi ya da senin enerjini küçümsemişim. Sonraki ciltlerle ilgili olarak mektubunda sunduğun manzara gayet uygun görünüyor." *Toplu Makalelerin* ilk cildi çıktığında şunları yazdı: "İngiltere'de psikanalitik literatür için bir yer edinmeye ilişkin amacına ulaştığını görüyor ve neredeyse umudu kestiğim bu sonuç nedeniyle seni kutluyorum."

Yılın sonunda Helene Deutsch, Berlin'dekiyle aynı çizgide olan bir eğitim enstitüsü kurulmasını teklif etti. O başkan, Bernfeld başkan yardımcısı ve Anna Freud sekreter olarak seçildi

Yılın sonuna doğru Freud, kanserin yinelemesine ilişkin henüz bir belirti olmamasına karşın, bir önlem olarak yeniden x-ışını tedavisi gördü.

Birkaç önsöz ve benzeri şeyler dışında 1924'te beş makale yazdı. İkisi, "Nevroz ve Psikozlar" ve "Nevroz ve Psikozlarda Gerçekliğin Yitirilmesi," *Ego ve İd*'de açıklanan düşüncelerin uzantılarıyla ilgiliydi.

Son derece önemli bir makale olan "Mazoşizmin Ekonomik Sorunu" nisanda çıktı. *Haz İlkesinin Ötesinde*'de ileri sürülen görüşlerin sonucu olan bazı kafa karıştırıcı sorunlar bu makaleyi yazması için onu teşvik etmişti.

Freud, 1923'ün Ekim ve Kasımında, halen, geçirdiği esaslı ameliyattan sonraki iyileşme evresindeyken, *Encyclopaedia Britannica*'nın Amerikalı yayımcılarının isteği üzerine psikanalizin, kısmen özyaşamöyküsel, kısa bir özetini yazmıştı. Bu çalışma "Psikanaliz: Zihnin Gizli Bölümlerinin Keşfi" şeklinde sansasyonel bir başlık altında, "*Olaylı Yıllar. Biçim Verenlerin Tanıklığıyla Yirminci Yüzyılın Biçimlenişi*" adlı cildin LXXIII. Bölümü olarak 1924 yazında Amerika'da yayımlandı. Dört yıl sonra, "*Kurzer Abriss der Psychoanalyse*" ("Psikanalizin Kısa Bir Taslağı") başlığıyla *Gesammelte Schriften*'de yayımlandı.

Freud, Şubat 1925'te, son dört aydır hiçbir yeni düşüncesi olmadığını belirtti – hatırlayabildiği bu türden en uzun dönem. Ancak kısa bir süre sonra bu durum sona erdi.

Abraham ve karısı Paskalyada Viyana'ya gelmeyi planlamışlardı ve Freud bu buluşma nedeniyle Abraham kadar heyecanlıydı. Ama Pichler tam da o dönemde, Freud'u konuşma yeteneğinden yoksun bırakan ve ona büyük rahatsızlık veren protezin yeniden yapılması işine başlamıştı. Bu nedenle, büyük bir üzüntü duymasına karşın, Abraham'la buluşmayı ertelemek zorunda kaldı, ama onu yazın görme umudunu korudu. Ancak bu onların buluşmak için son şanslarıydı, çünkü yazın Abraham, daha sonda ölümcül bir hastalık olduğu anlaşılacak olan bir şeyin ilk nöbetini

geçirmişti ve henüz iyileşmekteydi; Aralıkta öldü.

Mayısta, Freud'a şu haberleri yolladım: "Kudüs'teki[1] konuşmasında Lord Balfour'un, çağdaş düşünceyi en çok etkileyen insanlar olduğunu düşündüğü, hepsi de Yahudi olan üç insandan –Bergson, Einstein ve Freud– sıcak bir biçimde söz ettiğini görmüş olabilirsin. Anglo-Avusturyalı Derneği'nin, benim de katıldığım son toplantısında gecenin konuğu olan Lord Haldane konuşmasında, Viyana'nın çağlar boyunca kültüre yaptığı katkıları ele aldı. Bunu göstermek için seçtiği dört isim Mozart, Beethoven, Mach ve Freud'du." Freud, *Özyaşamöyküsü*'nün baskısını henüz almış ve söz konusu beyefendilere iletmek üzere bana iki tane yollamıştı; Balfour kendisininkini aldığını resmi olarak bildirdi, ama Haldane bunu yapmadı.

Freud, 30 Haziranda, Villa Schüler'i kiraladığı Semmering'e tekrar gitti. Dişetindeki bir telangiectasis[2] o gün elektrikle dağlanmıştı. Bundan onbeş gün önce, elbette lokal anestezi altında, yaradaki bazı kesecikler kürtajla alınmıştı. Bu işlemden önce dört dişteki pulpanın[▽] çıkarılması ve dolgu yapılması gerekmişti. Haziranda Viyana'dan ayrılmasından bir hafta sonra Freud'un, dilindeki bir papilomu[Φ] ve etrafındaki mukozayı dağlatmak için geri dönmesi gerekmişti. Tüm bu küçük ameliyatlar, birbiri ardına değişiklikler yaparak protezi geliştirmek için verilen sürekli mücadeledeki aralardı, dolayısıyla Freud'un cerrahına yakın bir yerde olmasının ne kadar gerekli olduğunu anlayabiliriz.

20 Haziranda, Josef Breuer, seksendört yaşındayken öldü. Freud, onun ailesine içten başsağlığı dileklerini yolladı ve *Zeitschrift* için bir anma yazısı yazdı.

---

[1] İbrani Üniversitesi'nin açılışında.

[2] Kılcal damarların tümöre benzer biçimde genişlemesi.

[▽] Dişin sert dokusunun altındaki canlı ve duyarlı kesim –çn.

[Φ] Memebaşı gibi çıkıntılar yapan selim (iyicil) tümörler –yn.

New York'tan, Brill'in, oradaki Derneğin başkanlığına geri döndüğü şeklinde iyi haberler gelmişti. Derneğin kuruluşunda yalnızca iki yıl hizmet verdikten sonra, başkanlığı iki yıl için Frink'e devretmiş ve o zamandan beri ortada gerçek bir lider olmamıştı. Brill şimdi görevi gelecek onbir önemli yıl için üstlenmişti – bunun altı yılında aynı zamanda Amerikan Psikanaliz Birliği'nin de başkanlığını yaptı. Bu görevlerden ayrılana kadar hem bu iki kuruluş arasındaki hem de Uluslararası Birlik içindeki ilişkileri başarılı bir biçimde düzenlemişti. Kırk yıllık etkin yaşamında psikanalizin gerçeklerine tereddütsüz inancı, muhaliflerle dostça, ama ödün vermeden başa çıkması ve genç analistlere daima yardımcı olmaya hazır oluşuyla Amerika'da psikanalize herkesten daha fazla hizmet etti. Sözünü ettiğimiz dönemde Amerika'daki tanınma mücadelesi çok acımasızdı ve yeni yandaşlar bulmak hiç kolay değildi; örneğin 1925'te New York'un batısında tek bir analist vardı, Chicago'daki Lionel Blitzsten.

Abraham, Hamsin Yortusunda Hollanda'da bazı konferanslar vermiş ve bronşlardan kaynaklanan bir öksürükle dönmüştü. O sıralarda bize anlatılan hikâye, yanlışlıkla bir balık kılçığı yuttuğu ve bununda bronşlardan birine saplandığıydı; ancak durum düzelmedi ve bir kronik bronşektaziye[v] yol açtığı düşünüldü. Temmuzda, iyileşmek için önce Wengen'e, sonra da Sils Maria'ya gitti ve bu az da olsa işe yaradı. Ancak başkanlık etmesi gereken Homburg Kongresinde hastaydı ve kronik öksürüğünü denetlemek için aldığı morfinin etkisi altında olduğu açıktı. Berlin'e döndüğünde, Freud'un eski dostu Fliess tarafından tedaviye alındı ve gizemli hastalığının evrelerinin, Fliess'in sayısal hesaplamalarına ne kadar uyduğunu görerek hayranlık duyduğunu belirtti. Abraham, Fliess'in düşünceleri konusunda her zaman son derece kuşkucu olduğu için,

[v] Akciğerlerdeki hava yollarının genişlemesiyle kolay iltihaplanma ve kanamalara yol açan akciğer hastalığı –çn.

onun yaşadığı bu değişim, durumuna mantıklı bir tanı koymanın imkansızlığı karşısında yaşanan ve herkesin paylaştığı şaşkınlığa bağlanabilir.

Bilimsel düzeyinin bir önceki Kongre kadar yüksek olmamasına karşın, 2-5 Eylülde gerçekleşen Homburg Kongresi bir başarıydı. Pek çok Amerikalı katılmıştı ve can sıkıcı bir sorun olan *amatör analizi*[Φ] üzerine onlarla Avrupa grupları arasında ciddi görüş ayrılıkları doğduğu giderek açığa çıkıyordu. Eitingon'a, Kongrenin, çeşitli derneklerin psikanaliz adaylarının eğitiminde kullandıkları yöntem ve standartları olabildiğince birbirine yakınlaştıracak ve söz konusu teknik sorunların ortak biçimde tartışılmasına olanak sağlayacak bir Uluslararası Eğitim Komisyonu oluşturmasını önerdim. Bu fikir onu heyecanlandırmıştı ve genel kurulda Rado'nun gerekli önergeyi vermesini sağladı; önerge burada hemen kabul edildi. Ne yazık ki, aynı zamanda bu komisyonun da başkanı olan, bir sonraki başkan Eitingon, komisyonun aynı standartları ve yönetim kurallarını her yere dayatma hakkına sahip olduğu görüşünü benimsediği ve bir ölçüye kadar Freud ve Ferenczi tarafından da desteklendiği zaman bu yapı yeni sorunlara yol açtı. Bu görüşe pek çoğumuz, özellikle de Amerikalılar karşı çıkıyordu.

Ancak Kongrenin en önemli olayı, Freud'un, özellikle burası için yazdığı bir makaleyi okuma işini kızı Anna'ya emanet ettiği haberiydi. Bu nazik davranış, makalenin içeriği ve Anna'nın onu okuma biçimi genel bir memnuniyet yarattı. Makale "Cinsler Arasındaki Anatomik Farklılıkların Bazı Psikolojik Sonuçları" başlığını taşıyordu.

Freud alt çenede sol taraftaki ağrı nedeniyle kısa bir dönem hiç uyuyamamıştı. Unutulmuş bir dişin çene kemiği ile kaynaştığı ve bir apse oluşumuyla birlikte korkunç bir biçimde enfekte olduğu anlaşılmıştı.19 Kasımda çevresi oyularak diş çıkartıldı ve yakınlarındaki bir granülom

---

[Φ] Psikanaliz alanında kuramsal ve uygulamaya yönelik eğitim alan, ancak tıbbi eğitimi bulunmayan kişilerce yürütülen psikanaliz –yn.

ve kist de alındı. Ameliyat kulağa çok tatsız gelmektedir, ama Freud'un bu konuda söyleyeceği tek şey zarif bir biçimde gerçekleştirildiğiydi. Bir hafta sonra çürümüş bir kemik kalıntısı ortaya çıktı.

Freud daha şimdiden, Viyana'ya gelen ziyaretçilerin aramak zorunda hissettikleri önemli biri haline geliyordu. Sonraki yıllarda bu bazen oldukça önemli bir sorun haline geldi ve kabul ettiği görüşmelerin seçiminde Freud her zaman titiz değildi. Yılın ilk ziyaretçisi, yazdığı Don Juan oyununu Freud'la tartışmak isteyen ünlü Fransız yazar Lenormand'dı. Freud'un üzerinde çok ciddi ve olumlu bir izlenim bıraktı ve yalnızca ulaştığı veriyi kullanarak psikanalizden yararlanan yazarların tehlikeli ve onursuz olarak mahkûm edilmeleri konusunda görüş birliğine vardılar. Paskalyada çok sayıda analitik ziyaretçi vardı: Alexander, Landauer ve Pfister. Ve Freud, ünlü Danimarkalı denemeci Brandes'le yaptığı iki saatlik bir konuşmanın özellikle ilginç olduğunu belirtti. Yaklaşık aynı dönemde, Freud'u ilk kez 1923'te ziyaret eden Kont Keyserling iki ziyaret daha yaptı, ama konuşmaları bir konsültasyona dönüşmüş gibi görünüyor, çünkü Freud ona kendisini Abraham'ın ellerine teslim etmesini önerdi. Aralıkta, diğer iki ünlü yazarın, Emil Ludwig ve Stefan Zweig'ın ziyaretleri gerçekleşti. Freud, Ludwig'e ilişkin hiçbir özel izlenime sahip olmadığını söyledi ve yirmi yıldan uzun bir süre sonra Freud üzerine yazdığı kitaba bakılırsa Ludwig de açıkça bu övgüye övgüyle karşılık vermiştir.

Yaşamının son aylarında Abraham'ın Freud'la ilişkisinin diğer dönemlerdekinden daha kötü olduğunu söylemek üzücüdür – kuşkusuz bu geçici bir evre olacaktı, ancak... Her şey ünlü filmci Samuel Goldwyn'in, Antonius ve Cleopatra'dan başlayarak tarihin ünlü aşk hikâyelerinden sahneler içeren bir filmde kendisiyle .işbirliği yapması halinde Freud'a 100.000 dolar ödeme önerisiyle başladı. Freud psikanaliz ile aşk arasındaki ilişkiyi böylesine ustaca sömürme girişimi karşısında eğlenmişti, ama elbette öneriyi kabul etmedi, hatta Goldwyn'i görmeyi bile reddetti.

Hanns Sachs, Freud'un ret telgrafının New York'ta, başyapıtı *Düşlerin Yorumu*'ndan daha fazla sansasyon yarattığını bildirdi. Haziranda, U.F.A. Film Şirketi adına Neumann psikanalizin bazı düzeneklerini gösteren bir filmin yapılmasını önerdi. Önerinin götürüldüğü Abraham, Freud'un görüşünü sordu, kendisi, filme "vahşi" bir analistin müdahale etmesi yerine bunun güvenilir bir gözetim altında üretilmesinin daha iyi olacağını düşünüyordu. Freud kendi iznini vermeyi reddetti, ama Abraham'ın girişimde bulunmasını etkin olarak engellemedi. Temel itirazı kendi soyut kuramlarının bir filmin esnek tarzı içinde sunulabileceğine inanmayışıydı. Eğer tüm beklentilerinin tersine bunun yapılabilir olduğu kanıtlanırsa, karşılığında ödenecek parayı *Verlag*'a vermek üzere, kendi iznini verme konusunu yeniden değerlendirecekti.

Film yapıldı ve ocak ayında Berlin'de izledim. Filme ilişkin haberler, özellikle de böyle bir filmin yapılmasına Uluslararası Birliğin başkanının izin verdiği gerçeği, oldukça büyük şaşkınlık uyandırdı. O sıralarda düzenli bir aşağılama dalgasının sürmekte olduğu İngiltere'deki gazeteler hikâyeden eksiksiz olarak yararlandılar. Mesleki çevrelerde kuramları için destek bulamayan Freud'un, umutsuzluk içinde, düşüncelerini bir film sayesinde kitlelere aktarma gibi abartılı bir yöntemin peşine düştüğünü söylediler. Bu suçlama, mümkün olan her yolla psikanalize saldıran nefretin tipik bir özelliğiydi.

Ağustosta Freud, kendi rızası olmadan film şirketinin, filmin "Freud'un işbirliği"yle hazırlandığını ve sunulduğunu duyurmasından şikâyet etti. New York'ta "Ruhun Gizemi filminin her karesinin Dr. Freud tarafından planlanıp, inceleneceği" belirtilmişti. Öte yandan Abraham'ın hastalığı nedeniyle filmden sorumlu olan Sachs, o sırada *Verlag*'ın yöneticisi olan Storfer'in yazdığı, filmin değerini onaylamayan gazete makalesinin kopyalarının, yine Storfer tarafından dağıtılmasından yakınıyordu. Daha sonra Siegfried Bernfeld kendi film senaryosunu yazdı ve Stofer'le birlikte bunu pek çok başka şirkete teklif ettiler. Hatta girişimlerine Abra-

ham'ın adını eklemeyi bile denediler, ama Abraham kendi sözleşmesinde yer alan, üç yıllık bir süre boyunca psikanalize ilişkin hiçbir filmin, en azından *Internationaler Verlag* tarafından resmi olarak duyurulmayacağını garantileyen önemli maddeyi gösterdi. Bu durum, Abraham'ı iki Viyanalının güvenirliğine ilişkin olumsuz bir görüş oluşturma noktasına getiren heyecanlı bir çekişmeye yol açtı. Freud onun görüşünün abartılı olduğunu düşündü, ama Abraham ona, kendi eleştirilerinin süslü bir açıklamasını yolladı ve Freud'a, daha önceki Jung ve Rank olaylarında kendi yargısının ne kadar doğru olduğunun kanıtlandığını hatırlattı. Bu Freud'u gücendirdi ve Abraham'a, onun *her zaman* haklı olması için bir neden olmadığını ve eğer öyle olduğu kanıtlanırsa ona tekrar hak vermek için istekli olduğunu söyledi. Yazışma bu notla, ama Abraham'ın iyileşmesi için Freud'un en içten dileklerini ifade etmesiyle son buldu

Abraham kendi hastalığıyla ilgili olarak umutlu bir tutum sürdürdü, ama hastalık giderek ilerledi ve doktorlar nedenini saptayamıyordu. Freud bu durumu tekinsiz buluyor ve sonucu hakkında giderek daha fazla kaygılanıyordu. Abraham ekimde, ağrılı ve şişkin bir karaciğer şeklinde kendini gösteren bir komplikasyonu haber verdi. Bunun bir safra kesesi sorunu olduğunu düşündü ve Fliess'in hesaplamalarına göre tarihi saptanacak olan bir ameliyat için ısrar etti. Bu ameliyat duruma daha fazla ışık tutmadan gerçekleştirildi ve yarardan çok zarar verdi. Aynı mektupta Abraham, Fliess'ten, Freud'a bir sevgi mesajı aktardı. Freud'un yorumu "yirmi yıl sonra gelen sevgi ifadesi beni hiç ilgilendirmez" şeklindeydi. Bu, sanki Fliess'in kendisinden kopması karşısında hâlâ kırgın olduğu duygusunu uyandırır.

Kaygılı günler devam etti ve birkaç hafta sonra Freud, Abraham'ın iyileşmesinden neredeyse tümüyle umudu kesmişti. Daha sonraki tıbbi bilgiler ışığında, tanı konmamış rahatsızlığın, kaçınılmaz sürecini altı aydan biraz uzun bir sürede tamamlayan bir akciğer kanseri olması gerektiğinde uzlaştık. 18 Aralıkta Sachs'tan aldığım bir telgrafla fena halde

sarsıldım: "Abraham'ın durumu umutsuz." Bir hafta sonra, Noel günü, hikâyenin sonu geldi. Haberler Freud'a o gün ulaştı ve aynı gün, daha sonra benim yazdığım yaşamöyküsel yazıyla tamamlanacak olan, kısa bir anma yazısı kaleme aldı. Bu yazıya Horace'dan aktardığı dizeyle –*Integer vitae, scelerisque purus*–[1] ilgili olarak bana şunları yazdı: "Ölüm nedeniyle yapılan abartıları her zaman tatsız buldum. Bunlardan kaçınmaya özen gösteriyordum, ama bu alıntının gerçekten doğru olduğunu hissediyorum." Bundan yıllar önce, 1898'de, Fleischl-Marxow anısına bir yazıtın açılışında hazır bulunduğu sırada, Brücke'nin halefi olan Profesör Exner'in, ölen arkadaşı için aynı sözcükleri kullandığını duymuştu. Freud bu sözcükleri Fleischl ve Abraham'dan daha fazla hak eden başka birini tanımıyordu.

Aynı mektupta şöyle devam etti: "Hep birlikte Harz'dayken, bu anlamsız yaşamı terk edecek olan ilk kişinin o olacağını kim düşünürdü! Çalışmaya devam etmeli ve birbirimize sarılmalıyız. Kişisel kaybın yerini kimse dolduramaz, ama iş konusunda kimse yeri doldurulamaz olmamalıdır. Kısa bir süre sonra saflardan ayrılacağım –diğerlerinin bunu ancak çok sonra yapacağını umalım– ama boyutlarıyla karşılaştırıldığında hepimizin karşısında eşit ölçüde küçük kaldığı iş sürdürülmeli."

1925'teki en kayda değer ürün, çeşitli nedenlerle yazdığı bu türden taslakların en kapsamlısı olan *Özyaşamöyküsü*'ydü. Freud öğrencileri için en önemli kaynak kitaplardan biridir. Bir dizi tıbbi özyaşamöyküsü için yazılan bu yapıt, Freud'un özel yaşamından çok düşüncelerinin gelişimiyle birlikte bilimsel kariyerinin bir özetini verir.

Yine istek üzerine yazılan bir diğer deneme de aynı yıl derlenmişti. Freud, Cenevre'de yayımlanan bir dergi olan *Revue Juive*'in yayın komitesinde adının kullanılmasına izin vermişti. Editör Albert Cohen şimdi de,

[1] 'Dimdik ve lekesiz yaşayan bir insan.'

Einstein ve Freud'un yaşayan en ünlü iki Yahudi oldukları önermesini pohpohlayıcı bir yem olarak kullanarak bir yazı yazması için ona baskı yapıyordu. "Psikanalize Dirençler" adlı yazı Mart 1925'te bu dergide çıktı. Yeni olan bir şeye yönelik değişken tutum, ondan duyulan korku ve onu araştırmaya yönelik heves üzerine ilginç bir incelemeden sonra Freud psikanalize yönelik muhalefeti, başta cinselliğin bastırılmasına dayalı olanlar olmak üzere, duyusal güdülere bağlamak için çeşitli nedenler verdi. Uygarlık ilkel içgüdülerimizin denetimine dayalı olduğu için psikanalizin açığa çıkardıkları bu denetime zarar verebilecek bir tehdit olarak görünüyordu. Son olarak Freud, sık sık tatsız bir biçim alan aşırı muhalefetin bir nedeninin de kişiliğiyle ilgili antisemit önyargılar olabileceğini öne sürdü.

"'Mistik Bloknot' Üzerine Bir Not" şeklinde tuhaf bir başlığı olan kısa makale *Zeitschrift*'in 1925 Ocak sayısında çıktı. 1925'te yayımlanan diğer iki klinik makale "İnkar" ve "Cinsler Arasındaki Anatomik Farkın Psikolojik Sonuçları" adlarını taşıyordu.

29

ÜN VE ISTIRAP

(1926-33)

ABRAHAM'IN ölümü geride onarılmaz bir boşluk ve pek çok önemli sorun bırakmıştı. Öncelikle, onun Komitedeki yerini doldurma sorunu vardı. James Glover, van Ophuijsen, Rado ve Joan Riviere'nin adlarını önerdim, ama olduğumuz gibi devam etmeye karar verdik. Ayrıca boş kalan iki başkanlık görevi vardı. Ferenczi, Uluslararası Birliğin yeni başkanı olmak istedi, ama kendisine durumu anlattığımızda Freud bunun, sekreter olarak zamanı gelince Abraham'ın ardılı olmaya niyetli olan Eitingon'u ciddi bir biçimde önemsememek anlamına geleceğini düşündü. Eitingon'un, diğer şeylerin yanı sıra yılın çeşitli zamanlarında yurtdışında tatil yapma alışkanlığını da engelleyecek olan bu eziyetli işi kabul edip etmeyeceğinden emin değildik. Ancak yalnızca görevi kabul etmeye istekli olduğunu ifade etmekle kalmadı, bundan sonra pek çok insan için bir sürpriz olan yüksek bir sorumluluk duygusu da geliştirdi. Öte yandan Abraham'ın Alman Derneğindeki başkanlık görevini kesin bir biçimde reddetti ve pek çok tartışmadan sonra yine beklentilerimize tamamen uyan Simmel'i seçtik. Eitingon'dan boşalan Uluslararası Birliğin sekreterliği konumunu Anna Freud doldurdu.

Geçirdiği büyük ameliyattan beri Freud, Viyana Derneği toplantılarına katılmayı bırakmıştı, ama 6 Ocakta Abraham anısına yapılan toplantıda bulunmaya özen gösterdi. *Zeitschrift*'in bir sonraki sayısı Freud'un yetmişinci doğum günü anısına çıkacaktı, ama Freud, Rado'ya bunu ertelemesini ve bu sayıyı, Rado'nun yıl sonunda yayımlamak istediği Abraham'ın anma yazılarına ayırmasını söyledi. "Yas görevini yerine getirene kadar şenlik kutlanamaz."

Freud, 17 ve 19 Şubatta sokakta şiddetli göğüs anjini (stenokardi)[Φ] nöbetleri geçirdi; ağrıya herhangi bir nefes darlığı ya da kaygı belirtisi eşlik etmemişti. İkinci nöbet sırasında, ünlü bir doktor olan arkadaşı Ludwig Braun'un evinin birkaç adım ötesindeydi ve oraya gitmeyi başardı. Braun, *miyokardit* tanısı koydu ve sanatoryumda onbeş günlük bir tedavi önerdi. Freud bu öneriye karşı çıktı ve kuşkusuz haklı olarak tütüne dayanıksızlığa bağladığı durumu hakkında bir kereliğine de olsa iyimserdi. Nikotinsiz purolar içiyordu, ama bunlar bile her seferinde kalple ilgili bazı rahatsızlıklar yaratıyordu; bunu, bu perhize dayanamamanın uğursuz bir işareti olarak değerlendirdi. Ferenczi durumun ruhsal olduğundan emindi ve onu analize almak için birkaç aylığına Viyana'ya gelmeyi önerdi. Freud bu öneriden etkilenmişti ve teşekkür ederken şunları ekledi: "Elbette psikolojik bir kökeni olabilir, ama bunun analizle çözülüp çözülemeyeceği fazlasıyla kuşkulu; insan yetmişine geldiğinde her türden dinlenmeye hakkı olmaz mı?"

Freud, dingin bir yaşam sürerek ve günde yalnızca üç hasta bakarak bir süre kendisini rahatlattı. Ama Braun'un, Budapeşteli Dr. Lajos Levy'in muayenesiyle desteklenen ısrarı Freud'un 5 Martta, üç hastasına bakmayı sürdürdüğü Cottage Sanatoryumu'na gitmesine neden oldu. Kızı Anna yan odada kalıyor ve yarım gün hemşirelik yapıyordu, günün diğer yarısındaysa karısı ve baldızı sırayla nöbeti devralıyordu. 2 Nisanda eve döndü.

Freud artık durumunu daha ciddiye alıyordu ve bu konuda Eitingon'a aşağıdakileri yazdı:

> Mayıs başında Komiteyi, yani seni, Ferenczi'yi, Jones'u ve Sachs'ı elbette kabul edeceğim. Kendimi yalnızca konuklarıma adayabilmek için 6 – 10 Mayıs arasında çalışmama ara vermeye niyetliyim. Bu karara katkıda bulu-

---

[Φ] Kalp bölgesinde şiddetli ağrı ve ölüm korkusuyla kendini gösteren, özellikle miyokartta doku bozukluğu sonucu ortaya çıkan rahatsızlık –yn.

nan bir düşünce de bunun dostlarımla son buluşma olabileceği. Başkalarını bu bakış açısından bakmaya ikna etmenin ne kadar zor olduğunu bildiğim halde bunu kaderime sövmek ya da kaçınılmaz sona karşı ayak diremek için değil, tamamen bir gerçeği dile getirmek için söylüyorum. Eğer insan bizim Abraham gibi iyimser değilse, doğal olarak ya bir kötümser ya da hipokondri hastası durumuna düşürülüyor. Yalnızca durum bunu gösterdiği için hoş olmayan bir şey bekleyebileceğime hiç kimse inanmak istemiyor.

Yalnızca tütünü keserek başa çıkılamayacak olan miyokarta ilişkin bir rahatsızlığın belirtilerini gösterdiğim oldukça kesin. Doktorlarımın yalnızca önemsiz bir şey bulduklarından, kısa sürede büyük bir gelişme olacağından falan bahsetmeleri doğal olarak, yalnızca benim oyunbozanlık yapmayacağım, doğru davranacağım ve geleneklere karşı çıkmayacağım hesabına dayanan, gerçeği gizlemek için sergilenen mesleki çabalar. Burada kendimi iyi hissetmiyorum ve burası Riviera bile olsaydı uzun zaman önce eve dönmüş olurdum.

... Özellikle de tatlı tütün içme alışkanlığını bırakmak zihinsel ilgilerimin büyük ölçüde azalmasıyla sonuçlandığı için, çeşitli bedensel sorunlarımın sayısı, mesleki çalışmamı daha ne kadar süre sürdürebileceğimi merak etmeme neden oluyor. Tüm bunlar, yakın geleceğe korkutucu bir gölge düşüyor. Tek korkum çalışma olanağı olmayan uzun bir hastalık dönemi: daha açık söylemek gerekirse para kazanma olanağı olmadan. Ve gerçekleşmesi en yakın olasılık da tam olarak bu. Eskiden olduğu gibi yaşamak ya da bitmek bilmez yükümlülüklerimi yerine getirmek için yeniden kazanmadan yaşamı sürdürmeye yetecek kadar birikimim yok. Son noktada önemli olanlar bu ciddi ve kişisel kaygılar.

Kalp rahatsızlığı, çok ertelenmiş ve sefil olmayan bir çıkış umudunun gelişmesini mümkün kıldığı için, bu birleşmiş sorunlar –anlaksal yorgunluğun yanı sıra bozuk konuşma ve işitme nedeniyle çalışma konusunda korkutucu yeteneksizlik– nedeniyle kalbimi suçlamayacağımı anlarsın. ... Doğal olarak bu gibi konulardaki tanı belirsizliğinin iki yönü olduğunu biliyorum, yani bunun yalnızca geçici bir uyarı olabileceğini, iltihabın iyileşebileceğini ve benzerlerini. Ama yetmişli yaşlarda neden her şey bu kadar olumlu gelişsin ki? Bunun yanı sıra artıklardan hiçbir zaman hoşlanmamışımdır; puro kutumda yalnızca iki puro bulunmasına bile katlanamıyorum.

Bütün bunları sana neden anlatıyorum? Belki de buraya geldiğinde anlatmaktan kurtulmak için. Ayrıca bizi bekleyen formalitelerden ve kutlamalardan olabildiğince kurtulmama yardım etmeni sağlamak için. ... Moralimin bozuk olduğunu sakın düşünme. Zavallı Abraham gibi bir *abartılı coşku* [euphoria] tarafından aldatılmaya izin vermeyi değil, her koşulda net bir yargıyı korumayı zafer olarak kabul ediyorum. Çalışamama olasılığı sorunu olmasaydı kendimi kıskanılacak bir insan sayacağımı da biliyorum. Bu kadar uzun süre yaşamak; aile ve dostlar arasında böylesine sıcak bir sevgi görmek; riskli bir görevde, başarının kendisini olmasa bile bu kadar çok başarı beklentisi elde etmek: başka kim bu kadar çok şeye sahip olmuştur ki?

Freud, Viyana'ya döndükten sonra yarı-hasta bir yaşam sürdürdü; sabahları işe başlamadan önce kırlık dış mahallelere giderdi. Bu ona, erken baharın ne kadar güzel olduğunu keşfetme fırsatı verdi – Viyana'da leylak zamanı! "İnsanın yaşlanıp hastalanmadan önce bunu keşfedememesi ne kadar kötü."

Yılın başlarında, Freud'un ruh durumunun üzerine, yetmişinci doğum günü kutlamalarının gölgesi düşmeye başlamıştı. Bir önceki doğum günü kutlamaları yeterince kötüydü, ama bu çok daha kötü olmaya mahkûmdu. Bir an kendisini bir haftalığına sanatoryuma hapsederek kaçmayı düşündü, ama kendisinin iyiliğini isteyen kişilere karşı bunun fazla korkakça ve fazla kaba bir tavır olacağı sonucuna vardı.

Günler boyunca, dünyanın her yerinden kutlama telgrafları ve mektupları geldi. Mektuplar arasında Freud'u en çok mutlu edenler Georg Brandes, Einstein, Yvette Guilbert, Romain Rolland ve yöneticilerinden biri olduğu Kudüs İbrani Üniversitesi'nden gelenlerdi. Breuer'in dul eşinden gelen bir kutlama mektubu onu derinden etkilemişti. Viyana gazetelerinin tümü ve Alman gazetelerinin pek çoğu özel makaleler yayımladılar. En iyileri Bleuler'in ve Stefan Zweig'ın yazdıklarıydı.

Ancak Viyana'daki resmi akademik dünya, üniversite, akademi, *Gesellschaft der Ärzte* ve benzerleri olayı tümüyle göz ardı ettiler. Freud bu-

nu yalnızca onların dürüstlüğü olarak değerlendirdi. "Onlardan gelecek bir kutlamayı dürüstçe yapılmış olarak kabul etmezdim."

Freud'un dahil olduğu Yahudi *Humanitätsverein* (B'nai B'rith Locası) yayımladıkları dergiyi, onun için bir dizi dostça denemeyi içeren bir anma sayısı olarak çıkardılar. "Genellikle oldukça zararsızdılar. Kendimi dinin en tehlikeli düşmanlarından biri olarak nitelendiriyorum, ama onların böyle bir şüpheleri varmış gibi görünmüyor." Grubun –elbette kendisinin uzak durduğu– bir kutlama toplantısıyla ilgili olarak Freud şunları söyledi: "Katılmak utandırıcı ve tatsız olurdu. Biri bana kötü davrandığında kendimi savunabilirim, ama övgüye karşı savunmasızım. ... Yahudi davasına hizmetim yalnızca Yahudiliğimi hiçbir zaman inkâr etmemem şeklindeki tek bir noktayla sınırlıyken, Yahudilerin tümü bana ulusal bir kahramanmışım gibi davranıyor."

Doğum günü olan 6 Mayısta, öğrencilerinden sekiz ya da on kadarı Freud'un misafir odasında bir araya geldiler ve ona Birliğin üyelerinden toplanan 30.000 markı (1500 £) sundular. Freud bunun beşte dördünü *Verlag*'a ve beşte birini Viyana Kliniği'ne verdi. Teşekkür etmek için Freud bir veda konuşması yaptı; bize, artık kendisini psikanalitik harekete etkin katılımdan emekli olmuş biri olarak değerlendirmemiz ve gelecekte kendimize güvenmemiz gerektiğini söyledi. Bizden, gelecek kuşaklara, onun ne kadar iyi dostlara sahip olduğuna ilişkin tanıklık etmemizi rica etti. Ancak konuşmasının en vurgulu bölümü, görünür başarıya aldanarak, hâlâ aşılması gereken muhalefetin gücünü küçümsememizi istemesiydi.

Freud ertesi gün tüm Komiteyle son toplantısını yaptı. Toplantı, elbette kesintili olarak, yedi buçuk saat sürdü, ama Freud hiçbir yorgunluk belirtisi göstermedi.

O yılın *Zeitschrift*'inin üçüncü sayısı bir anma sayısıydı ve ünlü Viyanalı sanatçı Profesör Schmutzer'in bu özel olay nedeniyle yaptığı maden oyması bir deseni içeriyordu. Tanıtıcı kutlama yazısını yazma işinin Fe-

renczi'ye verildiğini duyunca ona şunları yazdı: "Ellinci doğum günün için sana yazdığım bir makale yerine üç tane yazmak zorunda kalsaydım bu beni sana karşı saldırganlaştırırdı. Bunun senin başına gelmesini istemem, dolayısıyla ihtiyacın olacak bir parça duygusal sağlığı hesaba kat."

17 Haziranda Freud, eylül sonuna kadar kaldığı Semmering'deki Villa Schüler'e yerleşti. Korkunç protezinde yapılacak değişikliklerle biraz daha rahatlama çabası içinde oradan düzenli olarak Viyana'daki cerrahına gitti. O yaz çok acı çekti ve kalbinin durumunun düzelmesine daha iki ay vardı. Ancak tatilin son bir ya da iki ayı daha iyiydi ve Freud bu aylarda günde iki hastayı tedavi ediyordu.

Ferenczi, 22 Eylülde Amerika'ya doğru yola çıkmadan önce, bir hafta kalmak üzere, 22 Ağustosta oraya geldi. Cherbourg'dan gemiye binmek üzere yola çıktığında Paris'teki bir seyahat bürosunda Rank'a rastlamıştı; yalnızca iki yıl önce birlikte Freud'un yardımcısı olan bu iki insan arasında tuhaf bir *rencontre* [düşmanca karşılaşma] gerçekleşmiş olmalı. Semmering'de çok eğlenceli bir hafta geçirdiler ve bu, Freud'un, Ferenczi'nin yanında kendisini gerçekten mutlu hissettiği son buluşmaydı. Çünkü şimdi onların ilişkisindeki üzücü bir hikâyenin başlangıcındayız. Ferenczi bir süredir Budapeşte'de kendisini mutsuz ve soyutlanmış hissediyor ve karısı onaylamasa da baharda tekrar Viyana'ya taşınmayı istiyordu. Nisanda, sonbaharda New York'taki Yeni Sosyal Araştırmalar Okulu'nda bir dizi konferans vermek için davet edilmiş ve Freud'un onayıyla daveti kabul etmişti. Dizinin ilk konferansını, Brill'in başkanlığında, 5 Ekim 1926'da verdi. Belki de Jung'un ve Rank'ın benzer ziyaretlerinin yol açtığı talihsiz sonuçlara dayanan bazı sezgisel hisler ona vazgeçmesini öğütlememe neden oldu, ama bunu dinlemedi ve bu süre içinde mümkün olduğunca çok hastayı analize alacağı New York'ta altı ay kalmayı planladı. Sonuç benim sezgimi haklı çıkaracaktı.

Freud uzun tatilinden dönünce, bu kez altı hasta yerine yalnızca beş hasta almaya karar verdi, ama o sıralar ücretini yirmi dolardan yirmibeş

dolara çıkardığı için işin azalması ekonomik bir kayba neden olmadı. Düzenlemelerindeki bir diğer değişiklik de şuydu; Viyana toplantılarını yönetmek için kendini hâlâ iyi hissetmemesi nedeniyle, az sayıda seçilmiş üyenin, her ayın ikinci cuma akşamı bilimsel tartışma için evine gelmesini kabul etti.

25 Ekimde Freud, onun isteği üzerine, Viyana'da Rabindranath Tagore'u ziyarete gitti. Freud üzerinde önemli bir izlenim bırakmamış gibi görünmektedir, çünkü Kalküta'da felsefe profesörü olan bir diğer Hintli, Gupta, kısa bir süre sonra kendisini ziyarete geldiğinde Freud şöyle dedi: "Hintli ihtiyacım şimdilik tümüyle karşılandı."

Freud'un, kendisi için çok şey ifade eden Komite üyeleriyle kişisel ilişkilerinin çeşitli evrelerini anlatmıştım ve bu nedenle aynı bağlamda kendimden söz etmeden geçemem. 1922'den başlayarak on yıl boyunca bunlar eskiden olduğu ve gelecekte yine olacağı gibi tamamen iyi ilişkiler değildi. Sorun Rank'ın, Freud'u etkilemesi ve onun bana karşı haksız bir önyargı oluşturmasına neden olmasıyla başladı; Rank ve görüşleri konusundaki hayallerini yıktığımız için Abraham ve bana yönelik kızgınlığını yenmesine daha uzun bir süre vardı. Daha sonra Ferenczi tam da aynı rolü oynayacaktı. O günden başlayarak Freud'a, ne o zaman ve aslına bakarsanız ne de çok yakınlarda mektuplarını okuyana kadar haberdar olmadığım, bana yönelik kinini ifade etmeyi sürdürdü; tıpkı Rank'ta olduğu gibi bu, daha sonra bizzat Freud'a yönlendireceği düşmanlığın habercisiydi. Ayrıca Freud'la uyuşamadığımız konular vardı: telepati, amatör analistlere yönelik tutum ve benim Melanie Klein'ın çalışmasını desteklemem.

Freud ve karısı yılbaşı için Berlin'e gittiler ve 2 Ocakta döndüler. Üç yıldan uzun bir süre önce geçirdiği ameliyattan sonraki ilk yolculuğuydu ve Berlin'e zevk için son gidişi olacaktı. Yolculuğun amacı, biri iş için Filistin'e gitmek üzere olan, iki oğlunu ve dört torununu görmekti: bu torunlardan yalnızca birini daha önce görmüştü ve bu sırada çocuk yal-

nızca bir yaşındaydı.

Freud'un Albert Einstein'la ilk görüşmesi bu fırsatla oldu. Freud, oğlu Ernst'te kalıyordu, Einstein'la karısı burada onu ziyarete geldiler. Birlikte iki saat sohbet ettiler ve Freud bu görüşmeden sonra şunları yazdı: "Neşeli, kendinden emin ve hoş biri. Psikolojiden benim fizikten anladığım kadar anlıyor, bu nedenle memnuniyet veren bir görüşme oldu."

Ketlenmeler, Belirtiler ve *Kaygı* (Amerika'da *Kaygı Sorunu* adıyla yayımlandı) Şubat 1926'da çıktı. Freud'un bu kitaba ilişkin değerlendirmesi "birçok yeni ve önemli şey içeriyor, daha önce vardığım sonuçları tekrar ele alıp düzeltiyor ve genel olarak bakıldığında pek iyi değil" şeklindeydi.

Bu çalışma, Freud'un savaş yıllarından sonraki dönemde yaptığı kuşkusuz en değerli klinik katkıdır. Temelde kaygıyla ilgili çeşitli sorunların kapsamlı bir incelemesidir. Aslında konudan konuya atlayan bir kitaptır ve kendisi için, yani düşüncelerini açıklamaktan çok onları netleştirmeye çalışmak için yazıldığı açıktır. Gördüğümüz gibi Freud sonuçtan memnun olmamıştı, ama göz ardı edilmiş pek çok sorunun karmaşıklığını tanımlama biçiminin, konu üzerine ciddi çalışmalar yapanlar için son derece uyarıcı olduğu ortaya çıkmıştır. Hatta bu sorunların bazıları şimdiye kadar çözülememiştir.

Kitap ufuk açıcı düşünceler ve kesinlik kazanmamış sonuçlar açısından o kadar zengindir ki, yalnızca çok çarpıcı olanlardan birkaç tanesini burada ele almak mümkün olabilir. Freud, yirmi yıldan fazla bir süredir yerine "bastırma" kavramını koyduğu, ilk kavramlarından biri olan "savunma"ya geri döndü; artık bastırmayı, egonun kullandığı çeşitli savunmalardan yalnızca biri olarak kabul ediyordu. Histeride bastırmanın oynadığı merkezi rolü saplantılı nevrozlardaki daha tipik savunmalar olan "tepki oluşumu," "soyutlama" ve "olmamış kılma" (bir ödünleme biçimi) ile karşılaştırdı.

Hastalıklı kaygının yalnızca dönüştürülmüş libido olduğunu ileri sürmekte hatalı olduğunu kabul etti. Daha 1910'da bu biyolojik olmayan görüşü eleştirmiş ve kaygının bizzat egodan çıkması gerektiğini ileri sürmüştüm, ama Freud bunu dinlemeyecek ve ancak onaltı yıl sonra kendi yöntemleriyle bu sonuca yaklaştığında görüşünü değiştirecekti.

Daha sonra kaygının bağlantılı olduğu, tehlikenin doğası sorusunun ardına düştü. "Gerçek kaygı" durumu, hastalıklı kaygıdan, ikincide tehlike bilinmezken birincide tehlikenin doğasının açık olmasıyla ayrılır. Hastalıklı kaygıda tehlike iddeki itkilerin korkusundan, süperegodan gelen tehlikelerden ya da dışardan gelecek cezalandırmaya ilişkin endişeden çıkabilir, ama sonuç olarak erkeklerde her zaman iğdiş edilme korkusu kadınlarda ise daha tipik olan sevilmeme korkusudur. Ancak Freud, belirgin olmayan tehlike duygusu ile travma adını verdiği nihai felaket arasında ayrım yaparak sorunu daha derinlemesine işleyebildi. İkincisi, yani nihai felaket, öznenin bazı aşırı uyarılmalara egemen olmak için mutlaka yardım alması gereken bir çaresizlik durumudur. Doğum eyleminin kendisi bunun bir prototipidir, ancak Freud, sonraki kaygı nöbetlerinin yalnızca bunun yinelemeleri ve duygusal olarak boşalmasını sağlamak için sürekli çabalar olduğunu düşünen Rank'la aynı görüşte değildi. Travmatik durumda tüm koruyucu engeller aşılır ve Freud'un kaçınılmaz, ama yararsız olarak adlandırdığı bir tepki olan panik dolu bir çaresizlik ortaya çıkar. Ancak kaygının klinik örneklerinin çoğu yararlı olarak adlandırılabilir, çünkü temelde bunlar, genellikle çeşitli yollarla korunulabilecek olan yaklaşan tehlikenin işaretleridir. Freud'un artık –daha önceden olduğu gibi– kaygının nedeni olarak değil de, kaygı tarafından harekete geçirilen bir tepki olarak kabul ettiği bastırma eylemi de bunların arasındadır.

Nevrotik belirtilerin kaygı ile kesin ilişkisi bir başka zor sorunu ortaya çıkarır. Genellikle Freud bunları, korkulan itkileri ikame edecek çıkış yolları sağlayarak kaygıyı önlemeyi amaçlayan kısmi savunmalar ola-

rak kabul edecekti. Ama en karmaşık soru, özgün tehlike durumunun, hangi koşullar altında tüm gücüyle bilinçdışında korunduğudur. Örneğin çocukluk döneminin iğdiş edilme korkusuna erişkinlikte, sanki bu yakın bir olasılıkmış gibi canlı bir tepki verilmesi söz konusu olabilir. Nevrozlar bilmecesi bu takıntıya bağlıdır. Kuşkusuz niceliğin ekonomik öğesi belirleyici bir öğedir, ama Freud bu takıntıyı büyük ölçüde etkileyen üç etmen gösterdi. Bunların birincisi ve biyolojik olanı, diğer hayvanların aksine insan çocuklarının anlamlı ve uzun süren olgunlaşma dönemidir; bu durum –yokluğu genellikle tehlike uyarıcı kaygıyı doğuran– annenin yardımına bağımlı olmanın önemini artırır. Freud ikinci, yani tarihsel ya da türoluşsal etmeni insanın libidinal gelişimindeki, gizlilik dönemi yıllarıyla birbirinden ayrılan, iki garip evrenin oluşumundan çıkardı. Üçüncü etmen, yani psikolojik etmen, insan zihninin, ego ve ide ayrışmasıyla birlikte kendine özgü örgütlenmesiyle ilişkilidir. Dış tehlikeler (iğdiş edilme) nedeniyle ego, belli içgüdüsel itkilere, tehlikeye yol açan şeylermiş gibi davranmak zorundadır, ama bunlarla ancak kendi örgütlenmesini kısıtlayarak, söz konusu itkileri kısmi olarak ikame eden nevrotik belirtilerin oluşumuna boyun eğerek ve çeşitli biçim bozukluklarına uğrama pahasına başa çıkabilir.

Freud haziranda, *Amatör Analizi Sorunu* adlı bir diğer kitap yazmaya başladı. Bunu yapma nedeni, Theodor Reik'a karşı açılan ve sonunda düşen şarlatanlık davasıydı. Freud onu yazdığı sırada kötü bir ruh durumu içinde olduğundan kitabı "üzücü" olarak nitelendirdi.

1927'nin önemli olayları Ferenczi'nin kişiliğindeki, daha sonra Freud'a yabancılaşmasına yol açacak olan değişikliklerin ilk işaretleriydi – Innsbruck Kongresindeki Amerikalı–Alman kavgası ve Freud ile benim aramda ortaya çıkan amatör analizi ve çocuk analizi konularındaki anlaşmazlıklar.

Freud, Stefan Zweig'ı birkaç yıldır tanıyor ve onunla mektuplaşıyordu; bu yılın baharında ise Arnold Zweig'la çok daha geniş bir yazışma

başlamıştı. Birbirine uzaktan da olsa benzemeyen bu iki adam kesinlikle çok farklıydılar. Zengin bir anne-babanın oğlu olan Stefan, Viyana'daki en kültürlü ve sanata düşkün çevrelerde dolaşıyordu. Kolayca yaşayıp gidiyordu. Akıcı yazan yetenekli bir yazar olarak bir dizi çekici ve büyüleyici kitap, özellikle de oldukça önemli oranda psikolojik içgörü sergileyen tarihsel yaşamöyküleri kaleme aldı. Ama okuyucularının hayal gücüne çok az şey bıraktı ve öykülerinin her bölümünde ne hissetmeleri gerektiği konusunda onları eksiksiz bir biçimde yönlendirdi. Öte yandan Arnold'un son derece zor bir yaşamı vardı ve aynı zamanda daha mutsuz bir yapıya sahipti. Prusyalı üslubu daha ağır, ama daha kapsamlı ve derindi. Freud'un bu iki adama yönelik tutumu onlara hitap biçiminde görünür. Stefan, *Lieber Herr Doktor* ve Arnold, *Lieber Meister Arnold* idi. Elbette Freud, Arnold Zweig'ın yazılarını önceden de biliyordu, ama iki adamı bir araya getiren şey ünlü savaş romanı *Çavuş Grischa*'ydı.

New Yorklu analistler, yaklaşan ziyareti konusunda kendilerine bilgi vermemesine biraz kırılmalarına karşın, Ferenczi'yi dostça karşıladılar ve Amerikan Psikanaliz Birliği'nin kış toplantısında konuşma yapması için onu davet ettiler. Ferenczi bu konuşmayı 26 Aralık 1926 yaptı. Brill eski ve saygın dostuna içten davrandı ve Ferenczi'nin, Yeni Sosyal Araştırma Okulu'nun açılışında verdiği konferansta hazır bulundu; bu arada Rank da Eski Sosyal Araştırma Okulu'nda bir dizi konferans veriyordu. Daha sonra Ferenczi'yi uyarılmış bir enerji patlamasına götüren bir Amerikan kahramanlaştırması ve konukseverliği dönemi geldi. Çoğu amatör analist olan sekiz ya da dokuz kişiyi analitik olarak eğitmekle meşguldü. Bunlar zorunlu olarak kısa analizlerdi, ama katılanların toplam sayısı Uluslararası Birlik tarafından ayrı bir dernek olarak kabul edileceğini umduğu bir amatör analist grubu oluşturmaya yeterliydi. Bu tür etkinlikler onu, 25 Ocak 1927'de tıp dışı insanların tüm terapötik uygulamalarını kınayan güçlü önergeleri onaylanan New Yorklu analistlerle çatış-

ma noktasına getirdi. Aylar geçtikçe ilişkiler giderek gerildi, sonunda meslektaşları tarafından tamamen dışlanma noktasına geldi. Ferenczi'nin, Avrupa'ya yola çıkacağı akşam, 2 Haziranda, verdiği veda partisine – tıpkı Oberndorf'un yaptığı gibi– dostu Brill de katılmayı reddetti.

Ferenczi ilk olarak, İngiliz Psikoloji ve Psikanaliz Dernekleri'nde bir konuşma yaptığı İngiltere'ye gitti. Onu son derece sıcak bir biçimde karşıladık; bu durum, New York'taki son deneyimlerinden sonra onun için hoş bir değişiklik olmuş olmalı. Kendisi için bahçede bir davet ve çok sayıda akşam yemeği verdim; kır evimde birkaç gün kaldı. Eski dostluğumuzu hiçbir şeyin bozmadığı izlenimi edinmiştim. Yine de Brill'le görüşmek için İtalya'ya gidip gitmediğimi sorduğunda ve benden olumsuz yanıt almasına karşın, Freud'a, benim yalan söylediğimden ve Brill'le benim, amatör analizi konusunda komplo kurmak için İtalya'da bir araya geldiğimizden emin olduğunu yazdı.

Ferenczi, Londra'dan, Groddeck'i görmek için Baden-Baden'e, sonra Eitingon'u görmek için Berlin'e, sonra da tekrar Baden-Baden'e gitti ve ancak eylüldeki Innsbruck Kongresinden sonra Freud'u ziyaret etti. Freud daha önce gelmediği için gücenmişti. Bunun kendini özgür kılma eğilimine işaret ettiğinden şüphelendi. Amerika yolcuğundan sonra Ferenczi'yi gözle görünür bir biçimde çekingen buldu. Bu, onun Freud'dan yavaş yavaş uzaklaşmasının ilk göstergesiydi. Freud o sıralarda bunun nereye kadar gideceğini bilemezdi; yine de bazı nedenlerle birbirlerine eski dostluklarının kalıcılığı konusunda güvence vermeye gerek duydular.

Freud'un bu yıl içinde yönetimle ilgili ana uğraşı amatör analizi sorunuydu. Belki de *Verlag* dışında, psikanalitik hareketin, yaşamının son döneminde Freud'un ilgisini ve aslında duygularını en çok meşgul eden yönü buydu. Bu, psikanalitik harekette henüz bir çözümü bulunmayan merkezi bir ikilemle ilişkiliydi.

Freud, psikanalizin, psikopatoloji alanından çıktığı olgusunu hesaba katmadan, yaptığı buluşların ve bunlara bağlı olarak belirlenen kuramsal

temellerin bu alanın dışında genel ve aşırı geniş bir desteğe sahip olduğunu gördü. İnsan doğasına ve insanoğlunun güdü ve duygularına ilişkin daha derin bir anlayış anlamına geldiği sürece psikanalizin insan zihniyetinin tüm alanlarına değerli ve kimi zaman can alıcı katkılarda bulunacak konumda olması ve daha ileri araştırmaların, bu katkıların değerini sınırlanamayacak ölçüde artırması kaçınılmazdı. Bunlardan yalnızca birkaçını belirtmek gerekirse: antropoloji, mitoloji ve folklor araştırmaları; izlediği çeşitli farklı rotalarla insanoğlunun tarihsel gelişimi; çocukların yetiştirilmesi ve eğitimi; sanatsal çabanın anlamı; evlilik, yasa, din, hatta belki de devlet gibi çeşitli toplumsal kurumların daha derinlemesine bir değerlendirmesini yapan engin sosyoloji alanı. Psikanaliz, bir psikiyatri ders kitabının terapi bölümünde hipnotik telkin, elektrik tedavisi ve benzerleriyle yan yana kısa bir bölümle sınırlanarak son bulsaydı tüm bu sonsuz potansiyeller yitirilirdi. Eğer, psikanalizin tıbbın bir dalından başka bir şey olmadığı kabul edilseydi bu sezgisi elbette yine gerçekleşebilirdi.

Freud ayrıca, uygulamacı analistlerin bu farklı alanlarda ipuçları ve öneriler sunabilecek olmalarına karşın, kalıcı olarak değer taşıyan katkıların, içlerindeki uzmanlar –kabul edilmiş eğitimden geçerek gerekli olan psikanaliz bilgisini kazanan uzmanlar– tarafından yapılması gerekeceğinin de farkındaydı. Bu eğitimin önemli bir bölümü arzulayanlara psikanaliz uygulamayı içerir. Böylece, örneğin psikanalitik öğretileri kendi alanına uygulamak isteyen bir antropologun her şeyden önce, en azından bir süreliğine, bir psikoterapist olması gerekir. Bunun konunun bütünü için yeterli bir çözüm olduğu düşünülebilir, ancak psikanalizi incelemek için diğer alanlardan gelenler, değişmez bir biçimde, yaşamlarının geri kalanı boyunca uygulamacı analist olmayı arzu ettiler ve bu, yeni edindikleri bilgiyi önceki çalışma alanlarına uygulamadaki yararlılıklarını zorunlu olarak kısıtlayan bir karardı. Bu insanlar amatör ya da tıp dışı psikanalistler olarak adlandırılır.

Freud yaşamın tıp dışındaki kesimlerinden gelen uygun insanların terapötik alana kaymasına sıcak baktı, ona göre, psikanalitik eğitime niyetlenen adayların tıbbi nitelik taşıyıp taşımadıkları önemli değildi. Görüşü sorulduğunda bu adayları, böyle bir eğitim almak için yıllarını harcamayıp hemen psikanalitik çalışmaya girmeye yöneltti. Psikanaliz çıraklığı için kafasında daha genel ve daha iyi bir hazırlık eğitimi canlandırdı. Anatomi, psikoloji, patoloji, biyoloji, embriyoloji ve evrim, mitoloji, din psikolojisi ve edebiyat klasikleri gibi temel konferansların verileceği özel bir okul olmalıydı.

Ancak onun bu görüşüyle büyülenmiş olsak da, öncelikle ele alınması gereken bir dizi düşünceyi hesaba katmak zorundaydık. Öncelikle Freud haklı olarak, amatör analistlerin tümüyle bağımsız olmamaları gerektiği konusunda ısrarlıydı. Tıbbi bir tanı oluşturmayı sağlayan tüm konularda eğitimsiz olmaları nedeniyle hangi hastaların tedavi için uygun olduğuna karar vermede yetkin değillerdi ve Freud, amatör analistlerin asla uzman doktor olarak işlev görmemeleri şeklindeki katı kuralı koydu; hastayı ilk görecek olan kişi, bu incelemeden sonra uygun vakaları analistlere gönderecek bir doktor olmalıydı. Bu açıkça tıp mesleğiyle işbirliği anlamına geliyordu ve bu işbirliğinin nereye kadar ve hangi koşullarda gerçekleştirilebilir olduğu sorusunu sormak gerekiyordu. Avusturya, Fransa ve Birleşik Devletler'in bazı eyaletleri gibi, terapötik yöntemlerin tıbbi nitelik taşımayan kişiler tarafından uygulanmasının yasak olduğu bazı ülkeler vardı. Ayrıca tıp mesleği üyelerinin, tıp dışı uygulamacılarla işbirliği yapmasını yasalarla engelleyen daha çok sayıda ülke bulunuyordu. Dahası analistlerin büyük bölümünün amatör olması durumunda psikanalizin, tıp biliminden gittikçe ayrılması olasılığını göz önünde bulundurmak gerekebilirdi – bu da uygulamaya yönelik ve kuramsal açılardan psikanalizin büyük ölçüde zararına bir durumdu. Ayrıca, bilimin yasal bir dalı olarak tanınma olasılığı neredeyse yok sayılabilecek kadar azalacaktı.

Bildiğim kadarıyla Birinci Dünya Savaşı öncesinde tıp dışı analistler yalnızca Viyana'da Hermine Hug-Hellmuth ve Zürih'te Peder Oskar Pfister'di. Felsefe doktoru Hug-Hellmuth pedagojik analizler uyguladı ve çocuklar üzerine pek çok yararlı analitik gözlem sağladı. Ayrıca savaştan sonra Melanie Klein'ın son derece zeki bir biçimde kullanacağı, çocuk analizinde oyun tekniğini tasarlamasıyla da hatırlanır. Savaştan sonraki ilk iki yılda Viyana'da birkaç tıp dışı analist çalışmaya başladı. Özürle karışık bir biçimde o sıralarda bana, yalnızca çocukları analizden geçirdiğini söylemesine karşın, belki de bunların ilki Otto Rank'tı. Çocuk analizlerinin yetişkin analizlerinden daha kolay bir iş olduğu yanılsaması o sıralarda yaygındı; 1929'da New York Derneği, amatör analizi uygulamasına geçici olarak izin vermeyi kararlaştırdığında, bunu çocuk analiziyle sınırlamasının nedeni de buydu. Bernfeld ve Reik hemen Rank'a katıldılar ve 1923'te Anna Freud onlara eklendi; sonra bunları Aichhorn, Kris, Wälder ve başkaları izledi. Yaklaşık aynı sıralarda çok sayıda amatör analist Londra'da çalışmaya başladı, bunlar arasında özellikle J. C. Flugel, Barbara Low, Joan Riviere, Ella Sharpe ve çok geçmeden onlara katılan James ve Alix Strachey'in adları sayılabilir.

Viyana'ya analizden geçmek üzere gelenlerin çoğu Amerikalıydı; Amerika'ya döndüklerinde bunların pek çoğu amatör analistler olarak çalışmaya başladılar. Bu durum Amerikalı ve Avrupalı analistler arasında yıllar boyunca gizliden gizliye sürüp giden ve sonunda ancak son savaştan sonra kapanan bir kan davasının başlangıcıydı. Yaşamın en acil gereksinimlerinin elde edilmesinin zor olduğu o zamanlarda, güçlüklerle dolu Avusturya'da ekonomik kaygıların, hem amatör hem de tıp kökenli az sayıda analisti, genelde mesleki çalışmada gerekli olduğu düşünülen standartları gevşetmeye zorlaması şaşırtıcı değildir. Örneğin Rank'a, yanında ancak altı hafta kalmış birini analist olarak Amerika'ya geri yollamayı nasıl kabul edebildiğini sorduğumu hatırlıyorum – omuzlarını silkerek bana "insan yaşamak zorunda" dedi. O dönemde, sonraki yıllarda olduğu

gibi, bir enstitü tarafından dayatılan standartlar bulunmadığı için "eğitim"in tümüyle bireysel ve gayri resmi olduğu da unutulmamalıdır.

1925'te Brill, New York gazetesine, amatör analistleri onaylamadığını ifade eden bir makale yazdı ve o sonbahar New York Psikanaliz Derneği'ne, Viyana'nın Amerika'ya karşı tutumunun böyle sürmesi halinde Freud'la ilişkileri kesme konusundaki kararlılığını bildirdi.

1926 baharında, zararlı bir biçimde sonuçlanan tedavi nedeniyle bir hastası Theodor Reik'a karşı bir eylem başlattı ve Avusturya'nın şarlatanlıkla ilgili yasasına başvurdu. Reik'ın şansına hastanın, tanıklığına güvenilemeyecek kadar dengesiz bir insan olduğu görüldü. Bu durum ve Freud'un üst düzey bir resmi görevliyle kişisel ilişkisi davayı Reik lehine sonuçlandırdı. Ama bu olay Freud'un temmuz ayında *Amatör Analizi Sorunu* başlıklı küçük bir kitabı hızla derlemesine neden oldu. Kitap, kendisi ve biraz önce sözü edilen görevli örneğine benzer çok antipatik olmayan bir dinleyici arasında bir diyalog biçiminde tasarlanmıştı. Büyük bir bölümü konuya yabancı olanlar için psikanalizin ne olduğu ve ne yaptığına ilişkin açıklamalardan oluşan kitap, Freud'un sunum sanatının en iyi örneklerinden biridir. Bunu, amatör analizine yönelik olarak liberal bir tutum adına inandırıcı –kuşkusuz o güne kadar yapılanların en inandırıcısı– bir savunma izler. Eitingon'a, Viyana gazetelerinin Reik olayını kendi çıkarlarına kullandıklarından söz etti ve ekledi: "Öyle görünüyor ki amatör analizi karşıtı hareket, genelde analize yönelik eski direncin yalnızca bir yan kolu. Ne yazık ki, kendi üyelerimizden pek çoğu da bu harekete katılıyor, bunlar ya dar görüşlü ya da gözleri kendi çıkarlarıyla körleşmiş durumda."

O yılın sonbaharında New York Yasama Kurulu, Ferenczi'ye göre Brill'in kışkırtmasıyla, amatör analizlerini yasadışı ilan eden bir yasa tasarısı geçirdi ve Amerikan Tıp Birliği de bu türden uygulamacılarla herhangi bir işbirliğine girmemeleri konusunda üyelerini uyaran bir yazı yayımladı.

Eitingon ve ben, konunun, Eylül 1927'de Innsbruck'ta toplanacak bir sonraki Kongrenin ana başlıklarından biri olacağını düşünerek Birliğin resmi yayın organları olan *International Journal* ve *Zeitschrift*'te yayımlanacak yazılar şeklinde bir ön tartışma ayarladık. Aslında Freud'un olağandışı konumunu paylaşan tek kişi Ferenczi'ydi. Birliğin başkanı olan Eitingon, benden daha fazla, kesin bir tıp yanlısıydı ve Freud'un birçok kez şikâyetçi olduğu gibi amatör analizi konusunda "soğuktu." Ferenczi'nin Amerika'daki amatör analistler grubu Uluslararası Birliğe katılmak istedi ve Freud bunu bir sınav olarak değerlendirdi. Ancak Eitingon onları kabul etmeye istekli değildi ve gerçekten de kabul etmedi.

Mayıs 1927'de New York Derneği, yaklaşmakta olan genel tartışma için havayı yumuşatmaktan uzak, aceleci bir eylemde bulunup, amatör analistleri açıkça kınayan bir önergeyi kabul etti. Brill'e, Avrupa'da ortaya çıkan kötü izlenimi azaltmak için son dakikada bir şey yapmasını önemle rica eden bir mektup yazdım, ama artık çok geçti. Ve Innsbruck Kongresinde Viyana ve New York arasındaki görüş ayrılıkları ateşli bir biçimde tartışıldı, ama bir çözüme ulaşılmadı.

Freud hiçbir zaman Amerikan görüşüne sıcak bakmamıştı ve sanırım bunun temel nedeni şuydu: Belki de tıp mesleği dünyadaki hiçbir yerde, savaş öncesi Avusturya'sında taşıdığından daha fazla saygınlık taşımamıştı. *Dozent* ya da profesör olsun bir üniversite unvanı toplumun neredeyse tüm kademelerinde ayrıcalığı olan bir şeydi. Freud, tıp mesleği statüsünün başka ülkelerde oldukça farklı olabileceğini asla anlamadı. Doktorların, elli yıl önce her türden niteliksiz pratisyenlere, en azından hekimler kadar ve çoğu kez onlardan çok daha fazla itibar edilen Amerika'da verdikleri mücadeleye ilişkin fazla fikri yoktu. Bu nedenle Amerikalı analistlerin amatör analize karşı çıkışlarının büyük ölçüde, Amerika'da eğitime dayalı çeşitli mesleklerin, uzman bilgisine ve bunu kazanmak için gerekli olan eğitime yönelik saygıyı ve kabulü güvence altına alma mücadelesinin bir alanı olduğunu asla kavrayamadı. 1928 baharında Fe-

renczi'ye "psikanalizin iç gelişimi her yerde, benim niyetlerimin aksine, amatör analizinden uzaklaşıyor ve tam bir tıbbi uzmanlık haline geliyor ve analizin geleceği için bunu vahim buluyorum" şeklinde görüş bildirdi.

Amatör analizi sorununun yarattığı gerilim İkinci Dünya Savaşı'na kadar sürdü. Savaş bittiğinde Avrupa kıtasında psikanalitik hareketten geriye çok az şey kalmıştı ve artık dünyadaki analistlerin büyük çoğunluğunu oluşturmakta olan Amerikalılar yalnızca eski Uluslararası Birlik anlayışlarını yitirmekle kalmamış, aynı zamanda onunla eskiden asla mümkün olmayan ölçüde candan işbirliğinde bulunmuşlardı. Böylece birliğimiz korunmuştu, ama hâlâ çözülmemiş olan amatör analistlerin statüsü sorununu daha da erteleme pahasına.

1930'ların sonunda, Freud'un amatör analizi üzerine küçük kitapçığında çok kesin olarak ifade ettiği görüşlerini kökten değiştirdiği ve şimdi tüm ülkelerde psikanaliz uygulamasının kesin olarak tıp mesleği üyeleriyle sınırlanması gerektiğini düşündüğü şeklinde bir haber Birleşik Devletlerde çok yaygındı. 1938'de bu söylentiyle ilgili bir soruya verdiği yanıt şöyledir: "Amatör analizi sorunuyla ilgili görüşlerimi değiştirdiğime ilişkin bu aptalca söylentinin nasıl ortaya çıkmış olabileceğini hayal edemiyorum. Gerçek şudur; bu görüşleri asla reddetmedim ve psikanalizi, psikiyatrinin önemsiz bir hizmetçisine dönüştürmeye yönelik belirgin Amerikan eğilimi karşısında, o görüşlerde eskisinden bile daha fazla ısrarlıyım."

Innsbruck Kongresinden sonra Komitenin yapısını değiştirdik, o artık özel olmayan, Uluslararası Birliğin resmi görevlilerinden oluşan bir gruptu. Tartışmamız gereken en acil sorun *Verlag* hesaplarının iyice kötüleşen durumuydu. İşler o kadar kötüydü ki, stokları ve ticari unvanı ticari bir firmaya satma konusunda görüşmeler sürüyordu. Freud her zaman içten desteklediği bir projenin denetiminden vazgeçme konusunda

isteksizdi, bu nedenle Eitingon sorunlarla soylu bir biçimde savaştı. Bayan Grace Potter'dan gelen 5000 dolarlık bir bağış o anki krizi çözdü.

Freud'un sağlığı bu yıl geçen yıldan çok daha kötüydü. Martta doktorları başka bir kalp tedavisi kürüne girmesini önerdiler. Eitingon'a "gerçekten ihtiyacım olana kadar bekleyeceğim. İnsanın sağlığı *için* yaşamasını dayanılmaz buluyorum." diyerek bu öneriye karşı çıktı. Ama nisanda, bir önceki yıl olduğu gibi, bir hafta Cottage Sanatoryumu'nda kaldı ve bu zamandan itibaren beş hasta yerine yalnızca üç hastaya bakmaya başladı.

Freud eylülde, kızı Anna'ya ve dolayısıyla belki de kendisine karşı İngiltere'de yürüttüğümü varsaydığı kampanyadan sert bir şekilde şikâyetçi olan uzun bir mektup yolladı. Bu şiddetli dışavurumun tek nedeni çocuk analizi üzerine *Journal*'da uzun bir rapor yayımlamamdı. Bu, içinde çok sayıda kadın analist bulunan Derneğimizin uzun zamandır ilgisini çeken bir konuydu ve bir önceki yıl Melanie Klein'ın İngiltere'ye gelişiyle bu ilgi daha da canlanmıştı. Freud'a konunun kapsamlı bir özetini yolladım ve şu yanıtı verdi: "Mektubuma gücenmek yerine bu kadar soğukkanlı ve eksiksiz bir yanıt vermen doğal olarak beni çok mutlu etti." Ama Melanie'nin yöntemlerine ve vardığı sonuçlara yönelik şüphesi ve büyük olasılıkla da önyargısı sürdü. Erken dönemde analiz konusunda daha sonraları onunla pek çok konuşma yaptım, ama kendisine yol gösterecek özel bir deneyimi olmadığını kabul etmesinin ötesinde onu etkilemeyi asla başaramadım.

1927'de üç yazınsal ürün vardı. Birincisi, Freud'un onüç yıl önce imzasız olarak yayımladığı Michelangelo'nun *Musa*'sı üzerine denemeye ekti. Haziranda yazılmıştı. Sonra, kendi ifadesiyle "ansızın," "Fetişizm" üzerine, ağustosun ilk haftasının sonunda bitirilen kısa bir makale yazdı. Hüzünlü bir biçimde "belki de bunun ardından hiçbir şey gelmeyecek" dedi. Makalenin yollandığı gün, "Mizah" üzerine bir makale yazmakta olduğunu belirtti. Bu konuya ilgisi, yirmi yıldan uzun bir süre önce yazı-

lan, espriler üzerine kitabı *Der Witz und seine Beziehung zum Unbewussten*'e [Espriler ve Bilinçdışıyla İlişkileri] dayanıyordu, ama bu şimdiye kadar çözülmemiş bir sorun olarak kalmıştı. Makaleyi yazmak yalnızca beş gününü aldı. Eylüldeki Innsbruck Kongresinde bu makaleyi Anna Freud okudu.

O yıl, *Bir Yanılsamanın Geleceği* adlı bir kitap da yayımladı. Kitap, hâlâ sürmekte olan pek çok sert tartışmayı başlattı. Ferenczi'ye, kitabı küçümser bir havayla şunları yazdı: "Bana şimdiden çocukça görünüyor; temelde farklı düşünüyorum; onu analitik açıdan zayıf ve bir kendi kendine itiraf olarak da yetersiz buluyorum." Bu cümle pek çok insanın kafasının karışmasına neden olacaktır; pek çok yoruma açık olduğu kesindir. O sıralarda İngiltere'de, Birmingham piskoposunun, inancın antropolojik kökeninin transsübtansiasyonda* olduğunu belirtmesiyle başlayan oldukça önemli bir dinsel tartışma vardı; bu nedenle Freud, kitabın çevirisini mümkün olan en kısa sürede yayımlamamız için çok istekliydi.

1928 başında, Marie Bonaparte'ın cömertliği sayesinde gerçekleştirilen, Geza Róheim'ın Pasifik ve Avustralya gezisi nedeniyle büyük bir heyecan yaşanıyordu. Freud'un bu girişim konusundaki görüşleri şöyleydi: "Róheim ilkel yerlileri 'analiz etmek' için çok hevesli. Cinsel özgürlük, çocukların gizlilik dönemi, Oidipus karmaşasının herhangi bir belirtisi ve ilkel kadınlar arasındaki herhangi bir eril karmaşa işaretiyle ilgili gözlemlerde bulunmanın daha öncelikli olduğunu düşünüyorum. Ama programın, sonuçta, kendilerini gösterecek fırsatları izlemesi konusunda anlaştık."

Róheim, dönüşünden sonra Berlin'e yerleşmeyi planlamıştı ve öyle de yaptı. Ferenczi ne kadar çok Macar'ın bunu yaptığından şikâyetçi oldu ve

* Kutsanan ekmek ve şarabın İsa'nın etine ve kanına dönüşmesi. *Tözleşme* –yn.

onları izlemeye çok istekliydi; orada nasıl bir kabul göreceğine ilişkin Freud'un düşüncesini sordu, ama Freud, Horthy rejiminin keskin antisemitizmi nedeniyle olabildiğince uzun süre şu an bulunduğu yerde kalmasını öğütledi.

Şubatta Freud'a, ona Nobel Ödülü kazandırmak için sürdürülen yeni çabaları bilip bilmediğini sordum. Yanıtı şu şekildeydi: "Hayır, bana Nobel Ödülü verme yolundaki çabalar hakkında hiçbir bilgim yok ve bunları onaylamıyorum. Kim bu işe burnunu sokacak kadar aptal olabilir?"

O ay bir gözünde ortaya çıkan, altı hafta süren ve okumasını aşırı zorlaştıran ağır bir konjonktivit nedeniyle sıkıntı çekti, ancak martın sonunda Ruth Mack ile Mark Brunswick'in düğününde şahitlik yaptı. Bu, kendisininki dışında katıldığı üçüncü düğündü.

Yaklaşık aynı günlerde Eitingon, arkadaşı ve hayranı olduğu Rus felsefeci Chestov'un küçük bir kitabını ona yolladı. Freud kitabı bir solukta, ama yazarın tutumunu anlayamadan, bitirdiğini söyledi. "Büyük olasılıkla sen, tüm bu felsefi anlaşılmazlıkların bana ne kadar yabancı geldiğini tahmin edemezsin. Bana verdikleri tek memnuniyet, entelektüel güçlerin böyle acınası bir biçimde ziyan edilişinde rol almayışımdır. Kuşkusuz felsefeciler bu türden çalışmalarda insan düşüncesinin gelişimine katkıda bulunduklarını düşünüyorlardır, ama her seferinde arkalarında psikolojik, hatta psikopatolojik bir sorun var."

Freud'un yetmişikinci doğum günü, kendi arzusuna uygun olarak sessizce geçirildi. Aramızdan yalnızca, her zaman sadık olan Eitingon doğum günü için onu ziyarete gitti.

Freud, giderek aileye yakınlaşmaya başlayan Dorothy Burlingham'ın kendisine hediye ettiği ilk *chow chow* [Çin köpeği] ile birlikte 16 Haziranda yaz tatiline çıktı. Onun kuşağından olan pek çok Yahudi gibi Freud'un da hayvanlarla ilişkisi çok sınırlıydı, ama Semmering ormanlarındaki yürüyüşlerinde ona eşlik etmesi için birkaç yıl önce kızı Anna'ya Wolf adlı bir Alman kurdu alınmıştı. Köpekgillerin davranış biçimlerini izle-

mek Freud'un oldukça ilgisini çekti ve o dönemden sonra birbiri ardına pek çok köpeğe bağlandı. Ne yazık ki, Lun Yu adı verilen bu ilk chow chow yalnızca onbeş ay yaşadı. Bir sonraki yılın ağustos ayında, Eva Rosenfeld'in yanında Berchtesgaden'den Viyana'ya giderken Salzburg istasyonunda tasmasından kurtulup kaçtı ve üç gün sonra raylar üzerinde ezilmiş olarak bulundu. Freud, yaşadıkları acının, şiddeti açısından olmasa bile, niteliği açısından bir çocuğun yitirilmesinin ardından yaşanana benzediğini söyledi. Ancak çok geçmeden Lun Yu'nun yerini, yedi yıl boyunca sürekli arkadaşı olacak olan Jo-fi aldı.

Freud o bahar olağanüstü sıkıntılı bir dönem geçiriyordu ve martta yorgunluğunun alışılmadık bir düzeye ulaştığını belirtti. Ağzındaki rahatsızlık ve acı neredeyse dayanılmaz hale gelmişti ve Pichler'in sürekli çabalarına karşın, bunların hafifleyeceğine ilişkin umudunu yitirmekteydi. Eğer geçinmenin başka bir yolunu bulsaydı çalışmayı bırakacaktı. Oğlu Ernst bir yıldır, Berlin'deki ünlü ağız cerrahı Profesör Schroeder'e danışması için yalvarıyordu, ama Freud'un kendi cerrahını bırakmak istememesi, Pichler artık ne yapacağını bilmediğini ve bir adım öteye gidemeyeceğini itiraf edene kadar bu planın ertelenmesine neden oldu. Daha sonra ortak bir konsültasyon ayarlandı ve Schroeder 24 Haziranda Freud'u görmeye geldi. Sonuç o kadar umut vericiydi ki, Freud, Schroeder'in takvimi uygun olur olmaz Berlin'e gitmeyi kabul etti. Kimsenin, bu durumun Viyanalı cerrahına yönelik bir kınamanın belirtisi olduğunu düşünmesini arzulamadığı için bizden bu haberi olabildiğince gizli tutmamızı istedi. Haber, Berlin'deki çocuklarını ve torunlarını ziyarete gittiği şeklinde verildi. Yanında Anna'yla birlikte 30 Ağustosta yola çıktı ve ilk olarak Tegel Sanatoryumu'nda kaldılar. O ay Marie Bonaparte ve Ferenczi sanatoryumda ziyaretine geldiler, ama Freud'un görünüşü kötüydü, zar zor konuşabiliyordu ve girişimin başarısıyla ilgili belirsizlikten rahatsızdı. Ancak kasım başında Viyana'ya döndüğünde yeni protezinin, mükemmel olmasa da, bir öncekinden kesinlikle daha gelişmiş olduğu

görülüyordu, böylece yaşam bir kez daha katlanılır hale gelmişti. Eskisinden % 70 daha iyiydi.

Bundan sonraki iki buçuk yıl boyunca Freud'un cerrahı, onun durumunun ayrıntılarını öğrenmek için 1929 yılında bir süre Schroeder'le birlikte Berlin'de kalan, Viyanalı Joseph Weinmann'dı. Novokain* grubundan bir uyuşturucu olan orthoformu kullanmasını öneren kişi de Weinmann'dı ve böylece Freud'un eski kokain incelemesinin bir yararı oldu. Bu ilaç birkaç yıl için büyük bir olumlu etki sağladı, ama ne yazık ki, daha sonra yerel bir hiperkeratoz'a, yani bir kanser-öncesi duruma yol açan tahrişlere neden oldu. Bu gelişmeden sonra, kullanımının oldukça önemli ölçüde kısıtlanması gerekti.

Bedensel acılarla bu kadar kısıtlandığı bir yılda yazınsal ürün olmaması şaşırtıcı değildir. O yıl Freud hiçbir şey yazmamıştır; böyle bir cümle ancak o günlerden çeyrek yüzyıl önceki bir zamanı anlatmak için kurulabilirdi.

Büyük deneme "Dostoyevski ve Anne-baba Kıyımı" bu yıl yayımlanmıştı. Birkaç yıl önce Freud'dan, F. Eckstein ve F. Fülöp-Miller'in yayıma hazırladığı *Karamazov Kardeşler* üzerine bilimsel cilde psikolojik bir önsöz yazması istenmişti. Bu konuda çalışmaya 1926 baharında başladı, ama acil olarak ihtiyaç duyulan, amatör analizi üzerine kitapçığı yazmak için bunu bir yana bıraktı. Daha sonra kendisini denemeyi yazmaktan vazgeçiren nedenin, psikanaliz açısından söyleyecek olduğu her şeyin kısa bir süre önce *Verlag*'ın yayımladığı Neufeld'in bir kitapçığında yer aldığını keşfetmesi olduğunu itiraf etti. Ancak Eitingon, işi bitirmesi için ona baskı yapmayı sürdürdü ve Dostoyevski'nin yazışmalarını içeren eksiksiz bir set de dahil olmak üzere ona birbiri ardına kitaplar yolladı; sonunda, tahminen 1927 başlarında, deneme yazıldı.

Bu, Freud'un, yazın psikolojisine son ve en parlak katkısıydı. Freud,

* Prokain hidroklorürün [anestezide kullanılan bir madde] ticari adı –yn.

Dostoyevski'nin yeteneklerine büyük bir saygı duyuyordu. Onunla ilgili olarak şunları söyledi: "Yaratıcı bir yazar olarak yeri Shakespeare'nin çok da gerisinde değildir. *Karamazov Kardeşler* yazılan en büyük romandır ve içindeki Büyük Engizisyon bölümü dünya yazınının –hiç abartısız– en büyük başarılarından biridir." Öte yandan Freud, bir insan olarak onun hakkında çok daha farklı düşünüyordu ve insanoğlunu daha iyi şeylere yöneltmeye yazgılı gibi görünen birinden halim selim bir gericiden başka bir şey olmaması karşısında açık bir hayal kırıklığı yaşamıştı. Tüm zamanların üç başyapıtının anne-baba kıyımını ele alıyor olmasının rastlantı olmadığını belirtti: Sophokles'in *Kral Oidipus*'u, Shakespeare'in *Hamlet*'i ve Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler*'i. Dostoyevski'nin kişiliği, histroepileptik nöbetleri, kumar tutkusu ve benzer özellikleri hakkında söyleyecek pek çok ilginç şeyi vardı, ama belki de denemenin en dikkat çekici bölümü, Freud'un, Dostoyevski tarafından sergilenen çeşitlilikle örneklendirdiği farklı erdem türleri üzerine görüşlerini içerir.

Theodor Reik bu denemeye ayrıntılı bir eleştiri yazdı ve Freud bunu yanıtlayan bir mektupta, onun ileri sürdüğü pek çok noktayı kabullendi ve şunları ekledi: "Yoğunluğuna ve üstünlüğüne yönelik tüm hayranlığıma karşın, Dostoyevski'yi gerçekten sevmediğimi düşünmekte haklısın. Bunun nedeni güncel analizlerin, patolojik mizaçlara karşı sabrımı tüketmesi. Sanat ve yaşamda onlara dayanamıyorum. Bu, diğer insanlarda geçerli olması gerekmeyen, bana özgü bir kişisel özellik."

1929 kışında *Verlag*, dönemsel krizlerinden birinden geçiyordu ve Marie Bonaparte onu iflastan kurtarmak için gönüllü olduğunda Freud çok rahatladı. Martta başka bağışlar da geldi: Budapeşte Derneği 1857 dolar yolladı, Ruth Brunswick, babasını 4000 dolar yollamaya ikna etti, Brill'den 1500 dolar, kendisinden 500 dolar ve isimsiz bir hastadan 1000 dolar geldi.

Marie Bonaparte, onun genel sağlık durumunu her gün denetleyebile-

cek ve aynı zamanda cerrahlarla temas halinde olacak kalıcı bir tıbbi görevli tutması için Freud'a baskı yapıyordu; bu görev için, analitik olarak eğitilme avantajına da sahip olan yetkin dahiliye uzmanı Dr. Max Schur'u önerdi. Freud bu teklifi memnuniyetle kabul etti. İlk görüşmelerinde Freud, ne kadar acı verici olursa olsun Schur'un hiçbir zaman gerçeği kendisinden saklamaması gerektiğine ilişkin temel kuralını kesin bir şekilde ifade etti ve sesinin tonunun içtenliği bunda kararlı olduğunu gösteriyordu. Bu konuda el sıkıştılar. Ayrıca Freud şunu ekledi: "Büyük acılara katlanabilir ve yatıştırıcılardan nefret ederim, ama gereksiz yere acı çekmeme izin vermeyeceğine güveniyorum." Freud'un, bu isteği yerine getirmesi için Schur'a başvurmasının gerektiği zamanlar olacaktı. 1939'daki birkaç hafta dışında Schur, yaşamının son on yılı boyunca Freud'un yanında oldu.

Schur bir doktor olarak mükemmel bir seçimdi. Hastasıyla harika ilişkiler kurdu ve inceliği, yorulmak bilmez sabrı ve becerikliliğiyle eşsizdi. O ve Anna, acı çeken adamla ilgilenmek ve onu rahatlatmak için uygun bir çift koruyucu oldular. Özenli bakımları ve tehlikenin ilk işaretlerini tespit etmedeki ustalıkları, Freud'un yaşamını kuşkusuz yıllarca uzatmıştır. Anna tipik gösterişsiz tavrıyla pek çok rolü oynamak zorundaydı: bir hemşire, gerçekten "kişisel" bir hekim, bir arkadaş, bir yardımcı sekreter, bir iş ortağı ve dış dünyanın davetsiz misafirlerine karşı bir kalkan.

Schur açısından Freud davranışlarıyla bu üst düzey özeni hak ediyordu. Sağlanan her tür rahatlamaya dokunaklı biçimde minnettar kalan ve tüm bu yıllar boyunca hiç şikâyetçi olmayan, tamamen örnek bir hastaydı. Hiçbir zaman bir sinirlilik, kızgınlık ya da huzursuzluk belirtisi göstermedi. Katlanması gereken şeylere hiç şikâyetçi olmadan katlandı. Şu sevdiği bir ifadeydi: "Yazgıyla boğuşmanın bir yararı yok." Doktoruna yönelik inceliği, nezaketi ve minnettarlığı hiç değişmedi.

Mayısta, psikanaliz adına en zor başarımın, İngiliz Tıp Birliği'nin

bazen *Psycho-Analytical Charter* olarak da adlandırılan özel komitesinin memnun edici raporunun tamamlandığını haber verebildim. Edward Glover ve ben, yirmibeş keskin muhalifimizin sayısal üstünlüğüne karşın, üç yıldan fazla bir süredir savaşıyorduk, ama son raporu yazmak için biri ben olmak üzere üç kişilik bir alt komite kurulduğunda şansım arttı. Maddelerden biri, hak iddiasında bulunan tüm diğer insanları dışlıyor ve resmi olarak psikanalizi, Freud'un tekniğini kullanan bir çalışma olarak tanımlıyordu. Bunun Freud üzerinde özel bir etki bıraktığını sanmıyorum, çünkü onun amacı psikanalizi tıptan bağımsız kılmakken bu eninde sonunda tıbbi bir bildiriydi.

Yeniden örgütlenen Komite, yaklaşmakta olan Kongre'de Amerikalılara nasıl davranılacağına ilişkin zor sorunu tartışmak için mayısın sonunda Paris'te buluştu. Bir yandan Anna ile Ferenczi arasında, öte yandan da van Ophuijsen ile benim aramda, Eitingon'un arabulucu rolünü üstlendiği ılımlı tartışmalar oldu, ama en iyisini umuyorduk. Eitingon'un yeniden başkanlığa seçilmesini önermeye karar verdik.

Ferenczi bu yıl boyunca benim hakkımda Freud'a fazlasıyla eleştirel yorumlarda bulunmayı sürdürmüştü ve bunlar etkili oluyordu. Mali güdülerle, amatör analizi sorununu "Anglosakson dünyasını kendi kraliyet asam altında birleştirme" hırsım için kullandığıma inanmıştı. "Daha acımasız davranılması gereken vicdansız ve tehlikeli" biriydim. "İngiliz grubu [benim başkanlık ettiğim] zorba yönetimden kurtarılmalı"ydı. Ne ben ne de başka biri, yalnızca zamanı gelince Freud'a yöneltmek üzere saklanan bu şüphe ve düşmanlık duyguları hakkında herhangi bir şey duymamıştık.

Oxford Kongresi hem huzurlu hem de keyifli geçti. Freud'un belirttiğine göre amatör analizi konusuyla ilgili olarak Birlik içinde bir bölünme ortaya çıkmaması Brill ve benim bunu önlemeye yönelik çabalarımız sayesinde olmuştu; her ikimize de bunun için içten teşekkür etti. Ancak başkan seçilmemesi nedeniyle hayal kırıklığına uğrayan Ferenczi o gün-

den sonra Birliğin işlerini bıraktı ve kendi bilimsel araştırmalarına çekildi. Yaklaşık bu dönemden itibaren, psikanalitik çevrelerde genel olarak kabul edilenlerden ciddi biçimde ayrılan kendi çizgilerini geliştirmeye başladı. Oxford'da okuduğu makalede, çocukluk fantezilerine çok fazla dikkat etmenin tek taraflılığı olarak adlandırdığı şeyden vazgeçti ve Freud'un etiolojiye ilişkin ilk görüşünün doğru olduğunu ileri sürdü: nevrozların kökeninin belli travmalarda, özellikle de anne-babanın kabalığı ya da acımasızlığında yattığı görüşü. Bu durum analistin hastasına karşı, örneğin Freud'un akıllıca olduğunu düşündüğünden daha fazla, sevecenlik göstermesiyle düzeltilmeliydi.

Ferenczi, Freud'u haziranda ziyaret ettikten sonra yılbaşına kadar ona yalnızca bir kez yazdı; bu, bir haftanın ender olarak mektupsuz geçtiği eski yıllara çok ters düşen bir durumdu. Sessizliğinin ana nedeni olarak Ferenczi, Freud'un, yeni görüşlerine katılmayabileceğine ilişkin akut korkusunu (bu katlanamayacağı bir durumdu) ve bu görüşleri dile getirmeden önce onları sağlam bir temel üzerine oturtma gerekliliğini gösteriyordu. Freud şu yanıtı verdi: "Son birkaç yılda kendini benden uzaklaştırdığın kuşku götürmez. Ama umarım koruyucu şövalyem ve aslında gizli baş vezirim olan insandan yeni bir muhalif analiz yaratmaya yönelik bir hamle beklememe neden olacak kadar uzağa gitmemişsindir."

1929'da, Freud başka bir kitap yazarak yazınsal etkinliğine geri döndü. Bunu yazmaya temmuzda başladı ve ilk taslağı yaklaşık bir aylık bir sürede bitirdi. Önerilen ilk başlık, daha sonra *Das Unbehagen in der Kultur*'a çevrilen, "*Das Unglück in der Kultur*"dü. İngilizcedeki tek uygun sözcük olan "maraz" kullanılmak için fazlasıyla eski olduğu için *Unbehagen* çevrilmesi zor bir sözcüktü. Freud "İnsanın Uygarlıktaki Rahatsızlığı"nı önerdi, ama sonunda kitaba "Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları" başlığı verildi.Bir yıllık bir süre içinde 12.000 kopya satılmış ve yenisinin basılması gerekmişti. Ancak Freud kitaptan hiç memnun değildi. Lou Andreas-Salomé'ye şunları yazdı: "Genellikle sergilediğin keskin zekân sayesinde,

mektubunu yanıtlamakta neden geciktiğimi tahmin etmişsindir. Anna daha önceden sana bir şey yazmakta olduğumu söylemişti ve bu gün –burada bir kütüphane olmadığı için mümkün olduğu kadarıyla– çalışmayı tamamlayan son cümleyi yazdım. Kitap uygarlığı, suç bilincini, mutluluğu ve benzeri yüce konuları ele alıyor ve her zaman yaratıcı bir itkinin varolduğu eski çalışmalarımın tersine son derece yüzeysel oluşu, kuşkusuz haklı olarak beni sarsıyor. Ama başka ne yapabilirdim. Tüm günü puro içerek ve kâğıt oynayarak geçiremem, artık uzun yürüyüşler yapamam ve okunabilecek olanların çoğu artık beni ilgilendirmiyor. Bu nedenle yazdım ve böylece zaman oldukça hoş geçti. Bu çalışmayı yazarken, en sıradan gerçekleri yeniden keşfettim."

Freud *Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları*'nda, başka bir yerde söylediğine göre "uyarlanmış psikolojiden başka hiçbir şey olamayacak," sosyoloji alanındaki görüşlerinin tam bir özetini verdi. Kitap mümkün olan en geniş kapsamlı sorunla başlar: insanın evrenle ilişkisi. Dostu Romain Rolland ona, Freud'un "okyanus" duygusu olarak adlandırdığı, evrenle özdeşleşmeye yönelik mistik bir duygudan söz etmişti. Ancak Freud bunun zihnin ilkel bir öğesi olduğuna inanmadı ve bunu çocukluğun ilk evresine, benlik ile dış dünya arasında bir ayrımın yapılmadığı bir döneme dek geri izledi. Daha sonra yaşamın amacı sorusunu ortaya attı. Ona göre, doğrulanamaz önermeler üzerine kurulu olduğu için sorunun hiçbir anlamı yoktu; gösterdiği gibi bu, hayvanlar alemi söz konusu olduğunda ender sorulan bir soruydu. Böylece daha alçakgönüllü bir soruya, insan davranışının neyi amaç olarak gösterdiği sorusuna döndü. Bu amaç ona, tartışmasız bir biçimde, mutluluk arayışı olarak göründü; ama mutluluk yalnızca dar anlamıyla değil, aynı zamanda neşe, haz, zihinsel huzur ve hoşnutluk anlamında aranıyordu – tüm arzuların tatmin edilmesi. Yaşam haz-acı ilkesiyle yönetilir. En yoğun biçiminde bu, yalnızca geçici bir olay olarak ortaya çıkar; haz ilkesinin herhangi bir uzantısı yalnızca hafif bir hoşnutluk olarak yaşanır. Bu nedenle insan mutluluğunun evrenin

amacı olması pek olası değildir ve mutsuzluk olasılıkları daha yakındır. Bunların üç kaynağı bulunur: bedensel acı, dış dünyadan gelen tehlikeler ve –belki de hepsinden daha acı verici olan– sevdiğimiz insanlarla ilişkilerimizdeki bozukluklar.

Freud daha sonra sosyal ilişkiler konusunu, uygarlığın başlangıcına ele aldı. Bu, kendi zevklerine sınır koyan birkaç insanın, itkilerini denetimsiz bir biçimde tatmin etmeye alışkın olan tek bir insandan daha güçlü olduğunun keşfiyle başladı. "O zaman 'Hak' olarak ele alınan bu bütünleşmiş grubun gücü, 'kaba kuvvet' olarak suçlanan bireyin gücünün karşısındadır. Tek bir insanın gücünün yerini birleşmiş bir grubun gücünün alması uygarlığa doğru uzanan belirleyici bir adımdır. Bunun özü, topluluğun üyeleri kendi zevk olanaklarını kısıtlarken bireyin bu tür kısıtlamaları tanımamasında yatar. Bu nedenle kültürün ilk koşulu adalettir – yani bir kez konan yasanın herhangi bir bireyin yararına bozulmayacağı güvencesi."

Bu durum, kaçınılmaz olarak, bireyin kişisel haz elde etme özgürlüğü isteği ile toplumun bunlara karşı olan talepleri arasında sonsuz bir çatışmaya yol açtı. Freud daha sonra uygarlığın geleceği için yaşamsal önem taşıyan bir sorunu, bu çatışmanın uzlaştırılabilir bir çatışma olup olmadığı sorununu tartıştı. Bu bağlamda, insanın cinsel yaşamına dayatılan kısıtlamaların etkileyici bir listesini sundu: oto-erotizmin, cinsellik öncesi itkilerin, ensestin ve sapıklıkların yasaklanması; bir cinse ve nihayetinde tek eşe hapsedilme. "İnsanın cinsel yaşamı ciddi olarak sakatlandı; hatta bazen bu, atrofi* sürecine girmiş bir işlev olduğu izlenimi bırakır." Bu kısıtlamalar, acılar yaratan ve sonuçta kullanılabilir kültürel enerjide azalmalar meydana getiren yaygın nevrozlar biçiminde ağır bir

* Bedensel dokuların, organların ya da vücudun tamamının, kulanmama, beslenme yetersizliği, yaşlılık veya hastalık gibi nedenlerle küçülmesi, çoğalması ya da işlevini yitirmesi –yn.

kayba neden olurlar.

Uygar bir topluluk neden diğerlerine yalnızca ortak çıkarlarla bağlı mutlu birey çiftlerinden oluşamaz? Neden ek olarak, amacı-ketlenmiş libidodan enerji çekilmesine ihtiyaç duyulur? Freud yalnızca uygulanamaz olmakla kalmayıp, aynı zamanda pek çok açıdan sakıncalı olan "Komşunu kendin kadar sevmelisin" buyruğunu dikkate alarak yanıtın bir anahtarını buldu. Toplumun bu soylu talebi, insandaki saldırgan zalimlik içgüdüsü nedeniyle ortaya çıkar. "Uygar toplum, insanların birbirlerine yönelik bu ilkel düşmanlığı nedeniyle sürekli olarak bölünme tehdidi altındadır. ... İnsanın saldırgan içgüdülerini denetim altında tutabilmek için kültürün mümkün olan her desteğe başvurması gerekir." Freud'un, kültürün önündeki en güçlü engel olduğunu ileri sürdüğü bu saldırganlık eğilimi "insandaki, doğuştan gelen, bağımsız ve içgüdüsel bir yatkınlıktır."

Bu saldırganlık konusuyla uğraşmanın en tipik yolu, onun, benliğin süperego veya vicdan olarak adlandırılan kısmında içselleştirilmesidir. Bu daha sonra, egonun başkalarına karşı kullanmaktan hoşlanacağı aynı kaba saldırganlık eğilimini egoya karşı uygular. İki oluşum arasındaki gerilim, suçluluk duygusu olarak adlandırılan şeydir. Suçluluk duygusu kalıtsal günah duygusuyla değil, sevgiyi yitirme korkusuyla başlar. Ve süperego sağlam bir biçimde kurulduğunda onun kınaması korkusu, başka insanların kınaması korkusundan da güçlü hale gelir. Azizlerin de çok iyi bildiği gibi, yasak bir eylemden vazgeçiş vicdanı rahatlatmaz, çünkü arzu hâlâ mevcuttur. Aksine, hak edilmiş cezalar olarak hissedildiklerinde yoksunluk ve daha da önemlisi talihsizlik suçluluk duygusunu şiddetlendirir. Freud bu noktada, suçluluk duygusunun, *özellikle* bastırılmış saldırganlığa tepki olduğu şeklindeki yeni düşünceyi ileri sürer. Büyük ölçüde bilinçdışı olduğu için görünür dışavurumu bir huzursuzluk, genel hoşnutsuzluk ya da mutsuzluk duygusudur.

Kitabın anlatmak istediği temel nokta, Freud'un sözcükleriyle, onun "suçluluk duygusunu, kültürün evrimindeki en önemli sorun olarak sun-

ma ve uygarlığın gelişiminin bedelinin, suçluluk duygusunun artırılması yoluyla mutluluğun yitirilmesi olduğunu aktarma niyeti" olarak ifade edilebilir.

Freud, toplumun geleceğiyle ilgili olarak her zaman ılımlı bir iyimserlik havası içinde yazdı. "Zamanın akışı içinde uygarlığımızda gelişmeler olacağını bekleyebiliriz; ihtiyaçlarımız için daha tatmin edici hale gelecek ve bundan böyle ona yönelik olarak yaptığımız suçlamalara açık olmayacaktır. Ama kendimizi aynı zamanda, kültürün doğasında yenilikçi çabalara boyun eğmeyecek belli sorunlar bulunduğu düşüncesine de alıştırmalıyız."

1930'un ilk iki ayında, Ferenczi'nin akıl sağlığı ciddi olarak bozuluyordu ve alınganlık durumu, onunla Freud arasındaki son derece yararlı sonuçları olan bazı açık konuşmalarla çözüldü. Freud, Amerikalıların Ferenczi'ye davranış biçimi karşısında arkadaşının yaşadığı üzüntüyü ve aynı zamanda –Freud'un belirttiğine göre Uluslararası Birlikte bir bölünmeyle sonuçlanabilecek bir durum olan– başkanlığın ona teklif edilmemesinden dolayı duyduğu hayal kırıklığını paylaştığını söyledi; ama Ferenczi'nin kendisine karşı neden düşmanca duygular beslediğini anlayamıyordu. Ferenczi geçmişe döndü: yirmi yıl önce Sicilya yolculuğunda surat astığında neden Freud ona daha iyi davranmamıştı ve neden onbeş yıl önceki üç haftalık analizde Ferenczi'nin bastırılmış düşmanlığını analiz etmemişti?

Ferenczi, kısmen Freud'un sağlık durumu, kısmen de onun tepkisinin beklediği gibi olacağı korkusuyla, giderek artan bilimsel ayrılıklarını ve Freud'un "tek taraflılığına" ilişkin görüşünü bir süre Freud'dan saklamıştı. Freud'un sıcak mektuplarıyla rahatlayan Ferenczi ile Freud arasında, onu ziyarete gittiği 21 Nisanda, onaylanmama korkusunun aşırı abartılı olduğuna ilişkin uzun ve memnun edici bir konuşma oldu. Ama Ferenczi'nin alınganlığı geçmedi. Yılın daha ilerki bir tarihinde Freud,

Ferenczi'nin son makalesini "çok akıllıca" diye övdüğünde Ferenczi, Freud'un bu sözcükler yerine "doğru, olası, hatta akla yatkın" sözcüklerini kullanmadığına üzüldü.

Freud, yeni protez yapılması nisanın üçüncü haftasında için Berlin'e gitmeyi planlamıştı, ama tıpkı üç yıl öncesinde olduğu gibi tıbbi emirlere uymak ve hem kalp hem de alt karın bölgesi tedavisi için Cottage Sanatoryumu'nda kalmak zorundaydı. Buraya 24 Nisanda vardı ve Berlin'e doğru yola çıktığı 4 Mayısa kadar kaldı. "Terapötik bir mucizeyle değil, bir ototomi eylemi sayesinde" hızla iyileşmişti. Aniden puroya karşı bir tahammülsüzlük yaşamaya başlamış ve puroyu bıraktığında kendisini, bunu uzun bir süre önce yaptığında hissettiğinden çok daha iyi hissetmişti. Ama bu perhiz yalnızca yirmiüç gün sürdü. Sonra günde bir puro için kendisine izin verdi – bu miktar birkaç ay sonra günde ikiye çıktı. Yılın sonunda, "doktorum Braun'un alkışlarıyla," günde üç ya da dört puro içtiğini haber veriyordu.

Amerikan Büyükelçisi W. C. Bullitt'in, Freud'u, Başkan Wilson'un psikanalitik bir incelemesini yazma konusunda kendisiyle işbirliği yapmaya ikna etmesi bu Berlin ziyareti sırasında gerçekleşti. Uygun bir zamanda basılacak olan bu kitabı tamamladılar ve ben onu okuma ayrıcalığına sahip olan tek kişi bendim. Wilson'un yaşamının eksiksiz bir incelemesi olan bu çalışma bazı şaşırtıcı açıklamalar içerir. Ortak bir çalışma olmasına karşın, bir yazarın analitik katkılarını diğer yazarın politik katkılarından ayırmak çok zor değildir.

Büyükelçi Bullitt, Freud'un bu yolculuk sırasında dile getirdiği ve onun, Almanların, Nazi hareketini denetleyebilecekleri konusunda o zamanlar ne kadar umutlu olduğunu gösteren bir ifadeyi bana aktardı. "Goethe'yi yaratan bir ulus büyük olasılıkla kötüye yönelemez." Bu, yargısını kökten bir biçimde değiştirmek zorunda kaldığı dönemden kısa bir süre önceydi.

Temmuz sonunda Freud, o yılın Goethe Ödülü'nün kendisine verildi-

ğini bildiren "oldukça hoş bir mektup" aldı. Ödül, Freud'un Berlin'de geçirdiği uzun dönemin harcamalarını ucu ucuna karşılayan, 10.000 mark tutarındaydı. Freud'a göre Goethe ile ilişkili olması bunu özel olarak değerli kılıyordu ve ona büyük bir haz verdi. Freud'un bir konuşma hazırlaması gerekiyordu ve sonraki birkaç gün içinde bunu kaleme aldı. Konuşma, ustaca cümlelerle, Goethe çalışmaları ile psikanalizin ilişkisini betimliyordu. Leonardo ve Goethe gibi büyük insanların ayrıntılı psikolojik incelemelerini yapması için geçerli nedenler sunan inandırıcı bir savunma yaptı "böylece eğer öbür dünyada ruhu beni, kendisine karşı aynı tutumu benimsemekle suçlarsa, ben de aynı biçimde savunmamda onun sözcüklerini kullanırım." 28 Ağustosta, Frankfurt'taki Goethe Evi'nde gerçekleştirilen son derece soylu bir törende Anna Freud bu yazıyı okudu.

Freud, Frankfurt'un, Stockholm yolunda bir adım olacağına ilişkin umutlarıma hemen olumsuz tepki verdi. Haklıydı da. Psikanalize ve onun kişiliğine yönelik muhalefet, gazetelerdeki, Freud'un ölümün eşiğinde oluşuna "üzülen" uyarıcı makaleler yığınıyla çok geçmeden kendini gösterdi. Doğal olarak serbest doktorluk çalışmasında, yani tek geçim kaynağında bunun son derece olumsuz bir etkisi oldu. Öte yandan kansere yönelik pek çok tedavi yöntemi olduğuna ilişkin dünyanın her tarafından haberler almak onu bir ölçüde neşelendirdi.

Aynı olaylı ayda, Freud'un annesi de tehlikeli bir durumdaydı. Bacağı kangren olmuştu ve sürekli morfin kullanması gerekiyordu. Ischl'den, 12 Eylül günü, doksanbeş yaşındayken öldüğü Viyana'ya kadar ona eşlik etme görevini Federn üstlenmişti. Bu olay dolayısıyla dünyanın en uzak köşelerinden Freud'a yazan pek çok insan onun, insanların genelde tebrik etmekten çok başsağlığı dilemeye istekli olduklarını söylemesine neden oldu. Freud bu olaya tepkisini içimizden iki kişiye şu şekilde anlattı: "Bu olaya verdiğim tepkinin, özel koşullar nedeniyle tuhaf bir tepki olduğu gerçeğini gizlemeyeceğim. Böylesi bir deneyimin daha derin katmanlarda

ne gibi etkiler yaratabileceğine ilişkin bir söz bulamıyorum,[1] ama yüzeyde yalnızca iki şey seziyorum: öncelikle benim ölümümü duymak zorunda kalabileceğini düşünmek her zaman dehşet verici olduğu için kişisel özgürlükte bir artış; daha sonra da, böylesine uzun bir yaşamın ardından hak ettiği kurtuluşu sonunda kazanmasının memnuniyeti. Bunun dışında, benden on yaş genç kardeşimin acılı bir biçimde yaşadığına benzer bir üzüntü hissetmiyorum. Cenaze töreninde yoktum; tıpkı Frankfurt'ta olduğu gibi beni yine Anna temsil etti. Benim için onun değeri yadsınamaz. Bu büyük olay beni tuhaf bir biçimde etkiledi. Acı yok, üzüntü yok; bu büyük olasılıkla koşullarla, onun çok yaşlı olmasıyla ve yaşadığı çaresizlik karşısında hissettiğimiz acımanın son bulmasıyla açıklanabilir. Bunun yanı sıra, anlayabildiğimi sandığım bir özgürlük ve bir rahatlama duygusu var. O yaşadığı sürece ölmeme izin yoktu ve artık ölebilirim. Öyle ya da böyle, yaşam değerlerim, daha derin katmanlarda önemli ölçüde değişti."

Eva Rosenfeld bana bu döneme ait bir olay anlatmıştır ve bunu onun sözcükleriyle aktaracağım. "Profesör Freud yaz sonunda pek iyi değildi ve Ruth Brunswick, o sıralarda onunla analizde olduğumu unutarak, bana Freud'un belirtilerinin ciddi olduğundan kaygılandığını itiraf etti. Fazlasıyla rahatsız olmuştum ve bir sonraki görüşmemiz sırasında bunu açığa vurmamaya çalıştım. Elbette Freud benim kararsızlığımı sezdi ve üzücü sırrımı zorla öğrendikten sonra, o zamandan beri analiz tekniğinde en önemli 'ders'im olacak olan şeyi söyledi: 'Yalnızca bir amacımız ve bir bağlılığımız var, o da psikanaliz. Eğer bu kuralı bozarsan, bana borçlu olduğun saygıdan çok daha önemli bir şeyi zedelersin.'"

Freud 10 Ekimde bir başka ameliyat geçirdi. Söz konusu işlem, yarasının, Schroeder'in temmuzda tümüyle dağladığı, ama dikkatle kontrol edilmesi gereken bir bölümünde yapıldı. Şimdi Pichler on santimlik bir

[1] Bu sözcükler İngilizce.

parçayı çıkarmış ve pek çok kez yaptığı gibi çıkarılan bölüme hastanın kolundan alınan deriyi nakletmişti. Ameliyat bir buçuk saat sürdü ve "yapılan işlemler çok ağır olmasalar da tümüyle tatsızlar"dı. Pichler'in notları çok daha korkunç bir özet verir. Bir hafta sonra, 17 Ekimde, Freud bronşit zatürreesii. geçirerek on gün yatakta kaldı, ama çabuk iyileşti; kasımda dört hastaya bakarak tekrar görev başına dönmüştü.

Yılın sonuna doğru Freud'un sağlığı birkaç günlüğüne çok daha iyiydi, hatta yaşamdan keyif almayı bir kez daha düşünecek kadar ileri gitti. Bu, günde üç ya da dört puro içtiği dönemdi. Ayrıca son birkaç ayda beş kilo kadar almıştı.

1931'in Ocağında Freud, her yıl tekrarlanan Huxley konferansını vermek üzere Londra Üniversitesi'ne davet edilmekten fazlasıyla memnun olmuştu. 1898'de Virchow'dan bu yana hiçbir Alman böyle bir davet almamıştı. Freud, T. H. Huxley'in büyük bir hayranıydı ve bu onuru kabul edememek kendisini derinden üzmüştü.

Freud, törenlerden hiç hoşlanmadığını şaka yollu bir biçimde sık sık belirtti. Yetmişbeşinci doğum günü daha şimdiden onu düşündürmeye başlamıştı. Eitingon'la, *Verlag*'da Storfer'le yaşanan sorunları tartıştıktan sonra şöyle devam etti: "Geçen hafta –şans eseri daha az sıkıcı olan– bir başka belanın da tehdidi ortaya çıktı. *Gesellschaft der Ärzte*, bana ve Landsteiner'e (Nobel Ödülü'nü alan kişi) derneğin onursal üyeliğini teklif etti ve bu kısa bir süre sonra onaylanacak. Ancak başarı elde edildiğinde yapılan son derece iğrenç, itici ve korkakça bir jest. Reddetmek işe yaramaz; bu yalnızca bir sansasyon yaratma anlamına gelecektir. Soğuk bir teşekkür mektubuyla durumun üstesinden geleceğim." Yıllardır onunla aşağılayıcı biçimde alay etmekten başka bir şey yapmayan insanlar tarafından yöneltilen böylesi bir jeste nasıl yanıt vereceğini bilmek elbette kolay değildi.

Daha sonra sıra, Freud için her zaman sorun olan doğum günü kutla-

masına geldi. Doğum günü nedeniyle bir fon oluşturulmasını gönülsüzce kabul etti; bu teklife boyun eğmesine neden olan güdüsü *Verlag*'ın paraya olan aşırı ihtiyacıydı, çünkü bu fon daha sonra *Verlag*'a aktarılacaktı. Ama Eitingon'a, hiçbir analist ya da hastadan buna katılmasının istenmemesi emrini verdi. Bunu yazdıktan sonra aklına böyle bir fon için başka bir kaynak olamayacağı düşüncesi geldi, "daha önce aklıma gelmesi gereken bir düşünce," dolayısıyla bunu kabul ettiği için şimdi pişmandı.

Bu bağlamda, armağanlara yönelik tutumunu keskin ve çekincesiz gerçekçiliğini aydınlatan bir biçimde açıkladı. "Bir armağanı kabul etmek, ancak verildiği sırada orada bulunmak istememek kesinlikle yakışık almaz. Bu örneğin şunu demek gibi: 'Bana bir şey getirdin. Oraya koy. Bir ara alırım.' Verenin duyarlılığına bağlı olan saldırganlık kendi ödülünü talep eder. Alıcı heyecanlanmalı, sıkıntı duymalı, utanmalıdır. Genç çağdaşlarının kendilerine ne kadar çok saygı duyduğunu bu tür durumlarda hayretler içinde öğrenen zavallı yaşlı insanlar, çoğu kez aşırıya kaçan duygulardan etkilenir ve kısa bir süre sonra art-etkilere yenik düşerler. Bedavaya hiçbir şey alamazsın ve fazla uzun yaşamanın bedelini ağır ödemen gerekir." Doğal olarak Eitingon, Freud'un gücünü aşırı zorlamamak için elinden gelen her şeyi yapacağına söz verdi.

Ancak gücünün geri kalanı, insanlardan kaynaklanmayan başka etmenler tarafından zaten fazlasıyla zorlanıyordu. Ekimdeki son ameliyattan sonra başlayan acı bahara kadar sürmüştü ve şubatta, elektro-pıhtılaştırmayla müdahale edilen bir başka şüpheli leke kendini gösterdi. Ancak bu işlem sonucunda oluşan yara çok kötü bir biçimde kapandı ve iki ay sonra, o günden beri tek bir günü bile rahat geçirmediğini bildirdi. Dahası bu ameliyattan birkaç gün sonra cerrahın, yani Pichler'in, habis hale gelmeden önce almayı arzuladığı bir başka şüpheli nokta ortaya çıktı. Freud ve iki doktoru, bundan sonraki ameliyatın da benzer bir olay akışına yol açabileceğini ve aslında bunların ameliyat nedeniyle ortaya çıkıyor olabileceğini tartıştılar; bu arada ameliyat, acı çekilecek olan

daha çok ay anlamına geliyordu. Bunu önlemek için doktorlardan biri, Dr. Schur, bir radyum tedavisi uzmanına danışmayı önerdi. Viyana'da bu konuda deneyimli biri bulunmadığı için Marie Bonaparte, Paris'teki en büyük otorite olan arkadaşı G. V. Rigaud'a yazdı, ama Rigaud, başlangıç aşamasında bir kanser oluşumu olma olasılığı nedeniyle bu tür bir vakada radyum kullanılmaması görüşünü taşıyordu. Son çare olarak, meslektaşıyla aynı görüşü taşıyan radyolog Guido Holzknecht'e başvurdular; sonuçta, 24 Nisanda bir diğer ameliyat yapıldı ve oldukça büyük bir parça çıkarıldı. Yapılan inceleme, parçanın "en son dakika"da, tümüyle habis hale gelme noktasında alındığını ortaya çıkardı.

Sekiz yıl boyunca, yapılan ilk köklü çene ameliyatının kalıcı bir iyileşmeye yol açtığı umuduyla avunulmuştu. Şimdiyse bu umut sönmüştü, Freud'un yalnızca yeni yinelemeleri[1] beklemek ve onlarla mümkün olabildiğince erken savaşmaktan oluşabilecek bir gelecekle yüz yüze gelmesi gerekiyordu. Buna bir sekiz yıl daha dayanacaktı.

Freud'un bir hastası olan Holzknecht, Viyana'da önde gelen bir radyologdu ve bu bilimin öncülerinden biriydi. Bu öncülerin pek çoğu gibi o da bir kurbandı ve şimdi, sağ kolunun kesilmesine karşın, önlenemeyen bir kanserden dolayı hastanede son günlerini yaşıyordu; birkaç ay sonra öldü. Freud ve Schur onu ziyaret ettiler, hiçbiri bir yanılsama içinde değildi ve ayrılırken Freud, "Yazgına dayanma biçimin hayranlık uyandırıcı" dedi. Holzknecht'in yanıtı şöyleydi: "Biliyorsun bunun için yalnızca sana teşekkür etmeliyim."

Freud, 4 Mayısta sanatoryumdan eve döndü, böylece doğum gününü, ailesini rahatlatan bir biçimde, evde geçirebilecekti. Ama yaşadıklarından, acıdan, ilaçların etkisinden, akciğer komplikasyonlarından (hafif bir

[1] Kesin konuşmak gerekirse bunlar ilk kanserin yinelemeleri değil, bozulmakta olan dokudaki yeni oluşumlardı. Olayların sırası şöyleydi: lökoplak, poliferasyon, kanser öncesi papilomata, karsinoma.

zatürree) ve hepsi bir yana hiçbir besini yutamamaktan kaynaklanan açlıktan yorgun düşmüştü. Kesinlikle bir kutlama söz konusu değildi. Eitingon'un gelmesine bile izin verilmemişti – kaçırdığı ilk doğum günü.

50.000 marklık (2500 £) bir fon oluşturmuştuk, şimdi bunun kullanımı sorunu vardı. Storfer, bankadan alınan borçları kapatmak için çok miktarda para vermişti ve kısa süre içinde buradan ayrılacaktı, bu nedenle *Verlag*'ın hesapları üzerindeki son yetkili olan Eitingon, Freud'a, Storfer'e ödenmek üzere 20.000 marklık bir çek yolladı. Geri kalan parayı, ödenmesi çok geciken telif haklarının bir bölümü olarak Freud'a vermeyi önerdi. Freud, kitaplarının satışı dolayısıyla *Verlag*'dan herhangi bir telif ücreti almayı reddetmiş ve bu miktar şimdi 76.500 marka (3825 £) ulaşmıştı. Ancak Freud bu miktarın bir kuruşuna bile dokunmaya kesin bir biçimde karşı çıktı ve aslında hiçbir zaman bu telif ücretlerinden herhangi bir şey almadı.

14 Mayısta, Dresden'de toplanan Altıncı Uluslararası Tıp Kongresi'ne başkanlık eden Kretschmer, yetmişbeşinci doğum günüyle bağlantılı olarak Freud'un çalışmalarına zarif bir armağan verdi. Kongredeki makalelerin çoğu düş psikolojisi temasına ayrılmıştı. New York'ta bir komite, Ritz-Carlton Otelinde iki yüz konuk için bir ziyafet düzenledi. Ana konuşmayı William A. White yaptı; diğer konuşmacılar A. A. Brill, Bayan Jessica Cosgrave, Clarence Darrow, Theodore Dreiser, Jerome Frank ve Alvin Johnson'du. Doğal olarak, biri Eitingon'dan olmak üzere, tebrik mektuplarından ve telgraflarından oluşan bir yığın vardı. "Harika çiçeklerden oluşan bir orman"dan ise söz etmeye bile gerek yok. Gönderdiği Yunan vazosu için Marie Bonaparte'a teşekkür ederken Freud şunları ekledi; "İnsanın bunu mezarına götürememesi çok kötü;" bu tuhaf bir biçimde gerçekleşen bir arzudur, çünkü yakılan bedeninden arda kalan küller şimdi bu vazoda dinlenmektedir.

Jacob Erdheim, nisan ameliyatında Freud'un çenesinden alınan parçanın patolojisi üzerine ustaca bir rapor yazmıştı; nedensel etmen olarak nikotini suçladı. Freud, "Erdheim'ın nikotin hükmü" olarak adlandırdığı şeye yalnızca gülüp geçmekle yetindi. Kanserli çenesi ya da yine tütün içmekten kaynaklanıyor gibi görünen karın bölgesi sorunları nedeniyle değil de, kalp rahatsızlıklarından dolayı puroyu bırakması dikkat çekicidir. Yalnızca bu rahatsızlıkları ciddiye aldı.

Ayın sonunda Freud tekrar puro içebiliyordu ve 1 Haziranda, yanına beş hasta alarak yaz için kentten ayrıldı. Ne yazık ki, bu kez banliyölerden öteye gidemedi ve aslında, 1938'de Nazilerden kaçışına kadar bir daha Viyana'dan ayrılmadı.

Freud, geçirdiği kötü dönemden sonra kendini teslim olmuş gibi hissetti. "Onun yaşında [tütünden] yoksunluğun adil olmadığını" ileri sürdü. Dahası, yine aynı bağlamda düşünülürse, yetmişbeş yaşından sonra hiçbir şeyi reddetmemesi gerekiyordu. Avusturya'da bulabildiği puroları içemediği için Almanya'da içebileceği uygun bir şeyler bulan Eitingon'un çabalarına bağımlıydı. Ancak yılın bundan sonraki döneminde ekonomik kriz, Almanya'dan Avusturya'ya ürün ithalatını yasaklayan bir yasa çıkarılmasına yol açtı, bu nedenle karmaşık bir kaçakçılık sisteminin bulunması ve bir ülkeden diğerine yolculuk eden herhangi bir arkadaş tarafından bunun uygulanması gerekti.

Şimdi, dış olayların, Freud'un yaşamına ve psikanalitik hareketin geneline baskı yapmaya başladığı bir döneme geldik. 1931'de dünya ekonomik krizi en hareketli dönemindeydi; bunun politik sonuçlarının hem Almanya hem de Avusturya için bir felaket olacağı kısa bir süre sonra görülecekti. Bütün ülkelerdeki analistler bu sıkıntıyı kendi mesleklerinde kötü bir biçimde hissediyorlardı ve sonbaharda gerçekleşmesi gereken Kongreye katılmayı bir avuç insandan daha fazlasının başarıp başaramayacağı son derece kuşkulu bir hale gelmişti. Temmuz sonunda, bunu bir yıl ertelemenin gerekli olduğuna karar verdik.

Lanet protez her zamankinden daha fazla sıkıntı veriyordu ve ağustosta, onu geliştirmek için bir diğer umutsuz girişim gerçekleştirildi. Ruth Brunswick, sihirli yeteneklere sahip olduğu söylenen Harvardlı Profesör Kazanijan'ın Berlin'de bir diş kongresine katıldığını öğrenmişti ve gelip Freud'a bakması için ona her gün telefon edip yalvardı. Kazanijan bu isteği reddetti, ama daha sonra Brunswick ve o sıralarda Viyana'da olan Marie Bonaparte ele ele verdiler. Brunswick, Harvard Üniversitesi Yönetim Kurulu'nda yer alan babası Judge Mack'in, bir telgraf yollayarak etkisini kullanmasını sağladı, Bonaparte de Paris trenine atladı ve gönülsüz sihirbazı dönüş yolunda yakaladı; kendisi de kongreye katılan Dr. Weinmann'la birlikte Profesör Kazanijan'ı, deyim yerindeyse yedeğine alarak Viyana'ya getirdi. Bu yolculuk nedeniyle Freud'un 6000 dolar ödemesi gerekiyordu. Freud'un protezi üzerinde oniki gün çalıştı, ama sonuç memnun edici değildi. Bayanlar son derece iyi niyetli davranmıştı, ama *Verlag*'ın hesapları için sonuç bir felaketti.

Ancak ekimde gerçekten mutluluk veren bir olay gerçekleşti. Şimdiki adı Pribor olan Freiberg'in kent meclisi, doğduğu eve bronz bir levha koyarak Freud'u (ve kendilerini) onurlandırmaya karar verdi. 25 Ekimde düzenlenen tören için sokaklar bayraklarla donatıldı ve pek çok konuşma yapıldı. Anna Freud, Freud'un başkana yazdığı bir teşekkür mektubunu okudu. Bu, yetmişbeş yaşına girdiği bu yılda Freud'a verilen dördüncü onur ödülüydü. Ama bu türden deneyimlerden keyif almak için fazlasıyla yaşlıydı. "Geçen yıl ki Goethe Ödülü'nden bu yana dünya, bana yönelik tutumunu gönülsüz bir kabullenmeye dönüştürdü, ama bu bana yalnızca söz konusu davranışların gerçekte ne kadar önemsiz olduklarını gösteriyor. İnsanın varoluşunun ana nesnesi olmak için yaygara koparmayan, katlanılabilir bir protez ne kadar da farklı olurdu."

Mayısta Ferenczi, Kongrede okumayı düşündüğü, içinde düşlerin dördüncü işlevini –travmatik deneyimlerle başa çıkma– bulduğunu iddia et-

tiği makalenin bir kopyasını Freud'a yolladı. Freud sakin bir biçimde, yıllar önce kendisinin açıkladığı gibi bunun aynı zamanda onların ilk işlevi olduğu yanıtını verdi.

Ferenczi, ekimde tatilden dönerken birkaç gün Viyana'da kaldı ve aralarındaki görüş ayrılıkları konusunda iki adam içten bir konuşma yaptılar. Ferenczi her şeyi tekrar ele aldı, ama beş hafta sonra, bu konuşmanın, görüşlerinden hiçbirini değiştirmediğini söylemek için bir mektup yazdı.

Bu farklılıkların özü, teknik üzerine tartışmalardır. Ferenczi çocukluk travmalarının, özellikle de anne-babanın kötü davranışlarının, merkezi önemine ilişkin son görüşleriyle bağlantılı olarak hastalarının ilk mutsuzluklarını etkisizleştirmek için sevecen anne-baba rolü oynayarak tekniğini değiştirmekteydi. Bu aynı zamanda hastaların da süreç içinde onu analiz etmesine olanak tanıyor ve bu karşılıklı analiz, gerekli nesnellik ortamının yitirilmesi riskini taşıyordu. Babanın rolü ve ondan duyulan korku geri planda tutulmuştu, dolayısıyla analiz ortamı, Freud'un daha sonra açıkça ortaya koyduğu gibi, anne ile çocuk arasındaki, değişebilen rollerle oynanabilen eğlenceli bir oyuna indirgenmişti.

Freud, Ferenczi'ye, kendisinin cinsel konulara yönelik geleneksel olmayan bakış açısını da aydınlatan önemli bir mektup yazdı.

> Mektubunu almak bana her zamanki gibi sevinç verdi, ama içeriği beni o kadar mutlu etmedi. Eğer şimdiye kadar tutumunu değiştiremediysen, bunu ilerde yapman pek de olası değil. Ama bu temelde senin sorunun; umut verici bir yön seçmediğine ilişkin görüşüm seni rahatsız etmemesi gereken özel bir konudur.
>
> Aramızdaki farkların tartışılmaya değer bir teknik ayrıntıda zirveye ulaştığını görüyorum. Hastalarını öptüğün ve onların da seni öpmesine izin verdiğine ilişkin gerçeği bir sır haline getirmedin; bunu kendi hastalarımdan birinden de duymuştum. Şimdi tekniğinin ve ulaştığın sonuçların tam bir özetini vermeye karar verirsen iki yoldan birini seçmek zorunda kalacaksın; ya bundan söz edeceksin ya da onu saklayacaksın. İkincisi, elbette

senin de görebileceğin gibi onursuz bir yoldur. İnsanın, tekniğinde yaptığı şeyleri açıkça savunması gerekir. Ayrıca her iki yol da sonunda birleşir. Kendin söylemesen bile kısa sürede bilinir hale gelir; tıpkı sen bana anlatmadan önce benim bilmem gibi.

Ben kesinlikle bu türden küçük erotik doyumları aşırı erdemlilik ya da burjuva gelenekleri nedeniyle lanetleyenlerden biri değilim. Ve Nibelunglar döneminde bir öpücüğün, her misafire sunulan zararsız bir selam olduğunun da farkındayım. Ayrıca analizin, en azından devlet söz konusu olduğunda tam bir cinsel özgürlüğün bulunduğu Sovyet Rusya'da da mümkün olduğu görüşündeyim. Ama bu, bizim Rusya'da yaşamıyor olduğumuz ve bir öpücüğün belli bir erotik yakınlık belirttiği olgusunu değiştirmez. Şimdiye kadar tekniğimizde, hastaların reddedilmiş erotik hazları olduğu sonucunu benimsemiştik. Sen de biliyorsun ki kapsamlı hazlar elde edilemediğinde daha ılımlı kucaklaşmalar kolayca onların rolünü üstlenirler, aşkta da, sahnede de, benzerlerinde de.

Şimdi tekniğini yayımlamanın sonuçlarının ne olabileceğini gözünde canlandır. Daha kökten bir devrim tarafından alanın dışına itilemeyen hiçbir devrim yoktur. Birçok bağımsız düşünür bu teknik konusunda kendi kendine şöyle diyecektir: bir öpücükte durmak niye? Kesinlikle biri –ne de olsa bu bebek yapmak anlamına gelmediği için– "mıncıklama"yı da benimseyerek daha ileri gidecektir. Ve sonra daha ileri gidip gözetlemeyi ve göstermeyi de ekleyenler çıkacaktır – ve kısa sürede analiz tekniğine yarı bakireliğin ve okşama partilerinin tüm repertuarını ekleyeceğiz, bu da gerek analistlerin gerekse hastaların psikanalize ilgisinde büyük bir artışa neden olur. Ancak yeni katılanlar kolayca, hastaların sergilediği bu ilginin kendilerine yönelik olduğunu sanacaklar ve genç meslektaşlarımız başlangıçta niyetlendikleri noktada durmakta zorlanacaklardır; Tanrı Baba Ferenczi yarattığı canlı sahneye bakıp belki de kendi kendine şöyle diyecektir: her şey bir yana, belki de anne sevgisi tekniğimde öpücükten *önce* durmam gerekiyordu. ...

Bu uyarıda sana, bilmediğin herhangi bir şey söylediğimi sanmıyorum. Ama başkalarına nazik anne rolü oynamaktan hoşlandığına göre kendine de böyle davranıyor olabilirsin. Ve o zaman kaba, babaya ilişkin yandan azar işitmek zorunda kalırsın. Son mektubumda yeni bir ergenlikten söz etmemin nedeni bu ... ve şimdi beni oldukça ağır konuşmaya zorladın.

Üzerinde herhangi bir etki yapmayı ummuyorum. Bunun geçerli nedeni ilişkilerimizin kopukluğudur. İçindeki tam bağımsızlık ihtiyacı bana, senin farkına vardığından da güçlü gibi görünüyor. Ama hiç değilse baba rolünde yapabileceğimi yapmış bulunuyorum. Şimdi devam etmelisin.

Ferenczi bu mektubu iyi karşılamadı. Söylediğine göre Freud ile kendisi ilk kez gerçekten farklı görüşteydiler. Ama böylesi temel teknik sorunlarda Freud'un onunla düşünce birliği içinde olmasını beklemek çok şey istemektir; ne de olsa bunlar Freud'un tüm çalışmalarının temelidir.

Zeitschrift'in ekim sayısında Freud'un iki makalesi birden yayımlandı. Birincisi, yani "Libidinal Tipler," üç temel insan tipini ayırt ediyordu; Freud bunları erotik, saplantılı ve narsisistik diye adlandırmıştı; ayrıca bunların üç bileşik türü de vardı. Makale karakterbilim konusuna önemli bir katkı sunuyordu. Diğer makale, "Dişil Cinsellik Üzerine," Freud'un zor olduğunu her zaman itiraf ettiği ve yalnızca iki önemli sonuçtan emin olduğu bir konuyu inceliyordu.

1932'nin ilk sorunu, editöryal bir konu sonucu ortaya çıktı. Wilhelm Reich, *Zeitschrift*'e yayımlanmak üzere, ana fikri Marksizm ile psikanalizin birleştirilmesi olan ve Freud'a göre "bizim ölüm içgüdüsü dediğimiz şeyin kapitalist sistemin bir ürünü olduğu biçiminde saçma bir önermeyle son bulan" bir makale göndermişti. Bu, Freud'un, ölüm içgüdüsünün hayvanlarda, bitkilerde ve tüm canlılarda doğuştan gelen bir eğilim olduğuna ilişkin görüşünden kesinlikle tamamen farklıydı. Doğal olarak, herhangi bir siyasal ilginin psikanaliz tarafından reddedildiğini belirten bir editör yorumu eklemek istiyordu. Reich bunu kabul etti, ama Freud'un danıştığı Eitingon, Ludwig Jekels ve Bernfeld karşı çıktı ve Bernfeld bunun Sovyetler'e savaş ilan etmekle eşdeğer olacağını söyledi! Sonuçta sorun, Reich'ın makalesinin yayımlanması, ama hemen arkasından Bernfeld'in yazdığı tam bir eleştirinin gelmesiyle çözüldü.

Çok daha ciddi olan şey *Verlag*'ın işlerindeki, şimdiye kadar üstesinden geldiği krizler arasında en endişe vericisi olan, gerçek krizdi. Tüm dünyadaki, özellikle de Almanya'daki ekonomik durum, *Verlag*'ın varlığını sürdürmesini sağlayan Freud kitaplarının satışını en aza indirmişti. Freud'un kazancı da aynı biçimde küçülmüştü ve işsiz oğulları vardı. Eitingon'un, her zaman son kaynak olan, Amerika'da kazandığı gelir de hızla yok oluyordu ve şubatta gerçekten suyunu çekti. Şimdi yaşamını kazanma ihtiyacı gibi yeni bir deneyimle karşı karşıyaydı; tek bir hastası vardı ve başkalarının olacağı konusunda hiçbir umut da yoktu.

Şubatta, Freud artık *Verlag*'ı böyle güçsüz bir kişisel destekle ayakta tutmanın olanaksız olduğuna karar verdi ve Uluslararası Psikanaliz Birliği'ni, onun gelecekteki sorumluluğunu üstlenmeye davet etme niyetini bildirdi.

Tam bu dönemde Eitingon sol kolunda bir pareziye neden olan hafif bir beyin trombozu [beyin damarlarında kan pıhtılaşması] geçirdi. Uluslararası Birliğe yeniden başkan seçilmek istemediğini daha önce belirtmişti ve beyin dolaşımının bu durumu verdiği kararı kesinleştirdi. O sıralarda haftalarca yatakta kalması gerekiyordu. Freud, mali ihtiyaç içinde bulunabileceğini tahmin ederek ona 1000 $ borç vermeyi önerdi.

Freud, yaptığı davetin etkileri konusunda çok karamsardı. "Ondan hiçbir sonuç beklemiyorum. Eğlendirici bir nezaket denemesi olacak." Ekonomik koşullar bir felaketti ve öneri yeterince tatsız görünüyordu. "Dünyanın genel durumu hakkında herhangi bir şey söylemek gereksiz. Belki de tüm ev yanarken bir kuş kafesini korumak gibi saçma bir eylemi yinelemekten başka bir şey yapmıyoruz." Ancak bu noktada tümüyle hatalıydı, çünkü davet hızlı ve sevindirici bir yanıt aldı.

Verlag'ı koruma girişimimizde önümüzde iki görev vardı: ağır borçları hemen kapatmak ve yapının devamlılığı için düzenli bir yıllık destek sağlamak. Derneklerin çoğu yardım için ellerinden geleni yaptılar. Örneğin İngiltere Derneği büyük bir coşkuyla, oybirliğiyle destek kararı aldı

ve ilk hafta 500 £ yolladı. New York Derneğinin katkılarına ek olarak Brill 2500 $ ve Edith Jackson da 2000 $ gönderdi.

1931'de Martin Freud, *Verlag*'ın yönetimini üstlenmek için bankadaki işinden istifa etmişti; şimdi tüm çabası bir alacaklının arkasından bir diğeriyle uzlaşmaktı; neyse ki yılın sonuna doğru bu zor işin üstesinden geldi ve *Verlag* o dönem için borçlarını temizledi. Eylüldeki Wiesbaden Kongresinde genel kurula, tüm üyelerin önümüzdeki –en az– iki yıl boyunca ayda üç dolar ödemesi yükümlülüğünü kabul ettirdik.

1932'nin Martında Thomas Mann, Freud'a ilk ziyaretini yaptı. Freud hemen ondan samimi ifadelerle söz etmeye başladı: "Söyledikleri çok anlaşılır şeyler; bir zeminleri olduğu izlenimi bırakıyor."

Freud'un analitik çalışması ilk kez bu bahar kendiliğinden azalma işaretleri gösterdi. "Yazın bir şeyler yazmalıyım, çünkü yapmam gereken çok az analiz olacak. Şu anda dört tane var, mayıs başında yalnızca üç olacak ve henüz hiç yeni başvuru yok. Elbette çok haklılar; ben çok yaşlıyım ve benimle çalışmak çok tehlikeli. Daha fazla çalışmam gerekmiyor. Öte yandan 'arz'ın, 'talep'ten daha uzun bir süre devam ettiğini düşünmek hoş." O yıl doğum günü sessiz geçti. İlk kez Komitenin hiçbir üyesi yanında değildi; Eitingon, geçirdiği felcin nekahet dönemindeydi. Eitingon'un yokluğu, Freud'a günü, "her zaman istediği biçimde, haftanın diğer günlerinden biri gibi" geçirme fırsatı verdi. "Sabah köpeklerle Kagran'a bir ziyaret. Öğleden sonra Pichler'e rutin ziyaret; sonra dört saat analitik çalışma ve akşam zararsız bir kâğıt oyunu. İnsanın, bu güne kadar yaşamaktan memnun olmasının gerekip gerekmediği üzerine biraz kuşku ve sonra boyun eğme."

Psikanalistlerin Amerika'ya göçü hızla sürüyordu. Alexander, Boston'daki geçici konumundan Chicago'da kalıcı bir konuma geçmişti; sonbaharda Sachs, onun Boston'daki yerini almaya karar vermişti ve Karen Horney, daha önce Rado'nun yerleştiği New York'a gidiyordu.

Hepimiz Eitingon'dan sonra Ferenczi'nin başkan olacağına kesin gözüyle bakıyorduk. Ferenczi'nin kendisinden kopmasına üzüldüğü halde Freud'da tamamen bunu destekliyordu. Bu konuma uygunluğu konusunda kuşkulu olan Ferenczi'nin kendisiydi. Terapötik araştırmalarına o kadar yoğunlaşmıştı ki, başkanlığın gerektirdiği ağır görevleri yerine getirecek yeterli enerjisi olup olmayacağını merak ediyordu. Freud zekice, unvanı kabul etmenin, onu içine girdiği soyutlanmadan çıkaracak "zorlayıcı bir tedavi" olacağını belirtti; ama bu, soyutlanmasında hastalıklı bir şey bulunduğunu kabul etmeyen Ferenczi'yi rahatsız etti: soyutlanması yalnızca yoğunlaşmaydı. Ağustosun sonlarında, Kongrenin başlamasından on gün önce, başkanlığı kabul etmeyeceğini, çünkü kendisinin en son düşüncelerinin psikanalizin benimsediği ilkeler ile çatışma içinde olduğunu, psikanalizi resmi bir konumda temsil etmenin kendisi için onurlu bir davranış olmayacağını bildirdi. Ancak Freud kabul etmesi için hâlâ baskı yapıyordu.

Ferenczi bu kez nedenlerini değiştirdi. Yeni bir okul kurmayı düşünmediğini, ama Freud'un kendisini gerçekten başkan olarak görmek istediğinden emin olmadığını öne sürdü. Budapeşte'den Wiesbaden'e giderken Freud'u ziyaret edecek ve kararını ondan sonra verecekti. Bu ziyaretten sonra Freud, Eitingon'a şu telgrafı çekti: "Ferenczi ulaşılmaz durumda. İzlenimim hiç de memnun edici değil." Bir süredir içinde bulunduğu koşullar nedeniyle Ferenczi'nin uygun aday olmadığını düşünen Eitingon rahatladı ve hemen bana bu görevi kabul edip etmeyeceğimi sordu. Eitingon'a göre, o makam için, farklı bir yaklaşım yaratma tehlikesi doğurmayacak kadar sağduyuluydum. Londra'daki işlerimi kolay yürütemediğim sürece böyle bir yükün altına bir süreliğine de olsa girmemem gerektiğini bilmeme karşın reddedemezdim. Yıllar boyunca, bu yükü sırtımdan indirmek için herhangi bir fırsatım olmadı, öyle ki, bu bürodaki iki çalışma dönemim yaklaşık yirmi üç yıla ulaştı – bu deneyimin başka biri tarafından yinelenmesi gerekmediğini düşünmekten memnunum.

İki eski arkadaşın son karşılaşması olan kritik görüşme hakkında bir şeyler söylemek gerek. Bunun gerçekleşmesinden birkaç gün önce Brill, Freud'u ziyaret etmişti. Budapeşte'de Ferenczi'yi görmüş ve tutumu hakkında kötü bir izlenim edinmişti. Özellikle Ferenczi'nin, Freud'un içgörüsüne artık küçük bir çocuktan daha fazla güvenmeyeceğini söylediğini duyduğunda şaşırmıştı; bu, bir zamanlar Rank'ın kullandığı cümlenin aynısıydı. Ferenczi ile Freud arasındaki tarihsel önem taşıyan buluşmanın yapıldığı gün Ferenczi, Freud'un odasına girdi ve bir selam bile vermeden şunları söyledi: "Benim Kongre makalemi okumanızı istiyorum." Freud makaleyi okurken Brill içeri girdi; o ve Ferenczi bu konuyu kısa bir süre önce görüştükleri için, Freud onun kalmasına izin verdi – ancak o konuşmada hiç söz almadı. Freud bir miktar içgörü sağlamak için elinden geleni yaptı, ama bu bir işe yaramadı. Bir ay sonra Ferenczi, Freud'a, Brill'in aralarında bir yargıç gibi davranmak için görüşmeye sızmasına izin vermekle onu suçlayan ve aynı zamanda makaleyi bir yıl yayımlamamasını istediği için ona kızgınlığını dile getiren bir mektup yazdı. Freud yanıtında, son önerisinde hâlâ direttiğini ve bunu, üzerinde biraz daha düşünürse Ferenczi'nin tekniğinin ve sonuçlarının hatalı olduğunu göreceği umuduyla, onun iyiliği için yaptığını söyledi. Şunları ekledi: "İki yıl içinde sistemli bir biçimde benden uzaklaştın ve büyük olasılıkla ifade edebildiğinden daha derin bir kişisel düşmanlık geliştirdin. Bir zamanlar bana yakın olan ve sonra benden uzaklaşan herkes, beni suçlamak için, senin bulduklarından çok daha fazla neden sunabilmişti. (Hayır, Rank'ınkiler de oldukça azdı.) Bunun benim üzerimde hiçbir travmatik etkisi olmadı; böyle şeylere hazırlıklıyım ve alışkınım. Vardığın sonuçlardaki teknik yanlışları sana nesnel olarak gösterebildiğimi sanıyorum, ama neden böyle oluyor? Herhangi bir kuşkuya kapalı olduğunu anladım. Bu durumda sana en iyisini dilemekten başka yapacak bir şey kalmıyor."

Kongrede hassas bir sorun ortaya çıktı. Freud, Ferenczi'nin hazırladı-

ğı makalenin, onun ününü berbat edebileceğini düşündü ve okumamasını rica etti. Brill, Eitingon ve van Ophuijsen daha ileri gittiler ve böyle bir makaleyi psikanalitik bir kongrede okumanın skandal yaratacağını düşündüler. Bu nedenle Eitingon onu tamamen yasaklamaya karar verdi. Öte yandan ben, makalenin iyi ya da kötü kesin bir izlenim uyandıramayacak kadar belirsiz olduğunu ve Birliğin en önde gelen üyesi ve aslında gerçek kurucusu olan kişiye, anlatacağı şeylerin dinlemeye değer olmadığını ve geri çekilmesinin çok daha iyi olacağını söylemenin saldırganlık olduğunu düşünüyordum. Benim önerim benimsendi ve makalesini okuduğunda Ferenczi, kendisine gösterilen kabule sıcak bir karşılık verdi; dahası genel kurul tartışmalarına katıldı ve hâlâ bizlerden biri olduğunu gösterdi. Bana çok dostça davrandı ve beni biraz şaşırtarak, hiçbir zaman Kongrenin tümünün oyuyla başkan seçilmemekten –Budapeşte Kongresine yalnızca Birliğin küçük bir bölümü katılmıştı– duyduğu derin hayal kırıklığından bahsetti. Ayrıca anemi pernisyöz olduğunu, ama karaciğer tedavisinin iyi geleceğini umduğunu söyledi. Kongreden sonra Güney Fransa'ya doğru bir yolculuğa çıktı, ancak zamanının çoğunu yatakta geçiriyordu ve sonunda tatilini kısa kesmeye, hatta Viyana'da bile durmadan olabildiğince çabuk evine dönmeye karar verdi. Çok hasta olduğu açıkça ortadaydı.

Kongrenin başarısını nedeniyle duyduğu memnuniyeti Marie Bonaparte'a yazarken Freud şunları ekledi: "Ferenczi bardaktaki acı bir damlaydı. Karısı bana, onu hasta bir çocuk gibi görmem gerektiğini söylemişti! Sen haklısın: ruhsal ve zihinsel çöküş, kaçınılmaz olan bedensel çöküşten çok daha kötü."

Kasımda, Freud ortakulak iltihabıyla birlikte çok ağır bir nezle geçirdi. Bu, yarasındaki temel rahatsızlık kaynaklarından biriydi ve bir aydan fazla sürdü. Ekimde yapılan oldukça geniş çaplı ameliyatta dahil olmak üzere, toplam beş ameliyat geçirdiği kötü bir yıldı.

Martta, *Verlag*'ın durumu çok umutsuzken Freud, ilk dizinin yayım-

lanmasından bu yana geçen on beş yıl içinde düşüncelerinde meydana gelen gelişmeler hakkında bir şeyler de söyleyeceği yeni bir dizi *Giriş Konferansları* yazarak onlara yardımcı olmayı önerdi. "Bu çalışma kesinlikle benim ihtiyaçlarımdan çok *Verlag*'ın ihtiyaçlarından doğmuştur, ama ara sıra kesintiye uğrasa da –bir tembellik çukuruna dalmaktansa– her zaman bir şeyler yapmalıdır.

Bir önceki yıl yeterince tatsızdı, ama 1933 çok daha ağır krizler getirdi. Freud, Birinci Dünya Savaşı'nın yıkım ve düşmanlığının psikanalize olan ilgiyi en aza indirebileceğinden, hatta sona erdireceğinden korkmuştu. Şimdi Hitler'in yaptığı eziyetler aynı tehditi yeniden canlandırdı ve aslında, en azından psikanalizin anavatanları –Avusturya, Almanya ve Macaristan– söz konusu olduğunda, bu başarıyla gerçekleştirildi. Marie Bonaparte'a şunları yazdı: "Etraftaki korkunç şeyleri düşünmeden çalışmana gömülebildiğin için ne kadar da şanslısın. Bizim çevremizde büyük ölçüde kaygı var. İnsanlar Almanya'daki milliyetçi aşırılıkların bizim küçük ülkemize de yayılmasından korkuyorlar. Hatta İsviçre ya da Fransa'ya kaçmam bile önerildi. Bu saçma; burada herhangi bir tehlike olduğuna inanmıyorum ve eğer öyle bir tehlike ortaya çıkarsa onu burada beklemeye kesinlikle kararlıyım. Eğer beni öldürürlerse, tamam. Bu da ölümün herhangi bir türü. Ama belki de yalnızca ucuz kahramanlık."

On gün sonra: "St. Cloud'a davetiniz için teşekkürler. Bunu kullanmamaya karar verdim; pek de gerekli olmayacak. Almanya'daki şiddet azalıyor gibi. Fransa ve Amerika'nın onlara tepkisi etkisini gösterdi; eziyetler –küçük, ama yine de acı veren eziyetler– kesilmeyecek ve Yahudilerin üzerindeki sistemli baskı, onları tüm unvanlarından yoksun bırakma, daha başlamadı bile. Hitler programının uygulanabilecek tek yönünün Yahudilere eziyet etme ve düşünce özgürlüğünü kısıtlama olduğunu görmekten kaçınamayız. Bunun dışındaki her şey zayıflık ve ütopyacılık. ..."

Bir önceki eylülde karşılaşmalarından sonra Freud ve Ferenczi farklı-

lıklarını bir daha tartışmadılar. Freud'un onunla ilgili duyguları hiç değişmedi; Ferenczi ise hiç değilse dıştan dostça tavırlar sergiledi. Mektuplaşmayı sürdürdüler; mektupların ağırlıklı konusunu Ferenczi'nin giderek ciddileşen sağlık durumu oluşturuyordu. Tıbbi tedavi anemiyi kontrol altına almada başarılı olmuştu, ama martta hastalık, bazen yaptığı gibi, omurilikte ve beyinde aniden ortaya çıktı ve bu nedenle yaşamının son iki ayında oturamadı ve yürüyemedi; bu kuşkusuz onun gizli psikotik eğilimlerini şiddetlendirdi.

Berlin'deki Reichstag yangınından, yaygın Nazi saldırılarının işaretinden üç hafta sonra Ferenczi, bir ölçüde panik içinde yazılmış mektubunda, henüz zaman varken Avusturya'dan kaçması için Freud'a yalvardı. Kızı Anna ve belki birkaç hastasıyla birlikte hemen İngiltere'ye gitmesini önerdi. Eğer tehlike Macaristan'a ulaşırsa kendisi İsviçre'ye gitmek niyetindeydi. Doktoru karamsarlığının hastalıklı durumundan kaynaklandığına ilişkin güvence vermişti, ama olayları geriye bakarak değerlendirdiğimizde deliliğinde bir yöntem bulunduğu da kabul edilmeliydi. Freud'un yanıtı, eski arkadaşına yazabildiği son mektup oldu.

> Çok kadar iyi başlayan nekahat döneminin kesintiye uğradığını öğrenmek beni çok huzursuz etti, ama son gelişmelerin haberini almaktan da çok memnunum. Senden ağır çalışmadan kaçınmanı rica ediyorum; el yazın hâlâ ne kadar yorgun olduğunu açıkça gösteriyor. Teknik ve kuramsal yeniliklerin konusunda aramızda gerçekleşecek herhangi bir tartışma bekleyebilir; en iyisi onları bir kenara bırakmak. Benim için daha önemli olan şey sağlığının düzelmesidir.
>
> Mektubunun asıl nedenine, yani kaçma konusuna gelince, sana Viyana'yı terk etmeyi düşünmediğimi söyleyebildiğim için mutluyum. Yeterince hareketli değilim ve tedavime, çeşitli iyileştirmelere ve rahatlıklara da çok bağımlıyım; dahası, burada sahip olduğum şeyleri de bırakmak istemiyorum. Ancak belki de tamamen sağlıklı ve genç olsaydım bile kalmalıydım. Doğal olarak bunun arkasında duygusal bir tutum var, ama çeşitli ussal nedenlerle açıklanabilir. Hitler rejiminin Avusturya'ya da egemen olacağı kesin değil. Evet bu mümkün, ama herkes onun burada, Almanya'da olduğu

gibi acımasız bir vahşilik göstermeyeceğine inanıyor. Benim için hiçbir kişisel tehlike yok ve biz Yahudilerin baskı altındaki yaşamını son derece tatsız bir şey olarak düşünüyorsan, yurt dışında, ister İsviçre'de ister İngiltere'de, kurulan huzursuz bir yaşamın göçmenler için ne anlama geldiğini unutma. Benim görüşüme göre kaçmak yalnızca yaşama yönelik doğrudan bir tehlike varsa geçerli olabilir; ayrıca eğer onlar insanı vahşice öldüreceklerse bu herhangi bir ölümle aynı şeydir.

Birkaç saat önce Ernst,[1] Dresden'de ve cephede hoş olmayan deneyimler yaşadıktan sonra Berlin'den döndü. O Alman, bu nedenle geri dönemez; bugünden itibaren hiçbir Alman Yahudisi'nin ülkeyi terk etmesine izin verilmiyor. Simmel'in Zürih'e gittiğini duydum. Senin Budapeşte'de rahatsız edilmeden kalmanı ve bana durumun hakkında iyi haberler göndermeni umuyorum...

Ferenczi'nin hasta yatağında 4 Mayısta yazdığı son mektup Freud'un doğum günü için birkaç satırdan ibaretti. Zihinsel rahatsızlığı son birkaç aydır hızlı bir ilerleme gösteriyordu. Günde dört ya da beş saatini verdiği Amerikalı hastalarından birinin kendisini nasıl analiz ettiğinden ve tüm sorunlarından kurtardığından söz ediyordu. Kadın, Atlantik ötesinden ona mesajlar yolluyordu – Ferenczi telepatiye her zaman sadık bir biçimde inanmıştı. Ayrıca Freud'un varsayılan düşmanlığına ilişkin kuruntular vardı.[2] Sona yaklaşırken şiddetli paranoyak, hatta cinayete yönelik dışavurumlar ortaya çıktı ve bunları 24 Mayıstaki ani ölüm izledi. Bu, zeki, sevimli ve seçkin bir kişiliğin, çeyrek yüz yıl boyunca

---

[1] Freud'un torunu.

[2] Amerika'da Ferenczi'nin bazı eski öğrencileri, özellikle de Izette de Forest ve Clara Thompson Freud'un Ferenczi'ye yönelik kötü davranışlarına ilişkin bir söylenceyi sürdürmüşlerdi. Freud'un "düşmanlığı"na, "sert ve acı eleştirileri"ne ilişkin ifadeler kullanılıyordu ve onun Ferenczi'yi düşmanlıkla izlediği anlatılıyordu. Freud'un yazışmaları ve ayrıca benim kişisel anılarım, bu hikâyede anlatılanların hiçbir doğruluğu olmadığı konusunda kuşkuya yer bırakmamaktadır, ama Ferenczi'nin en son kuruntulu durumunda bunlara inanması ve bunun öğelerini çevreye yayması hayli olasıdır.

Freud'un en yakın arkadaşı olmuş birinin trajik sonuydu. İçindeki pusuya yatan, yıllarca büyük huzursuzlukla savaştığı kötülükler sonunda Ferenczi'yi ele geçirmişti ve bu üzücü deneyim sayesinde biz, onların gücünün ne kadar korkunç olabileceğini bir kez daha öğrenmiştik.

Freud benim yazdığım başsağlığı mektubumu şöyle yanıtladı: "Evet, birbirimize başsağlığı dilemek için her tür nedene sahibiz. Kaybımız büyük ve acı verici; var olan her şeyi yıkan ve böylece yeni olana yer açan değişimin bir bölümü. Ferenczi eski çağın bir parçasını yanında götürdü; sonra ben de gideceğim ve sizin yine de göreceğiniz bir çağ başlayacak. Yazgı. Kabullenme. Hepsi bu."

Bu sıralarda Sidney'den Dr. Roy Winn, Freud'a, daha derinlemesine bir özyaşamöyküsü yazmasını önerdi. Daha az kabul görecek bir öneri yapamazdı. Ama Freud onu, nazik bir mektupla, sakince yanıtladı: "Benim daha derinlemesine bir özyaşamöyküsü yazmam yolundaki arzunuzun yerine getirilmesi pek de olası değil. *Düşlerin Yorumu*'nu yazmak için gerekli olan özyaşamöyküsü (teşhircilik) miktarı için bile yeterince uğraştığımı düşünüyorum ve böylesi bir yayından, herhangi bir kişinin pek bir şey öğreneceğini sanmıyorum. Kişisel olarak, dünyadan yalnızca beni rahat bırakmasını ve ilgisini benim yerine psikanalizin kendisine yöneltmesini istiyorum."

Freud'un doğum gününde Schur, her zamanki gibi onun durumunu kontrol etti. Schur'un karısı bir bebek bekliyordu ve doğum birkaç gün gecikmişti. Freud onun bir an önce karısının yanına dönmesi konusunda ısrar etti ve o giderken düşünceli bir biçimde şunları söyledi. "Dünyadan ayrılmak istemeyen bir adamdan, dünyaya gelmek istemeyen bir çocuğa gidiyorsun."

Çocuklara karşı büyük bir sevgi duyan Freud, doğum haberlerine her zaman özel bir ilgi gösterirdi. Ona kısa bir süre sonra bir bebek daha beklediğimizi söylediğimde bana şunları yazdı: "Mayıstaki beklentinize ilişkin güzel haberler hepimiz adına hiç ertelenmeden yollanması gereken

içten kutlamaları hak ediyor. Onun en küçük çocuk olduğu kesin, ama benim kendi ailemden de görebileceğin gibi sonuncu hiç de en sonuncu değildir." Bu olayı ona doğum gününe yakın bir zamanda haber verdim, düşünceleri şunlar oldu:

> Kutlama selinden sonraki ilk yanıtı doğal olarak sana yazıyorum, çünkü diğer mektuplarda bu kadar güzel ve önemli bir şey yoktu ve bu bir kutlamayı, övülmeyi daha çok hak eden, bir diğeriyle yanıtlama fırsatı veriyordu. Yaşamın tüm bildik belirsizlikleri içinde insan, anne-babaların hemen küçük yaratığın çevresinde odaklanan neşe ve umutlarına haset duyabilir, oysa yaşlı insanlarda, kaçınılmaz olan son istirahat ihtiyacı ile yakınlarının sevgi ve dostluğunun bir süre daha tadını çıkarma arzusu arasında terazinin kefelerinin hemen hemen dengede olması onu memnun etmelidir. Nihai istirahat özleminin temel ve birincil bir şey olmadığını, yaşlılığı etkileyen, özellikle de yaşamın en küçük ayrıntılarında yoğunlaşan yetersizlik duygularından kurtulmak olduğunu keşfettiğime inanıyorum.
>
> Yetmişinci doğum günümle karşılaştırıldığında psikanalizin geleceği konusunda şimdi kaygı duymadığımı söylerken haklısın. Bu güvence altına alındı ve iyi ellerde olduğunu biliyorum. Ama çocuklarımın ve torunlarımın geleceği tehdit altında ve benim kendi çaresizliğim rahatsız edici.

Almanya'dan Yahudi göçü artık bir selin en şiddetli olduğu zaman gibiydi ve orada kalan analistlerin beklentileri çok karanlıktı. Göçenlerden bir kısmı bir ya da iki yıl için Kopenhag, Oslo, Stockholm, Strasbourg ve Zürih'te geçici barınma imkanı buldular, ama çoğunluk sonunda Amerika'ya ulaştı.

Aslında, Mussolini onu savunmaktan vazgeçmeden önce, pek az kişi gibi Freud da Avusturya hakkında karamsar değildi. Nisanda şunları söyledi: "Gazetelerde anlatılan tüm gürültüye, törenlere ve benzeri olaylara karşın Viyana sakin ve yaşam düzenli. İnsan, Hitler hareketinin Avusturya'ya uzanacağından emin olabilir –aslında zaten burada– ama Almanya'dakiyle aynı tür bir tehlikeye neden olması mümkün görünmüyor. ... Sosyal demokrasi üzerinde bir baskı anlamına gelen bir sağ dik-

tatörlüğü döneminden geçiyoruz. Bu olayların pek de hoş sonuçları olmayacak, özellikle biz Yahudiler için bu böyle, ama hepimiz, azınlık haklarını açıkça güvence altına alan barış antlaşması maddeleri nedeniyle, Yahudiler aleyhine konan bazı özel yasaların Avusturya'da söz konusu olmayacağını düşünüyoruz. ... Burada Yahudilerin yasal olarak eziyete uğramalarına Milletler Cemiyeti anında karşı çıkacaktır. Ve Yahudilerin tüm haklarını yitirecekleri bir durum olan, Avusturya'nın Almanya ile birleşmesine gelince, Fransa ve müttefikleri buna asla izin vermeyeceklerdir. Dahası Avusturya, Alman acımasızlığına bırakılamaz. Bu yollarla, kendimizi görece güvenli kılan cankurtaran simitlerine sarılıyoruz. Ben ne olursa olsun bulunduğum yerden ayrılmama kararı aldım."

İki ay sonra Marie Bonaparte'a şunları söyledi: "Politik ortamı sen de kapsamlı bir biçimde betimlemişsin. Bana öyle geliyor ki, Savaşta [Birinci Dünya Savaşı] bile yalanlar ve içi boş sözler sahneye şimdiki kadar egemen değildi. Dünya kocaman bir hapishaneye dönüşüyor. Almanya en kötü hücre. Avusturya hücresinde neler olup biteceği ise belirsiz. Almanya'da paradoksal bir sürpriz olacağını tahmin ediyorum. Bolşevizmin ölümcül düşmanları olduğunu belirterek işe başlamışlardı, ama sonuçta ellerinde ondan ayırt edilemeyecek bir şey var – belki aralarındaki terk fark Bolşevizmin, her şeye karşın devrimci ülküleri benimsemesi, Hitlerizmin ülkülerinin ise tamamen ortaçağa ait ve gerici şeyler olması. Bu dünya bana canlılığını yitirmiş ve yıkılmaya mahkûm gibi görünüyor. Senin hâlâ kutsanmış bir adada oturuyor olduğunu düşünmekten mutluyum."

Hitler iktidara gelir gelmez Eitingon, durumu Freud'la tartışmak için Viyana'ya gitti. Her ne kadar Eitingon'un buna ihtiyacı olmasa da, Freud olabildiğince dayanması için onu yüreklendirdi. Bir mektubunda Freud şunları yazdı: "Burada panik yaratacak girişimler yok, ama tıpkı senin gibi ben de, yerimi ancak en son anda terk edeceğim, hatta belki de o zaman bile terk etmem." Mayısın sonunda, Naziler'in odun yerine Freud'un

kitaplarını yaktığı şenlik ateşi bile onu pek sarsmadı. Gülümseyerek şöyle dedi: "Ne kadar da gelişme göstermişiz. Ortaçağda olsak beni yakarlardı, bugünlerde yalnızca kitaplarımı yakmakla yetiniyorlar." Bunun yanıltıcı bir gelişme olduğunu, on yıl sonra onun bedenini de yakabilecek duruma geldiklerini hiçbir zaman öğrenemedi.

Eitingon, 5 Ağustosta Freud'u ziyaret etti ve 8 Eylülde Filistin'e bir ön ziyaret yaptı. Oraya yerleşmeye karar vermişti ve orada geçirdiği iki ayda, hâlâ sağlıklı bir biçimde büyüyen, bir Filistin Psikanaliz Derneği kurdu. Yılın son günü Berlin'i sonsuza kadar terk etti.

1933'ün sonunda, ilk Komitenin Avrupa'da kalan tek üyesi bendim. Abraham ve Ferenczi ölmüştü, Rank bizi terk etmişti, Sachs Boston'daydı ve neyse ki Eitingon biraz daha yakında, Filistin'deydi.

30

VİYANA'DA SON YILLAR
(1934–8)

1934 YILI, geride kalan Yahudi analistlerin Almanya'dan kaçışını ve Almanya'dan psikanalizin "tasfiye edilişini" gördü. Hitler'in birkaç başarısından biri de budur. Geriye bakıldığında, bir zamanlar tüm Almanya'da yaygın olan Freud ve çalışmalarına ilişkin bilginin –yirmi yıl sonra bile, örneğin Brezilya ya da Japonya'dan daha düşük bir seviyede olacak kadar– neredeyse tümüyle bu dönemde yok edilebilmesi dikkat çekicidir. Doğal olarak, bu durum Freud'da büyük bir üzüntü yarattı ve antisemitizmin her yeri kapsadığına ilişkin kötümser görüşlerini doğruladı.

Hitler'in iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra, 1933 Mayısının sonunda, Freud'un psikanalitik kitaplarının ve diğer eserlerinin Berlin sokaklarında yakılması olacakların ilk işaretiydi. 17 Nisan 1933'te Boehm, duruma ilişkin önerilerini dinlemek için Viyana'da Freud'u ziyaret etti. Öncelikli sorun, bilimsel kurullarda hiçbir Yahudi'nin görev almamasına ilişkin yeni emirdi. Freud böylesi bir personel değişikliğinin, hükümetin Almanya'da psikanalizi yasaklamasını tek başına engellemeyeceği görüşündeydi. Yine de bu değişikliği yapmaktan kaçınarak onlara bahane sunmak akıllıca olmayacaktı ve Freud, kurulda Eitingon'un yerini Boehm'ün almasını kabul etti. Charité Hastanesi'nin bazı doktorları Psikanaliz Derneği aleyhine bir suçlama kaleme almıştı ve kötüleşen duruma ilişkin çok sayıda söylenti vardı.

Haziran 1933'te Alman Psikoterapi Derneği, Nazi kontrolü altına girmiş ve "Uluslararası Psikoterapi Genel Tıp Derneği" kimliğine bürünerek korumaya alınmıştı. Reichsführer Dr. Göring tüm üyelerden, Hitler'in *Mein Kampf*'ının, çalışmalarına temel oluşturacak bir inceleme-

sini yapmalarının beklendiğini açıkladı. Kretschmer hemen başkanlıktan istifa etti ve yerine C. G. Jung geçti. Jung aynı zamanda resmi yayın organı *Zentralblatt für Psychotherapie*'nin de editörü olmuştu ve 1936'da Göring, Yardımcı Editör olarak ona katıldı; 1940'ta istifa etti. Jung'un baş işlevi, Ari psikolojisi ile Yahudi psikolojisi arasında ayrım yapmak ve ilkinin değerini vurgulamaktı. İsviçreli bir psikiyatrist, bilimin yansızlığı ilkesine uymayan bu uzaklaşmayı hemen protesto etti ve o zamandan beri Jung, bu görevi nedeniyle pek çok çevrede ağır bir biçimde eleştirilmektedir.

Kasım 1933'te Boehm ve Müller-Braunschweig'le buluşan iki resmi Nazi psikoterapist onlara, psikanalizin devam etmesine izin verilmesi için tek şansın, tüm Yahudi üyelerin Dernekten çıkarılması olduğunu söylediler. Bu doğrultudaki baskılar giderek arttı ve onlara tehditler de eşlik etti. Aynılaştırma işlemi (*Gleichschaltung*)* devam etti; çeşitli bilim dalları "ulusallaştırılıyor" ve merkezi bir denetim altına alınıyordu. Yüce Führer'in kuzeni Dr. M. H. Göring, işlevi tüm psikoterapi biçimlerini mümkün olduğunca birleştirmek ve onları Nasyonal sosyalist amaçlarla donatmak olan "Genel Alman Tıbbi Psikoterapi Derneği"nin başkanlığına getirilmişti. Kısa bir süre sonra Nazi yetkilileri, Alman Derneğinden arda kalan şeyin Uluslararası Psikanaliz Birliği üyeliğinden çekilmesini talep etti ve 13 Mayıs 1936'daki genel bir toplantıda bu kabul edildi. Bu olay Birlik Bülteninde duyuruldu, ama hemen ardından yetkililer kararlarını yürürlükten kaldırdılar.

19 Temmuz 1936'da, Basle'da, Göring, Boehm ve Müller-Braunschweig'la bir toplantı yaptım. Brill de orada hazır bulundu. Göring'i oldukça cana yakın ve ılımlı buldum, ama daha sonra, psikanalitik gruba tanınacak özgürlük derecesi konusunda bana verdiği sözleri yerine getirecek

* Totaliter devletlerde kurumlarda ve düşünce alanında zorla birlik sağlanması – yn.

konumda olmadığı ortaya çıktı. Kuşkusuz bu sırada, psikanalizin Yahudi kökeni ona tam olarak açıklanmıştı. Eğitim analizleri yasaktı, ama konferanslara hâlâ izin veriliyordu. Ancak Göring ya da karısı, hiçbir psikanalitik terimin kullanılmamasını sağlamak için konferanslarda hazır bulunmaya özellikle özen gösteriyorlardı, bu nedenle Oidipus karmaşasının eş anlamlı bir sözcükle anlatılması gerekiyordu. Ocak 1937'de Boehm bir kez daha Viyana'ya gitmeyi başardı. Freud'a Almanya'daki durum hakkında bilgi verdiğinde, Anna ve Martin Freud, Federn, Jeanne Lampl-de Groot ve Boehm, üç saat boyunca, sonunda Freud'un sabrı tükenene kadar konuştular. Konuşmayı şu sözcüklerle yarıda kesti: "Yeter! Yahudiler yüzyıllardır inançları nedeniyle acı çekiyorlar. Şimdi Hıristiyan meslektaşlarımızın kendi inançları nedeniyle acı çekmelerinin zamanı geldi. Çalışmam doğru olarak sunulduğu sürece Almanya'da adımdan söz edilip edilmemesi çok da önemli değil." Bunun ardından odayı terk etti.

28 Mart 1936'da, Martin Freud telefonda bana, *Verlag*'ın oradaki tüm varlığına Gestaponun el koyduğuna ilişkin korkunç haberi verdi. Hemen Leipzig'deki Polis Şefi'ne onun uluslararası bir kuruluşa ait olduğunu açıklayan bir telgraf çektim, ama bu elbette onların eylemlerinden vazgeçmelerini sağlamadı. Dolayısıyla sonraki iki yılda *Verlag*, Viyana'daki varlığını, ciddi bir biçimde sakatlanmış bir gövde olarak sürdürmek zorunda kaldı. Yine de *Verlag*, Mart 1938'de Naziler onu kamulaştırana kadar, Martin Freud'un enerjisi sayesinde çalışmaya devam etti.

O bahar Freud, çenesindeki yerel rahatsızlıkla birlikte pek çok hastalıkla boğuşmak zorundaydı. Şubatta pek çok kez röntgen ışınları uygulandı, ama bunun pek etkisi olmadı; bu nedenle martta radyum kullanıldı. Daha sonraki aylarda bu işlem pek çok kez tekrarlandı, sonuçta ameliyata gerek kalmadan değerli bir yıl kazanıldı. Ancak, Paris'teki Curie Enstitüsü'nde eğitim görmüş olan Dr. Ludwig Schloss'un protezdeki metalin ikincil bir radyasyon yarattığını keşfetmesinden sonra azalmasına karşın, yaşadığı acı ve rahatsızlık verici reaksiyonlar genellikle çok

şiddetliydi; bu radyasyon etkisini önlemek için başka bir aparat yapıldı.

Mayıs başında Freud, kentteki yalıtılmış yaşamının daha kırsal bölgelerdeki bir yaşamla yer değiştirmesi nedeniyle mutluydu. O yaz, bir önceki yıldan daha şanslıydı, Grinzing'de, geniş ve hoş bir bahçesi olan bir ev bulmuştu.

Arnold Zweig, Yafa'daki Napoleon hakkında, mahkûmların vurulması olayını ağır bir biçimde eleştirdiği, bir oyun yazmıştı. Freud, Zweig'a yazdığı bir mektupta şunları söyledi: " Öyleyse yeni bir eseri, sanki ergenlik fantezilerine takılıp kalmışçasına –inanılmaz bir şansın yardımıyla ve ailesi dışında hiçbir bağla kısıtlanmamış bir halde– yalnızca sonunda megalomanide boğulmak için bir uyurgezer gibi dünyada dolanan o korkunç haylaz Napoleon'un yaşamından bir olayı anlatma işini daha yeni bitirdin. Her türden soyluluk belirtisine bu kadar yabancı, böylesine klasik bir anti-efendi zor bulunur. Ama görkemli bir ölçeğin üzerine yerleştirilmişti."

O yıl Uluslararası Kongre, 26 Ağustosta, Lucerne'de toplanmıştı. Güçlü yerel gruplar tarafından hâlâ oldukça önemli oranda muhalefet sergilense de, tüm Amerikan Derneklerinin, Amerikan Psikanaliz Birliği çatısı altında birleşmesine ilişkin ilk planım yirmi yıl sonra etkili oluyordu. Wilhelm Reich'ın Birlikten istifa etmesi bu sırada gerçekleşti. Freud ilk zamanlarda onunla ilgili olumlu görüşlere sahipti, ama Reich'ın siyasi bağnazlığı hem kişisel hem de bilimsel uzaklaşmaya yol açmıştı.

Freud'un o yıl yayımladığı tek şey, *Giriş Konferansları*'nın İbranice baskısına yazdığı bir önsözdür. Ama yaşamının geri kalan bölümünde onun kafasını meşgul edecek olan düşüncelerin, yani Musa ve din konuşundaki düşüncelerinin çoğunu bu yıl tasarlamış ve yazmıştı. Yeni çalışmanın ilk özeti, Arnold Zweig'a yazdığı bir mektupta görülür:

> Boş zamanımda ne yapacağımı bilmediğim için bir şeyler yazıyordum ve ilk niyetimin tersine beni o kadar etkisi altına aldı ki, diğer her şeyi bir

yana bıraktım. Şimdi onu okuyacağın düşüncesiyle sevinmeye başlama, çünkü bunu asla yapamayacağına bahse girerim. ... Çünkü burada katı Katolik inançlar ortamında yaşıyoruz. Ülkemizin siyasetinin, Papa'nın sırdaşı olan ve ne yazık ki kendi de etnoloji ve din konusunda araştırmalar yürüten P. Schmidt diye biri tarafından belirlendiği söyleniyor: kitaplarında, psikanalizden ve özellikle de benim totem kuramımdan duyduğu nefreti gizlemiyor. ... Eğer şimdi bir şey yayımlarsam, bunun belli ölçüde dikkat çekeceği ve düşman Pater'in gözünden kaçmayacağı elbette tahmin edilebilir. Bu durumda, analizin Viyana'da yasaklanması ve tüm yayınlarımızın kesilmesi tehlikesi doğacaktır. Eğer tehlike yalnızca beni ilgilendirseydi bu beni çok az etkilerdi, ama Viyana'daki üyelerimizi geçim kaynaklarından yoksun bırakmak fazlasıyla büyük bir sorumluluk. Ayrıca katkımın bana yeterince iyi oluşturulmuş gibi görünmediği ve ondan fazla memnun olmadığım düşüncesi de var. Dolayısıyla şehitlik için bu doğru bir zaman değil. Şimdilik bu kadar.

Zweig bu mektubun içeriğini Eitingon'a anlattı, o da, kitabın, Schmidt'in hakkında hiçbir resmi şikâyette bulunmadığı *Bir Yanılsamanın Geleceği*'ndekinden daha ağır bir şey içerip içermediğini sormak için Freud'a yazdı. Freud bu kitabın yalnızca, dinin tamamen yanılsamaya dayalı olmadığı, etkisinin bu kadar büyük olmasını sağlayan tarihsel bir gerçek özü de taşıdığının kabul edilmesi açısından önceki kitaptan farklı olduğu yanıtını verdi. Musa hakkındaki savlarından daha fazla emin olsaydı dış tehlikeden korkmayacağını da ekledi. "Uzmanlar, dışarıdan gelen biri olduğum için son derece kolay bir biçimde beni görmezden geleceklerdir." Gerçekten de zamanı geldiğinde bunu yaptılar.

Freud'un memnun olmadığı bölüm, tarihsel bölümdü. "Benim kendi eleştirime bile karşı koyamayacaktır. Daha fazla kesinliğe ihtiyacım var ve güdülenmeyi balçıktan bir temel üzerine kurmuş görünerek, değerli olarak kabul ettiğim kitabın sonuçlarını tehlikeye atmak istemem. Bu nedenle onu bir yana bırakacağız." Aynı zamanda Eitingon'a da şunları söyledi: "Tarihsel romanlarda iyi değilim. Onları Thomas Mann'a bırakalım." Ama bu hiçbir şekilde Musa hikâyesinin sonu değildi.

Ocak 1935'te Lou Salomé'ye, Musa ve din konusundaki düşüncelerinin sayfalar süren tam bir özetini yazdı. Düşünceleri, dinin, gücünü herhangi bir gerçek katıksız doğruluğa değil, içerdiği tarihsel doğruluğa borçlu olduğu şeklinde bir sonuca ulaşıyordu. Mektubu şu şekilde bitirdi: "Ve şimdi Lou, oldukça ilgimi çeken bu sonucun, Katolik yetkililerin analiz uygulamasını resmi olarak yasaklaması riskini taşımadan bugün Avusturya'da yayımlanamayacağını görüyorsun. Ve bizleri Nazizme karşı yalnızca bu Katoliklik koruyor. Ayrıca, Musa hikâyesinin tarihsel temelleri benim değerli içgörümün temeli olarak hizmet vermek için yeterince sağlam değil. Öyleyse sessiz kalacağım. Sorunun çözümüne kendimin inanabilmesi yeterli. Bu çözümler tüm yaşamım boyunca beni takip etmiştir."

6 Şubatta, ünlü Fransız arkeolog Lévy-Bruhl, Freud'u ziyaret etti ve bu sırada kitap alışverişinde bulundular. Freud'un yorumu şöyleydi: "Gerçek bir *savant* [bilgin], özellikle de benimle karşılaştırıldığında." Aynı ay, Filistin'deki Arnold Zweig'a şunları yazdı: "Bahanı betimlemen üzülmeme ve haset duymama neden oluyor. Hâlâ o kadar çok keyif alma yeteneğim var ki, bana dayatılan kabullenmeden hoşlanmıyorum. Yaşamımdaki tek güzel şey Anna'nın çalışmasının başarısı."

Nisanda, Amerika'daki ümitsiz bir anne, önerisini almak için Freud'a bir mektup yazdı. Freud'un yanıtını, onun, kendi acısıyla meşgulken bile bir yabancıya yardım etmek için yapabileceği her şeyi yapma konusundaki iyi kalpliliğinin bir örneği olarak veriyorum.

9 Nisan 1935

Sevgili Bayan —

Mektubunuzdan, oğlunuzun bir eşcinsel olduğunu anlıyorum. Onun hakkında bilgi verirken bu sözcüğe değinmemeniz çok dikkatimi çekti. Bundan neden kaçındığınızı sorabilir miyim? Elbette eşcinsellik bir kazanım değildir, ama utanılacak bir şey, kötü bir alışkanlık ya da aşağılık bir durum da değildir, bir hastalık olarak da nitelendirilemez; onu, cinsel

işlevin, cinsel gelişimin belli bir biçimde kesintiye uğramasıyla ortaya çıkan, bir çeşidi olarak kabul ederiz. Eski ya da çağdaş dönemlerin çok saygın bireylerinden pek çoğu eşcinseldir, aralarında çok ünlülerde vardır (Platon, Michelangelo, Leonardo da Vinci gibi) Eşcinselliği bir suç gibi cezalandırmak yalnızca haksızlık değil, aynı zamanda acımasızlıktır. Bana inanmıyorsanız Havelock Ellis'in kitaplarını okuyun.

Yardım edip edemeyeceğimi sorarak, eşcinselliği ortadan kaldırıp yerini normal heteroseksüelliğin almasını sağlayıp sağlayamayacağımı kastediyorsunuz sanırım. Yanıt, genel anlamda, bunu başarmayı vaat edemeyeceğimizdir. Vakaların belli bir bölümünde her eşcinselde var olan körelmiş heteroseksüel eğilim tohumlarını geliştirmeyi başardık, vakaların çoğunluğunda bu mümkün olmadı. Bu, bireyin niteliği ve yaşıyla ilgili bir sorun. Tedavinin sonucu kestirilemez.

Analizin oğlunuz için ne yapabileceği ise farklı bir konu. Mutsuzsa, nevrotikse, çatışma içindeyse ve toplumsal yaşamda ketlenmişse ister eşcinsel olarak kalsın ister değişsin, analiz ona uyum, zihinsel huzur ve tam bir verimlilik sağlayabilir. Karar verirseniz benimle analize girmeli! Bu kararı vereceğinizi sanmıyorum! Viyana'ya gelmesi lazım. Benim buradan ayrılmaya niyetim yok. Ancak yanıtınızı bildirmeyi sakın ihmal etmeyin.

Sevgiler ve iyi dileklerle

Freud

Not: El yazınızı okumak zor olmadı. Umarım benim yazımı ve İngilizcemi anlamak da sizin için zor olmaz.

O yılki doğum günü, birkaç ziyaretçi, ama yanıtlanacak pek çok mektup eşliğinde oldukça sakin geçti. Freud, yetmişdokuzun "oldukça akıldışı bir sayı" olduğu yorumunu yaptı. Ama kişisel olarak kötü bir dönem olmuştu. Mart ve nisan aylarında ameliyatlar yapılmıştı ve doğum gününde Freud, yorgun düşene kadar korkunç "canavarı" ağzına sokmaya çalıştı. Schur ya da Anna da bunu başaramadı, bu nedenle yardım için Pichler'e başvurmak gerekiyordu.

Freud o yılın yazışmalarında, düşüncesi peşini bırakmayan Musa kita-

bına ilişkin pek çok imada bulundu. Yahudi tarihi üzerine, ulaşabildiği tüm kitapları okumayı sürdürdü. Kesin bir biçimde Prens Thothmes adı geçtiği için, Tell el Amarna'daki* kazı çalışmaları hakkında okumak mayıs ayında onu çok heyecanlandırmıştı. Bunun, "kendi Musa"sı olup olmadığını merak ediyordu ve oradaki araştırmaları daha ileri götürmeyi sağlayacak kadar paraya sahip olmayı arzuladı.

Mayıs ayında Freud, Kraliyet Tıp Derneği'nin Onursal Üyesi seçildi ve kendisine, kararın oybirliğiyle kabul edildiği söylendi. Çocuksu bir ifadeyle bana bunun, artık adından önce K.T.D.O.Ü gibi bir dizi harf koyabileceği anlamına mı geldiğini sordu.

1 Ağustosta Anna Freud, eğitim konularını görüşmek için Paris'te benimle ve Eitingon'la buluştu, demek ki o sıralarda Freud, Anna'nın özel bakımı olmadan birkaç gün idare edebilecek kadar iyi durumdaydı – ender gerçekleşen bir şey.

Arnold Zweig, Dünya Savaşı'ndaki Alman vahşetiyle ilgili deneyimlerini konu alan *Erziehung vor Verdun* (*Verdun'dan Önce Eğitim*) adlı kitabını henüz bitirmişti. Freud, Almanların, Yahudilere yönelik o sıralardaki tutumu konusunda aşırı kızgındı ve kitabı dikkatle okuduktan sonra şunları yazdı: "Uzun zaman beklenmiş bir kurtuluş gibi. Sonunda insanın sahip olması gereken, amansız ve son doğru. İnsan 'Verdun'u (ve ne anlama geldiğini) bilmezse bu günkü Almanya'yı anlayamaz. Yanılsamaların giderilmesinin geç sağlanabildiği doğru, bu senin için de geçerli. ... Bugün şu söylenecektir; 'Verdun'daki deneyimimden doğru sonuçlar çıkarsaydım böylesi insanlarla yaşanamayacağını bilmem gerekirdi.' Hepimiz bunun nedeninin insanlar değil savaş olduğunu düşündük, ama diğer ülkeler de savaşı yaşadılar ve oldukça farklı davrandılar. O zamanlar buna inanmadık, ama başkalarının Boches hakkında söyledikleri doğruydu."

---

* Amarna olacak –çn.

O yılın haziranında Fischer Verlag, Freud'dan, Thomas Mann'ın altmışıncı doğum günü anısına yayımlanacak olan bir mektup yazmasını rica etti. Sekseninci yılının doruklarından bu gençken yakalanan başarı düşüncesine gülümseyerek bakmış olmalı.

Özyaşamöyküsel İnceleme'nin Amerikalı yayımcılarından Brentano, o yaz Freud'dan bu çalışmaya bir ek yazmasını istedi, o da bu isteği hemen yerine getirdi. Bu ekte, özel yaşamının ayrıntılarını yayımladığı için duyduğu üzüntüyü ifade etti ve arkadaşlarına asla aynı şeyi yapmamalarını öğütledi.

Freud, 1936 yılında sekseninci doğum gününü kutladı. Kutlamaların yarattığı gerilim nedeniyle aylar öncesinden kaygılanmaya başladı ve bu kutlamaları en aza indirmek için elinden geleni yaptı. Bir yıl önce, yandaşları için uygun bir armağan olacağı düşüncesiyle, onun denemelerin bir anı cildini yapmayı tasarlamıştım. Her nasıl olduysa bunu öğrendi ve bana şunları yazdı: "Şimdi perdenin arkasından bir sözcük, sekseninci doğum günüm için özel bir kutlama hazırladığın kulağıma geldi. Bunun asla gerçekleşmeyebileceği olasılı ve böylesi bir durumda bir başsağlığı telgrafının uygun tek davranış olacağına ilişkin inancım bir yana, ne analitik çevrelerdeki durumun ne de dünyanın genel durumunun herhangi bir kutlamayı haklı kılmadığı görüşündeyim. Eğer bir biçimde dışavurmaya yönelik ihtiyacın tümüyle engellenemezse, bunu, üyelerin fotoğraflarını içeren bir albüm gibi daha az sorun, karmaşa ve çalışmaya mal olacak bir doğrultuya yöneltmelisin." Bana, uygulanması elverişsiz gibi görünen bu şaşırtıcı teklif karşısında ürperdim. Ancak yine de haz veren bir şey.

Daha sonra görüşlerine ilişkin daha kapsamlı bir açıklama yaptı. "Psikanalitik geminin dümeninde senin bulunmandan memnun olmak için nedenlerim olduğuna katılıyorum ve bu yalnızca *Gedenkbuch* nedeniyle değil. Korkularımı o kadar anlayışlı karşıladın ki, bir adım da-

ha atmak için gerekli cesareti buldum.

O halde *Gedenkbuch* ya da *Sammelband*'ın ya da benzerlerinin üzerini örtelim. Bir albüm hazırlama önerime geri dönüyor ve artık bunun bana daha az haz verdiğini itiraf ediyorum; aslında beni özünde rahatsız ediyor. Bunun bir dizi sorun anlamına geleceği ve o zamana kadar yaşayacağıma ilişkin bir güvence sağlamadığı şeklindeki iki itirazı bir yana bırakarak, yarısını bile tanımadığım ve birçoğu da bana ilişkin hiçbir şey bilmek istemeyen, çoğunluğu çirkin 400 kişinin fotoğrafından oluşan estetik garabete şimdi güceniyorum. Hayır, bir festival için uygun zaman değil, '*intra Iliacos muros nec extra.*'[1] Mümkün olan tek şey ortak herhangi bir eylemden vazgeçmekmiş gibi görünüyor. Bırakalım beni kutlaması gerektiğini düşünenler kutlasınlar ve diğerlerinin benim intikamımdan korkmalarına gerek yok.

Bir başka tartışma daha var. İnsanın yaşamındaki büyük yuvarlak sayıları kutlamanın anlamı nedir? Elbette, bunlar hiçbir zaman aklımızdan çıkmayan, bizleri silip süpürmeye hazır olan yaşamın geçiciliği karşısında bir zafer ölçütü. Sonra insan, içimizden birinin yaşamın düşmanca etkilerine altmış, yetmiş ve hatta seksen yıl muzaffer bir biçimde direnmesini engelleyecek kadar kırılgan bir maddeden yapılmadığımız şeklindeki bir tür toplumsal duygu sayesinde sevinç duyar. Bu insan bunu anlayıp kabul edebilir, ama kutlama yalnızca, sağ kalan kişi tüm yaralarına ve yara izlerine karşın sağlam bir yandaş gibi bizlere katılabilirse bir anlam taşır; eğer kişi eğlencenin onun için söz konusu olamayacağı bir sakat haline gelirse kutlama anlamını yitirir. Benim durumum ikincisine uyduğu ve yazgıma kendi başıma katlandığım için sekseninci doğum günümün –arkadaşlarım tarafından– benim kişisel bir olayım olarak ele alınmasını tercih ederim."

Konu böylece bir süre için kapandı, ama korkulan tarih yaklaştıkça,

[1] Truva surlarının ne içinde de dışında.

kendisine dayatılacak zorlamaya ilişkin Freud'un kaygıları artmaya devam etti. Bir dizi yandaş ve yabancı kendisini ziyaret etme niyetlerini bildirdiler, bunların arasında Eitingon, Landauer, Laforgue ve ben bulunuyordum. Marie Bonaparte da gelmeyi teklif etti, ama daha sonra düşünceli bir davranış sergileyip ziyaretini erteledi. Bu konuyla ilgili olarak Freud, Arnold Zweig'a, çeşitli ülkelerdeki basının niyetleri konusunda bazı şeyler yazmış ve eklemişti: "Böylesine şüpheli bir zamanda uzun bir yaşamın kötü davranışlarının yarattığı zararı telafi etmeyi düşünmek saçmalık. Hayır, düşman kalmamız daha iyi." Kutlamanın yalnızca birkaç gün süreceği ve bunun yaşam boyunca yalnızca bir kez olabileceği düşüncesiyle kendisini avuttu; "bundan sonra, hiçbir horoz ötüşünün beni rahatsız edemeyeceği muhteşem bir istirahat başlayacak."

Freud'un odasının buketlerle dolu bir çiçekçi dükkânına dönüştüğü doğum günü oldukça sakin geçti. Marttaki acı verici bir ameliyattan bu yana iyileştiği için mükemmel durumdaydı. Ama altı hafta sonra hâlâ, dünyanın her yerinden gelen, yanıtlamak zorunda olduğu tebriklerle başa çıkmak için mücadele ediyordu.

Bu olay, yirminci yüzyılın iki büyük adamı arasında, eksiksiz olarak aktarılması gereken, hoş bir mektup alışverişine yol açtı.

Princeton, 21.4.1936

Verehrter Herr Freud:

Bu kuşağın, en büyük öğretmenlerinden biri olarak size saygı ve minnetlerini ifade etme olanağına sahip olacak kadar şanslı olmasından mutluyum. Meslek dışından şüpheci kişilerin bağımsız bir yargıya ulaşmasını kolaylaştırmadığınız konusunda hiç kuşku yok. İçerdiği doğruluk miktarı konusunda kesin bir görüş oluşturacak konumda olmaksızın, var olan çağın *Weltanschauung*'u [dünya görüşü] üzerindeki büyük etkisiyle birlikte, düşünce dizinizin kurgusal gücünü sonunda kavrayabildim. Kısa bir süre önce, kendi içlerinde çok önemli olmayan, ama bana göre bastırma kuramının getirdiğinden başka her tür yorumu dışlayan birkaç örnekten ha-

berdar olma fırsatım oldu. Bunlarla karşılaşmaktan keyif aldım; çünkü büyük ve güzel bir kavramın, gerçeklikle uyumlu olduğunun ortaya çıkması her zaman keyiflidir.

En içten dileklerim ve derin saygılarımla,
A. Einstein

Not: Lütfen bunu yanıtlamayın. Bu mektubu yazmaktan aldığım haz benim için yeterlidir.

Viyana, 3.5.1936

Verehrter Herr Einstein:

Zarif mektubunuza yanıt vermeme boşuna itiraz ettiniz. Yargınızdaki değişimi –ya da en azından bir değişim başlangıcını– işitmekten ne kadar memnun olduğumu söylemek zorundayım. Eğer doğru değillerse, yani büyük ölçüde doğruluk içermiyorlarsa gerçekte onlarda hayran olunacak ne olduğunu kendime sık sık sormama karşın, bana yalnızca kibarlık nedeniyle "hayran" olduğunuzu ve öğretilerimin çok azına inandığınızı elbette her zaman biliyordum. Bu arada, eğer öğretilerim daha yüksek oranda hata ve çılgınlık içerseydiler bana daha iyi davranılırdı, siz de böyle düşünmüyor musunuz? Benden o kadar gençsiniz ki, benim yaşıma geldiğinizde sizi "yandaşlar"ımdan biri saymayı umut edebilirim. Bunu o zaman bilemeyeceğim için vereceği memnuniyeti şimdiden tahmin ediyorum. (Aklımdan geçeni biliyorsunuz: *ein Vorgefühl von solchem Glück geniesse ich*, vb.)[1]

In herzlicher Ergebenheit und unwandelbarer Verehrung [içten bağlılığım ve değişmez saygılarımla]

Ihr
Freud

Doğum gününde Freud'un en çok hoşlandığı ya da en azından önemsediği olay Thomas Mann'ın kendisini ziyaret etmesiydi. Mann, 8 Mayıs-

[1] "İçime doğan o yüce an işte bu
Ve şimdi en yüce anın neşesini yaşa" (*Faust*, V. Sahne)

ta, *Akademische Verein für Medizinische Psychologie* huzurunda etkileyici bir konuşma yaptı. O ay aynı konuşmayı, farklı yerlerde, beş ya da altı kez tekrarladı ve altı hafta sonra, 14 Haziran Pazar günü konuşmasını, bunun söylentiler yoluyla anladığından çok daha iyi olduğu yorumunda bulunan, Freud'a okudu. Ama Freud diğer gösterilerden etkilenmemişti: "Viyanalı meslektaşlar da doğum günümü kutladılar ve bunu yaparken ne kadar zorlandıklarına ilişkin her türlü işareti dışavurdular. Eğitim Bakanı, kibar bir biçimde, resmi olarak beni tebrik etti, ama kamulaştırma tehdidi altında olan Avusturya gazetelerinin bu cana yakın eylemden söz etmesi yasaklanmıştı. Burada ve yurtdışında yazılan pek çok makale itirazlarını ve nefretlerini yeterince açık bir biçimde ifade etti. Böylece dürüstlüğün dünyadan tamamen yok olmadığını gözlemleme fırsatım oldu."

Freud'a ulaşan çok sayıda armağan arasında Thomas Mann, Romain Rolland, Jules Romains, H. G. Wells, Virginia Woolf, Stefan Zweig ve 191 başka yazar ve sanatçı tarafından imzalanmış bir konuşma vardı. Mann, doğum gününde bu armağanı bizzat kendisi sundu.

Elbette pek çok kişisel ziyaretçi de vardı. Bunlardan biri Freud'a kendisini nasıl hissettiğini sordu ve şu yanıtı aldı; "Seksen yaşında bir adamın kendisini nasıl hissettiği konuşulacak bir konu değil."

Aynı günlerde Freud, Amerikan Psikiyatri Birliği, Amerikan Psikanaliz Birliği'nin, Fransız Psikanaliz Derneği'nin, New York Nöroloji Derneği'nin ve Kraliyet Tıbbi Psikoloji Birliği'nin Onursal Üyesi seçildi.

Her şey bir yana, şimdiye kadar gerçekleşmiş en üst düzey tanınma anlamına gelen ve en fazla önem verdiği şey olan Kraliyet Derneği Muhabir Üyeliği vardı. Adı, benim eski bir hastam olan seçkin bir fizikçi tarafından önerilmişti ve o sırada dernek danışma kurulunda yer alan Wilfred Trotter'ın bana, bu önerinin yarattığı şaşkınlığı anlattığını hatırlıyorum. İçlerinden hiçbirinin onun çalışmalarını yakından bilme-

mesine karşın, hepsi de belli belirsiz Freud'dan söz edildiğini duymuşlardı. Ama Trotter'ın her komiteyi ikna edecek bir yolu vardı.

Ancak hiçbir üniversite Freud'a fahri bir unvan vermedi; yaşamındaki bu türden tek ödül, yaklaşık otuz yıl önce Massachusetts Clark Üniversitesi tarafından verilmişti.

Mayısta, Freud ve Lou Salomé son kez mektuplaşarak, yirmidört yıl süren bir yazışma dönemini kapattılar. Bunu izleyen Şubat ayında Lou Salomé öldü. Freud ona büyük bir hayranlık ve "tuhaftır ki, en ufak bir cinsel çekim belirtisi olmaksızın" sevgi beslerdi. Onu, Nietzsche ile arasında tek gerçek bağ olarak tanımladı.

Freud, Arnold Zweig'ın onun yaşamöyküsünü yazmaya niyetlendiğini öğrendiğinde çok şaşırmış ve tedirgin olmuştu. Yazacak çok daha yararlı şeyler bulunduğunu söyleyip bunu yapmasını kesin bir biçimde yasakladı. Freud'un yaşamöyküsel yazılar konusundaki görüşleri kesinlikle çok aşırıydı ve şunları ekledi: "Yaşamöyküsel malzeme bulunmadığından ya da bulunsa bile kullanılamayacağından bir yaşamöyküsü yazmayı üstlenen herkes kendisini yalana, gizlemeye, ikiyüzlülüğe, boş övgülere, hatta kendi kavrayış eksikliğini bile saklamaya bağlar. Doğruluk ulaşılabilir bir şey değildir; insanoğlu onu hak etmez ve Prens Hamlet 'eğer hak etmişse kim bir dayaktan kaçar ki' diye sorduğunda haklı değil miydi?" Ama ben bu korkunç belirleme karşısında bile işimi yapmaya devam edeceğim.

Freud, Avusturya'nın geleceğinin Nazilerle birlikte inşa edileceğinden giderek daha fazla emin olmaya başlamıştı – ancak özellikle düşündüğü insanlar (hatalı bir biçimde) daha ılımlı olacaklarını sandığı Avusturya Nazileriydi. Ve şu yorumda bulundu; "Benim için perdenin kapanışını çok daha az üzüntüyle bekliyorum."

Temmuzda Freud, olağanüstü acı veren iki ameliyat geçirdi ve 1923'teki ilk ameliyattan sonra ilk kez, kesin bir kanserin varlığı saptandı. Beş yıldır doktorlar kanser öncesi dokuları çıkararak bunu sa-

vuşturuyorlardı, ama bundan böyle düşmanın kendisiyle yüz yüze geldiklerini ve habis dokunun sürekli yinelemesini beklemek durumunda olduklarını biliyorlardı.

Bundan sonraki olay, 2 Ağustostaki Marienbad Kongresiydi. Bu yer, kendisine acil ihtiyaç duyulduğunda Anna Freud'un babasından çok uzakta olmaması için seçilmişti. Başkanlık konuşmamda Çekoslovakya'yı, totaliter devletlerle çevrelenmiş bir özgürlük adası olarak tanımladım ve bu devletler hakkında –Nazilerin İngiltere istila edilir edilmez "temizlenecek" olanları içeren kara listesine girmeme neden olan– bazı açıklamalarda bulundum. Eitingon Kongreden önce –sekseninci doğum gününde hazır bulunamamıştı– Freud'u ziyaret etti ve ben de bundan kısa bir süre sonra aynı ziyareti yaptım; Bu, onsekiz ay sonraki göç krizine kadar Freud'u son görüşümdü.

13 Eylülde, sessiz bir biçimde Freudların altın evlilik yıldönümü kutlandı. Oliver dışında, yaşayan dört çocuğun tümü oradaydı. Marie Bonaparte'a, tipik kısa ve öz geçiştirmesiyle şunları söyledi: "Evlilik sorununa getirilmiş, gerçekten kötü olmayan bir çözümdü ve karım bugün hâlâ nazik, sağlıklı ve etkin."

Anna'nın, Pichler'in kanser yayılması olduğunu düşündüğü, ama daha sonra böyle olmadığı anlaşılan, bir başka şüpheli leke bulması nedeniyle yıl sonu Freud için bir diğer kötü dönemdi. "12 Aralık Cumartesi günü Pichler, kendisine şüpheli görünen yeni bir lekeyi dağlamak zorunda olduğunu söyledi.[1] Bunu gerçekleştirdi ve bu kez mikroskobik inceleme bunun yalnızca zararsız bir doku olduğunu gösterdi, ama reaksiyon dehşet vericiydi. Her şey bir yana, şiddetli bir acı ve bunu izleyen günlerde hiçbir şey yememe olanak vermeyen ve bir şeyler içerken büyük bir sorun yaratan korkunç bir biçimde kilitlenmiş bir ağız. Yanağımda tuttuğum sıcak su şişelerini her yarım saatte bir değiştirerek analizlerimi sür-

[1] Bu, o sıralardaki bu türden pek çok deneyimden yalnızca biriydi.

dürdüm. Kısa dalga tedavisi beni biraz rahatlatıyor, ama bu rahatlık uzun sürmüyor. Bu yaşam biçimine bir hafta daha katlanmam gerektiği söylendi.[1] Çektiğim acı sırasında Jo-fi'nin,[2] sanki her şeyi anlıyormuş gibi bana ne kadar sevecen davrandığını görmeni isterdim."

Eğitim Bakanımız, Liberal dönemdeki gibi belli dayanakları olmayan dayanaksız bilimsel çalışma yapma günlerinin son bulduğunu açıklayan resmi bir bildiri yayımladı; bundan böyle bilim, Hıristiyan-Alman *Weltanschauung*'uyla [dünya görüşü] uyumlu olarak çalışmak zorunda. Bu bana güzel günler vaat ediyor! Tıpkı sevgili Almanya'da olduğu gibi!"

Yukarıda sözü edilen ameliyat, o yılların uzun süren eziyeti sırasında Freud'un, Pichler'i şaşırtan bir biçimde "Artık devam edemem" diye haykırdığı tek örnekti. Ama cerrahın çelik sinirleri ameliyatı tamamlamasını sağladı ve bu yaşanan tek itirazdı.

1937 Ocağında, Freud yeni bir kayıp yaşadı; son yedi yılda çok bağlandığı dişi köpeğini yitirdi. Kendisi gibi hayvanları çok seven Marie Bonaparte'la çoğu kez sırlarını paylaşırdı. Yalnızca bir ay önce, 6 Aralıkta şunları yazmıştı:

> Atina'dan yolladığın kart ve Topsy kitabının taslağı henüz geldi. Çok sevdim; çok etkileyici bir biçimde gerçek ve doğru. Elbette analitik bir çalışma değil, ama bu yapıtın ardında, analistin doğruluğu ve bilgiyi arayışı sezilebilir. Topsy (ya da benim Jo-fi'm) gibi bir hayvanı bu kadar derinden sevebilmemize ilişkin dikkate değer durum için gerçek nedenler sunuyor: ikircikliklik taşımayan sevgi, uygarlığın katlanılması son derece zor çatışmalarından kurtulmuş bir yaşamın sadeliği, kendi içinde eksiksiz bir varoluşun güzelliği. Ve organik gelişimdeki uzaklığa karşın, yine de yakın akrabalık, yadsınamaz bir biçimde birbirine ait olma duygusu var. Jo-fi'yi okşarken, müziğe çok yakın olmamama karşın, genellikle kendimi *Don Juan*'dan bir arya (Octavio) olduğunu fark ettiğim bir melodiyi mırıldanırken bulurum:

---

[1] Ancak çok daha uzun sürdü.

[2] Chow chow.

İkimizi de dostluğun bağı sarıyor, ...

Sen, ellidört gibi genç bir yaşta sık sık ölümü düşünmekten kaçınamazken, benim seksen buçuk yaşında, bir yandan dinlenme ihtiyacı ve daha fazla yaşamanın getireceği yeni acıların korkusu ile, öte yandan hâlâ bağlı olduklarımdan ayrılmanın acısını beklemek arasındaki çatışma içinde işkence çekerek, babamın ve erkek kardeşimin, hatta daha da ileri olan annemin yaşına ulaşmaktan korkmama şaşamazsın.

Ancak Jo-fi, iki büyük yumurtalık kisti nedeniyle ameliyat olmak zorundaydı. Ameliyat başarılı geçmiş gibi görünüyordu, ama iki gün sonra aniden öldü. Bunun üzerine, köpeksiz yapamayacağını düşünen Freud, Jo-fi'nin kıskançlığı nedeniyle dört yıl önce Dorothy Burlingham'a vermek zorunda kaldığı Lün adlı bir diğer chow chow'u geri aldı.

Yine bu ay, daha ilerde Freud'un kişiliği ve çalışmasına ilişkin bilgimiz için önemli sonuçları olan bir başka olay daha gerçekleşti. Marie Bonaparte ona, Fliess'e yazdığı mektupları ele geçirdiğini bildirmişti. Freud hemen şu yanıtı verdi: "Fliess yazışmaları olayı şaşırmama neden oldu. Ölümünden sonra dul eşi, onun bana yazdığı mektupları geri istemişti. Bunu kayıtsız şartsız kabul ettim, ama mektupları bulamadım. Onları yok mu ettim, yoksa akıllıca davranarak sakladım mı hâlâ bilmiyorum. ... Yazışmamız, tahmin edemeyeceğin kadar samimiydi. Eğer yabancı ellere geçseydi bu çok rahatsız edici olurdu. Bu nedenle onları ele geçirmen ve her türlü tehlikeye karşı koruman senin olağanüstü inceliğin oldu. Yalnızca sana yüklediği harcama için üzgünüm. Bedelinin yarısını ödemeyi teklif edebilir miyim? Eğer adam doğrudan bana gelseydi bunları kendi başıma satın almam gerekecekti. Bunlardan, sözde gelecek kuşakların haberdar olmasını istemem." Bu önemli mektupların sonraki yazgısı daha o zamandan çizilmişti.

Martta Freud, Nazi egemenliğinin yaklaşmasından giderek daha fazla endişeleniyordu. "Siyasi durum çok daha kasvetli bir hal alıyor gibi görünüyor. Diğer konularda olduğu gibi psikanaliz için de uğursuz sonuçlara neden olacak Nazi istilasını engelleme olanağı yok. Tek umudum

onu görecek kadar yaşamayacak olmam."

Janet'nin damadı olan Fransız analist Edouard Pichon, Janet'nin Freud'u aramasının mümkün olup olmadığını sormak için Freud'a mektup yazdı. Freud'un bu konuda Marie Bonaparte'a söyledikleri şunlardı: "Hayır, Janet'yi görmeyeceğim. Onu, psikanalize ve kişisel olarak bana karşı adil davranmamakla ve bunu asla düzeltmemekle suçlamaktan kendimi alamam. Nevrozların cinsel etiolojisinin yalnızca Viyana gibi bir kentin ortamından doğabileceğini söyleyecek kadar aptaldı. Daha sonra Fransız yazarları tarafından, onun konferanslarını dinlediğim ve görüşlerini çaldığım iftirası yayıldığında, Charcot döneminde onu hiç görmediğim ya da adını duymadığım için tek bir sözcükle bu türden konuşmalara son verebilirdi: bu sözcüğü asla dile getirmedi. Bilinçdışının *une façon de parler* [konuşmanın bir yönü] olduğu şeklindeki ifadesinden bilimsel düzeyi konusunda bir fikir edinebilirsin. Hayır, onu görmeyeceğim. Başlangıçta, iyi olmadığım ya da artık Fransızca konuşamadığım ve elbette kendisinin de tek kelime Almanca anlamadığı bahanesiyle onu kabalıktan korumayı düşündüm. Ama bunun tersini yapmaya karar verdim. Onun adına özveride bulunmak için hiçbir neden yok. Dürüst olmak gerekirse mümkün olan tek bir şey var; kabalık oldukça yerinde olacak."

Freud, o gün kötü bir otit [kulak iltihabı] nöbeti geçirmesine karşın, Grinzing'deki eve gitmek için 30 Nisanda Viyana'dan ayrıldı. Ay sonunda, bu kez damariçi evipan[Φ] enjeksiyonuyla, sayısız ameliyatlarından bir diğeri için bir kez daha Auersperg Sanatoryumu'ndaydı. Ancak genel olarak bakıldığında hem yaz hem de sonbahar oldukça rahat geçti ve Freud, etrafındaki hoş manzaradan oldukça keyif aldı.

Kasımda Stefan Zweig'a aşağıdaki mektubu yazdı.

[Φ] Heksabarbiton'un tescil ismi –yn.

Viyana, 17.XI.1937

Lieber Herr Doktor:

Değerli mektubunuzun bana daha çok haz mı yoksa acı mı verdiğini söylemek zor. Tıpkı sizin gibi ben de, içinde bulunduğumuz zaman nedeniyle üzülüyorum. Bulduğum tek avuntu, az sayıda birkaç kişiyle birlikte, bizler için aynı şeylerin değerli kaldığının kesinliği içinde, aynı tartışılmaz değerlere ait olma duygusu. Ama güzel işiniz yoluyla savunmaya geçebilmenize dostça bir biçimde haset duyabilirim. Bu çok daha yararlı olabilir! *Macellan*'ınız[Φ] beni şimdiden çok keyiflendirdi.

Sizin de söylediğiniz gibi işim arkamda uzayıp gidiyor. Daha sonraki çağların onu nasıl değerlendireceğini kimse tahmin edemez. Kendi adıma ben o kadar da emin değilim; kuşku asla araştırmadan ayrılamaz ve benim, doğruluğun bir parçasından daha fazlasını kazıp çıkarmadığım kesin. Yakın gelecek benim psikanalizim için de karanlık görünüyor. Her koşulda, hâlâ yaşamam gereken haftalar ya da aylarda hoş bir şey yaşamayacağım.

Düşündüğümün oldukça tersine, neredeyse yakınacak kadar ileri gittim. İstediğim şey, çılgın dalgaların boşuna dövdüğü, denizdeki bir kaya gibi hayranlık uyandırmak değil, insanca bir biçimde size yaklaşmaktı. Ama meydan okumam, sessiz kalsa bile, yine de meydan okumadır ve *impavidum ferient ruinae.*[1]

Beni yeni, güzel ve cesur kitaplarınızdan çok uzun süre mahrum bırakmayacağınızı umarım.

Mit herzlichen Grüssen

Ihr alter

Sig. Freud

Φ *Macellan*, Stefan Zweig, Kabalcı Yayınevi, Temmuz 2002.

1 "Yıkılan harabeler onu dehşete düşürmeyecektir" (Horace).

31

LONDRA–SON

NAZİLERİN 1 Mart 1938'de Avusturya'yı istila etmesi, Freud'un, atalarının yılgınlıkla pek çok kez yürüdükleri yolu izleyerek yabancı topraklara gitmek üzere evinden ayrılmasının işaretiydi. Ama bu kez, herhangi bir başka bir yerdekinden daha iyi karşılanacağı bir toprağa gidiyordu. Yaşamındaki pek çok anda böyle bir adım atmayı düşünmüş ve çoğu kez de bunu yapmaya davet edilmişti. Ama doğasının derinlerindeki bir şey böyle bir karara her zaman direnmişti ve bu son ve kritik fırsatta bile bu konuda hâlâ son derece isteksizdi.

Bu isteksizliğin gücünü ve sonuna kadar Viyana'da kalmaya kararlı olduğunu son birkaç yılda ne kadar sık ifade ettiğini bilen biri olarak sonuçtan pek umutlu değildim. Ama istiladan birkaç gün sonra, artık neredeyse Freud ailesinden biri haline gelen Dorothy Burlingham'la bir ve Paris'teki Marie Bonaparte'la üç telefon konuşması yaptım; böylece Freud'u kararını değiştirmeye ikna etmek için son bir çabada bulunmaya karar verdim. O sıralarda henüz Viyana'ya giden bir uçak yoktu, ama 15 Martta, Prag'a kadar giden bir uçağa bindim ve orda, yolculuğu tamamlamamı sağlayan, tek kanatlı bir uçak buldum. Viyana'ya vardığımda beni bekleyen manzara yeterince üzücüydü. Havaalanına Alman askeri uçakları yığılmıştı ve gökyüzü sürekli olarak Viyanalılara gözdağı veren bu uçaklarla doluydu. Sokakları kükreyen tanklar ve "Heil Hitler" diye bağıran insanlar doldurmuştu, ama bunların çoğu, Hitler'in bu amaçla yolladığı trenler dolusu ithal Almandı. Anna Freud'un benimle temasa geçtiği yer olan eşimin kardeşinin evine gittikten sonra, onun önerisi üzerine ilk olarak, uluslararası niteliğini vurgulamamın yararı olacağını umduğumuz *Verlag* tesislerine gittik. Merdivenler ve odalar kamalar ve tabanca-

larla donanmış hain bakışlı gençlerle doluydu, Martin Freud tutuklanmış olarak bir köşede oturuyordu, Nazi "yetkilileri" bir çekmecede bulunan küçük kasayı saymakla meşguldü. Konuşmaya başlar başlamaz ben de tutuklandım ve (kendilerine benim için özel takdim mektupları yazılan) İngiliz Konsolosluğu'yla görüşmeme izin verilmesini istediğimde söylenenler, Hitler'in başarısından sonra ülkemin saygınlığının ne kadar düştüğünü gösterdi. Ancak bir saat sonra serbest bırakıldım ve Freud'un evine doğru yola koyuldum.

Bu arada orada tuhaf bir sahne yaşanmaktaydı. Ev, aynı SA† çetesi tarafından istila edilmiş ve bunlardan iki ya da üç tanesi zorla yemek odasına girmişlerdi. Bayan Freud, insanların acil durumlarda yaptığı gibi, bu olaya kişiliğinin en önemli özelliğiyle yanıt vermişti. En konuksever tavrıyla, kapıdaki nöbetçi askeri oturması için davet etmişti; sonradan söylediğine göre, evinde bir yabancının ayakta durduğunu görmeyi hoş bulmamıştı. Bu olay, Bayan Freud'un bir sonraki hareketiyle daha da artan bir utanca neden oldu. Evin idaresi için ayrılan parayı alarak yemek sırasında çok kullandığı şu sözcüklerle masanın üstüne koydu: "Beyler kendileri halledebilirler mi?" Daha sonra Anna Freud onları kasanın yanına götürdü ve onu açtı. Ganimet 6000 Avusturya şiliniydi (yaklaşık 300 £). Güçsüz ve zayıf bir figür kapıda göründüğünde, küçük çaplı hırsızlık kariyerlerini sürdürme şanslarını tartışıyorlardı. Kapıdaki kişi, karışıklığın uyandırdığı Freud'du. Her Eski Ahit peygamberini kıskandıracak alev alev bakışlarla bir kaşlarını çatma biçimi vardı ve aşağılayıcı çehresinin yarattığı etki konukların yenilgisini tamamladı. Başka bir gün geleceklerini söyleyerek hızla kaçtılar. Bir hafta sonra Gestapo geldi ve siyasi, yani Nazi karşıtı belgeler aradıklarını iddia ederek odaları ayrıntılı bir biçimde araştırdılar; ancak dikkat çekicidir ki, Freud'un odasına girmediler. Ayrıldıklarında yanlarında Anna Freud'u da götürdüler.

† *Sturmabteilung*'un [saldırı birliği] kısaltması. Nazilerin siyasal savaş birliği –yn.

Eve ulaştıktan hemen sonra Freud'la içten bir konuşma yaptım. Korktuğum gibi, Viyana'da kalmayı aklına koymuştu. Dünyada yalnız olmadığı, yaşamının pek çok insan için değerli olduğu şeklindeki ilk iddiama bir iç çekişle şu yanıtı verdi: "Yalnız. Ah bir yalnız olsaydım, uzun zaman önce yaşamla işimi bitirmiştim." Ama söylediklerimin etkisini kabul etmek zorundaydı ve bunun ardından hiçbir yere gidemeyecek kadar güçsüz olduğundan şikâyet etti; insanın Avrupa trenlerinde yapmak zorunda olduğu gibi bir kompartımana bile tırmanamazdı. Bu yakınmanın kabul edilmemesi üzerine hiçbir ülkenin onun girişine izin vermeyeceğini ileri sürdü. Kesinlikle bu gerekçede bir gerçeklik payı vardı; o zamanlar bütün ülkelerin olası göçmenlere karşı ne kadar vahşi bir biçimde konuksevmez davrandıklarını anlamak günümüz insanı için oldukça olanaksızdır – işsizlik korkusu o kadar güçlüydü. Fransa, hiçbir özgürlük kısıtlaması olmadan yabancıları kabul eden tek ülkeydi, ama yaşamlarını Fransa'da kazanmamaları koşuluyla; eğer isterlerde, Fransa'da açlıktan ölmeye gelebilirlerdi. Freud'dan yalnızca, İngiltere'ye döndüğümde, onun durumunda bir istisna yapılıp yapılamayacağını sormama izin vermesini rica edebildim. Bunun ardından son açıklaması geldi. Anavatanını terk edemezdi; bu, görevinden kaçan bir asker gibi davranmak olurdu. Gemisini asla terk etmeyen, ama gemisinin onu terk ettiği, *Titanik*'in ikinci kaptanı Lightoller benzetmesini kullanarak bu tutumuna başarıyla karşı koydum ve bu sonuçta kabul etmesini sağladı.

Bu ilk ve olasılıkla en güçlü engeldi. İkincisi, yani İngiltere'de yaşama izni elde etme konusunda oldukça umutluydum ve olayların gösterdiği gibi haklı çıktım. Üçüncü engel, yani Nazileri Freud'u bırakmaya ikna etme konusunda hiçbir şey yapamadım, ama büyük adamların genellikle, bildiklerinden daha çok dostları olur – hatta yüksek mevkilerde bile. O sıralarda Amerika'nın Fransa Büyükelçisi olan W. C. Bullitt, Başkan Roosevelt'in kişisel dostuydu ve ona hemen, müdahale etmesini rica eden bir telgraf çekti. Dünyadaki hassas konumu nedeniyle Birleşik Devletler Baş-

kanı'nın, bir başka ülkenin iç işlerine karışmadan önce iki kez düşünmesi gerekiyordu, ama Roosevelt, Dışişleri Bakanı'nın, Viyana'daki Maslahatgüzarı Bay Wiley'e bu konuda elinden geleni yapma talimatını yollamasını sağladı ve Bay Wiley, kendi güçlerinin sınırı içinde yapabileceği her şeyi yaptı. Paris'te Bullitt, Almanya'nın Fransa Büyükelçisi Graf von Welczeck'e başvurdu ve eğer Naziler Freud'a kötü davranırlarsa bunun dünya çapında nasıl bir skandala neden olacağını hiç de belirsiz olmayan sözcüklerle anlattı. Bir kültür adamı ve bir hümanist olarak Welczeck'in ikna edilmeye ihtiyacı yoktu ve konuyu, en yüksek Nazi yetkililerinin önüne götürmek için hemen harekete geçti. O sıralarda *Duce* ile yakın temasta olan Edoardo Weiss, Mussolini'nin de ya doğrudan Hitler'e ulaşan ya da Viyana'daki elçi aracılığıyla bir *démarche* [diplomatik girişim] yaptığını anlattı. Bu, Hitler'in, Avusturya'nın ele geçirilmesindeki cömertliği nedeniyle Mussolini'ye içten minnettarlık duyduğu anda olmuştu.

Böylece iki ateş arasında kalan Almanlar başlangıçta kafalarına koyduklarını yapma konusunda kararlı olmalarına karşın, Freud'a çıkış izni vermeyi reddetme riskini göze alamadılar.

Viyana'da geçirebildiğim birkaç gün telaş içinde geçti. Müller-Braunschweig, psikanalitik ortamı tasfiye etmek amacıyla, bir Nazi komiserinin eşliğinde Berlin'den Viyana'ya geldi. Ancak 13 Martta, Viyana Derneği yönetim kurulu, her üyenin mümkünse ülkeden kaçmasının ve Dernek merkezinin Freud'un yerleştiği yere taşınmasının kararlaştırıldığı bir toplantı düzenledi. Freud'un bu konuda söyledikleri şöyleydi: "Kudüs'teki Tapınağın Titus tarafından yıkılmasından sonra Rabbi Jochanan ben Sakkai, Torah çalışması için Jabneh'te bir okul açmak için izin istedi. Bizler de aynı şeyi yapacağız. Eninde sonunda tarihimizden, geleneğimizden ve bazılarımızın da kişisel deneyimlerinden eziyete alışkınız" dedikten sonra gülerek ve Richard Sterba'yı göstererek ekledi; "bir istisna hariç." Ancak Sterba, Yahudi meslektaşlarının yazgısını paylaşmaya karar verdi ve İsviçre'ye gitmek için iki gün sonra Viyana'dan ayrıldı;

Alman analistlerin, geri dönerek Viyana Enstitüsü'nün ve kliniğinin başkanı olmasına ilişkin sahte önerilerini kesin bir biçimde reddetti. Böylece Almanlar için üzerine atlayacakları bir kemik parçası bile kalmamıştı, dolayısıyla *Verlag*'ın tüm mal varlığını bir yana bırakırsak, Derneğin kütüphanesine el koymakla yetinmek zorunda kaldılar.

17 Martta Marie Bonaparte Paris'ten geldi ve acil bir görev olan İngiltere'de izinleri alma işi için Viyana'dan ayrılmamı kolaylaştırdı. O dönemde İçişleri Bakanı, aynı özel paten kulübüne üye olmamız nedeniyle uzaktan tanıdığım Sir Samuel Hoare'du; Viyana'ya yazdığım mektuplarda, kimliğinin gizlenmesi gereken bu kişiden "paten arkadaşım" olarak söz etmemin nedeni buydu. Ama böylesine kritik bir durumda olası her tür desteği sağlamak daha iyiydi ve yalnızca iki yıl önce Freud'a bir paye veren Kraliyet Derneği bu desteklerden en etkilisi olarak görünüyordu; toplumsal ya da siyasal işlere karıştıkları ender durumlarda, söyledikleri belli bir saygıyla dinleniyordu. Bu nedenle 22 Martta Londra'ya vardığımda ilk işim, derneğin danışma kurulunda yer alan Wilfred Trotter'dan, o dönemde Kraliyet Derneği'nin başkanı olan ünlü fizikçi Sir William Bragg'a yazılmış bir takdim mektubu almak oldu. Onu ertesi gün gördüm ve hemen bana İçişleri Bakanı'na yazılmış bir mektup verdi. İlk kez olmasa da, ünlü bir bilim adamının dünyevi konularda ne kadar saf olabileceğini görmek beni şaşırtmıştı. Şunu sordu: "Gerçekten Almanların Yahudilere karşı kötü davrandıklarını mı düşünüyorsunuz?"

Bundan sonra sıra İçişleri Bakanlığı'na geldi. Beni rahatlatan, ama hiç de şaşırtmayan bir biçimde, Sir Samuel Hoare hiç çekinmeden iyiliksever niteliklerini sergiledi ve Freud, ailesi, hizmetçileri, kişisel doktorları ve aileleriyle birlikte öğrencilerinden birkaçı için, çalışma izni de dahil olmak üzere bütün izinleri doldurmam için kayıtsız şartsız yetki verdi.

Bundan sonra geriye, çok daha zor olan, Nazilerden çıkış izni alma işi kalmıştı. Ardından, yaklaşık üç aylık –elbette Viyana'da bekleyenler için çok daha zor geçen– kaygılı bir bekleyiş dönemi geldi. Freud mümkün

olan her şeyi yapan sıcakkanlı bir avukatı, Dr. Indra'yı tutmuştu. Naziler tarafından karmaşık mali sorunlar da dahil olmak üzere işleri denetlemesi için atanan ve ateşli bir antisemit Nazi olan Komiser Dr. Sauerwald'ın da şans eseri yararlı olduğu görüldü ve bunun garip bir nedeni vardı. Üniversitede, yaşamı boyunca Freud'un Yahudi dostlarından biri olarak kalan Profesör Herzig'in yanında kimya dersi almıştı ve ona karşı büyük bir saygı ve sevgi beslemekteydi. Söylediğine göre, bu duyguları şimdi Freud'a yöneltmişti. Sauerward, Freud'un yurtdışında para bulundurduğunu bilmesine karşın, kendini tehlikeye atarak, Freud ülkeden çıkana ve kişisel eşyaları gönderilene kadar bu durumu gizledi; bundan sonra Freud, Nazilerin, paranın kendilerine teslim edilmesine ilişkin isteklerini güvenli bir biçimde reddedebildi.

Marie Bonaparte ve Anna Freud, Freud'un tüm evrak ve yazışmalarını elden geçirdiler ve Londra'ya götürülmeye değer bulmadıklarını yaktılar. Zorunlu olan *Unbedenklichkeitserklärung*'u (!) vermeden önce Nazi yetkilileri, hayali bir gelir vergisi olan *Reichsfluchtsteuer*[1] ve benzeri başlıklar altında, Freud için ödenmesi güç olan büyük miktarlarda para talep ettiler. Eğer bu parayı alamazlarsa kütüphane ve koleksiyonunu kamulaştırmakla tehdit ettiler. Bu nedenle Marie Bonaparte borç olarak bir miktar Avusturya şilini verdi.

Soruşturma son derece ayrıntılı bir biçimde ilerledi. Örneğin, Naziler Martin Freud'un, tarafsız bir ülke olan İsviçre'de bir *Gesammelte Schriften* stoku bulundurduğunu öğrendiklerinde, onun ve babasının, bunların neredeyse törenle yakılacakları Viyana'ya geri getirilmesi için emir vermeleri konusunda ısrar ettiler. Freud'un banka hesabı da elbette kamulaştırılmıştı.

Amerika Maslahatgüzarı Bay Wiley olup bitenleri dikkatle izledi. Yukarıda anlatılan ilk Nazi baskının akşamı Freud'u aradı ve Anna Freud'un

[1] Reich'tan çıkış vergisi.

tutuklanmasında telefonla araya girip biraz etkili oldu. Viyana'dan Paris'e yolculuğu sırasında bir Amerikan Ortaelçilik görevlisi Freud'a eşlik etti. Bunun resmi mi, yoksa rastlantısal mı olduğunu bilmiyoruz, ama rahatlarını sağlamak için yolculuk boyunca elinden gelen her şeyi yaptı.

Martin Freud, sorgulama için sık sık Gestapo Karargahı'na çağrılıyordu, ama hiçbir zaman gece boyunca alıkonulmadı. Daha ciddi olanı, Anna Freud'un Gestapo tarafından tutuklandığı ve tüm gün gözaltında tutulduğu gündü. Kesinlikle Freud'un yaşamındaki en karanlık gün buydu. Dünyadaki en değerli varlığının ve aynı zamanda bu kadar bağımlı olduğu kişinin, çoğunlukla yaşandığı gibi, işkence görme ya da bir toplama kampına yollanma tehlikesi içinde olabileceği düşüncesi katlanılmazdı. Freud bütün günü, duygularını yatıştırmak için bir aşağı bir yukarı volta atarak ve art arda puro içerek geçirdi. Anna o akşam saat yedide eve döndüğünde artık daha fazla soğukkanlı kalamayacak durumdaydılar. Ancak o gün, yani 22 Martta günlüğünde yalnızca şu kısa ve anlamlı kayıt bulunur: "Anna *bei Gestapo*."[Φ]

O yıllarda baba ve kızı arasında, alışılmışın oldukça dışında yakın bir ilişki gelişmişti. Aşırı duygusallığı çağrıştıran şeylerden ikisi de hoşlanmıyorlardı ve sevgi konularında eşit ölçüde içe kapanıktılar. Aralarında hüküm süren şey, derin bir sessizlikle sağlanan anlayış ve sempatiydi. Karşılıklı anlayışları olağanüstü bir şey olmalıydı – en derin düşüncelerin ve duyguların hafif bir jestle aktarıldığı, nitelik açısından neredeyse telepatik, sözsüz bir iletişim. Kızının sadakati, babasının bu sadakati takdir edişi ve bunun yarattığı minnettarlık kadar mutlaktı.

Sıkıcı bekleme dönemlerinde zaman öldürmenin pek çok yolu vardı. Freud kitaplarını elden geçirdi, Londra'ya götürmek istediklerini seçti, artık istemediklerini elden çıkardı. Bu kitaplar birkaç yıl önce bir kitapçı dükkânında bulundu ve New York Derneği, kütüphanesine eklemek üzere

---

[Φ] Anna, Gestaponun yanında –yn.

bunları satın aldı. Freud, Londra haritasını dikkatle inceledi ve bu konuda rehber kitaplar okudu. O ve Anna, Anna'nın yaklaşık onsekiz ay önce başladığı, Marie Bonaparte'ın kitabı *Topsy*'nin çevirisini tamamladılar. Daha sonra Anna Freud, Israel Berlin'in *Bilinçdışı* adlı kitabını ve Freud da, Samuel Butler üzerine bir bölümü çevirdi. Bu, uzun zaman önceki Charcot ve Bernheim çevirilerinden bu yana Freud'un bu türden ilk çalışmasıydı. Ayrıca yazışmalar da vardı. Bana şunları yazdı:

> Bana ve Anna'ya yazdığın iki mektup bugün geldi. O kadar canlandırıcıydılar ki, hiçbir dış nedenle değil, yalnızca bir iç itkiyle hemen sana yazmak için harekete geçtim.
>
> Bizim, hareketlerinde dışavuran derin ve içten duyguları takdir etmeksizin, senin yalnızca görevini yapmayı arzuladığına inandığımız kanısında olabileceğin düşüncesiyle bazen altüst oluyorum. Bunun böyle olmadığı, senin cana yakınlığını takdir ettiğimiz, ona güvendiğimiz ve ona tümüyle karşılık verdiğimiz konusunda sana güvence veririm. Bu, duygularımın tek ifadesi, çünkü sevgili dostlar arasında pek çok şey açık olmalı ve anlatılmasına gerek kalmamalı.
>
> ... Ayrıca günde bir saat, "defedilmemiş bir hayalet" gibi bana işkence yapan Musa'm üzerine çalışıyorum. Tüm iç ve dış sorunlara karşın bu üçüncü bölümü bitirip bitiremeyeceğimi merak ediyorum. Şimdilik buna inanamıyorum. Ama *quien sabe* [kim bilir]?

Çıkış izni alma şansının daha da arttığı mayıs ayında Freud, Londra'daki oğlu Ernst'e şunları yazdı:

> Bu karanlık günlerde bizleri neşelendiren iki beklenti var: sizlere katılmak ve özgür ölmek.[1] Kimi zaman kendimi, yaşlılık günlerinde oğullarının Mısır'a götürdüğü ihtiyar Yakup'la karşılaştırıyorum. Sonucun aynı, yani Mısır'dan çıkış, olmamasını umalım. Ahasuerus[2] için bir yerlerde dinlenme zamanı.

---

[1] Bu son sözcükler İngilizce yazılmıştı.

[2] Gezgin Yahudi.

Biz yaşlı insanlar, görülmeyi bekleyen yeni vatanın sorunlarıyla başa çıkmayı ne kadar başaracağız. Bu konuda bize sen yardım edeceksin. Kurtuluşla karşılaştırıldığında hiçbir şeyin önemi yok. Elbette Anna için kolay olacak ve bu belirleyici bir unsur, çünkü 73 ile 82 yaşları arasında olan biz üçümüz için bütün bu girişimin pek bir anlamı yok.

Ailenin yolculuk izni alan ilk üyesi, Dorothy Burlingham'ın hemen sanatoryumdan alıp Londra'ya kadar eşlik ettiği Minna Bernays'tı; Viyana'dan 5 Mayısta ayrıldılar. Freud'un en büyük oğlu Martin (karısı ve çocukları Paris'teydi) ve (kocasıyla birlikte) kızı Mathilde Hollitscher annebabalarından önce yola çıkmayı başarmışlardı.

Freud, tamamlanması gereken karmaşık formalitelere yönelik olarak alaylı tutumunu sürdürdü. Bir çıkış vizesi almasının koşullarından biri şöyle bir belgeyi imzalamasıydı: "Ben Prof. Freud, Avusturya'nın, Alman Reich'ı ile *Anschluss*'undan [birleşme] sonra Alman yetkililerinin, özellikle de Gestaponun, bilimsel ünüm nedeniyle bana tümüyle saygılı ve ince davrandığını, tamamen özgür olarak yaşayıp çalışabilmem, istediğim her biçimde etkinliklerimi sürdürebilmem konusunda tüm ilgililerden tam bir destek gördüğümü ve herhangi bir şikâyet için en ufak bir neden bile olmadığını bu vesileyle doğrularım." Nazi komiseri bu belgeyi getirdiğinde kuşkusuz Freud elbette bunu imzalama konusunda hiçbir vicdan azabı duymadı, ama şu şekilde bir cümle eklemesine izin verilip verilemeyeceğini sordu: "Gestapoyu herkese içtenlikle önerebilirim."

Bu kaygı dolu günlerde bile Freud'un diğer insanlara yönelik anlayışlılığı onu terk etmedi. Josef Breuer'in en büyük oğlu olan Robert Breuer'in dul eşi Hanna Breuer, göç etmek için yardımını istediğinde hemen Hanna'nın kızı Marie'ye kendisini görmeye gelmesini söyledi. Ona karşı çok kibardı ve Brill'in, gerekli Amerikan belgelerini aileye yollamasını sağladı.

Kaygılı bekleyiş 4 Haziranda son buldu, Freud, kızı ve karısıyla birlikte tüm gerekli belgeler ve çıkış vizelerini almış olarak, yetmişdokuz

yıl oturduğu ve çok bağlı olduğu kentten son kez ayrıldı. Yanlarında iki kadın hizmetçi vardı. Biri başından beri aile ekonomisini ayakta tutan ve dikkat çekici bir kişiliğe sahip olan Paula Fichtl'di.

Böylece Freud'un Viyana'daki uzun yıllarının hikâyesi son bulur.

Ertesi sabah üçte Orient Ekspres'le [Doğu Ekspresi] Fransa sınırını geçtiler ve bir daha asla bir Nazi görmek zorunda kalmayacakları düşüncesiyle rahat bir soluk aldılar. Beklenmedik bir apandisit krizi, Freud'un hekimi olan Dr. Schur'u onlara eşlik etmekten alıkoymuştu, ama Anna'nın bir arkadaşı olan Dr. Josephine Stross yorucu yolculukta onun boşluğunu mükemmel bir biçimde doldurdu. Paris'te Marie Bonaparte, Büyükelçi Bullitt, Harry Freud ve yolculuklarının son evresinde onlara eşlik edecek olan Ernst Freud tarafından karşılandılar. Marie Bonaparte'ın güzel ve konuksever evinde oniki harika saat geçirdiler ve Bonaparte, Freud'a, altınlarının güvencede olduğunu bildirdi. Tedavüldeki paranın değerinin tümüyle eridiği yüksek enflasyonu yaşadığı için Freud, gelecekteki felaketlere karşı önlem olarak bir miktar altın para saklamıştı. Marie Bonaparte onu güvenli bir biçimde ülke dışına çıkaramazdı, bu nedenle Viyana'daki Yunan Elçiliği'nin bu parayı kuryeyle Yunanistan Kralı'na göndermesini sağladı, Kral da kısa bir süre sonra onu Londra'daki Yunan Elçiliği'ne aktardı.

Gece gemiyle Dover'a geçtiler; sonradan Kraliyet Mührü'nden sorumlu Lord olan Lord De La Warr onların diplomatik ayrıcalığa sahip olmalarını sağladığı için burada ya da Londra'da bagajları aranmadı. Demiryolu yetkilileriyle birlikte, kameraları ve meraklılardan ya da karşılamaya gelenlerden oluşan büyük kalabalığı atlatmak için trenin Victoria garına alışılmadık bir platformdan girmesini de sağladı. Güney Demiryolu Şefi ve Victoria İstasyon Şefi tarafından karşılandılar. Freud'un büyük çocukları Mathilde ile Martin ve elbette ben ve karım da hazır bekliyorduk; bu yeniden buluşma sahnesi heyecan vericiydi. Benim arabama

binerek hızla kaçtık ve gazete muhabirlerinin bizi yakalaması biraz zaman aldı; Ernst ve Anna, bagajları toplamak için orada kaldılar. Buckingham Sarayı ve Burlington House'dan geçerek Piccadilly Alanı'na, oradan da Regent Caddesi'ne vardım, Freud merakla her işaret levhasına dikkat ediyor ve onu karısına gösteriyordu. İlk durak, Ernst Freud'un kalıcı bir ev ararken kiraladığı Elsworthy Yolu 39 numaraydı.

Onu taşıması için çeşitli dozlarda nitrogliserin ve striknin gerekmesine karşın, Freud'un kalbi yolculuğa beklenenden daha iyi dayanmıştı.

Paris'ten Londra'ya gece yolculuğu süresince Pevensey'de karaya çıktığını düşlemişti. Bunu oğluna anlattığında, Pevensey'in Fatih William'ın 1066'da ayak bastığı yer olduğunu açıklaması gerekti. Bu durum üzgün bir mültecinin durumuna benzememektedir ve aslında İngiltere'de kendisine sunulacak olan neredeyse kraliyet düzeyinde payelerinin habercisidir.

Freud, yolculuğun yarattığı sıkıntıları gayet iyi atlattı; kısa bir zaman sonra bahçede küçük gezintiler yapabiliyordu. Bu bahçe Primrose Tepesi'ne bitişikti, önünde Regent Parkı ve kentin uzaktaki manzarası uzanıyordu. Freud eve vardığında bahçeye ilk girişinde kollarını havaya kaldırdı ve bana şu ünlü sözünü söyledi: "Neredeyse 'Heil Hitler' diye bağıracağım." Uzun kış ve bahar boyunca Viyana'daki dairesine hapsolduktan sonra bu hoş manzaraya geçiş onu çok keyiflendirdi ve büyük mutluluk anları yaşadı. Buna İngiltere'de gördüğü ve kuşkusuz onun için beklenmedik olan içten kabulün gerçekten önemli kanıtları da eklendi. Gelişinden iki gün sonra yazdıkları şöyledir:

> Burada yazılacak çok şey var; çoğu hoş, bazılarıysa çok hoş. Victoria Garı'ndaki, sonra da bu ilk iki günün gazetelerindeki karşılama çok iyi ve aslında fazla coşkuluydu. Çiçeklere gömüldük. İlginç mektuplar geldi: üç imza toplayıcısı, dinlendiğimde portremi yapmak isteyen bir ressam ve benzerleri ... Sonra İngiliz grubundan, Yahudi derneklerinin çoğu üyesinden ve bazı bilim adamlarından gelen tebrikler; *pièce de resistance* [temel taşı] Cleveland'dan gelen ve "tüm inançların ve mesleklerin yurttaşları"nca

imzalanmış dört sayfalık uzun bir telgraf, her türden vaatler birlikte, evimizi orada kurmamız için saygılı bir teklif. (Çoktan yerleştiğimizi bildirmemiz gerekecek!) Son ve İngiltere'ye özel bir şey olarak, yalnızca İngiltere'ye geldiğimiz ve barış ve huzur içinde olduğumuz için ne kadar mutlu olduklarını söylemeyi arzulayan yabancılardan gelen sayısız mektup. Sanki bizim sorunumuz gerçekten onların da sorunuymuş gibi. Söylenecekleri tüketmeden bu şekilde saatlerce yazabilirim.

Birkaç gün boyunca gazeteler Freud'un gelişinin fotoğrafları ve dostça anlatımlarla doluydu; tıbbi dergiler, "hoş geldin" diyen kısa başmakaleler yayımladılar. *Lancet* şöyle yazdı: "Öğretileri kendi dönemlerinde, Darwin günlerindekinden çok daha keskin tartışmalar ve çok daha üzücü düşmanlıklar yarattı. Şimdi, yaşlılığında, hangi Okuldan olursa olsun, ona borçlu olduğunu kabul etmeyen çok az sayıda psikolog vardır. İlk kez net bir biçimde düzenlediği kavramlardan bazıları, kendisinin, insanın katlanılamaz doğruya doğal tepkisi olarak gördüğü kasıtlı kuşkuculuk seli karşısında güncel felsefeye yaklaştı." *British Medical Journal* şöyle dedi: "Büyük Britanya tıbbı, ülkesinin Profesör Freud'a bir sığınak sunmasından ve onun burayı yeni yuvası olarak seçmesinden gurur duyacaktır."

Freud'un Viyana'dan yollanan koleksiyonunu alıp alamayacağı konusundaki belirsizliği paylaşan insanlardan, değerli antikalardan oluşan armağanlar bile gelmişti. Taksi şoförleri nerede yaşadığını biliyordu ve banka müdürü onu şu cümleyle selamladı: "Hakkınızda her şeyi biliyorum."

Ama yine de yaşanan tümüyle katışıksız bir mutluluk değildi. Minna'nın ağır hastalığının ve kendi kalbinin durumuna ilişkin kaygısının dışında onu etkileyen başka duygular da vardı. Tam İngiltere'ye geldiği gün Eitingon'a şunları yazdı: "Kurtulduğum hapishaneyi her zaman çok sevdiğim için serbest kalmanın zafer duygusu çok güçlü bir biçimde yas ile karışıyor."

Bildiğim kadarıyla yaşamında, bu duyguyu kabullendiği tek olay buy-

du. Tam tersine, Viyana'dan hiç hoşlanmadığına ilişkin sayısız ima vardır. Bu kadar gizli tutulan derin sevgi, onun ayrılmayı düşünmeyi sürekli olarak reddedişinin bir açıklaması olsa gerek.

Freud köpeği Lün'ün değişmeyen arkadaşlığını çok özledi. Lün, kuduza karşı katı İngiliz kuralları nedeniyle altı ay Londra'nın batısındaki Ladbroke Grove'da karantinada tutuldu. Freud, Londra'ya gelişinden dört gün sonra ve pek çok başka fırsatta onu ziyaret etti. Bu ayrılık döneminde, Lün'ün yerini doldurması için Freud'a Jumbo adlı küçük bir *Pekinese* verilmişti, ama Jumbo kendi türünün alışkanlıklarını sürdürerek, neredeyse yalnızca, beslenmesini sağlayan Paula'ya bağlandı.

Onlara Londra'da bakma olanağı bulunmadığı için Freud'un, yaşlı dört kız kardeşini, Rosa Graf, Dolfi Freud, Marie Freud ve Paula Winternitz'i geride bırakması gerekmişti, ama Nazi tehlikesi yaklaştığında Freud ve erkek kardeşi Alexander, Naziler el koymadıkları takdirde o yaşta bu bayanlara yetecek bir miktar olan 160.000 Avusturya şilinini (yaklaşık 8000 £) Viyana'ya yolladılar. Yılın sonuna doğru Marie Bonaparte onları Fransa'ya getirmeye çalıştı, ama Fransız yetkililerden izin almayı başaramadı. Yahudilere yönelik eziyetler henüz başlangıç evresinde olduğu için Freud'un, onların rahatı konusunda kaygılanmak için özel bir nedeni yoktu. Ve neyse ki yazgılarını asla öğrenmedi; yaklaşık beş yıl sonra yakıldılar.

Aile geçici olarak kiraladıkları evde uzun süre kalamayacaktı, bu nedenle başka bölgelere dağılmak zorunda kaldılar. Freud, karısı ve kızı, evleri hazırlanana kadar kalma niyetiyle, 3 Eylülde, Warrington Crescent'teki Esplanade Hotel'e gittiler. Ama aynı dönemde önemli bir komplikasyon ortaya çıkmıştı. Ağustos ortasında yarada yeni bir şüpheli leke saptanınca Schur, Viyana'dan Pichler'i getirtmeyi önerdi. Freud buna karşıydı ve Pichler'in eski bir asistanı olan ve şimdi Londra'da bulunan George G. Exner'e ve acı verici diyatermi tedavisini öneren radyolog Gotthold Schwarz'a danıştılar. Ancak Freud bir süre için kendisini iyi

hissetti ve birkaç hastayı tedavi etmeye devam etti.

Elsworthy Road'dan ayrılmadan birkaç gün önce Freud'a, söz konusu şüpheli lekenin yok olduğunu, ancak yerine bir başkasının çıktığı söylendi. Schur, Exner ve bir radyum uzmanı olan Carter Braine yeni bir ameliyatın gerekli olduğuna karar verdiler; otele taşınmasından yalnızca dört gün sonra Freud bir cerrahi kliniğine nakledildi. O akşam onu ziyarete gittim ve rahatsızlığa daha iyi erişilebilmesini sağlamak için yanağı kesmeye karar verdikleri için onu ilk kez tıraşlı gördüm. Pichler her şeye karşın Viyana'dan getirilmişti ve ertesi sabah, yani 8 Eylülde, iki saat onbeş dakika süren ameliyatı o yaptı; bir sonraki gün Viyana'ya döndü. Bir ay sonra yazdığı bir mektupta Freud, 1923'teki ilk ameliyattan sonraki en ağır ameliyatın bu olduğunu yazdı. Hâlâ çok güçsüz ve yorgun olduğunu, yazma ve konuşmada zorluk çektiğini söyledi. Doktorlar bir kemik nekrozu çıkar çıkmaz, altı haftada iyileşeceğini söylediler. Ancak üç ay sonra bile bu henüz gerçekleşmemişti ve Freud bunun, doktorların kendisini yatıştırmak için uydurdukları bir aldatmaca olduğunu düşünmeye başladı. Kasım sonunda bile, birkaç mektup dışında, en sevdiği uğraş olan yazmaya dönememişti. Bu ağır ameliyatın etkilerinden hiçbir zaman gerçekten tam olarak kurtulamadı ve giderek daha fazla güçsüzleşti.

Bayan Freud ve hizmetçi Paula 16 Eylülde, Maresfield Gardens 20 numaradaki kalıcı eve yerleşti. Freud, Anna'yla birlikte 27 Eylülde onlara katıldı ve evden çok hoşlandı. Onu uzun süre kiralamayacak biri için fazla iyi, ama gerçekten güzel bir ev olduğunu söyledi. Evin arkasında geniş bir bahçe vardı, bahçenin tarhları çiçeklerle doluydu ve kenarlarında bodur çalılar vardı; yüksek ağaç sıraları onu komşu evlerden ayırıyordu. Freud burada olabildiğince çok zaman geçirdi, kendisine, bir tenteyle gölgelenen rahat bir sallanan koltuk sağlanmıştı. Sevdiği özel eşyalarla dolu olan muayene odası, Fransız pencereleriyle doğrudan bahçeye açılıyordu – bir yıl sonra öldüğü nokta. Oğlu Ernst tüm resimleri ve antika dolaplarını, Viyana'da mümkün olduğundan daha geniş bir dağılımla,

olası en faydalı şekilde yerleştirmişti ve Paula'nın belleği, Freud'un masasının üzerindeki çeşitli nesneleri eski yerlerine yerleştirmesini sağladı, böylece geldiği zaman oraya oturur oturmaz kendisini evinde hissedecekti. Tüm mobilyaları, kitapları ve antikaları 15 Ağustosta, güvenli bir biçimde Londra'ya ulaştı ve geniş muayene –ya da çalışma– odasındaki her şey, çok sevdiği özel eşyalarının en iyi biçimde sergileneceği şekilde ayarlanmıştı.

Arnold Zweig, Freud'un daima zaman kaybı olarak karşı çıktığı bir iş olan, ona bir Nobel Ödülü kazandırma yolunda, yine boşuna olacak, bir diğer girişimde bulunuyordu – çok sayıda girişimin sonuncusu. "Nobel hayaliyle heyecana kapılmana izin verme. Bir Nobel Ödülü kazanmayacağım o kadar kesin ki. Karar üzerinde etkili olan yetkililer arasında psikanalizin çok sayıda gerçek düşmanı var ve hiç kimse benden, onlar görüşlerini değiştirene ya da ölene kadar dayanmamı bekleyemez. Bu nedenle Nazilerin Viyana'da tüm parama el koymaları ve oğlum ve damadımın yoksulluğu nedeniyle bu ödül sayesinde gelecek paranın hoşuma gidecek olmasına karşın, Anna ve ben insanın her şeye sahip olması gerekmediği konusunda uzlaştık ve benim ödülden, onun da ödülü almak için Stockholm'e gitmesinden vazgeçmeye karar verdik. Nobel Ödülü'ne dönersek: Resmi çevrelerin, ödülü bana vererek, Nazi Almanya'sına karşı böylesine kışkırtıcı bir meydan okumada bulunmayı kabul etmeleri beklenemez."

İlk günlerdeki ziyaretçiler arasında H. G. Wells, Musa kitabını basması için Freud'a yalvaran Yahudi tarihçi Profesör Yahuda, Prens Loewenstein, Arnold Höllriegel, R. Bermann, Stefan Zweig, ünlü antropolog Profesör Malinowski ve ziyaretinden özellikle memnuniyet duyulan, Freud'un çok değer verdiği ünlü Siyonist lider Chaim Weizmann'dan söz edilebilir. Malinowski, Sosyoloji Enstitüsü'nün, 17 Hazirandaki bir toplantısında kabul edilen ve Freud'un gelişini kutlayan kararı ona sundu.

23 Haziranda, daha önce yalnızca Kral'a yapılan son derece özel bir zi-

yaret gerçekleşti. Kraliyet Derneği'nin üç sekreteri, Sir Albert Seward, Profesör A. V. Hill ve Bay Griffith Davies, imzalaması için Freud'a derneğin resmi tüzüğünü getirdiler. Bu, Freud'un çok zevk aldığı bir toplantı oldu. Ona, pek çok diğer bilim adamının yanı sıra Isaac Newton ve Charles Darwin'in de imzalarını içeren büyük kitabın bir kopyasını sundular.

19 Temmuzda Zweig, Freud'u ziyaret etmesi için Salvador Dali'yi getirdi ve ünlü ressam gerçeküstü açıdan Freud'un kafatasının bir salyangozu andırdığını belirterek hemen onun bir eskizini çizdi! Daha ilerde bu ziyareti kendi özyaşamöyküsünde anlattı ve yaptığı iki resmi bastı. Ertesi gün Freud, Stefan Zweig'a şunları yazdı:

> Dünkü ziyaretçiyi getirdiğin için sana gerçekten teşekkür borçluyum. Çünkü şimdiye kadar, görünürde beni koruyucu azizleri olarak benimseyen gerçeküstücüleri (şöyle diyelim, alkolde olduğu gibi %95) saf aptallar olarak kabul etme eğilimindeydim. Dürüst fanatik bakışları ve yadsınamaz teknik ustalığıyla bu genç İspanyol benim değerlendirmemi değiştirdi. Aslında bu resimleri nasıl yarattığını analitik olarak araştırmak son derece ilginç olurdu.
>
> Diğer konuğuna, yani konuk adayına[1] gelince, arzusunun gücünü sınamak ve daha büyük ölçekte gönüllü özveri sağlamak için onun işini zorlaştırmayı düşünüyorum. Psikanaliz, kazanılmak isteyen, ama hiçbir direnç göstermezse kendisine daha az değer verileceğini bilen bir kadın gibidir. Eğer senin J. düşünerek çok fazla zaman harcarsa daha sonra başka birine, Jones'a ya da kızıma gidebilir.
>
> Giderken bazı şeylerini, eldivenler ve benzerlerini bıraktığın söylendi. Bunun tekrar gelme sözü anlamına geleceğini biliyorsun.

Uluslararası Psikanaliz Kongresi, 1 Ağustosta, Paris'te toplandı; bu, birkaç yıl için toplanan son Kongreydi. Avrupalı ve Amerikalı meslektaşlar arasında, başta amatör analizi sorunu üzerinde olmak üzere, keskin

[1] Şair Edward James.

görüş ayrılıkları bu Kongrede ortaya çıktı. Uygun bir çözüm bulmak için her iki gruptan da birer komite oluşturuldu. Avrupa komitesi, 4 Aralıkta Freud'un evinde toplandı ve o da bu toplantıda hazır bulunup çok iyi bilinen görüşlerini açıkladı. Yine Freud'un hazır bulunduğu, ama bu kez fazla katkıda bulunamayacak kadar hasta olduğu ikinci toplantı 20 Temmuz 1939'da gerçekleşti. İki kıta arasındaki ilişkiler düzeldiği zaman tüm program yaklaşan savaş nedeniyle rafa kaldırıldı. Bu, Eitingon'un katıldığı son toplantıydı; Freud'a, sonuncusu olduğu ileride anlaşılacak olan ziyaretini gerçekleştirmek üzere Londra'ya geçti ve sonra Filistin'e döndü.

Freud'un Londra'ya gelişinde, genelde Y.I.V.O kısaltmasıyla bilinen Yahudi-Alman Bilimsel Enstitüsü Komitesi ona saygılarını sunma arzularını dile getirdiler;[1] hemen şu yanıtı verdi:

> Selamlarınızı almak beni son derece mutlu etti. Sizinki de dahil olmak üzere her dine karşı tutumumun önemli ölçüde olumsuz olmasına karşın, Yahudiliğimi memnuniyetle ve onurla kabul ettiğimi kuşkusuz bilirsiniz.
>
> Viyana'daki son olayların etkisinden ve yolculuğumun yorgunluğundan bir ölçüde kurtulur kurtulmaz sizleri görmekten memnun olacağım.

Bu görüşmeyi gerçekleştirmek için çeşitli girişimlerde bulundu, ama 7 Kasım 1938'e kadar sağlığı buna izin vermedi. Freud, *Musa ve Tektanrıcılık* konusundaki görüşlerini ve bunları yayımlamama konusunda Yahudi kaynaklarından aldığı uyarıları uzun uzun anlattı. Ama kendisi için doğruluk kutsaldı ve bir bilim adamı olarak onu dile getirme hakkından vazgeçemezdi. Bu bağlamda bir mektup yazdı: "Biz Yahudiler her zaman tinsel değerlere saygı göstermeyi bildik. Birliğimizi düşünceler yoluyla koruduk ve onlar sayesinde bu güne kadar yaşadık."

Bunu izleyen ağustosta Freud –ölmeden bir hafta önce– Londra Y.I.V.O.'nun başkanı olarak, ölen Dr. Moses Gaster'in yerine geçmeye

---

[1] 1919'dan beri bu kuruluşun Viyana şubesinin onursal başkanıydı.

davet edildi. Yanıtı şöyleydi: "*Musa ve Tektanrıcılık* kitabımın Yahudi çevrelerinde yarattığı etkin muhalefet nedeniyle, böylesine güçlü bir adımın biçimde toplumun gözü önüne getirilmesinin Y.I.V.O.'nın yararına olacağından kuşkuluyum. Kararı sizlere bırakıyorum."

Yıl sonunda, günde dört analiz yapabilecek kadar iyileşmişti ve birkaç kesinti dışında, sondan kısa bir süre öncesine kadar bu sayıda analizi sürdürmeye devam etti. İngiltere'nin havası bile o sonbaharda kötü ününe ters bir biçimde davrandı ve Freud'un gördüğü sıcak kabule katkıda bulundu. Kasımda, 20 derecelik haziran sıcakları hüküm sürüyordu ve Freud'un bahçesinde keyifle "tıpkı mayıs gibi" dediğini hatırlıyorum. Ancak aralık sonlarında sıcaklık 5 dereceye kadar düşmüştü ve eski günlerdeki gibi bir "beyaz" Noel yaşanıyordu.

Freud ameliyatından önce, Musa kitabının üçüncü bölümüne son şeklini verebilmeyi başarmıştı; kitap ağustosta Amsterdam'da basıldı; bu Almanca basım bir sonraki yaza kadar yaklaşık 2000 adet satıldı.

Son yıllarının bir diğer ürünü olan *Psikanaliz Taslağı* asla tamamlanamadı. Freud, daha yıllar önce bu türden bir kısa sunum yazmaya niyetliydi, ama 1928'de benim küçük *Psikanaliz* kitapçığım çıktığında bundan o kadar memnun kaldı ki, kendisini benzer bir kitap yazma derdinden kurtardığım için bana teşekkür etti. Ancak şimdi bu niyeti yeniden canlanmıştı, ama bu kez çoğunlukla boş zamanlarında bir şeylerle meşgul olma amacındaydı. Kitaba, Viyana'daki bekleme döneminde başladı ve eylülde altmışüç sayfa yazmıştı. Sürekli, yeni bir görüş içermeksizin yalnızca tekrarlama yazmaktan ne kadar utanç duyduğunu söylüyor ve bunun bir ölü doğum olacağını umuyordu. Bu çalışma ölümünden sonraki yıl yayımlandı ve aslında oldukça değerli bir katkıdır.

Yine Freud'un ölümünden sonra yayımlanan bir makale daha vardır: 1937 yılının başında yazılan "Egonun Yarılması ve Savunma Süreci." Kısa, ama önemli bir makaledir. Freud, egoyu bölünmez bir sentez olarak değerlendirmenin hata olduğunu ileri sürdü; erken çocukluk döneminde

gerçekliğe yönelik tutum söz konusu olduğunda onun yarılmasının olası olabileceği durumlar vardı ve bu yarılma yıllar içinde derinleşebilirdi. Bunun nasıl gerçekleşebileceğini göstermek için bir vaka hikâyesinden bir bölüm anlattı.

Sona yaklaştık. Artık kaygı verici olan şey, son iki yılda ortaya çıkan şüpheli bölgelerin kanser öncesi lökoplakiler değil, bizzat kanserin kesin olarak habis yinelemeleri olduğunun anlaşılmasıydı. 1938 yılbaşında Schur, Freud'un varlığından kuşkulanmaya başladığı bir kemik nekrozu çıkardı ve bu, onu oldukça rahatlattı. Ama bu sırada bir şişkinlik oluştu ve yavaş yavaş giderek kötüleşen bir görünüm aldı. 1939'un Şubat ayı başında, Exner'i tanı konusunda ikna edememesine karşın, Schur bunun bir yineleme olduğundan emindi. Kanser konusunda dönemin en büyük otoritesi olan Wilfred Trotter'ın çağrılmasına karar verildi. Onu, en son kırkbir yıl önce Salzburg Kongresinde karşılaştığı Freud'la tanıştırmak için getirdim. 10 Şubatta ve sonra da 21 ve 24 Şubatta Freud'u kontrol etti, ama o da tanıdan emin değildi ve daha fazla incelenmesini önerdi. Schur ve Anna umutsuzdular. Yıllar boyunca yaptıkları günlük gözlemler onları bu konuda, hiçbir yabancının olamayacağı biçimde, uzmanlaştırmıştı. Schur acil olarak Pichler'e yazdı ve o da 15 Şubatta yanıt vererek önce elektro-pıhtılaştırma ve sonra da radyum tedavisi önerdi. Paris'teki Curie Enstitüsü'nün başkanı Profesör Lacassagne getirilmiş ve 26 Şubatta hastayı muayene etmişti. Ancak radyum tedavisini desteklemiyordu. Yapılan biyopsi kesinlikle habis bir yineleme olduğunu ortaya çıkardı, ama cerrahlar bunun erişilmez bir noktada olduğuna ve artık yeni bir ameliyatın uygun olmadığına karar verdiler. Böylece artık vaka ölümcül bir kimliğe büründü, "ameliyat edilemez, iyileştirilemez kanser." Yolun sonu görünüyordu. Yalnızca hafifletici tedaviye devam edildi ve bu amaçla günlük röntgen ışını uygulamasına başvuruldu. Lacassagne, bu işlem için gerekli olan özel düzenlemeleri denetlemek üzere 12 Martta tekrar Pa-

ris'ten geldi. Tedavi için Dr. Neville Samuel Finzi'nin Harley Street'teki evine gitmek aşırı yorucu oluyordu, ama tedavi, sorunu sınırda tutma konusunda belli ölçüde yararlı olmuştu.

Freud durumunu ve tedavinin kendisine, analiz oturumlarına devam edeceği birkaç haftalık bir yaşam sağlayacağını Eitingon'a anlattı. Ona yazdığı son mektup 20 Nisan tarihini taşıyor ve yalnızca birkaç satırdan oluşuyordu.

19 Martta, Freud'un en sevdiği öğrencilerinden biri olan Heinz Hartmann ona son bir ziyarette bulundu. Marie Bonaparte da kış sonunda pek çok kez Londra'ya gelmişti. Freud bu ziyaretlerden sonra ona şunları yazdı: "Bizlerle olduğu zamanlarda kendimi sana daha fazla veremediğim için ne kadar üzgün olduğumu tekrar söylemek istiyorum. Bir sonraki ziyaretinde belki de her şey daha iyi olur –tabii eğer savaş yoksa– çünkü acım son zamanlarda hafifledi. Henüz ziyaretime gelen Dr. Harmer, tedavinin, yaralı bölgenin görüntüsü üzerinde kesin bir etki yarattığını söyledi."

Marie Bonaparte 31 Marttan 1 Nisana kadar yine Londra'daydı ve bu ziyareti çok daha az neşeli bir mektup izledi.

> Uzun zamandır sana yazmadım ve kuşkusuz nedenini biliyorsun; el yazımdan da anlayabilirsin. Durumum iyiye gitmiyor; sorumluluğu, belirleyemediğim bir oranda, hastalığım ve tedavimin etkileri paylaşıyorlar. Çevremdeki insanlar beni bir iyimserlik havasıyla sarmaktan yorgun düştüler: kanser küçülüyor; tedavinin yarattığı tepkiler geçici. Bunlardan hiçbirine inanmıyor ve kandırılmaktan hoşlanmıyorum.
>
> Beni bırakamadığı için Anna'nın Paris Kongresine[1] gelmeyeceğini biliyorsun. Giderek kendime daha az ve ona daha çok bağımlı hale geliyorum. Acımasız gelişmeyi kısa kesecek başka bir hastalık çok iyi olurdu. Bu durumda mayısta seni görmeyi beklemeli miyim?...
>
> Seni içten selamlıyorum, düşüncelerim hep seninle.

[1] Fransızca Konuşan Analistler Kongresi.

Bonaparte, Freud'un, daha eğlenceli geçtiği görünen, son doğum günü için Londra'ya geldi ve üç gün kaldı. Freud bundan sonra şunları yazdı: "Hepimiz ziyaretinden özel bir keyif aldık ve S.'den[1] hiçbir şey getirmesen bile kısa bir süre sonra seni tekrar görme olasılığı harika."

"Bir düşün, Finzi o kadar memnun ki tedaviye bir hafta ara verdi. Yine de ben büyük iyileşmeyi fark etmedim ve daha öncekinde olduğu gibi şişliğin yine büyüyeceğini söylemeye cesaret ediyorum."

Marie Bonaparte, 2 Haziranda birkaç günlüğüne tekrar Londra'ya geldi ve bu yolculuktan sonra Freud'dan alacağı son mektubunu aldı: "Dünden önceki gün, yaşlı Tatoun'umuzun[2] ölümü nedeniyle başsağlığı dilemek ve bir sonraki ziyaretinde yeni yazıların hakkında anlatacaklarını merakla dinliyor olacağımı ve yapabileceğimi hissettiğim yerde bir iki sözcük ekleyeceğimi söylemek için uzun bir mektup yazmak üzereydim. Son iki gece yine acımasız bir biçimde beklentilerimi yıktı. Radyum bir kez daha acı ve toksik etkilerle beni kemirmeye başladı ve dünyam tekrar eski halini aldı – umursamazlık denizi üzerinde yüzen küçük bir acı adacığı."

Finzi beni kendi memnuniyetine inandırmaya çalışmayı sürdürüyor. Son şikâyetime şu sözcüklerle yanıt verdi: 'Sonunda sen de memnun olacaksın.' Böylece, benim isteğime bir ölçüde karşı çıkarak, beni umut etmeye ve bu arada acı çekmeye devam etmeye kandırmaya çalışıyor."

Freud henüz yaşamı sürüyorken, *Musa* kitabının İngilizce basımını görme konusunda çok istekliydi, bu nedenle kitabı çeviren eşim çok sıkı çalıştı ve kitap, Freud'u mutlu eden bir biçimde, martta basıldı. Hanns Sachs'a şunları yazdı: "Musa değersiz bir veda değil." Elbette H. G. Wells ve Einstein'ınki de dahil olmak üzere kitap hakkında pek çok mektup aldı.

---

[1] Paris'te Yunan antikaları satan Segredakei.

[2] Çok sevdikleri bir chow chow.

İngiliz Psikanaliz Derneği martta resmi bir ziyafet düzenleyerek, kuruluşunun yirmibeşinci yılını kutladı ve bu özel olay sayesinde Freud'dan son mektubumu aldım.

7 Mart 1939

Sevgili Jones:

Biz insanların geleceğe çok küçük bir önseziyle bakıyor olmamızı hâlâ tuhaf buluyorum. Savaştan kısa bir süre önce Londra'da bir psikanaliz derneği kurmaktan söz ettiğinde, çeyrek yüzyıl sonra bu derneğe ve sana bu kadar yakın yaşıyor olacağımı önceden göremedim, ayrıca bu kadar yakın olmama karşın toplantınızda yer almamamın mümkün olabileceğini ise hiç düşünemezdim.

Ama çaresizlik içinde, yazgının getirdiğini kabul etmeliyiz. Bu nedenle derneğinize uzaktan –ama yine de çok yakından– içten selamlarımı ve en sıcak dileklerimi yollamakla kendimi avutmalıyım. Geçmiş yılların olayları Londra'nın, psikanalitik hareketin temel mekanı ve merkezi haline gelmesine neden oldu. Dilerim bu görevi üstlenen dernek onu en muhteşem biçimde yerine getirir.

Ihr alter

Sigm. Freud

Burada imzasına adını eklemesinin nedeni, İngiltere'de yalnızca soyluluk unvanı taşıyan kişilerin tek adla imzaladıklarını öğrenmesiydi; bu, İngiltere'nin onu çok şaşırtan tuhaflıklarından biriydi.

20 Şubatta Arnold Zweig'a, durumundaki belirsiz gelişmenin bir özetini anlattığı bir mektup yolladı ve 5 Martta da son mektubunu yazdı. Bu mektupta, İngiltere yerine Amerika'ya göç etmesini önerdi. "İngiltere pek çok açıdan daha iyi, ama insanın buraya alışması zor ve senin yanında uzun süre kalmayacağım. Amerika bence bir cennet değil, ama çok fazla yeri ve çok fazla olanağı var ve sonunda insan ona ait olma noktasına geliyor. Einstein kısa bir süre önce bir dosta, Amerika'nın başlangıçta kendisine bir ülkenin karikatürü olarak göründüğünü, ama şimdi orada kendisini oldukça rahat hissettiğini söyledi. ... Onaltı yıldır yaşamımı pay-

laşmakta olduğum sevgili yaşlı kanserimin yeni bir yinelemesini yaşadığıma artık kuşku yok. Hangimizin daha güçlü olacağını o zamanlar tahmin edemezdik."

Nisanda Freud, dayanması son derece zor bir darbe aldı. Yargısına çok güvendiği ve kendisini ona adayan kişisel doktoru Schur'un özenli günlük bakımına çok bağımlıydı. Ama Schur şimdi acı verici bir ikilemle karşı karşıyaydı. Birleşik Devletler'e yerleşme hakkı kazanmıştı ve eğer kabul etmezse kendisinin ve çocuklarının geleceğini tehlikeye atmış olacaktı. Daveti kabul etmeye ve ilk vatandaşlığa kabul belgelerini alacağı Amerika'ya bir yolculuk yapmaya karar verdi. 21 Nisanda ayrıldı ve 8 Temmuzda geri döndü. Geçici olarak yerini Dr. Samet, sonra da Exner'le dönüşümlü olarak Dr. Harmer aldı. Yokluğunda, bu sürenin sonuna kadar hiçbir ciddi kötüleşme göstermeyen düzenli raporlar aldı.

Geri döndüğünde Freud'un durumunda büyük bir değişiklik gördü. Genel olarak çok daha kötü görünüyordu, kilo kaybetmişti ve bazı apati belirtileri gösteriyordu. Yanağında ve göz çukurunun altında bir kanserli ülserleşme başlamıştı. En iyi dostu, onu bunca zaman ayakta tutan derin uykusu bile artık onu terk ediyordu. Anna'nın, sayısız kereler lokal olarak orthoform uygulama görevini gece boyunca sürdürmesi gerekiyordu.

En son ziyaretçilerden biri, temmuzda, "ustam ve arkadaşım" olarak adlandırdığı insanla son olacağını bildiği vedalaşmayı yapmak için gelen ve Freud'un ilk analiz arkadaşlarından biri olan Hanns Sachs'tı. Yaptığı iki gözlem Sachs'ı özel olarak etkilemişti. Biri acı verici durumunun tüm sıkıntısına karşın Freud'un hiçbir şikâyet ya da sinirlilik belirtisi göstermemesiydi – yalnızca yazgısını tam olarak kabullenme ve ona boyun eğme. Diğeri ise, o zaman bile Amerika'daki durumla ilgilenebilmesi ve oradaki analitik çevrede yer alan kişiler ve son olaylar konusunda eksiksiz bir bilgiye sahip olduğunu göstermesiydi. Freud'un arzu edeceği gibi son ayrılıkları dostça, ama duygusal olmayan bir biçimde gerçekleşti.

Tüm iyi doktorlar gibi Freud da ilaç almaktan nefret ederdi. Bir kere-

sinde Stefan Zweig'a söylediği gibi; "Net olarak düşünememektense işkence içinde düşünmeyi tercih ederim." Ancak şimdi arada sırada, ölümünden önce kabul ettiği tek ilaç olan aspirini almaya razı olmuştu. Ve analiz çalışmasına devam etmeyi temmuz sonuna kadar bir biçimde başardı. 1 Eylülde Oliver'in kızı, torunu Eva onu son kez ziyaret etti; beş yıl sonra Fransa'da ölecek olan bu sevimli kızı özel olarak seviyordu.

Ağustosta her şey hızla baş aşağı gitti. Rahatsız edici bir belirti yaradan gelen tatsız bir kokuydu, öyle ki en sevdiği köpeği ziyaretine getirildiğinde odanın uzak bir köşesine sinip kaldı; bu, hasta adama, sona ulaştığını gösteren acıklı bir deneyimdi. Giderek güçsüzleşiyor ve zamanını, bahçedeki çiçekleri seyredebildiği çalışma odasındaki revirde geçiriyordu. Son güne kadar gazeteleri okudu ve dünya olaylarını izledi. İkinci Dünya Savaşı yaklaştığında, bunun Hitler'in sonu anlamına geleceğinden emindi. Savaşın başladığı gün, Freud bahçedeki divanında yatarken –sonradan yanlış olduğu anlaşılan– bir hava alarmı verildi; bunu oldukça sakin karşıladı. Elyazmalarını ve antika koleksiyonunu güvenceye almak için yapılan işler ilgiyle izledi. Ama bir radyo yayını bunun son savaş olacağını belirttiğinde ve Schur, buna inanıp inanmadığını sorduğunda yalnızca şu yanıtı verebildi: "Her koşulda benim son savaşım." Bir şeyler yemek onun için imkânsızdı. Okuyabildiği son kitap Balzac'ın *La Peau de chagrin*'iydi [Tılsımlı Deri] ve alaycı bir biçimde şunları söyledi: "Bu kitap tam benim için. Açlığı ele alıyor." Daha çok, kitapta çok dokunaklı bir biçimde anlatılan yavaş yavaş büzülmeyi, giderek küçülmeyi kastediyordu.

Ama tüm bu acının yanında asla en ufak bir sabırsızlık ya da sinirlilik belirtisi yoktu. Boyun eğme felsefesi ve değiştirilemez gerçeği kabullenme sonuna kadar galip geldi.

Kanser yanağı kemirip dışarı çıktı ve septik durum arttı. Yorgunluğu olağandışıydı ve sefaleti anlatılamaz ölçüdeydi. 19 Eylülde, ona hoşçakal demek için yanına gittim ve o uyuklarken adıyla seslendim. Gözlerini aç-

tı, beni tanıdı ve el salladı, sonra birçok anlama gelen oldukça etkileyici bir hareketle elini yana bıraktı: selam, veda, teslimiyet. Mümkün olan en yalın bir biçimde "Gerisi sessizlik" diyordu. Sözcüklere ihtiyaç yoktu. Bir saniye içinde tekrar uykuya daldı. 21 Eylülde Freud doktoruna: "Sevgili Schur, ilk konuşmamızı hatırla. O zaman, artık dayanamadığımda bana yardım edeceğine söz vermiştin. Şimdi bu yalnızca bir işkence ve artık bir anlamı yok." Schur elini tuttu ve ona, uygun olan ilacı vermeyi vaat etti; Freud teşekkür etti ve bir anlık kararsızlıktan sonra ekledi: "Anna'ya konuşmamızı anlat." Duygusallık ya da kendine acıma değil, yalnızca gerçeklik vardı.

Ertesi sabah Schur, Freud'a 0,021 gram morfin verdi. Freud gibi tükenmiş ve uyuşturuculara bu kadar yabancı olan biri için bu küçük doz yeterliydi. Gönül rahatlığıyla iç geçirdi ve huzur dolu bir uykuya daldı; gücünün sonuna geldiği açıktı. Ertesi gün, 23 Eylül 1939'da, gece yarısından hemen önce öldü. Uzun ve çetin yaşamı son bulmuş ve acıları bitmişti. Freud yaşadığı gibi öldü – bir gerçekçi gibi.

Freud'un bedeni 26 Eylül sabahı, Marie Bonaparte ve yurtdışından gelen Lampllar da dahil olmak üzere çok sayıda konuğun önünde Golders Green'de yakıldı ve külleri, en sevdiği Yunan kupalarından birinin içinde orada huzurla istirahat ediyor. Ailesi cenaze konuşmasını benim yapmamı istedi. Sonra Stefan Zweig, hiç kuşkusuz benimkinden daha etkili, ama o kadar derinden hissedilmesi mümkün olmayan uzun bir Almanca konuşma yaptı.

DİZİN

Abraham, Karl, 273, 323, 343, 361-9, 370, 372, 373, 384, 389, 397, 401-5, 411-5, 421, 424, 444, 445, 450-9, 461-5, 468, 470, 471, 472, 473, 476, 478, 480, 481, 484, 486-9, 490, 509, 526, 541, 544, 548, 550, 566, 574-6, 583-9, 591, 592, 594, 597, 598, 601, 602, 609, 610, 611, 616, 618, 621, 623, 625-8, 630, 632, 633, 636, 684
Adler, Alfred, 342, 343, 364, 379, 385, 386, 387, 389, 396, 401, 403, 416, 436-9, 440-6, 452, 455, 474, 529, 589, 594
Alexander, Franz, 602
Altıncı Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Hague), 548
Amerikan Nöroloji Birliği, 425
Amerikan Psikanaliz Birliği, 399, 554, 623, 688, 697
Amerikan Psikoloji Birliği, 382, 425, 640
Amerikan Psikopatoloji Birliği, 379, 391
Ames, T. H., 397, 587
Andreas-Salomé, Lou, 471, 472, 523, 656
Aristoteles, 60, 61
Arlt, 73
Aschenbrandt, Theodor, 93
Assagioli, 389, 392
Avustralya Tıp Kongresi, 392

B'nai B'rith Derneği, 313, 331, 498
Babinski, Joseph, 208, 230
Bacon, Francis, 49
Baginsky, Adolf, 90, 149, 210
Bamberger, von, 223, 224
Bastian, Charlton, 212
Bağımsız Psikanaliz Derneği, 440
Beethoven, 622
Beşinci Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Budapeşte), 489
Beşinci Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Dresden) [savaş nedeniyle yapılamadı], 455
Berchtesgaden, 315, 362, 376, 482, 651
Beregszászy, Dr. von, 225
Bergner, Alfred von, 243
Bermann, R., 718
Bernays ailesi
  Berman, 114
  Edward, 131
  Eli, 115, 116, 124, 126, 131, 142, 143, 144, 145, 153, 169, 377, 491
    Anna Freud'la evliliği, 116
  Emmeline, 126
  Isaac, 114

Louis, 156
Martha, 82, 83, 86, 87, 94, 97, 103, 105, 114, 116, 117, 118, 119, 121, 123, 124, 125, 126, 128, 168, 170
Michael, 114
Minna, 116, 117, 127, 129, 131, 136, 157, 158, 160, 168, 170, 171, 172, 183, 341, 414, 500, 523, 537, 596, 712, 715
Bernfeld, Siegfried, 620, 626, 644, 672
Bernhardt, 216
Bernhardt, Sarah, 181
Bernheim, 210, 228, 229, 230, 234, 711
Bettelheim, 201
Bibring, Edward, 563
Billroth, 73, 74, 79, 88, 104, 218
Binswanger, Ludwig, 343, 363, 389, 436, 449, 451, 509, 539, 608
Birinci Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Salzburg), 363
Bismarck, Otto von, 192, 193
Bleuler, Eugen, 357, 361, 363, 367, 369, 370, 372, 373, 388, 389, 421, 446, 451, 633
Blitzsten, Lionel, 623
Bloch, Ivan, 389
Blüher, Hans, 614
Boehm, Felix, 685, 686, 687
Bolşevizm, 540, 683
Bonaparte, Marie, 272, 520, 523, 541, 607, 649, 651, 653, 666, 667, 669, 677, 678, 683, 695, 699, 700, 701-4, 708, 709, 711, 713, 716, 723, 724, 728
Börne, Ludwig, 238
Braatz, 424
Bragg, Sir William, 708
Braine, Carter, 717
Brandes, Georg, 177, 625, 633
Braun, Ludwig, 89, 631
Brecher, Guido, 343
Brentano, 60, 61, 693
Breslau, 40, 296, 316, 331
Brettauer, Dr., 99
Breuer, Hanna, 712
Breuer, Josef, 8, 32, 65, 78, 83, 85, 88, 95, 104, 106, 150-2, 165-7, 171-3, 176, 179, 194, 198, 199, 211, 218, 219, 220, 227, 231-4, 241-6, 255, 260, 261, 271, 276, 279, 280, 282, 293, 330, 355, 423, 459, 529, 559, 602, 622, 633, 712
Brill, A. A., 343, 363, 367, 368, 377, 380, 382, 390, 397, 399, 400, 411, 421, 554, 555, 588, 590, 593, 596, 597, 600, 620, 623, 635, 640, 641, 645, 646, 653, 655, 667, 674-7, 686, 712
Broca, 211, 213, 257
Brouardel, 240
Brücke, Ernst, 53, 59, 60, 62-8, 71, 74-8, 81, 85-9, 86, 88, 89, 90, 93, 102, 119, 159, 166, 203,

205, 218, 278, 628
Brühl, Carl, 53
Brun, R., 216
Brunswick, Judge Mack, 669
Brunswick, Mark, 650
Brunswick, Ruth Mack, 650, 653, 663, 669
Bryan, Douglas, 414, 554
Budapeşte Hekimler Derneği, 389
Budapeşte Tıp Derneği, 420
Bullitt, W. C., 602, 661, 706, 713
Burckhardt (müdür), 336
Burckhardt (tarihçi), 313
Burrow, Trigant, 389, 399, 471
Büyük İskender, 46

Cajal, Ramon y, 70
Calderón, 177
Carmen, 181, 190, 312
Charcot, J. M., 65, 82, 88, 90, 107, 149, 152, 159, 166, 184, 186-8, 190, 197, 205-9, 210, 215-7, 221-8, 230-3, 240, 241, 254, 260, 262, 324, 600, 702, 711
Chrobak, 218, 240
Claparède, Edouand, 363
Clarke, Mitchell, 356
Claus, Carl, 59, 60
Collins, Joseph, 421, 425
Coquelin, 181
Cottage Sanatoryumu, 631, 648, 661
Cromwell, Oliver, 10, 50, 159, 182

Çek dili, 34, 194

Dachstein, 348
Dali, Salvador, 719
Dante, 324
Darkshevich, 181, 188, 206
Darwin, Charles, 53, 55, 56, 64, 430, 520, 715, 719
Daudet, Alphonse, 187, 189
Davidson, Andrew, 392
Deutsch, Felix, 605, 608, 609, 610, 612, 613
Deutsch, Helene, 601, 620
Dickens, Charles, 9, 167, 177, 178
Disraeli, 178
Dokuzuncu Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Homburg), 593, 623
Dora Analizi, 281, 346, 421, 427
Dördüncü Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Münih), 403
Dresden, 158, 180, 315, 357, 415, 455, 595, 667, 680
Du Bois-Raymond, Emil, 63
Dubois, 424
Dumas, Alexandre, 47

Eckstein, Emma, 523, 652
Eder, M. D., 400, 414
eşcinsellik, 690
Ehrmann, 202
Einstein, Albert, 600, 622, 629, 633, 637, 696, 724, 725
Eitingon, Max, 343, 358, 362, 389, 415, 458, 463, 464, 468, 470, 481, 485, 490, 535, 541-3, 547, 548, 550, 553, 556, 563, 585, 588, 591, 599, 602, 603, 609,

610, 624, 630, 631, 641, 645, 646, 648, 650, 652, 655, 664, 665-8, 672-7, 683-5, 689, 692, 695, 699, 715, 720, 723
Eliot, George, 178
Ellis, Havelock, 243, 355, 356, 392, 414, 544, 691
Erb, W., 227
Erdheim, Jacob, 668
Erlenmeyer, 106, 107
Esquirol, 81

Faenza, 315
Fechner, G. T., 218, 558
Federn, Paul, 343, 347, 400, 601, 615, 662, 687
Ferenczi, Sandor, 14, 15, 343, 360-2, 364, 367, 375-8, 380, 385, 386, 388, 389, 390, 391, 394-7, 404, 405, 406, 411, 413, 414, 418, 420, 427, 438, 447, 448, 451, 453-5, 457, 459, 460-2, 464-8, 470-9, 480-9, 490, 492, 493, 507, 510, 534, 535, 537, 539, 540-4, 549, 550, 553, 555, 556, 563, 565, 566, 574-9, 580, 581, 583-7, 589, 591-3, 596, 598, 599, 601, 602, 604, 609, 615-8, 624, 630, 631, 635, 636, 639, 640, 641, 645-7, 649, 651, 655, 656, 660, 661, 669, 670-2, 675-9, 680, 681, 684
Ferrier, Sir David, 202
Ferstel, Marie, 319
Fichtl, Paula, 713
Fielding, 178
Finkelnburg, 213
Finzi, Neville Samuel, 723, 724
Flechsig, 202, 203, 204
Fleischl-Marxow, Ernst von, 61, 62, 82, 83, 92-6, 102-6, 108, 109, 111, 137, 151, 162, 163, 165, 167, 172, 202, 628
Fliess, Wilhelm, 40, 193, 233, 236, 245, 246, 254, 262, 268, 269, 271, 273-9, 280-4, 286, 287, 289, 290, 291, 293-9, 300, 301, 305, 307-9, 311-3, 315, 316, 319, 322, 324, 326, 330-2, 336, 337, 341, 349, 351, 360, 362, 395, 396, 438, 439, 448, 459, 479, 500, 505, 507, 526, 529, 560, 623, 627, 701
Flugel, J. C., 538, 554, 644
Fluss, Alfred, 169
Fluss, Emil, 58, 169
Fluss, Gisela, 51, 113, 169
Fluss, Richard, 74, 169
Forel, August, 70, 228, 388, 391, 451
Förster-Nietzsche, Elisabeth, 398
Forsyth, Dr. David, 414, 534
Frankl-Hochwart, 318
Fraser, Donald, 392, 420
Freiberg, 29, 37, 39, 40, 74, 169, 669
Freud, Adolfine (Dolfi), 31, 38
Freud, Alexander, 31, 128, 312, 315, 351, 352, 353, 375, 469, 498, 504, 506, 563

Freud, Amalie (kızlık soyadı Nathansohn), 30
Freud, Anna (kız kardeşi), 31, 36, 38, 47, 113, 116, 126, 130
Freud, Anna (kızı), 273, 469, 476, 513, 541, 548, 569, 592, 601, 606, 608, 609, 612, 620, 624, 630, 631, 644, 648, 649, 650, 651, 654, 657, 662, 663, 669, 679, 687, 690, 691, 692, 699, 704, 705, 709, 710, 711, 713, 714, 717, 722, 726
Freud, Anton Walter (torunu), 596
Freud, Clemens Raphael (torunu), 617
Freud, Emmanuel (kardeşi), 30, 36, 38, 41, 50, 51, 158, 164, 183, 374, 471
Freud, Ephraim (Büyük büyükbabası), 29
Freud, Ernst, 544, 596, 713, 714
Freud, Harry, 713
Freud, Heinz Rudolf, 607, 608
Freud, Jakob, 30, 36, 38, 39, 40, 46, 193
Freud, John, 30, 35, 36, 38, 39, 42
Freud, Josef, 31
Freud, Julius, 31, 34, 452, 528
Freud, Marie (Mitzi), 31, 415
Freud, Martha (kızlık soyadı Bernays), 78, 112, 115, 159, 162, 163, 178, 182, 202, 500, 528, 705, 717
Freud, Martin, 348, 503, 596, 619, 674
Freud, Mathilde, 171, 376, 607, 619, 712
Freud, Oliver, 506, 596, 619, 699, 727
Freud, Paula, 31
Freud, Pauline, 30
Freud, Pauline (yeğeni), 39
Freud, Philipp, 38
Freud, Philipp (kardeşi), 30, 41
Freud, Rosa, 31, 47, 102, 163, 314, 373, 601, 716
Freud, Schlomo (Büyükbabası), 29
Freud, Sigmund
  ahlaksal tutumu, 521
  aile yaşamı, 500
    çocuklar, 501, 502
  antisemitizm, 29, 49, 100, 190, 318, 348, 350, 351, 372, 504, 509, 539, 614, 629, 650, 685, 709
  askeri görevler, 72, 194
  bildiği yabancı diller, 48
  bilimsel disiplin, 62, 278, 525
  cinsel gelişimi, 51
  çocukluk anıları, 34, 36, 37, 43
  doğumu, 29
  eleştiriye yönelik tutumu, 431, 432
  eserleri
    Afazi, 211
    Bir Çocuk Dövülüyor, 556
    Bir Yanılsamanın Geleceği, 649

Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme, 300, 328, 345, 346, 392, 421
Düşlerin Yorumu, 31, 166, 236, 304, 307, 315, 317, 323, 324, 328, 330, 332, 337, 345, 346, 349, 351, 357, 361, 400, 405, 406, 422, 626, 681
Ego ve Id, 562, 602, 615, 621
"Egonun Yarılması ve Savunma Süreci", 721
Espriler ve Bilinçdışıyla İlişkileri, 345, 649
Giriş Konferansları, 131, 483, 487, 536, 555, 613, 688
yeni dizi, 678
Grup Psikolojisi ve Ego Analizi, 564, 616
Günlük Yaşamın Psikopatolojisi, 345, 377
Haz İlkesinin Ötesinde, 14, 73, 300, 556, 564, 596, 615, 621
Histeri Üzerine Çalışmalar, 231, 233, 236, 242, 244, 245, 247, 258, 260, 261, 263, 325, 355, 356
"Histerik Görüngülerin Ruhsal Düzeneği", 242
Ketlenmeler, Belirtiler, Kaygı, 637
Leonardo, 555, 598
Musa ve Tektanrıcılık, 720, 721
Özyaşamöyküsü, 76, 226, 250, 430, 511, 622, 628
Psikanalitik Hareketin Tarihçesi, 415, 456
Psikanaliz Taslağı, 16, 721
Psikanaliz Üzerine Beş Konferans, 392
Toplu Makaleler, 620
Totem ve Tabu, 401, 404, 406, 415
Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları, 16, 192, 656, 657
felsefi kurgu, 54, 525
göç planları ve bunlara direnişi, 704
hastalıkları, 504
bronşit zatürreesi, 664
kalp, 292, 293, 596, 631
kanser, 485
yinelemeleri, 604, 605, 665, 687, 699, 722
prostat sorunu, 381, 481, 485, 504
romatizma, 173, 411, 485, 504
idealleri, 56

Katolik inançları, 34
köpek sevgisi, 651, 700
ölümü, 728
bu konudaki tahminleri, 293, 326, 478
ölüm korkusu, 288, 294
tatiller, 348, 505, 506
törenleri sevmeyişi, 130, 148
tütün kullanımı, 291, 293, 294, 499
yaş konusundaki duyarlılığı, 380, 390
Yahudiliği, 49, 720
İngiltere sevgisi, 41, 50
Freud, Sophie, 15, 404, 415, 470, 476, 482, 537, 542, 556, 607
Freud, Stephen Gabriel (torunu), 596
Freund, Anton von, 15, 16, 458, 484, 488, 489, 493, 539, 541, 542, 543, 550, 552, 553
Freytag, Gustav, 177
Friedjung, Josef K., 324
Frink, H. W., 399, 554, 600, 619, 620, 623

Gaertner, Dr., 99
Glover, James, 548, 630
Goethe, 14, 53, 54, 114, 177, 218, 238, 303, 477, 478, 487, 520, 561, 661, 662
Goethe Ödülü, 511, 661, 669
Goldstein, 214
Goldwyn, Samuel, 625
Gomperz, Elise, 319
Göring, M. H., 685-7
Grillparzer, 181
Groddeck, Georg, 548
Gross, Otto, 357, 360
Guilbert, Yvette, 602, 618, 633
Guinon, 209

Hajek, Marcus, 605, 606, 608, 609, 610
Halberstadt, Max, 404
Hall, Stanley, 416, 425, 431, 441
Halsted, W. H., 108
Hamburg Tıp Derneği, 426
Hamilkar, 49
Hamlet, 110, 255, 309, 329, 332, 698
Hannibal, 10, 35, 49, 349, 350
Hansen (manyetizmacı), 228
Harmer, W. D., 723
Hart, Bernard, 400
Hartmann, Heinz, 524
Hebra, 73
Heidenhain, 228
Heine, 114, 177, 238, 484
Heitler, 95, 150, 201
Heller, Hugo, 343, 401, 489, 497
Helmholtz Tıp Okulu, 12, 63, 64, 237, 277, 279
Helmholtz, Hermann, 63, 213, 218, 248, 277
Heraklitos, 302
Hering, Ewald, 218
Herzig, Profesör, 178, 709

Hiller, Eric, 539
Hinkle, Beatrice, 397
Hirschfeld, Magnus, 299, 389
Hitler, Adolf, 272, 464, 678, 679, 682, 683, 685, 704, 705, 707, 727
Hitschmann, Eduard, 343, 389, 439, 442, 482, 601
Hoare, Samuel, 708
Hoch, August, 356
Hoche, Alfred E., 421, 537
Holländer, 202
Hollitscher, Robert, 376
Höllriegel, Arnold, 718
Holzknecht, Guido, 607, 666
Honegger, 385
Horney, Karen, 602
Horowitz, 202
Hug-Hellmuth, Hermine, 644
Hughlings Jackson, John, 213, 332
Hugo, Victor, 185

Indra, Dr., 709

İkinci Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Nuremberg), 384
İmparator II. Josef, 210

Jacobsen, J. P., 324
James, William, 379
Janet, Pierre, 72, 263, 391, 410, 439, 702
Jekels, Ludwig, 343, 672
Jelliffe, Smith Ely, 200, 214, 401, 600
Johnson, Alvin, 667
Jones, Ernest, 2, 17-9, 20-2, 178, 364, 366, 411, 412, 534, 567, 570, 588, 589, 590, 617, 631, 719, 725
Juliusburger, Otto, 389, 391, 423
Jung, C. G., 15, 270, 299, 300, 343, 357-9, 360, 361, 363, 364, 366, 367, 369, 370, 372-4, 376, 378, 379, 380, 381, 384-6, 388, 390-2, 396-8, 401-6, 405, 406, 411-5, 421-3, 426, 436-8, 444-9, 450-5, 459, 461, 474, 479, 490, 522, 529, 539, 565, 576, 583, 584, 589, 594, 627, 635, 686

Kahane, Max, 342
Kann, Jacobus, 485
Kann, Loe, 523
Karpas, M., 343
Karpinska, L., 343
Kassowitz, F. N., 90, 149, 150, 152, 214, 215
katartik yöntem, 227, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 242
Kazanijan, Profesör, 669
Keller, Gottfried, 178, 324
Kipling, Rudyard, 362
Klein, Melanie, 548, 563, 602, 636, 644, 648
Kleinpaul, 324
Knöpfmacher, 72
Koerber, Heinrich, 389
Koller, Carl, 92, 98, 99, 100, 101

Komite, 18, 25, 86, 415, 441, 453, 458, 462-6, 541, 547, 549, 565-7, 570, 574, 575, 579, 583, 584, 585, 586, 592, 597, 598, 601, 602, 604, 608, 609, 630, 631, 634, 636, 647, 655, 674, 684, 698, 720
Königsberger, Paul, 347, 547
Königstein, Leopold, 92, 100-2, 162, 201, 225, 312, 318, 348, 602
Kraepelin, Emil, 389
Krafft-Ebing, Richard von, 252, 259, 318, 319
Kraus, Karl, 298, 428
Kreisler, Fritz, 189
Kretschmer, Ernst, 537, 667, 686
Kris, Ernst, 250, 644
Kronfeld, Arthur, 429
Kunradt, 201

Lacassagne, Profesör, 722
Laistner, 324
Lamarkizm, 487
Landauer, Karl, 625
Leidesdorf, Profesör, 87, 88
Leonardo da Vinci, 392, 691
Leopold ve Loeb cinayeti davası, 618
Lévy-Bruhl, Lucien, 690
Lichtheim, Rudolf, 211
Liébault, 229
Liepmann, Profesör, 337
Low, Barbara, 558
Löwbeer, Lea, 149, 156
Ludwig, Carl, 63
Ludwig, Emil, 625
Ludwig, II, 193
Lustgarten, 76, 88, 202, 377

Mach, Ernst, 218
Maeder, Alphonse, 363
Mahler, Gustav, 393
Malinowski, Bronislaw, 718
Mann, Thomas, 500, 674, 689, 693, 696, 697
Marie, Pierre, 215
Marx, Karl, 114, 539
Masséna, Mareşal, 35, 50
Maupassant, Guy de, 324
Mayer, Max, 117, 121
Mayer, Robert, 63
Meisl, Alfred, 343
Mendel, Kurt, 190
Meyer, Adolf, 356
Meyer, G. F., 324
Meynert, Theodor, 74, 79, 80, 81, 82, 85, 86, 88, 147, 150, 152, 199, 201, 202, 205, 213, 214, 223-9, 267, 268
Michelangelo, 374
Musa Heykeli, 352
Mill, John Stuart, 73, 178, 179, 207, 319
Moebius, 228
Molière, 181
Morel, 81
Mozart, 312, 498, 622
Multatuli, 324
Musa, 688, 689, 690, 692

Michelangelo'nun heykeli, 648
Mussolini, Benito, 682, 707
Myers, F. W. H., 355, 356

Napoleon, 688
Nazizm, 690
Nepallek, Dr., 393
Nietzsche, Friedrich, 398, 439, 472, 520, 560, 698
Nobel Ödülü, 483, 650, 718
Nordau, Max, 188
Nothnagel, 79, 80, 85, 88, 102, 150, 152, 173, 197, 216, 318, 319, 325

Oberholzer, Emil, 445, 509, 539
Oberndorf, Clarence P., 554
Obersteiner, 87, 101, 104, 106, 228
Onbeşinci Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Paris), 719
Onbirinci Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Oxford), 655
Ondördüncü Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Marienbad), 699
Onikinci Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Wiesbaden), 674
Onüçüncü Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Lucerne), 688
Onuncu Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Innsbruck), 639
Ophuijsen, Johann H. W. van, 630
Oppenheim, Profesör, 420
Osipov, M. E., 391

Paneth, Josef, 31, 141, 148, 149, 153, 167, 169
Pappenheim, Bertha (Anna O.), 219
Père Lachaise, 185, 238
Pfister, Oskar, 368, 369, 379, 389, 402, 403, 415, 420, 421, 431, 432, 445, 447, 491, 509, 539, 595, 625, 644
Pichler, Hans, 610, 612, 614, 615, 621, 651, 663, 665, 674, 691, 699, 700, 716, 717, 722
Platon, 73, 385
Plowitz, 201
Plutarkhos, 10
Podratzsky, General, 72
Pollak, Josef, 83
Pollitzer, 88, 151
Prince, Morton, 356, 377, 380, 390, 391, 403, 404
psikanaliz dernekleri
  Filistin, 684
  Viyana, 342, 343, 386, 428, 444, 476, 544, 576, 578, 601, 630, 707
  İngiltere, 345
  İsviçre, 345, 539
Psikolojik Çarşamba Derneği, 343, 440
Putnam, James J., 356, 377, 378, 380, 390, 391, 396-9, 414, 421, 425

Rado, Sandor, 539, 576, 624, 630

Raimann, Emil, 337, 420
Rank, Otto, 15, 177, 343, 344, 350, 362, 382, 389, 397, 400, 457, 459, 462, 463, 465, 470, 471, 473, 476, 480, 485, 486, 489, 517, 538, 550-3, 566-9, 570-9, 580-9, 590-4, 601, 604, 608, 609, 610, 616, 618, 619, 627, 635, 636, 638, 640, 644, 676, 684
Ranvier, 188
Reich, Wilhelm, 672, 688
Reik, Theodor, 519, 544, 550, 600, 639, 644, 645, 653
Rembrandt, 374
Rickman, John, 548
Rie, Oscar, 214
Riklin, Franz, 299, 363, 364, 386, 389, 402
Rilke, Rainer Maria, 472
Riviere, Joan, 513, 523, 526, 536, 620, 630, 644
Róheim, Geza, 539, 549, 598, 602, 649
Rolland, Romain, 353, 613, 618, 633, 657, 697
Ruhsal Araştırmalar Derneği, 400

Sachs, Bernard, 216
Sachs, Hanns, 343, 362, 398, 400, 401, 421, 457, 459, 462-5, 471, 473, 476, 480, 485, 538, 539, 544, 579, 583, 586, 598, 601, 609, 619, 626, 627, 631, 674, 684, 724, 726
Saenger, Alfred, 426
Schiller, 129, 177, 325, 478
Schliemann, 313, 324, 353
Schmidt, 689
Schmutzer, Profesör, 634
Schnitzler, Arthur, 107, 472, 600
Scholz, Franz, 199
Schönberg, Ignaz, 122, 123, 125, 127, 131, 139, 140, 160, 169, 170-2,
Schopenhaur, Arthur, 302, 520
Schur, Max, 19, 654, 666, 681, 691, 713, 716, 717, 722, 726, 727, 728
Schwab, Sophie, 148, 169
Sekizinci Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Salzburg), 618
Seldes, George, 618
serbest çağrışım yöntemi, 232, 233, 235, 236
Sidis, Boris, 377
Silberstein, 170
Stahl, Reinhold, 271
Stärcke, Johann, 486
Steiner, Maximilian, 343, 389
Stekel, Wilhelm, 299, 342, 343, 364, 385, 386, 389, 400-3, 437, 438, 440-4, 450, 594, 617
Storfer, A. J., 626, 664
Strachey, James, 516, 527, 554, 573, 644
Strümpell, 215, 243, 263
Sweig, Walter, 416
Swoboda, H., 297, 298

Tagore, Rabindranath, 636
Tasso, 178
Tausk, Viktor, 343
Terentius, 303
Theckeray, 178
Thimig, Hugo, 152
Tourette, Gilles de la, 185
Trotter, Wilfred, 356, 697, 698, 708, 722
Twain, Mark, 178

Üçüncü Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Weimar), 396

Uhland, 177
Uluslararası Nöroloji Kongresi, 359
Uluslararası Psikanaliz Birliği, 517, 554, 647, 673
  şube dernekler, 385, 387, 399, 414, 686
  kuruluşu, 360
Uluslararası Psikanaliz Kongresi
  Berlin, 602
  Budapeşte, 489, 541, 555
  Dresden [savaş nedeniyle yapılamadı], 455
  Hague, 548, 549, 555
  Homburg, 593, 623, 624
  Innsbruck, 639, 641, 646, 647, 649
  Lucerne, 688
  Marienbad, 699
  Münih, 403, 405, 411, 415, 454, 576
  Nuremberg, 367, 384, 387, 392, 437, 446
  Oxford, 655, 656
  Paris, 719
  Salzburg, 363, 369, 372, 384, 586, 589, 613, 618, 722
  Weimar, 396, 397, 399, 404
  Wiesbaden, 674
Uluslararası Psikanaliz Matbaası, 553
Uluslararası Tıbbi Psikoloji ve Psikoterapi Kongresi, 390

Vergillius, 336
Verlag, 313, 489, 550-3, 555, 566, 574, 595, 613, 626, 627, 634, 641, 647, 652, 653, 664, 665, 667, 669, 673, 674, 677, 678, 687, 693, 704, 708
Villaret, 211
Vischer, F. T., 520, 522
Vogt, Oscar, 421

Wagner-Jauregg, Julius von, 100, 544, 545, 546, 547, 602
Wahle, Fritz, 119, 121
Weininger, Otto, 297, 298, 300
Weiss, Nathan, 171, 199
Welczeck, Graf von, 707
Wells, H. G., 718
Wernicke, 211, 212, 213

Wilson, Woodrow (Başkan), 483, 492, 540, 661
Winckler, Profesör, 598
Winterstein, Alfred von, 343
Wittels, Fritz, 54, 343, 428
Wulff, M., 391, 420
Yahuda, Abraham Schalom, 718
Yedinci Uluslararası Psikanaliz Kongresi (Berlin), 602
Ziehen, Theodor, 358, 421, 424
Zweig, Arnold, 639, 640, 688, 689, 690, 692, 695, 698, 718, 725
Zweig, Stefan, 618, 625, 633, 639, 640, 697, 702, 718, 719, 727, 728

FREUD

ERNEST JONES

Freud: Oidipus karmaşası, baştan çıkartma kuramı, iğdiş karmaşası, ayartma, çocuk cinselliği, düşlerin yorumu, oto-erotizm, eros, ego, süperego, haset duyma, ikirciklilik, arzu giderme, ihtiyaç, bastırma, saplantılı nevrozlar, dil sürçmesi, özilgi, özçözümleme, karşı-aktarım, zorlanım, kaygı...

Freud: Baba, eş, parasız bir hekim, yüce gönüllü, yardımsever, iyi bir gezgin, başarılı bir mantar toplayıcı, Yahudi, ateist, Goethe Edebiyat Ödülü sahibi, mitoloji hayranı, devrimci, köpek sever, kokainin tıbbi kullanımlarını keşfeden adam, kâğıt oyunlarına düşkün biri, antika toplayıcısı, kıskanç bir âşık, sakin bir konuşmacı...

Ernest Jones'u bu kitabı yazmaya yönelten şey Freud üzerine süregiden söylentilerdi. En mahrem alana saldıran ve insanlık bilmecesi üzerine devrimci bir bakış yaratan bu yüzyıl başı kahramanının kurmaca öykülere konu olması kaçınılmazdı. Önceleri cinsel bir sapkın, bir tabu yıkıcı, ahlaksız bir "Viyanalı" olarak suçlanan Freud günümüzde –ironik bir biçimde– bir muhafazakâr olarak suçlanıyor; değişmeyen tek şey Freud'a küfretmenin nevrotik zevki.

Bu yaşamöyküsü, insan yönü, kuramlarının gölgesinde kalmış bir adama bütünlüklü bir bakıştır. "Onun düşünceleri anılarından bağımsız düşünülemez" der Ernest Jones. Psikanalizi daha iyi anlamak ancak Freud'un bu kuramları şekillendirmesini sağlayan deneyimleri öğrenerek mümkün olabilir. Çünkü Freud'un araştırmasının merkezinde yer alan öğe Freud'un kendi yaşamıdır. Bu yaşama ilişkin tüm ayrıntılar, kendisi de tüm bu süreçlerin tanığı olan yakın bir dost ve meslektaşın, yani Jones'un kaleminden güvenilir bir biçimde bizlere ulaşıyor.

ISBN 975-8240-79-X

